Міністерство освіти і науки України
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

СЛОВНИК
УКРАЇНСЬКИХ СХІДНОСЛОБОЖАНСЬКИХ ГОВІРОК

За загальною редакцією
докторки філологічних наук, професорки К. Д. Глуховцевої
та кандидатки філологічних наук, доцентки В. В. Лєснової

Київ
Талком
2021

УДК 811.161.2’282(477.54/.62)
С48

*Рекомендовано до друку вченою радою
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»
(протокол № 3 від 29 жовтня 2021 року).*

Рецензенти:

Гриценко П. Ю. – доктор філологічних наук, професор, директор Інституту української мови НАН України

Гримашевич Г. І. – кандидатка філологічних наук, доцентка, завідувачка кафедри української мови Житомирського державного університету імені Івана Франка

С48 Словник українських східнослобожанських говірок / уклад. : Волошинова М. О., Глуховцева К. Д., Лєснова В. В., Ніколаєнко І. О., Терновська Т. П., Ужченко В. Д.; за заг. ред. К. Д. Глуховцевої та В. В. Лєснової. Вид. друге, зі змін. й допов. – Київ : Талком, 2021. – 407 с.
ISBN 978-617-8-16-24-1

Пропонований словник з реєстром у майже 6 400 номінативних одиниць є диференційним: він містить традиційну діалектну лексику, зафіксовану в говірках Східної Слобожанщини та в перехідних від східнослобожанських до східностепових (усього 274 населені пункти), яка не ввійшла до основного словникового складу сучасної української літературної мови. У словнику також подано лексеми з етнографічної праці кінця XIX ст.

Для діалектологів, краєзнавців, етнографів, істориків, журналістів, письменників, студентів і викладачів закладів вищої освіти, учнів і вчителів загальноосвітніх шкіл, гімназій, ліцеїв, для широкого кола читачів.

УДК 811.161.2’282(477.54/.62)

ISBN 978-617-8-16-24-1	© Волошинова М. О., Глуховцева К. Д., Лєснова В. В., Ніколаєнко І. О., Терновська Т. П., Ужченко В. Д., 2021 © ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2021

ПЕРЕДМОВА

Східна Слобожанщина – це регіон новосформованих українських говірок, які мають цікаву історію становлення й розвитку, дають змогу моделювати активні процеси останніх трьох століть у діалектному мовленні.

Перше видання Словника українських східнослобожанських говірок, ініційоване світлої пам’яті професором Віктором Дмитровичем Ужченком, було опубліковано у 2002 році. За останні двадцять років картотека й текстотека луганської діалектологічної школи поповнились багатьма автентичними матеріалами, що мають безперечну евристичну цінність.

За наслідками численних діалектологічних експедицій укладено дві хрестоматії діалектних текстів: **Українські східнослобожанські говірки: сучасні діалектні тексти**: навч. посіб. / упоряд.: К. Д. Глуховцева, В. В. Лєснова, І. О. Ніколаєнко; за ред. К. Д. Глуховцевої. Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2011. 424 с. та **Говірки Східної Слобожанщини**: **збірник діалектних текстів**: навч. посіб. / упоряд. В. В. Лєснова; за ред. П. Ю. Гриценка. Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. 304 с.

Захищено кілька дисертацій, у яких об’єктами комплексного дослідження стали різноманітні тематичні групи лексики: Абрамян Ю. В. Динаміка номінації традиційного сільського виробництва в українських східнослобожанських говірках (2011); Барилова Г. К. Кореляція вербальних і невербальних складників у традиційних народних іграх (на матеріалі українських східнослобожанських говірок) (2009); Верховод О. В. Генеза українських східнослобожанських говірок на лексичному рівні (2009); Волошинова М.О. Динаміка традиційної предметної лексики в українських східнослобожанських говірках (2014); Скорофатова А. О. Ономасіологія та лінгвогеографія фітономенів в українських східнослобожанських говірках (2008) Слободян О. В. Географічна народна термінологія українських східнослобожанських говірок Луганщини (2017).

Усе це спонукало укладачок словника підготувати його друге видання, у якому значно збільшено мережу обстежених населених пунктів, а словниковий фонд доповнено прикладами з названих наукових праць і з текстів, записаних у діалектологічних експедиціях протягом 2002 – 2021 років викладачами та студентами Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Це змінене й доповнене видання ми пропонуємо вашій увазі, шановні читачі.

РЕЄСТР СЛОВНИКА

Лексикографічна праця містить матеріали з 274 обстежених населених пунктів Луганської області. У реєстрі словника 6365 номінативних одиниць (з урахуванням фонетичних, акцентних та граматичних варіантів).

До словника ввійшли:

1) лексичні діалектизми, що є специфічними для регіону: **БЕНДЮ́ЖКИ** ‘покуття’; діалектизми з широкою географією (властиві для багатьох говорів української мови): **БУ́ЗІВОК** ‘річний бичок’;
2) словотвірні діалектизми, які семантично тотожні з літературно унормованими лексемами, але відрізняються від них словотворчими афіксами: **СВИНИ́НЕЦЬ** ‘свинарник’;
3) семантичні діалектизми – слова, що є загальноукраїнськими лексемами, однак у говірках мають інше значення: **ЖУРАВЕ́ЛЬ** ‘ручка коловорота’;
4) етнографізми – слова, що відображають поняття матеріальної й духовної культури регіону: **КВІЧА́ТИ** ‘прикрашати покуття’;
5) давньоукраїнські успадкування, які перебувають за межами літературної норми: **ВРЕ́МЯ** ‘час’;
6) слова-запозичення з інших мов: **САРА́Й** ‘хлів’, **КОБИ́ЦЯ** ‘літня пічка надворі’;
7) слова, що їх уживають дорослі в розмові з маленькими дітьми або самі діти: **А́БОКО** ‘яблуко’;
8) слова, що відрізняються від літературних відповідників граматичним значенням: **ЛІ́ТРА** ‘літр’;

9) скорочені та усічені слова: **СЬО́ДНЯ**, **СЬО́ДНІ** ‘сьогодні’;
10) слова, що відрізняються від літературних відповідників фонемним (фонетичним) складом або місцем наголосу: **ЧЕЧЕВИ́ЦА** ‘сочевиця’, **КІЛО́МЕТР** ‘кілометр’;
11) фонетично перекручені слова іншомовного походження: **МАЦЕКЛЕ́Т** ‘мотоцикл’.

До реєстру словника внесено також діалектні лексеми народного мовлення кінця XIX ст., зафіксовані в етнографічній праці: Жизнь и творчество крестьян Харьковской губернии. Очерки по этнографии края / сост. В. И. Иванов. Х., 1898. Т. 1. 1021 с. (скорочення джерела в словникових статтях – Харк. зб.). Ці лексеми помічено спеціальним символом – *.

СТРУКТУРА СЛОВНИКОВОЇ СТАТТІ

1. Видання розраховане на широке коло читачів, тому реєстрову одиницю (РО) подано в українській літературній транслітерації зі збереженням діалектної фонетичної структури слова. Словникова стаття може містити два або більше слів, якщо це дво- або багатокомпонентні назви одного поняття: **ВОЛО́ГІНЬ РУЧНА́** ‘щітка для чесання прядива’; **БО́ЖОЇ МА́ТЕРІ СЛЬО́ЗИ**, *бот.* ‘сніжноягідник прирічковий (Sumphoricarpus rivularis Suksdorf.)’.

2. В одній словниковій статті фонетичні й акцентні варіанти наводимо через кому, морфологічні варіанти – через // (**КАНФЕ́ТА**, **КАНХВЕ́ТА**, **КОНХВЕ́ТА** // **КАНФЕ́Т**, **КАНХВЕ́Т**, **КОНХВЕ́Т**). Фонетичні й акцентні варіанти, які мають різну семантику, подаємо в окремих статтях:

КУ́РЯТНИК ‘приміщення для курей’.

КУРЯ́ТНИК ‘чоловік, хлопець, який доглядає курей’.

3. До реєстру введено також стійкі словосполучення (за ромбом ◊): ◊ **ГА́РНИЙ ЯК ПРОСУРЕ́НОК** ‘красивий і мужній хлопець’.

4. Слова розташовано за абеткою. Усі слова, крім односкладових, а також тих, що зафіксовані без наголосів у праці «Жизнь и творчество крестьян Харьковской губернии», подано з наголосами.

5. Слова витлумачено лексичними відповідниками літературної мови; а у випадку їх відсутності розкрито описово.

У тлумаченні флорономенів та зоономенів наведено їхні латинські відповідники.

6. Відмінювані слова подано в початковій формі: іменні частини мови в називному відмінку однини (або множини, якщо слово не вживається в однині), дієслова – у формі інфінітива.

Наведено елементи граматичної характеристики:

а) для іменників позначаємо випадки невідмінювання, функціонування лише у формі однини або множини; за потреби зазначено належність до роду;

б) для дієслів наводимо інформацію про безособові дієслова; у дієсловах, уживаних з постфіксом *-ся* і без нього, постфікс подаємо в дужках і в реєстровій одиниці, і в тлумаченні; видові пари дієслів подаємо через //, першою наводячи форму недоконаного виду;

в) для займенників, прислівників і службових частин мови подаємо вказівку на частину мови.

7. Зазначено ідеографічну належність – віднесення слів до тематичних груп лексики, пов'язаних з традиційними заняттями, галузями виробництва, господарською діяльністю, народними промислами та ін. (*мед.*, *ткац.*, *ков.*, *шахт.*, *млин.* тощо).

8. Подано позначки, що вказують на особливості вживання слова з уваги на хронологію (*заст.*), семантичні та стилістичні відтінки (*евф.*, *зневажл.*, *ірон.*, *жарт.*, *згруб.*, *лайл.*, *пестл.*), належність до сфери функціонування та вікових груп мовців (*обряд.*, *дит.*).

9. Значення РО сформульовано після граматичної характеристики й пояснювальних ремарок без абзацу в семантичних лапках. Переносні значення з позначкою *перен.* виділяємо як окремі.

10. У полісемантичних словах кожне окреме значення помічаємо цифрою й поміщаємо в рядок, без абзацу. Омоніми подаємо як окремі реєстрові слова.

11. Кожну лексему паспортизовано літерними скороченнями назв населених пунктів, у яких її записано; локалізацію подано в дужках. Якщо слово зафіксоване у 20 й більше говірках, зазначаємо в дужках: У багатьох говірках.

Назви населених пунктів наведено з урахуванням їх перейменувань та належності до територіальних громад і районів станом на 01.07.2021 р.

12. Ілюстрації слововживання РО – речення або мікротекст – передано фонетичною транскрипцією, у якій використано такі знаки:

- крапка праворуч угорі біля літери, що передає напівпалаталізованість приголосних: *в˙*, *г˙*;
- знак апострофа, що передає палатальність і напівпалатальність приголосних: *н’*, *с’*;
- двокрапка, що передає довгу вимову приголосних: *н:*;
- надрядкові знаки, що передають наближення одного звука до іншого: $е^и$, $и^е$, $о^у$.

Довгу паузу у фразі передано знаком //, коротку – /. З інтонаційних позначок ужито знаки питання та оклику. Власні назви написано з великої літери.

13. У словнику використано такі умовні скорочення

бджіл. – бджільницьке
безос. – безособове дієслово
бот. – ботанічне
виг. – вигук
гонч. – гончарське
див. – дивіться
дит. – дитяче слово
евф. – евфемізм
експрес. – експресивне слово
ентомол. – ентомологічне
жарт. – жартівливе слово
займ. – займенник
заст. – застаріле слово
збірн. – слово із збірним значенням
зверт. – звертання
звук. сл. – звуконаслідувальне слово
згруб. – слово із згрубілим значенням
зменш. – слово із зменшувальним значенням
зменш.-пестл. – слово із зменшувально-пестливим значенням
зневажл. – слово із зневажливим значенням

зоол. – зоологічне
ірон. – слово з іронічним значенням
іхтіол. – іхтіологічне
ков. – ковальське
кулін. – кулінарне
лайл. – слово з лайливим значенням
мед. – медичне
млин. – млинарське
мн. – множина
мод. сл. – модальне слово
МТГ – міська територіальна громада
обряд. – обрядове слово
орнітол. – орнітологічне
перен. – слово з переносним значенням
пестл. – слово з пестливим значенням
присл. – прислівник
присл. спол. – прислівникове сполучення
риб. – рибальське
СТГ – сільська територіальна громада
СелТГ – селищна територіальна громада
сл. кат. ст. – слово категорії стану
сп. – спільний рід
тесл. – теслярське
ткац. – ткацьке
част. – частка
числ. – числівник
шахт. – шахтарське

СПИСОК НАЗВ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ ТА ЇХ СКОРОЧЕНЬ

Алч – м. Алчевськ, Алчевська МТГ Алчевського р-ну
Ант – с. Антонівка, Чмирівська СТГ Старобільського р-ну
Арап – с. Арапівка, Троїцька СелТГ Сватівського р-ну
Баб – с. Бабичеве, Троїцька СелТГ Сватівського р-ну
Баг – с. Багачка, Троїцька СелТГ Сватівського р-ну
Байд – с. Байдівка, Шульгинська СТГ Старобільського р-ну
Бар – с. Бараниківка, Біловодська СелТГ Старобільського р-ну
Баран – с. Бараничеве, Троїцька СелТГ Сватівського р-ну
Бахм – с. Бахмутівка, Новоайдарська СелТГ Щастинського р-ну
Берез – с. Березівське, Кадіївська МТГ Алчевського р-ну
Березів – с. Березівка, Білолуцька СелТГ Старобільського р-ну
Біл – смт. Біле, Алчевська МТГ Алчевського р-ну
Білг – смт. Білогорівка, Лисичанська МТГ Сєвєродонецького р-ну
Білк – смт. Білокуракине, Білокуракинська СелТГ Сватівського р-ну
Біллуц – смт. Білолуцьк, Білолуцька СелТГ Старобільського р-ну
Білов – смт. Біловодськ, Біловодська СелТГ Старобільського р-ну
Бобр – с. Бобрикове, Ровеньківська МТГ Ровеньківського р-ну
Богд – с. Богданівка, Кадіївська МТГ Алчевського р-ну
Бонд – с. Бондарівка, Марківська СелТГ Старобільського р-ну
Бондар – с. Бондареве, Чмирівська СТГ Старобільського р-ну
Бор – с. Боровеньки, Сєвєродонецька МТГ Сєвєродонецького р-ну
Б-Пл. – с. Боково-Платове, Антрацитівська МТГ Ровеньківського р-ну
Брус – с. Брусівка, Біловодська СелТГ Старобільського р-ну
Буг – смт. Бугаївка, Алчевська МТГ Алчевського р-ну
Бул – с. Булавинівка, Новопсковська СелТГ Старобільського р-ну
Бунч – с. Бунчуківка, Білокуракинська СелТГ Сватівського р-ну
Бут – с. Бутове, Чмирівська СТГ Старобільського р-ну
Вал – с. Валуйське, Станично-Луганська СелТГ Щастинського р-ну
Вар – с. Варварівка, Рубіжанська МТГ Сєвєродонецького р-ну
Велик – с. Великоцьк, Міловська СелТГ Старобільського р-ну
Верхбогд – с. Верхньобогданівка, Нижньотеплівська СТГ Щастинського р-ну
ВерхД – с. Верхня Дуванка, Нижньодуванська СелТГ Сватівського р-ну

ВерхП – с. Верхня Покровка, Старобільська МТГ Старобільського р-ну
Вес – с. Веселе, Марківська СелТГ Старобільського р-ну
Весел – с. Веселе, Чмирівська СТГ Старобільського р-ну
ВесТ – с. Весела Тарасівка, Луганська МТГ Луганського р-ну
Вин – с. Виноградне, Марківська СелТГ Старобільського р-ну
Вискр – с. Вискрива, Попаснянська МТГ Сєвєродонецького р-ну
Височ – с. Височинівка, Марківська СелТГ Старобільського р-ну
Виш – с. Вишневе, Чмирівська СТГ Старобільського р-ну
Вівч – с. Вівчарове, Лозно-Олександрівська СелТГ Сватівького р-ну
Вільх – с-ще Вільхове, Станично-Луганська СелТГ Щастинського р-ну
Вільш – с. Вільшани, Лозно-Олександрівська СелТГ Сватівського р-ну
Вовк – с. Вовкодаєве, Новоайдарська СелТГ Щастинського р-ну
Воєвод – с. Воєводське, Троїцька СелТГ Сватівького р-ну
Вр – смт. Врубівка, Попаснянська МТГ Сєвєродонецького р-ну
Вруб – смт. Врубівський, Лутугинська МТГ Луганського р-ну
Ган – с. Ганусівка, Новопсковська СелТГ Старобільського р-ну
Гар – с. Гармашівка, Біловодська СелТГ Старобілського р-ну
Георг – смт. Георгіївка, Лутугинська МТГ Луганського р-ну
Гов – с. Говоруха, Зимогір’ївська МТГ Алчевського р-ну
Гол – м. Голубівка, Кадіївська МТГ Алчевського р-ну
Голуб – с. Голубівка, Рубіжанська МТГ Сєвєродонецького р-ну
Гонч – с. Гончарівка, Сватівська МТГ Сватівського р-ну
Гор – с. Городище, Біловодська СелТГ Старобільського р-ну
ГорБ – с. Горіхова Балка, Молодогвардійська МТГ Луганського р-ну
Город – с. Городище, Марківська СелТГ Старобільського р-ну
Греч – с. Гречишкине, Новоайдарська СелТГ Щастинського р-ну
Данил – с. Данилівка, Біловодська СелТГ Старобільського р-ну
Дем’ян – с. Дем’янівка, Білокуракинська СелТГ Сватівського р-ну
ДемО – с. Демино-Олександрівка, Троїцька СелТГ Сватівського р-ну
Деркул – с. Деркулове, Марківська СелТГ Старобільського р-ну
Дмитр – с. Дмитрівка, Новоайдарська СелТГ Щастинського р-ну
Донц – с. Донцівка, Новопсковська СелТГ Старобільського р-ну
Дяк – с. Дякове, Антрацитівська МТГ Ровеньківського р-ну
Євс – с. Євсуг, Біловодська СелТГ Старобільського р-ну
Єпіф – с. Єпіфанівка, Сєвєродонецька МТГ Сєвєродонецького р-ну

Єсаул – смт. Єсаулівка, Антрацитівська МТГ Ровеньківського р-ну
Житл – с-ще Житлівка, Кремінська МТГ Сєвєродонецького р-ну
Жов – с. Жовте, Луганська МТГ Луганського р-ну
Заайд – с. Заайдарівка, Новопсковська СелТГ Старобільського р-ну
Завод – с. Заводянка, Білокуракинська СелТГ Сватівського р-ну
Заг – с. Загір'я, Троїцька СелТГ Сватівського р-ну
Зайц – с. Зайцеве, Троїцька СелТГ Сватівського р-ну
Заїк – с. Заїківка, Білокуракинська СелТГ Сватівського р-ну
Зак – с. Закотне, Новопсковська СелТГ Старобільського р-ну
Зал – с. Залиман, Краснорічeнська СелТГ Сватівського р-ну
Зах – с. Західне, Лутугинська МТГ Луганського р-ну
Зел – с. Зелеківка, Біловодська СелТГ Старобільського р-ну
Зор – м. Зоринськ, Алчевська МТГ Алчевського р-ну
Зорик – с. Зориківка, Міловська СелТГ Старобільського р-ну
Ів – с. Іванівка, Сорокинська МТГ Довжанського р-ну
Іван – смт. Іванівка, Хрустальненська МТГ Ровеньківського р-ну
Іл – с. Іллірія, Лутугинська МТГ Луганського р-ну
Каб – с. Кабичівка, Марківська СелТГ Старобільського р-ну
Калм – с. Калмиківка, Міловська СелТГ Старобільського р-ну
Кам – с. Кам'янка, Лутугинська МТГ Луганського р-ну
Кам'ян – с. Кам'янка, Новопсковська СелТГ Старобільського р-ну
Кап – с. Капітанове, Новоайдарська СелТГ Щастинського р-ну
Карм – с. Кармазинівка, Коломийчиська СелТГ Сватівського р-ну
КарС – с. Караван-Солодкий, Марківська СелТГ Старобільського р-ну
Каськ – с. Каськівка, Марківська СелТГ Старобільського р-ну
Клим – с. Климівка, Рубіжанська МТГ Сєвєродонецького р-ну
Ков – с. Ковалівка, Коломийчиська СелТГ Сватівського р-ну
Ковп – с-ще Ковпакове, Антрацитівська МТГ Ровеньківського р-ну
Козар – с. Козарик, Троїцька СелТГ Сватівського р-ну
Колом – с. Коломийчиха, Коломийчиська СелТГ Сватівського р-ну
Коляд – с. Колядівка, Новоайдарська СелТГ Щастинського р-ну
Комиш – смт. Камишуваха, Попаснянська МТГ Сєвєродонецького р-ну
Кон – с. Кононівка, Біловодська СелТГ Старобільського р-ну
Коноп – с. Коноплянівка, Білокуракинська СелТГ Сватівського р-ну
Корж – с. Коржове, Сватівська МТГ Сватівського р-ну
Коч – с. Коченове, Троїцька СелТГ Сватівського р-ну

КочРозп – с. Кочине-Розпасіївака, Лозно-Олександрівська СелТГ Сватівського р-ну
КрасП – с. Красне Поле, Марківська СелТГ Старобільського р-ну
Крем – м. Кремінна, Кремінська МТГ Сєвєродонецького р-ну
Криз – с. Кризьке, Марківська СелТГ Старобільського р-ну
Крим – с. Кримське, Гірська МТГ Сєвєродонецького р-ну
Кррч – смт. Красноріченське, Красноріченська СелТГ Сватівського р-ну
Круп – с. Крупчанське, Марківська СелТГ Сєвєродонецького р-ну
Кудр – с. Кудряшівка, Рубіжанська МТГ Сєвєродонецького р-ну
Куз – с. Куземівка, Коломийчиська СелТГ Сватівського р-ну
Кур – с. Курячівка, Білокуракинська СелТГ Сватівського р-ну
Куряч – с. Курячівка, Марківська СелТГ Старобільського р-ну
Курячів – с. Курячівка, Старобільська МТГ Старобільського р-ну
Лантр – с. Лантратівка, Троїцька СелТГ Сватівського р-ну
Лиз – с. Лизине, Білокуракинська СелТГ Сватівського р-ну
Лим – с. Лиман, Старобільська МТГ Старобільського р-ну
Лимар – с. Лимарівка, Біловодська СелТГ Старобільського р-ну
Лисич – м. Лисичанськ, Лисичанська МТГ Сєвєродонецького р-ну
Лисогор – с. Лисогорівка, Новопсковська СелТГ Старобільського р-ну
Литв – с. Литвинівка, Біловодська СелТГ Старобільського р-ну
Лоз – смт. Лозівський, Зимогір'ївська МТГ Алчевського р-ну
ЛозО – смт. Лозно-Олександрівка, Лозно-Олександрівська СелТГ Сватівського р-ну
Лозов – с. Лозовівка, Шульгинська СТГ Старобільського р-ну
Луб – с. Луб'янка, Білокуракинська СелТГ Сватівського р-ну
Луг – с. Лугове, Лозно-Олександрівська СелТГ Сватівського р-ну
Лут – м. Лутугине, Лутугинська МТГ Луганського р-ну
Макарт – с. Макартетине, Новопсковська СелТГ Старобільського р-ну
Макіїв – с. Макіївка, Красноріченська СелТГ Сватівського р-ну
Малм – смт. Маломиколаївка, Хрустальненська МТГ Ровеньківського р-ну
МалО – с. Малоолександрівка, Троїцька СелТГ Сватівського р-ну
Малх – с. Малохатка, Шульгинська СТГ Старобільського р-ну
МалЮ – с. Мала Юріївка, Лутугинська МТГ Луганського р-ну
Мам – с. Мамушеве, Зимогір'ївська МТГ Алчевського р-ну

Ман – с. Маньківка, Сватівська СТГ Сватівського р-ну
Маньк – с. Маньківка, Білокуракинська СТГ Сватівського р-ну
Марк – смт. Марківка Марківська СелТГ Старобільського р-ну
Мик – с. Микільське, Міловська СелТГ Старобільського р-ну
Микол – с. Миколаївка, Луганська МТГ Луганського р-ну
Мир – с-ще Мирне, Лозно-Олександрівська СелТГ Сватівського р-ну
Мих – смт Михайлівка, Алчевська МТГ Алчевського р-ну
Михайл – с. Михайлюки, Новоайдарська СелТГ Щастинського р-ну
Михайлів – с. Михайлівка, Рубіжанська МТГ Сєвєродонецького р-ну
Міл – с. Мілуватка, Сватівська МТГ Сватівського р-ну
Мілов – смт. Мілове, Міловська СелТГ Старобільського р-ну
Міст – с. Містки, Сватівська МТГ Сватівського р-ну
Можн – с. Можняківка, Білолуцька СелТГ Старобільського р-ну
Мороз – с. Морозівка, Міловська СелТГ Старобільського р-ну
Мур – с. Муратове, Новоайдарська СелТГ Щастинського р-ну
Мус – с. Мусіївка, Міловська СелТГ Старобільського р-ну
Науг – с. Наугольне, Нижньодуванська СелТГ Сватівського р-ну
Нещер – с. Нещеретове, Білокуракинська СелТГ Сватівського р-ну
НижБ – с. Нижньобараниківка, Біловодська СелТГ Старобільського р-ну
НижД – смт. Нижня Дуванка, Нижньодуванська СелТГ Сватівського р-ну
НижМ – с. Нижній Мінченок, Нижньотеплівська СТГ Щастинського р-ну
НижН – смт. Нижній Нагольчик, Антрацитівська МТГ Ровеньківського р-ну
Новайд – смт. Новоайдар, Новоайдарська СелТГ Щастинського р-ну
Новастр – с. Нова Астрахань, Сєвєродонецька МТГ Сєвєроднецького р-ну
Новб – с. Новобіла, Білолуцька СелТГ Старобільського р-ну
Новбор – с. Новоборове, Старобільська МТГ Старобільського р-ну
Новвод – с. Нововодяне, Красноріченська СелТГ Сватівського р-ну
Новган – с. Новоганнівка, Молодогвардійська МТГ Луганського р-ну
Новлим – с. Новолимарівка, Біловодська СелТГ Старобільського р-ну
Новмик – с. Новомикільське, Сватівська МТГ Сватівського р-ну
Новник – с. Новониканорівка, Нижньодуванська СелТГ Сватівського р-ну

НоволК – с. Новоолександрівка, Красноріченська СелТГ Сватівського р-ну
НоволТ – с. Новоолександрівка, Троїцька СТГ Сватівського р-ну
Новохт – с. Новоохтирка, Новоайдарська СелТГ Щастинського р-ну
Новп – с. Новопавлівка, Лутугинська МТГ Луганського р-ну
Новпск – смт. Новопсков, Новопсковська СелТГ Старобільського р-ну
Новр – с. Новорозсош, Новопсковська СелТГ Старобільського р-ну
Новсв – смт. Новосвітлівка, Молодогвардійська МТГ Луганського р-ну
Новстр – с. Новострільцівка, Міловська СелТГ Старобільського р-ну
НовУ – с. Нова Україна, Марківська СелТГ Старобільського р-ну
Новчерв – с. Новочервоне, Нижньодуванська СелТГ Сватівського р-ну
Обор – с. Оборотнівка, Нижньодуванська СелТГ Сватівського р-ну
ОлБ – с. Олексіївка, Білокуракинська СелТГ Сватівського р-ну
ОлД – с. Олександрівка, Довжанська МТГ Довжанського р-ну
Олекс – м. Олександрівськ, Луганська МТГ Луганського р-ну
Олександроп – с. Олександропіль, Білокуракинська СелТГ Сватівського р-ну
ОлН – с. Олексіївка, Новоайдарська СелТГ Щастинського р-ну
Оріх – с. Оріхове, Гірська МТГ Сєвєродонецького р-ну
Осин – с. Осинове, Новопсковська СелТГ Старобільського р-ну
Пав – с. Павлівка, Сватівська МТГ Сватівського р-ну
Павл – с. Павлівка, Білокуракинська СТГ Сватівського р-ну
Павлен – с. Павленкове, Білолуцька СелТГ Старобільського р-ну
Пант – с. Пантюхине, Новопсковська СелТГ Старобільського р-ну
Паньк – с. Паньківка, Білокуракинська СелТГ Сватівського р-ну
Парн – с. Парневе, Біловодська СелТГ Старобільського р-ну
Пер – м. Перевальськ, Алчевська МТГ Алчевського р-ну
Перем – с. Переможне, Лутугинська МТГ Луганського р-ну
Перемож – с. Переможне, Новоайдарська СелТГ Щастинського р-ну
Перш – с. Першозванівка, Лутугинська МТГ Луганського р-ну
Пет – с. Петрівка, Лозно-Олександрівська СелТГ Сватівського р-ну
Петр – смт. Петропавлівка, Щастинська МТГ Щастинського р-ну
Пис – с. Писарівка, Новопсковська СелТГ Старобільського р-ну
Півн – с. Північка, Міловська СелТГ Старобільського р-ну
Підг – с. Підгорівка, Старобільська МТГ Старобільського р-ну
Піск – с. Піски, Новопсковська СелТГ Старобільського р-ну

Піщ – с. Піщане, Чмирівська СТГ Старобільського р-ну
ПлП – с. Плахо-Петрівка, Білокуракинська СелТГ Сватівського р-ну
Плуг – с. Плугатар, Біловодська СелТГ Старобільського р-ну
Поб – с-ще Побєда, Новоайдарська СелТГ Щастинського р-ну
Покр – с. Покровське, Троїцька СелТГ Сватівського р-ну
Полов – с. Половинкине, Старобільська МТГ Старобільського р-ну
Попас – м. Попасна, Попаснянська МТГ Сєвєродонецького р-ну
Попів – с. Попівка, Білокуракинська СелТГ Сватівського р-ну
Преоб – с. Преображенне, Нижньодуванська СелТГ Сватівського р-ну
Прив – м. Привілля, Лисичанська МТГ Сєвєродонецького р-ну
Привіл – с. Привілля, Лозно-Олександрівська СелТГ Сватівського р-ну
Приш – с. Пришиб, Зимогір’ївська МТГ Алчевського р-ну
Пров – с. Провалля, Довжанська МТГ Довжанського р-ну
Проїж – с. Проїждже, Старобільська МТГ Старобільського р-ну
Прос – с. Просяне, Марківська СелТГ Старобільського р-ну
Прост – с. Просторе, Білокуракинська СелТГ Сватівського р-ну
Рай – с. Райгородка, Коломийчиська СТГ Сватівського р-ну
Райг – с. Райгородка, Новоайдарська СелТГ Щастинського р-ну
Раф – с. Рафайлівка, Антрацитівська МТГ Ровеньківського р-ну
Реб – с. Ребрикове, Ровеньківська МТГ Ровеньківського р-ну
Риб’ян – с. Риб’янцеве, Новопсковська СелТГ Старобільського р-ну
Роз – с. Роздольне, Чмирівська СТГ Старобільського р-ну
Розп – с. Розпасіївка, Троїцька СелТГ Сватівського р-ну
Ром – с. Романівка, Білокуракинська СелТГ Сватівського р-ну
Руд – с. Рудівка, Сватівська МТГ Сватівського р-ну
Рудов – с. Рудове, Білокуракинська СелТГ Сватівського р-ну
Сват – м. Сватове, Сватівська МТГ Сватівського р-ну
Свист – с. Свистунівка, Сватівська МТГ Сватівського р-ну
Світ – с. Світле, Старобільська МТГ Старобільського р-ну
Семик – с. Семикозівка, Біловодська СелТГ Старобільського р-ну
Сент – смт. Сентянівка, Кадіївська МТГ Алчевського р-ну
Сич – с. Сичанське, Марківська СелТГ Старобільського р-ну
Слсрб – смт. Слов’яносербськ, Зимогір’ївська МТГ Алчевського р-ну
Смол – с. Смолянинове Сєвєродонецька МТГ Сєвєродонецького р-ну
Солід – с. Солідарне, Лозно-Олександрівська СелТГ Сватівського р-ну

Соснів – с. Соснівка, Білолуцька СелТГ Старобільського р-ну
Сот – с. Сотенне, Нижньотеплівська СТГ Щастинського р-ну
Ст – с. Стельмахівка, Коломийчиська СТГ Сватівського р-ну
Старб – м. Старобільськ, Старобільська МТГ Старобільського р-ну
Степ – с. Степове, Біловодська СелТГ Старобільського р-ну
Степн – с. Степне, Новопсковська СелТГ Старобільського р-ну
Степов – с. Степове, Зимогір'ївська МТГ Алчевського р-ну
СтЛ – смт. Станиця Луганська, Станично-Луганська СелТГ Щастинського р-ну
Стр – с. Стрільцівка, Міловська СелТГ Старобільського р-ну
Тан – с. Танюшівка, Білолуцька СелТГ Старобільського р-ну
Тар – с. Тарасівка, Нижньодуванська СелТГ Сватівського р-ну
Терн – с. Тернівка, Марківська СелТГ Старобільського р-ну
Тим – с. Тимошине, Білокуракинська СелТГ Сватівського р-ну
Тимон – с. Тимонове, Троїцька СелТГ Сватівського р-ну
Тит – с. Титарівка, Старобільська МТГ Старобільського р-ну
Тр – смт. Троїцьке, Троїцька СелТГ Сватівського р-ну
Трав – с. Травневе, Сватівська МТГ Сватівського р-ну
Тремб – с. Трембачеве, Білолуцька СелТГ Старобільського р-ну
Трет – с. Третяківка, Біловодська СелТГ Старобільського р-ну
Хв – с. Хворостянівка, Шульгинська СТГ Старобільського р-ну
Хом – с. Хомівка, Сватівська МТГ Сватівського р-ну
Хруст – м. Хрустальний, Хрустальненська МТГ Ровеньківського р-ну
Цар – с. Царівка, Новоайдарська СелТГ Щастинського р-ну
Ціл – с. Цілуйкове, Білокуракинська СелТГ Сватівського р-ну
Чаб – с. Чабанівка, Сєвєродонецька МТГ Сєвєродонецького р-ну
ЧервП – с. Червона Поляна, Антрацитівська МТГ Ровеньківського р-ну
Червпоп – с. Червонопопівка, Кремінська МТГ Сєвєродонецького р-ну
Чмир – с. Чмирівка, Чмирівська СТГ Старобільського р-ну
Чорн – смт. Чорнухине, Алчевська МТГ Алчевського р-ну
Шап – с. Шапарівка, Білокуракинська СелТГ Сватівського р-ну
Шелест – с. Шелестівка, Міловська СелТГ Старобільського р-ну
Шовк – с. Шовкунівка, Білокуракинська СелТГ Сватівського р-ну
ШовП – с. Шовкова Протока, Лутугинська МТГ Луганського р-ну
Шпот – с. Шпотине, Чмирівська СТГ Старобільського р-ну
Шт – с. Штормове, Новоайдарська СелТГ Щастинського р-ну

Шул – с. Шуліківка, Біловодська СелТГ Старобільського р-ну
Шульг – с. Шульгинка, Шульгинська СТГ Старобільського р-ну
Юр – смт. Юр’ївка, Алчевська МТГ Алчевського р-ну
Ям – с. Ями, Троїцька СелТГ Сватівського р-ну

А

АБА́ЗЬ, *виг.* Уживають для кликання ягнят (Біллуц, Бул).

А́БО, *дит.* 'яблуко' (КрасП).

А́БОКО, *дит.* 'яблуко' (Підг).

А́ВГУСТ 'серпень' (У багатьох говірках). *О|тож при[е]|йіхаў / шо о|так дес' во|но в |аўгус'т'і |м·іс'ац'і / та йа не[и] з|найу / ўже |мабут' кар|тоху ко|пали* (ЛозО); *Огур|ци ми са|жали два |раза // о|це |первиї раз по|сади[е]мо ї зби[е]|райемо // а по|том в |аўгус'т'і са|жайем |заново / і на |ос'ін' о|гурч'іки хо|рош·і рве[и]|мо ї здайе|мо у пос|таўку* (Новник).

А́ГА, *виг.* Уживають для кликання квочки (Вар).

А́ГЕТЬ 1. *виг.* Уживають для відганяння корів (Кудр); 2. *виг.* 'іди геть' (Вар).

АГО́РКА, **ОГО́РКА**, *бот.* 1. 'пшениця весняного посіву' (Бондар, Вес, Голуб, Крем, Ман, Новастр, Новник, Підг, Старб, Червпоп, Чмир); 2. 'тверда пшениця (Triticum durum)' (МалО, Ман, Маньк, Нещер, Новник, Новчерв, ПлП, Покр, Прост, Тар).

АГУ́ЛЬ, *виг.* Уживають для відганяння голубів (Вар).

***АДЖЕБА́**, *присл.*, *заст.* 'так' (Харк. зб., 175).

АЕ́С, *ірон.* 'бакенбарди, волосяний покрив на щоках' (ОлД).

А́ІСТ, **А́ЇСТ**, *орнітол.* 'лелека (Ciconia ciconia)' (У багатьох говірках).

АЇ́Р БОЛО́ТНИЙ, *бот.* 'аїр звичайний, лепеха звичайна (Acorus calamus L.)' (Жов, Крим, Слсрб).

АЇ́Р ТРОСНІКО́ВИЙ, *бот.* 'аїр звичайний, лепеха звичайна (Acorus calamus L.)' (Жов, Крим, Слсрб).

АКИ́Ш, *виг.* Уживають для відганяння курей (Підг).

АКО́З, **АКО́ЗЬ**, *виг.* Уживають для відганяння кіз (Біллуц, Бул).

АКО́СЬ, *виг.* Уживають для відганяння лошат (Біллуц, Бул, Вар).

АКУ́Ш, *виг.* Уживають для відганяння кіз (Підг).

АЛА́ДІ, **ОЛА́ДІ, ОЛА́ДЫЇ**, *мн.*, *кулін.* ‘оладки’ (Білк, Білов, Велик, Колом, Лим, Мир, Міл, Мороз, Новайд, Осин, Павлен, Сват, Солід, Старб, Стр, Тр, Шпот)**.** *Наси|палос’ ту|ди му|ка / в·ід|ра п·іўто|ра му|ки / вили|вайец’:а |л’ітри три ч’е^і|тир’і во|ди кип·ат|ку / і де^и ре^и|в·аної |ложкої роз|м·ішуйец’:а йак на а|лад’і |к·істо* (Білов).

АЛКАНА́ВТ, *ірон.* ‘алкоголік’ (ОлД).

АЛКА́Ш, *зневажл.* ‘алкоголік’ (У багатьох говірках). *Ну в·ін же ж симпа|тич’ниї |д’ад’ко / моло|диї / кра|с’івиї / в·ін же ш вопш·|ч’е н’і|ч’ого // ну от|куда йа з|нала / шо в·ін ал|каш?* (Гонч); *Та алка|ш·іў не^и так ба|гато / но дл’а нас о|це наш ал|каш буў / ну / та пи|ли |гарно |опш·ч’ім* (Баб).

АЛТЕ́ЙКА, *бот.* ‘алтея коноплевидна, а. лікарська (Alphaea cannabina L., a. officinalis L.)’ (Данил, Мик, Мороз, Шелест).

АЛТЕ́Я, *бот.* ‘калачики кучеряві, к. маленькі, к. непомітні (Malva crispa (L.) L., m. pusilla Smith., m. neglecta Walld.)’ (Брус).

АМ-АМ, *дит.* ‘їсти’ (У багатьох говірках).

АМБА́Л, *зневажл.* ‘здоровило’ (Бер, Тан).

АМБРО́ЗІЙ, *бот.* ‘амброзія полинолиста (Ambrosia artemisiifolia L.)’ (Жов, Слсрб).

АМША́ННИК 1. ‘приміщення для зимівлі вуликів’ (Біллуц, Бор, Гор). *Ам|шан:и^ек ро|биў ш·ч’е наш д’ід^т* (Бор); 2. ‘курінь’ (Єпіф, Кудр). *У |каждого с|торожа с’в·ії ам|шан:и^ек* (Кудр).

АНАДИ́, *присл.* ‘учора’ (Ям).

АНАДИ́СЬ, *присл.* 1. ‘учора’ (Врубів); 2. ‘днів два тому’ (Харк. зб., 529).

***А́НБУЛЬ**, *заст.* ‘трава, схожа на льон’ (Харк. зб., 443).

АНТО́НОВ ОГО́НЬ, *бот.* ‘пирій (Tanacetum vulgare L.)’ (Гор).

АНЮ́ТИНИ ГЛА́ЗКИ, *мн.*, *бот.* ‘красоля велика (настурція велика) (Tropaeolum majus L.)’ (Біл, Гор, Зах, Іл, МалЮ, Новп).

АПЕНДИКО́К, *мед.* ‘апендикс’ (Підг).

АПЄНДІЦИ́Т, **ОПЕНДІЦИ́Т**, *мед*. ‘апендицит’ (У багатьох говірках). *Теи|пер у нас і л’і|ч’іт’ |н’ікому // пото|му шо ўрач’ н’е отл’і|ч’іт оп·ен’д’і|цит от гланд / неи зна / де це ї шо це* (Крем).

АПРЕ́ЛЬ ‘квітень’ (У багатьох говірках). *Вес|нойу / в ап|рел’і |м·іс’ац’і / на ка|н’ікулах // о|це у нас бу|гор / ми г|рали у мйач’ // х|лопц’і у ша|ра / а ми у мйа|ч’а* (Шул).

АПУ́ЛЬ, *виг*. Уживають для відганяння качок (Вар).

АРМЯ́НСЬКА СЛИ́ВА, *бот*. ‘абрикос звичайний (Armeniaca vulgaris Lam.)’ (Вільх, Вруб).

АРО́ННІК, *бот*. ‘арум білокрилий (Arum albispathum Stev. ex Ledeb.)’ (Вал, Оріх).

АСВА́ЛЬТ, **АСХВА́ЛЬТ** ‘автомобільна траса, шлях’ (Бул, Зайц, Трет). *У нас |ч’ерезс сеи|ло їде цеинт|рал’на т|раса / аў|тобуси їдут’ і на Лу|ган’с’ке / і на |Хар’к·іў / і ше ч’ім |вигодно / |дейак·і |лишки про|дукт’іў йе / вие|носиемо на асх|вал’т / с’і|дайеімо і тор|гуйеімо / |заразс та|ке ў|ремйа / шо |т’іл’ки тим і виежи|вайеімо* (Бул).

АСПАРА́ГУС, *бот*. ‘холодок лікарський (Asparagus officinalis L.)’ (Заїк, Луб, Олек).

АСТРАГА́Л, *бот*. 1. ‘гострокільник волосистий (Oxytropis pilosa (L.) DC.)’ (Заїк, Луб, Олек); 2. ‘зіновать дніпровська (Chamaecytisus borysthenicus (Grun.) Klaskava)’ (ДемО, Зайц, Тр).

АТРУ́СЬ, *виг*. Уживають для відганяння кролів (Біллуц, Бул, Підг).

А́ЦЯ, *виг*. Уживають для відганяння поросят (Вар).

А́ЧКА 1. ‘квочка, курка, яка сидить на яйцях і виводить курчат’. *У ц’ом го|ду са|м·і |ач’ки* (Вар); 2. *дит*. ‘собака’ (ОлД).

Б

БА́БА ‘димохід печі, що знаходиться на горищі’. *З’і|мойу ў |хат’і |тепло // ко|лис’ п·іч’|ник поро|биў хо|ди по ўс’ії с’т’і|н’і і теи|пер теип|ло / доб|ро // верх веи|ликиї / п·іч’|ник зро|биў здо|рову |бабу так / шо |сажа не заби|вайец’:а* (Шпот).

БАБАКУ́Й, *бот.* 1. ‘гіркуша нечуйвітрова (Picris hieracioides)’ (Іл, МалЮ); 2. ‘кульбаба (Taraxacum)’ (Іл).

БАБАЧА́ЧИЙ ‘бабаковий’. *Баба|ч’ач’ії жир прит’|ма по|л’езниĭ при |кашл’і / прос|туд’і / по|пити жир / і пи|ли натош·|ч’ак о|дин гло|ток // |шили |шапки з баба|ч’ач’ойі ш|кури* (НижБ).

БАБІ́Й, *ірон.* ‘чоловік, який упадає за жінками’ (У багатьох говірках).

БА́БІТИ, **БАБІ́ТИ** ‘морщитися від води (зазвичай про пальці)’ (Біллуц, Ган, КрасП, Можн).

БА́БКА 1. ‘ворожбитка, знахарка, шептуха, чарівниця’ (ВерхД, Новб, Полов, Прос). *І о|це ж во|на |йіздила до |бабок / і л’і|ч’ілас’ / і так т’а|нулос’а у |нейі го|да два* (ВерхД); 2. *заст.* ‘жінка, яка приймає дитину під час пологів’ (Мороз, ПлП). *|Ран’ше о|то на|роде |ж·інка ди^{е}|тину // |ран’ше ж не ў бол’|ниц’ах / |дома // |бабку при^{е}|вод’ат’* (ПлП); 3. ‘ріжки, грибковий паразит у колосках’ (Біллуц, Підг). *|Жито по|йіла |баб^{п}ка* (Підг); 4. *кулін.* ‘яєчня з розлитим жовтком’ (Прос, Макіїв).

БА́БКИ, **БАБКИ́**, *мн.*, *бот.* 1. ‘шавлія (Salvia L.)’ (Вал, Вільх, ДемО, Луг, НижД, НижМ, Перш, Руд). *Т|риц’:ат’ т|рет’ії буў важ|киĭ // |л’уди |пухли // то|д’і ж так / то |бабки |йіли / то |лис’т’а з бе^{и}ре^{и}ст|ка су|шили / тоўк|ли / |йіли* (Тан); 2. ‘вероніка (Veronica L.)’ (Бонд, Брус, Гор, Данил, Криз, Литв, Мик); 3. ‘дивина борошниста, д. густоквіткова, д. східна (Verbascum lychnitis L., v. densiflorum Bertol., v. oritntale Bieb.)’ (Новп); 4. ‘синяк звичайний (Echium vulgare L.)’ (НижД).

БА́БНИК, *ірон.* ‘чоловік, який упадає за жінками’ (У багатьох говірках).

БАБОЛЮ́Б ‘чоловік, який упадає за жінками’ (Білов).

БА́БОНЬКА, *ентомол.* ‘бабка (Odonata)’ (Парн).

БА́БОЧКА 1. *ентомол.* ‘бабка (Odonata)’ (У багатьох говірках); 2. ‘трав’яниста рослина’. *|Важко бу|ло / |йісти |н’іч’ого / го|лодн’і / хо|лодн’і // бу|ли та|к·і рос|лини / бабоч’|ки / хто с:е^{и}|ла / тоĭ зрозу|м·ійе / рос|ли п·ід го|роĭу / назби|раĭемо / на|ч’істимо сте|бел’ц’а і йі|мо / а во|но йа|кес’ та|ке / і |кисле / і г·ір|ке / а нам*

ка|залос’а во|но со|лодке / то|му ш·ч’о са|м·і бу|ли го|лодн’і (Сват); 3. *кулін*. ‘яєчня з розлитим жовтком’ (Новчерв).

БА́БСЬКИЙ ОПОЛО́НИК, *зневажл*. ‘чоловік, який упадає за жінками’ (Білов).

БАГАТЕ́НЬКО, *присл*. ‘доволі багато’ (У багатьох говірках). *У нас бу|ло д’ів|ч’ат бага|тен’ко / йіх у|с’іх у Ге^и^р|ман’ійу позаби|рали* (Мир).

БАГАТИ́РЬ ‘силач’ (У багатьох говірках).

БАГАТОНІ́ЖКА, *бот*. ‘багатоніжка звичайна (Polypodium vulgare L.)’ (Заайд).

БАГА́ТСТВА, *мн*. ‘багатство, велике майно, цінності, гроші’ (Зорик).

БАГА́ЦЬКО, *присл*. ‘багато’ (У багатьох говірках). *Моло|д’ож по|м·імо ц’о|го іш·|ч’е в осноў|ному ба|гац’ко йшло на востаноў|л’ен’ійе Дон|баса / шахт* (Трав).

БАГВА́ ‘мокра, заболочена рівнина’ (ВерхП, Обор).

***БАГЛА́Й** ‘лінива й невміла людина’ (Харк. зб., XV).

БАГНОВИ́ННЯ ‘мокра, заболочена рівнина’ (Бар).

БАГНЯ́НКА ‘мочарі, болотиста місцевість з підґрунтовими водами’ (Білов, Семик).

БАГОВИ́ННЯ 1. ‘мокра, заболочена рівнина’ (Обор); 2. ‘іржаве багно, болото’ (Розп).

БАДИ́ЛКА 1. ‘квасолиння, бадилля квасолі’ (Гонч, Обоз, Покр, Свист, Тр, Хом); 2. ‘горохова солома’ (Крем, Лантр, МалО, Маньк, Новастр, Новчерв, Підг, ПлП, Покр, Прост, Тар, Червпоп); 3. ‘верхнє неїстівне листя капусти’ (Обоз); 4. ‘стебло й листя помідорів’ (У багатьох говірках); 5. ‘стебла й листя картоплі’ (У багатьох говірках); 6. ‘листя буряків’ (Білк, Велик, Голуб, Гонч, Мус, Новбор, Свист, Старб, Тар, Хом, Чмир); 7. ‘листя моркви’ (У багатьох говірках); 8. ‘стебла й листя огірків’ (Велик, Можн); 9. ‘стебла й листя гарбуза’ (Гонч, Покр); 10. ‘стебла й листя кабачків і патисонів’ (Велик, Гонч, Крем, МалО, Маньк, Нещер, Новастр, Новчерв, Підг, ПлП, Покр, Прост, Свист, Тар, Хом, Червпоп).

БАЗИ́ЛІК, **БАЗИЛИ́К**, **БАЗІ́ЛІК**, **БАЗІЛІ́К**, *бот.* ‘васильки справжні (Ocimum basilicum L.)’ (Біл, Вал, Вільх, Вруб, Голуб, Данил, Зах, Іл, Клим, Криз, Луг, МалЮ, Мик, НижД, Новп, Перш, Преоб).

БАЗІКУВА́ТИЙ ‘балакучий, охочий до розмов’ (Полов, Шульг).

*****БАЙБАРА́К** 1. ‘жіночий кожух, покритий сукном або чорною тканиною’ (Харк. зб., 31, 627, 959); 2. ‘довгий жіночий халат із сукна’ (Харк. зб., 627).

БАЙ-БАЙ, *дит.* ‘спати’ (У багатьох говірках).

БАЙДА́К ‘мілина, неглибоке місце’ (Шульг).

БАЙРА́К 1. ‘ліс’ (Полов); 2. ‘глибока довга западина зі стрімкими берегами, вибоїна від дії талих вод’ (Білов, Бут, Кам’ян, Міст).

*****БАЙСТРЮЧКА**, *заст.* ‘одинока жінка’ (Харк. зб., 175).

БАКА́Л ‘келих’ (У багатьох говірках).

БАКЛА́ЖКІ, *мн.*, *бот.* ‘помідори (Lycopersicum)’ (Сот).

БАКША́ 1. ‘баштан’ (У багатьох говірках). *ˈСадим уˈсе на земˈл’і / і бакˈшу ˈсадим / і паше^{и}ˈниц’а / і йач’ˈм·ін’ / і ˈсон’ашник / кукуˈруза / ўсе ˈсадим ˈзараз* (Литв); *І кукуˈрузу ˈсадим там тˈроше^{и}ч’ки / і бакˈшу ˈтоже тˈрошки / ˈкажде ˈл’іто ми йоˈго ˈсадим ўс’о раўˈно бакˈшу* (Білк); *С триˈнац’атого ч’ісˈла ˈбуде^{и}м саˈжат’ карˈтошку / буˈр’ак / а поˈтом ўс’о остал’ˈнойе / ог·ірˈки / пом·іˈдори / бакˈшу / циˈбул’у* (Перемож); *А бакˈш·і с’ˈт’іки буˈло! // бакˈшу поˈсад’ут’ / а тоˈд’і гарˈбойу зˈвоз’ат’ кавуˈни* (Шульг); 2. ‘стебла й листя кавунів і динь’ (Новпск).

БАКША́РЬ ‘чоловік, хлопець, який заробляє на баштані’ (Зах, Іл, Коляд, Перш).

*****БАКШЕ́ВНИК** ‘дитяча гра’ (Харк. зб., 277).

БАЛАБА́ЙКА ‘музичний інструмент’ (Курячів, Новник, Тан). *Хˈлопц’і ж пˈриїдут’ там з ˈмузикойу // хˈлопц’і гˈрали на балаˈбайках / тод’і балаˈбайки були* (Тан).

БАЛАБО́Л, *ірон.* ‘балакучий чоловік, хлопець’ (У багатьох говірках).

БАЛАБО́ЛКА, *сп.*, *ірон.* ‘балакуча людина’ (У багатьох говірках).

БАЛАГА́Н ‘курінь’ (Білк, Литв, ЛозО, Олександроп).

БАЛАМУ́ТКА, *зневажл.* ‘дівчина, яка гуляє з кількома хлопцями відразу’ (Підг).

БАЛАНЖА́РИ, *мн.* ‘зібрання молоді, гуляння’. *Балан|жари нази|вались’а / |гул’ки та|к·і бу|ли о|то |веч’е^і^ром зби|рались’а / гармо|нист ў нас буў // граў нам і там танц’у|вали і вс’о|го бу|ло* (Парн).

БАЛАШМЕ́ННИЙ, *ірон.* ‘кручений, з поганим характером (про людину)’ (Бобр).

БАЛДА́ 1. *ков.* ‘великий молот з двома бійками’ (Білг); 2. *ков.* ‘великий молот з одним бійком’ (Білг, Перем, Чорн); 3. *перен.*, *лайл.*, *сп.* ‘нерозумна людина’ (У багатьох говірках).

БАЛЕ́Ї, *мн.* ‘ночви’ (*Ст*).

БАЛЗАМІ́Н // БАЛЗАМІ́НИ, *бот.* ‘розрив-трава садова (бальзамін) (Impaties balsamina L.)’ (Біл, Жов, Зах, Іл, Луг, МалЮ, Новп, Перш, Слсрб).

БАЛЗА́НКА ‘посудина для керосину, олії’ (Лиз, Литв, Шпот).

БАЛІЯ́ ‘бляшані ночви’ (Дяк).

БА́ЛКА ‘невеликий ліс, розміщений у низині, яру’ (У багатьох говірках). *|Балка / ку|ди ми по обл’е^і^|п·іху |ходи^е^мо / Макар|тетина нази|вайец’:а* (НижБ).

БАЛОВНИ́К 1. ‘бешкетник’; 2. *жарт.* ‘пустун’ (У багатьох говірках).

БАЛОВНИ́ЦЯ 1. ‘бешкетниця’ (У багатьох говірках); 2. *жарт.* ‘пустунка’ (У багатьох говірках).

БАЛО́Н 1. ‘скляна трилітрова банка’ (Біллуц, Бонд, Коляд, Микол, Поб); 2. ‘пляшка, обплетена лозою’ (Сват).

БАЛО́НЧІК 1. ‘скляна трилітрова банка’ (Крем, Червпоп); 2. ‘велика пляшка’ (Крем).

БА́ЛУВАНКА, *жарт.* ‘пустунка’ (Нещер, ОлБ).

БАЛЯ́СИ, *мн.* ‘розмова’ (У багатьох говірках).

БАЛЯ́СКИ, *мн.* ‘огорожа із лат’ (Білов).

БА́НКА ‘посудина для збивання масла’ (Білк, Біллуц, Велик, Височ, Дмитр, Калм, Мир, Міл, Мороз, НижД, Новлим, Новчерв, Обор, Підг, Тр, Шпот).

БА́НТИ, *мн.* ‘горизонтальна планка, що сполучає передні загнуті частини полозів саней’ (Зорик).

БАНЯ́К ‘велика посудина (на 10 – 15 літрів), у якій варять страву’ (Білк, КарС, Сват, Смол, СтЛ).

БАНЯЧО́К ‘бідон’ (Піщ).

БАРАБА́Н ‘коловорот; вал з ручкою для витягання відра з колодязя’ (Юр).

БАРАБО́ЛЬКИ, *мн.* ‘ягоди на стеблах картоплі’ (Тр).

БАРАБО́ЛЯ, *бот.* ‘картопля (Solanum tuberosum)’ (Тр, Сват).

БАРА́Н ‘середина розрізаного кавуна’ (Білк, Бондар, Вес, Дмитр, Донц, Нещер, Новайд, Новр, Риб’ян, Цар).

БАРАНЕ́ЦЬ ‘середина розрізаного кавуна’ (Новайд).

БАРА́НЧИК 1. ‘середина розрізаного кавуна’ (У багатьох говірках). *ˈКаждиǐ ˈдиви^е^ц’:а на тоǐ баˈран’ч’ік / а ўз’ат’ не^и^ ˈможна / ˈпоки ˈбат’ко не^и^ роз’ˈд’іл’ат’* (Можн); 2. ‘крючок, яким зачіпляють відро для набирання води з колодязя’. *ˈБ·іл’а це^и^пˈка йе баˈран’ч’ік* (Литв).

БАРАХЛО́ ‘речі домашнього вжитку’ (У багатьох говірках). *ПосˈтавиᵉлА барахˈло виˈвар’уват’ / ˈб·іле / пˈростин’і / п·ідод’іˈйал’ниᵉки* (Мик); *У бол’ˈниц’і і пос’ˈт’ел’ ўс’а ˈйіхн’а / і барахˈло / понад’іˈвайут’ ˈйіхн’і че^и^ре^и^ˈвики / ˈйіхн’а коˈсинка / ўсе ˈйіхн’е // шоб своˈго не^и^ буˈло н’іˈч’ого* (Литв); *Із пос:оˈв·ета нам надаˈвали допоˈмогу / там таˈке ˈр’ізне барахˈло / обуˈвач’ка ˈтоже ˈр’ізне* (Білк).

БАРА́ШКА ‘середина розрізаного кавуна’ (Голуб, Чмир).

БАРВІ́НОК, *бот.* ‘іпомея пурпурова (Ipomoea purpurea L.)’ (Міст, НижД, Руд).

БАРВІ́НОК-КАМПАНУ́ЛА, *бот.* ‘дзвоники (Campanula L.)’ (НижМ).

БАРВІ́НОЧОК // БАРВІНО́ЧКИ, *бот.* ‘барвінок малий, б. трав’янистий (Vinca minor L., v. Herbacea W aldst. et Kit)’ (Оріх, Слсрб).

БАРИ́ЛО ‘маленька діжечка з отвором збоку’ (У багатьох говірках).

БА́РИНЯ[1] ‘назва танцювальної музики’ (У багатьох говірках).

БА́РИНЯ[2], *бот.* ‘глід колючий, г. кривочашечковий, г. одноматочковий, г. український (Crataegus oxyacantha L., c. curvisepala Lindm., c. monogyna Jacg., c. ukrainica Pojark.)’ (Мик).

БА́РИНЬКА, *бот.* ‘глід колючий, г. кривочашечковий, г. одноматочковий, г. український (Crataegus oxyacantha L., c. curvisepala Lindm., c. monogyna Jacg., c. ukrainica Pojark.)’ (Мороз, Шелест).

БАРЛІ́Г ‘брудна вода, яка залишається після купання з милом’ (Мороз).

БАРМАКИ́, *мн.* ‘широкі вила’. *Бармаˈки ˈвила таˈк·і шиˈрок·і / йаˈкими накиˈдали на тоˈку / киˈдали кукуˈрузу на лахˈфети / груˈзили і розˈвозили корˈма ж оˈце* (Білов).

***БАРМО́Т** ‘дуля, літній сорт груш’ (Харк. зб., 469).

БАРЦЬО́ХИ, *мн.* 1. *ткац.* ‘кінці ниток основи, які не можна доткати’ (КрасП); 2. ‘ягоди на стеблах картоплі’ (Семик, Данил).

БАС, **БАЗ** ‘велика загорода, у яку літом заганяють овець’ (Роз).

***БАСА́ГА** ‘кишеня, виготовлена з найкращої тканини, яку пришивають до нижньої юпки’ (Харк. зб., 974).

БА́СКА, *заст.* ‘жіноча кофта навипуск’ (Бор, Гор, Єпіф).

БАТІЖКИ́, *мн.* ‘рештки зрізаних стебел соняшників на полі’ (Новайд).

БАТІЖО́ЧЕЧОК, *бот.* ‘цикорій дикий (Cichorium intybus L.)’ (Біл).

БАТЛАУ́К, *бот.* ‘герань (Geranium L.)’ (Голуб, Клим, Міст, Руд).

БАТОГИ́, *мн.* 1. ‘стебла й листя огірків’ (Гонч, Сват, Свист, Хом); 2. ‘стебла й листя кабачків і патисонів’ (Риб’ян).

БАТЮ́ТА ‘батько’ (Ст).

БА́УШКА, *пестл.* ‘бабуся’ (Юр).

БАХРОМА́, *ткац.* ‘кінці ниток основи, які не можна доткати’ (ОлД).

***БА́ХУС**, *заст.*, *ірон.* ‘чоловік, який не вживає спиртних напоїв’ (Харк. зб., 65).

БАХУ́СОМ ‘людина, яка обдурює’ (Кудр, Міст, Руд). *Не^{и} з|в·азуїс’а з ним / в·ін та|киї ба|хусом* (Міст).

БАХЧА́ ‘баштан’ (У багатьох говірках). *|Сен’ка ро|биў бри^{е}га|д’іром у кол|хоз’і / о|то їдут’ с|кирди пров·і|р’айут’ / |іл’і |бахч’і / в·ін кого-|небуд’ бе^{и}|ре / два-три ч’оло|в·іка* (Мих).

БА́ЧУЩИЙ ‘далекозорий’ (Калм, Півн, Стр).

БАШМАКИ́, *мн.*, *бот.* ‘вероніка (Veronica L.)’ (Бонд, Шелест).

БАЯДЕ́РОЧКА ‘кофта’ (Ст).

БА́ЯТИ, *дит.* ‘спати’ (ОлД).

БЕДА́, **БЄДА́** ‘біда’ (У багатьох говірках). *О|це то|б·і ї бе|да / о|це то|б·і ї л’і|ч’ен’:а та|ке / так ч’і |вил’іч’ілас’а / ч’і |душ·ч’е зал’і|ч’ілас’а* (Литв); *На|ташка |вийіхала / |каже / ў мага|з’ін / |нач’аў Пе^{и}т|ро ко|сит’ / а ку|рит’ не^{и}|майе / так і б·е^{і}|да* (Півн).

БЕДА́РКА ‘віз’ (НижБ).

БЕ́ДЗВІН, **БЕ́ЗВІН** ‘ручна пружинна вага’ (У багатьох говірках).

БЕ́ДКА ‘віз’ (НижБ).

БЕДО́ВИЙ 1. ‘старанний’ (Криз, Мілов, ОлБ, Осин). *У |Дун’ки |Нас’т’а та|ка бе^{и}|дова / ўсе пе^{и}ре^{и}|робе* (Осин); 2. ‘спритний, вправний’ (У багатьох говірках). *Во|ни при|йіхали і за|бирайут’ |конеї // а ба|бус’а / йа по|йіду з |вами / ми вам |вернемо / о|ни |вернуц’:а |кон’і // так о|на по|йіхала з |ними / до|йіхали до |Шаровки / і там йа не^{и} з|найу де во|ни |д’ілис’ / а |бабушка по|йіхали с ко|н’ом до|дому на|зад // ота|ка бу|ла бе^{и}|дова* (Мир); 3. ‘поспішливий’ (Мир, Нещер, Тремб). *Бе^{и}|довиї два |рази |робе* (Нещер); 4. ‘сміливий’ (У багатьох говірках).

БЕЗ ОГЛЯ́ДКИ, *присл. спол.* ‘необережно, необдумано, непередбачливо, наражаючись на можливу небезпеку’ (У багатьох говірках).

БЕЗВІ́СА ‘ручна пружинна вага’ (Зорик).

БЕЗВЛА́СНИЙ ‘той, що нікому не належить’ (Шт).

БЕ́ЗДАРЬ ‘недотепа’ (У багатьох говірках).

БЕЗЗАБО́ТНИЙ ‘байдужий’ (Гонч, НижД, Тар).

БЕЗЛЮ́ДНИК ‘відлюдник’ (Каськ, Кудр, Новр).

БЕЗМО́ЗГЛИЙ, *лайл.* ‘дурний’ (Вал, Вільх, СтЛ).

БЕ́ЗНА ‘глибоке провалля, прірва’ (Білов, ДемО, Луг, Парн, Сват, Семик).

БЕЗПОКО́ЙЛИВИЙ ‘дбайливий’ (Шторм, Шульг).

БЕЗРАЗЛІ́ЧНИЙ ‘байдужий’ (У багатьох говірках).

БЕЗРО́ГА, *евф.* ‘свиня домашня (Sus scrofa domesticus)’ (Біллуц).

БЕЗСИ́ЛЬНИЙ ‘хворий’ (Шт).

БЕЗСТИ́ЖИЙ ‘безсоромний’ (У багатьох говірках).

БЕЗСМЕ́РТНИК, *бот.* 1. ‘агалик-трава лікарська (Jasione montana L.)’ (Гор); 2. ‘волошка лугова, в. притиснута, в. розлога, в. скабіозо видна (Centaurea jacea L., c. depressa Bieb., c. diffusa Lam., c. scabiosa L.)’ (Мороз, Шелест).

БЕЗСМЕ́РТНІК РО́ЗОВИЙ, *бот.* ‘безсмертки однорічні (Xeranthemum annuum L.)’ (Заїк, Луб, Олек).

БЕЗЬ-БЕЗЬ, *виг.* Уживають для відганяння ягнят (Лозов).

БЕ́ЙКАТИСЯ, *зневажл.* ‘блукати без діла’ (У багатьох говірках).

БЕ́ЛЕБЕНЬ 1. ‘пустинне, безлюдне місце’ (У багатьох говірках); 2. ‘край села’. *Пер|вен’ку ди|тину хрес|тит’ хо|дили ми до |бат’ушки // у те ў|рем·а |церква бу|ла зак|рита / то ми ў су|с’ідн’е се|ло хо|дили / шоб н’іх|то і н’і|ч’ого не знаў // там |хата сто|йала на |белебн’і / ў |йак·ії жиў |бат’ушка* (Новр).

БЕЛЕНА́ ЧО́РНА, *бот.* ‘блекота чорна (Hyoscyamus niger L.)’ (Крим, Слсрб).

БЕ́ЛЕС, *заст.* ‘гладун, непомірно товстий чоловік, хлопець’ (Бул).

БЕНДЮ́ЖКИ, *мн.* ‘покуття’ (Зах, Перш).

БЕ́НЬКИ, **БЕНЬКИ́**, *мн.*, *зневажл.* ‘очі’ (Вар, Ів).

БЕ́НЬЧИК ‘недокурок’ (Юр).

БЕ́НЯ-БЕ́НЯ, *виг.* Уживають для кликання ягнят (Мик).

БЕ́РДЯ ‘скелястий стрімкий схил’ (Міст).

БЕРЕГІ́ВКА ‘прибережні простори’ (Новр).

БЕРЕ́ЗКА, **БЕРІ́ЗКА**, **БЕРЕ́ЗТКА**, *бот.* 1. ‘барвінок малий, б. трав’янистий (Vinca minor L., v. Herbacea W aldst. et Kit)’ (НижМ, Тр); 2. ‘береза Литвинова, б. повисла (бородавчаста), б. пухнаста (Betula litwinowii Doluch., b. pendula Roth., b. pubescens Ehrh.)’ (Міст); 3. ‘березка польова (Convolvulus arvensis L.)’ (Оріх); 4. ‘хвощ польовий (Equisetum, L.)’ (Підг).

БЕРЕЗКО́ВИЙ ‘березовий, виготовлений з берези’ (Велик).

БЕРЕСКЛЄ́Т, *бот.* ‘бруслина бородавчаста, б. європейська (Euonymus verricosa Scop., e. europaea L.)’ (Вал, Вільх).

БЕРЕСТО́К ‘берестовий ліс’(Тим).

БЕРЕСТО́К-КЛЕНО́К, *бот.* ‘в’яз гладкий, в. голий (гірський) (Ulmus laevis Pall., u. glabra Huds.)’ (Іл, МалЮ).

БЕ́РІГ ‘узбережжя річки, озера’ (Біллуц).

БЕРКУЛЬО́З ‘хвороба великої рогатої худоби’. *Чо|го б йа мас’|т’ітну ко|рову де[и]р|жаў? / дл’а |ч’ого во|на? // ну |нашо во|на ме[и]|н’і нуж|на? // пров·і|р’айе[и]те на |ринку / от пров·і|р’айте на бе[и]рку|л’оз[с] / нор|мал’но* (Трав).

БЕРЮКА́ТИСЯ ‘задиратись до кого-небудь’ (Вр).

БЕСЕ́ДА, **БЕ́СІДА**, **БЄСЄ́ДА**, *обряд.* 1. ‘зустріч сватів у жениха до весілля’ (Міст, Райг, Руд). *Он |бач’у / ӯдут’ гу|кати на бе[и]|седу* (Міст); 2. ‘група людей, що зібралася на весілля, гуляння’ (Білов, Гор, Данил, Литв, Мороз, Преоб); *На д|ругиӣ ден’ же[и]ни|хова б·е[і]|с’еда і|де до н’е[і]|в·естинойі б·е[і]|с’еди / там з|нач’іт’ гу|л’айут’* (Преоб). ◊ **ГУЛЯ́ТИ БЕСЕ́ДАМИ** ‘відзначати свята разом’. *А бат’|ки |наш·і / йа неве[и]|лика бу|ла / ну |помн’у / йак о|ц’і п|разники / о|це р’із|д|в·ан’і с’|в·атки / так во|ни бе|седами гу|л’али // |бес’іда бу|ла |ц’ілиӣ |тиждень’ // це*

ˈнаш·і бат’ˈки на Ми^е^коˈлайіўку хоˈдили / там се^и^стˈра буˈла ˈмате^и^ри^е^на / воˈни ў йіх там три дн’і гуˈл’айут’ ˈдома / а тоˈд’і при^е^ˈход’ат’ в·іт’:іˈл’а до нас / і тут гуˈл’али // це ˈран’ч’е таˈкий оˈбич’аї буў (Тан); ◊ **НЕ ПУСКА́ТИ БЕ́СІДУ** ‘обряд переймання поїзда молодого’. *Пˈр’али з^с^ коноˈпел’ // пˈр’ад^т^койу не^и^ пусˈкали ˈбес’іду до две^и^ˈрей // пˈр’ала ˈв:оротах / ˈдоки не^и^ в·ід^т^ˈкупл’ат’ соˈб·і доˈрогу / конхˈвети аˈбо плаˈточ’ок* (Лим).

БЕСІ́ДКА ‘сходини жінок, щоб разом прясти’ (КрасП).

БЕТІ́ЛЬНЯ, **БИТА́ЛЬНЯ**, **БИТІ́ЛЬНЯ**, **БІТІ́ЛЬНЯ**, **БЕТО́ЛЬНЯ** *ткац.* ‘прилад для биття конопель’ (Біллуц, Кур, Лозов, ЛозО, Новпск, Паньк, Шап, Шульг). *Посˈтави^е^ли ˈгорстки до пле^и^ˈт’ін’а / поˈтом поч’іˈнайут’ бит’ на би^е^ˈтал’н’у // поˈбили / под’іˈлили на руч’аˈйеч’ки / трут’ на ˈтерни^е^ц’і // поўйаˈзали ў жˈмен’і / ў поˈв·існа / ˈдес’ат’ жм·ін’ // розўˈйазуйут’ і поч’і^е^ˈнайут’ мйат’ ноˈгами ˈбоси^е^ми* (Біллуц).

БЕ́ХКАТИ ‘сильно бити, стукати’. *Оˈце поˈки к·іˈно по ˈт’ел’іку не^и^ поˈдивиц’:а / у шˈколу не^и^ ˈп·іде / закˈрийе^і^ц’а ў ˈхат’і / баˈбул’а ˈходе по ˈв·ікнам ˈбехкайе / Оˈл’ег откˈрий* (Курячів).

БЕЦЬ-БЕЦЬ, *виг.* Уживають для кликання ягнят (Мик).

БЕ́ШЕНИЙ, **БЄ́ШЕНИЙ**, **БІ́ШАНИЙ**, **БІ́ШЕНИЙ** 1. ‘скажений, хворий на сказ’ (Біллуц, Бул, Мик, Підг, Прос, Розп, Юр); 2. ‘дуже швидкий’. *В·ін боˈйіц’:а в·ід нас отсˈтат’ / а ми т’іˈкайемо / йак ˈб·іше^и^н’і / б·іжиˈмо* (Курячів).

БЄЗПЛО́ДНЯ ‘та, яка не може народити дитину (про жінку)’ (Бул, Шульг).

БЖОЛА́, *ентомол.* ‘бджола свійська або медоносна (Apis mellifera)’ (У багатьох говірках).

БИК, *перен.* 1. ‘здоровило’ (У багатьох говірках). *Йе ў нас мужиˈки // хто таˈкий тоўсˈтен’кий / пле^и^ˈч’істий / ˈдивиц’:а с’п·іˈдлоба // оˈто ї ˈкажут’ // у ˈйого здоˈроўйа ваˈгон / одˈно сˈлово / бик* (Зайц); 2. ‘упертий чоловік, хлопець’ (У багатьох говірках). *Таˈкий уˈже бик / шоб ˈт’іки по йоˈго буˈло // хот’ ти йоˈму шо не^и^ каˈжи / а в·ін стоˈйіт’ на своˈйему і ўс’о* (Зайц).

БИКИ́, *мн.*, *обряд.* ‘один з атрибутів весільного столу; зв’язані рушником чи стрічкою пляшка горілки і дві ложки, колоски

тощо’ (У багатьох говірках). *Би|ки // це / ну / це ж |зараз же там в|с’ак·і доро|г·і |водки там с|тавл’ат’ / а то|д’і бу|ло бу|тилка |водки / в основ|ному д|в·і |ложки дере|в·аних при|в·азували / колос|ки з пше|ниц’і / ка|лину / все це з|в·азували од|ним рушни|ком / при|в·азували / і год о|но хра|нилос’а / |ц’ілий год // а |ч’ерез год то|д’і ж доста|вали / йак год прожи|вут’ моло|д’і і руш|ник йім оста|вавс’а і ц’а ж пше|нич’ка / а |водку |випи*[е]*ли там о|то ж бат’|ки та |р’ідн’і / хто там* (Білк).

БИ́ЛКА[1] 1. ‘квасолиння, бадилля квасолі’ (Можн, Обоз, Парн); 2. ‘горохова солома’ (Дмитр, Цар); 3. ‘верхнє неїстівне листя капусти’ (Піск, Риб’ян); 4. ‘стебло й листя помідорів’ (Білов, Бонд, Бондар, Велик, Вес, Євс, Куряч, Можн, Новпск, Парн); 5. ‘стебла й листя картоплі’ (У багатьох говірках). *|Жарко |дуже / у|же ї |билки по|сохли* (Зак); 6. ‘листя буряків’ (Білов, Криз, Обоз, Сич); 7. ‘листя моркви’ (Бонд, Велик, Криз, Мир, Можн, Новбор, Обоз, Покр, Сич, Старб, Чмир); 8. ‘стебло моркви з квітами’ (Велик, Голуб, Дмитр, Новбор, Цар); 9. ‘стебла й листя огірків’ (Бондар, Велик, Вес, Можн); 10. ‘стебла й листя гарбуза’ (Можн); 11. ‘стебла й листя кабачків і патисонів’ (Бонд, Велик, Куряч, Можн); 12. ‘листя молодого часнику’ (Бонд, Бондар, Вес, Куряч); 13. ‘рештки зрізаних стебел соняшників на полі’ (Заайд, Пис); 14. ‘листя і стебла кукурудзи’. *|Билки з|рубуйе*[и]*мо і с|тави*[е]*мо |коло |хати* (Підг).

БИ́ЛКА[2] ‘спинка ліжка’ (Бер, Біллуц, ДемО, Зайц, ЛозО, Новб, Олександроп, Тан). *Кри*[е]*|чу на д’і|теї / шоб на |билки о|дежу не*[и] *|в·ішали* (Бер).

БИ́ЛЛЯ 1. ‘верхнє неїстівне листя капусти’ (Піск, Риб’ян); 2. ‘стебла й листя картоплі’ (Берез, Заайд, Калм, Риб’ян, Стр); 3. ‘стебла й листя гарбуза’ (Білов); 4. ‘стебла й листя кабачків і патисонів’ (Білов); 5. ‘листя молодої цибулі й часнику’ (Білов, Брус, Зак, Литв, Макарт).

БИ́ЛЛЯЧКО ‘листя молодого часнику’ (Брус, Литв).

БИРИСТО́К, *бот.* ‘берест (Ulmus minor)’ (Новастр).

БИРЬ-БИРЬ, *виг.* Уживають для кликання ягнят (Біллуц, Бул, Підг).

БИ́РЬКА, **БИ́РКА**, *зоол.* ‘вівця домашня (Ovis aries)’ (Бул, Лозов).

БИРЬКИ́, *мн.* ‘бібки, овечий послід’ (Зорик).

БИРЮЧИНА́, **БИРЮЧІНА́**, *бот.* ‘бирючина звичайна (Ligustrum vulgare L.)’ (Вруб, Жов, Курячів, Преоб).

БИ́СТРЕНЬКО, **БИСТРЕ́НЬКО**, *присл.* ‘швидко’ (У багатьох говірках). *Ну в·ін і ˡпапа ж у нас бач’ йаˡкиї ˡп·іс’л’а ˡарм·ійі неᶤ ˡтолстиї / а тоˡд’і биᵉстˡрен’ко так роз̇ˡйіўс’а* (Велик); *Йа ˡбистр’еᶤн’ко ўсˡкакуйу / посˡтукала гˡлаўно / откˡрила / ўсˡкакуйу ў ˡхату* (Мих).

БИСТРО́ГАНЕ, *невідмін. кулін.* ‘м’ясна страва – смажене або запечене м’ясо’ (Корж).

БИСТРОУ́МНИЙ ‘дотепний’ (Бонд, Прос, Прост).

БИ́ТКА, *ткац.* ‘бительня’ (Паньк).

БИ́ТНЯ, *ткац.* ‘бительня’ (Лиз, Тан).

БИ́ЧИКИ, *бот.* 1. ‘мишій (Setaria L.)’ (Вруб, Оріх). 2. ‘очерет звичайний (південний) (Phagmites australis (Cav.) Trin. ex Steud.)’ (Брус); 3. ‘суцвіття рогозу вузьколистого, р. Лаксманова, р. широколистого (Typha angustifolia L., t. laxmannii Lepech., t. latifolia L.)’ (Брус).

БИЧО́ВКА ‘довга вірьовка для прив’язування худоби’ (У багатьох говірках).

БИЧО́К 1. ‘недокурок’ (У багатьох говірках). *ˡХодит’ / биᵉч’ˡки п·ідбиᵉˡрайе* (Бул); 2. *‘назва музики’ (Харк. зб., 848).

БИШИ́КА, **БИШИ́ХА**, *мед.* 1. ‘хвороба зубів’ (Мир, Новохт, Шт). *Моˡйа ˡбабушка буˡла беᶤзгˡрамотна // л’іˡч’іла л’уˡдеї / ˡдуже баˡгато ˡл’уд’ам помаˡгала // пеᶤреᶤˡл’ак у диᵉˡтини л’іˡч’іла і млаˡд’енч’іс’ке моˡлитвами л’ікуˡвала / і биˡшиху / і ˡзуби / і йач’ˡм·ін’ л’ікуˡвала // і меᶤˡн’і пеᶤреᶤдаˡла* (Мир); 2. ‘пухлина’. *Розˡдула ˡруку биᵉˡшиха* (Кам’ян).

БІБЛІОТЕ́КАРША ‘бібліотекарка’ (У багатьох говірках). *Молоˡц’:і тут // у кˡлуб·і / ў б·іб·л’іоˡтец’і / там ˡраз’н’і празˡники // д’іўˡч’ата молоˡден’к·і там орган’іˡзовуйут’ / заўкˡлуба і ц’а ж б·ібл’іоˡтекарша* (Риб’ян).

БІГЕ́НЬКО, *присл.* ‘швидко’. *А ко|ли з|нову захво|рала / |Сашу |н’ікуди бу|ло д’іт’ // так йа поло|жила йо|го на сто|л’і |б·іл’а |нейі і п·іш|ла за те|л’атами б·і|ген’ко* (Гор).

БІГО́М, *присл.* ‘швидко’ (У багатьох говірках). *Б·і|гом т|реба дес’ захо|вац’:а / шоб н’іх|то не^и |бач’іў* (Парн); *Во|на зажи|вайе! / йа б·і|гом о|п·ат’ за|кутала |ногу / і за йа|кус’ не^и|д’іл’у о|ч’істилас’ мо|йа но|га* (Новник).

БІГУ́Н, *евф.* ‘заєць (Lepus)’ (Білк).

БІДА́, *орнітол.* ‘сич хатній (Athene noctua Scop)’ (Райг).

***БІДИ́НЬКА** ‘скабка’ (Харк. зб., 617).

БІДОВА́ХА ‘спритна, уміла жінка, яка все робить швидко’ *|Мажу о|туте^и ч’ки до|л’ійку / при^е йш|ла мо|йа под|руга / та та|ка б·ідо|ваха / во|на до |вечора ĭ по|в·ішайе* (Шульг).

БІ́ЖА, *присл.* ‘швидко, підстрибуючи (про ходу людини)’ (ОлД).

БІ́ЖКИ, *присл.* ‘бігом’ (Хруст).

БІЖКО́М, *присл.* ‘бігом’ (У багатьох говірках).

БІ́ЗДОРОЖ ‘погана дорога’ (Шт).

БІЗСО́ВІСНИЙ 1. ‘безсоромний’ (У багатьох говірках). *Та|ких у нас п·іў се^и|ла // на йіх |кажут’ // |сов·іс’т’і ў |тебе не^и|ма / б·і|с:ов·існиĭ* (Зайц); 2. ‘нечемний’ (Бор, Вар, Заайд, Зак, Єпіф, Новр, Осин, Тар). *Б·і|с:ов·існому за|кони не^и |писан’і* (Осин).

БІЛИ́ЗНИК, *ткац.* ‘людина, яка відбілює полотно’ (Смол).

БІ́ЛІ ЗО́НТІКИ, *мн.*, *бот.* ‘дудник лісовий (Angelica sylvestris L.)’ (Гор).

***БІ́ЛІ ЦИГА́НИ**, *жарт.* ‘баришники’ (Харк. зб., VIII).

БІЛІ́ННЯ, *ткац.* ‘процес відбілювання льону, полотна’ (Бондар, Лим, Міст).

БІЛОГОЛО́В, *бот.* ‘деревій майже звичайний, д. степовий (Achillea submillefolium Klock. et Krytzka., a. stepposa Klock. et Krytzka.)’ (Піск).

БІЛЬЙО́, **БІЛЛЬО́** ‘білизна’ (У багатьох говірках). *Та то бу|ло / зн’і|мала б·іл’|йо пос’|т’іране ў дво|р’і / а |бабушка по|койна Ма|рус’а |каже / да|ваĭ йа йі|йі пока|тайу* (Лут).

БІНЗІ́НКА ‘запальничка’ (Розп).

БІРЮ́К ‘чоловік, хлопець, який має сердитий вигляд, незадоволене обличчя’. *На|дуўс’а ĭ сиᵉ|дит’ / б·і|р’ук неᶦш·|ч’асниĭ* (Вар).

БІСТА́РКА ‘критий візок’. *При|йіхала |женш·ч’іна йа|кас’ із мужи|ком // |к·ін’ми / б·іс|тарка та|ка деᶦреᶦў|йана / оп|йата од’і|йалом йак ци|ган’с’ка к·і|б·ітка* (Риб’ян).

БЛАГИ́Й ‘хворий’ (Біллуц, Новайд, Новохт, Попів, Шт).

БЛАГОПОЛУ́ШНО, *присл.* ‘добре, по-доброму’ (У багатьох говірках). *|С’емс’ат |дев·ат’ год ме|н’і / так йа не з|найу / ч’і йа |с’емс’ат |деўйат’ ден’ прожи|ла благопо|лушно / шоб це та|ке / ўсе в удо|вол’ств·ійе / ч’і |може не|майе та|ких / о|то та|ке жи|т’:а* (Литв); *Ми ў стеᶦ|пу / неᶦ|ма |м·іс’ц’а / де захо|вац’:а / о|то при|тулис’:а до с’|т’інки о|копа / а|га / проле|т’іў / благопо|лушно / з|нач’іт’ / ос|тауc’а жи|виĭ* (Сват).

БЛЕ́ЗНО, **БЛЕЗНО́**, **БЛИ́ЗНО**, **БЛІ́ЗНО** *ткац.* ‘недолік на полотні внаслідок поплутання ниток’ (У багатьох говірках).

БЛЕ́ЯТИ ‘бекати, кричати (про вівцю, козу)’ (Мик).

БЛЄ́СНА, **БЛИСНА́**, **БЛІСНА́**, *риб.* ‘металева пластина для приваблювання риби’ (Бул, ОлД, Підг, Розп).

БЛИЗНО́ТА, *ткац.* ‘погана, рідка тканина’ (Осин).

БЛИЗОРУ́КИЙ ‘короткозорий’ (У багатьох говірках). *Та|ка |баба / в оч’|ках во|на / близо|рука бу|ла / в оч’|ках хо|дила* (Гонч).

БЛИЗЬКОО́КИЙ ‘короткозорий’ (Заайд, Новр, Прос).

БЛИЗЬКОРУ́КИЙ ‘короткозорий’ (У багатьох говірках).

БЛИНЕ́ЦЬ, *кулін.* ‘млинець’ (Біллуц).

БЛО́НДАТИСЯ, *жарт.* ‘блукати без діла’ (Оріх).

БЛО́ШКИ, *бот.* ‘цмин пісковий (Helichrysum arenarium (L.) Moench.)’ (Перш).

БЛЮ́ДО ‘страва’ (У багатьох говірках). *На Рожд’іст|во |нада шоб неᶦ |менше сеᶦ|ми бл’уд бу|ло* (Смол); *Об·і|зат’еᶦл’но і м·ас’|н’і б|л’уда бу|ли / і |риба / кар|тошка / са|лати* (Дерк).

БОБИ́, *бот.* ‘квасоля звичайна (Phaseolus vulgaris L.)’ (Оріх).

БОБИ́РЧИК, *іхтіол.* ‘йорж (Gymnocephalus)’ (Лозов).

БО́БУН ‘бубон’ (Підг).

БО́ВТАТИСЯ ‘тинятися без діла, ніде не працювати’. *П·іˈшоў на роˈботу / а шо ж в·ін ˈп·іс’л’а коˈд’іруван’:а оˈп·ат’ заˈпиў // йоˈго ˈвигнали з роˈботи / таˈк·і н’іˈде не*^{и} *ˈнужн’і // ну а шо ти зˈробиш / те*^{и}*ˈпер оˈп·ат’ в·ін ˈбоўтайец’:а* (Червпоп).

БО́ВТАНКА, *кулін.* ‘яєчня з розлитим жовтком’ (Зорик).

БО́ВТЕНЬ ‘бовтун, зіпсоване яйце’ (Підг, Розп).

БОВТО́К ‘бовтун, зіпсоване яйце’ (Бул).

БОВТУНО́К ‘бовтун, зіпсоване яйце’ (ОлД).

БОВТУ́ШКА, **БОЛТУ́ШКА** 1. *кулін.* ‘яєчня з розлитим жовтком’ (Білк, Донц, Куз, Новчерв); 2. ‘паличка, якою збивають масло’ (Корж, Плуг).

БОВТЯ́К 1. ‘бовтун, зіпсоване яйце’ (Біллуц, Кррч, Мик); 2. ‘насінник, переспілий огірок, залишений на насіння’ (Білов, Гонч, Куряч, Новник, Хом).

БОГ, **БОХ**, *кулін.* ‘проварений шлунок тварини, начинений м’ясом’ (Біллуц, Велик, Дмитр, Донц, Колом, Крем, Лим, НижД, Півн, Підг, Піщ, Привіл, Семик, Старб, Червпоп).

БОДЛИ́ВИЙ ‘той, що б’ється, коле рогами (про бика)’ (Біллуц, Юр).

БОДУЛИ́ННЯ, *збірн.* ‘стебло й листя помідорів’ (Новр).

БОДУ́Н ‘бик, що б’є рогами’ (ОлД).

БОДЯ́ЧИЙ ‘той, що б’ється, коле рогами (про бика)’ (Підг).

БОЖНИ́К ‘покуття’ (Біллуц, Мик, Тан).

БО́ЖА ЛАПША́, *бот.* ‘козельці великі, к. українські (Tragopogon major Jacq., t. ucrainicus Artemcz.)’ (НижД).

БО́ЖА ЛО́КШИНА, *бот.* 1. ‘калачики кучеряві, к. маленькі, к. непомітні (Malva crispa (L.) L., m. pusilla Smith., m. neglecta Walld.)’ (Криз); 2. ‘суріпиця звичайна (Barbarea vulgaris R. Br.)’ (НижД); 3. ‘щириця (Amaranthus L.)’ (НижД).

БО́ЖОЇ МА́ТЕРІ СЛЬО́ЗИ, *бот.* ‘сніжноягідник прирічковий (Sumphoricarpus rivularis Suksdorf.)’ (Зах).

БОЖО́К, *кулін.* ‘проварений шлунок тварини, начинений м’ясом’ (У багатьох говірках). *Бо|жок |добриї буў / це жо|лудок поро|с’оноч’ка наби|вайут’ |салом / мн’ас|це др’іб|нен’ко к|ришут’ // пе^и|ч’ец:а ўсе це ў ч’аву|н’і / о|тож скла|далос’а / то|миц’:а / у пе^и|ч’і пе^и|ч’ец’:а* (Біллуц); *Ж·ін|ки пе^иre^иби|райут’ киш|ки / проми|вайут’ / нач’і|н’айут’ коў|баси / бо|жок нач’і|н’айут |м·асом / пе^и|ч’інкойу // уго|ш·ч’айут’ |родич’*іў (НижБ).

БО́ЙКИЙ 1. ‘красивий, гарний’ (Вар, Новохт, Червпоп). *Х|вате |пере^ид |зеркалом кру|тиц’:а / ти ї так |боїка* (Вар); 2. ‘сміливий’ (У багатьох говірках). *Вої|на |боїких заб·і|ра* (Зайц).

БОКЛАНЦІ́, *мн.*, *бот.* ‘горошок (Vicia L.)’ (Ол).

БОКОВІ́ННЯ ‘процес видалення бокових пагонів помідорів’ (Лантр, Тр).

БОКОВУ́ШКА ‘великий шматок хліба’ (Білов).

БОЛЄ́ЗНЄННИЙ ‘хворобливий’ (У багатьох говірках).

БОЛЄ́ЗНЬ ‘хвороба’ (У багатьох говірках). *Тут о|це бо|л’ез’н’ ме^и|не пе^иre^и|силила ід’і|отс’ка / де ўз’а|лас’а глаў|кома / те^и|пер о|це ле^и|жу* (Литв).

БОЛІ́ТИ // **ЗАБОЛІ́ТИ** ‘хворіти // захворіти’ (У багатьох говірках). *Йа напри|м·ер вопш·|ч’е не^и бо|л’іла // пон’і|майе^іш / пото|му шо |ран’ч’е бу|ло ўсе нату|рал’не / ўсе* (Курячів); *Бо|л’ез’н’ / с|тарос’т’ / ў с|тарос’т’і бо|л’ез’н’ найш|ла на |мене / бо|л’ійу* (Перемож); *О|ни сок же заби|рали у |дерева ўс’о раў|но / і ми ж не^и пообри|вали / і так і полу|ч’ілос’ / шо о|ни т|рохи забо|л’іли* (Білк); *Ра|ботала йа до|йаркойу до соро|ка год // по|том забо|л’іла // п·іш|ла на |л’огкиї труд / пос|тавили ме^и|не сторожу|ват’ на |ферм·і* (Перемож).

БОЛОТИ́НА ‘болото’ (Байд).

БОЛО́ТНИЩЕ ‘яма з водою’ (Луг).

БОЛОТНЯ́К ‘низина, поросла очеретом’ (Сват).

БОЛО́ТЯНКА, *орнітол.* ‘лелека (Ciconia ciconia)’ (Біллуц).

БО́ЛТЕНЬ ‘зіпсоване засиджене пташине яйце’. *Йак по|сиде к|воч’ка не^и|д’іл’ку / і то|д’і пров·і|р’айе^иш чи не^и|ма |болтн’іў / йак поко|лоти^еш / а во|но ко|лоти^ец’:а / то |болтн’і / вики^е|дайе^іш /* (Тр).

БОЛТЛИ́ВИЙ ‘балакучий, охочий до розмов’ (У багатьох говірках).

БОЛТУ́Н, *ірон.* ‘балакучий чоловік, хлопець’ (У багатьох говірках). *У ко|го буў |парубок / ўже до|рослиĭ / йо|му ўже т|реба же^и|ниц’:а // з|нач’іт’ поси|лали друж|ка / то та|киĭ буў бол|тун / |добре ба|лакат’ у|м·іў* (Мороз).

БОЛТУ́ХА, *ірон.* ‘балакуча жінка, дівчина’ (У багатьох говірках).

БОЛЬНИ́Й ‘хворий’ (У багатьох говірках). *Йа ўже зач’а|ла хо|вац’:а оту|ди ўсе|редину / |думайу / ну ч’оло|в·ік бол’|ниĭ шо з|робиц’:а з |нейу* (ОлН); *|Л’уди ме|не л’у|били / бол’|н’і л’у|били / ж|дали ко|ли приĭ|ду / шоб помог|ла йім / шоб шос’ ска|зати / |тепле с|лово* (Сват).

БОЛЬНИ́ЦЯ ‘лікарня’ (У багатьох говірках). *У нас там бол’|ниц’а бу|ла / ш·ч’е не закри|валас’ о|на / і ў стацио|нар’і ра|ботала п|росто сан’і|тароч’коĭ* (Дерк); *|Ран’ч’е аў|тобуси хо|дили // а |зараз |н’іч’ім і по|йіхат’ і ў ра|йон:иĭ |центр / і ў бол’|ниц’у* (Риб’ян); *|Видно |воздух йо|му не п·ід|ходиў / А|л’ош·і // і о|це |тижден’ у |сад’іку / |м·іс’ац’ у бол’|ниц’і / |тижден’ у |садику / |м·іс’ац’ у бол’|ниц’і* (Гонч).

БО́ЛЬНО, *присл.* 1. ‘боляче’ (У багатьох говірках). *От п|росто ўз’ат’ і за|бут’ // пото|му шо ўспоми|нат’ це |дуже |бол’но / те / шо прош|ло / те шо бу|ло* (Крем); 2. ‘дошкульно’ (Зорик).

БОЛЬША́К ‘великий камінь’ (ВерхП, Мик).

БОЛЯ́ЧКА ‘хвороба’ (У багатьох говірках). *|Господ’і |Боже! / с|к·іл’ки бо|л’ач’ок бу|ло / це не^и пе^ире^и|дат’ / шо во|но ў воĭ|ну бу|ло* (Новник); *У |нейі ін|сул’т / і во|на ў|пала // і так во|на із ц’і|йейу бо|л’ач’койу про|лежала пйат’ |рок·іў* (Червпоп).

БОМА́ГА ‘папір’ (Новастр, Кам’ян, Тан). *Йак бо|маги йа|койі дос|тане^иш / |пише^иш / н’і|ма / так си|диш* (Новастр).

БОМЖА́, *сп*. ‘безпритульна людина’ (ОлД).

БО́НДАРЬ ‘майстер, який виготовляє діжки, дерев’яні відра тощо’ (КрасП, Підг).

БОРБА́ТУС, *бот*. ‘гвоздика (Dianthus L.)’ (Луг).

БОРДЮ́К, **БОРДЮ́Х** ‘кендюх, орган травлення у тварин’ (Підг, Розп).

БОРМОТУ́Н ‘чоловік, хлопець, який говорить тихо й невиразно’ (Кудр, Лантр).

БОРМОТУ́ХА ‘жінка, дівчина, яка говорить тихо й невиразно’ (Хв).

БО́РОВ, *зоол.* ‘кабан, самець свині (Sus scrofa domesticus)’ (Бахм, Бор, Новбор).

БО́РОВЧИК ‘лежак, горизонтальна частина димоходу, що лежить на горищі’ (Лозов).

БОРОДА́ ◊ **ВИ́ЛИТИ БО́РОДУ** ‘здійснювати магічні дії з метою лікування дитини’. *А ш·ч’е ў нас гоˈвор’ат’ / шо ˈп·іс’л’а Іˈл’:і / це с’ˈв·ато таˈке / куˈпатис’а не^{и} ˈможна / бо у ˈнашойі ˈр’іц’:і вод’аˈниї жи^{е}ˈве // і хто ˈп·іс’л’а Іл’:і у ˈводу поˈл’ізе / заˈт’агне / йак і не^{и} буˈло // баˈгато ўже таˈких сˈлуч’айіў буˈло // оˈто / ˈкажут’ / маˈлен’ку ˈд’іўч’інку вод’аˈник за ˈногу схваˈтиў та ї пот’агˈнуў // с от’іˈйейі поˈри воˈна ї розмоўˈл’ати пе^{и}ре^{и}сˈтала // до ˈбабки воˈдили / так та ˈдоўго л’ікуˈвала йіˈйі / аж ˈпоки не^{и} ˈвилила ˈбороду здоˈрову* (Полов).

БОРО́ДАЧ, *бот*. ‘бородач звичайний (Bothriochloa ischaemum (L.) Keng.)’ (Вал, Вільх).

БОРОДО́К, *ков*. 1. ‘ручний інструмент для пробивання отворів у металі’ (Ковп, Мир); 2. ‘інструмент для прочищання й оправлення вухнальних отворів у підкові’ (Білг); 3. ‘пробійник для підків’ (Білг, Ковп).

БОРОЗДА́ 1. ‘довга заглибина в землі, проведена плугом’ (У багатьох говірках); 2. ‘поперечна розора в кінці ниви’ (Голуб, Новбор, Чмир, Старб, Велик МалО).

БОРОЗНИ́К, *ков.* ‘інструмент для вирубування вухнальної доріжки в підкові’ (Білг, Житл, Приш).

БОРОНА́, *перен*., *обряд*. ‘хлібний виріб, який печуть на весілля’ (Смол, Червпоп). *Боро|на це та|ке |печ’іво / об|мотане плат|ком кра|с’івим / |борону вру|ч’али / по-|мойему / ч’оло|в·іковим бат’|кам* (Червпоп).

БОРЩЕВНИ́К, *бот*. ‘борщівник (Heracleum)’ (Білк, Мик, Мороз).

БОРЩІВНИ́К, *бот*. ‘дудник лісовий (Angelica sylvestris L.)’ (Данил).

БОРЩОВИ́К, *бот*. 1. ‘бугила довгоносикова, б. лісова (Anthriscus longirostris Bertol., a. sylvestris (L.) Hoffm.)’ (ДемО, Заайд, Макарт, Тр); 2. ‘бутень бульбистий, б. Прескотта (Chaerophyllum bulbosum L., c. prescottii DC.)’ (ДемО, Зайц, Тр).

БОСМА́Н, *орнітол*. ‘лелека (Ciconia ciconia)’ (Біллуц).

***БОСОВИКИ́**, *мн*. ‘шкіряне взуття, черевики’ (Харк. зб., 759).

БОСОНІ́ЖКИ, *присл*. ‘босоніж’ (Ів).

БОСЯ́К 1. ‘чоловік, хлопець, який ходить у старому, подертому одязі’ (Біллуц, Кудр). *При^е^ч’ва|лаў до нас о|цеї бо|с’ак* (Кудр); 2. ‘позашлюбна дитина’. *Ш·ч’е ї доч’|ка бос’а|ка при^е^ве^и^|ла* (Підг).

БОСЯКА́, *присл*. ‘босоніж’ (У багатьох говірках). *Бу|ло і|деш о|це у клуб / ч’ере|вики |мати йак |купе о|це / так ми ч’ере|вики п·ід |руку / а тим йак йо|го / к|реїдойу о|це пооб|водимо йак |буто ў ч’ере|виках / і і|демо бос’а|ка у клуб // у клуб у|ходим / понад’і|вали ч’ере|вики // з к|луба і|деш / ўпйет’ же так же |саме / бос’а|ка / од|н’і ч’ере|вики под ру|ками* (Баб).

БОСЯКО́М, **БОСІКО́М**, *присл*. ‘босоніж’ (У багатьох говірках). *О|но |йакос’ попри^е^ви^е^|кали і |йакос’ не^и^ |холодно / це ж до|л’іўка бу|ло п·іс|ком пот|руше^и^но / бос’а|ком / нос|к·іў не^и^ бу|ло* (Литв); *Ми |б·ігали бос’і|ком / от |ч’ого ми то|д’і здоро|в·іш·і бу|ли / а |зараз же шо / ц’у ре^и^|зину ж поўд’і|вайут’ / шо ў |хат’і шо на |вулиц’і / у|с’і ж ў ре^и^|зин’і |ход’ат’* (Кррч).

БОСЯЧКО́М, *присл*. ‘босоніж’. *В·ін йак поди^е^|виўс’ і ўстаў і п·ід|ходе до |мене / а йа ж бос’ач’|ком* (Білк).

БОТВА́ 1. ‘стебло й листя помідорів’ (У багатьох говірках); 2. ‘стебло й листя картоплі’ (Білов, Бондар, Вес, Дмитр, Заайд,

Куряч, Лантр, Можн, Новбор, Новпск, Обоз, Цар); 3. ‘листя буряків’ (У багатьох говірках); 4. ‘листя моркви’ (Білов, Бондар, Брус, Вес, Дмитр, Ман, Мус, Нещер, Перем, Цар, Шт, Шульг).

БОТВІ́ННЯ, *кулін.* ‘рідка страва, зварена із посічених буряків, картоплі, різних приправ’ (СтЛ).

БО́ТІ // **БО́ТЯ**, *мн.*, *дит.* ‘черевики’ (Бул).

БОЦВА́Н ‘великий палець руки’ (Підг).

БОЮ́РА ‘яма на піску’ (Обор).

БОЯ́РИН, *обряд.* ‘товариш молодого на весіллі’ (Біллуц, Розп). *Моло|дий при^е^йі|ж:аў за моло|дойу на |кон’ах обоўйаз|ково / в·ін з бо|йарами / с|тарший бо|йарин / це йак |зараз |кажут’ / св·і|д’ет’е^і^л’ буў / мо|лодш·і бо|йари бу|ли / паруб|ки моло|д’і / кра|с’ів·і / ўс’і з цв·іт|ками бу|ли / при^е^|колот’і цв·іт|ки в у|с’іх бу|ли* (Біллуц).

БРАЙ-ДЕ́РЕВО, *бот.* ‘бузок звичайний, б. перський (Syringa vulgaris L., s. persica L.)’ (Заїк, Луб, Олек, Перш, Попів).

БРАНДУ́ШКА, *бот.* ‘брандушка різноколірна (Bulbocodium versicolor (Ker – Gawl.)’ (Вал, Вільх, Курячів).

БРА́ТИЦЯ ‘братова жінка, дівчина’ (Підг).

БРА́ТІВЩИНА ‘спадщина після брата’ (Лиз).

БРА́ТІК, *зменш-пестл.* ‘брат’ (У багатьох говірках).

БРАТОВИ́ЗНА ‘спадщина після брата’ (Вар).

БРА́ЦЬКА КРОВ, *бот.* ‘чистотіл великий (Chelidonium mjus L.)’ (Заїк, Луб, Олек).

БРЕД, **БРЄД** ‘марення’ (У багатьох говірках).

БРЕ́ДИТИ ‘марити’ (У багатьох говірках).

БРЕЗГЛИ́ВИЙ ‘гидливий, який відчуває огиду до чого-небудь’ (У багатьох говірках).

БРЕ́ЗГУВАТИ // ПОБРЕ́ЗГУВАТИ ‘гидувати // погидувати; відчувати // відчути відразу’ (У багатьох говірках). *Поблагода|рила ўра|ч’іху / ка|жу / не^и^ поб|резгуйте / воз’|м·іт’ од |мене гос|тин’ч’ік од |ч’істого |серц’а* (Новник).

БРЕХЛО́, *зневажл.* ‘нечесний чоловік, хлопець’ (У багатьох говірках).

БРЄ́ДЕНЬ, *риб.* ‘велика сітка, якою ловлять рибу’ (ОлД).

БРЄДЄШО́К, *риб.* ‘волок, невелика сіть, якою ловлять рибу два рибалки, ідучи вбрід’ (Новастр).

БРИ́ЖІ, *мн.* ‘петельки’ (Білов, Гор, Литв, Новастр, Червпоп).

БРИЛА́К ‘окремий камінь’ (Мик, Нов).

БРИ́ЛЛЯ, *збірн.* ‘великі камені’ (Білк, Обор).

БРІДО́К ‘мілина, неглибоке місце’ (Лим).

БРО́ЇТИСЯ ‘голити обличчя лезом, бритвою’ (ОлД).

БРОСА́ТИ // БРО́СИТИ 1. ‘залишати // залишити кого-, що-небудь; покидати // покинути’ (У багатьох говірках). *О|це ж Забо|ч’ан’іўка / По|п·іўка гет’ пот’і|кали / а с’у|ди ж у|куч’у / у се|ло ж ос’ / у центр / йак |кажут’ / з|б·іглис’а / а те б|росили // та там у|же ĭ хат не^{и}|ма* (Гонч); 2. ‘переставати // перестати робити що-небудь, займатися чим-небудь’ (У багатьох говірках). *П·іш|ла ў |первиĭ клас // оĭ / до ч’оти|р’ох дохо|дила йак о|но н’і ў|буц’:а н’і ўд’аг^{х}|тис’а не^{и}|ма н’і ў шо / та ĭ б|росила // ч’о|тир’і к|ласи |конч’іла // та о|то ж^{ш} і б|росила* (Марк); *|Н’іч’ім бу|ло пла|тит’ / і во|на б|роси^{е}ла пла|тит’ / і ми б|роси^{е}ли ст|ройіт’* (Курячів).

БРУС ‘дерев’яний брус, укріплений наглухо зверху на осі воза’ (Лозов).

БРУСА́ЧКА 1. ‘подвійні буханці хліба, які злиплися в процесі випікання’ (Бонд); 2. ‘невеликий хліб із залишків тіста’ (Новайд).

БРУСЛА́К ‘приплюснутий, поколотий ножем хлібець з кислого тіста, спечений на сковороді’ (Біллуц).

БРУСО́ЧОК, *зменш.* ‘невеликий хліб із залишків тіста’ (Коляд).

БРЮХА́НЬ ‘гладун, непомірно товстий чоловік, хлопець’ (Бонд, Каськ).

БРЮ́ХО, *зневажл.* ‘живіт’ (У багатьох говірках).

БУ́БА, *дит.* ‘ягода’ (Підг, Юр).

БУ́БЕНЩИК ‘той, хто грає на бубні’ (Підг).

БУБЄ́НЧИКИ, *бот.* ‘аденофора лілієлиста (Adenophora lilifolia (L.) A. DC.)’ (Вал, Вільх).

БУБИ́РЕЦЬ, *іхтіол.* ‘йорж (Gymnocephalus)’ (ОлД).

БУБИ́РІК ‘мала риба, що вивелася з ікринки’ (ОлД).

БУБИ́РЬ, *іхтіол.* 1. ‘йорж (Gymnocephalus)’ (Зорик, Підг). *Нало|виў короп|ц’іў та буби^е|р’іў* (Зорик); 2. ‘пічкур (Gobio)’ (Байд, Лозов, Макіїв, Чмир); 3. ‘будь-яка дрібна риба’. *Ў |нашому стаў|ку од|н’і буби^е|р’і* (Підг).

БУБИРЮ́ХА ‘дрібна картопля’. *Во|на ў нас уз’а|ла т|рохи і йа поне^и с|ла в·ід|ро / ну |каже / |ваша кар|тошка / а мо|йа буби|р’уха* (Шульг).

БУ́БІН ‘бубон’ (Підг).

БУ́БКА, *дит.* ‘ягода’ (ОлД).

БУБНА́Р, **БУБНА́РЬ** ‘той, хто грає на бубні’ (Зорик).

БУБОНИ́ХА, *ірон.* ‘жінка, дівчина, яка говорить тихо й невиразно’ (Кудр, Лантр).

БУБО́НЧИКИ, *мн.* ‘ягоди на стеблах картоплі’ (Сич, Криз, Куряч).

БУБУ́Н, *жарт.* ‘той, хто постійно бубонить, щось бурмотить про себе’ (Донц).

БУБУ́СЬ, *дит.* ‘впасти’ (ОлД).

БУБУ́Х, *дит.* ‘впасти’ (У багатьох говірках).

БУ́ВШИЙ ‘колишній’ (У багатьох говірках). *О|дин же цеї |буўшиї м·ії |уч’е^і н’ / |Вас’а / шо |саме |першиї м·ії |випуск / цеї допома|га з го|родом* (Павлен).

БУГА́Й, *зневажл.* ‘здоровило’ (У багатьох говірках).

БУГОРКИ́, *мн.* ‘площа, вкрита горбками’ (Павл).

БУГО́РЧІК, *ткац.* ‘вузол на нитці’ (Осин).

БУДІ́ЛЬ ‘годинник’ (Підг).

БУДЮ́К, *бот.* ‘будяк акантовидний, б. кучерявий (Carduus acanthoides L., c. crispus L.)’ (Тр).

БУДЯ́К // БУДЯ́КИ[1], *бот.* 1. ‘миколайчики плоскі, м. польові (Eryngium planum L., e. campestre L.)’ (Бонд, Вал, Вільх, Лим, НижМ, Преоб); 2. ‘осот (Cirsium L.)’ (Брус, Гор, ДемО, Зайц, Коляд, Литв, Луг, НижМ, Тр); 3. ‘агалик-трава лікарська (Jasione montana L.)’ (НижМ); 4. ‘волошка лугова, в. притиснута, в. розлога, в. скабіозовидна (Centaurea jacea L., c. depressa Bieb., c. diffusa Lam., c. scabiosa L.)’ (Новп, Зах); 5. ‘головатень круглоголовий, г. руський (Echinops sphaerocephalus L., e. Ritro L.)’ (Брус, Данил, Литв, Мик, Мороз, НижМ, Олек, Піск, Преоб, Шелест); 6. ‘жовтий осот (Sonchus L.)’ (Заїк, Луб, Олек).

БУДЯКИ́[2], *мн.* ‘дрібний ліс, зарості кущових рослин’ (Заг).

БУДЯЧКИ́, *мн.*, *бот.* ‘татарник звичайний (Onopordum acanthium L.)’ (Вруб, Голуб, Клим, Криз, Литв, НижМ, Оріх, Підг).

БУДЯЧО́К, *бот.* ‘головатень круглоголовий, г. руський (Echinops sphaerocephalus L., e. Ritro L.)’ (Бонд).

БУ́ЗІВОК 1. ‘річний бичок’(Біллуц, Бул, Підг, Прос). *Наш уˈже ве^{и}ˈликиї / уˈже ˈбуз’івок* (Біллуц); 2. *перен.* ‘гладун, непомірно товстий чоловік, хлопець’. *Ну ї ч’car олоˈв·ік у ˈнейі / таˈкиї ˈбуз’івок* (Лантр).

БУ́ЙНИЙ ‘той, що б’ється, коле рогами (про бика)’ (У багатьох говірках).

БУКА́ШНИК, *бот.* ‘агалик-трава лікарська (Jasione montana L.)’ (Вал, Вільх).

***БУ́КОВИЦЯ** ‘трава, відвар якої вживають для лікування застуди й кашлю’ (Харк. зб., 191, 447, 861).

БУЛА́ВНІ ЛЄ́НТИ, *обряд.*, *заст.* ‘стрічки, якими прикрашали головний убір нареченої’ (Пів).

БУЛИ́ГОЛОВА, *бот.* 1. ‘бугила довгоносикова, б. лісова (Anthriscus longirostris Bertol., a. sylvestris (L.) Hoffm.)’ (Брус, Голуб, Гор, Карм, Клим, Литв, Міст, Мик, Мороз, Преоб, Руд); 2. ‘дудник лісовий (Angelica sylvestris L.)’ (Брус, Литв).

БУ́ЛЬБА, *бот.* ‘картопля (Solanum tuberosum)’ (Євс, Можн, Парн, Риб’ян, Старб).

БУ́ЛЬБИ, *мн.* ‘ягоди на стеблах картоплі’ (МалО, Маньк, Новайд, Покр, Риб’ян, Тар).

БУЛЬБУ́К, *орнітол.* ‘індик домашній (Meleagris gallopavo Linnaeus)’ (Ст).

БУЛЬБУЛЬГОЛОВА́, *бот.* ‘бугила довгоносикова, б. лісова (Anthriscus longirostris Bertol., a. sylvestris (L.) Hoffm.)’ (Данил).

БУ́ЛЯ, *дит.* ‘картопля’ (Біллуц).

БУРАВЕ́НЬ, *ков.* ‘інструмент для виготовлення дірок у металі’ (ОлД).

БУРАЧА́Н, *бот.* ‘буряк, кормова рослина (Beta)’ (ОлД).

БУРДЮ́Г ‘сумка пастуха’ (Гор, Кам’ян, Мик, Мор, Новпск, Паньк).

БУРИ́ЛО, *евф.* ‘ведьмідь (Ursus)’ (Зорик).

БУ́РКИ, *мн.* ‘тепле взуття’ (Мілов, Мир). *То|д’і на ме*[и]*|н’і на но|гах бу|ли |бурки / |бурки чор|нен’к·і та|к·і / мйа|кен’к·і / ну ку|пован’і |бурки / нам же шоб во|ни бу|ли краси|в·іш·і / ми з д’ів|чатами та|койу цв·іт|нойу |л’енточкойу обши|вали* (Мілов); *З |Марк·івки бу|ла |д’івч’іна / у т’ії |бурки бу|ли // ну хоч’ |бурки оку|ратн’іше / а в |мене ш |ч’оботи |латан’і* (Мир).

БУРКУНЕ́ЦЬ, *бот.* 1. ‘буркун (Melilotus)’ (Бор); 2. ‘вероніка (Veronica L.)’ (Бор).

БУРЛАКУВА́ТИ ‘наймитувати, бути наймитом’ (Зорик).

БУРЛИ́ТИ, *ірон.* ‘наливати будь-що’ (Врубів).

БУРУ́ЛЬКИ, *мн.* ‘ягоди на стеблах картоплі’ (Макарт, Тр).

БУРУ́Н ‘вузькі місця на річці’ (Гор).

БУРУ́НДА, *кулін.* ‘рідка пісна юшка’. *Спа|с’ібо ха|з’аїка бу|ла не*[и]*по|гана |ж·інка / йа|койіс’ бу|рунди нам на|варе куку|руз’анойі ї |каже // с’ї|даїте / д’їў|ч’ата / хоч’ по|йіште* (Смол).

БУРЧИ́ХА, *ірон.* ‘жінка, дівчина, яка говорить тихо й невиразно’ (Бер, Гор, Дем, Зорик, Коляд, Кур, Макіїв, Мороз, Нещер, ОлБ, Павл, Пів, Піс, Прос, Прост, Тан).

БУРЧУ́Н, *ірон.* ‘чоловік, хлопець, який говорить тихо й невиразно’ (Арап, Бар, Бер, Дем, Зорик, Кудр, Макіїв, Мороз, Нещер, ОлБ, Павл, Пів, Прос, Прост, Тан).

БУРЯКО́ВИЩЕ, **БУРЯКОВИ́ЩЕ** ‘поле з-під буряка’ (Білк, Зак, Зорик, Лантр, Макарт, Мир, Новник, Letter Сват, Тр).

БУР’Я́Н 1. ‘ділянка поля, що заросла бур’яном’ (У багатьох говірках); 2. ‘дрібний ліс, зарості кущових рослин’ (Луг, Нов, Піщ); 3. *бот.* ‘глуха кропива біла (Lamium album L.)’ (Жов, Слсрб); 4. *бот.* ‘глуха кропива гладенька, г. к. стеблообгортна (Lamium laevigatum L., l. amplexicaule L.)’ (Жов, Слсрб).

БУ́ТЕНЬ, *бот.* ‘бутень бульбистий, б. Прескотта (Chaerophyllum bulbosum L., c. prescottii DC.)’ (Вал, Вільх).

БУР’ЯНИ́ЩЕ ‘ділянка поля, що заросла бур’яном’ (Вівч).

БУРЯ́ЧНЕ ‘поле з-під буряків’ (Лозов).

БУСУРНИ́Й ‘неврівноважений’ (Бобр).

БУТИ́ЛКА ‘пляшка’ (У багатьох говірках). *З бе*^{и}*ˈрези с’ік бе*^{и}*ре*^{и}*ˈмо // надр’ˈізайут’ ˈв·етку / ˈв·ішайут’ на в·ˈір’оўку буˈтилку / воˈно ˈкапайе поˈмалу // це у наˈч’ал’і ˈмайа дес’ // ˈц’ілими ˈбанками збиˈрайут’ у маˈйу* (НижБ); *Ўзˈрос’л’і ўже ˈход’ат’ до куˈм·іў / до сваˈт’іў / уˈже не з куˈтейу / а з бутилˈками / ˈход’ат’ / пˈразнуйут’ / куˈт’у одм·іˈч’айут’* (Лисогор).

БУТИ́ЛОЧКА ‘пляшечка’ (У багатьох говірках). *Даˈла ˈсотн’у / п·ішˈла оˈтож буˈтилоч’ку винˈц’а ўз’аˈла / там не зˈнайу / шо йа ш·ч’е / колˈбаски ˈпалоч’ку* (Гонч); *І там ле*^{и}*ˈжат’ буˈтилоч’ки / туˈда ўс’і заˈписки киˈдали / йа доˈпус’т’ім / ˈСобол’ ˈН’іна Гри*^{е}*ˈгор’їўна буˈла тут таˈкого-то таˈкого-то ˈгода ĭ ч’ісˈла / оˈце так скруˈтила ĭ ˈкинула ў буˈтилоч’ку* (Новник).

БУТИ́ЛОЧНИЦЯ, *бот.* ‘груша-дичка (Pyrus communis L.)’ (ОлД).

БУ́ТИЛЬ, **БУТИ́ЛЬ** 1. ‘скляна трилітрова банка’ (Новлим); 2. ‘велика скляна пляшка’ (Бул, Ган, Мик); 3. ‘пляшка, обплетена лозою’ (Велик, Колом, Новохт, Обор, Стр, Чмир).

БУТИЛЬО́К 1. ‘скляна трилітрова банка’ (Привіл, Тр, Червпоп); 2. ‘пляшка, обплетена лозою’ (Червпоп).

БУТИЛЬО́ЧОК, *зменш.* ‘маленька пляшка’ (Коляд).

БУТІ́ТИ ‘ревіти (про велику рогату худобу)’ (Біллуц, Бул, Підг, Прос).

БУ́ТЛЯ ‘скляна трилітрова банка’ (Піщ).

БУ́ХАНЕЦЬ, **БУХА́НЕЦЬ**, *кулін.* 1. ‘різаний або рваний шматочок прісного тіста, зварений у воді чи молоці’ (Весел); 2. ‘невеликий хліб із залишків тіста’ (Шпот).

БУХВЕ́Т ‘шафа’ (У багатьох говірках). *У ˈменеголоˈва / ˈсил’но голоˈва боˈлит’ // йа ˈкинулас’ до бухˈвета / брат’ аналˈг·ін / ч’і не^и^ зˈнайу / пиˈл’ул’у* (Мир).

БУХИ́КАТИ ‘кашляти’ (У багатьох говірках). *А тоˈд’і ж хвоˈроба ўсе так / тоˈд’і ї хвоˈрайеш / а їдеш у шˈколу / буˈхикайеш сиˈдиш на уˈроках* (Литв).

БУ́ХКАТИ ‘стріляти’. *А там ш·ч’е зˈвеч’ора ˈч’ули / стр’іˈл’али снаˈр’ади / п·ідпаˈлиў хтос’ / ч’і ˈнаш·і ун’іч’тоˈжали н’іˈмец’к·і / ч’і ˈн’імц’і ˈнаш·і / ну / не^и^ зˈнайем / а ˈт’іл’ки оˈто стр’іˈл’айе / ˈбухкайе одˈно // ну ˈладно / хаї ˈбухкайе / а ўс’о раўˈно ми ˈп·ідем у си^е^ˈло / дес’ та захоˈвайемос’а* (Сват).

БУХТІ́ЙКА ‘земля, непридатна для сільськогосподарських робіт’ (Велик).

БУ́ЦИК ‘недопечений хліб’ (Зак, Шпот).

БЯ́ША, *виг.* Уживають для кликання овець (ВесТ).

В

В ДОЛГ, *присл. спол.* ‘у борг’ (У багатьох говірках).

В ШУ́ТКУ, *присл. спол.* ‘жартома’ (Розп).

ВАЙЛАКУВА́ТИЙ 1. ‘вайлуватий, повільний у рухах’. *Куˈди йоˈго пошˈлеш / таˈкиїваілакуˈватиї* (Ст); 2. ‘невисокий, але товстий’. *Та син у нас ваілакуˈватиї* (Полов, Шт).

***ВАЙЛО́** ‘лінива й невміла людина’ (Харк. зб., XV).

ВАЙЛЬ ‘лінивий чоловік, хлопець’ (Можн).

ВАКУА́ЦИЯ ‘евакуація’ (У багатьох говірках). *Потом нач’а|лас’ вої|на // |бабушку отп|равили у ваку|ацийу / спе^и^р|ва в Арма|в·ір / а па|том на Ба|ку* (Піщ).

ВАКУЇ́РУВАТИ, **ВАКУЛІ́РОВАТИ** ‘евакуювати’ (У багатьох говірках). *Нач’а|лас’а вої|на / ваку|їіровали нас на |Волгу / йа бу|ла ш·ч’е не^и^ |дуже / а брат буў ве^и^|ликиї у|же* (Мур); *Ўско|р’ах |н’імц’і прийш|ли до нас / це вої|на нач’а|лас’а ше вес|нойу / а |ос’ін’:у ўже ї |н’імц’і прийш|ли // шо ж тут ро|бит’ ката|вас’ійа / застаў|л’али нас цеї кол|хоз ваку|л’іроват’ / вийі|жаїте їд’іт’ с:е^и^|ла / і ско|тину ви|возили / сви|неї заб|рали / од |н’імц’іў т’і|кали* (Литв).

ВАКУЛІ́РОВАНИЙ ‘евакуйований’. *|Пос’л’е освобож|д’ен’ійа з|разу тракто|ра ваку|л’іроован’і ко|ли бу|ли за |Волгу / ве^и^р|нули^е^с’ з е^и^ваку|ац’ійі / і йа п·і|шоў при|цепш·іком на т|рактор / па|хат’ нач’а|ли |земл’у* (Сват).

ВА́ЛАХ ‘неповороткий чоловік, хлопець’ (Бонд, Брус, Лантр, Литв, Нещер).

ВАЛЕР’Я́НА ЛІКА́РСТВЕННА, *бот.* ‘валеріана лікарська (Valeriana officinalis L.)’ (Жов, Слсрб).

ВАЛЕ́Т, *евф.* ‘туалет’ (Данил).

ВАЛИ́, *мн.* ‘група горбів’ (Павл).

ВАЛКИ́, *мн.* ‘група горбів’ (Нов).

ВАЛОВИ́ЦЯ, *ткац.* ‘нитка валу’ (Біллуц).

ВАЛО́К ‘ручка, покіс’ (Підг).

ВА́ЛУХ ‘неповороткий чоловік, хлопець’ (Павл).

ВАЛЬКО́, *сп.* ‘неповоротка лінива людина’ (Мілов).

ВАЛЬКУВА́ТИЙ ‘вайлуватий, повільний у рухах’ (Бар, Зак, Литв, Мілов, Піс, Тремб).

ВАЛЮ́КА, *сп.* ‘лінива людина’ (НижБ).

ВАМПІ́Р, *перен.* ‘кажан (Microchiroptera)’ (Мик).

ВА́НЬКА-ВСТА́НЬКА, *бот.* ‘розрив-трава садова (бальзамін) (Impaties balsamina L.)’ (Преоб).

ВАПНЯ́К ‘місце видобування вапна’ (Білк, Зел, Обор, Павл, Сват).

ВА́РВАР ‘відступник, неблагонадійний чоловік, хлопець’ (Вар).

***ВАРЕ́НА**, *кулін.* 1. ‘відвар з вишень з додаванням цукру або меду’ (Харк. зб., 78, 607); 2. ‘мед, розведений водою’ (Харк. зб., 746).

ВАРЕ́НИКИ, *мн.*, *перен.*, *зневажл.* ‘губи’ (ОлД).

ВАРЕ́НИЧКИ, *мн.*, *бот.* ‘льонок звичайний (Linaria vulgaris Mill.)’ (Луг).

***ВАРЕ́НИЧКИ**, *мн.* ‘медоносна квітка’ (Харк. зб., 321).

ВАРЕ́НИЧОК ‘спілий стручок гороху’ (Верхбогд, Новайд, Дмитр, Цар).

***ВАРЕ́ХА** ‘спиртний напій, мед, зварений з водою й гірким перцем’ (Харк. зб., 965).

ВАРЕ́Я ‘стовп, на який навішують хвіртку або ворота’ (Вар).

ВАРО́К ‘загін для скотини’ (Ям).

ВАСИЛЬКИ́, *мн.*, *бот.* 1. ‘агалик-трава лікарська (Jasione montana L.)’ (Іл, МалЮ); 2. ‘безсмертки однорічні (Xeranthemum annuum L.)’ (ДемО, Тр); 3. ‘кукіль звичайний (Agrostemma githago L.)’ (Луг); 4. ‘волошка лугова, в. притиснута, в. розлога, в. скабіозо видна (Centaurea jacea L., c. depressa Bieb., c. diffusa Lam., c. scabiosa L.)’ (У багатьох говірках); 5. ‘базилік (Ocimum basilicum)’ (Білов, Бонд, Данил, Куряч, Новайд).

ВАСЬ-ВАСЬ, *виг.* Уживають для кликання поросят (ОлД).

ВА́ХТА, *бот.* ‘бобівник трилистий (Menyanthes trifoliata L.)’ (Вал, Вруб).

ВБИ́ТИСЯ, **УБИ́ТИСЯ**, *перен.* ‘дуже стомитися’ (ВесТ).

ВБРА́НСТВО, **УБРА́НСТВО** ‘одяг’ (У багатьох говірках).

ВБУВА́ТИ(СЯ) // **ВБУ́ТИ(СЯ)**, **ОБУВА́ТИ(СЯ)** // **ОБУ́ТИ(СЯ)**, **УБУВА́ТИ(СЯ)** // **УБУ́ТИ(СЯ)** ‘взувати(ся) // взути(ся)’ (У багатьох говірках). *ˈДома ˈч’оботи буˈли на ўс’у с’імˈйу одˈн’і / хтос’ оˈдин іˈде спраўˈл’ати^{е}с’а / то ўс’а с’імˈйа си^{е}ˈдит’ жде / при^{е}ішˈла там ˈт’отка моˈйа / ˈч’оботи ˈінши^{е}ї хтос’ убуˈвайе / іˈде ˈдал’і* (Смол); *Обуˈвац’:а ˈн’іч’ого буˈло / од’іˈвац’:а ˈтоже ˈн’і ў шо // ˈбат’ков·і ˈч’оботи хˈлопе^{и}ц’ оˈд’іне та ї п·іˈшоў у шˈколу // а йак не^{и}ˈмайе ч’оˈб·іт / то ї си^{е}ˈди ˈдома*

(Лантр); *Шˈколу три кˈласа ˈт’іл’ки ˈконч’і^{е}ла / б·іл’ш не^{и} могˈла хоˈдит’ // бо ˈн’і‿ў ч’ім буˈло хоˈдит’ / ˈпоки ˈтепло / нач’іˈнайу хоˈдит’ / а йак ˈхолодно / броˈсайу / н’і ўбуˈвац’:а / н’і ўд’аˈгац’:а не^{и} буˈло н’іˈч’ого* (Білк).

ВВАЖА́ТИ ‘любити попоїсти щось смачне’ (Шт).

ВГЛИБИНА́ ‘впадина, западина’ (Сват).

ВГЛИБЛЕ́ННЯ ‘впадина, западина’ (Сват).

ВДА́ЛИЙ ‘спритний, вправний’ (Мілов, Тар).

ВДАЛУ́ХА ‘жінка, яка має хист до чогось’. *Све^{и}кˈруха буˈла ўдаˈлуха / пи^{е}р’іжˈк·іў напе^{и}кˈти і паˈсок / це пе^{и}кˈла хоˈроше ўсе* (Шульг).

ВДО́БНИЙ, **УДО́БНИЙ** ‘зручний у використанні’ (У багатьох говірках).

ВЕДМЕ́ДКА, *зоол.* ‘ведмедиця, самка ведмедя (Ursus)’ (Вар).

ВЕДРО́ ‘відро’ (Баг, Курячів). *До ˈВербнойі не^{и}ˈд’іл’і тˈреба ўˈкинут’ у ˈземл’у ве^{и}дˈро карˈтошки // ˈіме^{и}н:о ў ˈземл’у ўˈкинут’ / не^{и} дл’а ˈтого / ш·ч’об ˈран’:а буˈла* (Баг).

ВЕДУ́НЯ, *кулін.* ‘яєчня з цілим жовтком’ (Стр).

ВЕ́КЛА, *орнітол.* ‘голуб (Columba)’ (Старб).

ВЕЛИЖИРУВА́ТИ ‘розкошувати’ (Білов, Гор, Новайд).

ВЕЛИКА́Н ‘чоловік, хлопець великого росту й міцної будови тіла’ (Євс, Макіїв, Тит).

ВЕЛИ́КИЙ ВІЗ ‘Велика Ведмедиця (сузір’я)’ (КрасП).

ВЕНБА́РЬ ‘амбар’ (У багатьох говірках). *Оˈто іˈду на т’ік / ве^{и}нˈбар’ одкриˈвайу зе^{и}рˈно роздаˈйу* (Новвод).

ВЕ́НТОР, **ВЕ́НТОРЬ** ‘інвентар’ (Новсв).

ВЕРБА́ ‘загальна назва для всіх дерев’ (У багатьох говірках). ◊ **ЗАКО́ПУВАТИ**, **ВИКО́ПУВАТИ** // **ЗАКОПА́ТИ**, **ВИ́КОПАТИ ВЕРБУ́**, *обряд.* ‘гуляння під час свята Івана Купала’. *Ну а пˈразни^{е}ки / оˈце ж йа тоˈб·і каˈжу / на Іˈвана Куˈпайла / оˈце молоˈд’іж заˈкопуйе ви^{е}рˈбу // хˈлопц’і оˈце виˈкопуйут’ ви^{е}рˈбу / а д’іўˈч’ата пли^{е}ˈтут’ в·іˈноч’ки // с’іˈдайут’ у крух / стари^{е}ˈки там ч’і хто / а хˈлопц’і гˈрайут’ там ч’і*

на гарˈмошку ч’і на муˈзику // йа йак у ˈВ·ін:и^{е}*ц’і буˈла / так там буˈла ж ˈмузика / гˈрайут’ // д’іўˈч’ата ш танˈц’уйут’ / а тоˈд’і*^{е} *оˈто ш в·іˈноч’ки з’н’іˈмайут’ // а хˈлопц’і наби*^{е}*ˈрут’ воˈди та пообли*^{е}*ˈвайут’ д’іўˈч’ат шоб / ну шоб с’м·іˈшили / поўли*^{е}*ˈвайут’ д’іўˈч’ат // т’і в·іˈноч’ки тоˈд’і би*^{е}*ˈрут’ і ки*^{е}*ˈдайут’ // д’іўˈч’атка заби*^{е}*ˈрайут’ / ни*^{е}*ˈсут’ на своˈйу каˈпусту на гоˈроди // шоб каˈпуста роˈдила* (ПлП).

ВЕ́РБА, *бот.* ‘верба гостролиста (червона) (Salix acutifolia Willd.)’ (Преоб, Луг).

ВЕРБА́ ВЕЛИ́КА, *бот.* ‘верба біла, в. вушката, в. ламка, в. попеляста, в. прутовидна, в. п’ятитичинкова, в. розмаринолиста (Salix alba L., s. aurita L., s. fragilis L., s. cinerea L., s. viminalis L., s. pentandra L., s. rosmarinifolia L.)’ (Литв).

ВЕРБА́ КРА́СНА, *бот.* ‘верба гостролиста (червона) (Salix acutifolia Willd.)’ (Підг).

ВЕРБА́ ЛО́МКА, *бот.* ‘верба біла, в. вушката, в. ламка, в. попеляста, в. прутовидна, в. п’ятитичинкова, в. розмаринолиста (Salix alba L., s. aurita L., s. fragilis L., s. cinerea L., s. viminalis L., s. pentandra L., s. rosmarinifolia L.)’ (Бор).

ВЕРБЕ́ЙНИК, *бот.* ‘вербозілля звичайне, в. лучне (Lysimachia vulgaris L., l. nummularia L.)’ (Вал, Вільх).

ВЕРБИ́ЧКА, *бот.* ‘розрив-трава садова (бальзамін) (Impaties balsamina L.)’ (У багатьох говірках).

ВЕРБИ́ЧНИК, *бот.* ‘розрив-трава садова (бальзамін) (Impaties balsamina L.)’ (Мороз, Шелест).

ВЕРБЛЮ́ЖА КОЛЮ́ЧКА, *бот.* ‘верблюдка гісополиста, в. блискуча (Corispermum nitidulum Klok., c. hyssopifolium L.)’ (Данил).

ВЕРБОЛО́З, *бот.* ‘верба гостролиста (червона) (Salix acutifolia Willd.)’ (Оріх).

ВЕРГИ́ЛО, *зневажл.* ‘здоровило’ (Арап, Зорик, Кудр, МалО, Прост).

ВЕРГУНЕ́ЦЬ, *кулін.* ‘виріб з борошна, закручений та варений у великій кількості олії’ (Весел).

ВЕРЕ́ЖЦЯ, *ткац.* ‘нитка для ткання верети’ (Тан).

ВЕ́РЕТЕЛ, *зоол.* ‘самець веретільниці, безногої ящірки (Anguis)’ (Коноп).

ВЕРЕТЕ́НКА, *зоол.* ‘самиця веретільниці, безногої ящірки (Anguis)’ (Коноп).

ВЕРЕТІ́ЛЬНИЦЯ, *зоол.* ‘самиця веретільниці, безногої ящірки (Anguis)’ (Парн).

ВЕРЛИ́ГА, *ткац.* ‘залишки від перепряденого волокна’ (Міл).

ВЕРСТА́Т, *млин.* ‘рама, на якій укріплено кіш млина’ (Прос).

ВЕРТУ́Н, *кулін.* ‘виріб з борошна, закручений та варений у великій кількості олії’ (Березів).

ВЕРТУ́ТИКИ, *мн.*, *кулін.* ‘закручені та підсмажені шматочки м’яса’ (Новохт).

ВЕРТУХА́ТИСЯ, *жарт.* ‘швидко робити’ (Ст).

ВЕРТУ́ШКА, *ірон.* ‘непосидюча дівчинка’ (Баг, Єпіф, Михайлів, Мілов, Полов).

ВЕРТЬО́БА ‘яма конусоподібної форми’ (Обор).

ВЕРХНИ́НА ‘верхня частина гори’ (ДемО, Парн).

ВЕРХОВИ́НА ‘верхів’я, початок річки’ (Білов, Бут, Міст, Парн, Семик).

ВЕРХУ́ШКА ‘верхня частина гори’ (Мороз).

ВЕРШЕ́ЧОК ‘коричнева чи кремова плівка, що виникає на молоці під час пряження’ (Обор).

ВЕРШКОВА́ ‘верхній жирний шар кислого незбираного молока (про сметану)’ (Чмир).

ВЕРШО́К 1. ‘сметана’ (У багатьох говірках); 2. ‘коричнева чи кремова плівка, що виникає на молоці під час пряження’ (Бут, Новайд, Підг, Чмир); 3. ‘топлене незбиране молоко, заквашене сметаною’ (Новб); 4. ‘верхів’я, початок річки’ (Білов, Семик).

ВЕРШУВА́ТИ, **ВІРШУВА́ТИ** 1. ‘колядувати’ (Гол, Кам’ян); 2. *‘славити Христа’ (Харк. зб., 251).

ВЕ́РЮХ, *ткац.* ‘залишки від перепряденого клоччя’ (Лозов).

ВЕСЕ́ЛЬЦЕ ‘пристрій для випікання бубликів у печі’. *Воно спо|ч’атку |вари^ец’:а / у во|д’і |вари^ец’:а або ў моло|ц’і / а то|д’і |в·ішайут’ на ве^и|сел’це на та|ке / спе^ици|ал’но дл’а |бубли^ек·іў / нач’іп|л’айут’ і ту|да ў п·іч’ / у нас п·іч’ бу|ла / |мама пе^ик|ла так* (Привіл).

ВЕСІ́ЛЬНІ, *мн.*, *обряд.* ‘учасники весілля, гості на весіллі’ (Вар).

ВЕ́СЛО ‘пристрій для випікання бубликів у печі’. *А то|д’і на о|тош буў у нас та|ке / |весло нази^е|вали / кла|дут’ о|то на |його / і о|тош на о|гон’ / о|так же^и по|держут’ / |бубли^ек при^ес|малиц’:а / хоч’ / при^е|жариц’:а т|рошки / а то|д’і на д|ругий б·ік по|верни^еш* (Вар).

ВЕСНУ́ШКИ, *мн.* ‘веснянки’ (У багатьох говірках).

ВЕСНЯ́НИЙ ‘зварений зі щавлю (про борщ)’ (Біллуц).

ВЕТЛА́, *бот.* ‘верба біла, в. вушката, в. ламка, в. попеляста, в. прутовидна, в. п’ятитичинкова, в. розмаринолиста (Salix alba L., s. aurita L., s. fragilis L., s. cinerea L., s. viminalis L., s. pentandra L., s. rosmarinifolia L.)’ (Мик).

ВЕЧЕРИ́НИ, *мн.*, *обряд.* 1. ‘обід після вінчання’ (Бонд, Кур, Мик); 2. ‘вечір перед весіллям’ (Тан).

ВЕЧЕРНИ́ЦІ, **ВЕЧИРНИ́ЦІ**, **ВЕЧІРНИ́ЦІ**, *ткац.* ‘сходини дівчат (жінок) зимовими вечорами, щоб прясти, а у свята – і розважатися’ (У багатьох говірках). *Ве^ич’ір|ниц’і бу|ли // д’іў|ч’ата с|ходи^елис’ в од|ну |хату і шо-|небут’ ро|били // хто пр’аў |воўну / хто ўйа|заў з |воўни // і нос|ки ўйа|зали з |воўни / і на воі|ну отпраў|л’али нос|ки / і благо|дарнос’т’і полу|ч’али за це* (Новник); *На Одри^е|ван’іўц’і ве^ич’е^ір|ниц’і ў|зимку про|води^ели^ес’а ў |хат’і Кан’іў|ч’іхи // до |нейі при^е|ходили д’іў|ч’ата / ви^еши^е|вали / ви^епл’і|тали к|руже^ива / п|рошви п|р’али / су|кали |нитки // х|лопц’і при^е|ходили з Ли^е|ману / з^с Про|н’ак·іўки / з^с Кут|ка // во|ни ди^е|вили^ес’а на ро|боту д’іў|ч’ат / рос|казували бу|вал’ш·ч’іни ĭ не^иби^е|лиц’і / с’п·і|вали / г|рали на гар|мошк·і* (Преоб).

ВЕЧЕ́РНИЦЯ, *бот.* ‘вечорниці густо волохаті (Hesperis pycnotricha Borb. et Degen.)’ (Вал, Вільх).

ВЕЧЕРНУ́ШКИ, *мн.* ‘вечорниці’ (Донц).

ВЕЧЕ́РЬКА, *обряд.* ‘обрядова каша, уживана напередодні Різдва або на Щедрий вечір’ (У багатьох говірках). *На Рожде^и^ст|во |нос’ут’ ве|ч’ер’ку / |варе^и^ну пше^и^|ниц’у з |медом |ран’ше но|сили / а те|пер рис з |медом |нос’ут’ // |поки не^и^ сте^и^м|н’іло / |носит’ д’ітво|ра к|р’осному |бат’ков·і ĭ |мате^и^р’і / то|д’і су|с’ідам / то|д’і ўсим на |вулиц’і // а |веч’е^і^ром / ко|ли стем|н’ійе / |молод’іж нар’а|жайец’:а ĭ |носе ве|ч’ер’ку ўсим п·ід|р’ад // да|йут’ за ве|ч’ер’ку г|рош·і / кан|фет / п|р’ани^е^ки* (НижБ); *Ме^и^ланку|ват’ хо|дили / ве^и^|ч’ер’ку но|сили / о|но |н’іч’ого бу|ло ĭ да|ват’ / о|то ш |носимо по дво|р’і а о|но ж^ш^ хто дас’т’ шо / а хто йа|кес’ л’а|паси^е^ка / ми ĭ |рад’і бу|ли* (Марк).

ВЕЧЕРЮВА́ТИ, **ВИЧЕРЮВА́ТИ** ‘вечеряти’. *|П·іс’л’а |того йак по|в·ішайут’ рушни|ки / с’і|дали ве^и^ч’е^і^р’у|вати ĭ све^и^к|руха ĭ с|векор поч’і|нали |ч’ествувати моло|дих і сва|тоў / йа|к·і при|ходили |в·ішат’ рушни|ки // ба|жали йім ш·|ч’ас’т’а ў до|рогу / |доўгого |в·іку* (Полов).

ВЕЧЕ́РЯЛЬНИК, *обряд.* ‘колядник’ (У багатьох говірках). *|Пере^и^д Р’із|д|вом / |с’омого / ну йак ўс’іг|да |с’омого ч’іс|ла / |шостого |веч’ором |нос’ат’ ве|ч’ер’у // а ў |хат’і на |покут’і сто|йіт’ ку|т’а і |с’іно ў|носим / во|на на |с’інов·і сто|йіт’ // за|ход’ат’ ве^и^|ч’ер’ал’ники / ми йіх пригла|шайем / с’і|дайте / покушту|вали і |випроводили йіх // а |с’іно о|це / де^и^рже^и^|мо / по|ка к|воч’ки |будут’ с’і|дат’ / шоб пок|ласти* (Литв).

ВЕ́ЧКА, *зоол.* ‘вівця домашня (Ovis aries)’ (ОлД).

ВЕ́ШКАТИСЯ ‘доживати, досягати певного віку’ (КрасП).

ВЄ́ДЬМА ‘ворожбитка, знахарка, шептуха, чарівниця’ (Кррч).

ВЄ́ЖЛІВИЙ ‘вихований’ (У багатьох говірках). *А там ў Ле^и^н’інг|рад’і та|к·і |л’уди / та|к·і о|н’і |в·ежл’івийе* (Риб’ян).

ВЄ́НЧІК ‘паличка, якою збивають масло’ (Бут, Височ, Куз, Сват, Тр).

ВЄ́ТКА, **ВІ́ТКА** ‘гілка’ (У багатьох говірках). *Йак по|бач’іш |первиĭ раз / ш·ч’о ле^и^|т’ат’ журав|л’і ч’і ш·ч’е йа|к·і п|тиц’і / шо прил’і|тайут’ / |в:ечер’і йак по|бач’іш / т|реба з|разу на зе^и^м|л’і мос|тити гн’із|деч’ко / ну з |ч’ого йе там / |в·етки / ну з |ч’ого йе /*

а|би ш·ч'об гн'із|деч'ко полу|ч'ілос' / то|д'і |будут' |гарно |кури не^и с|тис' (Новб).

ВЄ́ЧНО, *присл.* 'постійно, повсякчас' (У багатьох говірках). *Гос'|т'еї |в·еч'но |полон дом / і це |коли б не^и позво|нила / |вона |каже / подож|ди / хтос' і|де // ну ко|ли б не^и позво|нила / хтос' при|ходе ў |гос'т'і* (Крем).

ВЗВАР, **ОЗВА́Р** 'компот' (У багатьох говірках).

ВЗЯ́ТИЙ 'усиновлений' (Підг, Юр).

ВЗЯ́ТОЧНИК 'хабарник' (У багатьох говірках).

ВИ́БАТУВАТИ 1. *ірон.* 'швидко вирости' (У багатьох говірках). *Он на ме^и|ж·і бур|йан |вибатуваў |б·іл'шиї од л'у|дини / йак |верби* (Зайц); 2. 'викопати, вирити, розкопати'. *Он / ко|пайут' |погр'іб / |йаму / йак |хату / |вибатували* (НижБ).

ВИ́БИТИЙ 'потолочений худобою (про посів)' (Новбор).

ВИБІЙНИ́ЩЕ, *ткац.* 'товсте полотно' (Біл, Піск).

ВИ́БІЛКА, *ткац.* 'процес відбілювання льону, полотна' (Михайл).

ВИБІЛЯ́НКА, *ткац.* 'вибілене полотно' (Степов).

***ВИ́БОЙЩИК**, *ткац.* 'майстер, який набиває полотно' (Харк. зб., VII).

ВИ́БОЛІТИ 'одужати' (Юр).

ВИ́ВЕРТНІ, *мн.*, *кулін.* 'виріб з борошна, закручений та варений у великій кількості олії' (Стр).

ВИ́ВОД, **ВИ́ВІД** 'цегляний димар' (У багатьох говірках).

ВИ́ВОЛГА, *орнітол.* 'вивільга (Oriolus)' (Парн).

ВИ́ГІРКА 'випалене місце на полі' (Терн).

ВИ́ГОН 1. 'луг' (Гор); 2. 'пасовище' (Гор, Нов, Сват); 3. 'рівнина, вкрита травою' (Вільш); 4. 'рівнина' (Баб).

ВИ́ГОНА 'пасовище' (Вільш).

ВИ́ГОНКИ, *мн.* 'стебло моркви з квітами' (Білов).

***ВИГРА́Н** 'музичний інструмент' (Харк. зб., 58).

ВИ́ГУЛА ‘місце відпочинку худоби на випасі’ (Чмир).

ВИ́ДЕР, *зоол.* ‘самець видри (Lutra lutra)’ (Коноп).

ВИДНИЧО́К ‘полиця в кутку сіней’ (Мик).

ВИ́ДОХЛИЙ ‘знесилений (про людину)’ (Бул).

ВИДР, *зоол.* ‘самець видри (Lutra lutra)’ (Євс, Можн).

ВИДРУ́Н, *зоол.* ‘самець видри (Lutra lutra)’ (Новпск).

ВИ́ДРЯ, *зоол.* ‘видра звичайна (Lutra lutra)’ (Гар).

ВИ́ЖАРКА 1. ‘шкварка’ (У багатьох говірках); 2. ‘посудина, у якій тушкують м’ясо’ (Новайд).

ВИ́ЖОЛОБОК ‘заглиблення на вершині гори’ (Обор).

ВИЗИВА́ЛЬЩИЦЯ ‘кур’єрка, посильна’. *Ну а ро|била п|раўда йа визи|вал’ш·ч’іцейу / йак / ну ў кан|тор’і ко|го ку|ди т|реба де шоб при|шоў йа хо|дила о|то визи|вала і |поч’ту з |Копан’іў но|сила* (Парн).

ВИКАНДИ́ЧКА, *зневажл.* ‘будь-яка погана справа’ (НижБ).

ВИКА́ЧУВАННЯ, *ткац.* ‘зрізування з ткацького верстата витканого полотна’ (Баг, Покр, Прост, Розп).

ВИ́КИДИШ ‘викидень, переривання вагітності’ (Біллуц, Бул, Ган, КрасП, Підг, Прос, Розп).

ВИ́КОП 1. ‘канал, водовідвід’ (Обор); 2. ‘рів’ (Білк); 3. ‘штучно викопана яма’ (Парн, Сват).

ВИ́КРИШКА ‘невеликий хліб із залишків тіста’ (Підг).

ВИ́ЛА, *мн.* ‘коцюба’ (Тр).

ВИЛАМО́ТА, *сп.* ‘задавака, людина, яка зверхньо ставиться до інших’ (Оріх).

ВИ́ЛИ, *мн.* ‘вила, знаряддя для збирання сіна чи розпушування землі’ (У багатьох говірках).

ВИЛІ́ПЛЮВАТИ ‘викладати глиною, замішеною із соломою’. *Йак ст|ройіли |хати / закла|дали на уг|лах св·а|тих ко|п·іїки на |ш·:ас’т’а // ст|ройіли с ве^{и}|ликих кам|н’еї і ду|бових ко|лод // бу|ли |рубле^{и}н’і |хати // на|воз’ут’ г|лини / со|ломи ї ви|м·іс’уйут’ ко|н’ом // при|ходимо |мазат’ ба|гато л’у|деї / ўс’і ха|з’айінам*

помаˈгали / так м·іˈсили гˈлину ĭ ц’іˈйейу гˈлинойу ви^{е}ˈл’іпл’ували гоˈр’іш·:е // тоˈд’і хаˈз’айін сам ўже ш·:ікоˈтуриў / шпаруˈваў / а тоˈд’і тˈр’апкоĭ с п·ісˈком ви^{е}ти^{е}ˈрайут’ / шоб ˈхата ĭ потоˈлок р’іўˈн’іше буˈли (Мороз).

ВИ́ЛІТ, **ВИ́ЛЬОТ** ‘шлюбний політ матки’ (Біллуц, Вар).

ВИ́ЛОШНИК ‘коцюба’ (Білк).

ВИЛУПА́НЬКА, *сп*. ‘людина з витрішкуватими очима’ (Тар).

ВИЛУПА́ТИЙ ‘витрішкуватий, який має опуклі, випнуті з орбіт очі’ (Бунч, Тар).

ВИЛУПКУВА́ТИЙ ‘витрішкуватий, який має опуклі, випнуті з орбіт очі’ (Брус, Калм, Каськ, Литв, Стр).

ВИ́ЛУПОК ‘чоловік, хлопець з витрішкуватими очима’ (Вис, Лантр).

ВИ́ЛЬНИК ‘рогачилно, ручка, держак рочага’ (Новастр).

ВИ́МЕРХАТИСЯ, *згруб*. ‘зголодніти’ (Оріх).

ВИ́ПАЛ ‘випалене місце на полі’ (Баб).

ВИПАСА́Ч ‘чередник, пастух’ (ОлД).

ВИ́ПАСОК ‘вигін’ (Хруст).

ВИПА́ЮВАТИ ‘вигодовувати молоком’. *Виˈпайували те^{и}ˈл’ат мате^{и}ˈриним молоˈком / спе^{и}ц’іˈал’но ˈйому зам·іˈр’айе^{і}мо ˈл’ітру попе^{и}рˈвах / а тоˈд’і прибаўˈл’айе^{і}ш потˈрошку* (Преоб).

ВИ́ПИВКА ‘алкогольні напої’ (У багатьох говірках). *Іˈдем тоˈд’і на кˈладовиш·е с пасˈками / з ˈвипиўкойу / з йіˈдойу / і там помиˈнайем ˈродич’іў* (Перемож).

ВИПИРА́ТИ // **ВИ́ПЕРТИ** ‘виганяти // вигнати’ (У багатьох говірках). *Це ˈч’ас’т’і поˈс’олка ˈдаўн’і / йіх присойідиˈнили ˈп·іс’л’а ре^{и}воˈл’уц’ійі // коˈли ˈвипе^{и}рли паˈн’іў* (ЛозО).

ВИПОГО́ДЖУВАТИСЯ // **ВИ́ПОГОДИТИСЯ** ‘розхмарюватися // розхмаритися’ (У багатьох говірках).

ВИ́ПУСТОК ‘річний бичок’ (Зав).

ВИПРАВЛЯ́ТИ // **ВИ́ПРАВИТИ** ‘виряджати, проводжати // вирядити, провести’. *Ну а тоˈд’і воˈна ˈвийшла ˈзам·іж*

за молда|вана ї |вийіхала в Мол|дав·ійу / там о|на прожи|ла / д|войе д'і|теї / там о|на і по|мерла // |йіздила йа не раз ту|ди / і в пос|л'ідн'у пут' |виправила йі|йі (Павлен).

ВИ́РВИЩЕ 'прірва' (Сват).

ВИ́РІЙ 'ковбаня, глибоке місце в річці, ставку, де закручує та втягує вода' (ЛозО).

ВИРЯЧКУВА́ТИЙ 'витрішкуватий, який має опуклі, випнуті з орбіт очі' (Новастр).

ВИСА́ДЖУВАТИ, **ВИСА́ЖУВАТИ**, *ков.* 'осаджувати кінець заготовки' (Білг, ГорБ, Кам'ян, Куряч, Лозов, Перем, Чорн).

ВИ́САДОК 'стебло моркви з квітами' (Бонд, Євс, Калм, Криз, Куряч, Сич, Стр).

ВИ́СКОЧКА 'чиряк, фурункул' (Врубів).

ВИ́СКРЕБОК 'невеликий хліб із залишків тіста на дні та стінках діжі, макітри' (Зорик).

ВИ́СНАЖНО, *присл.* 'виснажливо' (Вар).

ВИСО́КИЙ ВА́НЯ, *бот.* 'козельці великі, к. українські (Tragopogon major Jacq., t. ucrainicus Artemcz.)' (Заайд, Макарт).

ВИСО́КІ ХЛО́ПЦІ, *мн.*, *бот.* 'козельці великі, к. українські (Tragopogon major Jacq., t. ucrainicus Artemcz.)' (Брус, Литв).

ВИ́СОХШИЙ 'знесилений (про людину)' (Гонч).

ВИСТІ́РУВАТИ 'відпирати, перучи, робити щось чистим'. *У |бабушки мо|йії буў ста|нок / і во|на си^е|дит' і ч':е о|це полот|но / і то|д'і ў |р'іч'ки йо|го хара|шо ви|мач'ували // хара|шо йо|го ви^ес'|т'ірували* (Олп).

ВИТІ́ПУВАЛЬНИЦЯ, *ткац.* 'жінка, дівчина, яка тіпає коноплі, льон' (Іл).

ВИ́ТОК 'верхів'я, початок річки' (Тр, Кам, ДемО, Степ).

ВИ́ТРІШОК 'чоловік, хлопець з витрішкуватими очима' (Зорик, Калм, Лантр, Пів, Стр).

ВИТУ́ХА, *бот.* 1. 'квасоля з витким стеблом (тичкова) (Phaseolus)' (Вар); 2. 'квасоля звичайна (Phaseolus vulgaris L.)' (Голуб, Клим, Бор).

ВИТЯГА́ТИ, *ков.* 1. ‘протягати (витягати) заготовку в довжину’ (Білг, Мик, Чорн); 2. ‘протягати поковку в ширину’ (Чорн).

ВИТЯ́ГУВАТИ, *ков.* 1. ‘протягати (витягати) заготовку в довжину’ (Білг, Мик, Перем, Чорн); 2. ‘протягати поковку в ширину’ (Чорн).

ВИ́ХАЛКА ‘гойдалка’ (КрасП).

ВИ́ХВОРАТИСЯ ‘одужати’ (Ган).

ВИ́ХИВ, *мед.* ‘вивих, зміщення частин суглобу’ (ОлД).

ВИХИХЕ́ЛЮВАТИСЯ, *зневажл.* ‘чванитися, хизуватися, вихвалятися’ (НижБ).

ВИ́ХІР, **ВИ́ХОРЬ**, **ВИХРЬ** ‘повітряна труба, рвучкий круговий рух вітру’ (Вар, КрасП, Підг).

ВИХО́ДИТЬ (щось), *сл. кат. ст.* ‘успішно вирішується якась справа’ (Кам’ян).

ВИША́К ‘верхній брус рами дверей’ (Чмир).

ВИ́ШКВАРКА // **ВИ́ШКВАРОК** ‘шкварка’ (У багатьох говірках).

ВИ́ШКВАРЦІ, *мн.* ‘шкварки’ (Мир).

ВИ́ШКІРИТИСЯ, *зневажл.* ‘розплющити широко очі’ (Ст).

***ВИ́ШНИК**, *кулін.* ‘узвар’ (Харк. зб., 531).

ВИШНИ́НА ‘ягода вишні’. *Зˈнач’іт’ тˈрубоч’ка / таˈка йак аўтоˈруч’ка / і ў н’ії усˈтаўле*^{и}*ний гв·ізˈдок / і йа нажиˈмайу на цеї гв·ізˈдоч’ок / і в·ін вибиˈвайе ˈкосточ’ку з вишˈнини / і вишˈнина ˈц’іла остаˈйец’:а* (Сват).

ВИ́ШНЯ ВО́ЙЛОЧНА, *бот.* ‘вишня кущова (степова) (Cerasus fruticosa (Pall.) Woron.’ (Данил, ДемО, Заайд, Коляд, Курячів, Литв, Макарт, Мороз, НижД, НижМ, Оріх, Піск).

ВИ́ШНЯ ПІ́ЩАНА, *бот.* ‘вишня кущова (степова) (Cerasus fruticosa (Pall.) Woron.)’ (НижД).

ВИ́ШНЯ-ДИКА́РЬ, *бот.* ‘вишня антипка (магалебська), в. звичайна (Cerasus mahaleb (L.) Mill., c. vulgaris Mill.)’ (Литв).

ВИЩЕБРІ́НЬКУВАТИ ‘веселитися’ (Ст).

ВИ́ЯМКА 1. ‘невелика яма’ (Мик, Терн); 2. ‘яма’ (Заг); 3. ‘вибоїна, яма на дорозі’ (Зайц).

ВІВЕ́С, *бот.* ‘овес (Avena)’ (Мир).

ВІВСИ́ЩЕ, **ОВСИ́ЩЕ** 1. ‘поле з-під вівса’ (Білк, Бондар, Вес, Донц, Євс, Крем, Лантр, Мир, Новастр, Новник, Парн, Підг, Свист, Тр, Червпоп); 2. ‘поле на якому росте овес’ (Євс, Парн).

ВІВСО́, *бот.* ‘овес (Avena)’ (Хруст).

ВІВСЮ́К, *бот.* ‘вівсюг, подібний до вівса бур’ян, дикий овес (Avena fatua)’ (Біллуц, Можн, Бондар, Вес, Ів).

ВІВСЯ́НКА, *бот.* ‘тонконіг (Poa L.)’ (Біл, Зах, Іл, МалЮ, Новп, Перш).

ВІВЦЯ́, *перен.*, *зневажл.* ‘дівчина з непристойною поведінкою’ (Гол).

ВІВЧА́РЬ ‘вівчар’ (У багатьох говірках).

ВІВША́НИК ‘приміщення для зимівлі вуликів’ (Біллуц, Попів, Розп).

ВІДБАЛА́КАТИ ‘зняти уроки’ (Дмитр).

ВІДБИ́ТИ ‘припинити годувати телят молоком’ (Мир).

ВІДБІ́РНИК, *тесл.* ‘вид рубанка для вистругування фальца карнизів’ (Зорик).

ВІДВЕ́ДОК, *бджіл.* ‘штучно створений рій, відводок’ (Мик).

***ВІДЛОГА** ‘відкладний круглий комір’ (Харк. зб., 734).

***ВІДНИ́ЧКА** ‘поличка в кутку сіней’ (Харк. зб., 311).

ВІДПА́Л, *ков.* ‘термічна обробка, при якій поковку нагрівають до певної температури, витримують при цій температурі, а потім повільно охолоджують у печі (горні)’ (Ков).

ВІДРО́ЙОК, *бджіл.* ‘новий рій’ (Біллуц).

ВІДРО́СТОК ‘рукав, водяний потік, що відокремився від основного русла річки’ (Зорик).

ВІДСТО́ЙНИК ‘кар’єр, глибоке штучне утворення, залите водами’ (ОлД).

ВІДТЯГА́ТИ, *ков.* ‘протягати в довжину частину заготовки’ (Чорн).

***ВІДЬМИЧ** ‘упир; за народними повір’ями він набагато добріший за відьом, не робить людям зла й не ходить доїти чужих корів’ (Харк. зб., 292).

ВІ́КА, *бот.* ‘горох польовий, г. посівний (Pisum arvense L., p. sativum L.)’ (Новп).

ВІКЛИ́НА ‘простір, прилеглий до болота’ (Марк).

ВІКНИ́НА 1. ‘джерело, потік води, що утворився внаслідок виходу підземних вод на поверхню землі’ (Лантр); 2. *‘криниця’ (Харк. зб., 731).

ВІКНИ́ЦЯ ‘віконна рама’ (ОлД).

ВІКНО́ ◊ ВИГЛЯДА́ТИ З ВІКНА́ ‘лежати в домовині’ (Оріх).

***ВІКОВУША** ‘стара діва’ (Харк. зб., 175).

ВІЛО́К ‘капуста, що склалася в головку’ (Новбор).

ВІ́НИК 1. ‘колосок проса’ (Лантр, Підг, Тр). *П|росо ўже ў |в·ини^еки п·іш|ло* (Підг); 2. ‘суцвіття кукурудзи’ (Крем, Новастр, Новчерв, Підг, Покр, Старб, Тар, Червпоп); 3. ‘віниччя справжнє, що використовують для виготовлення віників’ (Бул, Зорик). *У цеї ден’ рвут’ |в·іни^еки* (Бул).

ВІ́НИКИ, *мн.*, *бот.* 1. ‘полин однорічний, п. повзучий, п. солянковидний, п. суцільнобілий (Artemisia annua, a. repens, a. salsoloides, a. hololeuca)’ (Мик, Оріх, Тр); 2. ‘сорго звичайне, с. суданське, с. цукрове (Sorghum bicolor (L.) Moench., s. sudanense (Piper) Stapf., s. saccharatum (L.) Moench.)’ (Біл, Брус, Зах, Іл, МалЮ, Новп, Перш).

ВІ́НИЧКИ, **ВЄ́НИЧКИ**, *мн.*, *бот.* 1. ‘амброзія полинолиста (Ambrosia artemisiifolia L.)’ (Перш); 2. ‘китник колінчастий, к. лучний, к. рівний, к. тростиновий (Alopecurus geniculatus L., a. pratensis L., a. aequalis Sobol., a. arundinaceus Poir.)’ (Вал, Вільх, Перш); 3. ‘сорго (Sorghum)’ (Ман, Новник).

ВІ́ННИЧЧЯ, *зб.*, *бот.* ‘сорго (Sorghum)’ (Березів).

ВІНО́К ‘заплетена на голові жіноча коса’ (Вар).

ВІНЦЕ́ ‘обрядове дерево на традиційному весіллі’. *О|це ж та|киї буў |пойізд у п·ат’ |санеї / |конеї понар’а|жали / плат|ки понач’іп|л’али / |л’енти понач’іп|л’али на |конеї / от // у в·ін|це нар’а|дили / с|вад’ібне ж в·ін|це // |л’ентами нар’а|дили те в·ін|це / і ми ў |сани і за |пойіздом* (Білов).

ВІ́НЧІК ‘паличка, якою збивають масло’ (Біллуц, Білов, Новчерв).

ВІ́НЯЧЕ ПРО́СО, *бот.* ‘сорго звичайне, с. суданське, с. цукрове (Sorghum bicolor (L.) Moench., s. sudanense (Piper) Stapf., s. saccharatum (L.) Moench.)’ (Данил).

ВІРА́НДА ‘прибудова до будинку, крита дахом галерея, тераса’ (У багатьох говірках).

ВІРІ́НЬКА ‘гурт, збіговисько людей’ (Бобр).

ВІСА́ // **ВІСИ́**, *мн.* ‘прилад для зважування’ (Білов, Зорик, ОлД).

ВІСКІ́, *мн.* ‘скроні’ (СтЛ, Ям).

***ВІСКРЯ́К** ‘шмаркля’ (Харк. зб., 375).

ВІ́СПА ‘високе відкрите місце’ (Парн).

ВІ́СТИК ‘лопатка для очищення землі на плузі’ (У багатьох говірках).

ВІСЬО́ЛКА, **ВЕСЕ́ЛКА** 1. ‘дощечка для вимішування тіста’ (У багатьох говірках); 2. ‘паличка, якою збивають масло’ (Куз, Обоз, Осин, Тар).

ВІ́ТЮТЄНЬ, *орнітол.* ‘голуб (Columba)’ (Байд, Лозов).

ВІ́ХОЛА, *сп.* ‘висока людина’ (Виш).

ВІ́ЧКО, *млин.* ‘дірка посередині верхнього млинового каменя’ (Розп).

ВІЩУ́Н, *орнітол.* ‘сич хатній (Athene noctua Scop)’ (Піск).

ВКУС ‘смак’ (У багатьох говірках). *М|н’асо виме^{и}р|зайе у моро|з’ілки / о|но ўкус т’і|р’а св·ії / о|но не^{и} та|ке* (Шульг).

ВКУ́СНИЙ, **УКУ́СНИЙ** 1. ‘смачний’ (У багатьох говірках). *Борш·ч’ |буде ў|кусним / йак|шо на бул’|йон’і ка|н’ешно / на |кур’ач’ом* (Парн); *|Паски пе^{и}|ч’ем / йак пе^{и}|ч’ем / за|м·ішуйем / ўс’о|го з|добного наки^{е}|дайем / шоб |пасоч’ка бу|ла ў|кусна / йа|йеч’ка ж ки|дайем і |сахар / і |масло / марга|рин // ўс’о-ўс’о*

наки^е|дайем (Литв); *Дв·і сто|лов·і |ложки сме^и|тани / дв·і сто|лових |ложки |сахара / три |ч'аїних |ложки ка|као і |масла с'|л'івоч'ного дес' п·іў ста|кана // закипйа|тит' / осту|дит' / і полу|ч'айе^иц':а та|ка кра|сива у|кусна гла|зур'* (Велик); *У тих п·і^е|ч'ах і хл'іб хо|роший / і |паски / і пиро|ги // та ўсе та|ке ў|кусне / а ш·ч'е йак до|бавити ту|ди п|р'анос'т'і / так о|т'і ĭ п|р'аники ме^и|н'і не^и нуж|н'і / до|машн'і наба|гато ўкус'|н'іш·і* (ВерхД); 2. 'той, що добре насичує' (про їжу) (Колом).

ВКУ́СНО, **УКУ́СНО**, *присл.* 'смачно' (У багатьох говірках). *|Бабушка посто|йан:о мо|ч'іла |йаблука // ну о|то |бабушка на|моч'е / ў |д'ішку по|ложе / йа не^и з|найу / йак о|на йіх там мо|ч'іла і з ка|пусти по-|мойему / ну шос' та|ке там бу|ло пере|м·ішане / і о|то |моч'ін'і |йаблуки / і о|то ми йіх ц'і|лу |з'іму |йіли // ў|кусно так бу|ло* (Білк).

ВЛА́ЖНИЙ 'вологий' (У багатьох говірках). *Ну в осноў|ному шоб зе^им|л'а бу|ла ў|лажна п·ід |нейу / то|д'і |буде кар|тошка* (Біллуц); *Там та|ка ши|рока п|лош·ч'ад' / о|це на ц'ії п|лош·ч'ад'і зас'і|ваўс'а л'он // |л'етом ў|лажно / кри^е|нич'ка / ў|лажна сторо|на // при^еби|рали су|х·іший / хоро|шен'ко ви^еби^е|рали йо|го і с|в·азували ў пуч'|ки* (Мих).

ВЛАХТУВА́ТИ 'налагодити, зробити прийнятним'. *У|же дош|ло / шо во|ни |дома не^и но|ч'уйут' / йа по|йіду / ў|род'і ўлах|туйу т|рошки* (Новник).

ВЛІПЛЯ́ТИ, **УЛІПЛЯ́ТИ** // **ВЛІПИ́ТИ**, **УЛІПИ́ТИ** 'мазати // обмазати глиною хату' (У багатьох говірках). *Найн'а|ли |женш·ч'іну / во|на нам із г|лини і со|ломи ўл'і|пила у|с'у |хату / дл'а |того шоб йії |луч':е бу|ло штука|турит' то|д'і / во|на ўл'і|пила / во|но |висохло / а по|том поштука|турила* (Преоб).

ВЛЬО́ПАТИСЯ, *ірон.* 'закохатися'. *В·ін о|то |видно ме|не по|бач'іў і ў|л'опаўс'а // і о|то |нач'аў / о|то при|ду з ро|боти / а в·ін си|дит' на по|роз'і* (Гонч).

ВМІ́СТІ, **УМІ́СТІ**, *присл.* 'разом' (У багатьох говірках). *Ла|нок не^и бу|ло / по|лоли ўс'і ў|м·іс'т'і* (Мик); *Тут шо йа ро|била ў|м·іс'т'і з д'іў|ч'атами / з ус'і|ма з^с |тими / поч'|т'і з ус'і|ма |бач'ус'* (Курячів); *О|це ж соби|рались' ми |ч'асто у|м·іс'т'і / на*

кон'ˈках уˈч'ілис'а каˈтаца (ОлН); *Ну в·ін там жиў із ˈж·інкойу / ну воˈни ўже росˈходилис' / уˈже воˈни ўˈм·іс'т'і не жиˈли* (Гонч).

ВНА́ГЛУ, *присл.* ‘нахабно, безсоромно’ (ОлД).

ВНА́КИДКУ, *присл.* ‘наопашки, накинувши на плечі, не всовуючи рук у рукава’ (Вар).

ВНІМА́ТЄЛЬНИЙ ‘уважний’ (У багатьох говірках).

ВО́БЛА, *перен.*, *сп.* ‘дуже худа людина’ (Коляд).

ВО́ВОЧКА, *евф.* ‘вовк (Canis lupus L.)’ (ОлД).

ВО́ВЧИЙ ТЕ́РЕН, *бот.* ‘блекота чорна (Hyoscyamus niger L.)’ (Перш).

ВО́ВЧІ Я́ГОДИ, *мн.*, *бот.* 1. ‘вишня антипка (магалебська), в. звичайна (Cerasus mahaleb (L.) Mill., c. vulgaris Mill.)’ (Данил); 2. ‘жостір проносний (Rhamnus cathartica L.)’ (НижМ, Вал); 3. ‘сніжноягідник прирічковий (Sumphoricarpus rivularis Suksdorf.)’ (У багатьох говірках).

ВО́ВЧІ Я́ЙЦЯ, *мн.*, *бот.* ‘фізаліс звичайний (Arrhenatherum elatius (L.) J. et C. Presl.)’ (Вруб).

ВОВЧО́К 1. ‘дзиґа, дитяча іграшка’ (Бул); 2. *ентомол.* ‘капустянка звичайна (Gryllotalpidae)’ (Коч, Макіїв, НоволТ, Півн); 3. *бот.* ‘вовчок гіллястий (Orobanche ramose L.)’ (Вал, Вільх, Данил).

ВОДІ́ТЄЛЬ, **ВОДІ́ТІЛЬ** ‘водій, шофер’ (У багатьох говірках). *Тоˈд'і при^е^йіˈжайе ĭ ˈкаже / ˈмамка / ме^и^ˈне отправˈл'айут' на уˈч'обу шоб у ˈшахту на проˈхоч':іка проˈходиў / одуˈч'їўс'а / а раˈботат' не^и^ раˈботаў / в·ін п·іˈшоў воˈд'іт'ел'ом* (Новник); *ˈПапа ˈран'ше м·ії раˈботаў воˈд'іт'іл'ем на каˈмаз'і* (Білк).

ВО́ДКА ‘горілка’ (У багатьох говірках). *Д'іўˈч'ата там сиˈд'ат' сп·е^і^ц'ˈі'ал'но і ˈженш·ч'іни таˈк·і ж суˈс'іди і тˈребуйут' з ˈйого там сˈк·іки буˈтилок ˈводки / сˈк·іки канхˈвет'іў / сˈк·іки гроˈшеĭ* (Преоб); *По це^и^рˈкоўним обˈр'адам помиˈнати з ˈводкойу не^и^ поˈложе^и^но* (Білк); *В·інˈки роˈбили і оˈто ў йіх / у в·інˈках / іˈдут' і пусˈкайут' по ˈр'іц':і // і с'п·іˈвайут' / гˈрайут' / ну а ˈвод^т^ки не^и^ піˈли // ˈвод^т^ки не^и^ буˈло / шо йа не^и^ ˈбуду каˈзати // йа то і ˈзараз не^и^ зˈнайу / йак йіˈйі пит'* (Тан). ◊ **ЗАГОРІ́ТИСЬ**

ВО́ДКОЮ ‘захворіти від передозування спиртного’. *Йа з׀найу ў мо׀йейі ׀мамки кум буў / з׀вали йо׀го кум Ва׀сил’ / буў Тка׀ч’енко // та в·ін л’у׀б·ітел’ пит’ / так в·ін так на׀пиўс’а / шо ׀кажут’ заго׀р’ілас’ у ׀н’ого ׀водка та то׀д’і по׀б·ігла йа׀кас’ ׀баба на х׀верму / там / де ׀кон’і / та схва׀тили к·із’а׀ка та ׀видавила і зали׀вали йо׀го / ׀кажут’ о׀то т׀реба йак хто заго׀риц’:а ׀водкойу так т׀реба зали׀ват’ о׀то та׀ким ׀в·еш·ч’ойу* (Полов).

ВОДОВОРО́Т ‘вир, місце в річці з круговим рухом води’ (Баб, Білк, Нещер, ДемО, Зорик, Мороз, Павл, Парн, Тим).

ВОДОКРА́С, *бот.* ‘жабурник звичайний (Hydrocharis morsus-ranae L.)’ (Вал, Вільх).

ВОДОНО́С ‘коромисло’ (Мир).

ВОДОХРЕ́ЩЕННЯ ‘свято Водохреща, яким завершується цикл зимових свят’ (У багатьох говірках). *Цей год на Водох׀реш·ч’ен’:і йа не бу׀ла / побо׀йалас’а гл’а׀ди ׀думайу / с׀лиз’ко / а во׀но там дале׀ч’ен’ко йти* (Парн).

ВОДЯНА́ ЦИБУ́ЛЯ, *бот.* ‘гадюча цибулька занедбана (Muscari neglectum Guss.)’ (Оріх).

ВОДЯНИ́Й ПЕ́РЕЦЬ, *бот.* 1. ‘гірчак альпійський, г. Беллардьє, г. березковидний, г. Китайбеля, г. новоасканійський, г. пісковий, г. почечуйний, г. розлогий, г. щавелелистий (Polygonum alpinum All., p. bellardii All., p. convolvulus L., p. kitaibelianum Sadl., p. novoascanicum Klok., p. arenarium Waldst. et Kit., p. persicaria L., p. patulum Bieb., p. lapathifolium L. p. p.)’ (НижД, НижМ, Підг); 2. ‘аїр звичайний, лепеха звичайна (Acorus calamus L.)’ (НижМ).

ВОДЯ́НИК, *зоол.* ‘дощовий черв’як (Lumbricus terrestris)’ (Парн).

ВО́ЖЖИ // **ВОЖЖЯ́**, *мн.* ‘віжки, прикріплений до вуздечки ремінь, яким правлять кіньми’ (Біллуц, Підг).

ВОЖКИ́, *мн.* ‘віжки, прикріплений до вуздечки ремінь, яким правлять кіньми’ (Ган).

ВОЗДУ́ШНИК, *бот.* 1. ‘борщівник сибірський (Heracleum sibiricum L.)’ (Слсрб); 2. ‘бугила довгоносикова, б. лісова (Anthriscus longirostris Bertol., a. sylvestris (L.) Hoffm.)’ (Коляд, Ол); 3. ‘дудник лісовий (Angelica sylvestris L.)’ (Коляд, Ол).

ВОЗО́К ‘Велика Ведмедиця (сузір’я)’ (Ган).

ВО́ЙЛОК, *риб.* ‘велика сітка, якою ловлять рибу’ (Кррч).

ВОЛДИ́РНИК, **ВОЛДИ́РНІК**, *бот.* ‘дутень ягідний (Cucubalus baccifer L.)’ (Вал, Вільх).

ВО́ЛИК, *ентомол.* ‘жук-рогач (Lucanidae)’ (Вар, Зорик).

ВОЛНА́ ‘хвиля’ (Ант, Зорик, Луб, Семик).

ВОЛНИ́СТИЙ ‘кучерявий (про волосся)’ (Юр).

ВОЛНУВА́ТИСЯ ‘хвилюватися, непокоїтися’ (У багатьох говірках). *Йа вс’і скан|дали |дуже пережи|вайу / йа ста|райус’ йіх не зат’і|ват’ і не по|д’:ерживат’ / шоб по|том ш·ч’е ĭ на це не волну|вац’:а / за ц’і |в·еш·ч’і* (Біллуц).

ВОЛО́ВНИК ‘працівник, який доглядає волів’. *У|се при^е|ходилос’а ро|бити / і пи^е|л’ала / і до|йаркойу ро|била / і во|лоўни^еком бу|ла / і |кон’ухом бу|ла / ўсим при^е|ходилос’а за мо|йу жис’т’* (ОлБ).

ВОЛО́ГІНЬ РУЧНА́ ‘щітка для чесання прядива’. *|Пот’ім б|рали ш·|ч’отку к|рупнуйу ч’е^и|сали і п|р’али во|локна / на м·і|шок // на со|роч’ку / на рушни|ки бу|ла дру|га ш·|ч’отка / нази|валас’а во|лог·ін’ руч’|найа* (Раф).

***ВОЛО́КИ**, *мн.* ‘довгі тонкі мотузки, якими обмотують ногу до коліна поверх онуч’ (Харк. зб., 759).

ВОЛОКНИ́НА, *ткац.* ‘одне волокно конопель’ (Покр, Соснів).

ВОЛОКНИ́ННЯ ‘тонкі бокові ниточки на моркві’ (Євс).

ВОЛОКНЯ́НКИ, *мн.*, *ткац.* ‘коноплі, приготовлені для прядіння’ (Біллуц).

ВОЛОКО́ННЯ ‘тонкі бокові ниточки на моркві’ (Криз, Куряч, Сич).

ВОЛОСИ́НА, *ткац.* ‘одне волокно конопель’ (НижД).

ВОЛО́ССЯ 1. ‘приймочки кукурудзи у вигляді пучка кіс на верхній частині супліддя’ (У багатьох говірках); 2. ‘тонкі бокові ниточки на моркві’ (Дмитр, Цар).

ВОЛО́СТЯ ‘приймочки кукурудзи у вигляді пучка кіс на верхній частині супліддя’ (Велик).

ВОЛО́ССЯЧКО, **ВОЛО́СТЯЧКО** ‘приймочки кукурудзи у вигляді пучка кіс на верхній частині супліддя’ (У багатьох говірках).

ВОЛОЦЮ́ГА ‘одна з частин воріт’ (Гор, Мик).

ВОЛОЦЮ́ЖНИК, *ірон.* ‘чоловік, який упадає за жінками’ (Осин).

ВОЛОЧО́К, *риб.* ‘велика сітка, якою ловлять рибу’ (Бул).

ВОЛО́ШКИ ПОЛЬОВІ́, *мн.*, *бот.* ‘агалик-трава лікарська (Jasione montana L.)’ (Ол).

ВОЛУ́ЙКИ, *мн.*, *бот.* 1. ‘в’язіль барвистий (Coronilla varia L.)’ (Піск); 2. ‘горошок (Vicia L.)’ (Піск); 3. ‘чина (Lathyrus L.)’ (Заайд, Лим, Макарт, Підг, Піск).

ВОНЮ́ЧКА, *зоол.* ‘тхір (Mustela)’ (Байд, Лозов).

ВООБРАЖА́ТИ ‘хвастатися’ (У багатьох говірках). ◊ **ВООБРАЖА́ТИ ЯК ТРИ КОПІ́ЙКИ** ‘бути високої думки про себе’ (Мир).

ВОР ‘злодій’ (У багатьох говірках) *Тоˈпитʼ ˈнʼічим / газ дороˈгиї // і ˈлʼуди кˈрадутʼ по поˈсадках / брат м·ії наруˈбаў дроˈвецʼ / п·ідˈходе до воˈрот / а там йоˈго ўже жˈдали тʼі / шо зайаўˈлʼали // те*^{и}*ˈпер ˈхочутʼ засуˈдитʼ на три ˈгоди // а йаˈкиї з ˈйого вор? // в·ін хуˈдиї / уˈсʼі ˈребра сʼˈв·ітʼацʼ:а / а чиˈтайе / йак Макˈсим ˈГорʼкиї* (Зайц).

ВОРИ́ННЯ, *збірн.* ‘стебла й листя гарбуза’ (Дмитр, Цар).

ВОРІ́ШКА, *орнітол.* ‘горобець (Passer)’ (Чмир).

ВОРКУ́Н, *орнітол.* ‘голуб (Columba)’ (Дем’ян).

ВОРОБЕ́ЙНИК, *бот.* ‘горобейник лікарський (Lithospermum officinale L.)’ (Вал, Вільх).

ВОРОВИ́ТИЙ ‘схильний до розкрадання’ (У багатьох говірках).

ВОРО́ВКА 1. ‘злодійка, жінка, дівчина, яка краде’ (У багатьох говірках); 2. *бджіл.* ‘бджола, яка краде мед чужої сім’ї’ (Вар, Мик). *За воˈроўкойу інте*^{и}*ˈресно наблʼуˈдатʼ* (Вар).

ВОРОВКУВА́ТИЙ ‘схильний до розкрадання’ (Бар, Бул, Зак, Зорик, Риб’ян).

ВОРОЖІЙ ‘ворожбит, чоловік, який ворожить на картах’. *Ме|н’і ш·ч’е в:оі|ну воро|ж·ії ка|зав / |вернец’:а та |т’іл’ки не^и^с|коро* (Шульг).

ВО́РОК ‘загорожа з навісом для худоби’ (Гор, Новайд, Новохт, Тимон).

ВОРО́НІЙ ГЛАЗ, *бот.* 1. ‘вороняче око (Paris quadrifolia L.)’ (Вал, Вільх, Заїк, Луб, Підг, Шелест); 2. ‘підмаренник (Galium L.)’ (Перш).

ВОРО́НКА 1. *млин.* ‘канал, яким висипається борошно у млині’ (Біл, Біллуц, ОлД); 2. ‘лійка’ (У багатьох говірках).

ВОРО́НЯЧА ТРАВА́, *бот.* ‘горошок (Vicia L.)’ (НижМ).

ВОРОТНИ́К ‘комір’ (У багатьох говірках). *|Т’отка да|ла ме^и^|н’і пал’|то о|це ж те // воротни|ка ж |нада // |т’опле ш пал’|то // там |женш·ч’ін’і да|ли / шоб во|на ж нат’а|нула // а во|на с кро|л’а найш|ла ш|курку // од|на |латоч’ка |б·іла од|на |ч’орна // так і при|шили* (Мир).

ВОРОТО́К, *млин.* ‘палиця, якою крутять жорна’ (Підг, Розп).

ВОРОТО́ЧОК ‘торба для сиру’ (Литв).

ВО́РОХ 1. ‘назви злакових культур, скошених на зерно’ (Велик); 2. ‘дрібні відходи з уламків стебел і колосків, які залишаються під час молотьби’ (Велик, Калм, Стр).

ВОРУВА́ТИЙ ‘схильний до розкрадання’ (Новастр).

ВОРЧУ́Н ‘чоловік, хлопець, який говорить тихо й невиразно’ (Бар, Бул, Гол, Зорик, Мілов, Риб’ян).

ВОРЧУ́ХА ‘жінка, дівчина, яка говорить тихо й невиразно’ (Литв, Мілов, Прост).

ВОРЮ́ГА, *сп.* ‘злодій, злодійка’ (У багатьох говірках).

ВОРЯ́ГА 1. *сп.* ‘злодій, злодійка’ (Євс, Прост, Тар); 2. *‘мисливець’ (Харк. зб., 409).

ВОРЯ́КА 1. ‘кілок з огорожі’ (Біллуц, Гол, Гор, Данил, Зак, Каб, ЛозО, Міст, Новастр, Новбор, Райг, Свист, Ст, Тан). *По во|р’аках ко|лис’ воро|жили / ш·ч’і|тайут’ до де^и^с’а|ти / йак|шо де^и^|с’ата ў ше^и^рс’|т’і / то |буде ч’оло|в·ік ха|з’айин /*

а йак|шо н’і / то пйа|нич’ка (Міст); 2. ‘стовп, що є опорою огорожі’. *До во|р’аки при^еби^е|вайут’ |лати* (Бонд).

ВО́СІМ, *числ.* ‘вісім’ (У багатьох говірках). *Йа на стоў|бу там лампоч’|ки ч’і |л’ін’ійу ми т’аг|ли / ну на стоў|бу си|д’іў / о|на ўни|зу // йа зго|ри / а о|ни заї|майут’ ме^и|не д’іў|ч’ата / йіх там ба|гато бу|ло / ч’оло|в·ік |вос’ім* (Гонч).

ВОСК ‘віск’ (Мик, Юр).

ВОСКОБО́ЙНИК ‘чоловік, хлопець, який видобуває віск з вощини, працює у воскобійні’ (Зорик).

ВОСКОБО́ЙНЯ ‘приміщення або підприємство, де видобувають віск з вощини’ (Зорик, Мик).

ВОСПАЛЄ́НІЄ ‘запалення’ (У багатьох говірках). *|Сорок шес’т’ год йа прожи|ла з ним // ну д’і|теї в нас не^и бу|ло / бу|ло в |мене воспа|л’ен’ійе / йа|іч’н’іков / і не^и бу|ло* (Мир); *С|лаб·ін’киї / с|лаб·ін’киї // та в·ін і с’і|ч’ас / |б·едниї / а|ну три ра|зи ле|жаў воспа|л’ен’ійе |л’охких* (Гонч).

ВОСПИ́ТАНИЙ ‘вихований’ (У багатьох говірках). *|Ран’ше во|но |йакос’ і |д’іти бу|ли б·іл’ш вос|питан’і / і ста|рих ува|жали / |ран’ше х|лопц’і ї |вод^тки не пи|ли / і |Бога бо|йали^ес’а / і бат’|к·іў ува|жали / а те^и|пер не^и|ма н’і|ч’ого // і бат’|к·іў не бойі|мос’а / ї |Бога не бойі|мос’а* (Смол).

ВОСПИ́ТУВАТИ // **ВОСПИТА́ТИ** ‘виховувати // виховати’ (У багатьох говірках). *Хо|рош·і ў |мене ро|д’іт’ел’і бу|ли / |бат’ко ї |мама // хо|рош·і бу|ли / пома|гали ме^и|н’і д’і|теї вос|питуват’* (Перемож); *Ну / |йакос’ |мама нас воспи|тала / ми до сих пор йі|йі звем на ви* (Біллуц); *|Бат’кова |мама / |бабушка / о|то о|на ста|рен’ка вже бу|ла / і о|на нас воспи|тала / і в |л’уде |випроводила* (Новб).

ВОСПІТА́ТЄЛЬ ‘вихователь’ (У багатьох говірках).

ВОСТЮ́К, **ВУСТЮ́К**, **ОСТЮ́К**, **УСТЮ́К** ‘довгий щетинистий вусик на колосковій лусці зернових’ (У багатьох говірках).

ВОСЬМИНІ́ЖКА, *ентомол.* ‘гусениця (Eruca)’ (Райг).

ВО́ШКАТИСЯ, *зневажл.* ‘повільно робити’ (Гор, Камиш).

ВПАД ‘гирло, місце, де річка впадає в море’ (Нов).

ВПЕРЕ́КИД, *присл.* ‘перекидом (через голову)’ (Новбор).

ВП’ЄТЬ, **ОП’Є́ТЬ**, **ОП’Я́ТЬ**, **УП’Є́ТЬ**, *присл.* ‘знову’ (У багатьох говірках). *ˈМ·ісац’ буˈло ˈЛ’убк·і / засˈтави^{е}ли ме^{и}ˈне ўпйет’ доˈйаркойу* (Марк); *Не^{и}поˈгано жиˈлос’а / а ˈзараз / ўпйет’ / йак кˈриза поч’аˈлас’а / то поˈгано жиˈвут’ / не^{и} ˈробл’ат’* (Павлен); *Три ˈраза у нас ˈкос’ут’ л’уˈцерну / воˈна пˈрит’ма ўпйет’ виросˈта* (НижБ); *У дваˈнац’:ат’ пригаˈн’айе коˈрову / подоˈйіли / тˈрошки воˈна поˈлеже і тоˈд’і опˈйет’ випровоˈжайе^{і}м на ˈполе* (Преоб); *Так оˈто ˈвич’іслили / так уˈже ж і це в·ідм·іˈнили / це опˈйет’ йім ˈвидно ˈжалко* (Шульг); *Шос’ там опˈйат’ ˈч’уйу Теˈт’ана на Сˈв·етку / іˈди / іˈди / ˈкаже / л’аˈгаї спи / а то ти не ˈвиспалас’а* (Гонч); *А ˈполе^{и}м ˈпоки ї ˈос’ін’ пˈриїде / опˈйат’ же ў нас роˈботи баˈгато // опˈйат’ же ж ˈкожна с’імˈйа стаˈрайец’:а там убˈрати ўсе* (Червпоп); *То ˈголод же буў // упˈйет’ же с’ˈт’іки^{е} л’уˈдеї забˈрало / ˈвимерло же мужи^{е}ˈк·іў ˈнаших* (Литв).

ВРАЧ ‘лікар’ (У багатьох говірках). *ˈПервиї син у ˈмене роˈдиўс’а с’емиˈм·ес’ач’ниї / буˈло у ˈн’ого ўс’оˈго к·ілогˈрам / і ўрач’ ме^{и}ˈн’і посоˈв·етувала / шо йак йоˈго ˈч’асто куˈпат’ / то в·ін ˈбуде бистˈр’ейе росˈти* (Новник).

ВРАЧІ́ХА ‘лікарка’ (У багатьох говірках). *Коˈли йа при^{е}ˈйіхала туˈда / то ўраˈч’іха меˈне опсˈл’едовала ї скаˈзала д’іˈагноз* (Новник).

ВРЕ́ДІНА, *сп.* ‘вередлива людина’ (У багатьох говірках).

ВРЕ́ДНИЙ 1. ‘вередливий’ (У багатьох говірках); 2. ‘який завдає прикрощів, з яким пов’язані неприємності’ (У багатьох говірках). *А поісˈтор’ійі воˈна ˈкаже / ўˈредна уˈч’іте^{и}л’ниц’а / а то шо / оˈни ўˈр’ед’н’і то н’іˈч’о* (Білов); *Буˈли ї вˈредн’і // вˈредн’і / йак соˈбаки / таˈк·і шо не таˈке йім оˈто ж молоˈд’і ˈможна буˈло ї поізд’іˈват’с’а* (Білк); 3. ‘шкідливий’ (У багатьох говірках). *І ˈсала ˈйісти н’ел’ˈз’а / ˈето же жир / ўˈр’едниї // ну ўс’о / не^{и}ˈма теˈпер у нас н’е ўˈр’едних ˈмас’л’аних жиˈроў / не^{и} ўˈредного ˈсала / йіˈмо ˈйіхн’е не^{и}ўˈредне* (Крем).

ВРЕ́ДНИК ‘вередун’ (Арап, Бар, Бунч, Гор, Мир, Пол, Шт, Шульг).

ВРЕ́ДНИЦЯ ‘вередуха’ (Бунч, Вис).

ВРЕ́ДНО, *присл.* ‘шкідливо’ (У багатьох говірках). *Ще ˈзараз вˈс’ак·і кˈраски // а воˈно ж вˈредно / ˈчере^{и}з шкараˈлупу ж проˈходе оˈта вс’а ˈх·ім·ійа / ˈсаме ˈлучше он з тоˈпол’і ˈв·еток наˈкидала / залиˈла воˈдойу / і ˈбудут’ тоˈб·і ˈйайца ˈжоўт’і* (Шульг).

ВРЕ́МЯ, **ВРЕ́М’Я**, **ВРЕ́МНЯ**, **ВРЄ́МЯ** ‘час’ (У багатьох говірках). *А шо ти зˈроби^{е}ш / йак таˈке ўˈрем·а буˈло трудˈне* (Марк); *У те ўˈремйа / тоˈд’і не^{и} буˈло ц’ˈі́йейі хвоˈроби / не^{и} хвоˈр’іли тоˈд’і / кроˈл’і* (Сват); *У те ўˈремн’а н’і ў ˈкого ш·ч’е не^{и} буˈло ˈтухл’іў шоб^{п} на каблуˈку* (Смол); *А тоˈд’і ж оˈно / ну йаˈке ўˈремн’а буˈло важˈке / оˈце ж воˈі́на ш·ч’е йшла* (Біллуц); *Ўˈремйа ўже не^{и} те // шо оˈно / не^{и}ˈма н’іˈйакойі ве^{и}ˈселос’т’і* (Литв).

ВРЕМЯ́НКА ‘літня кухня’ (У багатьох говірках).

ВРІДНЯ́ТИ ‘щепити пагін, прирощувати до дерева’ (ОлД).

ВРО́ДІ, *част.* ‘наче’ (У багатьох говірках). *Знаˈі́шоў куˈточ’ок / де ˈможно буˈло при^{е}л’ахˈти / при^{е}ˈл’іх і засˈнуў // ўˈран’ц’і просˈнуўс’а / ўсе ўˈрод’і н’іˈч’ого* (Марк); *В одˈних буˈла коˈрова / ˈгарна коˈрова / ўсе даˈвала ˈгарного молоˈка / а ˈпот’ім не^{и} сˈтала / ўˈран’ц’і ўстаˈйут’ доˈйіти коˈрову / коˈли не^{и}ˈма молоˈка / ну ĭ пусˈте ˈвимйа йак ˈвидойе^{і}не / ўˈрод’і ж не хˈвора н’іˈч’ого* (Новб).

ВРОЖА́ЙНА ‘снігова (про зиму)’ (ОлД).

ВРЯ́ЖЕНИЙ ‘прикрашений’ (НижД).

ВРЯ́ХАТИСЯ, *зневажл.* ‘одягнутися’ (Ст).

ВСА́ДНІК ‘вершник’ (Ант).

ВСИПИ́ЩЕ ‘скриня’ (Полов).

ВСІГДА́, **УСІГДА́**, *присл.* ‘завжди’ (У багатьох говірках). *Маˈлиĭ зна / шо просˈв·іроч’ку ўс’ігˈда прине^{и}ˈсу* (Смол); *І де та воˈрона не^{и} л’іˈтала / а ўс’ігˈда до нас у ˈхату зале^{и}ˈтит’* (Білк); *А ми вс’ігˈда буˈло / йак ˈйіде туˈди в сˈторону маˈшина пе^{и}ре^{и}даˈйем пе^{и}реˈдач’і* (Мир).

ВСКО́РЯХ, *присл.* ‘невдовзі’ (У багатьох говірках). *А там ўсˈкор’ах ўже ĭ воˈі́на ˈкон’ч’ілас’а // це не ўсˈкор’ах / а на дˈругиĭ гот уˈже* (Литв).

ВСПА́ШКА ‘обробка землі плугом’ (Ант).

ВСПИ́ЛЬЧИВИЙ ‘запальний, який бурхливо реагує на все’ (У багатьох говірках).

ВСПІВА́ТИ // **ВСПІ́ТИ** ‘встигати // встигнути’ (У багатьох говірках). *О|на ж не |ходе / а |б·ігайе / йак при|реч’е^і^на! // по|перла / х·і|ба за |нейу вс|п·ійеш!* (Білк); *О|то обйа|вили шо воі̆|на / а ми ш·ч’е ж не^и^ з|нали / за|ходе до нас к|ласниї̆ руково|д’іт’іл’ / Ма|р’ійа Про|кофовна / і так нам ска|зала / |д’іти / не тур|буї̆тес’а / но шоб ви з|нали / поти|хесе^и^н’ку забере|те сво|йі к|нижки і ї̆д’іт’ до|дому / а ек|замен’ів ми не вс|п·іли зда|ват’* (Мир).

ВСПОМИНА́ТИ // **ВСПО́МНИТИ**, **СПОМИНА́ТИ** // **СПО́МНИТИ** ‘згадувати // згадати’ (У багатьох говірках). *Йі|йі ўспоми|нат’ ту |жизн’у не^и^ |хоч’ец’:а* (Шульг); *А то|д’і ўже с’у|да йак по|йіхала / ўже ўс’о // |н’іч’ого споми|нат’ // са|ме пло|хе* (Перемож).

ВСТАВНИЧО́К, *ткац*. ‘поперечна кольорова смужка на зітканому полотні’ (Білов, Литв, Трав).

ВТУ́ЛКА, *ков*. ‘сопло міха’ (Ков).

ВУ́ГЕЛЬЩИК ‘вугляр’ (У багатьох говірках).

ВУ́ГЕЛЯ, *збірн*. ‘вугілля’ (Юр).

ВУ́ГІЛЬ, **ВУ́ГОЛЬ**, **У́ГОЛЬ** ‘вугілля’ (У багатьох говірках). *Ш|кола ц’а отоп|л’алас’а то|д’і тим / дро|вами / вуг|л’ом то|пили* (Ст); *Отоп|л’ен’ійа не^и^ бу|ло то|д’і / |п·еч’ку зл’і|пили і вуг|л’ом то|пили / дро|ва і |вугол’* (Преоб); *Газ^с^ / не^и^|майе от’і|йейі колот|неч’і н’і з вуг|л’ом / н’і з дро|вами* (Біллуц); *У |хат’і |вугол’ не^и^ го|рит’ / у |хат’і |холодно* (Шул); *Ми по пу|т’ах |ходе^и^м / зби|райем тоі̆ |вугол’* (Шульг).

ВУ́ГЛИК ‘буханець хліба, який, не помітивши, не дістали з печі з усією партією’ (Новайд).

ВУГЛИ́НА ‘буханець хліба, який, не помітивши, не дістали з печі з усією партією’ (Велик).

ВУ́ГОЛ 1. ‘кут, куток’ (У багатьох говірках). *Ми не^и^да|леко жи^е^|ли / ну так ма|бут’ йак о|це до вуг|ла* (ЛозО); *А |хата бу|ла |сама к|раїн’а / о|це де сви|нарник / на вуг|л’і |хата бу|ла* (ОлН);

Во|ни з|разу со|б·і пост|ройіли |хатку / |довго во|на бу|ла / а то|д’і нам на вуг|лу пост|ройіли / жи|ли в од|ном д|вор’і (Мир); *О|це |т’іке п·ід’йі|ж:айеш / і тут йа т|рет’іі |дом·ік од вуг|ла* (Гонч); 2. ‘огороджена ділянка’ (Нов).

ВУГОЛИ́НЕЦЬ, *ткац.* ‘проміжок між верхніми й нижніми нитками основи’ (Біллуц).

ВУГОЛЬО́К, **УГОЛЬО́К**, *перен.*, *кулін.* ‘буханець хліба, який, не помітивши, не дістали з печі з усією партією’ (Чмир).

ВУЗО́ЛЬЧИК ‘вузлик’. *На |сорок св·а|тих с ут|ра |кажда ха|з’аїка ро|била |т’істо і пе^и^к|ла |бубли^е^к·іў |іл’і |булоч’ок / по|хожих на п|тич’ок // сна|ч’ала с ма|лен’кого ку|соч’ка |т’іста ро|били ка|ч’алоч’ку / в·а|зали йі|йі ву|зол’ч’іком / |кон’ч’іки роз|катували т|рошки / |нач’е гре^и^б·і|шок і х|востик / і вип·і|кали // цих п|тич’ок |йіли вес’ ден’ / о б·і|зат’е^і^л’но |йіли |д’іти // ш·:е |д’іти уго|ш·:али о|дин д|ругого* (Мороз).

ВУ́ЛИЧКИ, *мн.* ‘ділянки поля чи городу, перемежовані смугами насаджень’ (Крем, Новастр, Підг, Червпоп).

ВУ́ЛІЙ, *бджіл.* ‘вулик для бджіл’ (Юр).

ВУ́ЛІЙОК, *бджіл.* ‘вулик для бджіл’ (Прос).

ВУ́МНИК ‘дуже розумний чоловік, хлопець’ (ОлД).

ВУ́САДКИ, *мн.* ‘коренеплід, збережений узимку й висаджений у ґрунт для одержання насіння’ (Можн).

ВУ́САДОК, **У́САДОК** 1. ‘висадок, коренеплід (буряк, морква тощо), збережений узимку й висаджений у ґрунт для одержання насіння’ (У багатьох говірках); 2. ‘стебло моркви з квітами’ (Лантр, Нещер, Тар).

ВУ́СТІЛКА 1. ‘м’яка тканина, яку пришивають з внутрішнього боку взуття’ (Бул, ОлД, Підг, Розп, Чаб). *Швец’ і |кожу ў|м·ійе |вичи^е^нит’ / і |вус’т’ілку п·ідбе^и|^ре* (Підг); 2. ‘підстилка зі шкури, соломи, тканини та ін.’. *Т|реба пом·і|н’ати |вус’т’ілки* (Можн).

ВУТА́К, *орнітол.* ‘селезень, качур’ (У багатьох говірках).

ВУ́ТКА, **У́ТКА**, *орнітол.* ‘качка (Anas platyrhynchos)’ (У багатьох говірках). *|Вутка соби|райе^і^ц’:а с’і|дати / і то|д’і*

п·ід ˈнейі ˈйайц’а клаˈдут’ ч’і пйатˈнац’:ат’ ч’і дˈвац’:ат’ / смотˈр’а ж йаˈка ˈвутка (Преоб).

ВУТЕНЯ́ ‘каченя’. *А це ж на сˈвал’б·і короˈваї пе^{и}ˈч’ут’ таˈкий здоˈровий і вуˈт’ат ˈробл’ат’ / вуте^{и}ˈн’ат / таˈк·і маˈлен’к·і вуте^{и}ˈн’ата і йіх тоï / із ˈк·іста ˈл’іпл’ат’ і тоˈд’і украˈшайут’ оˈцеї караˈваї* (Преоб).

ВУТЯ́ ‘каченя’ (У багатьох говірках). *Де^{и}рˈжали коˈрову / пороˈс’ат / де^{и}рˈжали гуˈсеї / і куˈреї / і вуˈт’ат / се^{и}ˈло йе се^{и}ˈло* (Сват); *Свиˈнеї де^{и}рˈжала / куˈреї де^{и}рˈжала / вуˈт’ата / ˈгуси / це ўсе ў нас буˈло* (Курячів); *У суˈботу ўсˈтала / спˈрави^{е}лас’а там с:воˈйім хаˈз’аїством / у ˈмене те^{и}ˈл’ата там / вуˈт’ата / кроˈл’ата* (Риб’ян).

ВУ́ТЯТИНА ‘качине м’ясо’ (У багатьох говірках). *Налиˈвайу воˈди / ˈкидайу мˈн’асо / ˈвут’атина там чи та / ну йаˈке йе* (Кур).

ВУТЯ́ТНИЦЯ, **УТЯ́ТНИЦЯ**, **У́ТЯТНИЦЯ**, ‘посудина, у якій тушкують м’ясо’ (Біллуц, Білов, Бонд, Велик, Зак, Зорик, Кон, Крем, Микол, Міл, Мороз, Новайд, Павл, Півн, Плуг, Прос, Сват, Семик, Стр).

ВУ́ХА, *мн.*, *ков.* ‘нижня частина ковадла’ (Мир).

ВУХА́Ч ‘чоловік, хлопець з великими вухами’ (Арап, Зорик, Каськ, Мілов, Петр, Руд).

ВУ́ХО, *ков.* ‘отвір в обусі (для топорища)’ (Прос).

ВУША́К ‘діжка з вухами’ (Біллуц, Дем, Руд).

ВУША́СТИЙ ‘з великими або відстовбурченими вухами’ (Білов).

ВУ́ШКА, **У́ШКА**, **У́ШКИ**, *мн.*, *кулін.* 1. ‘виготовлений для приготування вареників шматочок тіста, який варять і без начинки’ (Біллуц, Білк, Велик, Зорик, Колом, НижД, Новайд, Обор, Павлен, СтЛ); 2. ‘виріб з борошна, закручений та варений у великій кількості олії’ (Велик, Зорик, Кон, Павлен, Сват, СтЛ, Шпот); 3. ‘пельмені’ (Гор, Камиш).

ВЦУ́РОК, *ткац.* ‘потовщене місце на нитці’ (Мор).

ВЧІНЯ́ННЯ, **УЧІНЯ́ННЯ**, *кулін.* ‘закваска для тіста’ (Донц, Новб, Новохт, Смол).

***ВШЕ́СТЯ** ‘свято Вознесіння’ (Харк. зб., 262).

В’Ю́НКА // В’ЮНО́К, *бот.* 1. ‘березка польова (Convolvulus arvensis L.)’ (Вал, Вільх, Данил, Жов, Зах, Крим, Мик, Міст, Ол, Підг, Слсрб); 2. ‘барвінок малий, б. трав’янистий (Vinca minor L., v. Herbacea W aldst. et Kit)’ (Заїк, Луб, Олек).

В’ЮНО́К ПОЛЬОВИ́Й, *бот.* ‘березка польова (Convolvulus arvensis L.)’ (Заїк, Луб, Олек).

В’ЮНЦІ́, *мн.*, *бот.* ‘іпомея пурпурова (Ipomoea purpurea L.)’ (Луг).

В’ЯЗА́ТИ КОЛО́ДКУ, *обряд.* 1. ‘обрядова дія на Масляну, у якій бере участь група жінок: матерям неодружених хлопців прив’язують дерев’яну колодку, після чого влаштовують гуляння’. *Коˈлис’ роˈбили / оˈце йак нежеˈнатиї там хˈлопец’ / колотˈки приўˈйазували / ну коˈлотку / шоп оже^{и}ˈниўс’а / кˈв·ітку при^{е}ўйаˈзат’ / баˈби нар’аˈжайут’с’а в уˈсе і п·ішˈли по ˈхутору / оˈце / доˈпус’т’ім / у ˈмене хˈлопец’ / от воˈна ме^{и}ˈн’і при^{е}ўйаˈзала кˈв·ітку / воˈна спеˈц’іал’но отаˈка / каˈч’алка деревˈйана кˈв·іткойу пе^{и}ре^{и}ўˈйазана / ˈл’енточ’ка / і оˈто при^{е}ˈходиш / ну і тоˈд’і сˈтаўл’айут’ / там / ч’і буˈтилку даˈйут’ / ч’і на буˈтилку / ˈобш·ч’ім баˈби проїшˈли / назби^{е}ˈрали ўсе і гуˈл’айут* (Обор); * 2. ‘обрядова дія на Масляну, у якій бере участь група жінок: вони ходять селом і просять сиру, масла й борошна; потім усі разом варять вареники; продукти, що залишились, продають і на ці гроші купляють горілки’ (Харк. зб., 967 – 968).

В’Я́ЗИ, *мн.* ‘деталь із тонкого гнутого дерева, яка сполучає копили полозів саней’ (Зорик, Лозов).

В’ЯЗО́К ‘жердина, яка скріплює передню й задню вісь воза’ (Руд).

ВЯЗУ́ЧКА, *бот.* ‘підмаренник (Galium L.)’ (Гор).

В’ЯЗЬ, *ткац.* ‘вузол на нитці’ (Мороз).

Г

***ГАБЕ́ЛОК**, *жарт.* ‘слово, яким хлібороби дражнять ремісників’ (Харк. зб., VIII).

ГА́ВВА, *виг.* Уживають для того, щоб зупинити волів (Зорик).

ГАВРА́Х, *зоол.* ‘ховрах (Spermophilus)’ (Шульг).

ГА́ВРИК ‘дитина’. *А в ˈнейі ч’оˈтири ˈгаврика буˈли / маˈл’і вс’і ˈд’іти буˈли / ˈЛ’еноч’к˙і два ˈгода буˈло / а то таˈк˙і вс’і ˈд’іти маˈл’і* (Мир).

*__ГА́ВЯЗ__, *бот.* ‘трав’яниста рослина’ (Харк. зб., 862).

*__ГАДЖУВАТИ__ ‘бити’ (Харк. зб., 175).

ГА́ДОСНО, *присл.* ‘погано (про фізичний стан людини)’ (ОлД).

ГА́ЇТИ ‘полювати’ (Білов).

ГА́ЙВІР, *орнітол.* ‘грак (Corvus frugilegus)’ (Піск).

ГА́ЙДА, *виг.* Уживають, повертаючи запряжених коней праворуч (Зорик).

ГАЙДА́РЬ 1. ‘пастух овець’. *Та наш д’ід буў гаǐдаˈр’ом* (Новайд); 2. *‘чоловік, хлопець, який пішов на заробітки’ (Харк. зб., Х); 3. *‘молодий хлопець, козак’ (Харк. зб., 78).

*__ГАЙДУЧО́К__ ‘назва музики’ (Харк. зб., 848).

ГАЙКО́ ‘мисливець’ (Білов).

ГАЛ 1. ‘вільна від водоростей частина поверхні водоймища’ (Міст); 2. ‘озеро в лісі’ (Нещер).

ГА́ЛО ‘озеро в лісі’ (Нещер).

ГАЛАРЕ́Я ‘навіс перед хатою у вигляді колон з двох (або одного) боків хати’ (ВерхД, Гол, Дем, Мир, Новб, Новбор, Осин, Свист, Ст, Тар, Хв).

*__ГАЛА́ЦВІТКА__, *бот.* ‘півник, квітка жовтого кольору (Iris)’ (Харк. зб., 321).

ГАЛА́ЦВІТКИ, *мн.*, *бот.* ‘півники болотні, п. німецькі, п. сибірські (Iris pseudacorus L., i. germanica L., i. sibirica L.)’ (Мик).

ГАЛДИ́ЧИТИ, *зневажл.* ‘вести пусті розмови, говорити про незначне; повторювати одне й те саме’ (Сот).

ГА́ЛИЧ, *орнітол.* ‘самець галки (Corvus monedula)’ (Новпск).

ГАЛУ́Х, *кулін.* ‘різаний або рваний шматочок прісного тіста, зварений у воді чи молоці’ (Поб).

ГАЛЬ, *орнітол.* ‘самець галки (Corvus monedula)’ (Півн).

ГАЛЯНИ́ЩЕ ‘халява, верхня частина чобота’ (Обор, Підг).

ГАМА́Н ‘кишеня, виготовлена з найкращої тканини, яку пришивають до нижньої юпки, кофти’ (Ган, Гор).

ГАНДИЛЯ́ТИ, *ірон.* ‘шкутильгати’ (НижБ).

ГАНЖА́, *сп.*, *зневажл.* ‘крива людина’ (Пів).

ГА́НУС, *бот.* ‘кмин звичайний (Carum carvi L.)’ (Зак, Литв, Макарт).

ГА́ПА ‘лопать весла’ (Мик).

ГАПЛИ́ЧКА ‘дротяна петелька гаплика’ (Білов).

ГАРАНДЖА́, *сп.*, *зневажл.* ‘крива людина’ (Вар).

ГАРАНДЗЯ́, *сп.*, *зневажл.* ‘крива людина’ (Лантр).

ГАРА́ХІС, *бот.* ‘ліщина звичайна (Corylus avellana L.)’ (Гор).

ГАРАШКИ́, **ГАРА́ШКИ**, **ГАВРАШКИ́**, **ГОРЯ́ШКИ** *мн.* ‘їстівні гриби’ (Баг, Калм, Крим, НижД, ОлБ). *Ч’і то так Бог даў / ч’і х|тозна // ну ў нас ко|ру |йіли / ло|пуц’ки // гараш|ки зби|рали / гри|би та|к·і йак у|с’ійали о|ту |гору // ми ўже |пухл’і бу|ли* (НижД); *У |сорок с’ед’|мом го|ду буў |голод ве^{и}|ликиї // ну / так у|же на|в·ерно Бог даў / йа так |думайу / шо ро|дило та|ке / по сойаш|ниш·ч’у йа|к·іс’ го|р’ашки рос|ли / та|к·і / йак гра|натки // б|рат’ік с|тарший м·ії соб·і|раў і но|сиў нам / і |мамка об|вар’увала* (ОлБ).

ГАРБУЗИ́НЕННЯ, *збірн.* ‘стебла й листя гарбуза’ (Литв).

ГАРБУЗЯ́НИКИ, *мн.* ‘насіння гарбуза’ (Дмитр, Новайд, Цар).

ГАРБУЗЯ́ЧЧЯ, *збірн.* ‘стебла й листя гарбуза’ (Зак).

ГАРМО́НЯ ‘гармонь’. *Ко|лис’ бу|ли т’і / бала|лайка / ги|тара / гар|мон’а / так н’і|йаких д’іско|т’ек не^{и} бу|ло* (Баб).

ГА́РНІ ХЛО́ПЦІ, *мн.*, *бот.* ‘козельці великі, к. українські (Tragopogon major Jacq., t. ucrainicus Artemcz.)’ (Брус, Литв).

ГАРНО́ВКА, *бот.* ‘тверда пшениця (Triticum durum)’ (Калм, Перем, Стр, Шт, Шульг).

ГА́РУС ‘прикраса для волосся’ (Тан).

ГА́РЯ, *виг.* Уживають для того, щоб зупинити волів (Зорик).

ГАРЯ́ЧЕ, *кулін.* ‘суп, загальна назва’ (Новайд).

ГА́ТКА ‘невелике штучне водоймище, у якому розводять й утримують рибу’ (Зорик).

ГА́ТОК ‘невелике штучне водоймище, якому розводять й утримують рибу’ (Парн).

ГАЦА́ТИ, *згруб.* ‘стукати, бити’ (Новн).

ГВО́ЗДИК, **ГВО́ЗДІК** ‘цвях’ (Зайц, Юр). *Сво|йу о|дежу |л’уди |в·ішали на г|воз’д’іки на с’|т’енку кр’уч’ко|в·і г|воз’д’і / п|разнич’н’і на|р’ади нази|валис’ // сунду|ки або ск|рин’і тут хра|нилис’а ўс’і на|р’ади не^и |т’іл’ки бабу|с’іў / а ї ус’і|йейі с’ім|йі* (Зайц).

ГВОЗДИ́КИ, *мн.*, *бот.* ‘майори стрункі (Zinnia elegans Jacq.)’ (Заїк, Луб, Олек).

ГВОЗДИ́ЧНІ, *мн.*, *бот.* ‘гвоздика (Dianthus L.)’ (Заїк, Луб, Олек).

ГЕ́ЖЕЛІ, *мн*, *ірон.* ‘великі, довгі ноги’ (Вискр).

ГЕЛУ́Н ‘неслухняна дитина’ (Данил).

ГЕМОРО́ЙНА ТРАВА́, *бот.* 1. ‘дивина борошниста, д. густоквіткова, д. східна (Verbascum lychnitis L., v. densiflorum Bertol., v. oritntale Bieb.)’ (Заїк, Луб, Олек); 2. ‘дивина тарганяча, д. фіолетова (Verbascum blattaria L., v. phoeniceum L.)’ (Заїк, Луб, Олек).

ГЕНВА́РЬ ‘січень’. *Д|вац’ат’ |с’омого ге^и нва|р’а / йа / Ка|пус’т’ін Ми|кола Мико|лайович’ наро|диўс’а ў |тиш·:а де^и в·а|цот д|вацат’ де^и ў|йато^у му го^у|ду* (Трав).

ГЕ́ПАТИ ‘голосно звучати’. *За Ли^е си^е|ч’ан’с’к бу|ли |дуже важ^ш|к·і бо|йі / і само|л’оти л’і|тали / і |пушки |гепали* (Смол).

ГЕРА́НЬ, *бот.* ‘козельці великі, к. українські (Tragopogon major Jacq., t. ucrainicus Artemcz.)’ (Заїк, Луб, Олек).

ГЕ́РБУВАТИ ‘гребувати’ (Новастр).

ГЕСЕНЕ́ЦЬ, *ентомол.* ‘комар (Culicidae)’. ◊ **КУСЮ́ЧИЙ, ЯК ГЕСЕНЕ́ЦЬ** ‘злий, сердитий, який боляче кусає’ (Оріх). ◊ **ГЕСЕНЕ́ЦЬ УКУСИ́В** ‘нервовий, який перебуває в неврівноваженому стані’ (Оріх).

***ГИДЗА** ‘наріст на тілі’ (Харк. зб., 174).

ГИДОКА́ПОСНИЙ ‘гидкий’ (Юр).

ГИДОПА́КОСНО, *присл.* ‘гидко’ (Зорик).

***ГИЛА** ‘міра палицею під час гри в скраклі’ (Харк. зб., 175).

ГИ́ЛАВИЙ ‘той, що має грижу (про людину)’ (Білов).

ГИЛЬЦЕ́, **ГІ́ЛЬЦЕ**, *обряд.* ‘обрядове дерево на традиційному весіллі’ (У багатьох говірках). *Гил’ˈце / це таˈке йак з хˈл’іба ˈробл’ат’ / на ˈпалич’ку наˈмотуйут’ / ˈр’ізки назиˈвалис’ / йіх ўстромˈл’айут’ ў короˈваї* (Преоб); *ˈГ·іл’це роˈбили / от на ˈц’ому ˈвоз’і / шо ˈйіхатиме молоˈдиї / з ˈдерева зги^{е}ˈнали ну таˈке кругˈлен’ке / йак воˈр’іц’:а / ˈтоже прикраˈшали / зˈвалос’а воˈно ˈг·іл’це / с:тˈр’іч’еч’ками* (Біллуц).

ГИРЧА́К, **ГОРЧА́К**, *бот.* 1. ‘гірчак земноводний (Polygonum amphibium L.)’ (У багатьох говірках); 2. ‘гірчак перцевий, водяний перець (Polygonum hydropiper L.)’ (ДемО, Зайц, Тр, Курячів, Макарт, Мик, Луб, Заїк, Піск, Олек, Лим, Вруб, Оріх, Біл, Перш).

ГИРЮ́Н ‘глечик без вуха’ (Білк, Вес, Зав).

ГИ́ЧКА 1. ‘обчищений качан кукурудзи’ (Ів, Прос); 2. ‘листя буряка звичайного’ (Данил, Гор).

ГІ́РЧИКИ, *мн.*, *бот.* ‘молочай (Euphorbia L.)’ (Мороз, Шелест).

ГЛА́ДИТИ ‘прасувати’ (Підг, Розп, Юр).

ГЛАЗА́РИ, *мн.*, *зневажл.* ‘великі очі’ (ОлД).

ГЛАЗА́СТИЙ 1. ‘витрішкуватий, який має опуклі, випнуті з орбіт очі’ (Мілов, Нещер, Піс). *ˈНашого ўˈнука звут’ глаˈзастим* (Нещер); 2. ‘далекозорий’ (Вис, Мир, Осин). *Ти ў нас глаˈзастиї / іˈди поди^{е}ˈвис’* (Мир).

ГЛАЗА́ТИЙ ‘витрішкуватий, який має опуклі, випнуті з орбіт очі’ (Бул).

ГЛАЗКИ́, *мн.*, *кулін.* ‘яєчня з цілим жовтком’ (Колом, Семик).

ГЛАЗЛИ́ВИЙ ‘такий, що може зурочити’. *Одˈна буˈла таˈка / ўзгл’ад ў ˈнейі буў таˈкиї / йак у ˈв·ід’ми / воˈна йак ˈнач’е глазˈлива* (Гонч).

ГЛАЗО́К ‘вічко картоплі’ (Кррч, Підг, Юр).

ГЛАЗУ́НКА, *кулін.* ‘яєчня з цілим жовтком’ (КарС).

ГЛАЗУ́НЯ, **ГЛАЗУ́ННЯ**, **ГЛАЗУ́НЬЯ**, **ГЛАЗУ́НЬ**, *кулін.* ‘яєчня з цілим жовтком’ (У багатьох говірках).

ГЛАЗУ́РЬ, **ГЛАЗУ́РЯ**, *кулін.* ‘яєчня з цілим жовтком’ (Бут, Колом, Тр).

ГЛАЗУ́РНА, *кулін.* ‘яєчня з цілим жовтком’ (Донц, Павлен).

ГЛАЗЬО́НКА, *кулін.* ‘яєчня з цілим жовтком’ (НижД, Прос).

ГЛЕВКА́Ч, *кулін.* ‘глевкий хліб’ (Байд, Шпот, Шульг).

ГЛЕ́ВКИ, *мн.*, *кулін.* ‘глевкий хліб’ (Білк, Павл).

ГЛЕВКУ́Н, *кулін.* ‘недопечений хліб’ (Червпоп).

ГЛЕДИ́ЧІЯ, *бот.* ‘глід колючий, г. кривочашечковий, г. одноматочковий, г. український (Crataegus oxyacantha L., c. curvisepala Lindm., c. monogyna Jacg., c. ukrainica Pojark.)’ (Заїк, Луб, Олек).

ГЛЕ́ЧИКИ, *мн.*, *мед.* ‘народні банки’ (У багатьох говірках).

ГЛЕ́ЧІК ‘кухоль’ (Білк, Тар).

ГЛИ́БА ‘шар землі, піднятий і відвернений плугом під час оранки’ (Берез, Білов, Бонд, Євс, Зак, Криз, Куряч, Макарт, Ман, Можн, Новбор, Новпск, Парн, Перем, Сич, Старб, Шт).

ГЛИ́ВИЙ ‘жовто-сірої масті (про коня)’ (Прос).

ГЛИВКИ́Й ‘товстий (про людину)’ (Врубів).

***ГЛИ́ЗЬОВИЙ** ‘важкий (про новонароджену дитину)’ (Харк. зб., 468).

ГЛИ́ЗЯВИЙ, *кулін.* ‘недопечений (про виріб з тіста)’ (Велик, Врубів, Зорик, Калм, Старб).

ГЛИНА́РНИК ‘місце видобування глини’ (Мик).

ГЛИНА́РНЯ ‘місце видобування глини’ (Парн).

ГЛИ́НИЩЕ 1. ‘мілина, неглибоке місце’ (Шт); 2. ‘глиняний ґрунт’ (Вівч, Прив).

ГЛИ́ННИК, *гонч.* ‘гончар’ (Донц, Кам’ян, Тан).

ГЛИ́НЯНИК 1. ‘глиняний ґрунт’ (Прив); 2. ‘ґрунт із значною домішкою піску та глини’ (Мороз); 3. ‘глиняна хата’. ˈ*Хати стаˈрин’:і / не*^{и} *доˈма // оˈто дом ˈт’іки Голуˈб·іў’с’киї буў / та оˈце Кус’ˈн’іўс’киї / де Марашˈки / ш·ч’е дом буў // а то таˈк·і гˈлин’ани*^{е}*ки / йак оˈце ў нас* (Нещер).

ГЛИ́НЯНКА ‘глиняний берег’ (Шульг).

ГЛИСТ, *перен.*, *зневажл.* ‘дуже худа людина’ (Тремб).

***ГНИТУ́ХА**, *мед.* ‘лихоманка’ (Харк. зб., 189).

ГЛО́ВЕЦЬ ‘верхній брус рами дверей’ (ВерхД, Кап, НовУ, ОлБ, Перш, Пис, Юр).

ГЛУБИНА́ ‘глибоке місце в річці’ (Баб, Полов, Проїж).

ГЛУХА́ КРОПИВА́, *бот.* ‘буквиця лікарська (Betonica officinalis L. s. l.)’ (ДемО, Зайц, Тр).

ГЛУХА́РЬ ‘глухий чоловік, хлопець’ (Юр).

ГЛУХА́РЬКА ‘глуха жінка, дівчина’ (Баран, Бул, Гор, Кудр).

ГЛУХА́ ТЕТЕ́РЯ ‘глуха людина’ (Юр).

ГЛУХА́Ч ‘глухий чоловік, хлопець’ (Каськ, Криз, Нещер).

ГЛУХОМА́Н ‘глухий чоловік, хлопець’ (Лантр).

ГЛУХОМА́НКА ‘глуха жінка, дівчина’ (Лантр, Мілов).

ГЛУХЕ́РЯ, *сп.* ‘глуха людина’ (Прост, Тремб).

ГЛУШ ‘затінена деревами ділянка поля’ (Павл).

ГЛУ́ШКА ‘глуха жінка, дівчина’ (Каськ, Криз).

ГЛУШКО́, *сп.* ‘глуха людина’ (Юр).

ГЛУШПЕ́РЯ, *сп.* ‘глуха людина’ (Прост).

ГЛУШПЕ́Т ‘глухий чоловік, хлопець’ (Лантр, Полов, Шт, Шульг).

ГЛУШПЕ́ТКА ‘глуха жінка, дівчина’ (Полов, Шт, Шульг).

ГЛЬОД, *бот.* ‘глід, колюча кущова рослина з червоними ягідками, яку вирощують як декоративну (Crataegus)’ (Зорик).

ГЛЮК ‘марення’ (ОлД).

ГЛЮ́МКАТИ ‘схлипувати’ (Врубів).

ГНИЛИ́ЦЯ ‘болото зі стоячою водою’ (Білк, ДемО, Кам’ян, Лантр, Луб, Нов, Обор, Сват, Трет).

ГНИЛУ́ХА ‘мокра, заболочена низина’ (Обор).

ГНИЛЯ́К ‘пріла, гнила, терта, сплутана солома’ (Білов, Бонд, Велик, Голуб, Данил, Євс, Криз, Куряч, Мир, Новбор, Парн, Сич, Старб, Тр, Чмир).

ГНІДА́Ш ‘кінь жовто-сірої масті’ (ОлД).

ГНІЗДЕ́ЧКО ◊ **МОСТИ́ТИ ГНІЗДЕ́ЧКО** ‘навесні, коли прилетять перші перелітні птахи, виконувати ритуальні дії для того, щоб кури неслися’. *ˈПервиĭ раз оˈце / коˈли леᶦˈт’ат’ жураўˈл’і / йак поˈбач’іш ˈпервиĭ раз / ш·ч’о леᶦˈт’ат’ журавˈл’і / ч’і жураўˈл’і ч’і ш·ч’е йаˈк·і пˈтиц’і ˈпервиĭ раз шо прил’іˈтайут’ / ˈв:ечер’і йак поˈбач’іш / тˈреба зˈразу на зеᶦмˈл’і мосˈтити гн’ізˈдеч’ко / ну ш· ˈч’ого йе там / ˈв·етки / ну ш· ˈч’ого йе / аˈби ш·ч’об гн’ізˈдеч’ко полуˈч’ілос’ / тоˈд’і ˈбудут’ ˈгарно ˈкури неᶦсˈтис’* (Новб).

ГНІЗДО́ 1. ‘корма, задня частина човна’. *Уˈвес’ струˈмент клаˈду ў гн’ізˈдо* (Зорик); 2. ‘отвір для весла’ (Зорик, Мик). *Уˈже ĭ веᶦсˈло полаˈмали / ˈт’іки гн’ізˈдо стиᵉрˈч’іт’* (Зорик).

ГНІЙНИ́К, *ентомол.* ‘жук-гнойовик (Geotrupidae)’ (Вар, Зорик).

ГНОЇ́ ‘гній, суміш посліду або кізяка з підстилкою’ ◊ **ПІТИ́ ДО ЛЮДЕ́Й ГНОЇ́ НОСИ́ТИ** ‘піти в найми’. *Йа осˈталас’ сироˈтойу од ˈбат’ка / ˈмати буˈла / а ˈбат’ко / меᶦˈн’і буˈло два ˈгоди / тˈрет’іĭ / а ˈбат’ка на ту воĭˈну / на ˈперву / ўз’аˈли / і в·ін неᶦ веᶦрˈнуўс’ // оˈто йак дваˈнац’:ат’ год сˈтало / п·ішˈла до л’уˈдеĭ гноˈйі ноˈсит’ // а теᶦˈпер-то ви і неᶦ зˈнайете / шо то за гноˈйі // а тоˈд’і п·ішˈла і ўйаˈзати / і поˈлоти / і ўсе роˈбила по д’ад’ˈках* (Нещер).

ГНОЙНИ́К ‘чиряк, фурункул’ (Ган, Підг, Новник). *А на ноˈгах тоˈд’і буˈли страшˈн’і ˈрани / гноĭниˈки / боˈл’езн’і ˈразн’і тоˈд’і хоˈдили / і коˈроста буˈла* (Новник).

ГОБИ́СТЯ ‘обійстя, місце, на якому знаходиться хата з господарськими будівлями’ (Вар).

ГОВДИ́РЯ, *ткац.* ‘потовщене місце на нитці’ (Вар).

***ГОВЕ́С** ‘овес’ (Харк. зб., 512).

ГОВРА́ШОК, *зоол.* ‘ховрах (Spermophilus)’ (У багатьох говірках).

ГОД ‘рік’ (У багатьох говірках). *Отраˈботаў чотирˈнац’:ат’ год сˈл’есар’ем по ˈгазу ў се^{и}ˈл’і // ну і ˈпосл’а тоˈго пе^{и}ре^{и}роˈбили ˈвобш·:е^{і}м три ˈгоди йа пе^{и}ре^{и}роˈбиў на ˈп·енс’ійі* (Смол); *Там на том бугˈр’і у нас абриˈкоси / і оˈни ж ˈрод’ат’ ˈч’ерез год полуˈч’айец’:а / ну ў том гоˈду не^{и} буˈло / ну ˈдумайем хот’ ў ц’ом гоˈду поˈйідем та абриˈкос нарˈвем* (Білк).

ГОДА́, *мн.* ‘вік’ (У багатьох говірках). *А йа оˈце вже таˈк·і моˈйі гоˈда / не ˈдуже пеˈч’у* (Шульг).

ГОДОВА́ЛИЙ ‘річний’ (У багатьох говірках).

ГОДОВА́НИК ‘приймак, усиновлена дитина’ (Бул, Ган, Мик, Розп).

ГОДОВИ́К ‘річний бичок’ (Зорик, Підг).

ГОДОВИ́ЧКА ‘річна телиця’ (Зорик).

ГО́ЖО, *присл.* ‘добре’ (У багатьох говірках). *Карˈтошка у нас не^{и} ˈдуже ˈгожо росˈте // гл’аˈди / зе^{и}мˈл’а йії не^{и} п·ідˈходе* (НижБ).

ГОЛА́ВЛЬ, *іхтіол.* ‘головень (Leuciscus cephalus)’ (Півн).

ГО́ЛЕ МІ́СТО ‘місце, де вітер зніс сніг’ (Зорик).

ГОЛЕНИ́ЦЯ ‘халява, верхня частина чобота’ (У багатьох говірках).

ГО́ЛИЙ ‘безрогий (про бика)’ (ОлД).

ГОЛИНА́ ‘вільна від водоростей частина поверхні водоймища’ (Зорик, Степ).

ГОЛИ́Ш ‘обчищений качан кукурудзи’ (Бул, Можн).

ГОЛІЧЕ́РВА, *присл.* 1. ‘обличчям догори’. *ˈГарно ў ˈпол’і / пол’аˈгайе^{і}мо гол’іˈч’ерва і ле^{и}жи^{е}ˈмо* (Мик); 2. ‘уплав, пливучи поволі’. *Ц’у ˈр’іч’ку гол’іˈч’ерва не^{и} пе^{и}ре^{и}пли^{е}ˈвеш* (Підг).

ГО́ЛКА, *риб.* ‘глиця, дерев’яний прилад, яким в’яжуть рибальські сіті’ (Лозов).

ГОЛОВА́ТЕНЬ, *бот.* ‘головатень круглоголовий, г. руський (Echinops sphaerocephalus L., e. Ritro L.)’ (Заїк, Олек, Лим).

ГО́ЛОВЕЛЬ, *іхтіол.* ‘головень (Squalius cephalus)’ (Білов).

ГОЛО́ВКА 1. *ков.* ‘дерев’яна колодка міха’ (ГорБ, Ковп, Чорн); 2. ‘верхній брус рами дверей’. *От ви^е^|сокиї / до го|лоўки доста|йе* (Кур); 3. ‘цегляний димар над дахом хати’. *Го|лоўку т|реба на |хат’і п·ід^т^п|равит’* (Юр).

ГОЛО́ВНИК, *іхтіол.* ‘головень (Leuciscus cephalus)’ (Біллуц).

ГОЛОЛІ́Д, **ГОЛОЛЬО́Д** ‘ожеледиця’ (Біллуц, Зайц, Крpч, Луг, Міст, Підг, Полов).

ГОЛОЛЬО́ДИЦЯ ‘ожеледиця’ (Підг).

ГОЛОМО́ЗГИЙ, *ірон.* ‘лисий’ (Прост).

ГОЛОМО́ЗЬКО ‘чоловік, хлопець з лисиною або без волосся’ (Мілов, Прос).

ГОЛОМОНО́ ‘вільна від водоростей частина поверхні водоймища’ (Парн).

ГОЛОМОРО́ЗЗЯ ‘морозна погода без снігу’ (Зорик).

ГОЛОСИ́НДРА, *зневажл.* ‘жінка, дівчина, яка голосно розмовляє’ (ОлД).

ГОЛОСИ́ХА, *орнітол.* ‘качка породи білих качок; та, що голосно кричить’ (ОлД).

ГОЛОСНІ́Г ‘морозна погода без снігу’ (Вар).

ГОЛУБКИ́, *мн.*, *кулін.* ‘вид хлібних виробів, що печуть на весілля’. *Пе^и^к|ли голуп|к·іў |тоже^и^ / пти^е^|ч’ок ро|били / напо|доб·ійі голуп|к·іў / і ви^е^п·і|кали |тоже^и^ ў пе^и^|ч’і / |зарас у ду|ховках пе^и^|ч’ут’ йіх* (Колом).

ГОЛУБО́ЧКИ, *мн.*, *кулін.* ‘виріб з борошна, закручений та варений у великій кількості олії’ (Білк).

ГОЛУБЯ́ТА, *мн.*, *обряд.* ‘вид хлібних виробів, що печуть на весілля’ (Пет).

ГОЛЯ́К 1. ‘облущений качан кукурудзи’ (Бондар, Вес, Новр); 2. *ткац.* ‘недолік на полотні’ (Трав).

ГОНО́БИТИ 1. ‘вибиратися зі скрутного становища чесною працею, своїм розумом’. *У|с’у жиз’н’ го|ноби^е^ли і н’і|ч’ого ў нас не^и^|ма* (Оріх); 2. ‘хитрувати, вигадувати щось на свою користь’.

С|к·іл’ки не^и го|ноби / а пла|тит’ т|реба (Оріх); 3. ‘наживати добро нечесними шляхами’. *Го|нобиў / го|нобиў / |поки і йо|го за шта|ни ўз’а|ли* (Оріх).

ГОНЧА́К, *гонч.* ‘нижня частина гончарного круга’ (Мик).

ГО́ПА, *дит.* ‘іти на руки’ (Лиз).

ГОРБА́НЯ, *ткац.* ‘потовщене місце на нитці’ (ПлП).

ГОРБИ́ЛЬ, *іхтіол.* ‘карась золотий (Carassius carassius)’ (Семик).

ГОРБИ́НКА ‘перший кусок хліба, відрізаний від цілої хлібини’ (Мороз).

ГОРБО́ВКА, *ткац.* ‘потоншене місце на нитці (під час прядіння)’ (Богд).

ГОРБУНО́К ‘горбата людина’ (Хруст).

ГОРБУ́ШКА 1. ‘окраєць хліба, першим відрізаний від цілої хлібини’ (У багатьох говірках); 2. ‘відрізаний ножем кусок хліба’ (Височ); 3. ‘великий шматок хліба’ (Новайд, Новохт, Попів, Сват).

ГОРБУ́ШЕЧКА, *змен.* ‘перший кусок хліба, відрізаний від цілої хлібини’ (Височ).

ГОРЕ́ЛИЙ, **ГОРІ́ЛИЙ**, *кулін.* ‘який, не помітивши, не дістали з печі з усією партією (про хліб)’ (Бонд, Павлен, Пет).

ГОРЕ́ЦЬ (ГОРЕ́ЦЬ ПТИ́ЧИЙ), **ГО́РЕЦЬ**, *бот.* 1. ‘гірчак звичайний, спориш звичайний (Polygonum aviculare L.)’ (Жов, Заїк, Луб, НижД, Олек, Слсрб); 2. ‘гірчак земноводний (Polygonum amphibium L.)’ (Вал, Вільх, Жов, Коляд, Крим, НижМ, Ол, Слсрб); 3. ‘гірчак перцевий, водяний перець (Polygonum hydropiper L.)’ (Жов, Крим, Слсрб); 4. ‘гірчак альпійський, г. Беллардьє, г. березковидний, г. Китайбеля, г. новоасканійський, г. пісковий, г. почечуйний, г. розлогий, г. щавелелистий (Polygonum alpinum All., p. bellardii All., p. convolvulus L., p. kitaibelianum Sadl., p. novoascanicum Klok., p. arenarium Waldst. et Kit., p. persicaria L., p. patulum Bieb., p. lapathifolium L. p. p.)’ (Вал, Вільх, Жов, Крим, Слсрб).

ГОРИЗО́Н ‘освітлений сонцем схил гори, горба’ (Нов).

ГОРИ́ЦВІТ, *бот.* ‘вайда польова, в. ребриста, в. фарбувальна (Isatis campestris Stev. ex DC., i. costata C. A. Mey., i. tinctoria L.)’ (Мороз, Шелест).

ГОРІЧЕ́РЕВА, *присл.* ‘обличчям догори’ (Вар).

ГОРІ́ШОК, *кулін.* ‘виріб з борошна, закручений та варений у великій кількості олії’ (Донц, КарС, Підг).

ГОРЛА́НЬКА ‘криклива жінка, дівчина’ (Криз, Прос, Прост, Тит).

ГОРЛА́СТИЙ ‘який голосно кричить (про людину)’ (Юр).

ГОРЛЕ́ЦЬ, *орнітол.* ‘самець горлиці звичайної (Streptopelia turtur)’ (Білк).

ГО́РЛИК, *орнітол.* ‘самець горлиці звичайної (Streptopelia turtur)’ (Зак).

ГОРЛОВИ́НА 1. *ков.* ‘дерев’яна колодка міха’ (Білг, Приш); 2. ‘природна яма з джерелом’ (Тим).

ГОРЛОПА́НИТИ ‘дуже голосно кричати’ (У багатьох говірках). *О|це ко|лис’ ву|т’ата |вийшли ў йіх із то|го / |ч’уйу / кри|ч’ат’ / кри|ч’ат’ / во|ни вопш·|ч’е горло|пан’ат’* (Гонч).

ГОРЛОПА́НКА, *зневажл.* ‘криклива жінка, дівчина’ (У багатьох говірках).

ГОРЛОХВА́ТКА, *зневажл.* ‘криклива жінка, дівчина’ (Мир, Нещер, Полов, Тит).

ГОРЛЯ́НКА, *бот.* ‘горлянка женевська (Ajuga genevensis L.)’ (Заїк, Луб, Олек).

ГОРНУ́ШКА ‘піч, збудована на вулиці’ (Новсв).

***ГОРОБЕ́ЦЬ** ‘дитяча гра’ (Харк. зб., 483, Кур, Міст).

ГОРОБИНА́, *бот.* ‘бузина червона, б. чорна (Sambucus racemosa L., s. nigra L.) ’ (Зайц, Тр).

ГОРОБИ́НКА, *бот.* ‘горобина домашня, г. звичайна (Sorbus domestica L., s. aucuparia L.)’ (Луг).

ГОРОБИ́ЧКА, *орнітол.* ‘самиця горобця (Passer)’ (Бул).

ГОРО́Б’ЯЧЕ О́КО, *бот.* ‘гірчак звичайний, спориш звичайний (Polygonum aviculare L.)’ (Заайд).

ГОРО́Б’ЯЧИЙ ТЕ́РЕН, *бот.* ‘жостір проносний (Rhamnus cathartica L.)’ (Заайд, Макарт).

ГО́РОД ‘місто’ (У багатьох говірках). *З йа|когос’ |городу прис|лали сол|дат / шоб^{п} во|ни оце^{и}|пили вес’ по|с’олок і н’і|кого не^{и} випус|кали // во|ни |думали / шо цим оста|ноўл’ат’ ч’у|му / ко|ли ўс’і |л’уди пе^{и}ре^{и}м|рут’ / і во|на не |п·іде |дал’ше* (Білк).

ГОРО́ДНИК ‘ділянка землі для вирощування овочів’ (Калм).

ГОРО́ДНИКИ, *мн.* ‘поле, на якому росте капуста’ (Біллуц, Можн).

ГОРОДНИ́ЦТВО ‘ділянка землі для вирощування овочів’ (Вільш, Терн).

ГОРО́ДНІЧЕСТВО ‘ділянка землі для вирощування овочів’ (Калм, Мус, Стр).

ГОРОДО́К 1. ‘невелика ділянка землі, огороджена сіткою (для курей, качок)’ (Можн); 2. ‘огороджена ділянка землі для вирощування овочів, квітів’. *В·ін|ки ро|били із |разнойі тра|ви / тра|ва і ц’в·і|ти |кажда са|дили д’іў|ч’ата ў город|ках там ч’і ў го|род’і // і в·ін|ки ро|били* (Тан); 3. ‘ділянка землі, окреслена для гри в м’яч’. *А у мн’а|ч’а / горо|док та|киї / ста|нови^{е}мос’ у горо|док / об|ч’ерте^{и}|мо / ста|нови^{е}мос’а / і о|дин у к|ругов·і / і в·ін |держит мн’ач’ // у |кого в·ін попа|де / а ми п·ід^{т}ст|рибуйемо / шоб не по|паў / і йак по|паў / в·ін ста|нови^{е}ц’:а на |м·істо / а тої ста|новиц’:а ў круг // і то ота|ке* (Литв).

ГОРОДСЬКИ́Й ‘міський’ (У багатьох говірках). *Са|ма ш рос|казуйе пр’ам / х|валит’с’а / ў|род’і во|на ж городс’|ка / а са|ма ў нас у се^{и}|л’і / там на кра|йу се^{и}|ла жи|ла і |виросла тут* (Гонч).

ГОРОДЯ́НКА, *орнітол.* ‘ластівка (Hirundo)’ (Руд).

ГОРОФЛЯ́НКА, **ГОРОХЛЯ́НКА** ‘горохова солома’ (Новайд).

ГОРОХВО́СТКА, *орнітол.* ‘горихвістка (Phoenicurus phoenicurus)’ (Хв, Шульг).

ГОРОХИ́ННЯ, *збірн.* ‘гороховиння, горохова солома’ (Новастр).

ГОРОХІ́ВКА ‘горохова солома’ (Новайд).

ГОРОХОВИ́ННЯ 1. *збірн.* ‘горохова солома’ (Білов, Дмитр, Крем, Куряч, Можн, Новайд, Новастр, Новр, Перем, Підг, Тр,

Цар, Червпоп, Шт); 2. ‘поле з-під гороху’ (Крем, Новастр, Підг, Червпоп).

ГОРОХОВИ́ЩЕ ‘поле з-під гороху’ (Білк, Бондар, Вес, Крем, Мир, Новастр, Новник, Підг, Сват, Червпоп).

ГОРОШИ́ННЯ 1. *збірн.* ‘горохова солома’ (Біллуц, Бонд, Бондар, Брус, Верхбогд, Вес, Донц, Заайд, Калм, Куряч, Литв, Макарт, Можн, Новпск, Новр, Стр); 2. ‘поле з-під гороху’ (Берез, Біллуц, Бондар, Можн, Нещер, Риб’ян).

ГОРО́ШОК ГОРО́Б’ЯЧИЙ, *бот.* 1. ‘гірчак альпійський, г. Беллардьє, г. березковидний, г. Китайбеля, г. новоасканійський, г. пісковий, г. почечуйний, г. розлогий, г. щавелелистий (Polygonum alpinum All., p. bellardii All., p. convolvulus L., p. kitaibelianum Sadl., p. novoascanicum Klok., p. arenarium Waldst. et Kit., p. persicaria L., p. patulum Bieb., p. lapathifolium L. p. p.)’ (Перш); 2. ‘гірчак земноводний (Polygonum amphibium L.)’ (Перш).

ГОРПИ́ЛЬ ‘обапіл, опукла з одного боку дошка, що залишається після поздовжнього розпилювання колоди’ (Новастр).

ГОРЧИ́ЦЯ, *бот.* ‘гірчиця (Sinapis)’ (У багатьох говірках).

ГОРШО́К 1. *заст.* ‘череп’яна посудина, у якій варили страву в печі для однієї сім’ї’ (Біллуц, Білов, Бонд, Зорик, Кон, Крем, Лим, Пет, Поб, Привіл, Прос, Солід, СтЛ, Тр); 2. ‘посудина, у якій збивають масло’ (Крем); 3. ‘посуд для кімнатних квітів’ (Крем, Мик). *Гор|шок по|в·ісим на тин / у |бабушки |воз’мем гор|шок кра|с’івий |наїдем / і по|в·ісим // по|садим к|в·іти* (Крем).

ГОРШО́ЧОК, *зменш.*, *заст.* ‘череп’яна посудина, у якій варили страву в печі для однієї сім’ї’ (Донц).

ГО́РЩІК, **ГО́РШИК** 1. ‘велика посудина (на 10 – 15 літрів), у якій варять страву’ (Велик, Сват); 2. *заст.* ‘череп’яна посудина, у якій варили страву в печі для однієї сім’ї’ (У багатьох говірках).

ГОРЬКУ́ША, *бот.* ‘гіркуша нечуйвітрова (Picris hieracioides)’ (Вал, Вільх).

ГОСПОДАРЕ́ВСЬКИЙ ‘господарський’ (Мороз).

ГОСТЕ́ЦЬ ‘висип на тілі, обличчі’ (Бул).

ГОСТІПРИ́ІМНИЙ ‘гостинний’ (У багатьох говірках). *А ˈбабушка / воˈна таˈка госˈтин:а / гос’т’іприˈімна буˈла* (Кррч).

ГОСТРЯ́К ‘виступ скелі’ (Трет).

ГОСТЮВА́ЛЬНИК, *жарт.* ‘чоловік, хлопець, який любить без діла вештатися по селу, сусідах’ (Білов).

ГОСТЮВА́ЛЬНИЦЯ, *жарт.* ‘жінка, дівчина, яка любить без діла вештатися по селу, сусідах’ (Білов).

ГОТО́ВЕ, *кулін.* ‘те, що вариться або вже зварене (про їжу)’ (Білк, Біллуц, Зорик, Малх, НижД, Осин, Павл, Підг, Стр).

ГОТО́ВКА ‘процес приготування їжі’ (У багатьох говірках).

ГОТО́ВЧЕНКО, *сп.*, *жарт.* ‘дуже п’яна людина’ (У багатьох говірках).

ГРА́БАЛКА ‘широка лопата’ (Сот).

ГРА́БАР, **ГРА́БАРЬ** ‘широка лопата’ (Брус).

ГРАБ’Я́К, *ткац.* ‘товсте полотно’ (Біллуц).

ГРА́МА ‘грам’ (У багатьох говірках).

ГРАМОФО́НИ, *мн.*, *бот.* 1. ‘дурман звичайний (Datura stramonium L.)’ (Крим); 2. ‘іпомея пурпурова (Ipomoea purpurea L.)’ (Данил, Коляд, Ол).

ГРА́МОЧКА ‘незначна кількість чого-небудь; трохи’. *ˈН’емци захваˈтили нас // ми тут ˈб·ецтвуйем / не^{и}ˈма н’іˈде н’іˈч’о / даˈвали там йаˈкус’ гˈрамоч’ку / хто роˈбиў / даˈвали там йаˈкиїс’а хл’іб* (Новник).

ГРАЧИ́ХА, *бот.* ‘гречка (Fagopyrum)’ (Бул, Підг).

ГРЕ́БІНЬ ‘ряд високої стерні, прокошеної з правого боку смуги’ (Верхбогд, Данил, Семик).

ГРЕБІШКИ́, *мн.*, *бот.* ‘целозія гребінчаста (Celosia cristata L.)’ (У багатьох говірках).

ГРЕБІШО́К 1. ‘пропуск під час косіння’ (Ман, Новник, Сват); 2. ‘недокошена трава, що лишається під валком’ (Гонч, Ман, Новник, Сват, Свист, Хом).

ГРЕ́ЙДЕРКА ‘ґрунтова дорога’ (Проїж).

ГРЕ́ЙДІР ‘ґрунтова дорога’ (Вільш).

ГРЕ́НКА, **ГРЄ́НКА**, *кулін.* ‘смажена скибка хліба’ (У багатьох говірках).

ГРЕ́НОК, *кулін.* ‘смажена скибка хліба’ (Марк, Підг).

ГРЕ́ЧА, *бот.* ‘гречка (Fagopyrum)’ (Новпск).

ГРЕЧА́НКА ‘гречана солома’ (Голуб, Мир, Можн, Мус, Новайд, Новбор, Старб, Тр, Чмир).

ГРЕЧАНИ́ЦЯ ‘гречана солома’ (Лозов).

ГРЕЧА́ННИК ‘поле, на якому росте гречка’ (Дмитр, Новайд, Цар).

ГРЕЧИ́ХА, **ГРЕЧІ́ХА** 1. *бот.* ‘гречка (Fagopyrum)’ (У багатьох говірках); 2. ‘гречана солома’ (Тр).

ГРЕ́ЧИЩЕ ‘поле з-під гречки’ (Євс, Мир, Можн, Парн).

ГРЕЧУ́ХА, **ГРІЧУ́ХА**, *бот.* ‘гречка (Fagopyrum)’ (Врубів, Мир).

ГРИБІВНИ́К ‘грибар’ (Вар).

ГРИБІВНИ́ЦЯ ‘грибарка’ (Вар).

ГРИ́ВА 1. ‘пропуск під час косіння’ (Білов, Бондар, Вес, Євс, Лантр, МалО, Ман, Маньк, Мус, Нещер, Новайд, Новчерв, Парн, ПлП, Покр, Прост, Риб’ян, Тар, Тр); 2. ‘ряд високої стерні, прокошеної з правого боку смуги’ (У багатьох говірках).

ГРИ́ВКА 1. ‘пропуск під час косіння’ (Гонч, Хом); 2. ‘ряд високої стерні, прокошеної з правого боку смуги’ (Гонч, Сват).

ГРИЖЕВИ́К ‘чоловік, хлопець, який має грижу’ (Зорик).

ГРИ́ЖНИК, *бот.* ‘підмаренник (Galium L.)’ (Заїк, Луб, Олек).

ГРИЗЛИ́ВИЙ ‘схильний до сварок’ (Арап, Бунч, Гонч, Петр, Прос, Прост, Свист).

ГРИЗЛО́, *сп.* ‘сварлива людина’ (Кудр, Нещер, ОлБ).

ГРИЗОПУ́П ‘сварливий чоловік, хлопець’ (Білов).

ГРИ́ЗТИ ‘лузати, розкушувати, розгризати насінину соняшника, гарбуза, видовбуючи з неї зернятко’ (У багатьох говірках). ◊***ГРИЗТИ ПІЧ**, *обряд.*, *ірон.* ‘оглядини, знайомство батьків і родичів молодої з господарством молодого’ (Харк. зб., 215).

ГРИЗУ́ХА, *ентомол.* ‘сарана перелітна (Locusta migratoria)’ (Гар).

ГРИЗЮ́КА, *сп.* ‘сварлива людина’ (Арап, Гонч, Мілов, Петр, Прос, Прост).

ГРИНПІ́Й, *бот.* ‘мишій (Setaria L.)’ (Коляд, Міст).

ГРИ́ЦИКИ, *мн.*, *бот.* 1. ‘дудник лісовий (Angelica sylvestris L.)’ (ДемО); 2. ‘дягель лікарський (Archangelica officinalis Hoffm.)’ (Зайц, Тр).

ГРИ́ЧИТИСЯ ‘корчитися’ (Врубів).

ГРОБКИ́, *мн.* ‘могили’. *Ну кла¦дут’ же там на сал¦ф·етку / і кан¦ф·ети / ну хто шо ¦хоч’е / тоĭ те і кла¦де // і ¦д’іти ¦ход’ат’ с па¦к·етами і з гроб¦к·іў соби¦райут’ ўсе це // ў нас ш·:і¦тайец’:а / шо це не^{и} с¦тидно / так і долж¦но бит’* (Крем).

ГРОЗДЬ ‘колосок проса’ (Зак).

ГРОМА́ДА, *сп.*, *перен.* ‘людина великого росту й міцної будови тіла’ (Прост).

ГРОМИ́ЛО, *сп.*, *зневажл.* ‘здоровило’ (Біллуц, Бонд, Єпіф, Полов, Розп).

ГРОМОВИ́ЩА ‘громова блискавка’ (Лиз).

ГРОТ, *млин.* ‘кіш на зерно (над каменями)’ (Розп).

ГРО́ТО, *млин.* ‘кіш на зерно (над каменями)’ (Прос).

ГРО́ХОТ ‘решето з великими дірками’ (ВерхД).

ГРУ́БНИК ‘чоловік, хлопець, який робить груби’ (Лиз).

ГРУДНА́ ЖА́БА, *мед.* ‘стенокардія’ (Розп).

ГРУДНЕНЯ́ ‘немовля’ (Бер, Біллуц, Тан).

ГРУДНИ́НА, *кулін.* ‘передня частина туші з ребрами, м’ясо з ребрами’ (Велик, Куз, Прос, Стр).

ГРУДНИ́НКА, *кулін.* ‘передня частина туші з ребрами, м’ясо з ребрами’ (Донц, Калм, Новохт, Осин, Підг, Семик).

ГРУ́ЗИК, *риб.* ‘грузило на вудці’ (Біллуц, Зорик, Кррч, Розп, Юр).

ГРУЗИ́ЛО, *зневажл.* ‘здоровило’ (Арап).

ГРУНТО́ВКА 1. ‘ніколи не оброблювана, не орана земля’ (Литв); 2. ‘ґрунтова дорога’ (Павл).

ГРУ́СНИЙ ‘сумний’ (У багатьох говірках).

***ГРЯД** ‘град’ (Харк. зб., 244).

ГРЯЗИ́ЩА, **ГРЯЗІ́ЩА** ‘грязюка’ (Білк, Стельм). *То|д’і йак |ос’ін’ бу|ла дожд|лива / гр’а|зиш·ч’а по ко|л’іно* (Стельм); *|Тухл’і ме[и]|н’і / с|лава |Богу / на с|вад’бу ку|пили / а|ле во|ни не при[е]го|дили[е]с’ // гр’а|з’іш·:а бу|ла / стра|шен:а* (Білк).

ГРЯЗНУ́ЛЯ, *сп*. ‘неохайна людина’ (У багатьох говірках).

ГУБА́ЛЯ ‘губата жінка, дівчина’ (Прост).

ГУБА́НЬ ‘губатий чоловік, хлопець’ (Зорик).

ГУБА́НЬКА ‘губата жінка, дівчина’ (У багатьох говірках).

ГУБАНЬКО́ ‘губатий чоловік, хлопець’ (Тар).

ГУБА́СТИЙ ‘з великими губами (про людину)’ (Осин, Піс, Шульг).

ГУБА́Ч ‘губатий чоловік, хлопець’ (Каськ, Мілов).

ГУБА́ЧКА ‘губата жінка, дівчина’ (Гонч, Каськ, Свист).

ГУБЕНЯ́ТКИ, *мн.*, *зневажл*. ‘губи’ (Ів).

ГУБНУ́ШКА ‘губна помада’. *Йак ме|н’і бу|ло ч’е[і]|тире на|в·ерно / йа порису|вала ўс’і од|в·ірки |дома |маминої губ|нушкої / о|на ме|не зас|тавила сми|ват’ / р’і|шила / шо це ме|н’і |буде на|ука* (Колом).

ГУБОШЛЬО́П ‘губатий чоловік, хлопець’ (У багатьох говірках).

ГУБОШЛЬО́ПКА ‘губата жінка, дівчина’ (У багатьох говірках).

ГУБЯ́ЧІ, *мн*., *зневажл*. ‘губи’ (Зорик).

ГУГНЯ́ВЕЦЬ ‘гугнявий чоловік, хлопець’ (Бер, Зорик, Каб, Мир, Мілов, Мороз, Петр, Тан).

ГУГНЯ́ВКА ‘гугнява жінка, дівчина’ (НижД).

ГУЖУВА́ТИСЯ ‘збиратися невеликими групами для якоїсь діяльності’ (Тимон).

ГУЗИ́Р ‘кінець ниви, де повертають плуг для оранки у зворотному напрямку’ (Можн).

ГУ́ЗЯЛО, *сп.* ‘людина, яка все робить надто повільно’ (Нещер, ОлБ).

ГУ́ЛІ, *дит.* ‘гуляти’ (Зорик).

ГУЛЬ-ГУЛЬ, *виг.* Уживають для кликання голубів (Мик).

ГУ́ЛЬКИ, *мн.* ‘гуляння’ (Мороз, Полов, Сват). *Нач’і|налос’ у|се с |того / шо |д’іўч’іна і х|лопец’ ў|м·іс’т’і хо|дили на |вули^е ц’у / на |гул’ки // |ран’ше |пара / йа|ка долж|на поже^и|ниц’:а / ўс’е^і г|да обш·|ч’алас’ на |л’уд’ах* (Мороз).

ГУЛЬО́НА, *зневажл.* ‘безпутна жінка, дівчина’ (Бунч, Гонч).

ГУ́ЛЬФІК ‘кальсони’ (Новастр).

ГУ́ЛЯ ‘куделя’ (Каськ).

ГУЛЯ́ЩА ‘безпутна жінка, дівчина’ (Кррч).

ГУМНЕ́ ‘тік, місце, де обробляють і зберігають зерно’ (ОлД).

ГУНДО́С ‘гугнявий чоловік, хлопець’ (У багатьох говірках).

ГУНДО́СИЙ ‘гугнявий’ (У багатьох говірках).

ГУНЯ́ВЕЦЬ ‘гугнявий чоловік, хлопець’ (Пів).

ГУП-ГУП, *дит.* ‘м’яч’ (КрасП).

***ГУСА́РЬ** ‘дитяча гра’ (Харк. зб., 81).

ГУСІ́НА ЛАПЧА́ТКА, *бот.* ‘гравілат міський, г. річковий (Geum urbanum L., g. rivale L.)’ (ДемО, Зайц, Тр).

ГУ́СКА ‘бородавка’ (Біллуц, Ган, Підг, Юр).

***ГУ́СОЧКА** ‘дитяча гра’ (Харк. зб., 482).

ГУСТИ́ТИ, *ткац.* ‘валяти сукно’ (Мороз, Півн).

ГУСЯ́ТНИЧКА, *бот.* ‘герань (Geranium L.)’ (Заайд, Макарт).

ГУ́СЯЧА ЛА́ПКА, *бот.* ‘парило звичайне (Agrimonia eupatoria L.)’ (Гор).

ГУ́СЯЧИЙ МОЛОЧА́Й, *бот.* ‘молодило (Sempervivum L.)’ (Мороз, Шелест).

ГУТА́РИТИ ‘розмовляти’. *Пˈрийде ж до ˈмене куˈма / з куˈмойу сиедиеˈмо / гуˈтариемо / гуˈтариeм про ўсе // куˈма ˈЛ’удка приеˈходе // то про гоˈроди там про ўˈс’ак·і // ˈмолодос’т’ спомиеˈнайемо своˈйу / та то ї сидиеˈмо гуˈтариемо* (Литв).

ГУЩОВИ́НА ‘важко прохідна ділянка лісу’ (Зайц).

Ґ

***ҐАРЛИ́ҐА** ‘велика палиця’ (Харк. зб., 409).

ҐАРУВА́ТИ, **ҐЕРУВА́ТИ**, *згруб*. ‘дорого брати під час торгівлі’ (ЛозО, Мороз).

ҐЕРЛИ́ҐА ‘палиця пастуха, вівчаря’ (Богд, Вовк, Кап, Шульг).

***ҐИДЗА** ‘наріст на тілі’ (Харк. зб., 174).

***ҐО́ҐОСОМ**, *присл*. ‘гонористо’ (Харк. зб., 408).

***ҐУҐЛЯ** ‘наріст на тілі’ (Харк. зб., 175).

ҐУ́ЛИЙ ‘тупорогий (про вола)’ (У багатьох говірках).

Д

ДА, *част*. ‘так’ (У багатьох говірках). *Вˈсе ж таки меˈн’і уˈже буˈло с’імˈнац’ат’ год наˈв·ерно ж / да / с’імˈнац’:ат’ буˈло / ˈпос’л’і шˈколи ш* (Мир).

ДАВА́Й 1. ‘у поєднанні з інфінітивом або дієсловом першої особи виражає заклик або наказ до дії’ (У багатьох говірках). *Ну шо // даˈваїте сˈватац’:а? / розˈр’ізали хл’іˈбину / полоˈт’енцами пеиреив·аˈзали нас уˈс’іх / пос’іˈдали за с’т’іл* (Новник); *Наˈдумали коˈлис’ / куˈми ˈнаш·і теˈпер воˈни ўже / даˈваїте поˈйідеимо п·ід саˈдок повеˈч’ер’айем / поˈйіхали / зобˈрали ˈсумку ў ˈкого шо йе поскˈлали / буˈтилоч’ку винˈц’а ˈкинули / та ш·е і сп·іˈвали на вес’ саˈдок там* (Лут); 2. ‘у поєднанні з інфінітивом уживається у значенні: почав, став енергійно робити щось’ (У багатьох говірках). *Поˈмер ткач’ // поˈпаў на ˈнебо / а там ч’орˈти даˈваї йоˈго до ˈпекла т’агхˈти //*

ч’оло|в·ік і го|вори^ет’ то|д’і / та |дайте йа хоч’ с|вата с:о|бойу воз’|му // ч’ор|ти пе^ире^ил’а|кали^ес’а ї в·ід^тпус|тили ч’оло|в·іка / а тої до |райу по|даўс’а (Бондар); *Опо|лоник та|киї здоров|л’уч’ії / а йа та|ка ж о|то ма|ла ман’і|пус’ін’ка / йак приш˙ч’ / і да|ваї же тим опо|лоником |матл’ати* (Білк).

***ДАВІЙ**, *мед*. ‘дифтерія’ (Харк. зб., 188).

ДАВНІ́ШИЙ ‘який давно минув, колишній’ (КрасП).

ДАВНЬО́ШНІЙ ‘який давно минув, колишній’ (У багатьох говірках).

***ДАВУШКА**, *мед*. ‘дифтерія’ (Харк. зб., 562).

ДАЛДО́Н, *згруб*. ‘дурень’ (Білов, Біллуц, Гор, Мороз).

***ДАЛЕ́БІ**, *присл*. ‘чесне слово’ (Харк. зб., 774).

ДАЛЕКОГЛА́ЗИЙ ‘далекозорий’ (Прос).

ДАЛЕКОО́КИЙ ‘далекозорий’ (Лантр).

ДАЛЕКОРУ́КИЙ ‘далекозорий’ (Розп, Прост).

ДАЛЬНОВИ́ДНИЙ ‘далекозорий’ (Бонд).

ДАЛЬНОГЛА́ЗИЙ ‘далекозорий’ (Гол).

ДАЛЬНОЗО́РИЙ ‘далекозорий’ (Бар, Гор, Зорик, Макіїв, Мир, Мілов, МалО, Новр, ОлБ, Петр).

ДАЛЬНОЗО́РКИЙ ‘далекозорий’ (Біллуц, Дем, Євс, Єпіф, Зак, Кудр, Кур, Нещер, НижД, Новб, Обор, Павл, Павлен, Риб’ян, Тремб, Хв).

ДАЛЬНОО́КИЙ ‘далекозорий’ (Гонч).

ДАЛЬНОРУ́КИЙ ‘далекозорий’ (Мир).

ДА́ЛЬШЕ, *присл*. 1. ‘потім’ (У багатьох говірках). *От і |думайте / шо нам |дал’ше ро|бити / йак |жити |дал’ше* (Червопоп); 2. ‘на якійсь відстані, далі’ (У багатьох говірках). *Ну о|но йак бу|гор / йак йар та|киї і|де полу|ч’айец’:а / там по|л’а ж |дал’ше п·іш|ли о|то ж ту|ди* (Білк).

ДА́ЛЬШЕНЬКО, **ДА́ЛЬШІНЬКО**, *присл*. ‘на якійсь відстані, далі’ (У багатьох говірках). *У нас |возл’і ш|коли бу|ло / ну так н’е^ім|ношко |дал’шен’ко не^иве^и|лич’ке |озе^иро* (Дерк); *В ш|колу*

хо|дила |тоже в се^и|ло / в |Паўл’івку / |т’іл’ки |дал’ш·ін’ко / три с поло|виноі̆ к·і|лометра (Білк).

ДА́МБА, **ТА́МБА** ‘центральна дорога’ (Вар, Гор, Михайлів, Нещер, Паньк).

***ДАРНИК** ‘артос, освячений на Великдень квасний хліб’ (Харк. зб., 197).

ДАТУ́РА, *бот.* ‘дурман звичайний (Datura stramonium L.)’ (Крим).

ДАХА́РЬ ‘робітник, який криє покрівлі’ (Вар).

ДБА́ХА ‘дбайливиця’ (Зорик).

ДБАЧ ‘дбайливець’ (Зорик).

ДВА́ЖДИ, *присл.* ‘двічі’ (Білов, Кам’ян). *Д|важди со|бака ўже йі|йі ку|сала / хо|т’а друг ч’е^і|ло|в·ека / но |шото не^и то* (Білов).

ДВІД ‘звід, довга жердина, пристосована над колодязем для витягування води’ (Мик).

ДВІ́ЙКА, *кулін.* ‘подвійні буханці хліба, які злиплися в процесі випікання’ (СтЛ).

ДВІЙНЯ́ТА, *мн.*, *кулін.* ‘подвійні буханці хліба, які злиплися в процесі випікання’ (Донц, Піщ, Старб).

ДВОЙКО́ ‘близнюки’ (Юр).

ДВОЙНЯ́ТА, *мн.* ‘близнюки’ (Підг).

ДВОРІ́Г ‘дерев’яні вила, двійчата’ (Березів, Заайд, Тан).

ДВОХРЯ́ДКА ‘гармонія, музичний інструмент’. *То|д’і ба|йан’іў не^и бу|ло / а двох|р’адка / і це йак і|де двох|р’адка / та ви шо / це ш с|ваіба |іл’і шо там / і за н’е^і|в·естойу ідут’ // о|це та|ка бу|ла |музика* (Мих).

ДВУДО́МНА РОСЛИ́НА, *бот.* ‘коноплі (Cannabis)’ (Мороз).

ДВУХЛІ́ЧНИК ‘підступний чоловік, хлопець’ (Гол).

ДВУХЛІ́ЧНИЦЯ ‘підступна жінка, дівчина’ (Гол).

ДЕБЕ́ЛИЙ 1. ‘кремезний, міцної будови тіла’ (Ган., Юр); 2. ‘великий за розміром’. *Та сто|йало ко|р’іўник·іў на |перш·іі̆ бри^е|гад’і пйат’ ко|роўник·іў та|ких де^и|белих / на ўто|р’іі̆ бри^е|гад’і сто|йало ч’о|тири ко|роўники де^и|белих* (Червпоп).

ДЕВЯСИ́Л, **ДЕВЯСІ́Л**, *бот.* ‘оман (Inula L.)’ (У багатьох говірках).

ДЕВЯСІ́Л МАЛИ́Й, *бот.* ‘оман (Inula L.)’ (Заїк, Луб, Олек).

ДЕЛЬФІ́НІЙ, *бот.* ‘дельфініум яскраво-червоний (Delphinium puniceum Pall.)’ (Заайд, Мик).

ДЕЛЬФІ́НІУМ, *бот.* ‘вероніка (Veronica L.)’ (ДемО, Зайц, Тр).

ДЕМІЖО́Н ‘пляшка, обплетена лозою’ (Коляд).

ДЕРА́Ч, *орнітол.* ‘деркач (Crex)’ (Чмир).

ДЕРБЕЛИ́ЗНУТИ, *згруб.* ‘багато випити спиртних напоїв’ (Можн).

ДЕРГА́ ‘вид жіночої спідниці’ (Білов, Гор, Литв, Мороз).

*__ДЕ́РГА__ ‘запаска з овечої вовни’ (Харк. зб., 5, 122, 790, 806, 959, 974, 996).

ДЕРГАНИ́ЦЯ, *ткац.* ‘щітка для микання волокна’ (Біллуц, Прос).

ДЕРЕБ’Я́К, *ткац.* ‘мечик терниці’ (Біллуц).

ДЕРЕВИ́НА, *ков.* ‘дубова колода для ковадла’ (Ков, Мир).

ДЕРЕВИНА́ ‘ліс’ (Трет).

ДЕ́РЕВО 1. ‘загнана в тіло скіпка’ (Біллуц, Вар, Ган); 2. *ков.* ‘дерев’яна колодка міха’ (Ков).

ДЕРЕВ’Я́ЧКА ‘протез у безногого’ (Хруст).

ДЕРЕВЯ́ШКА, **ДИРИВЯ́ШКА** ‘протез у безногого’ (Дяк, Новастр).

ДЕРЕГУ́З, *бот.* ‘злинка канадська (Erigeron canadensis L.)’ (Мик, Мороз, Шелест).

ДЕРЕЗА́, *бот.* ‘верба біла, в. вушката, в. ламка, в. попеляста, в. прутовидна, в. п’ятитичинкова, в. розмаринолиста (Salix alba L., s. aurita L., s. fragilis L., s. cinerea L., s. viminalis L., s. pentandra L., s. rosmarinifolia L.)’ (Бор, Голуб, Криз).

ДЕРЖА́ЛО ‘держак грабель чи лопати, дерев’яний пристрій до залізної частини знаряддя’ (ОлД).

ДЕРЖА́РО ‘поручні’ (Бонд).

ДЕРИГУ́ЗНО, *бот.* ‘пижмо звичайне (Tanacetum vulgare L.)’ (Вруб, Іл).

ДЕРІ́НОК ‘зорана земля з викорчуваною травою’ (Міст).

ДЕ́РНА ‘дерен, поверхневий шар ґрунту, укритий трав’янистими рослинами, густо пронизаний їхнім корінням’ (Павл).

ДЕРНИ́К 1. ‘дерен, поверхневий шар ґрунту, укритий трав’янистими рослинами, густо пронизаний їхнім корінням’ (Парн, Тр); 2. *ентомол.* ‘вовчок звичайний, капустянка (Gryllotalpa gryllotalpa)’ (Лиз).

ДЕРТИ́ННЯ ‘земля, яка містить коріння та інше, що заважає вільному рухові плуга’ (Лантр, Покр, Тр).

ДЕРТУ́ШКА ‘крупорушка’. *Буˈла в нас ш·ч’е де*^{и}*рˈтушка таˈка // стаˈновис’:а ˈсипиш в ˈету ˈсаму і де*^{и}*ˈреш // кукуˈрузу і круˈпу роˈбили / ваˈрили ˈкаш·і таˈким сˈпособом* (Новмик).

ДЕРТЬ 1. ‘зорана земля з викорчуваною травою’ (Міст); 2. ‘лушпайки з молодої картоплі’ (Біллуц).

ДЕШЕ́ВКА, **ДІШО́ВКА** ‘дешевий товар’ (ОлД, Підг).

ДЕШОВИНА́ ‘дешевий товар’ (У багатьох говірках).

ДЄ́ВУШКА В ЗЕ́ЛЕНІ, *бот.* ‘шавлія (Salvia L.)’ (Міст).

ДЄД ‘каша з борошна’ (Ям).

ДЄ́ДА, *пестл.* ‘дід’ (ОлД).

ДЄ́НЬГИ, *мн.* ‘гроші’ (У багатьох говірках). *П·ат’ коˈп·ійок / тоˈд’і буˈли ˈд’ен’ги / пон’іˈмайе*^{і}*ш / пйат’ коˈп·ейе*^{і}*к це йак ˈрубил’ / це буˈло так баˈгато* (Курячів).

ДЖЕ́ЛЬЧИК, *ентомол.* ‘джміль земляний (Bombus terrestris)’ (Парн).

ДЖМЕ́ЛИК, *ентомол.* ‘джміль земляний (Bombus terrestris)’ (Парн).

ДЖМЕЛЬКО́, *ентомол.* ‘джміль земляний (Bombus terrestris)’ (Парн).

***ДЗВІД** ‘звід, довга жердина, пристосована над колодязем для витягування води’ (Харк. зб., 174).

ДЗЕГ, *ентомол.* ‘ґедзь (Tabanidae)’ (Обор).

ДЗИ́РИТИ, *зневажл.* ‘озирати’ (Врубів).

***ДЗЬОБАТИ** ‘бити, рубати землю сапою’ (Харк. зб., 301).

ДЗЬО́ВБИК ‘вічко картоплі’ (ОлД).

ДИБО́НЬКИ, *дит.* ‘іти’ (Лиз).

ДИБУ́СЕНЬКИ, *дит.* ‘іти’ (КрасП).

ДИ́ВЕНЬ, *обряд.* ‘вид хлібних виробів, що печуть на весілля’ (Бонд, Макіїв, Піщ, Прос, Стр).

ДИВИНА́, *бот.* ‘дивина тарганяча, д. фіолетова (Verbascum blattaria L., v. phoeniceum L.)’ (Вал, Вільх, Лим, Оріх).

ДИВІ́ЧНИК, *обряд.* ‘вечірка молодої перед весіллям, де збираються її подруги’ (Підг).

ДИВОКВІ́ТКА, *бот.* 1. ‘буркун (Melilotus)’ (Міст); 2. дивина тарганяча, д. фіолетова (Verbascum blattaria L., v. phoeniceum L.)’ (НижМ).

***ДИГТЯРІЙ**, *мед.* ‘дифтерія’ (Харк. зб., 188).

ДИ́КА ГРУ́ША, *бот.* ‘соняшник бульбастий (Helianthus tuberosus L.)’ (ДемО, Зайц, Тр).

ДИ́КА МО́РКВА, *бот.* 1. ‘борщівник сибірський (Heracleum sibiricum L.)’ (Підг); 2. ‘бутень бульбистий, б. Прескотта (Chaerophyllum bulbosum L., c. prescottii DC.)’ (Підг); 3. ‘дудник лісовий (Angelica sylvestris L.)’ (Біл, Іл, МалЮ, Новп, Перш, Підг); 4. ‘дягель лікарський (Archangelica officinalis Hoffm.)’ (Біл, Іл, МалЮ, Новп, Перш, Підг); 5. ‘кмин звичайний (Carum carvi L.)’ (НижМ).

ДИКА́РЬ 1. ‘відлюдник’ (Гор, Єпіф, Коляд, Лантр, Риб’ян); 2. ‘дикий камінь’ (Гор).

ДИ́КИЙ МОРКОВНЯ́К, *бот.* ‘морква дика (Daucus carota L.)’ (Гор).

ДИ́КИЙ ЧАСНИ́К, *бот.* ‘гадюча цибулька занедбана (Muscari neglectum Guss.)’ (Бонд).

ДИ́ЛДА, *сп.*, *зневажл.* ‘висока худа людина’ (У багатьох говірках).

ДИ́МКА, *бджіл*. ‘прилад для обкурювання бджіл’ (Підг).

ДИ́МНИК ‘димар’ (Зал, Міл, НижД).

ДИМНИ́ЦЯ, *бджіл*. ‘прилад для обкурювання бджіл’ (Бул).

ДИМОКУ́Р, *бджіл*. ‘прилад для обкурювання бджіл’ (Зорик).

ДИРЖА́ЛНО ‘ручка на держаку коси’ (Новастр).

ДИ́РЧИК 1. ‘велосипед з моторчиком’ (У багатьох говірках). *На ˈдирч’ік с’іў / та ˈт’іки йоˈго ĭ ˈбач’іли* (Міст); 2. ‘мотоцикл малої потужності’. *Мотоˈцикл у нас пагаˈнен’киĭ / таˈке / ˈдирч’ік* (ВерхД).

ДИРЯ́ВНА ПА́ЛКА, *ков.* ‘сталевий стрижень для утворення дірок’ (ОлД).

ДИТЯ́ЧЕ МІ́СЦЕ, *мед*. ‘плацента’ (Бул).

ДИ́ХАВКА ‘тім’ячко в малої дитини’ (Вар).

ДИ́ЦЯ, *дит*. ‘вода’ (ОлД).

ДИ́ЧКА, *бот.* 1. ‘вівсюг, подібний до вівса бур’ян, дикий овес (Avena fatua)’ (ОлД); 2. ‘слива колюча (терен) (Prunus spinosa L.)’ (ДемО, Заїк, Зайц, Луб, Олек, Тр).

ДИ́ЧКА ТАТА́РСЬКА, *бот*. ‘оман (Inula L.)’ (Мик).

ДИШЛИ́НА 1. ‘дишель воза при кінній запряжці’ (Ган, ЛозО, Новник). *ˈКон’і розˢпр’агˈлис’а / а диᵉшˈлина по зеᶤмˈл’і ˈт’агнеᶤц’:а* (Ган); *Йак пеᶤреᶤˈкинуў ˈв·ітер ту гарˈбу / зн’аў оˈто ж із шˈворн’а / осˈталос’а два ˈколеᶤса та деᶤшˈлина та воˈли* (ЛозО); *В·іїˈце буˈло заˈл’ізне / ў ˈн’ого застаўˈл’айут’ дишˈлину до ˈнейі ч’іпˈл’али плуг // плуг буў заˈл’ізниĭ / а деᶤреᶤˈўйаного йа неᶤ засˈтаў* (Новник); 2. *сп*., *перен*. ‘висока людина’. *У ˈкого воˈно ўроˈдилос’а / диᵉшˈлина настоˈйаш·ч’а* (НижБ).

ДИ́ШЛО, *ткац*. ‘деталь прядки’. *Пˈр’али / назиᵉˈвайец’:а пˈр’атка // теᶤˈпер тоĭ / гˈреб·ін’ / на гˈреб·ін’ клаˈдут’ / тоˈго // і оˈце гˈреб·ін’ ўстр’амˈл’айут ў ˈдишло // таˈке ˈдишло / зˈроблене ˈд’ іроч’ка / і так тоˈнен’ке / ˈгарне // і то нас’іˈда на ˈйого ˈбабушка* (Вин).

ДІВА́ХА, *зневажл*. ‘дівчина-підліток’ (У багатьох говірках).

ДІВÓЧА КОСÁ, *бот.* ‘підмаренник (Galium L.)’ (У багатьох говірках).

ДІВЧАЧÓК, *жарт.* ‘той, хто захоплюється дівчатами’ (Сент).

ДІД ‘дротяний гачок гаплика’ (Зорик).

ДІДÍ, *дит.* ‘дід’ (Лиз).

ДÍДОВА БОРОДÁ, *бот.* ‘жабурник звичайний (Hydrocharis morsus-ranae L.)’ (Заайд).

ДІДÓК ‘дерев’яна голка’ (Соснів).

ДІЄТИ́ЧНА ‘та, що не має поживних властивостей’ (про їжу) (Малх, Микол, Новайд).

ДІЖÁ ‘закваска для тіста’. *Ну ў нас нази*[е]*ˈвали / сˈтави*[е]*ли д’іˈжу / і це нази*[е]*ˈвалос’ закˈваска ц’а д’іˈжа* (Прос).

ДІЖНИ́К ‘чоловік, хлопець, який робить діжки’ (Лозов).

ДІЖУ́РИТИ ‘чергувати’ (У багатьох говірках). *Д’іўˈч’ата з канˈтори по ˈоч’ір’ід’і д’іˈжурили / оˈдин ден’ одˈн’і ĭдут’ / друˈгиĭ ден’ друˈг·і ĭдут’* (Парн).

ДІКАЛÓН ‘одеколон’. *Так д’ікаˈлон оˈтож / по-ˈмойему ч’і троĭˈниĭ купˈл’ала йа / приˈход’у оˈдин раз / диўˈл’ус’а / буˈтилоч’ка пусˈта і м·іĭ ˈКол’а сиˈдит’ / глаˈза посолоˈв·іли* (Гонч).

ДÍЛО ‘справа, певна ситуація’ (У багатьох говірках). *ˈЖ·інка йоˈго / буˈла / виклаˈдала ˈалге*[и]*бру // пˈриĭде / йак заторохˈтит’ / ˈоч’і запˈл’уш·ч’е і росˈказуйе ўсе // а ми не пон’іˈмайем н’іˈч’ого // і оˈто ж таˈке ˈд’іло* (Литв).

ДÍРКА[1], **ДИ́РКА**, *риб.* ‘вічко плетеної рибальської снасті’ (Зорик, Лозов, Підг).

ДÍРКА[2] ‘печера’ (Білк).

ДІСТРÓФІК, *жарт.* ‘високий худий чоловік, хлопець’ (Вар).

ДІТВОРÁ ‘діти’ (У багатьох говірках). *Д’ітвоˈри ˈпоўно / д’іˈтеĭ ш·ч’ас коˈн’ешно баˈгато ў ˈси*[е]*л’і* (Курячів).

ДІТЛИ́ХА ‘вагітна свиня’ (ОлД).

ДЛІНÁ ‘довжина’ (У багатьох говірках). *На ˈмаіс’к·і пˈразни^{е}ки спорˈтиўн’і сор’еўноˈван’ійа ж буˈли // і ˈб·ігали / і пˈригали у дл’іˈну / і височˈту* (Лим).

ДЛІННОНÓГИЙ ‘довгоногий’ (Бар, Заайд, Мир).

ДОБИТНИ́Й ‘наполегливий’ (Бул, Вар, Риб’ян).

ДОБИШНИ́Й ‘допитливий’. *Ну / йак ˈт’іки прове^{и}ˈли ˈрад’іо у се^{и}ˈло / ˈрад’іо таˈке буˈло / на с’т’іˈн’і виˈс’іло / д’іˈнам·ік / обˈшитиї таˈкойу ˈс’еткойу // і розˈказуйе / це ˈмама розˈказувала моˈго ˈмужа / ˈкаже / ˈрад’іо гˈрайе / ˈкаже / в·ін ˈрадиї / все / там тоï / ˈкаже / приˈход’у вже ˈрад’іо не гˈрайе / роз’ібˈраў / все / ˈкаже / наˈшо ти роз’ібˈраў // та подиˈвит’с’а / йаˈк·і там ˈл’уди маˈнен’к·і ˈб·ігайут’ // ну / оˈто ї ˈкон’ч’ілос’ на ц’ом ˈрад’іо / а куˈпити дˈруге це ж там коˈли ш·ч’е насобиˈрайеш тих гˈрошеї // ну вс’о / вже ˈрад’іо неˈмайе / вже ˈл’уди маˈнен’к·і одˈб·ігали там // так оˈто ˈч’асто оˈна розˈказуйе / шо / ˈкаже / і ˈд’іти ˈваш·і ˈбудут’ таˈк·і добишˈн’і / йак в·ін буў* (Білк).

ДОБРОЖЕЛÁТЄЛЬНИЙ ‘щирий до когось’ (Бар, Тремб).

ДОБРОСЕРДÉШНИЙ ‘щирий до когось’ (Дем, Зорик, Полов, Шт).

ДОБРУ́Н ‘чоловік, хлопець, який бажає іншим добра, дбає, піклується, співчутливо ставиться до них’ (Зорик).

ДÓВБАНЬ, *ков*. ‘молоток’ (ОлД).

ДОВБÁЧ, *орнітол*. ‘дятел (Dendrocopos)’ (Гол).

ДÓВБЕНЬ, *згруб*. ‘нетямущий чоловік, хлопець’ (Алч).

ДÓВБНЯ ‘вибоїна, яма на дорозі’ (Обор).

ДОВБТИ́СЯ ‘робити щось, займатися копіткою справою’ (Литв, Шульг). *ˈЗараз шос’ доўˈбус’а ў т’ії зе^{и}мˈл’і / шос’ там ткну // а так у ˈзимн’е ўˈремйа так сиˈд’у та ўйаˈжу* (Литв); *Там ˈхата стˈройіц’:а / і там в·ін довˈбец’:а ˈц’ілиї ден’ / доˈдому мог не^{и}ˈд’іл’у не^{и} приˈходит’* (Шульг).

ДОВГÁН ‘тютюн-самосад’ (Пер).

ДОВГÁЧ ‘високий худий чоловік, хлопець’ (Мілов).

ДО́ВГІСТЬ ‘довжина’. *|Р’іч’ка |наша нази^е^|вайец’:а Ко|мишка / це то / шо порос|ла коми|шом / в осноў|ном бо|лото // не^и^ве^и^|лич’ка р’і|ч’ушка / про|те |доўг·іс’т’ йі|йі дес’ сто к·іло|метр’іў* (Мороз).

ДОВГОНО́СИК 1. *зневажл.* ‘великий ніс (Білов, Ів, Каськ, Макіїв, Шульг)’. *Ут|ри с’в·іі доўго|носи^е^к* (Шульг); 2. ‘чоловік, хлопець з великим носом’ (Білов, Ів, Каськ, Макіїв, Шульг). *Доўго|носи^е^ка не^и^ |хоч’у к|ликати на с|вал’бу* (Білов).

ДОВГОП’Я́ТИЙ ‘довгоногий’ (Криз).

ДОВГОРУ́КИЙ, *перен.* ‘схильний до розкрадання’ (Бунч, Каськ, Криз, Прос, Хв).

ДОВЖО́К ‘вузька протяжна низина’ (ВерхП, Обор).

ДОВУ́ЧКА 1. *мед.* ‘біль у горлі’. *До|вуч’ка ме^и^|не за|муч’іла* (Можн); 2. ‘труна, домовина’ (Міст, НижД, Свист). *От жиз’н’ / хоч’ у до|вуч’ку л’а|гаї* (Міст); 3. *‘дифтерія’ (Харк. зб., 921).

ДО́ДИК, *орнітол.* ‘одуд (Upupa epops)’ (Криз, Осин).

***ДОДІ́ЛЬНА** ‘виготовлена з цільного шматка полотна (про сорочку)’ (Харк. зб., 735).

ДОЖДЬОВИ́К, *зоол.* ‘дощовий черв’як (Lumbricus terrestris)’ (Зорик).

ДОЇ́ЛКА ‘посудина, у яку доять молоко’ (Підг).

ДОЇ́НКА ‘посудина, у яку доять молоко’ (Калм).

ДО́ЙНИЙ ‘той, що дає молоко (про корів)’. *Кол|хоз у нас буў здо|ровиі // сви^е^|неї бу|ло |тис’ач’ д|вац’:ат’ на|в·ерно / ско|тини вос’е^і^м|сот |сорок |т’іл’ки |доїного с|тада* (Велик).

ДО́ЙНИЦЯ, **ДОЙНИ́ЦЯ** ‘посудина, у яку доять молоко’ (Біллуц, Зорик, Лим, Новб, Обор, ОлД, Осин, Павлен, Півн, Поб, Прос, Чаб).

ДО́ЙНЯ ‘посудина, у яку доять молоко’ (Підг).

ДОЙО́НКА ‘посудина, у яку доять молоко’ (Ів).

ДОКА́ЖЧИК ‘чоловік, хлопець, який таємно виказує когось’ (Бул, Зак, Прост, Риб’ян, Хв).

ДОКАЗА́ТИ ‘помститися’ (Білк).

ДОКО́ЛИ, *присл.* ‘до яких пір (про термін виконання)’ (ОлД).

ДОКУЧА́ЙЛО ‘надокучлива людина’ (Каськ, Прост).

*__ДОЛДО́Н__ ‘лінива й невміла людина’ (Харк. зб., XV).

ДОЛОМИ́НА ‘труна, домовина’ (Білк).

ДОЛО́ШКА ‘долоня’ (ОлД).

ДОМ ‘хата’ (У багатьох говірках). *ТоˈдʼІ ж·іночʼˈки соби^{е}ˈралисʼа всʼі там і гоˈтовили / де ˈсамиў ˈб·ілʼшиў дом / ˈхата здоˈрова таˈка / гоˈтовили тˈкати* (Білк); *Ну ˈзараз / там де ˈнаша ˈхата буˈла / постˈройіли ˈнову ˈхату / ˈновиў дом* (Мир).

ДОМОВА́ КРОПИВА́, *бот.* ‘кропива дводомна, к. пухната (Urtica dioica L., u. pubescens Ledeb.)’ (Біл).

ДОМОВИ́К, *ентомол.* ‘цвіркун (Grylloidea)’ (Півн).

ДО́НИК, *бот.* ‘люцерна (Medicago L.)’ (Вал, Вільх, НижМ).

ДО́ННИК, **ДО́ННІК**, *бот.* ‘герань (Geranium L.)’ (Гор).

ДОПИТНИ́Й ‘прискіпливий’ *А ми заˈм·іти^{е}ли / шо бˈрʼуква ле^{и}ˈжитʼ і шо ˈможна йіˈйі кˈрасти / ну ˈйісти ˈхочʼе^{и}цʼ:а / ў почʼаˈли ми кˈрасти цʼу бˈрʼукву // ˈчʼісти^{е}мо / а шкараˈлупи ˈнʼіде викиˈдати // а нам ˈтазʼіки даˈвали / таˈк·і / шо посʼтʼіˈратʼ і поˈмицʼ:а / так п·ід кроˈватʼ і ў ˈтазʼіки склаˈдайем цʼі шкараˈлупки // а там буˈла наˈчʼалʼницʼа / ˈнʼемка // при^{е}йшˈла воˈна проˈв·ірити / таˈка воˈна допитˈна буˈла // прийшˈла / йак проˈв·іри^{е}ла / а воˈни ўже з верˈхом тʼі ˈтазики стоˈйатʼ* (ВерхД).

ДОПУСКА́Ч, *млин.* ‘пристрій, що регулює подачу зерна’ (Ган).

ДОПУСКНИ́К, *млин.* ‘пристрій, що регулює подачу зерна’ (Новбор).

ДО́РДОЧКА ‘вид печива’ (Лиз).

ДОРО́ГА, *ткац.* ‘недолік на полотні’ (Прос).

ДОРО́ЖКА 1. ‘доріжка, вузький довгий килим’. *Йак оˈце уˈже ми сˈтали / так оˈце ми полотˈно не^{и} тˈкали / а оˈце ж доˈрож^{ш}ки тˈкали / дˈранки // а ˈнитки пˈрʼамо у магаˈзинʼі купуˈвали / каˈтушки* (Мороз); 2. *ткац.* ‘недолік на полотні’ (Ган, ОлД).

ДОРО́ЖНИК, *ков.* ‘інструмент для вирубування вухнальної доріжки в підкові’ (Вільш, Ков, Куряч, Лозов, ЛозО, Мик, Перем, Чорн).

ДО́СВІТКИ, *мн.* 1. ‘групове гуляння молоді’ (Підг, Полов, Шульг); 2. ‘сходини дівчат (жінок) зимовими вечорами, щоб прясти, а у свята – і розважатися’ (Новб).

ДОСКА́ 1. ‘дошка’ (Зорик, Мам, Мик, Преоб, Юр); *Та|к·і |доски пи|л’алис’а на пило|рам·і / і |доски т’і засти|лали на к|риш·і* (Преоб); 2. ‘половиця, одна з дощок підлоги’. *Пол по|ганиӗ / |доски скри^е п|л’ат’* (Юр); 3. *перен.* ‘дуже худа жінка, дівчина’ (Мир, Новб, Павлен, Тремб). *|Наша На|талка дос|ка дос|койу* (Новб).

ДОТО́ШНИЙ 1. ‘надокучливий’ (Бул, Риб’ян). *Не^и буд’ та|ким до|тошним* (Бул); 2. ‘осоружний, який до краю набрид’ (Полов, Шт). *Ц’а до|тошна ро|бота ме^и|не ў гроб^п по|ложе* (Шт).

ДОХЛЯ́К, *зневажл.* ‘дуже худий чоловік, хлопець’ (Юр).

ДО́ХТОР ‘лікар’ (У багатьох говірках). *То|д’і во|на |каже // да|ваї по|йіде^иm / йа |йіхатиму у С|ватове |на‿дом / а ти до |дохтора* (Зал).

ДО́ЧА ‘донька’ (У багатьох говірках).

ДОЩА́КА ‘дуже сильний дощ’ (У багатьох говірках). *Та|киӗ дош·|ч’ака лиў / шо ми не^и мог|ли |ч’ерез^с йа|рок |ч’ерез^с тоӗ пере^и|л’ізти* (Сват).

ДРАБИ́НА, *перен.* ‘висока худа жінка, дівчина’ (Підг, Тит).

ДРАБИНА́СТИЙ ВІЗ ‘віз, бокові частини якого зроблені з поздовжніх і поперечних жердин’ (Зорик).

ДРАБИНКИ́, *мн.*, *обряд.* ‘вид печива, яке печуть на Вознесіння’ (Можн, Новб, Преоб). *На Возн’е^і|с’ен’ійе пе^и|ч’ут’ драбин|ки / |посл’е |Паски шес’т’ не^и|д’іл’ / по|том |кажут’ / шо возн’е|сис’а |Господ’і на н’е^іб·е^і|са / і пе^ик|ли о|це драбин|ки / п|росто о|так дра|бинойу ви|ложували / і во|но спе^и|ч’ец’:а і ха|роше / ну во|но ж з|добне / йак і |паска / з|валис’ драбин|ки* (Преоб).

ДРАБИНЯ́КА ‘драбина, дерев’яні чи залізні сходинки якої можна пересувати’ (ОлД).

ДРА́БКА ‘граблі’ (Врубів).

ДРАЖНІ́ННЯ ‘прізвисько’. *Ко|ли л’у|дина пом|ре / зап|рошуйут’ |бат’ушку // п·іп це |кажут’ драж|н’ін’:а // а от |бат’ушку / зап|рошуйут’ |бат’ушку і отп·і|вайут’ / с’п·і|вайут’* (Полов).

ДРА́НИК, **ДРА́НІК**, *кулін.* ‘оладка з тертої картоплі’ (Білов, Бут, Донц, Зак, КарС, Марк, Новайд, Новохт).

ДРА́НИЧКА, *кулін.* ‘оладка з тертої картоплі’ (Білов).

ДРА́НКИ, *мн.* 1. *ткац.* ‘поперечні нитки тканини’ (Каськ); 2. ‘шматки старого одягу, які використовують для виготовлення домотканих доріжок’. *Го|товимо на до|рожки ж на ц’і самот|кан’:і / і о|то од|н’і там шо посприт|н’іш·і тчут’ там сп·ец’і|ал’но бу|ли та|к·і ло|точ’ки / в них на|мотували ц’і ж д|раноч’ки / ми йіх з|вали д|ранки / |разн’і / і по цв·і|там сорт’іру|вали йіх і по цв·і|там т|кали* (Білк).

ДРАНЦІ́, *мн.*, *кулін.* ‘різаний або рваний шматочок прісного тіста, зварений у воді чи молоці’. *Ну дран’|ц’і це |т’істо / йа|ке в̇ідри^е|вайут’ ру|ками і ки^е|дайут’ ў ки^еп·а̇|ток / во|ни полу|ч’айуц’:а та|к·̇і не^и|р’їйн’і* (Піщ).

ДРАПА́К ‘борона, смуга на полі, зроблена плугом’ (Підг).

***ДРАЧЕ́ВНИК**, *кулін.* ‘печена страва з борошна і яєць, яку їдять з маслом’ (Харк. зб., 531).

ДРА́ЧКА ‘зламаний велосипед’ (Гор, Камиш).

ДРАЧУ́Н 1. ‘задерикуватий чоловік, хлопець’ (Арап, Гол, Гонч, Заайд, Зак, Каськ, Коляд, Осин). *А|би т|рохи |випи^ели / драч’у|ни з|найдуц’:а* (Зак); 2. ‘розбійник’ (Гол, Зак, Прос). *|Ран’ше / |кажут’ / тут са|м·і драч’у|ни жи^е|ли* (Прос).

ДРЕМЛЮ́ГА, *орнітол.* ‘дрімлюга, нічний птах (Caprimulgus europaeus)’ (Лиз).

ДРИ́ВЕТНЯ ‘колода, на якій рубають дрова’ (У багатьох говірках).

ДРИ́МБА, *сп.* ‘дуже худа людина’ (ДемО).

ДРІБЛЕ́НА ‘дрібна солома при молотьбі’ (Брус).

ДРІВЕ́ТНЯ, *ков.* ‘дубова колода для ковадла’ (Вільш).

ДРІК, **ДРОК**, *ентомол.* 1. ‘овід підшкірний бичачий (Hypoderma bovis)’ (Байд, Бонд, Круп, Лозов, Марк, Риб’ян, Сич, Хв, Шульг); 2. ‘ґедзь (Tabanidae)’ (Білов). ◊ **ДРОК УКУСИ́В** ‘про людину, яка нервує, у якої поганий настрій’ (Зайц).

ДРОВОСЄ́К ‘чоловік, хлопець, який рубає дерева’ (КрасП).

ДРОГВА́ ‘застиглий бульйон’. *Дрог|ва на холо|дец’ не^{и} |дуже зас|тигла* (Греч).

ДРО́ЖДІ, **ДРО́ЖЖІ**, **ДРІ́ЖЖІ** *мн.* ‘дріжджі’ (У багатьох говірках). *Йак пе^{и}к|ли / то д|рожд’і та му|ка та во|да ч’і си|роватка / а голоў|не / ш·ч’об / |к·істо |ч’уствовало те^{и}п|ло рук / т|реба з л’у|боўйу м·і|сити / |т’іл’ки то|д’і во|но |буде |гарне / пух|ке* (Новб); *Не бу|ло спи^{е}рто|вих дрож|д’еї // ро|били д|рожд’і са|ми* (Парн); *|Дес’ат’ год^{т} мат’ г|нала |т’іки на сво|йіх дро|ж·:ах само|гонку* (Зорик).

ДРОКОВИ́ЦЯ, *ентомол.* ‘ґедзь (Tabanidae)’ (Колом, Парн, Руд). ◊ **ДРОКОВИ́ЦЯ НАПА́ЛА** ‘про людину, яка поводиться неадекватно’ (Зайц).

ДРОТ, *ентомол.* ‘ґедзь (Tabanidae)’ (Біллуц).

ДРО́ФА, **ДРО́ХВА**, *перен.*, *зневажл.* ‘висока худа жінка, дівчина’ (Кудр, Підг).

ДРУЖБИ́НИ, *мн.*, *обряд.* ‘гуляння в хаті молодого або молодої ввечері перед неділею, у яку буде весілля’ (Біллуц, ЛозО, Новастр, Олександроп).

ДРУЖО́К, *обряд.* 1. ‘товариш молодого на весіллі’ (У багатьох говірках); 2. ‘один із учасників обряду сватання, підбрехач’. *С|ватали // у |кого буў |парубок / у|же до|рослий / йо|му ўже т|реба же^{и}|ниц’:а // з|нач’іт’ поси|лали друж|ка / а друж|ку / то та|кий буў бол|тун / |добре ба|лакат’ у|м·іў / не^{и} то шо там / а йо|го про|сили / ну маго|рич’ йо|му об·а|зате^{и}л’но / про|сили йо|го бат’|ки* (Мороз).

ДРУШЛА́К, **ДРУШЛА́Х**, **ДРУШЛЯ́Х**, **ДУРШЛА́К**, **ДУРШЛЯ́К**, **ДУРШЛА́Х**, **ТРУШЛЯ́К**, **ТРУХЛА́К**, **ТРУХЛЯ́К** ‘друшляк’ (У багатьох говірках). *І то|мат добаў|л’айе^{і}ш / хоч’ |кислих пом·і|дор’іў одн’і|йейі |гуш·ч’і на труш|л’ак на|давиш без шку|ринок* (Білов).

ДРЬО́МА, *бот.* 1. ‘дутень ягідний (Cucubalus baccifer L.)’ (Заїк, Луб, Олек); 2. ‘куколиця біла (Melandrium album (Mill.) Garcke.)’ (Заїк, Луб, Олек).

ДРЯ́ПАТИ // ДРЯПАНУ́ТИ ‘швидко бігати, втікати // побігти, втекти’. *Пˡрошлиї год ми ˡпасли коˡроў оˡтам / а воˡна їде лиˡсиц’а / йак поˡбачила нас / йак др’апаˡнула од нас* (Шульг).

ДУБИНЯ́К ‘зарості молодого дуба, дубова памолодь’ (Зорик).

ДУБНЯЧО́К ‘дубовий ліс’ (Бул).

ДУДКИ́, *мн.* 1. ‘насінний пагін цибулі’ (Новастр); 2. *бот.* ‘дягель лікарський (Archangelica officinalis Hoffm.)’ (Зайц, Тр).

***ДУ́ЗИК** ‘круглий шкіряний ґудзик’ (Харк. зб., 759).

ДУК, *млин.* ‘отвір посередині млинового колеса’ (Вар).

ДУКНА́ТИЙ ‘переспілий, порожній (про огірки, кавуни)’ (Алч).

ДУ́РА, *лайл.* ‘розумово обмежена жінка, дівчина’ (У багатьох говірках).

ДУРИХВІ́СТКА, *лайл.* ‘нечесна жінка, дівчина’ (Тар).

ДУ́РІК, *ірон.* ‘дурень’ (Олександрів).

ДУРКО́, *ірон.* ‘дурень’ (Нещер).

ДУРКУВА́ТИЙ, *згруб.* ‘трохи дурний’ (У багатьох говірках).

ДУРМА́Н ШИША́ТИЙ, *бот.* ‘дурман звичайний (Datura stramonium L.)’ (Заайд).

ДУРНИ́ШНИК, *бот.* ‘амброзія полинолиста (Ambrosia artemisiifolia L.)’ (Оріх).

ДУРОТА́ ‘пустощі’ (Новастр).

ДУРУ́М, *бот.* ‘тверда пшениця (Triticum durum)’ (Бондар, Вес, Голуб, Новбор, Підг, Старб, Чмир).

ДУРЬО́ХА, *згруб.* ‘розумово обмежена жінка, дівчина’ (Бар, Вар, Нещер, ОлБ, Тит).

ДУХ ‘тепле, нагріте повітря’ (Шт).

ДУХМА́НИТИСЯ, *ірон.* ‘бризкати на себе духами’ (Крем).

ДУ́ЧКА[1], *млин.* ‘дірка посередині верхнього млинового каменя’ (Бул, КрасП, Прос).

ДУ́ЧКА[2], *гонч.* ‘один із отворів у перегородці, через які проходить вогонь на обпалюваний посуд’ (Бонд, Новопск, Ціл).

ДУША́ 1. ‘людина, якась кількість людей (у множині)’ (Біллуц, ВерхД, Гор, Курячів, Мир, Нещер, ОлБ, Полов, Сват, Смол, Шт). *С’ім|йа ве^и|лика у нас / |вос’ім душ с’ім|йі бу|ло* (Смол); *Це ў п·ії|с’ат т|рет’ом го|ду / три ду|ш·і г|ромом у|било ў |мене / да |мат’ір / б|рата і не|в·істку* (Смол); *Д’і|теї у нас бу|ло ба|гато // бу|ло де^и|ўйат|нац’:ат’ душ / но з де^и|ўйат|нац’:ати нас ос|талос’ |семе^иро* (Мир); 2. *перен.* ‘середина розрізаного кавуна’ (Шт).

ДУШИ́СТИЙ ‘пухкий (про вироби з тіста)’. *А то|д’і о|то |ран’ч’е і пшо|но к|расили і ўсе ну шоп о|на |гарна бу|ла ж |паска та|ка / ну і о|то йак |пишна / так |гарно |к·істо |з’ійде / о|на та|ка ду|шиста (Біллуц).*

ДУШНИ́К, **ДУ́ШНИК**, *гонч.* ‘один з отворів у перегородці, через які проходить вогонь на обпалюваний посуд’ (У багатьох говірках).

ДЬО́РГАЛО, *ткац.* ‘найнята людина, яка бере коноплі’ (Мороз).

ДЬО́РГАТЕЛЬ, *ков.* ‘кувальний молоток для підковування коней’ (Бар, Вільш, ЛозО).

ДЬО́РГАТИ 1. ‘клювати (про рибу)’ (Юр); 2. ‘висмикувати нитки з тканини’ (Біллуц).

ДЬО́РГАЧ, *ткац.* ‘найнята людина, яка бере коноплі’ (Біллуц, Степ).

ДЬОРГУ́Н[1], *ков.* ‘кувальний молоток для підковування коней’ (Мик).

ДЬОРГУ́Н[2], *ткац.* ‘найнята людина, яка бере коноплі’ (Мороз).

ДЬОРН ‘дерен, поверхневий шар ґрунту, укритий трав’янистими рослинами, густо пронизаний їхнім корінням’ (Павл).

ДЮ́ДЯ, *дит.* ‘холод, холодно’ (Зорик).

ДЮЙМО́ЙВОЧКА, *бот.* ‘латаття біле, л. сніжно-біле (Nymphaea alba L., n. candida J. et C. Presl.)’ (Олек).

ДЮ́ША, *виг.* Уживають для кликання індиків (ВесТ).

ДЯДЬКИ́, *мн.*, *ткац.* ‘плоскінь’ (Червпоп).

Е

ЕКСПАРЦЕ́Т ‘еспарцет, трав’яниста бобова кормова культура’ (У багатьох говірках).

ЕМША́НИК 1. ‘приміщення для зимівлі вуликів’ (Білов, Литв). *Е^{и}мˈшани^{е}к у нас пагаˈнен’киї* (Білов); 2. ‘курінь’ (Білов, Литв). *У ˈмене там уˈсе / йак поˈложе^{и}но / йа е^{и}мˈшани^{е}к соˈб·і зроˈбиў* (Білов).

ЕНДИ́К, *орнітол.* ‘індик домашній (Meleagris gallopavo Linnaeus)’ (Підг, Шул, Шульг). *Шо при^{е}дˈбайеш / те ж і ве^{и}зˈли / сви^{е}ˈнеї і куˈреї там / чи хто вуˈт’а / хто там гуˈсеї чи шо / ну енˈдик·іў не^{и} буˈло тоˈд’і // ў нас у се^{и}ˈл’і енˈдик·іў не^{и} буˈло* (Шул); *Пйат’ коˈроў / пйат’ молодн’аˈка / вуˈт’ата / ˈгуси / енˈдики / свиˈнеї ˈпоўно* (Шульг).

Є

ЄДИНОЛІ́ЧНІК ‘відлюдник’ (Бонд, Нещер, ОлБ).

ЄЗДО́К, **ЇЗДО́К** ‘вершник’ (Кррч, Підг).

ЄР ‘яр’ (Лоз, Мороз, Нещер, Шульг).

Є́РОК, **ЄРО́К** 1. ‘ярок, глибока довга западина, що утворилася внаслідок розмиву пухких осадових порід тимчасовими потоками’ (Білов, Кур, Курячів, Мороз, Полов, Трав, Шт). *Оˈце ж ми ˈкажем йаˈрок // йаˈрок // а в ˈДеркул’і ˈйерок ˈкажут’ // в ˈйерках с’ˈн’ігу буˈло ˈпоўно* (Білов); *Сˈтали ми роˈбити ˈдуже ˈважко // воˈлами т’аˈгали / і ˈборони / і плуˈги т’аˈгали / і коˈровами роˈбили он там на гоˈр’і // та йак при^{е}ле^{и}ˈт’іў самоˈл’от / йак наˈч’аў строˈч’іт’ / так ми поброˈсали коˈроў та*

ӯ йерˈки (Курячів); 2. ‘широка борозна, утворена посередині ниви, якщо її орали від країв до середини’ (Берез, Зак, Калм, Ман, Новник, Новпск, Новр, Пис, Піск, Стр); 3. ‘довга заглибина в землі, проведена плугом’ (Новр); 4. ‘глибоке провалля’ (Нов); 5. ‘місце де круто спадає поверхня землі внаслідок обвалу, осипання’ (Білов); 6. ‘глибока довга западина з стрімкими берегами, вибоїна від дії талих вод’ (Нов, Шульг).

Є́СЛІ, *спол.* ‘якщо’ (У багатьох говірках).

Ж

ЖА́БА, *перен.* 1. *мед.* ‘хвороба горла, серця’. *ˈДуше ме^{и}ˈне ц’а ˈжаба / а йа не^{и} здаˈйус’* (Шт); 2. ‘людина з витрішкуватими очима’. *Йак гˈл’ане своˈйіми глаˈзами / ˈжаба ˈжабойу* (Баг); 3. *кулін.* ‘коричнева чи кремова плівка, що виникає на молоці під час пряження’ (Семик).

ЖА́БКА ‘перо, знаряддя для писання’. *Таˈке йе ˈдере^{и}во бузиˈна / ним не^{и} ˈт’іки кˈрасили / а ї пиˈсали // таˈк·і ˈпера буˈли / ˈжабка зˈвалис’ / ˈпера з меˈталу / тоˈнен’ке ˈт’іки воˈно / і ˈруч’ка ж оˈто таˈка дере^{и}ӯˈйана* (Преоб).

ЖАБОЇ́ДКА, *зоол.* ‘самиця вужа звичайного (Natrix natrix)’ (Руд).

ЖАБО́Н, *зоол.* ‘самець жаби (Ranidae)’ (Підг, Старб).

ЖАБРІ́Й, *бот.* 1. ‘катран понтійський, к. татарський (Crambe pontica Stev. ex Rupr., c. tataria Sebeok.)’ (Бонд, Криз); 2. ‘миколайчики плоскі, м. польові (Eryngium planum L., e. campestre L.)’ (Криз); 3. ‘перекотиполе (Goniolimon tataricum)’ (Ст).

ЖА́Б’ЯЧА ЦИБУ́ЛЯ, *бот.* ‘гадюча цибулька занедбана (Muscari neglectum Guss.)’ (Іл, МалЮ).

ЖА́Б’ЯЧІ, *мн.*, *бот.* ‘жовтець (Ranunculus L.)’ (ДемО).

ЖА́ВОРОН, *орнітол.* ‘самець жайворонка польового (Alauda arvensis)’ (Ман).

ЖА́ВОРОНОК, *орнітол.* ‘жайворонок польовий (Alauda arvensis)’ (У багатьох говірках).

ЖА́ДІНА, *сп.* ‘скупа людина’ (У багатьох говірках).

ЖА́ДНИЙ, *займ.* ‘кожен’ (Білк, Завод, Лиз).

ЖАДО́БА, *сп.* ‘скупа людина’ (Бонд, Бул, Корж, Лантр, Міл, Розп, Юр).

ЖАДЮ́ГА, *сп.* ‘скупа людина’ (У багатьох говірках).

ЖАЛА́, *бот.* 1. ‘кропива дводомна, к. пухната (Urtica dioica L., u. pubescens Ledeb.)’ (Макарт); 2. ‘кропива жалка (Urtica urens L.)’ (ДемО, Зайц, Курячів, Макарт, Тр).

ЖАЛИ́ЦЯ, *ентомол.* ‘оса звичайна (Pseudovespa vulgaris)’ (Кам’ян).

ЖАЛЮ́ГА, *ентомол.* ‘оса звичайна (Pseudovespa vulgaris)’ (Старб).

ЖА́РКА ‘смаження, один із способів приготування їжі’ (Дмитр, Микол).

ЖАРКЕ́, *кулін.* ‘м’ясна страва – смажене або запечене м’ясо’ (Біллуц, Донц, Тар).

ЖАРКО́В’Є, *кулін.* ‘печеня, страва з м’яса’ (Підг).

ЖАРКО́Є, *кулін.* ‘м’ясна страва – смажене або запечене м’ясо’ (Донц, Микол, Новайд, Привіл, Шпот).

ЖА́РНИЦЯ ‘сковорода’ (Білов).

ЖАРНИ́ЧКА ‘сковорода’ (Мир).

ЖАРО́ВКА, **ЖИРО́ВКА** ‘мазь для обличчя’ (Кур, Курячів). *Б|рата |ж·інка ро|била в ап|тец’і та при^{е}не^{и}|с|ла жа|роўки / ми жа|роўка нази|вали маз’ та|ку / шо |пику |мажут’ / шоб |б·іл’і бу|ли // так д’іў|ч’ата йак пона|мазувалис’а / йак понач’|вакувалис’а / ме^{и}|н’і там т|р’ішки ос|талос’а / йа ж |сама |мен’ша м·іж |ними // так во|ни |може до п·іў |ноч’і с|пали // то|д’і пообди^{е}|рали і ш|кури / і си|д’ат’ |воду х|л’упайут’ / і рушни|ки кла|дут’ / о|но ж із сул’і|мойу там ч’і шо // так |утром страш|н’і бу|ли / пооб|диран’і ўс’і* (Курячів).

ЖА́ТВА 1. ‘жнива, час збирання зернових’ (У багатьох говірках); 2. ‘молотьба’. *Йак при^{е}ве^{и}з|ли сно|пи / то|д’і |жатва* (Ант).

ЖБА́НЧИК ‘залізний посуд для рідини’. *Спле^и|тем кра|с’івиĭ тин / |наĭдем кра|с’івиĭ ж|бан’ч’ік / по|в·ісим на тин / ж|бан’ч’ік шо це та|ке? // та|ка / жи|л’із’н’і |були та|к·і горш|ки // н’е / в·ер|н’ейе жбан це не^и гор|шок / це та|киĭ йак у|шап / шос’ |т’іпа та|кого // ну гор|шок по|в·ісим на тин* (Крем).

ЖВА́ЧКА ‘повторне пережовування жуйними тваринами їжі, що повертається зі шлунка в ротову порожнину’ (У багатьох говірках).

ЖГУ́ЧКА, *бот.* ‘кропива жалка (Urtica urens L.)’ (Бонд, НижД).

ЖЕЛІ́ЗНИЙ, **ЖИЛІ́ЗНИЙ** ‘залізний’ (У багатьох говірках). *Там іш·|ч’е при ў|йізд’і ў ц’у ч’ас’т’ Б·ілоку|рак·іна / сто|йіт’ ве|ликиї-ве|ликиĭ |жоўтиĭ коло|сок ну та|киĭ же^и|л’ізниĭ / на йа|кому на|писано / ш·ч’о Рас|в·ет* (Білк); *При|йіхала ма|шина із тим / йак о|то |кажут’ / о|т’і жи|л’ізн’і / ну шо г|руз’ат’ у |його ту / кон|теĭнери* (Гонч).

ЖЕЛІ́ЗНИЙ ШТИРЬ ‘залізний стрижень, що скріплює задню частину воза з розворою’ (Лозов).

ЖЕЛІ́ЗО 1. ‘залізо’ (У багатьох говірках). *Ш·ч’ас д’ітво|ра |ход’ат’ / попе^ире^ири|вали ўс’і де жи^е|л’ізо бу|ло / |ход’ат’ с м·іноіс|кат’е^іл’ами / шу|каĭут’ жи^е|л’ізо / шоб здат’* (Курячів); 2. ‘покрівля з дахового заліза’ (Мик, ОлБ). *|Хати с|тали ст|роĭа^іт’ / йак соĭеди|ниўс’а кол|хоз // |ран’ше со|ломоĭу бу|ли ўс’і к|рит’і / не бу|ло н’і ў |кого хат / шоб |било ўк|рито ч’і |шихвером / ч’і жи|л’ізом* (ОлБ).

ЖЕЛІПА́ТИ, *згруб.* ‘видавати крик; волати, галасувати, репетувати’ (Кам’ян, НижБ).

ЖЕЛО́ ‘лезо сокири’ (Ган).

ЖЕЛУ́ДОК, **ЖОЛУ́ДОК** ‘шлунок’ (У багатьох говірках). *Ну а по|том ч’оло|в·ік стаў хво|рат’ // у бол’|ниц’ах / то же^и|лудок бо|лит’ / то спи^е|на бо|лит’* (Гор); *Ну о|на не^и пи|ла так порош|ки / йак йа од даў|л’ен’іĭа / то од же^и|лудка* (ОлН); *О|ни ўс’і ме^и|н’і таб|л’етки і у|коли / шо ж о|ни |т’іки ме|н’і не да|вали / жо|лудок |т’іки отро|вило і вес’ орга|н’ізм / і ўсе* (НижБ).

ЖЕМЕРА́, *бджіл.* ‘залишки після добування воску з вощини’ (Зорик).

ЖЕ́НЩИНА ‘жінка’ (У багатьох говірках). *А на д|руг·ії сторо|н’і |вулиц’і жи|ве |женш·ч’іна ви|сока / |поўна / о|на та|ка грубу|вата / |із:а |того / шо во|на та|ка ве^и|лика / і проз|вали йі|йі д’уі|мовоч’ка* (Гонч).

ЖЕРДЕ́ЛЬ // **ЖЕРДЕ́ЛІ**, **ЖЕРДЬО́ЛА** // **ЖЕРДЬО́ЛИ**, **ЖАРДЬО́ЛА** // **ЖАРДЬО́ЛИ**, *бот.* ‘абрикос звичайний (Armeniaca vulgaris Lam.)’ (Вруб, Голуб, Данил, Заїк, Карм, Клим, Криз, Луб, Мик, Мороз, НижБ, Олек, Оріх, Підг, Шелест). *|Л’ітом ва|рен’:а |вар’ут’ з |йаблук / |т’ут’і^и ни / жар|д’ол / обл’е^і|п·іхи* (НижБ).

ЖЕРДИ́НА, *перен.*, *сп.* ‘висока худа людина’ (Бул, ДемО, Єп, Лантр, Нещер, Підг, Тар, Тит).

ЖЕ́РДІ, *мн.* ‘поручні’ (Попів).

ЖЕРЕБЯ́ ‘лоша’ (Мик).

***ЖЕРЕ́ЛКА** ‘комір’ (Харк. зб., 530).

ЖЕСТО́КИЙ ‘жорстокий’ (У багатьох говірках).

ЖИВА́ЛКИ, *мн.* ‘вени’ (ЧервП).

ЖИВЕРЖИ́НА, *бот.* ‘жоржина periста (Dahlia pinnata Cav.)’ (Оріх).

ЖИВОКО́СТ, **ЖИВОКІ́СТ**, *бот.* 1. ‘залізняк бульбистий, з. колючий (Phlomis tuberosa L., p. pungens Willd.)’ (Оріх); 2. ‘дельфініум яскраво-червоний (Delphinium puniceum Pall.)’ (Жов, НижД, Слсрб).

ЖИВОСИ́ЛОМ, *присл.* ‘насильно’ (Ган).

ЖИВОТИ́НА ‘тварина, її окремий представник’ (Біллуц, Юр).

ЖИВОТНИ́К, *ткац.* ‘перекладина в ткацькому станку, на яку спирається ткач’ (Паньк).

ЖИВУ́ЧКА, *бот.* ‘горлянка женевська (Ajuga genevensis L.)’ (Вал, Вільх, Заїк, Луб, Олек).

ЖИГУ́Н, *ентомол.* ‘овід (Oestridae)’ (Вр).

ЖИД 1. ‘скупа людина’ (Бар, Бул, Вис, Гор, Макіїв, Пів, Піс, Риб’ян). *У ˈйого зиеˈмойу с’ˈн’ігу неи ˈвипросиеш / таˈкиї жидт* (Пів); 2. *жарт.* ‘горобець’ (У багатьох говірках). *На горобˈц’а ˈкажут’ жид / а чоˈго неи зˈнайу // ˈт’іки ˈч’ула* (Зайц).

ЖЙДКА ‘бічна кімната, відокремлена стіною від великої кімнати’ (Зорик).

ЖИЗНЬ, **ЖЙЗНЯ** ‘життя’ (У багатьох говірках). *ˈДумайу / та ˈлуч’ше йа ˈбуду ˈмуч’ац’:а саˈма / ч’ім бат’ˈкам неиˈма ˈжизн’і* (Марк); *Баˈлакали про ўˈс’аке / про ˈжиз’н’у / йаˈка с’іˈч’ас вашˈка* (Ман); *Шо це за ˈжизн’а отаˈка буˈла / та неи даї Бог* (Смол); *Поч’аˈлис’ пол’оˈв·і роˈботи / йаˈка неи поˈгана ˈжизн’а на сеиˈл’і / ну а ўсе ˈр’ійно ˈл’уди стаˈрайуц’:а* (Червпоп).

ЖЙЛА ‘місце добування води’ (Бар).

ЖЙЛОЧКИ, *мн.* ‘тонкі бокові ниточки на моркві’ (Шт, Перем).

ЖИЛЬÓТКА, **ЖУЛÉТКА** ‘жилетка’ (Кам’ян, Мороз, Преоб). *Пˈлат’:а ˈженш·ч’іни ноˈсили / хто ˈйупбку і ˈкофту ноˈсиў / ну і там йаˈкус’ ˈкофточ’ку / жиˈл’отку / йак холодˈн’іше надˈвор’і / од’іˈвали* (Преоб).

***ЖЙЛЯНКИ** ‘житні коржі, які печуть у жилавий понеділок (преший день великого посту) та їдять з хріном і редькою’ (Харк. зб., 257).

ЖИРÁФА, **ЖИРÁХВА**, *перен.*, *зневажл.* 1. ‘здоровило’. *ЖиеˈрафойуЗвеиˈмо ˈд’іда Іˈвана* (Мир, Нещер); 2. ‘висока худа жінка’. *Х·іˈба то ˈж·інка / то жиеˈрафа* (Єп).

ЖИРОВЙК, *бот.* ‘портулак великоквітковий, п. городній (Portulaca grandiflora Hook., p. oleracea L.)’ (Оріх).

ЖИРОМ’ЯС, *зневажл.* ‘товста, сита людина’ (Георг).

ЖИРÓПА, *зневажл.* ‘гладуха, непомірно товста жінка, дівчина’ (Новастр).

ЖИРУВÁТИ 1. ‘розкошувати’ (Білов, Литв). *Он ˈнаш·і суˈс’іди / жиеруˈвали / жиеруˈвали / ˈпоки ў ˈгород пеиреиˈбралис’* (Литв); 2. ‘пустувати’ (У багатьох говірках). *Хˈлопц’і / хˈвате вам жиеруˈвати / х·іˈба неи нажиеруˈвалис’ ш·ч’е* (Зайц). ◊ **ЖИРУЮТЬ ОГІРКЙ**, **ПОМІДÓРИ** ‘швидко виростає бадилля

рослини’. *ˈСад’ут’ помиˈдори ч’і огирˈки / оˈгудина зˈдорово росˈте / а ˈзаўйаз’і неᶦˈма / оˈто ї ˈкажут’ жиˈруйе* (Зайц).

ЖИСТЬ ‘життя’ (Нещер, Новник, ОлБ, ОлН). *ˈОбш·ч’ем жис’т’ буˈла тод’і интеˈресна* (ОлН).

ЖИ́ТНИЦЯ, *обряд.* ‘невеликий сніп жита, вставлений у глечик, один з атрибутів весільного столу’. *Оˈце ж там ˈжитниц’а зˈнайу роˈбила / на веᶦˈс’іл’:і // спл’іˈталас’а // та пˈл’ашка йаˈкас’ там буˈла і с’н’іп ˈжита і оˈно приўˈйазувалос’а і оˈце ˈжитниц’а буˈла // і оˈц’у ˈжитниц’у сˈтаршиї боˈйарин поˈвинен буў збеᶦреᶦˈгˈти / ш·ч’об неᶦ ўкˈрали / бо хто ўкраˈде ц’у ˈжитниц’у / тоˈд’і ˈвикуп здоˈровиї плаˈтили за ц’у ˈжитниц’у* (Біллуц).

ЖИТНЯ́К, *бот.* ‘житняк гребінчастий, ж. донський, ж. Лавренків (Agropyron pectinatum (Bieb.) Beauv., a. tanaiticum Nevski., a. lavrenkoanum Prokud.)’ (Бонд, Вал, Вільх, Вруб, Данил, Заайд, Коляд, Мороз, Шелест).

ЖИТНЯ́НКА ‘житня солома’ (Білк, Білов, Бондар, Верхбогд, Вес, Голуб, Дмитр, Заайд, Лозов, Новайд, Новбор, Новпск, Перем, Піск, Сват, Старб, Тр, Чмир, Шт, Шульг).

ЖИ́ТО 1. *бот.* ‘рожа зморшкувата, р. рожева (Alcea rugosa Alef., a. rosea L.)’ (ДемО, МалЮ, Тр); 2. ‘загальна назва для всіх зернових культур’ (Обор).

ЖИ́ТЦЕ, *бот.* ‘калістефус китайський, айстра садова (Callistephus chinensis (L.) Nees.)’ (Заайд).

ЖИТЯ́НКА ‘житня солома’ (Зак, Макарт, Піск).

ЖЛУКТИ́ТИ, *згруб.* ‘пожадливо й багато пити’ (Ган).

ЖЛУ́КТО, *перен.* ‘непомірно повна людина’ (Бул, Шт).

ЖМИХ ‘обчищений качан кукурудзи’ (ОлД).

ЖМІЛЬ, *ентомол.* ‘джміль земляний (Bombus terrestris)’ (Біллуц, Заайд, Степн, Тан, Тремб).

ЖМОТ ‘скупий чоловік, хлопець’ (У багатьох говірках).

ЖМО́ТИНА, *сп.* ‘скупа людина’ (У багатьох говірках).

ЖМОТЮ́ГА, *сп.* ‘скупа людина’ (Новастр).

ЖМУР ‘дитяча гра, під час якої один з учасників із зав’язаними очима ловить або відшукує інших’. *У жмуˈра гˈрали // оˈце повиˈходем на ˈвулицу ўс’і ж йак ˈвеч’ір / то ми б·іжеˈмо гуˈл’ат’ // у жмуˈра гˈрайемо // ўс’і жˈмуримос’а оˈце ж / а оˈдин кри*^{е}*ˈч’іт’ / шо тоï / шоб ˈб·ігли* (Вин).

ЖМУРО́К ‘дитяча гра, під час якої один з учасників із зав’язаними очима ловить або відшукує інших’ (Баг, Біллуц, Білов, Гор, ОлН, Піщ). *У жмурˈка гˈрали йак / стоˈйаў оˈто с’т’іг соˈломи пˈр’амо на свиˈнарнику / т’іˈки оˈтак узˈдоўж / ми проˈрили ˈд’ірку ˈч’ерез уˈсе тоï / і оˈто проˈлазили кр’із’ тоï с’т’іг* (ОлН).

ЖО́ВТА КУВШИ́НКА // ЖО́ВТІ КУВШИ́НКИ, *бот.* ‘глечики жовті (Nuthar lutea (L.) Smith.)’ (Заїк, Курячів, Лим, Луб, Мик, Олек, Підг, Піск).

ЖО́ВТА РОМА́ШКА, *бот.* ‘гайлардія гарна (Gaillardia pulchella Foug.)’ (Мороз, Шелест).

ЖОВТЕ́НЬКІ, *мн.*, *бот.* ‘рудбекія роздільнолиста, р. шершава (Echium vulgare L.)’ (Вал, Вільх, Міст).

ЖОВТЕ́ЦЬ, *бот.* ‘жовтушник лакфіолевидний, ж. лісовий, ж. нечуйвітровий, ж. розлогий, ж. розчепірений (Erysimum cheiranthoides L., e. sylvaticum Bieb., e. hieracifolium L., e. diffusum Ehrh., e. repandum L.)’ (Бонд).

ЖО́ВТИЙ БЕЗСМЕ́РТНИК, *бот.* ‘бурачок пустельний (Allyssum desertorum Stapf.)’ (Іл, МалЮ).

ЖОВТОГАРЯ́ЧОВИЙ ‘жовтогарячий’ (Кам’ян).

ЖОВТОГРУ́ДКА, *орнітол.* ‘вівсянка (Emberiza)’ (Зор).

ЖОВТОПУ́З, *зоол.* ‘ящірка (Lacerta)’ (Дем’ян).

ЖОВТОРО́ТИК, *орнітол.* ‘горобець (Passer)’ (Дем’ян, Старб).

ЖОВТУНЕ́ЦЬ, *бот.* ‘жовтець (Ranunculus L.)’ (Гор).

ЖОВТУ́ШКА, *орнітол.* ‘синиця велика (Parus major)’ (Чмир).

ЖОВТУ́ХА, **ЖОЛТУ́ХА**, *мед.* ‘захворювання печінки’ (Ант, Бул, Ган, КрасП, Підг, Юр).

ЖО́ГА, *мед.* ‘відчуття печії в стравоході’ (У багатьох говірках).

ЖОГНУ́ТИ ‘вдарити’ (Донц).

ЖОЛУБО́К ‘канал, водовідвід’ (Терн).

ЖОЛУДЯ́НИК, *кулін.* ‘корж із жолудів, який їли під час голоду’ (Вар).

ЖОРО́ВКА, *млин.* ‘палиця, за допомогою якої крутять жорна’ (ОлД).

ЖО́РОН, *млин.* ‘ручний млин’ (ОлД).

ЖО́СТЕР, *бот.* 1. ‘жостір проносний (Rhamnus cathartica L.)’ (Вал, Вільх, Луг, НижМ); 2. ‘слива степова (Prunus stepposa Kotov)’ (Вал, Вільх, НижМ).

ЖУ́ЖАЛКА, **ЖУ́ЖЕЛКА** ‘залишки після згоряння твердого палива’ (Новсв, Розсип). ◊ **ВИ́СИПАТИ ЖУ́ЖЕЛКУ** ‘магічна дія, з допомогою якої дізнаються, де живе відьма’. *ˈІншиĭ сˈпособ / на молоˈдиĭ ˈм·іс’ац’ тˈреба ˈвиĭти на пе^{и}ре^{и}хˈрес’т’а / тут ˈт’іл’ки одˈна в·еш·ч’ / шоб не^{и} буˈло ˈв·ітру / і ˈвиси^{е}пати з в·ідˈра ˈжуже^{и}лку / і воˈна п·ідˈн’іме^{и}ц’:а і поле^{и}ˈтит’ ˈоблаком на ˈхату / де жи^{е}ˈве ˈв·ід’ма // поле^{и}ˈтит’ і оˈс’аде ў гоˈрод’і таˈкоĭĭ ˈж·інки / йаˈка заїˈмайец’:а колдоўстˈвом // тˈреба ˈт’іл’ки іˈти за цим ˈоблаком / ˈтому шо воˈно ˈможе ле^{и}ˈт’іти ˈдоўго / аˈле не^{и}приˈмен:о доле^{и}ˈтит’ до ˈм·іс’ц’а / де жиˈве ˈв·ід’ма* (Новсв).

ЖУРА́В ‘соха, на якій утримується журавель біля колодязя’ (Мик).

ЖУРАВЕ́ЛЬ 1. ‘вал з ручкою для витягання відра з колодязя’. *Зруб^{п} буў таˈкиĭ / і викˈруч’ували / журaˈвел’ там буў таˈкиĭ / це ˈможе хто ĭ не^{и} пон’іˈмайе шо це таˈке / ну йа обйас’ˈн’у // це / буў круг^{х} таˈкиĭ / ˈпалка буˈла / ну дес’ ˈможе санˈтиметр’ів п·іїˈс’ат / шиїˈс’ат тоўш·ч’іˈнойу // у ˈнейі буˈла усˈтаўле^{и}на же^{и}ˈл’ізна ˈруч’ка / і на т’ії ˈпалк·і / буў циˈпок і приˈч’епле^{и}не в·ідˈро / і ним викˈруч’ували ˈводу* (Сват); 2. ‘ручка коловорота’ (Біллуц, Кам’ян, Лиз, Нещер). *ˈРуч’ку воротˈка у нас звут’ журaˈвел’* (Лиз).

ЖУРА́ВКА ‘ярок’ (Донц).

*__ЖУТ__ ‘гра, у яку грають парубки та чоловіки’ (Харк. зб., 281).

З

ЗАБАЛА́КАТИСЯ ‘захопитися розмовою’ (У багатьох говірках). *А йа оˈто пасˈла гуˈсеї / в·ін у ˈЛ’удки пас / і ми з ˈЛ’ус’койу // сˈтали та забаˈлакали^{е}с’а* (Півн).

ЗАБА́РЛИВО, *присл*. ‘повільно, неквапливо’ (Зорик).

ЗАБИ́ВЧИВИЙ ‘забудькуватий, який має погану пам’ять’ (У багатьох говірках).

ЗАБИ́ТИСЯ ‘приїхати жити в місто’ (Заїк).

ЗАБЛУ́ДЬКИ, *мн*., *бот*. ‘бугила довгоносикова, б. лісова (Anthriscus longirostris Bertol., a. sylvestris (L.) Hoffm.)’ (Данил).

ЗАБО́ВТЮХА, *зневажл*. ‘неохайна жінка, дівчина’ (Осин).

ЗАБО́Р ‘паркан’ (У багатьох говірках). *І хот’ карˈтошку перебиˈрайеш / ч’і циˈбул’у / воˈна ˈч’ерез заˈбор ˈдивит’с’а / оˈтож хˈвале / хˈвале ўсе / аж стˈрашно ˈробит’с’а* (Гонч).

ЗАБО́РСАНИЙ ‘забруднений, заляпаний грязюкою’. *Гр’аˈз’ука ж // ˈч’ерез м·ісˈток воˈда те^{и}ˈч’е / а ми так іˈдем бˈродим // оˈто весˈної буˈло / ў марˈту / н’іˈколи не^{и} заˈбуде^{и}ш // приˈдем заˈборсан’і* (Литв).

*__ЗАБОРЯ́НЕ__, *збірн*. ‘люди, що прийшли на заробітки’ (Харк. зб., X).

ЗАБО́ТИТИСЯ 1. ‘піклуватися’ (У багатьох говірках). *Забуˈвайут’ / шо ў нас ˈд’іти йе / про йаˈких ˈнада заˈботиц’:а / бо повиросˈтайут’ і шо / йак ми про них не^{и} заˈботилис’ / так шо оˈн’і про нас тоˈд’і ˈбудут’* (Крем); 2. ‘поратися біля чогось’ (У багатьох говірках).

ЗАБО́ТЛИВИЙ ‘дбайливий’ (У багатьох говірках).

ЗАБО́ТНИЦЯ ‘дбайливиця’ (Кудр, Піс).

ЗАБРИТА́ТИ ‘підкорити, захомутати’ (НижБ).

*__ЗАБРО́ДЧИК__ ‘чоловік, хлопець, який пішов на заробітки’ (Харк. зб., X).

ЗАБРЬО́ХАНИЙ ‘забруднений, заляпаний грязюкою’ (У багатьох говірках).

ЗАБРЬО́ХАТИ(СЯ) ‘забруднити(ся), заляпати(ся) грязюкою’ (У багатьох говірках). *Заб|р’охавс’а по |саму с|пину* (Шелест).

ЗАБУБИ́РЕНИЙ, *жарт*. ‘п’яний’ (Алч).

ЗАБУ́ДЬОК ‘буханець хліба, який, не помітивши, не дістали з печі з усією партією’ (Стр).

ЗАБУ́ДЬКИ, **ЗАБУ́ДКИ**, *мн*., *бот*. ‘бугила довгоносикова, б. лісова (Anthriscus longirostris Bertol., a. sylvestris (L.) Hoffm.)’ (Данил).

ЗАБУ́ЛЬКАНИЙ, *жарт*. ‘п’яний’ (Гов).

ЗАБУ́ТЬКА, *кулін.* ‘буханець хліба, який, не помітивши, не дістали з печі з усією партією’ (Плуг).

ЗАВА́ЛО ‘дерев’яний брусочок, що обертається на забитому в одвірок гвіздку’ (Вар).

ЗАВА́РЮВАТИ ‘вибілювати (про полотно)’. *То|д’і б|рали йо|го і мо|ч’іли / а |пот’ім рос:теᶦ|л’али на лу|жаӗках / на тра|в·і / на |сонц’і // во|но ста|вало б·і|лен’ким неᶦ з|разу // т|реба бу|ло с|тол’ко мо|ч’іти і на |сонц’і в·ідб·і|лити / с|кол’ко йо|му т|реба // наў|ч’ілис’а в·ід|б·іл’увати і по-дру|гому // б|рали дреᶦ|весний |поп·іл / мо|ч’іли йо|го і за|вар’ували // бу|ли веᶦ|лик·і |д’іжки / к|лали ту|ди |с’іре полот|но і зали|вали га|р’ач’ім дреᶦ|весним кип·йат|ком / |пот’ім полос|кали і висте|л’али на лу|жаӗках* (Раф).

ЗА́ВИДКИ, *мн.* ‘заздрість’. ◊ **ЗА́ВИДКИ БЕРУ́ТЬ** ‘робиться заздрісно комусь’ (У багатьох говірках).

ЗАВИ́СЛИВИЙ, **ЗА́ВИСЛИВИЙ** ‘схильний до заздрощів’ (У багатьох говірках).

ЗАВИ́СНИЙ, **ЗА́ВИСНИЙ**, **ЗАВИСНИ́Й**, **ЗАВІ́СНИЙ** ‘схильний до заздрощів’ (У багатьох говірках).

ЗА́ВИСНИК, **ЗАВИ́СНИК**, **ЗА́ВІСНИК**, **ЗАВІ́СНИК** ‘заздрісний чоловік, хлопець’ (У багатьох говірках).

ЗА́ВИСНИЦЯ, **ЗАВИ́СНИЦЯ**, **ЗАВИСНИ́ЦЯ**, **ЗАВІ́СНИЦЯ**, **ЗА́ВІСНИЦЯ** ‘заздрісна жінка, дівчина’ (У багатьох говірках).

ЗАВІ́ЗЛО, *сл. кат. ст.*, *млин.* ‘стан, коли до млина навезено дуже багато збіжжя’ (Зорик).

ЗАВІ́ЗНО, *сл. кат. ст.*, *млин.* ‘стан, коли до млина навезено дуже багато збіжжя’ (КрасП, Розп).

***ЗАВІ́ЙНА**, *мед.* ‘хвороба шлунка’ (Харк. зб., 187, 260).

ЗАВІ́С, *ков.* ‘кріплення верхньої й нижньої дощок міха’ (Бар, Білг).

ЗАВІ́СИКИ, *мн.*, *ков.* ‘кріплення верхньої й нижньої дощок міха’ (Мик).

ЗАВІ́СКА, **ЗАВЄ́СКА** 1. ‘фартух’ (У багатьох говірках). *Завйа|жи за|в·еску / шоб не забруд|нити сп·ід|ниц’у* (Греч); 2. *заст.* ‘стрічка для сповивання дитини’ (У багатьох говірках). *Йа йо|го |доўго пе^иле^и|нала ў пе^и|л’онки / за|в·іскойу пе^ире^иўйа|жу / або по|вивачем / в·ін і ле^и|жит’* (Зайц).

ЗАВІ́СНИК ‘фартух’ (Сич).

ЗА́ВОДИНА ‘мілкий, глухий (без витоку) рукав річки’ (Вар).

ЗА́ВОРІТ ‘заворот, крута зміна річки’ (Бут, Павл, Степ).

ЗА́ВОРІТКА ‘заворот, крута зміна річки’ (Білов, Семик).

ЗА́ВОРОТ ‘вир, місце в річці з круговим рухом води’ (Підг).

ЗА́ВОРОТНИК ‘заворот, крута зміна річки’ (Зайц).

ЗАВСІГДА́, *присл.* ‘завжди’. *К|ришу к|рили со|ломойу ч’і оч’е^і|ретом / на |р’ічк·і ба|гато оч’е^і|рету / заўс’іг|да ним і к|рили // |п·іс’л’а в·ії|ни поч’а|ли ч’ере|пиц’ойу і |р’ідко хто же^и|л’ізом* (НижБ).

ЗА́ВТРАК, **ЗА́ВТРІК** ‘сніданок’ (У багатьох говірках). *У|се |може до |капл’і роска|зат’ / шо на |заўтр’ік зго|товила / с|к·іки б|л’інч’ік·іў напе^ик|ла* (Гонч).

ЗА́ВТРАКАТИ, **ЗА́ВТРІКАТИ** ‘снідати’ (У багатьох говірках). *А на д|ругиї ден’ нас пригла|шайут’ ту|ди |заўтр’ікат’* (Шульг).

ЗАВЧУ́Х, *ірон.* ‘приймак (завідуючий чужим хазяйством)’ (НижН).

ЗАВ’ЯЗОЛИ́ТИ, *згруб.* ‘вилаятися’ (Оріх).

***ЗА́ГА** ‘печія, відчуття печіння в стравоході’ (Харк. зб., 239).

ЗАГА́ТА ‘загорожа’ (НижБ).

ЗАГНІТИ́ТИСЯ ‘піднятися (про тісто)’. *Йак уˈто засˈлонку отʼ:агˈнула ˈмама / поди^{е}ˈвилас’ / хлʼіб загнʼіˈтиўсʼа / йак каˈзали стаˈрʼі ˈлʼуди / це хлʼіб п·ідʼіїˈшоў у пе^{и}ˈчʼі і ўˈзʼаўсʼа ˈшапочʼкої над ˈформої* (Білов).

ЗАГНІ́ТКА ‘черінь’ (Жов, Крим, Новп, Юр).

ЗАГОВО́ВОК ‘подушка’ (Перем).

ЗА́ГОВОР, **ЗАГОВО́Р** ‘заклинання, яке має магічну силу’ (Новб, Новсв). *Ну ўˈсʼак·і ˈзаговори / пригоˈвори / ўˈсʼаке таˈке / ну ˈйакос’ боˈйалисʼа таˈкого оˈбичʼно батʼˈки* (Новб).

ЗАГОВО́РЩИК ‘чоловік, хлопець, який підбурює на недостойні вчинки’ (Зак, Зорик, Мир, Обор).

ЗАГОВО́РЩИЦЯ ‘жінка, дівчина, яка підбурює на недостойні вчинки’ (Зак, Зорик, Мир, Обор).

ЗА́ГОДІ, *присл.* ‘раніше’ (У багатьох говірках).

ЗАГО́НКА ‘широка борозна, утворена посередині ниви, якщо її орали від країв до середини’ (Бонд, Велик, Євс, Калм, Крем, Криз, Куряч, Мус, Новастр, Підг, Сич, Стр, Червпоп).

ЗАГОРО́ЖА ‘відсік у погребі, у якому складають овочі на зберігання’ (ОлД).

ЗАГОТО́ВКА, *ткац.* ‘кілька горсток конопель, зв’язаних перед їх вимочуванням’ (Лиз).

ЗАГРАВА́ЛЬНИК ‘хлопець, який залицяється до дівчини’ (Зорик, Калм, Мор, Пів, Стр, Шульг).

***ЗАГРИ́ВЕНЬКИЙ** ‘пістрявий, з білою шиєю (про гусей)’ (Харк. зб., 276).

ЗАҐЕ́ЦЬКАНИЙ, *зневажл.* ‘п’яний’ (Ст).

ЗАДВО́РКИ, *мн.* ‘частина двора позаду хати’ (У багатьох говірках). ◊ **ЖИ́ТИ НА ЗАДВО́РКАХ** ‘жити в глухому селі чи на краю села’. *Оˈце ми живе^{и}ˈмо на задˈворках / нʼіˈчʼого ў нас не^{и}ˈма ˈнемом / нʼі канˈтори / нʼі ˈпошти / нʼі ˈфелʼше^{и}рсʼкого ˈпункта* (Зайц).

ЗАДВО́РОК 1. ‘частина двора позаду хати’ (У багатьох говірках). *На зад|ворок зайі|ж:али к·ін’|ми* (Зайц); 2. ‘засув на дверях’ (Вар, Кудр). *Йа |думала / шо ви ўже пол’а|гали / у|же ĭ зад|ворок зак|рила* (Вар).

ЗАДИРА́КУВАТИЙ ‘який удається до сварки, бійки’ (Бор, Вар, Гол, Полов, Тит, Шульг).

ЗАДИ́ШКА, *мед*. ‘астма’ (Ган, Юр).

ЗАДО́ХЛИК ‘миршавець’ (Білов).

ЗАДРО́Т ‘нечупара, неохайний чоловік, хлопець’ (Білов).

ЗАДУ́ЖЕ, *присл*. ‘занадто’. *На|ш·і д’іў|ч’ата ўс’і ро|боч’і бу|ли // а нам ка|зали / там ш·е ĭ по|л’аки бу|ли / д’ад’|ки та|к·і / та |кажут’ / оĭ /д’іў|ч’ата / ви та за|дуже |роби^е^те // тут прийі|ж:али фран|цужанки / попри^е^|ходили / йім да|ли ло|пати / а во|ни / |кажут’ / на |кон’ч’ік набе^и^|ре / а то|д’і сто|йіт’ |диви^е^ц’:а / ку|ди ж во|но поле^и^|тит’ // а ви / |каже / так |роби^е^те* (ВерхД).

ЗАДУ́МЧИВИЙ ‘мрійливий’ (Арап, Баг, Каб, Калм, Криз, Лантр, Макіїв, Мороз, Пів, Прос, Стр).

ЗАЖА́РЕНИЙ, *кулін.* ‘який, не помітивши, не дістали з печі з усією партією (про хліб)’ (Велик).

ЗАЖА́РОК, *кулін.* ‘буханець хліба, який, не помітивши, не дістали з печі з усією партією’ (Піщ).

ЗАЖА́РКА ‘засмажка’ (У багатьох говірках). *За|жарку ти ро|би так / мор|коўку по|жари^е^ш / ци|бул’ку по|жари^е^ш / то|мату зали|ваї / то|мату не жа|л’ії / го^у^луп|ц’і |л’убл’ат’ / ш·ч’об во|ни |гарно бу|ли пере^и^|лит’і ц’і|йеўу за|жарко^у^йу* (Мілов).

ЗАЖИ́Г ‘запальничка’ (Ант).

ЗАЖИГА́ЛКА ‘запальничка’ (Біллуц, Підг).

ЗАЗО́ВИ, *мн.*, *обряд.* ‘обід родичів через тиждень після весілля’ (Лиз, Нещер, Паньк, Чмир).

***ЗАЗО́ВИНИ** ‘обід родичів у середу, четвер і п’ятницю після весілля’ (Харк. зб., 175).

ЗА́ЙЧИК ‘середина розрізаного кавуна’ (Тр).

ЗА́ЙЧИКИ, *мн.*, *бот.* ‘насіння клена’ (Данил).

ЗАЇ́ДИСТИЙ ‘який удається до сварки, бійки’ (Новб, Павл, Тремб).

ЗАЇ́ДКУВАТИЙ ‘який удається до сварки, бійки’ (Тремб).

ЗАКА́ЛЮВАТИ, *ков.* ‘надавати твердості металевим виробам’ (У багатьох говірках).

ЗАКАЛЯ́ТИ(СЯ) ‘зміцнювати // зміцнити здоров’я тренуванням’. *Ш·ч’е ˈхолодно / воˈни куˈпайуц’:а ў пˈроруб·і / закаˈл’айут’ здоˈровйа / і соˈв·ітуйут’ уˈс’ім / шоб закаˈл’али^е с’а* (У багатьох говірках).

ЗАКАЦАНІ́ТИ, *жарт.* ‘замерзнути’ (Дмитр).

ЗА́КВАСКА, **ЗАКВА́СКА**, *кулін.* 1. ‘сметана’ (Бонд); 2. ‘топлене незбиране молоко, заквашене сметаною’ (Зорик, НижБ). *На ˈпоминки на с’т’іл сˈтаўл’ат’ об·аˈзател’но каˈнун / рис з воˈдойу / ˈкожниї ˈдоўжен покуштуˈват’ // і об·аˈзате^и л’но ˈзакваску // ˈзакваску ˈробл’ат’ так / дл’а ˈзапуску бе^и ˈрут’ гоˈтову ў суˈс’ідки // кипйаˈт’ат’ молоˈко / добаўˈл’айут’ гоˈтову ˈзакваску і охлажˈдайут’ / хоˈлодну йіˈд’ат’ з^с пир’іж^ш ˈками / хто ˈс:ахаром* (НижБ).

ЗАКЛА́ДЩИНА ‘початок будівництва нової хати’ (Зорик).

ЗАКЛЯ́КНУТИ ‘потухнути (про піч)’ (Ст).

ЗА́КРАМ ‘засік для зберігання зерна’ (Ган, Юр).

ЗАКРИВА́ЧКА ‘консервовані фрукти або овочі’ (У багатьох говірках). *На закриˈвач’ку помиˈдори вибиˈрайут’ / шоб воˈни буˈли маˈнен’к·і / і одиˈнаков·і / ˈт’іпа йак станˈдартн’і* (Біллуц); *У ˈнейі таˈкого не^и буˈло / шоб оˈна не^и ўˈм·іла / закриˈвач’ка ў ˈнейі ўс’а буˈла* (Білов); *Поˈтом же ˈос’ін’:у056 параˈшо ш поназакриˈвайем / у ˈпогр’іб посˈтавим от так от з’іˈмоï хот’ ˈйісти шо ˈбуде / карˈтошка ж своˈйа / закриˈвач’ка* (Білк).

ЗАКРИЙГУ́ЗНО, *бот.* 1. ‘деревій майже звичайний, д. степовий (Achillea submillefolium Klock. et Krytzka., a. stepposa Klock. et Krytzka.)’ (Коляд); 2. ‘злинка канадська (Erigeron canadensis L.)’ (Коляд, Ол); 3. ‘цикорій дикий (Cichorium intybus L.)’ (Коляд).

ЗАКРУГЛЯ́ТИ, *ков.* ‘вигладжувати круглі поковки’ (Ковп).

ЗАКРУ́ТА ‘валок для стягування ланцюга навколо навантаженого на віз дерева’ (Зорик).

***ЗАКРУТКИ́**, *мн.* ‘порча, яку наводять мстиві знахарки зі злості’ (Харк. зб., 193).

ЗАЛА́ТКА ‘латка на мішку, одязі’ (У багатьох говірках).

ЗА́ЛЄЖ ‘земля, яку свідомо не обробляли кілька років для відновлення родючості’ (Данил, Євс, Обоз, Парн, Семик).

ЗАЛИ́В 1. ‘мілкий, глухий (без витоку) рукав річки’ (Зорик, Міст); 2. ‘найширше місце рівнини’ (Бар).

ЗАЛИ́ВИЩЕ ‘місце, де раніше був луг’ (Мик, Обор).

ЗАЛИ́СИНА 1. ‘ділянка землі, на якій не зійшло посіяне’ (Новайд, Дмитр, Цар); 2. ‘місце, пропущене під час сіяння’ (Зайц).

ЗА́ЛИШКИ, *мн.* ‘верхнє неїстівне листя капусти’ (Лантр, Мир, Тр).

ЗА́ЛИШОК, *кулін.* ‘буханець хліба, який, не помітивши, не дістали з печі з усією партією’ (Березів).

ЗАМАЗУ́РА, *сп.* ‘неохайна людина’ (Білов).

ЗАМИ́ЗГАНИЙ ‘брудний, який не дотримується чистоти’ (Арап, Бонд, Брус, Бул).

ЗА́МИЧОК, *ткац.* ‘потоншене місце на нитці (під час прядіння)’ (Преоб).

ЗАМОЛО́ЖУВАТИ ‘підмовляти’ (НижБ).

ЗАМО́РЮВАТИСЯ // **ЗАМОРИ́ТИСЯ** ‘втомлюватися // втомитися’ (У багатьох говірках). *Ми с ˈмамоӥ ˈкажде ˈл’іто ˈхату ˈб·ілимо та кˈрасимо ˈв·ікна // йа коˈн’ешно ˈч’асто з’аˈмор’уйус’а ǐ тоˈго ˈйіду до ˈбабушки од:иˈхат’* (Колом).

ЗА́МУЖ, *присл.* ‘заміж’ (У багатьох говірках). *Воˈна вже ǐ ˈдоч’ку ˈзам·іж од:аˈла одˈну / а ˈвиӥшла ˈзамуж за друˈгого / ˈсина роˈдила / уˈже син таˈкиӥ у шˈколу ˈходе* (Шульг).

ЗА́МУЖОМ ‘заміжня’ (У багатьох говірках). *У ˈнейі буˈло дв·і сестˈрич’ки ш·ч’е / осˈталис’а з ˈбат’ком // одˈна так і не побуˈвала ˈзамужом / поˈмерла* (Литв).

ЗАМУ́Л ‘мул, осадки на дні водоймища’ (Гор).

ЗАМУ́ЛОК ‘мул, осадки на дні водоймища’ (Парн).

ЗАМУХРИ́ШКА, *сп.*, *зневажл.* ‘людина, яка ходить у старому, подертому одязі’ (Полов, Шт).

ЗАНАВЄ́СКА ‘занавіска’ (Розп).

ЗАНАДИ́СЬ, *присл.* ‘позавчора’ (Вруб).

ЗАНЕГО́ДИТИСЯ ‘постаріти, стати немічним’. *Жиў соˈб·і ч’олоˈв·ік тˈкал’а // ˈгарниї з ˈй’ого буў ткач’ // зосˈтар’іўс’а / занеиˈгодиеўс’а та ї поˈмер // на тоі св·іт п·іˈшоў неи сам / а забˈраў іс:оˈбойу ўсе тˈкац’ке* (Литв).

ЗАНЕМОГТИ́ ‘захворіти’ (Бул).

ЗАНІ́ГТИЦЯ, *мед.* ‘запалення нігтьового валика’ (КрасП).

ЗАНО́ЗА 1. ‘частина воза’. *Воˈл’іў запр’аˈгали у ˈйарма / ш·ч’о роˈбиелиес’а з ˈлипи та веирˈби // заˈнози снаˈч’ала буˈли деиреиˈв·ан’і / та воˈни ˈінколи неи виеˈдержували* (Новник); 2. ‘загнана в тіло скіпка’ (У багатьох говірках). *От тоˈб·і ї на / заˈнозу загˈнаў* (Зайц).

ЗАНО́С ‘завірюха, сніг з вітром’ (Білов).

ЗАНО́ЩИВИЙ ‘зарозумілий, який поводиться пихато’ (Біллуц, Бонд, Вис, Каськ, Руд).

ЗАНУ́ДЛИВИЙ ‘який викликає нудьгу’ (Арап, Бар, Бер, Гор, Полов, Шт).

ЗАО́РАНКИ, *мн.* ‘недоорані подовжні кінці ниви, які наприкінці оранки обробляють упоперек’ (Берез, Зак, Макарт, Піск, Риб’ян).

ЗА́ПАДЬ ‘глибока довга западина з стрімкими берегами, вибоїна від дії талих вод’ (Білов, Семик).

***ЗАПАНКА** ‘фартух’ (Харк. зб., 734).

ЗАПА́СНИЦЯ, *евф.* ‘білка (Sciurus)’ (Підг).

ЗАПА́ТЛАНИЙ ‘з розтріпаним волоссям’ (Баг, Бунч, Новр, Розп).

ЗАПА́ХИ, *мн.* ‘недоорані подовжні кінці ниви, які наприкінці оранки обробляють упоперек’ (Дмитр, Донц, Цар).

ЗАПА́ШКА ‘поперечна розора в кінці ниви’ (Євс, Нещер, Парн).

ЗАПА́ШКИ, *мн.* ‘недоорані подовжні кінці ниви, які наприкінці оранки обробляють упоперек’ (Бонд, Євс, Криз, Куряч, Лантр, МалО, Маньк, Нещер, Новчерв, Парн, ПлП, Покр, Прост, Сич, Тар, Тр).

ЗАПИРА́ТИ ‘зачиняти’ (Буг).

ЗАПЛА́ВА ‘простір, прилеглий до болота’ (Трет).

ЗАПО́ЙЩИК ‘п’яниця’ (Юр).

***ЗАПО́ЛЛЯ** ‘поле, розміщене далеко від хати’ (Харк. зб., XXXII).

ЗАПОМИНА́ТИ ‘забувати’ (Попів).

ЗА́ПОНКА, **ЗАПО́НКА** ‘фартух’ (Білк, Білов, Гор, Кудр, Данил, Литв, Можн).

***ЗАПОРОЖЦІ** ‘люди, не запрошені на весілля, які прийшли подивитись і стоять за порогом або в сінях’ (Харк. зб., 225).

ЗАРА́ЗА, *мед.* ‘пліснявка, грибкова хвороба’ (ОлД).

ЗАРА́ЗІХА, *бот.* ‘вовчок гіллястий (Orobanche ramose L.)’ (Вал, Вільх).

ЗАРА́НЬШЕ, *присл.* ‘раніше’ (У багатьох говірках). *У ˈнашому се^и^ˈл’і заˈран’ше ш·ч’е / роˈбили гˈлеч’іки / роˈбили маˈк·ітри і т’і / горшˈки ў пе^и^ˈч’ах же тоˈпили* (Бул).

ЗА́РЕВО ‘заграва’ (Ант, Зорик, ОлД, Підг).

ЗАРІ́НОК 1. ‘ґрунт з крупного піску, гравію, гальки’ (Парн); 2. ‘пологий берег річки, укритий рінню’ (Бут, Кам’ян, Мороз, Нещер).

ЗАРІ́ЧЕНИЙ ‘про дитину, що рано почала говорити’. *У ˈнейі йе тр’охˈр’іч’на уˈнуч’ка ˈАлоч’ка // ну таˈке ˈгарне диˈт’атко / таˈке заˈр’іч’е^и^не // ˈрано так поч’аˈло баˈлакат’* (Прост).

ЗАРО́ЩИЙ ‘зарослий, укритий рослинністю’ (Білк, ЛозО, Полов, Смол). *У|с’а |р’іч’ка бу|ла за|рош·ч’а |лозами // бу|ли та|к·і |заросл’і / шо |можна бу|ло хо|вац’:а ў|с’ому се^и|лу* (ЛозО).

ЗА́РОЩІ, *мн.* ‘зарості’. *Кру|гом по|с’олка ба|гато л’і|с’іў і по|л’іў // ми |ч’асто хо|дили у Кова|л’ок // тут рос|ли куш·|ч’і |терну / |ц’іл’і |зарош·ч’і* (ЛозО).

ЗАРУ́БКА ‘поперечна розора в кінці ниви’ (Бондар, Брус, Вес, Євс, Литв, Парн).

ЗАРУ́БКИ, *мн.* ‘недоорані подовжні кінці ниви, які наприкінці оранки обробляють упоперек’ (Брус, Євс, Литв, Парн).

ЗАРУМЯ́НИЙ, *кулін.* ‘який, не помітивши, не дістали з печі з усією партією (про хліб)’ (Вар).

ЗА́СИП ‘засипана яма’ (Білк, Лантр, Обор).

ЗАСЛО́НКА 1. ‘затулка отвору печі’ (Мик); 2. *млин.* ‘пристрій, що регулює подачу зерна’ (Розп).

ЗАСНОВА́ТЕЛЬ ‘засновник’. *Так пойа|вивс’а не^и ве^и|лич’киї хуто|рок Куз’|минка // а по|том се^и|ло с|тало розрос|татис’а / йо|го засно^у|вате^ил’і / т’і / хто жи^е|ли / ўже по|мерли* (Новб).

ЗАСО́В ‘засув на дверях’ (Юр).

ЗАСО́ВНЯ ‘віконниці’ (Донц, Кам’ян, Марк).

ЗАСТА́ВИ, *мн.* ‘штучне водоймище’ (Вільш).

ЗАСТАВЛЯ́ТИ // **ЗАСТА́ВИТИ** ‘примушувати // примусити’ (У багатьох говірках). *Ну |опш·ч’ім / хто хо|т’іў пит’ / то ї пи|ли т’і / а хто не^и хо|т’іў не^и зас|тавиш / по|н’атно? // о|це та|к·і д’і|ла* (Баб); *У нас пре^идс’е^і|дате^ил’ зас|тави^еў у|с’іх кол|хозни^ек·іў ка|пусту с’ік|ти // зас’ік|ли ту ка|пусту ў |д’іж^шки // і то^у|д’і / ко|ли зи^е|ма бу|ла / |н’іч’ого бу|ло |йісти / так б|рали ту ка|пусту ї так дожи^е|ли до вес|ни* (Смол).

ЗАСТЕ́ЛА ‘доріжка на долівці’ (Гор, Литв, Мик, Мороз).

ЗАСТЕ́ЛКА ‘доріжка на долівці’ (Пів).

ЗАСТЕЛУ́ШКА 1. ‘покривало на ліжко’ (Бар, Гор, Греч, Данил, Кап, Коляд). *|Ран’ше засте^и|лушкойу по^у|душки у|кутували* (Данил); 2. ‘скатерть’. *На п|разни^ек на с’т’іл засте^и|лушку с|лали* (Кудр).

ЗАСТЄ́НЧИВИЙ ‘сором’язливий, скромний’ (Кудр, Мих, Розп, Тар). *Пи^{е}ˈтайу / йаˈкиї в·ін хот’ буў іˈс:ебе // ˈкаже / стˈройни^{е}ї таˈкиї / бе^{и}з хвастоўстˈва / просˈтиї // ш·ч’е в·ін так аж тˈрошки зас’ˈт’енч’івиї буў* (Мих).

ЗАСТІ́ЖКА, **ЗАСТЬО́ЖКА** ‘пряжка на поясі’ (Біллуц, Бул, ОлД).

ЗАСТО́ЛЬНИЙ ‘престольний’. *Ус’егˈда засˈтол’ниї пˈразни^{е}к буў / на Ми^{е}ˈколу / на ˈл’ітн’ого Ми^{е}ˈколу // храм буў / і баˈзар’ / і баˈзар’ на пˈлош·ч’і* (Тан).

ЗАСТО́ЯНА, *кулін.* ‘верхній жирний шар кислого незбираного молока’ (Зак).

ЗАСТО́ЯНЕ, *кулін.* ‘кисле молоко’ (НижД).

ЗАСУ́Л ‘засув на дверях’ (Біллуц, Донц, Кам’ян, Тан).

ЗАСУВА́ТИ(СЯ) // **ЗАСУ́НУТИ(СЯ)** ‘замикати // замкнути двері зсередини на засув’ (У багатьох говірках). *Воˈни парт’іˈзан’іў боˈйалис’ / йак ч’орт ˈладана // і в·ін оˈто ж усˈкоч’іў // ˈдобре / шо буˈли не^{и}заˈсунут’і дˈвер’і // усˈкоч’іў зˈразу // так воˈни ˈц’ілу н’іч’ топˈталис’ у нас // і по хл’іˈвах / і по погр’ібниˈках // а до двеˈреї / заˈсунуто // а шо йак уˈв·іїдут’ у ˈхату // а йагˈби буˈло отˈч’інено // ˈможе б / і нас уˈс’іх поˈбили // а то ж в·ін усˈкоч’іў у ˈс’іни // заˈсунуўс’а* (Брус).

ЗА́СУХА ‘сухий ґрунт’ (Вільш, Міст).

ЗАСУ́ШОК ‘недорозвинений плід огірка’ (Парн).

ЗАТИКУ́ХА, *бот.* ‘злинка канадська (Erigeron canadensis L.)’ (Крим).

ЗАТИЛЕ́ПА, *сп.*, *зневажл.* ‘неохайна людина’ (Новастр).

ЗАТИ́ЛОК ‘потилиця’ (Підг).

ЗА́ТИШОК 1. ‘неосвітлений сонцем схил гори, горба, підвищення’ (Мороз); 2. ‘освітлений сонцем схил гори, горба’ (Трет).

ЗА́ТІНЬ 1. ‘місце, де лягає тінь’ (ОлД); 2. ‘неосвітлений сонцем схил гори, горба, підвищення’ (Міст, Нещер).

ЗАТКНИГУ́ЗНО, **ЗАТКНЕГУ́ЗНО**, *бот.* 1. ‘грицики звичайні (Capsella bursa-pastoris (L.) Medik.)’ (Голуб, Литв); 2. ‘злинка

канадська (Erigeron canadensis L.)’ (Голуб, Заайд, Заїк, Коляд, Курячів, Лим, Луб, Макарт, Міст, НижД, Ол, Олек, Оріх, Підг, Піск, Преоб, Руд).

ЗАТУЖА́ВІТИ ‘закріпитися зміцнюючись, утверджуватися на довгий час, ставати тривалим, постійно діючим’ (Шт).

ЗАТУЛИГУ́ЗНО, *бот*. ‘злинка канадська (Erigeron canadensis L.)’ (Гор, Заїк, Курячів, Лим, Луб, Олек, Підг, Руд).

ЗАТУ́ЛКИ, *мн*. ‘віконниці’ (У багатьох говірках).

ЗАТУСУВА́ТИ ‘побити’. *А ˈменч’а / оˈгон’ // оˈна ˈможе сˈтаршу так затусуˈвати / ш·ч’о неи довеˈди ˈБоже / та од ˈнейі неи оˈдобйец’:а* (Сват).

ЗАХВА́Т, *ков*. ‘обушні кліщі, які використовують під час зварювання обуха сокири’ (ГорБ, Чорн).

ЗАХВАТИ́ТИ ‘бути очевидцем або учасником якихось подій’ (У багатьох говірках). *Йа нароˈдилас’а у дˈвадц’ат’ дˈругому / н’е / у дˈвадц’ат’ тˈрет’ому // ˈтоже воїˈни захваˈтила* (Ром); *Таˈка ˈб·еднос’т’ буˈла / це неи роскаˈзат’ / уˈже йа оуˈц’у ˈб·еднос’т’ захваˈтила зˈдорово* (Мик).

ЗАХОВА́ТИ ‘поховати (померлого)’ (У багатьох говірках). *В·ін же ўмер / ми ж йоˈго тут захоˈвали / ˈтутеч’ки вс’а родˈн’а заˈхована ў нас* (Парн).

ЗАЧИ́НЩИК ‘заколотник’ (Бар, Брус, Євс, Литв).

ЗАЧИ́НЩИЦЯ ‘заколотниця’ (Бар, Брус, Євс, Литв).

ЗАЧИХРІ́ТИ, *згруб*. ‘захворіти’ (Білов).

ЗАШИ́ВКА ‘латка на мішку, одязі’ (ОлД).

ЗА́ШПОРИ, *мн*. ‘гострий біль у пальцях від морозу’ (Бул, Ган).

ЗАШТИБУВА́ЛО, *безос*. ‘розпочався нежить’ (ВесТ).

ЗАЩИТИ́ТИ(СЯ) ‘захистити(ся)’ (У багатьох говірках).

ЗАЩІБА́ТИ(СЯ) // **ЗАЩІБНУ́ТИ(СЯ)** ‘замикати(ся) // замкнути(ся)’. *Склаˈдалис’а складˈки / у нас там гуˈл’али / там жеи ми скˈрайу жиˈли / так ми заш·ч’ібˈнулис’а і ˈдержим дˈвер’і ˈпалкойу* (Курячів).

***ЗАЮШКА** ‘дитяча гра’ (Харк. зб., 277).

ЗА́ЯЦЬ, *зоол.* ‘заєць (Lepus)’ (Білов, Коноп, Руд, Хв, Чмир, Шульг). *Ми ж ˈс’іли на бугˈру од:и*^{е}*ˈхат’ // аж йак ˈзайац’ ˈтуте*^{и}*ч’ка проб·іˈга // ми уˈс’і аж заўˈмерли // ˈзайац’ нас не поˈбач’і*^{е}*ў та наˈч’аў траˈву ш·ч’іˈпати // у цеї ч’ас м·ії ч’олоˈв·ік / ахлаˈмон / заˈдумаў йоˈго ўлоˈвити // уˈз’аў карˈз’іну та шви*^{е}*рˈнуў пр’ам на ˈзаіц’а // тоі стаў хˈлопат’ своˈіїми лаˈкаторами ї уˈт’ік* (Білов).

ЗА́ЯЧА КАПУ́СТА, *бот.* ‘молодило (Sempervivum L.)’ (У багатьох говірках).

ЗА́ЯЧА КОНЮШИ́НА, *бот.* ‘заяча конюшина багатолиста (Anthyllis macrocephala Wend.)’ (Бонд, Вільх).

ЗА́ЯЧА ТРАВА́, *бот.* ‘чина (Lathyrus L.)’ (Брус, Литв).

ЗА́ЯЧИЙ КЛЄ́ВЕР, *бот.* ‘заяча конюшина багатолиста (Anthyllis macrocephala Wend.)’ (Вал, Вільх).

ЗА́ЯЧИЙ ХОЛОДО́К, *бот.* 1. ‘полин однорічний, п. повзучий, п. солянковидний, п. суцільнобілий (Artemisia annua, a. repens, a. salsoloides, a. hololeuca)’ (НижМ); 2. ‘холодок лікарський (Asparagus officinalis L.)’ (Мик, Мороз, Шелест).

ЗА́ЯЧІ ВУ́ШКА, ЗА́ЯЧІ У́ШКИ, *мн.*, *бот.* 1. ‘подорожник (Plantago L.)’ (Зайц); 2. ‘дивина тарганяча, д. фіолетова (Verbascum blattaria L., v. phoeniceum L.)’ (Жов, Слсрб).

ЗА́ЯЧІ ЛА́ПКИ, *мн.*, *бот.* ‘конюшина (Trifolium L.)’ (Макарт).

ЗА́ЯЧІ ОРІ́ШКИ, *мн.*, *бот.* 1. ‘смородина запашна, с. золотиста, с. червона, с. чорна (Ribes odoratum Wendl., r. aureum Pursh., r. rubrum L., r. nigrum L.)’ (Мик); 2. *‘низький кущ, на якому ростуть їстівні довгасті пласкі волохаті горішки’ (Харк. зб., 316).

ЗА́ЯЧІ ЧОБІТКИ́, *мн.*, *бот.* ‘вощанка мала (Cerinthe minor L.)’ (Заїк, Луб, Олек).

ЗБИЙНУ́ХА ‘збите масло’ (Вруб).

ЗБИРА́ЛЬНИК, *ткац.* ‘найнята людина, яка бере коноплі’ (Паньк).

ЗБИ́ТИЙ ‘міцної будови тіла (про людину)’ (Біллуц, Литв, Пант, Піс). *Ок|санка |б·іл’ша та|ка / з|бита / т|рохи пов|н’іша На|таши* (Пант).

ЗБІЙ ‘потолочений худобою посів’ (Вар, Прос).

ЗБІ́РКИ, *мн*. ‘вечорниці’ (Білов, Литв).

ЗВАРГА́НИЙ 1. ‘самовпевнений’; 2. ‘безтолковий’ (Оріх).

ЗВАРГА́НИТИ ‘швидко й абияк щось зробити’ (У багатьох говірках). *Мо|лоў нам тут / йа ўсе ў|м·ійу // а звар|ганиў / ко|з’і на с’м·іх* (Оріх).

ЗВЕНО́, **ЗВІНО́** 1. ‘частина ланцюга’ (Підг); 2. ‘ланка’. *В·ін |йіздиў у Моск|ву на |вистаўку / йо|го поси|лали ĭ буў в·ін передо|вим механ’і|затором / ну |опш·ч’ем у |його зв·і|но бу|ло передо|ве* (ОлН).

ЗВЄЗДЧА́ТКА, **ЗВІЩА́ТКА**, *бот*. 1. ‘зірочник гайовий, з. злаковий, з. ланцетовидний, з. середній (Stellaria nemorum L., s. graminea L., s. holostea L., s. media (L.) Vill.)’ (Вал, Вільх, Міст); 2. ‘галінсога дрібноцвіта, незбутниця (Ulmus laevis Pall., u. glabra Huds.)’ (Гор, Данил, ДемО, Зайц, Тр).

ЗВІ́ДТИ, *евф*. ‘божевільна людина’ (ОлД).

ЗВІНО́К, **ЗВОНО́К** ‘дзвоник’ (Білк, Кам’ян). *Вс’іг|да ка|зали / шо йа сп·і|вайу / йак зв·і|нок / йак зв·і|ноч’ок // сп·і|вала |дуже |гарно і |зараз л’уб|л’у сп·і|вати і у |мене |голос ш·ч’е не |дуже і ізм·і|нивс’а так / шоб з|дорово та|киĭ і ос|тавс’а з|вонкиĭ та|киĭ* (Білк).

ЗВІНЧА́ТИСЯ ‘вінчатися’ (КрасП).

ЗВО́НИК, *бот*. ‘живокіст лікарський (Symphytum officinale L.)’ (Перш).

ЗВЯГА́ТИ ‘гавкати’ (Ям).

ЗГАР ‘загар’ (ОлД).

ЗГЕ́ЙКАТИСЯ ‘змовитися’ (НижБ).

ЗГЛА́ЖЕНИЙ ‘зурочений’. *В·ін ме[и]|н’і цеĭ |бат’ушка |каже / шо ди[е]|тина не[и]спо|коĭна / |може о|на кимс’ і зг|лаже[и]на* (Пант).

ЗГЛАЗ, **СГЛАЗ** ‘уроки, наслання хвороби кому-небудь поглядом’ (У багатьох говірках). *ˈБат’ко ˈхату докˈлаў та йак захвоˈраў та ĭ ˈм·іс’ац’ ле^{и}ˈжаў / оˈно йоˈму сглаз буˈло здоˈровиĭ* (ЛозО).

ЗГЛА́ЗИТИ, **СГЛА́ЗИТИ** ‘зурочити’ (У багатьох говірках). *Клубˈн’іка цв·іˈла / заˈл’іта ˈб·елим / проˈпала // хто-то сгˈлазив // іˈдут’ / оĭ у ˈтебе / оĭ у ˈтебе // каˈжу / та ĭд’іт’ же ш ви / не заˈвидуĭте // одцв·іˈлос’а неˈма ˈн’іде ˈн’ічого / все проˈпало* (Новмик); *От коˈрову згˈлазили і уˈс’о / у ˈмене не^{и}ˈма молоˈка / і ш·ч’оˈден’ у ˈмене молоˈко ˈпада / ˈпада / ˈпада* (Шульг).

ЗГО́РИЩЕ ‘випалене місце на лузі’ (Павл).

ЗГОРІ́ВШИЙ, *кулін.* ‘який, не помітивши, не дістали з печі з усією партією (про хліб)’ (Підг).

ЗГРУЖА́ТИ ‘розвантажувати’ (Кур).

ЗДАРИ́ТИ ‘подарувати’. *А тоˈд’і йак здаˈрили / заби^{е}ˈрайе сˈвекор і све^{и}кˈруха і барахˈло о^{у}ˈто шо позˈдар’івали забˈрали^{е} / і гˈрош·і / ўсе забˈрали^{е} стаˈр’і* (Мик).

*__ЗДІ́ЛЬЩИК__ ‘ремісник’ (Харк. зб., XXII).

ЗДО́ЛИНОК ‘рівнина в низині’ (ВерхП, Обор).

ЗДОРОВЕ́ГА, *сп.* ‘людина великого росту й міцної будови тіла’ (Прост).

ЗДОРОВЕ́ЗНИЙ ‘дуже великий’(У багатьох говірках). *Уˈч’ора і позаўˈч’ора / два бол’ˈших-бол’ˈших кˈл’іна жураўˈл’еĭ / і воˈни ˈдаже курˈликали // таˈким краˈс’івим кл’уˈч’ом ли^{е}ˈт’іли / здоˈровим таˈким / пр’ам здороˈвезниĭ клин* (Крем).

ЗДОРОВЕЛЕ́ЗНИЙ ‘дуже великий’. *Маˈшину загˈнали у дв·ір / таˈка здоровеˈлезна маˈшина кˈрита* (Литв).

ЗДОРОВЕ́ННИЙ ‘дуже великий’. *Поˈтом соˈбак ˈначали ўруˈч’ат’ / торˈжестве^{и}н:о // у дв·і ши^{е}ˈренги постˈроĭіли / ц’і с:оˈбаками стоˈйат’ / а соˈбаки таˈк·і ж оўˈч’арки здороˈвен’:і / а ми ж напˈрот’іў* (Велик).

ЗДОРО́ВИЙ 1. ‘значний, великий розміром, обсягом’ (У багатьох говірках). *У нас же дом здоˈровиĭ / на ч’оˈтири ˈкомнати* (Смол); *ˈЙіздили ў шˈколу / ˈсани здоˈров·і буˈли / воˈзили нас* (Мик); *Д’ід заробˈл’аў здоˈров·і гˈрош·і* (Мик); *Сидиˈмо*

жде^и|мо / |поки |мати |кашу з|варе / гарбу|зову |кашу / а то|д'і о|тож |миска здо|рова / виси|пали / |т'іко |с'іли / раз раз / а|га ў чаву|н'і не^и|ма (Литв); 2. 'значний за силою, ступенем вияву' (У багатьох говірках). *Мо|рози ж то|д'і йак·і бу|ли / здо|ров·і та|к·і!* (Білк).

ЗДОРО́ВКАТИСЯ // ПОЗДОРО́ВКАТИСЯ 'вітатися // привітатися' (У багатьох говірках). *О|там штаб сто|йаў / ў йі|йі ба|бус'і // ну так о|ни нам і канх|вети да|вали / і здо|роўкац':а так / |гутен так // це поздо|роўкац':а* (Ол).

ЗДОРОВЛЮ́ЧИЙ 'дуже великий'. *Йа |бистро все це в|м·іла / |бистро тоі̆ / і розда|вати / опо|лоник та|киі̆ здоров|л'уч'іі̆ / а йа та|ка ж о|то ма|ла ман'і|пус'ін'ка / йак приш·ч' / і да|ваі̆ же тим опо|лоником |матл'ати* (Білк).

ЗДО́РОВО, *присл*. 'дуже, сильно' (У багатьох говірках). *Ка|пусту |надо зб|рискувати / спе|ц'іал'ним раст|вором / з|дорово зали|ват' н'і|з'а / бо во|на погни|йе* (Біллуц); *В о|л'ійі во|ни кип|л'ат' / о|л'ійа ж^ш з|дорово га|р'ач'а / і во|ни кип|л'ат' в о|л'ійі* (Сват).

ЗДО́ХЛЯ, *сп*., *зневажл*. 'дуже худа людина' (Єп).

ЗДРА́СТЄ, **ДРА́СТЄ** *виг*. 'вітання при зустрічі' (Кам'ян, Шульг). *Г'лавне |саме на |Паску вс'іг|да ж не ка|зат' д|рас'т'е / це страш|ниі̆ гр'іх / а |нада вс'іг|да ка|зат' всим / хоч' з|найеш ти л'у|дей / хоч' не з|найеш / а |нада ка|зат' Хрис|тос воск|рес* (Шульг).

ЗДРА́СТУВАТИСЯ, **ЗДРА́СТОВАТИСЯ**, **ДРА́СТУВАТИСЯ**, **ДРА́СТОВАТИСЯ** 'вітатися при зустрічі' (Мих, ПлП). *О|то до ше^и|с|ти не^и|д'іл' |кажут' / Хрис|тос воск|рес // у нас же йак два дн'і проі̆ш|ло з|разу здо|роўкайуц':а / зд|растуйуц':а / а то до ше^и|с|ти не^и|д'іл' |кажут' Хри^е|с|тос воск|рес* (ПлП); *Йа при^е|ш|ла до йіх і позд|растовалас'а / по|сид'іли / поба|лакали // а во|ни теж у Олек|с'ійіўк·і жи|ли* (Мих).

ЗДРА́СТУЙ, **ДРА́СТУЙ**, *виг*. 'вітання при зустрічі' (У багатьох говірках). *Це ж во|на |с'іла |коло |мене та с|тали ба|лакат' // а тут |т'от'а |Л'уба при^е|і̆ш|ла д|растуі̆ / се^и|ст|рич'ко / та і̆ пот'аг|ла йі|йі* (Півн).

ЗДРИБУШИ́РИТИ ‘підняти’. *У клуб б·іжи^е^|мо / а клуб / то бу|гор / то |йамка / а ми там пил’ здри^е^бу|шири^е^мо* (Новник).

ЗДУРІ́ТИ ‘збожеволіти’ (Юр).

ЗЕЛЕНЕ́ЦЬ 1. ‘недорозвинений плід огірка’ (Данил, Калм, Мус, Семик, Стр); 2. ‘назва зелених овочевих культур’ (Біллуц, Можн).

ЗЕЛЕНУ́ШКИ, *мн*. ‘ягоди на стеблах картоплі’ (Можн).

ЗЕ́ЛЕНЬ ‘овочі, загальна назва овочевих культур’ (ОлД).

ЗЕЛЬЦ, *кулін.* ‘проварений шлунок тварини, начинений м’ясом’ (Мир, Підг).

ЗЕМЛЕКО́П, *евф*. ‘кріт (Talpa)’ (ОлД).

ЗЕМЛЕРІ́ЙКА, *зоол*. ‘землерийка (Soricidae)’ (Біллуц, Підг).

ЗЕМЛЯ́ ‘долівка’ (Бар, Данил, Зайц, ЛозО). *У |хат’і йо|го ос|тави^е^ли / а в·ін на по|лу / на зе^и^м|л’і / то|д’і |ран’ше |полу не^и^ бу|ло / зе^и^м|л’а бу|ла* (ЛозО).

ЗЕМЛЯНИ́КА, *бот*. ‘суниця (Fragaria)’. *Тож |йіздили і ў л’іс / і гри^е^|би / і |йагоди // нази^е^|вайец’:а ў нас земл’а|ника / а там во|на нази^е^|валас’ |дика клуб|ника / |йагоди к|рупн’і та|к·і |йагоди бу|ли / йак клуб|ника* (Лим).

ЗЕ́РКАЛО ‘дзеркало’ (У багатьох говірках). *|Р’ічка |Б·іла нази|валас’а / так та|ка |ч’іста бу|ла ĭ гли|бока / во|да йак скло / а |берега ĭ не |бач’іш // і гли|бока / ĭ сто|йала / йак |зеркало* (Нещер).

ЗЕ́РКАЛЬЦЕ ‘дзеркальце’. *|Куч’ір’і ро|била / на тр’апоч’|ках же / прийш|ла з ро|боти / при|б·ігла // там |зеркал’це та|ке в у|гол’нич’ку бу|ло / во|на си|дит’ в у|гол’нич’ку / розк|руч’уйе* (Павлен).

ЗЕ́РНЕЧКО ‘зерня гроху’ (Калм, Макарт, Стр).

ЗЄМЬ ‘земляна підлога’ (Ям).

ЗЗА́ДІ, *присл* ‘позаду’ (Баб, Білов, Лозов, Новб). *Йа бу|ла при|цепш·іком // то|д’і бу|ли та|к·і тракто|ра / це ж |з:ад’і тракто|р’іст / а йа ж с’у|ди до п|луга ч’і то до |того / йак / до култ’і|ватора* (Баб).

ЗИМИНА́ ‘озимина, осінні посіви або сходи зернових культур’ (Мир).

ЗИМОЛЮ́БКА, *бот.* ‘любка дволиста (Platanthera bifolia (L.) Rich.)’ (Заїк, Луб, Олек).

ЗИМО́Ю, **ЗІМО́Ю**, *присл.* ‘взимку’ (У багатьох говірках). *Бол’ˈниц’а йес’т’ у раˈйон’і // ˈтоже зиˈмойу екоˈномл’ат’ газ і св·ет / і неᶦ ˈкормл’ат’ поч’ˈти* (Ри’бян); *На хˈверм·і аўтопоʸˈйілки / оˈц’і водоˈкач’ки наˈсоси / пусˈкали / оˈно замеᶦрˈзайе з’іˈмойу* (Гонч).

ЗИНЗИО́КИЙ ‘косоокий’ (Бул).

ЗІ́БРАНА, **ЗО́БРАНА**, *кулін.* ‘верхній жирний шар кислого незбираного молока (про сметану)’ (Мир, Семик, Тар, Червпоп).

ЗІВА́ТИ ‘позіхати’ (Ган).

ЗІ́НЬКА, *орнітол.* ‘синиця (Parus)’ (Білк, Кррч).

ЗІ́НСЬКЕ ЩЕНЯ́, *зоол.* ‘кріт (Talpa)’ (Підг, Прос).

ЗІ́РНО, *сл. кат. ст.* ‘зоряно’ (Зорик).

ЗІРОЧКИ́, *мн.*, *бот.* ‘брандушка різноколірна (Bulbocodium versicolor (Ker – Gawl.)’ (Заїк, Луб, Олек).

ЗІТКИ́, *мн.* ‘стовбур соняшника’ (Шт).

З’ЇД ‘залишки корму, який не доїли домашні тварини’. *Зйід ˈмати принеᶦˈсе од оˈвец’ / те шо неᶦподойіˈдали / і зйіˈди клаˈду / пеᶦреᶦверˈтайус’ там у т’ій соˈлом·і / там гˈрайус’* (Литв).

ЗЛА́КОВЕ // **ЗЛА́КОВІ**, *бот.* 1. ‘житняк гребінчастий, ж. донський, ж. Лавренків (Agropyron pectinatum (Bieb.) Beauv., a. tanaiticum Nevski., a. lavrenkoanum Prokud.)’ (Заїк, Луб, Олек); 2. ‘жито дике, ж. посівне (Secale sylvestre Host., s. cereale L.)’ (Заїк, Луб, Олек); 3. ‘бромус (Bromus L.)’ (Іл, МалЮ).

ЗЛЕ́ПКА, *ков.* ‘залізна скоба’ (ОлД).

ЗЛЕ́ПОК, *кулін.* ‘загальна назва хліба’ (Павлен); 2. ‘буханець хліба, який, не помітивши, не дістали з печі з усією партією’ (Лим, Міл, Підг, Сват, Шпот); 3. ‘подвійні буханці хліба, які злиплися в процесі випікання’ (Березів, Білк, Бонд, Дмитр, Коляд, Крем, Міл, Новб, Осин, Підг, Прос, Семик, Смол, Тар,

Шпот); 4. ‘невеликий хліб із залишків тіста’ (Біллуц, Вар, Калм, Обор, Привіл, Сват).

ЗЛИ́ВКИ[1], **СЛИ́ВКИ**, **СЛІ́ВКИ** *мн.*, *кулін.* ‘сметана’ (Мир, Мороз, Новайд, Осин, Плуг, Привіл, Прос, Семик).

*__ЗЛИВКИ[2]__, *обряд*. ‘очищення жінки після пологів’ (Харк. зб., 211).

ЗЛИПАНЦІ́, *мн.*, *кулін.* ‘подвійні буханці хліба, які злиплися в процесі випікання’ (Колом, Новайд). *Ў нас йо¦го звут’ / о¦то / зли^е пан¦ц’і ч’і з¦липц’і / ота¦ке во¦но / йак о¦то позли^е¦пайец’:а йак о¦то брат с:ест¦ройу* (Новайд).

ЗЛИ́ПКИ, *мн.*, *кулін.* ‘подвійні буханці хліба, які злиплися в процесі випікання’ (Дмитр, Новайд, Шпот).

ЗЛИ́ПЦІ, *мн.*, *кулін.* ‘подвійні буханці хліба, які злиплися в процесі випікання’ (Новайд).

ЗЛИ́ТИЙ, *гонч.* ‘полив’яний (про посуд)’ (Трав, Червпоп).

ЗЛИ́ТІ, *мн.*, *кулін.* ‘подвійні буханці хліба, які злиплися в процесі випікання’ (Колом).

ЗЛІ́ПЕНЕЦЬ, *кулін.* ‘подвійні буханці хліба, які злиплися в процесі випікання’ (Колом).

ЗЛІ́ПОК, *кулін.* ‘подвійні буханці хліба, які злиплися в процесі випікання’ (Прив).

ЗЛОПА́М’ЯТЛИВИЙ ‘який довго пам’ятає погане, прагне помститися’ (Гонч, Хв).

ЗЛО́СНИЙ ‘злісний, сповнений злості’ (Баран, Зак, Євс, Мир, Обор).

ЗМІЛЬЧА́ТИ ‘зміліти’. *¦Р’іч’ка зм·іл’¦ч’ала / ¦висохла / с¦тала ўже с¦коро руч’е¦йок* (Крем).

ЗМО́ВИНИ, *мн.*, *обряд*. ‘домовленість про весілля’ (Білк, Білов, Гор, Данил, Литв, Мик, Нещер, Паньк).

ЗНАКО́МИЙ ‘знайомий’ (У багатьох говірках).

ЗНАМЕНИ́ТИЙ ‘відомий’ (У багатьох говірках). *¦Наше ¦Ч’орне ¦море / знам·е¦нит’і ¦наш·і ку¦рорти / так ¦кажут’ до¦рош·ч’е / ч’ем з¦йіздит’ ў Йе¦г·іп·ет ч’і ў ¦Турцийу там од:ох¦нут’* (Крем).

ЗНА́ХАРЬ ‘знахар’ (Бул, Зорик, Шульг).

ЗНА́ХАРЬКА, **ЗНА́ХУРЬКА** ‘знахарка’ (У багатьох говірках).

***ЗНЕЗНІМКИ**, *присл*. ‘зненацька’ (Харк. зб., 189).

ЗНІ́СОК ‘останнє, найменше яйце, знесене куркою’ (Зорик).

ЗОЗУ́ЛЬКА, *ентомол*. ‘сонечко семикрапкове (Cocinella semptempunctata)’ (Хв, Шульг).

ЗОЛО́ВКА ‘чоловікова сестра’ (Біллуц, Підг, Прос).

***ЗО́ЛОТО** ‘дитяча гра’ (Харк. зб., 485. Білк).

ЗОЛОТУ́ХА, *мед*. ‘висип на шкірі’ (Ган).

ЗОЛОТУ́ШНИК, *бот*. ‘череда поникла, ч. трироздільна (Bidens tripartita)’ (Заїк, Луб, Олек, Піск).

ЗО́НТІК ‘парасолька’ (У багатьох говірках).

ЗО́НТИКИ, **ЗО́НТІКИ**, *мн*., *бот*. 1. ‘бутень бульбистий, б. Прескотта (Chaerophyllum bulbosum L., c. prescottii DC.)’ (Луг); 2. ‘дудник лісовий (Angelica sylvestris L.)’ (Луг); 3. ‘дягель лікарський (Archangelica officinalis Hoffm.)’ (Курячів); 4. ‘молочай (Euphorbia L.)’ (Гор); 5. ‘кульбаба (Taraxacum)’ (Гор).

ЗО́ПНІК, *бот*. ‘залізняк бульбистий, з. колючий (Phlomis tuberosa L., p. pungens Willd.)’ (Вал, Вільх, Жов, Заїк, Луб, Олек, Слсрб).

ЗОРЮВА́ТИ ‘спати перед світанням’ (У багатьох говірках).

ЗОРЯ́ВИНА ‘яма, заросла травою’ (Трет).

ЗОСТА́НОК ‘спадщина’ (ОлД).

ЗРАЧО́К ‘зіниця’ (Бул, Ган, Підг).

ЗРИВ ‘вибух’ (Юр).

ЗРІ́БИ, *мн*., *ткац*. ‘пачоси, відходи при чесанні конопляного чи лляного волокна’ (Біл).

ЗРІЗ 1. ‘діжка для купання’ (У багатьох говірках). *Зр’із це таˈке йак п·іў ˈд’іжки // налиˈ^{е}вали воˈди ˈпове^{и}н зр’із і куˈпалис’* (Зайц); 2. діжка для випарювання полови’. *На ден’ два зˈр’ізи заˈпар’уйем поˈлови* (НовУ); 3. ‘половина діжки’. *ˈД’іж^{ш}ку обр’іˈзали / оˈто буў зр’із* (Вар).

ЗРОСЕ́РДЯ, *присл.* ‘спересердя’. *Команˈд’ір полˈка вийіˈжаў на пе*^{и}*ри*^{е}*до*^{у}*ˈву на ˈкон’ах / і йоˈго орде*^{и}*ˈнариц’ не*^{и} *мог н’іˈйак / поˈйіхати / ˈкон’і не йшли // в·ін зроˈсерд’а ˈвихватиў кнут в орде*^{и}*ˈнарц’а / одноˈроў йоˈго й ˈконеї і гаˈлопом поˈйіхаў на пе*^{и}*редо*^{у}*ˈву* (Трав).

ЗРО́СЛИЙ ‘дорослий’. *Буˈла коˈманда таˈка / шо з ˈкаждого колˈхоза / де зˈросл’і хˈлопц’і таˈк·і / напˈравит’ у Дуˈванку на ае*^{и}*родˈром на воˈйен:иї помоˈгат’ стˈройіт’ анˈгари дл’а самоˈл’отоў* (Сват).

ЗРУБ ‘великий ліс’ (Білк).

ЗСУВ ‘місце, де круто спадає поверхня землі внаслідок обвалу, осипання’ (Бут, Луб, Мороз, Павл, Парн, Тр).

ЗУБИ́ЛО ‘зубець вил’ (ОлД).

ЗУБЧА́ТКА, *бот.* ‘кравник звичайний (Odontites vulgaris Moench.)’ (Вал, Вільх).

ЗУБЯ́ЧИ, *мн.*, *зневажл.* ‘зуби’ (Зорик).

*__ЗУДЗИК__ ‘ґудзик’ (Харк. зб., 737).

ЗУРО́ДОВАНИЙ ‘знівечений’. *В·ін на мотоˈцикл’і ˈйіздиў і дес’ пˈйаниї / ˈвобш·ч’ім зˈбили / шо ў ˈйого і ˈоко / і ˈопш·ч’ім / ну в·ін зуˈродуваниї / страшˈниї* (Гонч).

ЗЮ́ЗЬНІК, *бот.* ‘жовтозілля весняне, ж. звичайне, ж. лучне (Senecio vernalis Waldst. et Kit., s. vulgaris L., s. jacobaea L.)’ (Заїк, Луб, Олек).

З’Я́ЗОК, *ткац.* ‘поперечна перекладина між ніжками терниці’ (Ціл).

И

*__ИВИНА__ ‘верба’ (Харк. зб., 191).

ИЗВО́ЩИК ‘візник’ (Ант).

ИУ́ДИНЕ ДЕ́РЕВО, *бот.* ‘осика (Populus tremula L.)’ (Мик).

I

І ГРА́МИ, *присл. спол.* ‘ніскільки, анітрохи’. *А све^{и}кˈруха ˈкаже / ми теˈбе таˈку ї бˈрали не^{и}ˈгожу // от диˈви йак не соˈч’устувала / і гˈрами* (Марк).

І́ВА, *бот.* ‘верба гостролиста (червона) (Salix acutifolia Willd.)’ (Брус, Лим, Підг).

І́ВА КРА́СНА, *бот.* ‘верба гостролиста (червона) (Salix acutifolia Willd.)’ (Брус, Лим, Підг).

ІВА́Н-ДА-МА́Р’Я, *бот.* 1. ‘дивина борошниста, д. густоквіткова, д. східна (Verbascum lychnitis L., v. densiflorum Bertol., v. oritntale Bieb.)’ (Литв); 2. ‘дивина тарганяча, д. фіолетова (Verbascum blattaria L., v. phoeniceum L.)’ (Литв).

ІВА́Н-ПЛАКУ́Н, *бот.* ‘бирючина звичайна (Ligustrum vulgare L.) (Біл).

ІВА́Н-ПОКИВА́Н, *бот.* ‘розрив-трава садова (бальзамін) (Impaties balsamina L.)’ (Преоб).

ІВА́Н-ТРАВА́, *бот.* ‘бирючина звичайна (Ligustrum vulgare L.) (Біл).

ІВА́Н-ЧАЙ, *бот.* ‘парило звичайне (Agrimonia eupatoria L.)’ (Литв).

І́ДОЛОВИЙ ‘який не має добрих якостей, властивостей; не такий, як треба’ (Кам’ян).

ІЗВІСНЯ́К ‘місце видобування вапна’ (Трет).

І́ЗВІСТЬ ‘вапно’ (У багатьох говірках). *Стˈройілас’а ц’а ˈцерква ˈдолге ўˈремйа // ˈч’ере^{и}з^{с} те шо / шоб^{п} кˈласти с’ˈт’іни / на ўкˈладку с’т’ін дˈвац’:ат’ пйат’ гоˈд’іў / у зе^{и}мˈл’і / поˈвине^{и}н буў ле^{и}ˈжати ізв·іс’ˈн’ак / ˈізв·іс’т’ / а ˈпот’ім / коˈли ˈтерли ростˈвор / на / ˈйайц’ах / ˈізв·іс’т’у / йаˈка ўже гаˈшона буˈла / шо ў зе^{и}мˈл’і проле^{и}ˈжала дˈвац’:ат’ пйат’ год^{т} і йіˈйі достаˈвали / тож отˈкапували / і колоˈтили на ˈйайц’ах // бˈрали одˈн’і б·ілˈки / ж·ілтˈки н’і / одˈн’і б·ілˈки // з ус’іˈйейі окˈруги^{е}ни з ус’іˈйейі наўˈколи^{е}шн’ойі окˈруги зˈвозили / ˈл’уди / пр’ам воˈзами ве^{и}зˈли с’уˈди на баˈзар’ / ве^{и}зˈли оˈто ˈйайц’а / ˈбили і колоˈтили йіх /*

ст|ройіли |церкву / |дес'ат' год^т ст|ройіли |церкву / |дуже кра|сива бу|ла (Тан).

ІЗЖО́ГА, *мед.* 'відчуття печії в стравоході' (У багатьох говірках).

ІЗМИ́ЧКИ, *мн.*, *ткац.* 'грубі, товсті нитки з конопель' (Новмик).

І́ЗМОРОСЬ 'іній' (Білов).

ІЗСУ́В 'високий стрімкий схил' (Заг).

І́КАЛКА 'гикавка' (У багатьох говірках).

ІЛЬМ, *бот.* 'в'яз гладкий, в. голий (гірський) (Ulmus laevis Pall., u. glabra Huds.)' (Вал, Вільх).

ІМПЕРАТРИ́НА 'імператриця, вищий титул монархині' (Велик).

ІНА́ЧИЙ 'інший'. *|Л'уди йа|к·іс' / |душ·і |ч'орн'і поро|билис'а // |думайеш од|не про та|ку л'у|дину / а бу|вайе / шо узна|йеш / во|на |зоўс'ім і|нач'а // йак |т'іки па|гано / ко|ли ў л'у|дин'і розоч'а|ровуйес'а* (Сват).

ІНДИ́К, *перен.* 'людина, яка має сердитий вигляд, незадоволене обличчя' (Біллуц, Тар).

ІНДЮ́К, *орнітол.* 'індик домашній (Meleagris gallopavo Linnaeus)' (У багатьох говірках). *Ўз'а|ла одру|бала |голову інд'у|ку / об|д'елала йо|го хоро|шен'ко / поло|жила ў |сумку* (Новник).

ІНДЮ́ШКА 'індичка' (У багатьох говірках). *Ін|д'ушка йіх* [індичат] *хоро|шо ви|водила / моло|д'ец* (Сват).

***І́НЧИЙ**, *займ.* 'інший' (Харк. зб., 438).

ІРЖА́ВЕЦЬ 'іржаве багно, болото' (Білов, Семик).

І́СКА, *ткац.* 'кінці ниток основи, які не можна доткати' (Степов).

ІСПУ́Г 'переляк' (Ант).

ІССО́П, *бот.* 'гісоп лікарський (Hyssopus officinalis L.)' (Вал, Вільх, Заїк, Луб, Олек).

ÍСТОБОК ‘горище’ (Тр, Ям).

ІСТЯЗÁТИ ‘знущатися’ (Білк, ЛозО, Нещер).

ІЮ́ЛЬ ‘липень’ (У багатьох говірках). *Дубо|ва |Марфа Пет|роўна / д|вац’:ат’ |первого і|йул’а п·і|шоў дев·а|ностиї год* (Нещер).

ІЮ́НЬ ‘червень’ (У багатьох говірках). *Ае^{и}род|ром сто|йаў до і|йун’а |м·іс’ац’а / |поки фронт п·і|шоў |дал’ше^{и} п·ід |Хар’коў* (Сват).

Ї

ЇДÁ ‘їжа’ (У багатьох говірках). *А по|том у ка|фе у|же гу|л’ат’ // ну шо / ўсе прош|ло хоро|шо / йі|ди бу|ло ба|гато |разної* (Новник); *Голо|доўка бу|ла / от н’і|з’:а ка|зат’ / шо йі|ди не^{и} бу|ло соў|с’ім / ну |мало / |л’уде го|лодн’і бу|ли / ї |пухли* (Біллуц).

ЇРИ́НА ‘яра пшениця’ (ОлД).

ЇСНÉ ‘їжа’ (ОлД).

Й

ЙÓЖИК, *зоол*. ‘їжак (Erinaceus)’ (Підг, Крем). *А |йожик·іў с|к·іл’ки бу|ло // |п·ідем с:о|бакої гу|л’ат’ / ўже |гаўкайе / наш|ла |йожика / ўс|тане |воз’л’і |н’ого і |гаўкайе // ш·ас |йожика не^{и} |видно воп|ш·е / не^{и} |видно н’і|де |йожик·іў* (Крем).

ЙОЛОЧКА, *бот*. ‘безщитник жіночий (Athyrium filix-femina (L.) Roth.)’ (Іл, МалЮ).

ЙÓЛОЧКИ, *мн*., *кулін*. ‘виріб з борошна, закручений та варений у великій кількості олії’ (Білк).

ЙÓШТА, *бот*. ‘аґрус відхилений (Grossularia reclinata (L.) Mill.)’ (Підг, Руд).

К

КАБА́К, *бот.* ‘кабачок (Cucurbita pepo var. giraumontia)’ (Бондар, Крем, Новастр, Підг, Сват, Червпоп).

КАБАКИ́, *мн.* ‘зерна соняшника, гарбуза’ (Бул).

КАБА́Н, *перен.*, *зневажл.* ‘здоровило’ (У багатьох говірках).

КАБАНИ́ЦЯ, *зоол.* ‘самиця дикого кабана (Sus scrofa)’ (Руд).

КАБА́НЧИК ‘середина розрізаного кавуна’ (Євс).

КАБАЧИ́ННЯ, *збірн.* ‘стебла й листя кабачків’ (Лантр, Ман, Можн, Новник).

КАБЕ́ЛЬ, *перен.*, *зневажл.* ‘чоловік, який спокушає жінок’ (Баг, ДемО, Лантр, Розп, Тар).

КАБИ́ЦЯ ‘кінець, капут’ (Новган).

КАБУ́ШКА ‘пляшка, обплетена лозою’ (Білов, Тар).

КАВБУ́З, *бот.* ‘гарбуз волоський, г. звичайний (Cucurbita maxima Duch., c. pepo L.)’ (Брус).

КАВЕ́ЛОК, *кулін.* ‘невеликий хліб із залишків тіста’ (Привіл).

КАВУНИ́ННЯ, *збірн.* ‘стебла й листя кавунів’ (Брус, Донц, Литв, Новник).

***КАГА́КА** ‘той, хто баришує хлібом’ (Харк. зб., VIII).

КАГАЛА́ ‘галаслива юрба, зборище’ (У багатьох говірках). *Д’і|теї бу|ло то|д’і по |вос’ме^{и}ро / по |дес’ате^{и}ро д’і|теї / кага|ла та|ка кру|гом // ну |поўно ў дво|рах* (Литв).

КАДА́СТРА ‘окремі частини поля’ (Бут).

КА́ДКА ‘діжка’ (Білов, Литв, Міст, Нещер, НижД).

КАДУ́ШКА ‘діжка’ (У багатьох говірках). *І то ви^{е}ти^{е}|кайут’ те полот|но / а то|д’і йо|го ш·ч’е ĭ |б·іл’ат’ // |моч’ут’ / ка|душки з во|дойу // полот|но там тон|ке / тоўс|те бу|ва / о|то йо|го / з|нач’іт’ на|моч’ут’ / а то|д’і ж у дво|рах тра|ва рос|ла / шпо|риш / ка|лач’іки // і о|то рости^{е}|лайут’ йіх / і о|то ра|з’іў три за ден’ / о|но |висохне / о|п·ат’ з|моч’ут’ / о|п·ат’*

рости[е]*|лайут' / о|то |сохне // і о|то б·і|лили / а то|д'і у|же |шили там шо* (Мороз).

КА́ЖДИЙ, **КА́ЖНИЙ**, *займ*. 'кожен' (У багатьох говірках). *Ме*[и]*|н'і |нада бу|ло х|лопце*[и]*м ро|диц':а / і гу|л'ала йа с х|лопц'ами // |бита йа бу|ла |кажди*[е]*ї ден'* (Білов); *Та ї |тоже |холодно / при|ходиц':а |кажну ноч' поч'|т'і / п|л'онкої накри|ват' шоп не*[и] *по|мерзли* (Крем); *У нас |комнати бу|ли / по два ч'оло|в·іка у |кажн'ії |комнат'і* (Перемож).

КАЗА́Н 'посуд, у якому готують їжу в полі' (Білк, Гор, Литв, Мик). *Т'і / шо в |пол'і / йім же |тоже |нада бу|ло во|зити / у |поле // і о|це на|вар'уйеш та|к·і йіх каза|ни о|ни ч'і йак во|ни йіх наз|ват' / з к|ришками / та|к·і накри*[е]*|вайеш к|ришкойу / і ве*[и]*|зем у |поле* (Білк).

КАЗА́ТИСЯ 'здаватися' (Кам'ян, Сват). *Во|но йа|кес' та|ке / і |кисле / і г·ір|ке / а нам ка|залос'а во|но со|лодке / то|му ш·ч'о са|м·і бу|ли го|лодн'і* (Сват).

КАЗИ́РНИЙ 'гарний, красивий' (Гол).

КА́КА, *дит*. 'щось погане' (У багатьох говірках).

КАКЛЄ́ТА, **КАТЛЄ́ТА** 'котлета' (Білк, Гонч, Кам'ян, Новник, Юр). *І о|то ж на|сипати і борш·ч' / і |кашу / і ту ж кат|л'ету поло|жити / под|л'івої на|лити / і ч'аї |дати ч'і кам|пот // і сп·і|шиш же б·і|гом* (Білк).

КАЛАМА́ШКА 'візок'. *О|це йак з'і|мойу |йіз'д'у по д|вор'іх |поп·іл зби*[е]*|райу / удоб|р'ати / |кур'ач'ії по|м·от // о|то йа бе|ру ланко|ву с:о|бойу ї |йіду / о|то назби|райем |поўну кала|машку // ў |мене буў са|раї |дано ме|н'і // кала|машка / ну / |возик / б|рич'ка / то б|рич'ка то о|но / |йаш·ч'ік сто|йіт' // при*[е]*|ї|ду пос:и|пайем / то|д'і о|так бу|ло* (Нещер).

КАЛАМУ́ТЬ 'мул на дні' (Підг).

КАЛАНЧА́, *перен*. 'високий худий чоловік' (Баран).

КАЛА́Ч, *кулін.* 1. 'плоский, круглої форми виріб із прісного тіста' (Біллуц); 2. *обряд*. 'великий пухкий круглий хліб з прикрасами, який печуть на весілля' (Тар, Тр). *У наре*[и]*|ч'еној*

пе^и|чут' так з|ваниї ка|лач' / в·ін не |дуже ве^и|ликиї / а у наре^и|ч'еного ви^е|сокиї (Тр).

КАЛА́ЧИКИ ДИ́КІ, **КАЛА́ЧІКИ ЛІСОВІ́**, *мн.*, *бот.* 1. 'рожа зморшкувата, р. рожева (Alcea rugosa Alef., a. rosea L.)' (Біл, Жов, Крим, Мик, Міст, НижД, Слсрб); 2. 'алтея коноплевидна, а. лікарська (Alphaea cannabina L., a. officinalis L.)' (Бор, Голуб, Жов, Клим, Курячів, Литв, МалЮ, Міст, Преоб, Слсрб).

КАЛДАБА́ННЯ 1. 'болото' (Заг); 2. 'мокра, заболочена рівнина' (Заг); 3. 'вибоїна, яма на дорозі' (Розсип, Тим).

КАЛДО́БІНА 'вибоїна, яма на дорозі' (Сват).

КАЛДУ́Н, **КОЛДУ́Н** 'ворожбит, знахар' (Новсв, Прос). *Харак|терник / це кол|дун / з|найуш·ч'ії заго|вори п|роти ўс'іх о|пасностеї* (Новсв).

КАЛЕНДА́РЬ 'календар' (У багатьох говірках).

КАЛЕ́ТА, *обряд.* 'помащений медом корж, який уживають для ворожіння в день святого Андрія'. *|Дуже л'у|били ка|лету ку|сат' // пе^и|к|ли та|ку ве^и|лики^еї корж / |в·ішали йо|го до потол|ка / по|том б|рали коч'е^ир|гу ї га|сали |ч'ере^из^с ту коч'е^ир|гу ї ку|сали ка|лету // а хтос' о|дин |мазаў* (Смол)

КАЛІДО́Р 'коридор' (У багатьох говірках). *Йа вис|какуйу с па|лати ї во|на і|де по кал'і|дору // йа йі|йі ўз|нала* (Гонч).

КАЛІ́ННЯ, *ков.* 'термічна обробка, при якій поковку нагрівають до певної температури, витримують при ній, а потім швидко охолоджують у воді або в маслах' (Лозов).

КАЛО́НКА 'місце добування води' (Терн).

КАЛЮ́ЖНИЦЯ, **КОЛЮ́ЖНИЦЯ**, *бот.* 1. 'латаття біле, л. сніжно-біле (Nymphaea alba L., n. candida J. et C. Presl.)' (Гор, Макарт); 2. 'жабурник звичайний (Hydrocharis morsus-ranae L.)' (Гор).

***КАМДЗЕ́ЛЬ** 'чемерка, короткий чоловічий одяг, який одягають на сорочку' (Харк. зб., 953).

КАМЕ́ЛІЯ, *бот.* 'козельці великі, к. українські (Tragopogon major Jacq., t. ucrainicus Artemcz.)' (НижМ).

КАМИ́Ш, **КОМИ́Ш**, *бот.* 1. ‘очерет (Phragmites)’ (Новик, Підг). *В·ін п|р’амо на бере|гу б|росиў о|д’ежду ĭ нир|нуў там / де коми|ш·і бу|ли / і по|паў у |с’етку дл’а |риби* (Новник); 2. ‘бульбокомиш морський (Bolboschoenus maritimus (L.) Palla.)’ (Вал, Вільх).

КАМІНИ́ЩЕ ‘великий камінь’ (Нов).

КАМІНЦІ́, *мн.* ‘дитяча гра’ (Зорик).

КА́МІНЬ ‘брусок для гостріння коси’ (ОлД, Юр).

КАМІНЮ́КА ‘великий камінь’ (Заг, Білк, Вільш, ВерхП, Зайц, Зел, Лантр, Мик, Обор, Трет, Терн).

КАМІНЮ́ЧКА 1. ‘малий камінь’ (Зайц); 2. ‘жорна у млині’. *А мли|нок та|ке дв·і кам·і|н’уч’ки / о|так нани^е|зу кам·і|н’уч’ка ĭ з|верху кам·і|н’уч’ка і |д’іроч’ка і |руч’ка / о|то ў ту |д’іроч’ку заси|пайе^і ш ото|го / шо там о|ни ну йа|когос’ от|ходу там прине^и|сут’ / шоб пом·і|шат’ же з о|цим |лис’т’ам* (Марк).

КАМПАНІ́ЛА, **КАМПАНУ́ЛА** // **КАМПАНІ́ЛИ**, **КАМПАНУ́ЛИ**, *бот.* ‘дзвоники (Campanula L.)’ (ДемО, Зайц, Тр).

КАМПО́Т, **КАНПО́Т**, **КУМПО́Т**, *кулін.* ‘компот’ (У багатьох говірках).

КАМПО́ТИК, *кулін.* ‘компот’ (Тр).

КА́МУРА ‘шина’ (Білов, Гонч). *При|ход’у з ро|боти / в·ін у|же хот’ з д’ітво|ройу / хот’ тоï / волоси|пед о|то на|кач’уйе |камури* (Гонч).

КА́МУШКИ, *мн.* ‘дитяча гра’ (Підг).

КАМ’ЯНА́ РО́ЗА, *бот.* ‘молодило (Sempervivum L.)’ (ДемО, Зайц, Макарт, Тр).

КАМ’ЯНИ́ЦЯ ‘місце добування каменю’ (Павл).

КА́М’ЯНКА ‘дорога з твердим покриттям’ (Буд, Кам’ян).

КАНДИ́БА, *сп.*, *зневажл.* ‘крива людина’ (Прост).

КАНЕ́Т ‘кагат’ (Ант).

КАНЄ́ШНО, **КОНЄ́ШНО**, **КОНЄ́ЧНО**, *присл.* ‘звичайно, авжеж’ (У багатьох говірках). *Ну с’і|ч’ас ка|н’ешно |д’етки / п|рот’іў |того шо то|д’і бу|ло / соў|с’ім не^и т’і* (Парн).

КАНТО́РА ‘контора’ (У багатьох говірках). ◊ **ОШАРА́ШКІНА КАНТО́РА** ‘про групу людей, де все роблять не так, як треба’ (Оріх).

КАНУ́Н, *обряд*. ‘коливо, обов’язкова їжа під час поминок’ (У багатьох говірках). *Хо|рон’ат’ |п·іс’л’а о|б·ід / ўс’і і|дут’ на |поминки // на с’т’іл с|таўл’ат’ об·а|зател’но ка|нун / рис з во|дойу / |кожниї |доўжен покушту|ват’* (НижБ).

КАНФЕ́ТА, **КАНХВЕ́ТА**, **КОНХВЕ́ТА** // **КАНФЕ́Т**, **КАНХВЕ́Т**, **КОНХВЕ́Т** ‘цукерка’ (У багатьох говірках). *|Ход’ат’ д’ітла|хи / |ход’ат’ кол’а|дуйут’ / с’п·і|вайут’ п·іс’|н’і // за це йім да|йут’ ка|лач’іеки / кан|фети / пиер’іш|ки* (Білк); *Ми по|н’ат’ійа неи і|м·іли шо |сахар’ / канх|вети там / п|р’аники / п·і|ч’ен’:а / йо|го ми ж по|н’ат’ійа неи і|м·іли / так о|но ж і неи хо|т’ілос’ йо|го / шо бу|ло те і |йіли* (Литв); *По|йіхали ту|ди ж / до к|луба / зареиг·іст|р’ірували / об|сипали ж там йо|го тим же ш конх|ветами / ну і при|йіхали ш с’у|ди* (Шульг); *Схо|т’іла йа конх|вета / о|то до та|кої с’|т’еп·еін’і п|лакала / до та|кої с’|т’еп·еін’і п|лакала / |татку / йа |хоч’у конх|вета* (Мик); *О|там штаб сто|йаў / ў йі|йі ба|бус’і // ну так о|ни нам і канх|вети да|вали* (ОлН); *Но|виї год буў // |йолку нар’а|жали / канх|вети там йа|к·іс’ |в·ішали* (Риб’ян).

КА́НЦУР, **КА́НЦУРЬ** ‘кінець’. ◊ **ДО КА́НЦУРА** ‘до кінця, дощенту’ (У багатьох говірках).

КАНЧО́ЛИ, *мн*. ‘калоші’ (Вр).

***КАПОТИ́НА** ‘літній святковий одяг бідних селян’ (Харк. зб., 891).

КАПИ́ЦЯ ‘ціп’ (Мілов).

КАПРИ́ЗА, *сп*. ‘вередлива людина’ (Прост, Риб’ян).

КАПРИ́ЗНИК ‘вередливий чоловік, хлопець’ (Вис, Обор).

КАПРИ́ЗНИЦЯ ‘вередлива жінка, дівчина’ (Вис, Гонч).

КАПТА́Х ‘курник’ (Новпск).

КА́ПТУР, *заст*. ‘очіпок’ (Розп).

КАПУ́СНИЦЯ ‘поле з-під капусти’ (Тр).

КАПУСНЯЧИ́ННЯ ‘поле з-під капусти’ (Євс).

КАПУСТИ́ННЯ, *збірн*. 1. ‘верхнє неїстівне листя капусти’ (У багатьох говірках); 2. ‘листя капусти, що залишається, коли головки очистять перед шаткуванням’ (Зорик).

КАПУСТИ́ЩЕ ‘поле з-під капусти’ (Зорик).

КАПУСТЯ́НИК 1. ‘поле, на якому росте капуста’ (Дмитр, Цар); 2. *ентомол*. ‘капустянка звичайна (Gryllotalpa grylotalpa)’ (Біллуц, Заайд, Степн, Тремб).

КАПУ́СЯ, *дит*. ‘капуста’ (Біллуц).

КАПУЦИ́, *мн*., *бот*. ‘красоля велика (настурція велика) (Tropaeolum majus L.)’ (Заїк, Луб, Олек).

КАПУ́ША, *сп*. ‘людина, яка все робить надто повільно’ (Бор, Гол, Кудр).

КАРАВА́Й, *кулін*., *обряд*. ‘весільний коровай’ (У багатьох говірках).

КАРА́ІЧ, *бот*. ‘в’яз гладкий, в. голий (гірський) (Ulmus laevis Pall., u. glabra Huds.)’ (Вал, Вільх).

КАРАНДА́Ш ‘олівець’ (У багатьох говірках). *Бˈрови наве^{и}ˈли ˈч’орним карандаˈшом / ˈгуби накˈрасили кˈраснойу / таˈке буˈло йак вази^{і}ˈл’ін / коˈробоч’ка таˈка кˈрасна буˈла // і подрумˈйанили / карандаˈшом посˈтавили ˈрод’інки / бˈрови нач’орˈнили і п·ішˈли на ˈтан’ц’і // оˈто жизн’ буˈла* (Перемож).

КАРАПЄ́Т ‘низькорослий чоловік, хлопець’ (Тар).

КАРАСІ́Н // **КАРАСІ́НА**, **КЕРАСИ́Н** // **КЕРАСИ́НА**, **КІРОСІ́Н** // **КІРОСІ́НА** ‘гас’ (У багатьох говірках). *ˈДуже л’уˈбила книжˈки ч’іˈтати // а сˈв·ету ж не^{и} буˈло / ˈмама ˈкаже / броˈсаї / параˈс’ін ˈвигорит’* (Сват); *І в ˈнейі був / караˈс’іна буˈла / то л’і бенˈз’ін / шос’ таˈке / гоˈр’уч’е буˈло* (Шульг); *Те^{и}ˈпер с’в·ет он йаˈкиї / а тоˈд’і ˈлампа / та хараˈшо / йак ке^{и}раˈсина йе / а то кагаˈнец’ у таˈр’ілку / тˈрошки оˈл’ійі туˈди / ˈватки і таˈкиї хв·іˈтели^{е}к зˈробл’ат’ і ˈт’іл’ки бли^{е}ˈстит’ і ўсе роˈбили при каˈган’ч’іках* (Новник); *Оˈдин раз гуˈл’али ў жмурˈка / а там стоˈйало в·ідˈро с к·іроˈс’іном / і ˈб·ігла хоˈвац’:а / уˈпала на те в·ідˈро* (Білов).

КАРАСИ́НОВИЙ ‘гасовий’. *Г'нали 'воду двигу'нами / та'к·і двигу'ни бу'ли о'но на со'л’арц’і во'но ч’і ч’ім во'ни / ч’і кара'синов·і во'но бу'ли* (Гонч).

***КАРАУ́ЛКА** ‘церковна сторожка’ (Харк. зб., 60).

КАРА́ЧІК, *бот.* ‘берест (Ulmus minor)’ (Ям).

КАРА́ЩИК, *іхтіол.* ‘карась (Carassius)’ (Парн).

КАРЛЮ́ЧКА ‘недорозвинений плід огірка’ (Шт).

КАРМА́Н ‘кишеня’ (У багатьох говірках). *У те ў'рем·а у 'мене бу'ло три руб'л’і гро'шеї у кар'ман’і / і ме^и'н’і хва'тало з'їиздит’ і оту'ч’іц’:а і на б·і'лети хва'тало ме^и'н’і / ш·ч’е ĭ згуш·'ч’онку куп'л’аў со'б·і* (Ст); *У кар'ман уз’а'ла за'л’ізла 'поки м'н’ала / 'поки м'н’ала т’і г'рош·і / 'поки зам'н’ала і ўс’о* (Баб).

КАРП, *іхтіол.* ‘короп (Cyprinus)’ (Мик).

КАРПА́ТИЙ ‘кирпатий’. *Йа 'носом с'лухайу // у 'мене нос хот’ і кар'патиĭ / но за'то 'ч’уткиĭ / 'ч’уйу 'добре // 'ч’уйу / а во'но шос’ запа'шок / та 'гарниĭ та'киĭ 'запах / 'видно хо'роша моло'дич’ка 'куроч’ку зас'мажуйе* (Мороз).

КАРПЕ́ТКИ, *мн.* ‘шкарпетки’ (Міст, Обор, ОлН).

КАРСИ́Л, *бот.* ‘осот (Cirsium L.)’ (Іл).

КАРТОПЛИ́НИЩЕ ‘поле з-під картоплі’ (Крем, Новастр, Підг, Червпоп).

КАРТО́ПЛЯНИК, **КАРТОХЛЯ́НИК**, **КАРТОВЛЯ́НИК**, *кулін.* ‘оладка з тертої картоплі’ (Біллуц, Білов, Лозов).

КАРТО́ФЛЯ, *бот.* ‘картопля (Solanum tuberosum)’ (Білк, Бондар, Брус, Гонч, Данил, Крем, Литв, Мир, Новайд, Новастр, Новник, Підг, Піск, Риб’ян, Семик, Червпоп).

КАРТО́ХА // **КАРТО́ХИ**, **КАТО́ХА**, *бот.* ‘картопля (Solanum tuberosum)’ (У багатьох говірках). *Од'ну кар'тоху ў'м·іла 'жари^е т’ / а та'ке 'йакос’ йа і не^и 'дуже о'то ж^ш* (Марк); *Ну по'лиўки 'зараз та'койі / шо о'но та'ка кар'тоха золо'та* (Біллуц); *А ў йа'койі 'паростка не^и'ма / то с т’і'йейі кар'тохи не^и 'буде н’і'йакойі 'пол’зи* (Білк); *При'ходе оп'йет’ / даĭ ме^и'н’і ло'пати 'п·ідем кар'тохи са'дити // ве^и'с'нойу 'д’іло бу'ло // о'на*

ˈкаже ми ˈтоже ˈзараз ˈп·іде^{и}мо саˈдити / не даˈла йії лоˈпати (Новб).

КАРТОША́НИК, *кулін.* ‘оладка з тертої картоплі’ (Бонд).

КАРТОШИ́НА ‘картоплина’ (Білк, Риб’ян, Шульг). *А йакˈшо у ˈкогос’ іˈш:е буў хл’іб аˈбо картоˈшина пойаўˈл’алас’ / то ўже йіˈйі по-бˈрац’к·і розд’і^{е}ˈл’али на вес’ клас* (Білк); *Ну / ˈпере^{и}д тим же^{и} ш н’іˈз’а м·асˈного ˈйісти / моˈлоч’ного / таˈкого / картоˈшину там отаˈке шо-н’іˈбуд’ поˈйіў* (Шульг).

КАРТОШИ́НИ, *мн.* ‘ягоди на стеблах картоплі’ (Гонч, Свист, Хом).

КАРТОШИ́ННЯ 1. *збірн.* ‘стебла й листя картоплі’ (У багатьох говірках); 2. ‘поле з-під картоплі’ (Берез, Біллуц, Можн, Риб’ян, Євс).

КАРТО́ШКА // **КАРТО́ШКИ**, *мн.*, *бот.* ‘картопля (Solanum tuberosum)’ (У багатьох говірках). *У нас два ˈнаших солˈдати оˈтут у гоˈрод’і ле^{и}ˈжали ў карˈтошц’і / йіх не^{и} ˈвидно буˈло* (Литв); *Карˈтошка сорокодˈн’еўка буˈла / оˈна м·ілˈка буˈла / так розˈвар’увалас’ / так ˈпахла карˈтошка* (Білов); *Тˈрудно буˈло / хл’іб^{п} не^{и} ўроˈдиўс’ / н’іˈч’ого ў тˈриц’:ат’ тˈрет’ому не^{и} буˈло / град ˈвиби^{е}ў // оˈто кукуˈруза / буˈр’ак / карˈтошки / ог·іˈрок / кукуˈрузу / ўсе ˈвиби^{е}ў* (Тан).

КАСА́ТІК, *бот.* 1. ‘оман (Inula L.)’ (Бор); 2. ‘щавель (Rumex L.)’ (Вал, Вільх, Жов, НижМ, Слсрб).

КА́СЯ, *дит.* ‘каша’ (Юр).

КАТА́ЛКА ‘пристрій для розкочування тіста’ (Березів, Новайд, Сват).

КАТА́ТИ, *ков.* ‘вигладжувати круглі поковки’ (Житл, Кам’ян).

КАТО́К, *перен.* ‘ожеледиця на дорозі’ (Міст).

КАТРА́ГА 1. ‘курінь’ (Білов, Гор, Литв, Мик, Шелест). *Догоˈжуйу коˈроў у ˈпол’і / катˈрагу соˈб·і зроˈбиў* (Білов); 2. ‘погрібник’ (Кур, Підг) *Над^{т} ˈпогр’ібом катˈрага* (Кур); 3. *‘шатро, балаган’ (Харк. зб., 175).

КАТЬО́Л, **КОТЬО́Л** 1. ‘велика посудина (на 10 – 15 літрів), у якій варять страву’ (Біллуц, Вар, Зорик); 2. металева посудина з плоским денцем для варіння їжі’ (Вар, Червпоп).

КАТЯЛО́К, **КАТЄЛО́К**, **КАТІЛО́К** ‘металева посудина з плоским денцем для варіння їжі’ (Зорик, Пант, Солід, Червпоп). *Нагр’і|вайут’ во|ди / ота|киї кат’а|лок і кипйат|ка вли|вайут’* (Пант).

КАТЯШКИ́, *мн*. ‘бібки, овечий послід’ (Мик).

КАУ́Н, *бот.*‘кавун (Citrullus vulgaris)’ (МалО, Покр, Тар, Чаб).

КА́ХВЕЛЬНИЙ ‘кахельний, зроблений з кахлю’ (Буг).

КАЦАЛА́ПИЙ ‘клишавий (про людину)’ (Арап, Берез, ДемО, Кудр, Лантр, Мир, Хв).

КАЦА́П ‘зневажлива назва росіянина’ (Гонч, Литв). *Х|л’іба не^{и} при^{е}не^{и}с|ла // п|лач’у / йак же ме^{и}|н’і до|дому / |бат’ко ж уб|йе / |бат’ко ж буў |рус’киї / ка|цап / в·ін ст|рогиї буў* (Литв).

КАЦУ́БНУТИ 1. ‘замерзати’. *Ка|цубнут’ |руки на мо|роз’і і ўсе*; 2. *перен*. ‘почуватися самотнім, одиником’. *По|ра то^{у}|б·і же^{и}|ниц’:а / х·і|ба ш·ч’е не^{и} ка|цубне^{и}ш сам у |хат’і* (Оріх).

КАЧА́ЛКА 1. ‘паличка, якою збивають масло’ (У багатьох говірках); 2. ‘макогін’ (Біллуц, Бонд, Бут, Велик, Донц, Калм, Куз, Міл, Новчерв, Підг, Піщ, Смол, Стр, Чмир, Шпот); 3. ‘гойдалка’. *Ос’ до нас |л’ітом прийі|ж:аў зоо|парк і ка|ч’алки ў|с’ак·і // Ма|р’іч’ка йак о|т’і ка|ч’алки по|бач’іла / то не от’:а|нут’ йі|йі бу|ло // ра|з’іў з д|вац’ат’ пока|тали^{е}с’* (Білк); 4. *ткац*. ‘бительня’ (Лозов).

КАЧАЛКИ́, *мн*., *бот*. 1. ‘комиш лісовий (Scirpus sylvaticus L.)’ (Зайц, Зах, Іл, Новп); 2. ‘очерет звичайний (південний) (Phagmites australis (Cav.) Trin. ex Steud.)’ (Зайц).

КАЧА́ЛОЧКА[1] // **КАЧА́ЛОЧКИ**, *бот*. ‘аїр звичайний, лепеха звичайна (Acorus calamus L.)’ (Тр).

КАЧА́ЛОЧКА[2] ‘паличка, якою збивають масло’ (Прос).

КАЧАНЯ́ЧЧЯ ‘облущений качан кукурудзи’ (Білов).

КАЧАПУ́ХА ‘оберемок’ (Вруб).

КАЧЕ́ЛЯ // **КАЧЕЛІ**, *мн.* ‘гойдалка’ (У багатьох говірках). *Де ˈферма / буˈло ˈозеро / на каˈч’ел’ах каˈталис’а / оˈтам буˈла каˈч’ел’а* (Мур); *Оˈто каˈч’ел’і ˈран’ше буˈли / каˈталис’ на каˈч’ел’ах / йак це ˈПаска / так хˈлопц’і д’іўˈч’ат каˈтайут’ на каˈч’ел’ах* (ПлП).

КА́ШКА 1. ‘колосок проса’ (Біллуц, Можн); 2. ‘суцвіття кукурудзи’ (Калм, Мусс, Стр); 3. *бот.* ‘деревій (Achillea nobilis L.’) (Ст); 4. *бот.* ‘вайда польова, в. ребриста, в. фарбувальна (Isatis campestris Stev. ex DC., i. costata C. A. Mey., i. tinctoria L.)’ (Брус); 5. *бот.* ‘шавлія (Salvia L.)’ (Руд); 6. *бот.* ‘калачики кучеряві, к. маленькі, к. непомітні (Malva crispa (L.) L., m. pusilla Smith., m. neglecta Walld.)’ (Криз); 7. ‘суцвіття конопель’. *Ви^{е}ри^{е}ˈвайут’ пˈлоск·ін’ / ви^{е}би^{е}ˈрайут’ руˈками / оˈна ж там ˈвидно / де воˈна ˈкашки таˈк·і ˈз:ерне^{и}ч’ком / і воˈна ˈтоўш·ч’а / а це тоˈнен’ке таˈке / воˈно там оˈто пи^{е}ˈлоч’ок таˈкиĭ / оˈто не^{и} опи^{е}ˈлилас’а / оˈто ви^{е}би^{е}ˈрайут’* (Мороз); 8. ‘суцвіття різних трав, які використовували в їжу під час голодовки’. *ˈЙісти не буˈло ч’оˈго / то ˈкашки ˈп·ідемо нарве^{и}ˈмо на бе^{и}ре^{и}стˈку / ˈмами^{е}на се^{и}стˈра / буˈло / назби^{е}ˈрайе пуч’ˈки / тˈраўку ˈйіли // ну ˈвижи^{е}ли сˈлава ˈБогу* (Гор); *Це бабˈки по гоˈр’і / ˈкашки шˈморгали ĭ оˈто суˈшили / тоўкˈли / паˈпусе^{и}ч’ки пе^{и}кˈли / а воˈно йак ре^{и}ˈзина / а ˈйіли / при ˈголод’і / ўсе ˈйіли* (Тан); 9. ‘кров’яна ковбаса’. *ˈБаба ўже поч’ˈінайе коўˈбаску ўже ˈжарит’ / наˈч’інит’ ту ˈкашку // ĭдут’ до ˈбаби ме^{и}ланˈкуйут’ і ˈбаба виˈносит’ йім на таˈр’ілоц’:і ˈкожному по куˈсоч’ку коўˈбаски // воˈни ухваˈтили ту коўˈбаску ĭ п·ішˈли ˈдал’і* (Полов).

***КА́ШНИК** ‘дитина до п’яти років’ (Харк. зб., II).

КАЮ́К, *ткац.* ‘ткацький човник’ (Богд).

КВАДРА́ТКА ‘квадрат’. *Риˈсуйе^{і}ц’:а на зе^{и}мˈл’і / дв·і стуˈп·ен’к·і кˈреĭдойу / дв·і квадˈратки / тоˈд’і / оˈтак дˈл’ін:а і туˈди квадˈратка / оˈп·ат’ квадˈратка / тоˈд’і оˈп·ат’ дˈл’іна / а там круг / у тоĭ ˈсонце ч’і йак воˈно / оˈце ж пˈригайе^{і}ш* (Шульг).

КВАДРА́ТНИЙ ‘маленький, пухнастий (про каченя)’ (Ст).

КВАК, *зоол.* ‘самець жаби (Ranidae)’ (Ман).

КВАКУ́ХА, *зоол.* ‘жаба (Ranidae)’ (Дем’ян).

КВАРТІ́РА ‘квартира’ (Гонч, Крем, Мир, Новник, Шульг, Юр). *У л’іс|нич’ств·і да|ли квар|т’іру / ми пере|йіхали ту|ди / у ту / ў л’іс|нич’ес’ку квар|т’іру* (Гонч).

КВАРЬТИРА́НТ ‘квартирант’ (Підг).

КВАСО́К, *бот*. ‘щавель (Rumex L.)’ (Жов, Слсрб).

КВАСО́ЛЯ, *бот*. 1. ‘боби (Fana bona Medik)’ (Біл, Бонд, Голуб, Зах, Карм, Клим, Коляд, МалЮ, Міст, Новп, Ол); 2. ‘красоля велика (настурція велика) (Tropaeolum majus L.)’ (Вруб).

КВАСУ́ЛЯ, *бот.* ‘квасоля звичайна (Phaseolus vulgaris)’ (Дмитр, Новайд, Розп, Цар).

КВАТЕРЛЯ́НТ ‘квартирант’ (Вар).

КВАТЕРЮВА́ТИ ‘мешкати в найманій квартирі’ (Вар).

КВАТИ́РЯ ‘квартира’ (Білк, ВерхД, Зал, Литв, НижД). *Ш|кола бу|ла / с’ім к|лас’іў / а ўже |вос’миї клас / у ра|йон хо|дили |д’іти / ква|тир’і ў йіх бу|ли / там во|ни і ў|ч’илис’а* (Литв).

КВА́ША, *кулін.* ‘кисле молоко’ (Малх).

КВА́ШЕНКА, *кулін.* ‘кисле молоко’ (Сват).

КВАШНЯ́ ‘грязюка впереміш зі снігом’ (У багатьох говірках).

КВІЧА́ЛО, *обряд*. ‘гілки з листям, якими прикрашають житло на Трійцю’ (Бул, Крրч, Підг, Преоб, Сват). *Т|ройіц’а бу|ла // нала|мали кв·і|ч’ала і до|дому ж^ш не^и|с|ли* (Сват); *На Зе^и|лену не^и|д’іл’у кв·і|ч’ало ла|майут’ / у |кажду |хату ўстано|вити |нада* (Преоб).

КВІЧА́ЛЬНА НЕДІ́ЛЯ ‘свято Трійці’ (Бул, Курячів, Підг). *Кв·і|ч’ал’на ни^е|д’іл’а нази|валос’а ну по-|нашому / а вобш·|ч’е-то Т|ройіца* (Курячів).

КВІЧА́ТИ, **КВІТЧА́ТИ** 1. ‘одягати’ (У багатьох говірках). *Во|ни моло|д’і / шо йім / зароб|л’айут’ та |д’іток кв·і|ч’айут / у|же йа бур|ч’у // с’|к·іки се^и|бе |можна кв·і|ч’ат’* (Зайц); 2. ‘прикрашати покуття’ (У багатьох говірках). *|Покут’ кв·і|ч’айут’ / йак хто |може* (Зайц); 3. ‘прикрашати хату зіллям, квітами’. *До Зе^и|леной́і не^и|д’іл’і н’іл’|з’а бу|ло кв·і|ч’:ат’ |хату // а ко|ли п|рийде Зе^и|лена не^и|д’іл’а / йак на|носим у|с’акой́і |зелен’і //*

пол // ч’ебре^и|ц’ом пок|рийем // |пахне / йак у сад|ку // понари^е|вайем |ц’іл’і обе^и|ремки паш|н’і ĭ о|то йак понаси^е|пайем / шоб у|с’ака |неч’іс’т’ не^и во|дилас’ (Мороз); *4. ‘розфарбовувати покуття й комин синькою й суриком’ (Харк. зб., 31, 121).

КВОКТА́ТИ ◊ **КВОКТА́ТИ НА ПОРО́ЗІ**, *обряд*. ‘сідати на порозі під час посівання на Новий рік’. *А то|д’і |рано йак хо|дили х|лопц’і пос’і|вати / так о|то йо|го са|доўл’ат’ на по|роз’і / шоб в·ін квок|таў / шоб квоч’|ки с’і|дали // о|то к|вокч’е^и т’ / шоб квоч’|ки с’і|дали* (ПлП).

КВОЛО́СТЬ ‘глибоке місце в річці’ (Шульг).

КВОХТА́ТИ ‘квоктати’ (Мик).

КЕРБУЛИ́, *мн*. ‘карбованці’ (Гор, Данил).

КЕ́РЗОВИЙ ‘кирзовий’. *А |ч’оботи |латан’і бу|ли / і ч’ере^и|вики |керзов˙і бу|ли / |бат’ко тож пола|тайе і |ходимо / куп·|л’ат’ бу|ло |н’і за шо* (Литв).

КЕРМА́Ч ‘пастух’ (Вр).

КЕРСЕ́ТКА ‘корсетка’. *На|р’ади // ну / не^и так / йак те|пер |б·іле п|лат’:а / а ота|к·і ке^и р|сетки бу|ли б·із рука|в·іў* (ОлБ).

КЕРСЮ́Н, *бот*. ‘осот (Cirsium L.)’ (Іл, НижМ).

КЕ́ТЯ, *дит*. ‘цукерка’ (У багатьох говірках).

КЕХВІ́Р, *кулін.* 1. ‘кисле молоко’ (У багатьох говірках); 2. ‘топлене незбиране молоко, заквашене сметаною’ (Велик).

КИГИ́ЧИТИ ‘жалібно просити’ (Вр).

КИ́ГОТЬ ‘кіготь’ (Ган).

КИКИЮ́, *дит*. ‘півень’ (Біллуц).

КИ́КНУТИ, *згруб*. ‘померти’. *То|д’і йак захво|рала / та ĭ опе^и|рац’ійу ме^и|н’і ро|били / йа|думала ĭ |кикну / ну |вижи^е ла* (ЛозО).

КИЛИМА́Р, **КИЛИМА́РЬ**, *ткац*. ‘ткацький станок для ткання килимів’ (Біл).

КИ́ПА 1. ‘тюк тканини’. *Б|рали |сите^и ц’ п|р’амо |кипами* (Вар); 2. ‘скирта сіна’. *|Кипи |с’іна понакла|дали / си^е ди^е|мо* (Єп); 3. *сп*., *перен*. ‘неповоротка людина’. *Ото|го |д’ад^т’ка звут’ |кипойу* (Міст).

КИПИ́ЦЯ ‘спиця в колесі воза’ (Зорик).

КИПЛЯТИ́ТИ ‘кип’ятити’. *Зри^{е}ˈвайу зе^{и}ˈлен’і ˈшишоч’ки / заˈвар’уйу йіх / кипл’аˈч’у у ч’угуˈну / а тоˈд’і пе^{и}ре^{и}тиˈрайу з ˈвис’іўками* (Шпот).

КИПРЕ́Й, *бот.* ‘зніт болотний, з. дрібноквітковий, з. шорсткий (Epilobium palustre L., e. parviflorum Schreb., hirsutum (L.)’ (Вал, Вільх).

КИРЗЯКИ́, *мн.* ‘кирзові чоботи’. *А йаˈк·і раˈн’іше сапоˈги / кирз’аˈки // с’еїˈч’ас кирз’аˈк·іў не^{и}ˈмайе / а хоч’ ˈможе і йе / так йіх ўтриˈдороги воˈни* (Гонч).

КИ́РКА, *ков.* ‘інструмент для обсікання та вибивання уламків старих вухналів під час кування коня’ (Білг).

КИРПИ́Ч ‘цегла’ (У багатьох говірках). *За т’і гˈрош·і нач’аˈли стˈройіц’:а / уˈз’аў план тут / оˈто приˈв·із ки^{е}рпи^{е}ˈч’а* (Марк); *Поˈтом зроˈбили саˈман / таˈк·і станˈки буˈли / йак в·ін ˈвисох / ўсе це загоˈтовили і кˈл’етку зроˈбили / саˈман полоˈжили і кирпиˈч’ом обкˈлали* (Преоб).

КИРПИЧИ́НА ‘цеглина’ (У багатьох говірках). *Там ки^{е}рˈпич’ на ˈпуз’і ноˈсила по шишˈнац’:ат’ к·ілогˈрам / ч’е^{і}ˈтир’і ки^{е}рпи^{е}ˈч’іни / си^{е}ˈрец’ / у п·іч’ заˈнос’ат’ / ч’е^{і}ˈтир’і к·ілогˈрами одˈна ˈваже / по ч’оˈтир’і ˈноси^{е}м у п·іч’* (ЛозО).

КИРПИЧИ́НКА ‘цеглинка’ (У багатьох говірках). *От так приˈдавит’ / шоб воˈда тˈрошки ˈвийшла / ну і не^{и} ˈс:илої / шоб не^{и} подаˈвит’ пом·іˈдори / і кирпиˈч’інку зˈверху* (Білов).

КИРПИ́ЧНИЙ ‘цегляний’ (У багатьох говірках). *Оˈце ж от ˈхата / та ˈб·іл’а ˈмене суˈс’іди / так креїˈд’ана / там таˈка / шо теˈч’е і с’ˈт’іни роˈс:овуйуц’:а // і оˈто ж роˈбили / а теˈпер поˈроблат’ кирˈпичн’і / і ˈшубу над’іˈвайут’* (Литв).

КИРПУ́ЛЯ, *сп.* ‘кирпата людина’ (Нещер, Риб’ян, Тар).

***КИРСЕТ** ‘безрукавка’ (Харк. зб., 881).

КИ́РТИЦЯ, *зоол.* ‘кріт (Talpa)’. *Уноˈч’і п·іˈшоў баˈгач’ ˈвикопати своˈго ˈсина // аˈле ˈсина ў ˈйам·і не^{и} буˈло // ˈвикопаў ˈч’орну ˈкиртиц’у // так баˈгач’ ˈвисудиў в·ід б·ід’н’аˈка п·іў ге^{и}кˈтара*

ˈпол’а і позˈбуўс’а своˈго ˈсина // і ˈрийе ˈкиртиц’а ˈземл’у // ˈхоч’е покаˈзати / де ме^{и}ˈжа ˈмайе ˈбути (Білк).

КИ́РЧИК, **КІ́РЧІК** ‘ківшик’ (ВерхД, Донц, Зак, Зорик, Кам’ян, Новб, Осин, Підг, Півн, Старб, Шт). *П·ід ˈос’ін’ забˈрали ў Ге^{и}ˈрˈман’ійу // поˈпала до хаˈз’айіна / дом розбомˈбили / тˈройе ˈсуток ішˈла бомˈб·ожка / нас у ˈлагер’ // два ˈраза ў ˈсутки баˈланда та сто грам хˈл’іба / ˈк·ірч’ік у ˈмисоч’ку ˈсипле* (ВерхД).

КИСЕ́ЛЬ, **КИСЄ́ЛЬ**, **КІСЄ́ЛЬ**, **КІСІ́ЛЬ**, *кулін.* ‘кисіль’ (У багатьох говірках).

КИСЕ́Т ‘жилетка’. *ˈРан’ше це на ден’ Іˈвана Куˈпала буˈли ˈвишиван’і руˈбашки / тоӥ / ви^{е}шиˈвали / ки^{е}ˈсети таˈк·і ж без руˈкава / ˈдаже у ˈмене оˈни йес’т’ / йаˈк·і буˈли ˈран’ше // ну а теˈпер же йіх не^{и}ˈмайе таˈкого* (Шул).

КИСЛИ́ЦЯ[1], *бот.* ‘жабурник звичайний (Hydrocharis morsus-ranae L.)’ (ДемО, Зайц, Тр).

КИСЛИ́ЦЯ[2], *перен.* ‘жінка, дівчина, яка часто плаче’ (Півн, Підг).

КИСЛИ́ЧКА, *бот.* ‘жабурник звичайний (Hydrocharis morsus-ranae L.)’ (ДемО, Зайц, Тр).

КИСНИ́ЦІ, *мн*, *ткац.* ‘кінці ниток основи, які не можна доткати’ (Підг).

КИ́СТОЧКА ‘щіточка з кількох пір’їн’. *ˈКисточ’койу пи^{е}р’іж^{ш}ˈки ˈмажут’* (Мик).

*__КИ́ТВИЦЯ__ ‘колесо без обода’ (Харк. зб., 291).

КИ́ТИЦЯ ‘колосок проса’ (Підг).

КИТЬ-КИТЬ, *дит.* ‘котити, котитися’ (Зорик).

КИ́ТЯГА ‘колосок проса’ (Новник).

КИ́ЧКА ‘шишка на лобі’ (Вр).

КИШЕЧКИ́, *мн.* ‘неїстівна, із сім’ям, частина гарбуза’ (Стр, Калм).

КИШКИ́, *мн.* ‘неїстівна, із сім’ям, частина гарбуза’ (У багатьох говірках).

КИ́ШНУТИ ‘вигнати, зняти з посади, звільнити з роботи’. *ˈШелеста ˈтоже за те шо в·ін стоˈйаў за те / шоб буˈла*

укра|йін'с'ка |мова оф·і|ц'ійнойу ў той ч'ас іш·|ч'е // йо|го |тоже |кишнули (Полов).

КИЯ́Х, *тесл.* 'дерев'яний молот' (Підг).

***КІБА́ЛКА** 'очіпок' (Харк. зб., 867).

КІ́БЧІК, **КІ́ПЧИК**, *ткац.* 'верхній загострений кінець веретена' (Криз, МалО).

КІВШ 'дерев'яний посуд, у якому товчуть сало' (У багатьох говірках).

КІ́ЗКА, **КО́ЗКА** 'ряд скошених і відгорнених косою злаків, трави' (Семик, Білов).

КІ́КАТИ 'виявляти статеву охоту (про свиню)' (Вар).

КІЛО́К[1], *перен.* 'висока худа жінка' (Лантр).

КІЛО́К[2] ◊ **КІЛО́К ЗАБИВА́ТИ**, *обряд.*, *жарт.* 'обрядова дія після весілля останньої дитини в сім'ї: у невелику яму, заповнену водою, забивають кілок, охочому забити його за винагороду дають кувалду, зав'язують очі й просять бити по кілку' (Оріх). *|Йесл'і пос'|л'ідн'а ди|тина |зам·іж і|де / к·іл|ки заби|вайут' у поне|д'ілок // це у поне|д'ілок зби|райут'с'а в основ|ном р'ід|н'а вс'а / бе^и|рут' та|киї к·і|лок і заби|вайут' у |земл'у дл'а |того / шоб у|же |б·іл'ше н'іх|то не рос|ходивс'а і не же^и|нивс'а |б·іл'ше / шоб раз о|це / пос|л'ідн'ії / йак од:а|йут' |зам·іж ч'і |жене^ит'с'а пос|л'ідн'ії в с'ім|йі / це нази^е|вайет'с'а заби^е|вайут' в |тому дво|р'і к·і|лок // вс'о / вже не |нада б·іл'ш рос|ходит'с'а* (Білк); *|П·іс'л'а двох д'н'іў гу|л'ан':а / на т|рет'ії / ко|ли це ўже |жен'ат' пос'|л'ід'н'ого / |сина |б·іл'ше не^и|майе / н'і |сина / н'і |доч'ки / шо в·ін пос'|л'ід'н'ії / то на т|рет'ії ден' при^егла|шайут' у|с'іх / цих же / шо гу|л'али на с|вал'б·і / при|ход'те // к·і|лок заби^е|вайут' // ну к·і|лок йак заби^е|вайут' / так на во|рот'іх ви^е|копуйут' |йаму ве|лику / нали^е|вайут' ту|ди во|ди / а то|д'і д'р'у|ч'ок та|киї за|тес'л'уйут' і |молотом заби^е|вайут' к·і|лок // це |дуже е^инте^и|ресно // с|ход'ац':а ту|ди / йак у|даримо // заў|йажут' |оч'і по |оч'е^іред'і / заби^е|вайут' / |молотом заби^е|вайут' цеї к·і|лок / так во|но йак не попа|де по к·іл|ку / та |мимо / та йак б|ризне во|дойу / із гр'а|з'укойу по ўс'іх // от с|м·іха та|кого* (Лисогор).

КІЛО́МЕТР ‘кілометр’ (У багатьох говірках). *Но|сили |йісти так за п·ат’ за с’ім к·і|лометр’іў на пле|ч’ах // |ч’ереиз п|леч’і по|ложиш / приў|йажеиш / хл’іб / лож|ки / мис|ки і дв·і цеи|берки / у ту |руку і ў тої // і|ду / і|ду / так с|тану / реи|ву / реи|ву де-|небуд’ на до|роз’і / ўз’а|ла ўпйат’ п·іш|ла // та йо|го по|ка донеи|сеш / так роз|боўтайеш за т’і п·ат’ ч’і с’ем к·і|ломеитр’іў / шо ї не по|йісти / а |йіли ж |л’уди* (Курячів).

КІМА́РИТИ, *жарт*. ‘дрімати’ (Вр).

КІМНА́ТА 1. ‘світлиця’ (Кур, Мик, Руд). *У к·ім|нат’і бу|ло ўс’іг|да |ч’істо / ту|ди д’і|теї неи пус|кали* (Кур); 2. ‘хатина – допоміжна кімната у двокамерних хатах’ (Мик, Міст, ОлБ). *|Хата |ч’іста / а к·ім|ната дл’а ўс’іх / тут у|се* (Міст); 3. ‘спальня – бічна кімната для відпочинку’ (У багатьох говірках). *У |первиї клас йа хо|дила ў Роспа|с’ійіўку // з’і|мойу йа сто|йала на ква|тир’і ў м·і|рошника // во|ни бу|ли беиз|д’ітн’і // о|то |на‿з’іму набеи|рут со|б·і д’і|теї із хуто|р’іў / от два х|лопч’іки із Ца|р’оўки жи|ли у веи|лик·ії |хат’і / а йа ў к·ім|нат’і // там бу|ла леи|жанка з |п·іч’:у // к|роват’ / сун|дук* (Зайц).

КІНЕ́ЦЬ ‘передня звужена частина коси’ (Юр).

КІ́НСЬКИЙ БОБ, *бот*. ‘боби (Fana bona Medik)’ (Вал, Вільх, НижМ).

КІНЧИ́ЦІ, *мн*., *ткац*. ‘кінці ниток основи, які не можна доткати’ (Прос).

КІСНИ́Й ‘тісний’ (У багатьох говірках). *|Жали пшеи|ниц’у то|д’і / йак с|тебла бу|ли у|же |жоўт’і / а |зерно у колос|ках к·іс|не* (НижБ).

КІ́СНО, *присл*. ‘тісно’ (У багатьох говірках). *|Ран’ше ў |хат’і й ско|тину дер|жали // ха|ти ст|ройіли здо|ров·і / з:аго|родками о|д’:ел’ними // йак неи бу|ло ч’ім то|пит’ / г|р’ілис’а од ско|тини / по|том у|же |нач’али ст|ройіт’ са|райі дл’а ско|тини / |к·існо у|с’ім бу|ло |разом* (НижБ).

КІ́СТКА ‘щиколотка’ (Біллуц).

КІ́СТО, *кулін.* 1. ‘тісто’ (У багатьох говірках). *Ну |к·істо за|м·іс’уйеіш / |йес’л’і |нужно там шос’ ч’і йаї|це у|кинеиш у |к·істо / ну ўб|йеш / а неи то так ч’і на во|д’і / ч’і на моло|ц’і / ч’і на кис’л’а|ку* (Преоб); *|К·істо шоб доб|р’іше бу|ло / ту|ди*

ˈйайц'а ˈбили ў це ˈк·істо / у караˈваї (Біллуц); 2. 'закваска для тіста' (Марк, Смол); 3. 'невеликий хліб із залишків тіста' (НижД).

КІ́СТОЧКА, *перен*. 'дуже худа людина' (Тит).

КІСТЬ 'колосок проса' (Новайд).

КІ́СТЯ 'держак коси' (Біллуц, Прос).

КІСЦЕ́ 'держак коси' (Бул, Підг, Розп).

КІСЬБА́ 'косовиця, час косіння зернових' (Юр).

КІШ, *бджіл*. 'вулик, виплетений з рогози' (Обор).

КІ́ШКА 'гачок для витягування відра з колодязя' (У багатьох говірках).

КЛА́ДБИЩЕ, **КЛА́ДБІЩЕ** 'цвинтар' (У багатьох говірках). *Ну втихаˈр'а хоˈдили ж по кˈладбиш·ч'у / йак маˈл'і буˈли ˈб·ігали ж все по гробˈках собиеˈрали ˈйайц'а / канхˈвети* (Білк); *Так заˈведено ў нас / шо їдут' на кˈладб·іш·ч'е на ˈПаску* (Парн).

КЛАДО́ВА 'відгороджена (переважно неопалювана) частина в будинку для зберігання продуктів' (У багатьох говірках).

КЛА́СТИ 'будувати, мурувати' (ПлП, Тан). *Воˈни кˈлали ˈхати / а тоˈд'і ж обклаˈдали киерпиеˈч'ом / а йак хуˈдамеинт ˈробл'ат' / на вугˈл'і сˈтаўл'ат' / клаˈдут' диеˈс'атку / сˈтаўл'ат' могоˈрич' / на с'в·аˈтому вугˈл'і / де обраˈзи ж виеˈс'ат' // ну а тоˈд'і ж сˈтел'і накиˈдайут' / ˈтоже склиеˈкайут' л'уˈдеї / ˈм·іс'ат' заˈм·іси / накиеˈдайут' сˈтел'і // а тоˈд'і ўже наїˈмайут' пˈлотниек·іў / соˈб·і кˈриш·і покриеˈвайут' // оˈце так ˈран'ше стˈройіли ˈхати* (ПлП).

КЛЕ́ВЄР, **КЛЄ́ВЕР**, **КЛЄ́ВЄР**, *бот*. 'конюшина, трав'яниста бобова кормова культура (Trifolium)' (У багатьох говірках).

КЛЕВША́, *сп*. 'клишава людина' (Зорик).

КЛЕНИ́НА, *бот*. 'клен гостролистий (звичайний), к. польовий, к. ясенелистий (Acer platanoides L., a. campestre L., a. negundo L.)' (Мик).

КЛЕНО́К, **КЛИНО́К**, *бот*. 'клен татарський, чорноклен (Acer tataricum L.)' (Заїк, Курячів, Луб, НижД, Олек, Преоб).

КЛЕ́ЦКИ, **КЛЬО́ЦКИ** (Дмитр, Донц, Крем, Микол, Мир, Новайд), *мн.*, *кулін.* 1. ‘різаний або рваний шматочок прісного тіста, зварений у воді чи молоці’; 2. ‘виготовлений для приготування вареників шматочок тіста, який варять і без начинки’ (Старб).

КЛЕШНА́ТИЙ ‘клишавий (про людину)’ (Бунч, Каськ, Кудр, Прос, Тан).

КЛЕШНЯ́ВИЙ ‘клишавий (про людину)’ (Новр).

КЛЕШНЯ́К ‘клишавий чоловік, хлопець’ (Гонч, Зак, Зорик, Коляд).

КЛЕШОНО́ГА, *сп.* ‘клишава людина’ (Зорик).

КЛЄВЕРО́К, *бот.* 1. ‘горошок (Vicia L.)’ (Луг); 2. ‘астрагал (Astragalus L.)’ (Луг).

КЛИКУ́Н, *евф.* ‘сич хатній (Athene noctua Scop)’ (Вр).

КЛИМА́ТІС // **КЛИМА́ТІСИ**, **КЛІМА́ТІС** // **КЛІМА́ТІСИ**, *бот.* 1. ‘барвінок малий, б. трав’янистий (Vinca minor L., v. Herbacea W aldst. et Kit)’ (Заїк, Луб, Олек); 2. ‘ломиніс прямий, л. цілолистий (Clematis recta L., c. integrifolia L.)’ (Вал, Вільх, Жов, Заїк, Луб, Мороз, НижМ, Олек, Шелест).

***КЛИ́ЧАЛО** ‘гілки дерев, якими на Трійцю прикрашають хату й двір’ (Харк. зб., 46).

КЛИШОЛА́ПИЙ ‘клишавий (про людину)’ (Литв, Прост).

КЛИШОНІ́Г ‘клишавий чоловік, хлопець’ (Хв).

КЛІВІТНИ́ЦЯ ‘пліткарка’ (Арап, Бунч, Лантр, Нещер, Прос, Тит, Хв).

КЛІВІТНІ́К ‘пліткар’ (Арап, Бунч, Лантр, Мир, Нещер, Прос, Тит).

КЛІЙО́НКА ‘клейонка’ (Юр).

КЛОПІТКИ́Й ‘повільний, неквапливий’ (Зорик).

КЛОПО́ВНИК, *бот.* ‘катран понтійський, к. татарський (Crambe pontica Stev. ex Rupr., c. tataria Sebeok.)’ (ДемО, Зайц, Тр).

КЛОПО́ВНИЦЯ, **КЛОПО́ВНІЦА**, *бот.* ‘чорна смородина (Ribes nigrum L.)’ (Сот, Чмир).

КЛУ́БІНЬ ‘кущ картоплі, власне його коренеплоди в землі’ (Біллуц, Бондар, Вес, МалО, Маньк, Новчерв, ПлП, Покр, Прост, Тар).

КЛУБНІ́КА, *бот.* ‘полуниця садова (Fragaria ananassa Duchesne)’ (У багатьох говірках).

КЛЬОЦИ́, *мн.*, *кулін.* ‘різаний або рваний шматочок прісного тіста, зварений у воді чи молоці’ (Велик).

КЛЬО́ЦИКИ, *мн.*, *кулін.* 1. ‘різаний або рваний шматочок прісного тіста, зварений у воді чи молоці’ (Білк, Велик, Зорик, Литв, Півн, Підг, Сват, Тр); 2. ‘виготовлений для приготування вареників шматочок тіста, який варять і без начинки’ (Куз, Підг).

КЛЮВ ‘дзьоб’ (Ган).

КЛЮЧИ́ЦЯ ‘бантина у хліві’ (Гор, Литв).

КНИ́ЖНИК ‘книжкова шафа’ (ВерхД).

КНИШ, *кулін.* 1. ‘невеликий хліб із залишків тіста’ (Павлен); 2. ‘виріб з борошна, закручений та варений у великій кількості олії’ (Вар).

КНУРЯ́КА, *перен.*, *зневажл.* ‘здоровило’ (У багатьох говірках).

КНУТ ‘батіг’ (У багатьох говірках).

КНУТОВИ́ЩЕ ‘пужално’ (Біл, Жов, СтЛ, Юр).

КО́БЕЦЬ, *орнітол.* ‘яструб (Accipiter)’ (Семик, Ст).

КОБИ́ЛА, *риб.* ‘приладдя для виловлювання риби’. *Ко|ли хо|дила ў ш|колу / ми ло|вили |рибу / зро|били ко|билу / і о|це ло|вили уп·а|т’ох / два ч’ело|в·ека |держут’ |низ’ко ко|билу / а остал’|н’і по бере*ᶦ*|гам нага|н’айут’ |рибу* (Новник).

КОБИ́ЛКА, *ткац.* ‘рама ткацького верстата’ (Розп).

КОБИ́ЦЯ ‘літня пічка надворі’ (Гор, Чмир).

КО́БРИК, *кулін.* ‘проварений шлунок тварини, начинений м’ясом’ (Білк).

КОВА́ЛЕНКА, *ков.* ‘ковадло, на якому клепають косу’ (Вар).

КОВА́ЛЬНЯ, *ков.* ‘кузня’ (Лозов).

КО́ВБАННЯ, **КОВБА́ННЯ** ‘яма з водою’ (Бар, Обор, Терн, Трет).

КО́ВБИК, *кулін.* ‘проварений шлунок тварини, начинений м’ясом’ (Вал, Вільх, Микол, Новайд, Смол, Старб, СтЛ).

КОВБО́ЇНА ‘вибоїна, яма на дорозі’ (Бар).

КО́ВБУХ ‘шлунок, орган травлення у тварин’ (Лозов).

КОВБУ́ШКА ‘великий глиняний глечик з вухом і носиком та вузьким горлом’ (У багатьох говірках).

КОВДО́БИНА ‘вибоїна на дорозі’ (ОлД, Семик).

КОВЕ́Р, **КОВЬО́Р** ‘килим’ (У багатьох говірках). *Йес’т’ у нас ˈдаже подаˈрований коˈв·ор / роˈбота руч’ˈна / виеишиеˈвали ч’олоˈв·ік і ˈж·інка* (Білк).

КОВЕРЗУ́Н ‘вередливий чоловік, хлопець’ (Мілов, Прост).

КОВИ́ЗКА 1. ‘дерев’яна палиця’ (Лиз). 2. *‘дерев’яна палиця, загнута у вигляді трубки, яку використовують для гри у свинку’ (Харк. зб., 275).

КОВИ́ЛЬ, *бот.* ‘ковила (Stipa L.)’ (У багатьох говірках).

КОВИ́ЛЬ-ТРАВА́, *бот.* ‘ковила (Stipa L.)’ (Заїк, Луб, Олек).

КО́ВРИК[1] ‘килимок’. *Кˈрасили бузиˈнойу // бузиˈну рˈвали і моˈч’іли / і таˈк·і краˈсив·і ˈкоўрики полуˈч’алис’а* (Мур).

КО́ВРИК[2] // **КО́ВРИКИ**, *бот.* 1. ‘портулак великоквітковий, п. городній (Portulaca grandiflora Hook., p. oleracea L.)’ (У багатьох говірках); 2. ‘барвінок малий, б. трав’янистий (Vinca minor L., v. Herbacea W aldst. et Kit)’ (Зайц).

КОВРЯ́ЖКА, *ткац.* ‘клочане полотно’ (Червпоп).

КОВТЬО́БА ‘калюжа’ (Парн).

КОВШ 1. *риб.* ‘верша’ (Новн); 2. *риб.* ‘лозова снасть, що має форму лійкоподібної корзини’. *ˈНаш·і суˈс’іди ˈт’іл’ки коўˈшом ˈрибу ˈлоўл’ат* (Зорик); 3. ‘ківш з довгою ручкою, яким набирають воду’ (Біллуц, Новб, Плуг, Привіл, Солід).

КО́ВШИК 1. ‘кухоль’ (Тар, Новайд); 2. ‘ківш з довгою ручкою, яким набирають воду’ (У багатьох говірках).

КО́ДРА ‘домоткана ковдра з вовни’ (У багатьох говірках).

КО́ЖА ‘шкіра’ (Ант, Ган, Кам’ян, Підг).

***КОЖЕ́ВНИК** ‘чоловік, хлопець, який обробляє шкіру’ (Харк. зб., 101).

КОЖУРА́ 1. ‘обгортка качана кукурудзи’ (Сват, Євс, Парн); 2. ‘покрив цибулі’ (Новчерв, Тар, Маньк, МалО, Прост, ПлП).

КОЖУШИ́ННЯ ‘обгортка качана кукурудзи’ (Заайд).

КОЖУШКИ́, *мн.* 1. *бот.* ‘череда поникла, ч. трироздільна (Bidens tripartita)’ (Міст); 2. ‘лушпайки з молодої картоплі’ (Макіїв).

КОЖУШО́К ‘лушпайки з картоплі’ (Біллуц).

КОЗАЧО́К ‘невибаглива рослина, яка швидко розростається’ (Шт).

КОЗЕ́Л ‘з’єднані дрючки, якими притискають верх солом’яної покрівлі’ (Зорик).

КОЗЕ́ЛЕЦЬ // КОЗЕ́ЛЬКИ, *бот.* 1. ‘козельці великі, к. українські Tragopogon major Jacq., t. ucrainicus Artemcz.)’ (Вал, Вільх); 2. ‘козельці великі, к. українські (Tragopogon major Jacq., t. ucrainicus Artemcz.)’ (У багатьох говірках); 3. ‘жовтий осот (Sonchus L.)’ (НижМ).

КОЗИРЬО́К ‘навіс перед хатою’ (Гол, Мороз).

КОЗИ́НЯЧИЙ ‘козячий’. *Стри^е|гут’ оўˈц’у // оˈце зˈверху ўс’у шерс’т’ / і ˈвал’анки із ц’іˈйейі ˈшерс’т’і роˈбили // у ˈд’едушк·і стаˈнок таˈкиї / йа ˈбач’іла / шо ўже наˈбите воˈно // при^е|суйут’ ˈйакос’ // оˈце ˈсаме тут попаˈдайе іш·ˈч’е ˈвидно пух коˈзин’ач’ії аˈбо шо* (Мих).

КОЗЛОБОРО́ДНИК, *бот.* ‘козельці великі, к. українські (Tragopogon major Jacq., t. ucrainicus Artemcz.)’ (Вал, Вільх).

КОЗЬ-КОЗЬ, *виг.* Уживають для відганяння кіз (Біллуц, Бул, Лозов, Підг, Юр).

КОЗЬО́Л, *зоол.* ‘цап, самець кози (Capra hircus)’ (Мик, Юр).

КО́ЗЯ, *дит.* ‘коза’ (КрасП, Підг, Розп).

КО́Й-КОЛИ, *присл.* ‘іноді, коли-неколи’ (Новник, Павлен, Тан). *Оˈни ˈкоі-коли каˈн’ешно меˈн’і роˈбили зауˈважен’:а / ну це таˈке* (Павлен); *Ну ˈкоі-коли ˈкупи^еш шо-ˈнебуд’ / нас отоˈвар’ували / отоˈвар’ували по полоˈвин’і ц’іˈни* (Новник).

КО́Й-ХТО, *займ.* ‘хтось, хто-небудь’ (У багатьох говірках). *А цеї борш·ч’ / з’і|л’они́ / там |тожи кар|тоше^и^ч’ки по|б·іл’ше по|том йі|йі там ростоўк|ти // ну а по|том ту|ди ш ш·|ч’ав·іл’ / ну |кої-хто с кроп·і|вої / ну йа с кроп·і|вої |йакос’ н’і|коли ни ва|рила* (Піск).

КО́Й-ШО, **КОЙ-ШО́**, *займ.* ‘щось, що-небудь’ (У багатьох говірках). *Йак та|к·і попри|ходили ж^ш^ хаз’айі|ни / так у|же с|тали т|рошки де^и^р|жат’ |кої-шо* (Марк); *Шо ў|м·ійу те ї ў|м·ійу / ба|бул’ка он кої-|шо ме^и^|не п·іду|ч’ала* (Курячів); *|Луч’:е с|тало / |кої-шо ў мага|з’інах пойаў|л’ац’:а / |кої-шо |нач’ало / і ўже |луч’:е с|тало* (Павл).

КО́Й-ЯКИЙ, *займ.* ‘деякий’ (ВерхД, Кам’ян, Литв, Мир, Нещер). *А там на |пол’і / |л’уди |кої-йак·і з|найут’ / буў ко|лод’із’ Га|н’:іўс’кий / та|кий гли^е^|бокий* (Нещер); *П|лат’:а там о|то |кої-йак·і да|вали / ха|рош·і та|к·і плат’:ач’|ка / то во|на ме^и^|н’і |воз’ме о|д:ас’т’* (Мир).

КО-КО, *дит.* ‘курка’ (Біллуц, КрасП).

КОЛ ‘кілок’ (Біл, Жов, Перш).

***КОЛГА́НИ**, *мн.* ‘спрощений різновид санчат, дощечка або ящик для катання з гірок’ (Харк. зб., 752).

КОЛДО́БАНЯ ‘калюжа’ (Зорик).

КОЛДО́БИНА ‘яма, вибоїна на дорозі’ (Білк, Мик, Обор, Підг, Руд, Сват, Терн, Юр).

КОЛИНЕ́ЦЬ, *ткац.* ‘кілочок у снувальниці’ (Іл).

КОЛИХА́ЛКА ‘гойдалка’ (Ант).

КОЛИХА́НКА ‘гойдалка’ (У багатьох говірках).

КОЛІА́НДРА, *бот.* ‘коріандр (Coriandrum sativum)’ (Брус, Велик, Калм, Литв, Ман, Мус, Нещер, Новник, Стр).

КОЛО́ДЕЦЬ, **КОЛО́ДЯЦЬ** ‘колодязь’ (Білк, Підг). *Поли|ват’ да|леко нес|ти / це аж с на|ч’ала ого|рода їти до ко|лодц’а / а це |іл’і ш|лангу т’а|нут’ / |іл’і |в·ідрами но|сит’* (Білк).

КОЛО́ДЄЗЬ, **КОЛО́ДІЗЬ** ‘колодязь’ (У багатьох говірках). *У су|с’ід’с’кий ко|лод’із’ шо там н’іх|то не^и^ жиў / стриб|нула*

(ОлН); *Д'ід Х'вед'ір буў // йак ска'заў на 'мене / шо бе^и^ре^и^'ж·іт' йі'йі од во'ди // так і ко'лод'із'і заби'вали / шоб йа не 'л'ізла на ко'лод'із' у 'д'ецтв·і // а ўс'о раў'но ўто'нула ў Ґа'л'атиному стаў'ку / ме^и^'не 'вит'агли / отка'ч'али* (ОлБ); *У ко'лод'ез'і зак·ін'чилас' во'да* (Греч).

КОЛО́ДКА, *ков.* 'дубова колода для ковадла' (ЛозО).

КОЛО́К 'острівець лісу, який вирізняється з ландшафту' (Гор).

КО́ЛОКОЛ 'дзвін' (У багатьох говірках). *Хо'дила в 'церкву / 'с'одн'і ж там слу'жен'ійе бу'ло / 'гарне та'ке // там і дз'вони / і колоко'ла зво'нили* (Білк).

КОЛОКО́ЛЬЧИК // **КОЛОКО́ЛЬЧИКИ**, *бот.* 1. 'аденофора лілієлиста (Adenophora lilifolia (L.) A. DC.)' (Вруб, ДемО, Зайц, Луг, Ол, Тр); 2. 'сон пониклий (Palsatilla hatens (L.) Mill.)' (Біл, Жов, Зах, Іл, Крим, Луг, МалЮ, Новп, Перш, Слсрб); 3. 'рябчик малий (Fritillarie meleagrie des Patrion ex Schult et Schule fil.)' (Зайц, Литв, Тр).

КОЛОРА́Д, *ентомол.* 'колорадський картопляний жук (Laptinotarsa desemlineana Say)' (Біллуц, Білов, Бул, Кам'ян, Можн, Старб, Степн, Тремб).

КОЛОРА́К, *ентомол.* 'колорадський картопляний жук (Laptinotarsa desemlineana Say)' (Байд, Лозов).

КОЛОСКИ́, *мн.*, *бот.* 1. 'житняк гребінчастий, ж. донський, ж. Лавренків (Agropyron pectinatum (Bieb.) Beauv., a. tanaiticum Nevski., a. lavrenkoanum Prokud.)' (ДемО, Луг, НижМ); 2. 'жито дике, ж. посівне (Secale sylvestre Host., s. cereale L.)' (ДемО, Луг, НижМ); 3. 'кипець гребінчастий, к. Делявіля, к. сизий (Koeleria cristata (L.) Pers., k. delavignei Czern. ex. Domin., k. glauca (Spreng.) DC.)' (ДемО); 4. 'китник колінчастий, к. лучний, к. рівний, к. тростиновий (Alopecurus geniculatus L., a. pratensis L., a. aequalis Sobol., a. arundinaceus Poir.)' (ДемО); 5. 'комиш лісовий (Scirpus sylvaticus L.)' (ДемО, Тр); 6. 'костриця (FestucaL.)' (Луг); 7. 'бромус (Bromus L.)' (Луг).

КОЛОТИ́ТИСЯ 1. 'клопотатися, робити щось' (Гонч, Мілов, Павлен, Шульг). *Це ми ко'лотимос' з йі'йі 'мамойу / 'мама йі'йі не^и^'гожа* (Павлен); *Ну в·ін же ш там арен'датор / захва'тиў*

ˈпол’а / саˈдове ĭ ˈперец’ / саˈдове каˈпусту / ў ˈйого ш тˈрахтор ˈйізде / штук два наˈв·ерно / і паˈхайе // коˈлотит’с’а // і хуˈдиĭ таˈкиĭ / хуˈдиĭ / а коˈлотит’с’а сˈк·іл’ки (Гонч); 2. ‘хвилюватися, переживати за щось’. *ˈВал’і тˈреба гˈрош·і / даĭ хот’ йа воз’ˈму / дам йiї // воˈна принеиˈсе / не колоˈтис’* (Шульг).

КОЛОТІ́ЛКА ‘посудина для збивання масла’ (Смол).

КОЛОТУ́ХА 1. *кулін.* ‘яєчня з розлитим жовтком’ (Стр); 2. ‘паличка, якою збивають масло’ (Осин).

КОЛОТУ́ШКА ‘паличка якою збивають масло’ (Дмитр, Микол, СтЛ, Тр).

КОЛХО́З ‘колгосп’ (У багатьох говірках). *ˈМати роˈбила ў колˈхоз’і / полуˈч’ати н’іˈч’ого неи полуˈч’али гроˈшеĭ / роˈбили за трудодˈн’і* (Білк).

КО́ЛЮХ ‘ніж, яким колють свиней’ (Калм, Нещер).

КОЛЬЦО́ ‘обручка’ (У багатьох говірках). *Молоˈд’і доўжˈн’і буˈли бат’ˈкам кˈлан’атис’ три ˈраза // а йiх ˈкол’ца ˈкидали ў пшеˈниц’у // хто ˈперший ˈнаĭде / тоĭ і глаˈва ˈбуде* (НижБ).

КОЛЮ́ЧЕЧКА // КОЛЮЧЕЧКИ́, *бот.* ‘миколайчики плоскі, м. польові (Eryngium planum L., e. campestre L.)’ (Зах, Іл, Новп).

КОЛЮ́ЧКА // КОЛЮ́ЧКИ, **КОЛЮЧКИ́**, *бот.* 1. ‘головатень круглоголовий, г. руський (Echinops sphaerocephalus L., e. Ritro L.)’ (У багатьох говірках); 2. ‘залізняк бульбистий, з. колючий (Phlomis tuberosa L., p. pungens Willd.)’ (Жов, Слсрб); 3. ‘осот (Cirsium L.)’ (Ол).

КОЛЮ́ЧКА РО́ЗОВА, *бот.* ‘будяк акантовидний, б. кучерявий (Carduus acanthoides L., c. crispus L.)’ (Руд).

КОЛЯ́НДРА, *бот.* ‘коріандр (Coriandrum sativum)’ (Берез, Мус, Піск, Риб’ян).

КОМАШВА́, *збірн.* ‘комахи’ (Біллуц).

КОМБІНЗО́Н ‘комбінезон, робочий одяг’. *ˈД’ад’ко у ˈмене комбаĭˈнер / вс’іˈда комб·інˈзон у ˈйого був* (Мир).

КОМИ́ЗИСТИЙ ‘вередливий’ (Гол, Каськ).

КОМИРЗЛИ́ВИЙ ‘вередливий’. *Йа ˈмен’шеᶤн’ка буˈла / ну / жаˈл’іли миˈне / і таˈка комирзˈлива / от ˈхоч’у воˈди соˈлодкойі і ўсе / от ˈхоч’у* (Мик); *ˈМама та комирзˈлива / ўˈредна буˈла / а ˈд’ад’а ˈСаша ˈдужеᶤ хаˈрошиĭ ˈмал’ч’ік буў* (Мик).

КОМИ́Ш ‘низина, поросла очеретом’ (Заг, Міст, Полов).

КОМИ́ШНИК ‘низина, поросла очеретом’ (Міст).

КО́МІРЬ ‘комір’ (Підг, Розп).

КО́МНАТА ‘будь-яка кімната житла’ (У багатьох говірках). *Йіх ˈхата ўс’а / одˈна ˈкомната веᶤˈлика буˈла і ˈмал’ін’ка / і ц’а ˈкомната буˈла заˈв·ішана ўс’а ˈвишиўками* (Гонч).

КОМО́ЛИЙ ‘безрогий (про бика)’ (Біллуц, Дяк, Підг).

КОМО́РЯ 1. ‘окрема будівля для зберігання зерна тощо’ (Біллуц, Бул). *Там у двоˈр’і оˈце кр’ім ˈхати коˈмор’а буˈла / коˈмор’а хаˈроша ў нас буˈла / зеᶤˈрно уˈто та зˈб·іж·:а* (Біллуц); 2. ‘приміщення в житловому будинку, де тримають продукти харчування, хатні речі тощо’. *Ну так поˈсид’іли / тˈрохи побаˈлакали // виˈходе / із / так у нас назиˈвайут’ коˈмор’а / назиˈвали / с клаˈдоўки / виˈходе кап·іˈтан* (Трав).

КОНЕ́ЦЬ ‘кінець’ (Юр).

КО́НИЧ ‘конюшина, трав’яниста бобова кормова культура (Trifolium)’ (Новайд).

КОНИЧИ́НА ‘конюшина, трав’яниста бобова кормова культура (Trifolium)’ (Новайд).

КОНО́ПЕЛЬ, *орнітол.* ‘самець коноплянки (Acanthis Cannabina)’ (Ман).

КОНО́ПЕЛЬКА, *орнітол.* ‘коноплянка (Acanthis Cannabina)’ (Гар).

КОНОПЕ́ЛЬНИК, *ткац.* ‘найнята людина, яка бере коноплі’ (Біл, Бондар).

КОНОПЛЯ́, *бот.* ‘коноплі (Cannabis)’ (У багатьох говірках). *ˈС’ійали конопˈл’у і л’он / ˈпот’ім л’он поˈлоли / вириˈвали / об:иˈвали с’імеᶤˈна / конопˈл’у моˈч’іли / а л’он ростеᶤˈл’али і суˈшили на ˈсон’ц’і* (Раф).

КОНОПЛЯ́Н, *орнітол.* ‘самець коноплянки (Acanthis Cannabina)’ (Гар).

КОНО́ПІ, *мн.*, *бот.* ‘коноплі (Cannabis)’ (Ям).

***КОНЧАТИЙ** ‘той, у якого один ріг зайшов за інший (про волів)’ (Харк. зб., 175).

КОНЧА́ТИ(СЯ) // **КО́НЧИТИ(СЯ)** ‘закінчувати(ся) // закінчити(ся)’ (У багатьох говірках). *ˈМама буˈла не^и^ˈграмотна / паˈпаша два кˈласа кон’ˈч’ав / а ˈмама н’е* (Мир); *І то ми у ˈнейі сиди^е^ˈмо / ˈпоки не^и^ ˈкон’ч’ім уˈроки пиˈсат’* (Литв); *Осˈталас’а йа з ˈмате^и^рейу // воїˈна ˈкон’ч’ілас’а // ˈбат’ко не ве^и^ˈрнуўс’а* (Парн).

КОНЬО́К ‘ковзан’ (У багатьох говірках). *На кон’ˈках ўс’і уˈм·іли ˈйіздити / а йіх не^и^ буˈло // в одˈного ˈт’іл’ки хˈлопц’а буˈли кон’ˈки // так це ми по ˈоч’е^і^ре^и^д’і // оˈто оˈдин коˈн’ок дас’т’ і б·іˈжиш по ўс’ії ˈр’іц’:і ˈрадий / шо на коˈн’ок тої ˈвипросиў і каˈтайес’:а так* (Павлен); *Ми не^и^ ˈт’іки пˈлавали / ми ниˈр’али / стриˈбали / на кон’ˈках ˈйіздили / ми буˈли д’іт’ˈми приˈроди // ми ден’ кр’із’ ден’ пропаˈдали на ˈвулиц’і* (Сват).

КОНЮШИ́НА, *бот.* ‘астрагал (Astragalus L.)’ (Бонд, Брус, Криз, Литв, Лим, Мик, Шелест).

КОНЯЧИ́НА ‘кінь’. *А тоˈд’і орган’ізуˈвали шˈколи ў маˈлен’ких ˈселах / шоб уˈч’іли молоˈд’ож / а молоˈд’ож роˈбила на ˈферм·і то доˈйарками / то скотаˈр’ами // ми дн’ом у своˈйії шˈкол’і ў си^е^ˈл’і ж ˈробимо / а ˈвеч’іром ˈйідем / нам даˈдут’ кон’аˈч’іну / і ми оˈто ˈйідемо ˈвеч’е^і^ром у тої ˈхут’ір / там зан’іˈмайемос’а* (Сват).

КОПИ́ТЦЕ, *бот.* ‘конюшина (Trifolium)’ (Зак, Макарт).

КОПОТІ́ТИ, *безос.* ‘дощити’ (Новбор).

КОРВА́ТЬ ‘ліжко’ (Сот).

КОРЕНА́ТИЙ ‘невисокий на зріст, але міцний (про людину)’ (Арап, Вар, МалО, Прост, Прос).

КОРЖ, *кулін.* 1. ‘невеликий хліб із залишків тіста’ (Марк); 2. ‘виріб з борошна, закручений та варений у великій кількості олії’ (Смол, Старб, Стр, Шпот);

КО́РЖИК, *кулін.* 1. ‘невеликий хліб із залишків тіста’ (Семик); 2. ‘виріб з борошна, закручений та варений у великій кількості олії’ (Кон, Новайд); 3. ‘оладок’ (Сват).

КОРЖОВІ́, *мн.* ‘доплата чорнобильцям’ (Гол).

КОРЗИ́НКА ‘головка соняшника’ (Данил, Євс, Лантр, Мус, Новчерв, Нещер, Парн, Семик, Тр).

КОРИ́ТО ‘відгалудження річки, яким підводять воду до млина’ (Прос).

КОРІШКИ́, *мн.* 1. ‘верхнє неїстівне листя капусти’ (Білк, Велик, Вес, Тар, Тр); 2. ‘тонкі бокові ниточки на моркві’ (Шт, Шульг); 3. ‘рештки зрізаних стебел соняшників на полі’ (Дмитр, Риб’ян, Цар).

КО́РКА, *кулін.* 1. ‘коричнева чи кремова плівка, що виникає на молоці під час пряження’ (Тар); 2. ‘перший кусок хліба, відрізаний від цілої хлібини’ (Бонд).

КОРМА́Ч 1. ‘чоловік, хлопець, який доглядає корів’. *Те*^{и}*ˈпер ш·ч’е ї корˈмач’ ˈб·іл’а хуˈдоби ˈходе* (Лиз); 2. ‘чоловік, хлопець, який підвозить корм коровам’ (Біллуц, ЛозО). *Йа буў кормаˈч’ом / це т’аˈжолий труд*^{т} (Біллуц).

КОРМИ́ТИ ‘годувати’ (У багатьох говірках). *Там коˈрови буˈли / ну молоˈд’і ˈт’олоч’ки / і йа йіх корˈмиў ˈц’ілу ˈзиму / корˈмиў / убиˈраў у йіх там* (Ст); *А поˈтом те ˈс’іно роздаˈвали л’уˈд’ам і ми корˈмили хуˈдобу* (Преоб); *І хˈл’іба ˈмало буˈло / по куˈсоч’ку даˈдут’ / і ч’і наˈйіўс’ / ч’і не*^{и} *ˈнайіўс’ / так нас корˈмили тоˈд’і* (Новник).

КОРМУ́ШКА ‘посудина для годівлі та напування худоби’ (Мик).

КО́РОБ ‘безтарка, глибокий віз’ (Жов).

КОРОВ’Я́К, **КОРОВЯ́К** // **КОРОВ’ЯКИ́**, **КОРОВЯКИ́**, *бот.* 1. ‘аніс звичайний (Anisum vulgare Gaertn.)’ (НижМ); 2. ‘дутень ягідний (Cucubalus baccifer L.)’ (НижМ); 3. ‘синяк звичайний (Echium vulgare L.)’ (Гор); 4. ‘бугила довгоносикова, б. лісова (Anthriscus longirostris Bertol., a. sylvestris (L.) Hoffm.)’ (НижМ); 5. ‘дивина борошниста, д. густоквіткова, д. східна (Verbascum lychnitis L., v. densiflorum Bertol., v. oritntale Bieb.)’ (Жов, Слсрб).

КОРОВ’Я́К СКИПЕТРОВИ́ДНИЙ, *бот.* ‘дивина борошниста, д. густоквіткова, д. східна (Verbascum lychnitis L., v. densiflorum Bertol., v. oritntale Bieb.)’ (НижМ).

КОРО́В’ЯТНИК ‘приміщення для корів’ (Можн).

КОРОВ’Я́ТНИК, *бот.* ‘вероніка (Veronica L.)’ (Макарт).

КОРОЄ́Д, *ентомол.* ‘жук-носорог (Oryctes nasicornis)’ (Мик).

КОРОЇ́Д, *орнітол.* ‘дятел (Dendrocopos)’ (Біллуц, Литв).

КОРОЛЕ́ВА, *бджіл.* ‘матка, найбільша, єдина на всю сім’ю бджола, що відкладає яйця’ (Хруст).

КОРОЛЬО́К, *орнітол.* ‘вільшанка (Erithacus rubecula)’ (Підг).

КОРО́МИСЛО, *ков.* ‘важіль міха’ (Бар, Вал, Вільш, Кам’ян, Мир).

КОРОТА́ЙКА ‘жіночий верхній зимовий одяг із сукна або простої тканини з підкладкою з вати’. *Д’і|дус’ у нас шиў ку|файки / коро|таіки / моск|вич’ки* (Марк).

КОРОТИ́ШКА, *сп.* ‘низькоросла людина’ (У багатьох говірках).

КОРОТУ́ЛЬКА, *сп.* ‘низькоросла людина’ (Мілов).

КОРОТУ́ШКА, *сп.* ‘низькоросла людина’ (Берез, Мир).

КОРОТЮ́ХИ, *мн.*, *ткац.* ‘пачоси, відходи при чесанні конопляного чи лляного волокна’ (Біл).

КО́РОЧКА 1. *кулін.* ‘коричнева чи кремова плівка, що виникає на молоці під час пряження’ (Велик, НижД, Попів); 2. *перен.* ‘документ, посвідчення’. *І нам да|ли за о|динадцат’ к|ласоў |короч’ку ж да|ли о|це / ат’е^{і}с|тат цеї да|ли* (Гонч); *П·і|шоў на тракто|риста у|ч’іц’:а // полу|ч’іў |короч’ки тракто|риста* (Павл).

КО́РЧИК 1. ‘ківшик’ (Білов, Біллуц, Вар, Гол, Гор, Данил, Зак, Кудр, Литв). *|Корч’и^{е}ком |т’іки |воду пит’ |можна / во|на не^{и} ку|пована* (Біллуц); 2. ‘кухоль’ (Білк, Дем, Крим, Шульг); 3. ‘відро’ (Шульг); 4. ‘недорозвинений плід огірка’ (Білк).

КОРЬ, *мед.* ‘кір’ (У багатьох говірках).

КОРЯ́ГА, *сп.*, *перен.* ‘дуже худа людина’ (Бунч).

КОРЯЧО́К ‘дерев’яний посуд, у якому товчуть сало’ (НижБ, Хв).

КОСА́, *бот.* ‘підмаренник (Galium L.)’ (У багатьох говірках).

КОСА́РЬ[1] ‘косар, той, хто косить траву, збіжжя’ (Бул, Підг, Розп).

КОСА́РЬ[2], **КОСА́Р** ‘ніж з уламка коси’ (Дяк).

КОСА́ТИК, *орнітол.* ‘стриж чорний (Apus apus)’ (Чмир).

КОСЕ́ЦЬ ‘залізний інструмент для скошування трави, зернових’ (Підг).

КО́СИКИ, *мн.* ‘цементові кільця, які використовують на зруб’ (Попів).

КОСИ́ЛО ‘держак коси’ (Новн).

КО́СІ-КО́СІ, *виг.* Уживають для кликання лошат (Підг).

КОСІ́ЛКА ‘жниварка’ (Кррч, Розп).

КО́СКА ‘жіноча коса’ (Юр).

КОСМЕ́Я, *бот.* ‘козельці великі, к. українські (Tragopogon major Jacq., t. ucrainicus Artemcz.)’ (НижМ).

КО́СМОС, *бот.* ‘козельці великі, к. українські (Tragopogon major Jacq., t. ucrainicus Artemcz.)’ (Зах, Криз).

КОСОВИ́ЛЬ ‘держак коси’ (Обор).

КОСОГЛА́ЗИЙ ‘косоокий’ (У багатьох говірках).

КОСОЛА́ПИЙ 1. ‘клишавий (про людину)’ (Бунч, Полов, Тремб). *Йа|киї ти косо|лапиї / у|с’у о|буўку стоп|таў* (Бунч); 2. *евф.* ‘ведьмідь’. *Вал’ку|ватиї / йак косо|лапиї* (Підг).

КОСОНО́ГИЙ ‘який має одну ногу коротшу від другої’ (Прос, Прост).

КОСТИ́ЛЬ ‘протез у безногого’ (Розп).

КОСТРЕ́ЦЬ, *іхтіол.* ‘окунь (Perca fluviatilis)’ (Підг).

КОСТРИ́ЧІНА, *ткац.* ‘вузол на нитці’ (Полов).

КОСТРИ́ЩЕ ‘випалене місце на лузі’ (Білк, Нов).

КОСТРУ́ЛЯ, **КУСТРУ́ЛЯ** ‘каструля’ (ЛозО, Мілов, Павл, Півн, Підг, Семик, Шпот). *За|м·іс’уйу о|пару // зам·і|с’у з |веч’е^і^ра / йак на о|лад’іки / і сто|йіт’ во|на ў |тепломy ўс’у ноч’*

// *|утром п·ідб|йу / зам·і|с’у / йак на |коржики // сто|йіт’ / г|райе // з|нову п·ідб|йу / |вим·іс’у // то|д’і роз^с^кла|дайу |т’істо ў кост|рул’у / сково|род^т^ки і во|но п·іт|ходе // |т’іл’ки то|д’і с|таўл’у ў п·іч’* (Шпот).

КОСТЬО́Р[1], **КОСТЕ́Р** ‘вогнище’ (Ант, Колом, Мик, Новб, Полов, Преоб). *Рос|пал’ували кос’|т’ор ў |л’іс’і ĭ |жари^е^ли йа|йешн’у / гур|том у|с’і с’і|дали і |йіли / |весе^и^ло бу|ло* (Мик); *На І|вана Ку|пала накла|дайут’ ота|ку |гору то|го / ну х|мизу / і тоï хмиз за|пал’уйут’ / |ч’ере^и^з кос’|т’ор п|лигайут’* (Преоб).

КОСТЬО́Р[2] // **КОСТРИ́**, *бот.* 1. ‘костриця (FestucaL.)’ (У багатьох говірках); 2. ‘бромус (Bromus L.)’ (ДемО, Жов, Зайц, Крим, Мик, Слсрб, Тр); 3. ‘тонконіг (Poa L.)’ (Бонд, Брус, Голуб, Данил, Клим, Криз, Литв, Мик, Міст, Мороз, НижД, Ол, Преоб, Руд, Шелест).

*__КОТИ__, *мн*. ‘шкіряні лапті, які носили бідні селяни й пастухи’ (Харк. зб., 866).

КОТІЛО́К ‘казанок’ (У багатьох говірках). *Во|ни |кажут’ / ви ж тут хаз’аï|нуïте та на о|б·ід ш·ч’ос’ звар|ган’те / ос’ кот’і|лок // ну ми і звар|гани^е^ли* (Велик).

КОТО́ВНИК, **КОТО́ВНІК**, *бот.* ‘котяча м’ята дрібноквіткова, к. м. паннонська, к. м. справжня (Nepeta parviflora Bieb., n. pannonica L., n. cataria L.)’ (Вал, Вільх, Заïк, Луб, Олек).

КОТО́К, *ков.* 1. ‘нижня частина обтискача’ (Житл, Ков); 2. ‘обтискач для круглих поковок’ (Житл, Ков); 3. ‘верхня частина обтискача’ (Ков).

КОТО́К ВЕ́РХНІЙ, *ков*. ‘верхня частина обтискача’ (Житл).

*__КОТОЛУ́П__ ‘чоловік, хлопець, який носить по селах продавати різні дрібні товари й купляє кошачі шкурки’ (Харк. зб., 66).

КОТО́МКА ‘мішок, з якого годують коней у дорозі’ (Біллуц, Руд).

КО́ТЯ, *дит*. ‘картопля’ (КрасП).

КОТЯ́ЧІ Я́ЙЦЯ, *мн*., *бот.* 1. ‘рябчик малий (Fritillarie meleagrie des Patrion ex Schult et Schule fil.)’ (Зах, Іл, Новп); 2. ‘фізаліс звичайний (Arrhenatherum elatius (L.) J. et C. Presl.)’ (Біл, Зах, Іл, Криз, МалЮ, Мик, Міст, Мороз, Оріх, Перш, Руд, Шелест).

КОЧЕТКИ́, *мн.*, *бот.* ‘півники болотні, п. німецькі, п. сибірські (Iris pseudacorus L., i. germanica L., i. sibirica L.)’ (Луг).

КОФТИ́НА ‘обгортка качана кукурудзи’ (Лантр, Тр).

КО́ХТА ‘кофта’ (Мир, Мих, ОлБ, ПлП, Тан). *Од|на со|роч’ка в |мене ноч’|нушка / от / од|на |кохта / од|на |йупоч’ка // вс’о // н’і|ч’о в |мене неи|ма* (Мир).

КОХТИ́НКА ‘кофтинка’. *Ну то ж тоу|д’і нач’і|нали гу|л’ан’:а с|вад’би / о|то тоу|д’і |дар’ат’ / ну тоу|д’і да|рили / ч’і так йак ш·ч’ас / тоу|д’і да|рили то та|ке то пла|точ’ок / то кох|тинку йа|кус’ хтос’* (Піщ).

КО́ХТОЧКА ‘кофточка’. *На |тан’ц’і йак іш|ли / |кохточ’ка йака-|небуд’ ч’і р’а|ба / ч’і б·і|лен’ка / ч’і крас|нен’ка* (Перемож).

КОЧЕРГА́, *перен.* 1. *сп.* ‘дуже худа людина’ (Лантр); 2. ‘заворот, крута зміна річки’ (ДемО).

КОЧЕРИ́ЖКИ, *мн.* ‘верхнє неїстівне листя капусти’ (У багатьох говірках).

КОЧЕРИ́ШКА ‘обчищений качан кукурудзи’ (Підг, Розп).

КОЧЕРШИ́НА ‘рештки зрізаних стебел соняшників на полі’ (Новник).

КОЧІРЬО́ШКА ‘коцюба’ (Біллуц, Білов, Вар, Весел, Високч, Зак, Зорик, Кон, Куз, Мир, Новайд, Новчерв, Павлен, Піщ, Поб).

КОША́РЯ 1. ‘господарська будівля для овець’ (У багатьох говірках). *Ко|шар’а / йак би то|б·і ска|зат’ / це йак са|раї дл’а о|вец’ // у ко|шар’і неи |держут’ ко|роў ч’і сви|неĭ* (Зайц); 2. ‘загорожа для будь-якої худоби’ (Гор, Заайд). *У нас бу|ло дв·і ко|шар’і / дл’а свие|неĭ і дл’а теи|л’ат* (Гор). ◊ **ЯК ВОВК У КОШАРІ** ‘розсердитися, розкричатися’. *Росхо|диўс’а / йак воўк у ко|шар’і* (Зайц).

КОША́ЧА ЛА́ПКА, *бот.* ‘котячі лапки дводомні (Antennaria dioica (L.) Gaertn.)’ (Вал, Вільх).

КО́ШЕЛЬ, **КО́ШИЛЬ**, **КО́ШІЛЬ** 1. ‘сарай, господарське приміщення для зберігання різного майна’; 2. ‘закром для зерна, сплетений з лози й обмазаний глиною’; 3. ‘огорожа з лози’ (У багатьох говірках).

КОШЕЛЬО́К ‘гаманець’ (У багатьох говірках).

КОШО́ЛКА, **КАШО́ЛКА** 1. ‘корзина для перенесення різних речей’ (У багатьох говірках). *Не^и|сут’ пас|ки ту|ди / йа|іч’ка / ну хто |сало / |м·асо / шо йе / там у|се ос|в·ач’уйе |бат’ушка / ста|ноўл’ат’ |р’адом у ко|шолках* (Преоб); *Ро|били |коло те^и|л’ат / до|йарками / ка|шолки т’а|гали |с’:ілосом / в·а|занками но|сили со|лому / году|вали ко|роў і те^и|л’ат* (Новник); 2. ‘сітка для перенесення сіна, соломи’ (Вар).

КРАВЧУ́ЧКА ‘ручний візок для перевезення пакунків з одягом, городини тощо’ (Кам, Лозов).

КРАДОКУ́РКА, *евф*. ‘лисиця (Vulpes)’ (Підг).

КРАДЬКОВИ́ТИЙ ‘схильний до розкрадання’ (Каськ, Піс, Прос, Руд).

КРАДЮ́ЧИЙ ‘схильний до розкрадання’ (Прост, Шт).

КРА́ДЯЩИЙ ‘схильний до розкрадання’ (Зорик).

КРАЇ́, **КРАЯ́**, *мн*. ‘криси, верхні краї миски, тарілки, горщика’ (Білов, Мик).

КРАЙО́К 1. ‘окраїна села’ (Лозов); 2. ‘частина села’. *На ден’ рож|д’ен’йа |мужа та|киї торт пе^и|к|ла / ш·ч’о і са|моï пон|рави^еўс’а // но|виї ре^и|цепт пойа|виўс’а у нас у краї|ку* (Велик); *Ти о|це поди^е|вис’ по П·іў|н’іўц’і / на |нашому краї|ку не^и|майе н’і|кого* (Півн).

***КРАМАШ** ‘пастуша гра’ (Харк. зб., 616).

КРА́МКИ, *присл*. ‘на плечах, верхи’ (Тар).

КРАМНИ́ЦЯ ‘господарська будівля для зберігання зерна’ (Обор).

***КРА́НБУЛЬ** ‘трава, схожа на пирій’ (Харк. зб., 443).

КРАСА́ВЕЦЬ ‘вродливий чоловік, хлопець’ (У багатьох говірках).

КРАСА́ВИЦЯ, **КРАСА́ВІЦА** ‘вродлива жінка, дівчина’ (У багатьох говірках). *Од|на / г|л’ане^иш / кра|савиц’а / а |инша йак |вилами с|кидана* (Шульг).

КРАСИ́ЛЬНИК, *ткац*. ‘чоловік, хлопець, який вибілює полотно’ (Прост).

***КРАСКИ** ‘дитяча гра’ (Харк. зб., 278).

◊ **КРА́СНА ДІ́ВКА**, *перен.* ‘райдуга’ (Гор).

КРА́СНА ЩЕРИ́ЦЯ, *бот.* ‘целозія гребінчаста (Celosia cristata L.)’ (Біл, Зах, МалЮ, Новп).

КРА́СНИЙ ‘червоний’ (У багатьох говірках). *А йак к|рас’н’і бур’а|ки т’і шо сто|лов·і / о|ни |тоже р|вуц’:а хара|шо* (Білк).

КРА́СНІ ЗА́ЙЧИКИ, *мн.*, *бот.* ‘насіння клена’ (Данил).

КРАСНОГРУ́ДКА, *орнітол.* ‘снігур (Pyrrhula)’ (Біллуц, Півн).

КРАСНОПЕ́РКА, **КРАСНО́ПЕРКА**, *іхтіол.* ‘краснопірка (Scardinius)’ (Зорик, Мик, НижБ). *|Р’іч’ка Ка|мишиᵉнка ра|н’іше бу|ла та|ка на|сиш·ч’ена |рибойу // і со|ми во|дилиᵉс’а / і ш·|ч’уки / ĭ плот|вич’ка / вйу|ни / гл’а|ди о|т’і шо пиш·|ч’ат’/ красно|перки / на|лими* (НижБ).

КРАСНУ́ХА, *мед.* ‘гостре запалення шкіри’ (Бул).

КРАСО́ЛЬКА, *бот.* ‘красоля велика (настурція велика) (Tropaeolum majus L.)’ (Данил, ДемО, Заайд, Зайц, Криз, Курячів, Макарт, Піск, Тр).

КРАСО́ТКА ‘вродлива жінка, дівчина’ (Гонч, Каськ, Коляд, Кудр, НижД).

*__КРА́СОЧКИ__ ‘дитяча гра’ (Харк. зб., 484. Тан).

КРАХОБО́Р, *зневажл.* ‘хабарник’ (Вар, Лантр, Полов).

КРАЮ́ХА 1. ‘перший кусок хліба, відрізаний від цілої хлібини’ (Новайд); 2. ‘великий шматок хліба’ (Піщ, Привіл).

КРАЮ́ШКА ‘перший кусок хліба, відрізаний від цілої хлібини’ (Донц).

КРЕЙДИ́НА ‘шматок крейди’. *К|реĭда на до|роз’і / і на буг|р’і / і на го|родах // |нейу с’т’і|рали о|дежу / бо не бу|ло |мила // |л’уди но|сили на |р’іч’ку с’т’і|рат’ о|дежу // натиᵉ|рали йі|йі веᶦᶦ|ликойу креᶦᶦĭ|динойу і с’т’і|рали* (ЛозО).

КРЕЙДЯ́НКА ‘хата, зроблена з крейди’ (Білов, Гонч, Данил, Криз, Нещер, Новб, ОлБ). *О|то йа там жиў і двоĭ|на |хатка бу|ла ў нас креᶦᶦĭ|д’анка там па|гана |хатка та|ка / |ран’ше с креᶦᶦĭ|д’іў і бу|ли |хати* (Гонч).

КРЕ́ЙДЯНКИ, *мн.* ‘ґрунт із значною домішкою піску та глини’ (Семик).

КРЕ́ЙМАХ ‘гладенький камінець, який використовують діти для гри’. *Ну та|к·і кам·і|н’уч’ки о|ни / не^и розби|вайуц’:а о|ни йес’т’ кам·і|н’уч’ки / та|к·і блис|куч’і / ну |гарн’і кам·і|н’уч’ки / ми йіх то|д’і на|ходили / о|це ж йіх пок|лаў і |кинуў / ц’у хва|тайе^іш о|там же ш хва|тайе^іш к|реймах і цеї шоб ухва|тила ж / йак не^и ухва|тила прог|рала / с|л’едуйуш·ч’ії с’і|дайе г|райе* (Шульг); *Ме|н’і о|це бу|ло інте^и|ресне / то|д’і к|реймахи / п·ат’ штук к|реймах·іў / о|це ж пок|лаў і о|дин бе^и|реш |кидайе^іш / цеї ле^и|тит’ а ти ш·ч’е хва|тайе^іш* (Шульг).

КРЕ́ЙМАХИ, *мн.* ‘дитяча гра’ (Вин, Шульг). *У к|реймахи г|рали // а к|реймахи з кам·і|н’уч’ок / та|к·і круг|лен’к·і / |гарн’і / нави^еби^е|райем р’іў|нен’к·і пйат’ штук йіх // с’і|дайемо // так йа о|це / гл’а|д’іт’ / за|була // з|найу / шо |перве нази|вайец’:а пок / зак / і ш·ч’е ж |йакос’ / от позабу|вала йа // це нач’і|найец’:а во|но пок / зак / ну за|була / гл’а|д’іт’ // а то|д’і ж г|райемо / це ж пок / зак / о|то о|так нас у кру|жок штук пйат’ |с’аде і о|то г|райемо // о|то ж п·ідки|дайе о|цеї і хва|тайе по |одному і о|то ж ўс’і у |куч’у хва|тайе ўже йак кон’|ч’айе / а то штук два / три / ч’о|тир’і / пйат’ // йіх пйат’ штук бу|ло // це / кам·і|н’уч’ок // ої / інте^и|ресна |тоже гра* (Вин).

КРЕ́ЙМАШКИ, *мн.* ‘дитяча гра’ (Бул, Зайц, Мороз). *Ми с’п·і|шили уп|равиц’:а |дома |ран’ше / шоб п·і|ти в·ін|ки пле^ис|ти / с’п·і|ват’ гур|том // а д’іў|ч’ата ма|л’і г|рали у к|реймашки* (Мороз).

КРЕЙНИ́ЦЯ ‘криниця’ (Донц, Новпск, Осин, Павл).

КРЕМІНЕ́ЦЬ ‘малий камінь’ (Павл).

КРЕ́ПКО, **КРЄ́ПКО**, *присл.* ‘дуже, сильно’ (Гонч, Мир). *В |т’отки |ч’етве^иро д’і|теї / а йа п|йата / во|на |шоста / |д’ад’ко ж войу|вав / так йа йії та|ки к|р’епко пома|гала* (Мир); *Ну |опш·ч’ім |баба |В·ерка ме|не незл’у|била / незл’у|била во|на ме|не / незл’у|била к|репко* (Гонч).

КРЕ́СТИК ‘хрестик’ (Шульг).

КРЕСТИ́НИ, *мн.*, *обряд.* ‘похрещення дитини’ (Підг).

КРИВАДЖА́ЛЯ, *сп.*, *зневажл.* ‘крива людина’ (Гол).

КРИВКО́, *сп.* ‘людина, яка має одну ногу коротшу за другу’ (Біллуц, Каськ, Прос).

КРИВОНІ́Г ‘клишавий чоловік, хлопець’ (Полов).

КРИВОНО́ЖКА, *сп.* ‘людина, яка має одну ногу коротшу за другу’ (Гонч, Коляд, Прост).

КРИВУЛЯ́КА, *сп.* ‘людина, яка має одну ногу коротшу за другу’ (Баг).

КРИВУ́Н ‘чоловік, яка має одну ногу коротшу за другу’ (Арап, Біллуц, Бонд, Каськ, Тан, Шульг).

КРИВУНДЯ́, **КРИВУНДЗЯ́**, *сп.* ‘людина, яка має одну ногу коротшу за другу’ (У багатьох говірках).

КРИВУНЖА́, *сп.* ‘людина, яка має одну ногу коротшу за другу’ (Криз).

КРИВУНЧА́, *сп.* ‘людина, яка має одну ногу коротшу за другу’ (Тит).

КРИВУ́ШКА, *сп.* ‘людина, яка має одну ногу коротшу за другу’ (Бонд).

КРИВША́, *сп.* ‘клишава людина’ (Зорик, Криз, Литв).

КРИЖА́К, *орнітол.* ‘самець дикої качки (Anas platyrhynchos)’ (Байд, Лозов).

КРИЖО́ВНИК, **КРУЖО́ВНИК**, **КРЯЖО́ВНИК** ‘аґрус’ (Ант, Біллуц, Бул, Зорик, КрасП, Підг, Прос).

КРИЖО́ВНИЦЯ 1. ‘брусок перед передком парокінного воза’; 2. ‘одна з двох рейок, що мають петлі на кінцях і з’єднують полудрабки вгорі воза спереду і ззаду’ (Зорик).

КРИЛЬЦЬО́ ‘ґанок’ (Мик).

КРИ́ЛЬЩИК ‘робітник, який криє покрівлі’ (У багатьох говірках).

КРИНИ́ЧКА, *орнітол.* ‘джерелянка (Bombina Oken)’ (Риб’ян, Семик).

КРИ́СА, *зоол.* ‘щур (Arvicola)’ (У багатьох говірках).

КРИ́ША ‘дах, покрівля хати’ (У багатьох говірках). *Кˈришу роˈбиў сам ˈбат’ко і кˈрили ми ўдвох з ним* (Преоб); *Тоˈд’і буˈло / ˈйес’л’і ле^{и}ˈжит’ ˈдоўго та не ўми^{е}ˈрайе / то зˈнач’іт’ ш·ч’ос’ таˈке / не ˈможе йіˈйі Бог забˈрати до ˈсебе / і каˈзали / одˈна ˈбаба так ˈдуже ˈдоўго ле^{и}ˈжала / ˈдоки поˈтом воˈна скаˈзала там своˈйім суˈс’ід’ам ч’і коˈму там / зроˈб·іт’ у / тоˈму / у кˈриш·і / ˈд’ірку / шоб тоï / шоб м·ïй дух м·іг ˈвиле^{и}т’іти // тоˈд’і оˈтож ш·ч’іˈталос’а / ш·ч’о йак ˈробл’ат’ у кˈриш·і ˈд’ірку / зˈнач’іт’ там ˈв·ід’ма жиˈве* (Новб).

КРИШПІ́ЛКА, *згруб*., *сп*. ‘дурна людина’ (Єсаул).

КРІЛІ́ЦЯ, *зоол*. ‘самиця кроля (Oryctolagus)’ (Ант).

КРІПЕ́НЬКИЙ ‘міцний, сильний’. *ˈЗор’ка буˈла одн’іˈйейу з коˈроў ре^{и}кордсˈмен’іў // теˈл’ата буˈли у ˈнейі ˈсил’н’і / кр’іˈпен’к·і* (Білк).

КРІПИ́Ш ‘коренастий чоловік, хлопець’ (Ант).

КРІ́ПШЕ, *присл.* ‘заможніше’. *ˈП·іс’л’а сороˈка ден’ год спраўˈл’айут’ ˈполи^{е}ни / а тоˈд’і ўже аж три ˈгоди / а там пйат’ / у ˈкого йак / по возˈможнос’т’і // йак с’імˈйа кˈр’іпше жиˈвут’ / то спраўˈл’айут’ / а н’і / так помйаˈнут’ / ˈмилости^{е}н’у роздаˈдут’ / отˈм·іт’ат’ ц’і д’н’і / оˈто і ўсе* (Лисогор).

КРО́ВАТЬ, **КРОВА́ТЬ** ‘ліжко’ (У багатьох говірках). *Розбагаˈт’іли / тоˈд’і стоˈли / шихваˈнер куˈпили / каˈмод і кроˈват’ // а ў ˈмене йак ˈзам·іж шла / буˈла ˈдута кроˈват’ / н’ікеˈл’ірувана / роˈд’іт’ел’і куˈпили ту кроˈват’* (Преоб); *Буˈли ве^{и}ˈлик·і кˈроват’і ў них / буˈли пиˈрини на кˈроват’ах / ве^{и}ˈлик·і пуˈдушки / ну оˈни на кˈроват’ах не^{и} сˈпали // стоˈйали ˈр’адом дв·і роскліаˈдушки / воˈни сˈпали на розклаˈдушках* (Гонч).

КРО́ВЕЛЬНА ТРАВА́, *бот.* ‘молодило (Sempervivum L.)’ (Заїк, Курячів, Лим, Луб, Олек, Підг, Піск).

КРО́ВЕЛЬЩИК ‘робітник, який криє покрівлі’ (Ант, Завод).

КРО́КІС, *бот.* 1. ‘гвоздика (Dianthus L.)’ (Голуб, Клим, НижМ); 2. ‘іпомея пурпурова (Ipomoea purpurea L.)’ (Голуб, Клим).

КРО́КОВКА ‘сажень, яким вимірюють землю’ (ВерхД, Зал, Новастр).

КРОЛЬ, *зоол.* ‘кріль (Oryctolagus)’ (У багатьох говірках).

КРОПИВ’Я́НЕ ВОЛОКНО́, *ткац.* ‘найгірший ґатунок конопляного волокна’ (Паньк).

КРОПІВИ́ЦЯ, *мед.* ‘висип на шкірі’ (Розп).

КРОПОВА́, **КРУПИВА́**, *бот.* 1. ‘кропива жалка (Urtica urens L.)’ (Брус, ДемО, Зайц, Підг, Тр); 2. ‘глуха кропива гладенька, г. к. стеблообгортна (Lamium laevigatum L., l. amplexicaule L.)’ (Бонд, ДемО, Зайц, Карм, Тр).

КРОСНУ́ШКА ‘сироїжка’ (Чмир).

КРОТ, *зоол.* ‘кріт (Talpa)’ (У багатьох говірках). *У нас ш·ч’е жи*[е]*|ве / цей / крот / той / шо |рийе // це / |бач’іш / бо|йіц’:а во|но ст|рашно л’у|деӥ і |дуже |сон’ц’а бо|йіц’:а // во|но не*[и] *по|казуйец’:а на |сонце // в·ін |т’іко п·ід зе*[и]*м|лейу |рийе / і |рийе / і |рийе* (Мороз).

КРУГАЛЯ́ ‘навколо’. *А в·ін ту|ди по ту с|торону сто|ла у с|пал’н’у / с:|пал’н’і ў |залу / |з:али і с’у|ди ж о|п·ат’ у |кухн’у // о|т:ак / круга|л’а пи|р’айе* (Гонч).

***КРУГЛЕ́НЬКЕ**, *обряд.* ‘булка, прикрашена стрічками, на якій лежать дві дерев’яні ложки, перев’язані червоною стрічкою, призначені для молодих; таку булку кладуть на весіллі посередині столу’ (Харк. зб., 606).

КРУГЛЕ́НЬКИЙ ‘загальна назва хліба’ (Червпоп).

КРУГЛОЛИ́ЦИЙ ‘повнолиций’ (Бунч, Дем, ДемО, Мир, Шт).

КРУГЛОМО́РДИЙ, *зневажл.* ‘повнолиций’ (Юр).

КРУГОВО́Д ‘вир, місце в річці з круговим рухом води’ (Баг, Тар, Криз).

КРУЖА́ЛОЧКИ, *мн.*, *кулін.* ‘виготовлений для приготування вареників шматочок тіста, який варять і без начинки’ (Лим).

КРУЖЕВНИ́Й ‘мережаний’ (У багатьох говірках). *Полу|ч’айуц’:а та|к·і |дуже ў|кус’н’і / круже*[и]*ў|н’і / пр’ам у |с’еточ’ку б|л’інч’іки соло|ден’к·і* (Велик).

КРУЖЕВ’Я́НИЙ ‘мережаний’. *|Гарн’і плат|ки бу|ли // се*[и]*ре*[и]*|дина там пла|точ’на ў|йаска / а тут же ж каӥ|ма круже*[и]*ў|йана // ої хара|шо ўйа|зали то|д’і плат|ки / бу|ло йак*

наˈд’інут’ / іˈдут’ на ˈвули^{е}ц’у / поˈверх оде^{и}ˈжини плаˈток росˈтели^{е}ц’а по ўс’іх гˈруд’ах / а в·ін же ж йак ˈвимал’уваний (Новник).

КРУ́ЖЕЧКА ‘кухоль’ (Вар).

КРУ́ЖКА, **КРУ́ШКА** ‘кухоль’ (У багатьох говірках). *ˈСахар’ буў грудˈковий / грудˈки таˈк·і здоˈров·і / так оˈто ˈмати де^{и}рˈжала там на коˈмин’і ў тˈр’апц’і / а тоˈд’і оˈто ˈбат’ков·і поˈдас’т’ / в·ін ˈножиком уˈдаре по тˈр’апц’і там йаˈкий отˈколец’:а куˈсоч’ок / в·ін йоˈго ˈвит’агне в·іт’:іˈл’а / ˈкине / а ми сидиˈмо ї ˈдивимос’ / в·ін у рот уˈкине / і кˈрушка ки^{е}п·атˈку / сиˈдит’ ˈпоки ˈсахар’ тої соˈсе / ки^{е}п·аˈток пйе / оˈтож ˈроскош таˈка буˈла* (Литв); *Д’ісˈтала йії ˈйісти куˈсоч’ок хˈл’іба і кˈруже^{и}ч’ку молоˈка // стоˈйіт’ у ˈмене ˈдома на стоˈл’і хл’іб тої же і молоˈко // а йа ˈйісти ˈхоч’у / ну н’іˈч’ого не^{и} буˈло ˈйісти ў нас // йа хоˈд’у ўсе на ту кˈружку погл’аˈдайу* (Риб’ян).

КРУНДЕ́ЛИКИ, *мн.*, *кулін.* ‘виріб з борошна, закручений та варений у великій кількості олії’ (Обор).

КРУ́НЛИК, *млин.* ‘пристрій, що регулює подачу зерна з коша на камені’ (Зорик).

КРУПОРУ́ШКА ‘підприємство, на якому виготовляють крупи’. *ˈЗараз у нас агроˈф·ірма // оˈл’іїни^{е}ц’а йес’т’ // буˈла крупоˈрушка / ўже закˈрили // осˈтаўс’а оˈдин млин / а то буˈла і крупоˈрушка* (Риб’ян).

КРУТЕ́ЛИК, *млин.* ‘пристрій, що регулює подачу зерна з коша на камені’ (Лиз).

КРУТЕ́НИК, *кулін.* 1. ‘виріб з борошна, закручений та варений у великій кількості олії’ (КарС, Кон, Прос, Семик, Шпот); 2. ‘круглий крендель із тіста, що має форму кільця’ (Стр).

***КРУТИХВІ́СТ**, *жарт.* ‘баришник’ (Харк. зб., VIII).

КРУТІ́ЛКА ‘вал з ручкою для витягання відра з колодязя’ (Прос, Розп). *Оˈто / шо кˈрути^{е}ц’:а / то круˈт’ілка / аˈбо жураˈвел’* (Розп).

КРУТОВИ́НА ‘місцевість з похилою, опадистою поверхнею’ (Кам’ян, Луб).

КРУТОГІ́Р ‘круча’ (Підг).

КРУТЯ́К ‘високий стрімкий схил’ (Тим).

КРУ́ЧЕК ‘недорозвинений плід огірка’ (Лантр, Тр).

КРУЧЕ́НИК 1. ‘недорозвинений плід огірка’ (Новайд); 2. *кулін.* ‘виріб з борошна, закручений та варений у великій кількості олії’ (Бонд, Білк, Калм, Лим, Микол, Мир, Новайд, Осин, Стр, Чмир); 3. *кулін.* ‘круглий крендель із тіста, що має форму кільця’ (Стр).

КРУ́ЧЕНІ ПАНИЧІ́, *мн.*, *бот.* ‘барвінок малий, б. трав’янистий (Vinca minor L., v. Herbacea W aldst. et Kit)’ (Міст).

КРУЧИНА́ ‘схилястий, крутий схил, берег’ (Бар).

КРУ́ШКА, *ткац.* ‘ткацький станок для ткання килимів’ (Іл).

КРЬО́СНА ‘хрещена мати’ (У багатьох говірках). *ˈКаждого при^е^глаˈшоного пе^и^ре^и^ˈв·азуйут’ платˈком ˈч’ере^и^з пле^и^ˈч’о і цв·етˈком // осноў́ˈного сˈвата / рушниˈком / а кˈр’осну / отˈр’езом на пˈлат’:а* (Баг).

КРЬО́СНИЙ ‘хрещений батько’ (У багатьох говірках). *Сˈватат’ іˈдут’ сваˈти / ˈмати / ˈр’ідна ˈмати / ˈмати кˈр’осна / ˈбат’ко кˈр’осниї і сват* (Литв).

КРЬО́СНИК ‘хрещеник’ (Підг).

КРЬО́СНИЦЯ ‘хрещениця’ (Підг).

КРЮЧО́К, *перен.* ‘недорозвинений плід огірка’ (Євс, Крем, Лантр, Ман, Свист, Парн, Тр).

КРЯК, *орнітол.* ‘самець крячка річкового (Sterna hirundo)’ (Березів).

КРЯ́КВА, *орнітол.* ‘дика качка (Anas platyrhynchos)’ (Риб’ян, Чмир).

КРЯКУ́ША, *орнітол.* ‘дика качка (Anas platyrhynchos)’ (Риб’ян).

КРЯ́ЧКА, *орнітол.* 1. ‘дика качка (Anas platyrhynchos)’ (Риб’ян, Чмир); 2. ‘самиця крячка річкового (Sterna hirundo)’ (Дем’ян, Чмир).

КУБА́НЬ, *бот.* ‘козельці великі, к. українські (Tragopogon major Jacq., t. ucrainicus Artemcz.)’ (Мик, Мороз, Шелест).

КУ́БАХ // **КУ́БАХА** 1. ‘кущ картоплі, власне його коренеплоди в землі’ (У багатьох говірках). *Кар|тошка у нас не^и |дуже |гожо рос|те // гл’а|ди / зе^им|л’а йії не^и п·ід|ході // д’ід |Микола у|се кри|ч’іт’ / шоб йа |кубахи р’іў|нен’к·і са|дила // йа са|д’у ĭ |м·ірайу / хо|д’у м·іж |ними |ц’іле |л’іто / а кар|тошки / |дес’ат’ ч’у|вал’іў / о|то ĭ вес’ уро|жаĭ* (НижБ); 2. ‘ямка в землі, зроблена для посадки городньої культури’ (У багатьох говірках). *Та то |буде ўже страш|не / кар|тошка ў |кубахах погни|йе |поки |виросте до |ос’ін’і / йак|шо |будут’ та|к·і дош·|ч’і* (Крем).

КУ́БАШОК // **КУ́БАШКА** 1. ‘ямка в землі, зроблена для посадки городньої культури’ (Білк, Курячів, Новпск). *Са|дили ми ого|роди / |Сан’а у нас до |того ш|видко ко|пайе / це х|лопе^иц’ моло|диĭ же / |кубашки ко|па // а |баба на |д’іда / |д’іда / п·і|ди ти воз’|ми д|ругу ло|пату / а то |бач’іш / йак х|лопе^иц’ ко|па ш|видко / а ти хи|тайес’:а // та х|лопе^иц’ же вос’е^ім|нац’ат’ год / а |д’ідов·і |с’емди^ес’ат / та х·і|ба ж в·ін за ним уко|пайе т’і |кубашки* (Курячів); 2. ‘вид глиняного глечика’ (Литв, Мик).

КУБИ́ШКИ, *мн.*, *бот.* ‘глечики жовті (Nuthar lutea (L.) Smith.)’ (Вал, Вільх).

КУБУ́ШКА ‘великий глиняний глечик з вухом і носиком та вузьким горлом’ (Завод, Марк, Шап).

КУ́ВБАХА ‘кущ картоплі, власне його коренеплоди в землі’ (Бонд, Велик, Калм, Крем, Криз, Мус, Сич, Червпоп).

КУВШИ́Н ‘пляшка, обплетена лозою’ (Донц, Піщ).

КУВШИ́НКА // КУВШИ́НКИ, *бот.* 1. ‘копитняк європейський (Asarum europaeum L.)’ (ДемО, Тр); 2. ‘водяний жовтець волосолистий (Batrachium trichophyllum (Chaix) Bosch.)’ (Заайд, Макарт, Піск); 3. ‘латаття біле (Nymphaea candida)’ (Підг).

КУВШИ́НЧІК ‘кухоль’ (Тр).

КУГУ́Т, *зневажл.* ‘скупий чоловік, хлопець’ (Оріх).

КУДЛЮ́ШКИ, *мн.*, *ткац.* ‘грубий ґатунок конопляного чи лляного волокна’ (Вар).

КУДРЯ́ВИЙ ‘який має кучері’ (У багатьох говірках).

КУЖО́К ‘причілок, бокова стіна хати’ (Бунч, Вільх).

КУ́ЗИК ‘ґудзик’ (Білк, Ган, Прос).

КУЗНЕ́ЦЬ, *ков*. ‘коваль’ (У багатьох говірках). *ˈБат’ко роˈбиў у ˈкуз’н’і ўсе ўˈрем·а / кузˈнец’ ˈв·еч’ниĭ* (Литв); *У сеⁱˈл’і буˈла ˈкуз’н’а / йа ш·ч’е памйаˈтайу / ш·ч’о говоˈрили / кузˈнец’ п·іˈшоў / таˈкиĭ / йа преⁱдстаўˈл’ала соˈб·і / здоˈровиĭ ˈд’ад’ко / аˈле це таˈкиĭ хуˈден’киĭ ˈдобриĭ ч’олоˈв·ік* (Вільш).

КУ́ЗЬКО, *ентомол*. ‘жук кузька хлібний (Anisoplia austriaca)’ (Парн).

КУЗЬМА́, *ентомол*. ‘жук кузька хлібний (Anisoplia austriaca)’ (Парн).

***КУ́ЗЬМАРКИ**, **КУЗЬМИ́РКА // КУ́ЗЬМИРКИ**, ‘дитяча гра, хованки’ (Харк. зб., 275, 480, 526).

КУЗЬМИ́Ч, *ентомол*. ‘жук кузька хлібний (Anisoplia austriaca)’ (Парн).

***КУКІ́ЛЬ**, *перен*. ‘дитина до п’яти років’ (Харк. зб., II).

КУ́КЛИ, *мн*. ‘молоді недорозвинені коренеплоди (буряки, морква)’ (Семик, Білов).

КУ́КНУТИ ‘випити (про алкогольні напої)’. *ˈБат’ко ждаў / ждаў / нас неⁱˈма / ўз’аў та п·іˈшоў до йіˈйі ˈбат’ка / там посˈваталис’а ўдвох беⁱз нас ну і по ˈч’ароч’к·і ˈкукнули // і ˈсина ўже засˈватали / деⁱˈшеўше ˈвиĭшло* (Полов).

КУ́КОЛКА 1. ‘лялечка, дитяча іграшка’. *Йа ўсе ˈкуколкам ˈшила / а ˈкуколок ˈран’ч’е неⁱ буˈло йак с’іˈч’ас / бач’ тоˈд’і таˈк·і буˈли ˈкуколки / с каˈч’ан’ч’ік·іў роˈбили с кукуˈрузи* (Курячів); 2. ‘личинка бджоли’ (Кррч).

КУ́КОЛКИ, *бот.* ‘рожа зморшкувата, р. рожева (Alcea rugosa Alef., a. rosea L.)’ (Луг).

КУКО́ЛЬНИК, *мн*., *бот.* ‘кукіль звичайний (Agrostemma githago L.)’ (Крим).

КУКУРІ́КНУТИСЯ ‘збожеволіти, а відтак говорити нісенітниці’ (Ган).

КУКУРУ́ДЗИЩЕ, **КУКУРУ́ЗИЩЕ** ‘поле з-під кукурудзи’ (Вес, Донц, Крем, Мир, Можн, Новастр, Новник, Підг, Сват, Тр, Червпоп).

КУКУРУ́ЖЕННЯ, *збірн.* ‘кукурудзиння, листя й стебла кукурудзи’ (Можн).

КУКУРУ́ЗА, **КУКУРГУ́ЗА**, *бот.* ‘кукурудза (Zea mays)’ (У багатьох говірках). *На по|л’а поси|лали / про|пол’уват’ і куку|рузу / і |сон’ашник по|лоли // пособ|л’али* (Білк); *Он ток |р’адом у нас / |ос’ін’:у куку|рузи наве|зут’ ту|ди / |сотн’і тон* (Шульг); *|Л’ітом кукур|гуза о|то зе^и|лена ота|ка бу|ла / йак раз^с нас покри|вала* (Новвод); *Ан|гари ст|ройіли і ту|ди с:и|пали пше^и|ниц’у / кукур|гузу / та|к·і ро|били закра|ма і ту|да виси|пали* (Преоб).

КУКУРУ́ЗЗЯ ‘обгортка качана кукурудзи’ (Бондар, Вес).

КУКУРУ́ЗИНА ‘необлущений качан кукурудзи’ (Гонч, Свист, Хом).

КУКУРУЗИ́ННЯ, **КУКУРГУЗИ́ННЯ**, *збірн.* ‘листя і стебла кукурудзи’ (Дмитр, Криз, Курячів, Лантр, МалО, Новбор, Новчерв, Підг, Сич, Тар, Тр, Цар, Червпоп, Чмир). *Во|на* [*корова*] *о|то там сто|йіт’ же^и ре^ми|гайе у |тому кукуру|зин’:і ч’і шо во|на там |йіла / не^и з|найу* (Курячів); *Ну а |дал’ше ж і куку|рузка посп·і|вайе / |нада пола|мати ка|ч’анч’іки / оприд’і|лити ж йіх / пола|мати / |виносити / а |пот’ім т’і кукуру|зин’:а |вирубати та ск|ласти // це ўсе корм ху|добк·і / кукуру|зин’:ач’ко* (Червпоп).

КУКУРУ́ЗНИК ‘місце, де збирають кукурудзу’ (Литв).

КУКУРУ́ЗНИЩЕ 1. ‘поле, на якому росте кукурудза’ (Новайд); 2. ‘поле з-під кукурудзи’ (Білк, Новайд).

КУКУРУЗНЯ́К, *збірн.* ‘листя і стебла кукурудзи’ (Чаб).

КУКУРУЗЯ́НКА ‘кукурудзиння, листя й стебла кукурудзи’ (Перем, Шт).

КУКУРУ́ШИЩЕ ‘поле з-під кукурудзи’ (Зорик).

КУКУ́ШКА, *орнітол.* ‘зозуля (Cuculus canorus)’ (У багатьох говірках). *Ос’ ба|бус’а п|росит’ ку|кушку сказа|ти / с|к·іл’ки*

ба|бус’і го|д’іў жи|ти // і нач’і^{е}*|найе ку|кушка ш·ч’і|тати л’і|та* (Новник).

КУЛЕ́Ш, **КУЛЄ́Ш**, *кулін.* ‘куліш, густий суп із пшона, заправлений салом або м’ясом’ (Новлим, Підг, Тар).

КУЛИ́ГА ‘купа вирваного бур’яну’ (Данил).

КУЛУШУ́БОК ‘кожух’ (Нещер).

КУЛЬ 1. *ткац*. ‘кілька горсток конопель, зв’язаних перед їх вимочуванням’. *Кул’ кладе*^{и}*|мо / зў|йазуйе*^{и}*мо / то|д’і при*^{е}*кла|дайе*^{і}*мо зе*^{и}*м|л’ойу* (Калм); 2. *риб*. ‘середня частина невода у вигляді мішка, куди потрапляє риба’. *|С’од’н’і ў ку|л’і дв·і ри*^{е}*|бинки знаї|шоў* (Зорик).

КУЛЬБА́БА, *бот.* ‘жовтий осот (Sonchus L.)’ (Гор).

КУЛЬГА́Ч ‘чоловік або хлопець, який має одну ногу коротшу за другу’ (Лантр, Прост, Тит).

КУЛЬКИ́ *мн.*, *кулін.* ‘різаний або рваний шматочок прісного тіста, зварений у воді чи молоці’ (СтЛ).

КУЛЬО́МА, *зневажл.* ‘жінка, дівчина, яка все робить надто повільно’ (Лантр).

КУЛЬТУ́РИТИ ‘здобувати освіту’ (Шт).

КУЛЬТУ́РНЕ, *бот.* ‘жоржина периста (Dahlia pinnata Cav.)’ (Заїк, Луб, Олек).

КУЛЬТЯ́ ‘залишок ампутованої кінцівки’ (КрасП, Розп, Юр).

КУЛЮ́ЧКА ‘загнана в тіло скіпка’ (Гол).

КУМА́СЯ, *евф.* ‘лисиця (Vulpes)’ (Кам’ян).

КУ́МКА, *евф*. ‘миша (Mus)’ (КрасП).

КУНА́К, *зоол*. ‘самець куниці (Martes)’ (Байд, Лозов, Можн).

КУ́НДЕЛЬ ‘кривий чоловік або хлопець’ (Білов).

КУНИ́Ч, *зоол*. ‘самець куниці (Martes)’ (Куз).

КУПЕ́ЛИК, *евф*. ‘туалет’ (Лозов).

КУП-КУП, *дит*. ‘купатися’ (У багатьох говірках).

КУПИ́РЬ, *бот.* ‘бугила довгоносикова, б. лісова (Anthriscus longirostris Bertol., a. sylvestris (L.) Hoffm.)’ (Вал, Ол).

КУПІ́ЙКА ‘копійка’. *А йа|ке бу|ло с’|в·ато / ко|ли да|вали нам |тато на п|разни^е^ки ку|п·іїку // ми ї не з|нали / на шо йо|го пот|рати^е^ти // куп|л’али |булоч’ки з |маком ч’і о|р’іхом і так рос’|т’агували йо|го на не^и^|д’іл’у / шо аж ч’е^і^рст|в·іў* (Білк).

КУПІ́РКА ‘обгортка качана кукурудзи’ (Новайд, Шульг).

КУПІРО́ВКА ‘процес видалення бокових пагонів помідорів’ (Євс, Парн).

КУПІ́Р’Я ‘обгортка качана кукурудзи’ (Новайд, Шульг).

КУ́ПНЯ ‘купець’ (Олек).

КУ́РА, *орнітол.* ‘курка домашня (Gallus domesticus)’ (Хруст).

КУРДЮ́К 1. ‘ящик з дерева, у якому замішують коням полову’ (Гор, Кур, Мик). *Не^и^ ўс’п·і|вайу кур|д’ук за|пар’уват’ / йі|д’ат’ / йак ска|жен’і* (Мик); 2. ‘великий мішок’. *Та|киї кур|д’ук нак|лала / ч’і ї доне^и^|су* (Білов); 3. ‘помийниця’ (Бонд, Данил). *Кур|д’ук сто|йіт’ у |л’іт’н’ії |кухн’і* (Бонд).

КУ́РИЦЯ, *орнітол.* ‘курка домашня (Gallus domesticus)’ (У багатьох говірках). *|В·ід’ма заўж|ди з|найе / с|к·іл’ки / напри|мер / ку|реї або гу|сеї у л’у|бого |жите^и^л’а се^и^|ла // во|на з|найе / с|к·іл’ки цип|л’ат |вилупилос’ у |куриц’і а бо у|т’ат в |утки* (Новсв).

КУ́РИЧКА, *орнітол.* ‘курка домашня (Gallus domesticus)’ (Вр).

КУРІ́Й ‘курець, чоловік, хлопець, який курить’ (Лозов).

КУРІ́П, *орнітол.* ‘самець куріпки сірої (Perdix perdix)’ (Новпск).

КУРІПУ́Н, *орнітол.* ‘самець куріпки сірої (Perdix perdix)’ (Парн).

КУРНО́СИК 1. ‘недорозвинений качан кукурудзи’; 2. ‘недорозвинений плід огірка’ (Новник, Тар).

КУРНЯ́К ‘недорозвинений плід огірка’ (Зак, Новр, Новпск, Пис).

КУРНЯЧО́К ‘недорозвинений плід огірка’ (Зак, Новр).

КУ́РОЧКИ, *мн.*, *бот.* 1. ‘вероніка (Veronica L.)’ (Курячів); 2. ‘рябчик малий (Fritillarie meleagrie des Patrion ex Schult et Schule fil.)’ (Лим, Піск).

***КУРОЩУ́П**, *жарт.* ‘баришник’ (Харк. зб., VIII).

***КУРТИ́НА** ‘короткий чоловічий одяг, який одягають на сорочку’ (Харк. зб., 181).

КУРУ́ШКА ‘завірюха’ (У багатьох говірках).

КУРЧА́ВИЙ ‘який має кучері’ (Бор, Єп, Кудр).

КУРЬО́НОК ‘курча’ (Ям).

КУРЯ́ ‘курча’ (Ант, Сват). *Ну а воб^{п}ш·ˈч’е / не^{и} тˈрогали пе^{и}туˈхи / ˈп·іўники не^{и} тˈрогали куˈр’ат* (Сват).

КУРЯ́ГА ‘курець, чоловік, хлопець, який курить’ (У багатьох говірках).

КУ́РЯТНИК ‘приміщення для курей’ (У багатьох говірках). *Оˈце ж ми буˈли на верˈшин’і / ми там жиˈли // на т’ії стороˈн’і / там де ˈкур’атник оˈтам* (Баб); *Там ˈкур’атник буў / там де стаˈвок / там ˈвиш·ч’е стаўˈка* (Каськ).

КУРЯ́ТНИК ‘чоловік, хлопець, який доглядає курей’ (Новохт).

КУ́РЯТНИЦЯ, *зоол.* ‘куниця (Martes)’ (Райг).

КУ́РЯЧА СЛІПОТА́, *бот.* 1. ‘жовтозілля весняне, ж. звичайне, ж. лучне (Senecio vernalis Waldst. et Kit., s. vulgaris L., s. jacobaea L.)’ (Криз, Ол); 2. ‘жовтушник лакфіолевидний, ж. лісовий, ж. нечуйвітровий, ж. розлогий, ж. розчепірений (Erysimum cheiranthoides L., e. sylvaticum Bieb., e. hieracifolium L., e. diffusum Ehrh., e. repandum L.)’ (Криз, Ол); 3. ‘жовтяниця черговолиста (Chrysosplenium alternifolium L.)’ (Криз, Ол); 4. ‘медунка темна (Pulmonaria obscura Dumort.)’ (Луг); 5. ‘роман напівфарбувальний, р. польовий, р. собачий, ромашка продірявлена (Anthemis subtinctoria Dobrocz., a. arvensis L., a. cotula L., Matricaria perforata Mérat.)’ (Данил); 6. ‘блекота чорна (Hyoscyamus niger L.)’ (Бор, Вруб, Голуб, Данил, Клим, Макарт, Мик, Мороз, Преоб, Піск, Руд, Шелест).

КУ́РЯЧЕ ПРО́СО, *бот.* ‘мишій (Setaria L.)’ (Карм, Міст).

КУ́РЯЧИЙ БО́Г ◊ ПОВІ́СИТИ КУ́РЯЧОГО БО́ГА ‘виконати ритуальні дії для того, щоб кури неслися’. *Ш·ч’е в опре^{и}де^{и}ˈл’он:иї там ден’ пˈразник / заˈбула йаˈкиї / ў цеї ден’ тˈреба / ˈвич’істити ў куˈреї / і поˈв·ісити / цеї / рˈваного башмаˈка / здаˈйец’:а ˈкур’ач’ії*

бог / тоˈд’і ˈтоже ˈкури ˈбудут’ ˈгарно не^{и}ˈстис’а / а це коˈли гн’ізˈдо роˈбити / тоˈд’і / тоˈд’і ˈбудут’ ˈгарно с’іˈдати / і квохˈтати і баˈгато ˈбуде курˈч’ат (Новб).

КУСМА́Н ‘великий шматок’ (Семик).

КУСТЮ́М ‘костюм’. *ˈС’ем·іс’ат п·ат’ рубˈл’іў йа полуˈч’аў // так йа на кˈнижку клаў гˈрош·і / на кˈнижц’і буˈли / ў кус’ˈт’ум·і хоˈдиў* (Гонч).

КУСУБУ́РИТИСЯ, *ірон.* ‘дивитися скоса’ (Вр).

КУСЬ-КУСЬ, *дит.* ‘небезпечно, кусає’ (У багатьох говірках).

КУСЬМА́ГА ‘великий шматок’ (Дмитр).

КУСЮ́ЧА, *бот.* ‘кропива жалка (Urtica urens L.)’ (Заїк, Мороз, Олек, Піск).

КУСЯ́КА ‘великий шматок’ (У багатьох говірках).

КУСЯ́РА ‘великий шматок’ (У багатьох говірках).

КУТІНЯ́ ‘цуценя’ (У багатьох говірках).

КУТНЯ́К ‘кутній зуб’ (Біллуц, Вар, Підг).

КУ́ТЯ, *дит.* ‘собака’ (У багатьох говірках).

КУФА́ЙКА, **КУХВА́ЙКА** ‘ватяник’ (У багатьох говірках). *Заваˈлили свиˈн’у / тоˈд’і сˈмал’ат’ соˈломойу шерс’т’ / об^{п}шкˈр’абали / соˈломойу копˈт’ат’ / шоб^{п} пˈрит’ма ˈч’орна буˈла // накиˈдайут’ куˈфайки / ˈв·іхтики стаˈр’і / шоб пропиˈталас’ / ˈдухом пройˈшла* (НижБ); *У ˈмене кухˈвайка буˈла на ме^{и}ˈн’і / ў ˈмене не^{и} буˈло ˈдаже пал’ˈта* (Смол); *Теˈпер ˈбач’іш стˈрашно / а тоˈд’і буˈло л’аˈгайем ˈколо боˈч’ок і хот’ би тоˈб·і шо // кухˈвайку просˈлаў і спиш і н’іˈкого не^{и} боˈйіс’а / і ˈноч’:у* (Баб); *Кухˈвайку наˈд’іла / отаˈк·ійе рукаˈва / бол’ˈшуш·ч’ійе // бо ˈн’еч’его ˈбило і хоˈдила в шˈколу* (Новмик).

КУ́ХАРЬ ‘людина, яка готує їжу’ (Білк, Біллуц, Білов, Бут, КарС, Колом, Коляд, Куз, Микол, Новайд, Підг, Піщ, Плуг, Сват, СтЛ, Тр, Чмир, Шпот).

КУХВА́ЙОЧКА ‘ватяник’. *Од’іˈват’с’а ˈн’і‿ў шо буˈло // а тоˈд’і це ж Роˈс’ійа Кул’іˈш·ат’іўка ˈр’адом же з ˈнами / пойаˈвилис’ там кухˈвайоч’ки / оˈто ми йак з інкуˈбатора буˈли ўс’і ˈд’ітки /*

по|йіхали ч’і п·іш|ли ну три к·і|лометри од нас / п·іш|ли наку|пили / і то ми ў кух|вайоч’ках |б·ігали йа|к·і ми |рад’і бу|ли (Мик).

КУХЛЯ́К ‘невеликий глечик з вухом і лійкою’ (Бер, Кур, Лим).

КУХНЬО́НКА 1. ‘приміщення, де готують їжу’ (Білк, Червпоп, Чмир). *|Ран’ч’е ж і |п·іч’ка бу|ла та|ка о|то |л’іпле^и^на с кирпи|ч’а / о|на сто|йала ў кух|н’онк·і / і о|то ба|бус’а у нас са|ма пе^и^к|ла хл’іб* (Білк); 2. ‘невелика хата’ (Литв, ПлП).

КУХНЯ́НКА 1. ‘приміщення, де готують їжу’ (Білк, Червпоп, Чмир); 2. ‘невелика хата’ (Литв, ПлП). *Жи|ли ми ў та|к·ії кух|н’аноч’к·і шо / дв·і однос|палоч’ки кро|ватки / а нас ч’о|тир’і д’ів|ч’ат там бу|ло / по д|войе с|пали / то|д’і ўже йак спат’ л’а|гат’ / то|д’і о|то ростоп|л’айемо в о|т’ії кух|н’анц’і* (Литв).

КУЧЕРЯ́ВА БА́РИНЯ, *бот.* 1. ‘айстра багаторічна (Aster amellus L.)’ (Іл, МалЮ); 2. ‘козельці великі, к. українські (Tragopogon major Jacq., t. ucrainicus Artemcz.)’ (Біл, Іл, МалЮ, Міст, Новп, Перш).

КУЧЕРЯ́ВА ТРАВА́, *бот.* ‘горошок (Vicia L.)’ (Іл, МалЮ).

КУ́ЧОЮ, *присл.* ‘разом’. *С|вад’ба бу|ла / сто ч’оло|в·ік бу|ло на вес’ дв·ір // гу|л’али с|вад’бу |куч’ойу / і тут і там |б·ігали* (Гор).

КУЧУГУ́РА ‘купа’ (У багатьох говірках). *Куч’у|гури то|д’і с’|н’іга ве^и^|лик·і нам·і|тали // і|деш / йак про|валис’а / і |т’іки |небо |пере^и^д то|бойу / ку|соч’ок голу|б·ійе* (Сват).

КУ́ШАННЯ ‘загальна назва їжі’ (Смол).

КУШЕ́РКА ‘акушерка’ (Мороз).

КУШИ́Н ‘глечик’ (У багатьох говірках). *Куши|ни нази|валис’а г|леч’ікàми // ну / а з|нач’іт’ та|к·і ма|к·ітри / |миски / о|це у нас / |д’елайут* (Шул).

КУШИ́НЧИК ‘невеликий глечик’ (У багатьох говірках).

КУШИРІ́, *мн.* ‘жабуриння, водорості’ (Бул, Підг).

*~~~~**КУШНА́РЬ** ‘майстер, який вичиняє овечі шкіри’ (Харк. зб., VII).

КУЩІ́Р 1. ‘водоймище зі стоячою водою’ (Лиман); 2. ‘вид водоростей’ (Тан). ◊ **РОБИТИ КУЩІР**, *обряд*. ‘магічна дія на свято Івана Купала’. *Д’іў|ч’ата ру|салки роз|пуш·ч’е^и^н’і |коси /*

ў ˈб·ілих соˈроч’ках / вод’аˈному ˈробл’ат’ кушˈч’ір’ / ви^{е}ˈсушуйут’ йоˈго // оˈто в·ін вод’аˈний // пле^{и}ˈтут’ в·інˈки (Тан).

КУЩО́ВКА ‘пшениця весняного посіву’ (Новр).

КУ́ЯВА ‘верхня частина гори’ (Семик).

Л

ЛАБА́ЗНИК, *бот.* ‘гадючник в’язолистий, г. звичайний (Filipendula ulmaria (L.) Maxim., f. vulgaris Moench.)’ (Вал, Вільх).

ЛА́ВА ‘підвищення на дні річки, яке виникло з нанесеного водою гравію’ (Парн).

ЛА́ВКА ‘крамниця’ (Ган).

ЛА́ВОЧКА ‘підвіконня’ (У багатьох говірках).

ЛАВРЮ́К, *зоол.* ‘самець жаби (Ranidae)’ (Можн).

ЛА́ДИК, **ОЛА́ДИК**, **ОЛА́ДІК** *кулін.* 1. ‘оладок’ (У багатьох говірках). *На ˈладики роˈбит’ ˈк·істо так / шоб^{п} ˈлож^{ш}койу йак попˈробоват’ / у кастˈрул’ки / ˈт’есто ўже / гоˈтове / шоб^{п} воˈно / не^{и} вилиˈвалос’а з ˈлож^{ш}ки* (Сват); 2. ‘корж’ (Ант, Гонч, ОлБ, Шул). *Ну ˈйісти то ˈн’іч’ого // хоˈдили ˈмерзлу карˈтошку соби^{е}ˈрали / ˈмати ˈлади^{е}ки пе^{и}кˈла* (Гонч); *То ˈйіли бе^{и}ре^{и}стˈки / гаˈл’ети назиˈвалис’а тоˈд’і / пˈросто бе^{и}з муˈки / бересˈток тоўˈч’ем / і оˈтої / ˈладики ˈйімо // ˈдуже тˈрудно буˈло* (ОлБ); *Оˈто хто шо з ˈдому вз’ав / те оˈто ж і зˈйіло / та і ўсе / там ˈладик кукуˈруз’аний та ˈможе ў ˈкого йес’т’ куˈсоч’ок ˈсала* (Шул).

ЛАДО́НЯ ‘долоня’ (У багатьох говірках).

ЛАДО́ШКА ‘долоня’ (Біллуц, Білов, Кррч, Підг). *ˈРобиш ваˈреники / та таˈк·і здоˈров·і / ˈмама моˈйа ваˈрила йак лаˈдошка та і йа таˈк·і ваˈр’у* (Білов).

ЛАДУ́НКА 1. ‘кишеня, яку пришивають до шнурків і прив’язують до пояса; зазвичай носять під фартухом’ (Криз, Литв); 2. *‘шнурки, якими прикрашають кишені’ (Харк. зб., 734).

ЛА́ДУШКИ^{1}, *дит.* ‘плескати в долоні’ (Біллуц, КрасП, Розп).

***ЛА́ДУШКИ^{2}**, *кулін.* ‘оладки’ (Харк. зб., 531).

ЛА́ЙБА ‘велосипед’ (Ант).

ЛАКОНО́С, *бот.* ‘переступень білий (Bryonia alba L.)’ (Крим).

ЛА́ЛКА 1. *обряд*. ‘дівчина, яка на святі Івана Купала плете вінок для молодшої дівчинки’. *Найкˈраш·ч’ій в·іˈнок у т’іˈйейі ˈд’іўч’іни / шо йiї пле^{и}ˈла ˈлалка* (Верх); 2. ‘посестра’. *Маˈрина ˈлалка ˈнашойі ˈОл’ги* (Верх); 3. *орнітол*. ‘самиця галки (Corvus monedula)’ (Гар).

ЛАМА́КА, *ткац*. ‘бительня’ (Хруст).

ЛА́МОК, *ткац*. ‘брус у ткацькому верстаті’ (НижД).

***ЛАМПА́ГОВИЙ** ‘зроблений з глиняної цегли (про хату)’ (Харк. зб., 489).

ЛАМУ́ШКА ‘пристрій для ламання конопель’. *ˈМокне воˈно не^{и}ˈд’іл’і дв·і // ˈпот’ім ви^{е}т’аˈгайут’ / ˈсушут’ / при^{е}ˈвоз’ат’ йоˈго доˈдому // на гоˈрод’і ростаўˈл’айут’ / розўˈйазуйут’ / ˈсушат’ // нач’іˈнайут’ лаˈмат’ на лаˈмушки // лаˈмушка / це на двох коˈл’ач’ках дв·і досˈки / ˈм·іжду ˈними ўˈрод’і йази^{е}ˈка заклаˈдайут’ і лаˈмайут’ // ш·ч’об ˈвиси^{е}палас’ костˈриц’а / йак соˈлома / остаˈйец’:а одˈне волокˈно* (Мам).

ЛА́НВА ‘брусок перед передком парокінного воза, що на його кінцях укріплені орчики’ (Новастр).

ЛАНЦЕ́ТНИК, *бот.* ‘подорожник (Plantago L.)’ (Данил).

ЛАПАВУ́ХИЙ ‘який має великі або відстовбурчені вуха’ (Брус, Вар, Каб, Калм, Криз, Литв, Мороз, Нещер, Пів, Піс, Риб’ян, Стр).

ЛА́ПАС 1. ‘навіс з похилим дахом для свиней, дров’ (Білов, Данил). *До саˈрайа при^{е}стˈройіли ˈлапас* (Білов); 2. ‘загорода для великої рогатої худоби’. *Те^{и}ˈл’ата у ˈлапас’і / ˈгуси ў заˈгон’і* (Можн); 3. ‘погрібник’. *Над^{т} ˈпогр’ібом ˈлапас тˈреба стˈройіт’* (Можн).

ЛАПА́СИК ‘прибудова до основної будівлі’ (Можн).

ЛАПЕ́ЦИК, *кулін*. ‘коржик з кукурудзяного борошна’. *І то з муˈки кукуˈруз’анойі таˈк·і ми / лаˈпецики нази^{е}ˈвалис’а // оˈто наˈл’апайеш / воˈно не^{и} росˈкач’увалос’ / зˈнайеш / і то ми ˈйіли* (Литв).

ЛА́ПИ, *мн.*, *ков.* ‘нижня частина ковадла’ (Бар, Вільш, Кам’ян, Ков, Мир, Чорн).

***ЛА́ПОТНИК**, *ірон.* ‘росіянин’ (Харк. зб., 338, 497).

ЛАПТУ́ШКА ‘приладдя для биття мух’ (Зорик).

ЛАПУСТИ́ННЯ, *збірн.* ‘верхнє неїстівне листя капусти’ (Сват).

ЛАПУ́ЦИКИ, *мн.*, *бот.* ‘морква дика (Daucus carota L.)’ (Данил).

ЛАПЧА́ТКА // ЛАПЧА́ТОК // ЛАПЧА́ТКИ, *бот.* 1. ‘перстач (Potentilla L.)’ (Біл, Бонд, Жов, Заїк, Іл, Клим, Коляд, Луб, Макарт, МалЮ, Міст, Новп, Олек, Перш, Преоб, Руд, Слсрб); 2. ‘алтея коноплевидна, а. лікарська (Alphaea cannabina L., a. officinalis L.) (Ол); 3. ‘амброзія полинолиста (Ambrosia artemisiifolia L.)’ (Заїк, Луб, Олек); 4. ‘адокса мускусна (Adoxa moschatellina L.)’ (Заїк, Луб, Олек); 5. ‘герань (Geranium L.)’ (Преоб).

ЛАПЧА́ТКА ГУ́СЯЧА, *бот.* ‘перстач (Potentilla L.)’ (ДемО, Ол, Крим, Тр).

ЛА́РЧИК ‘шухляда для посуду’. *ˈЛарч’ік буˈло нази^{е}ˈвали йоˈго // таˈкиї на с’т’іˈн’і ви^{е}ˈсит’ в̇ін / оˈтаки^{е}ч’ки йак / оˈтами^{е}ч’ки ˈполоч’ки / і туˈда і дˈверц’і // і закри^{е}ˈваўс’а / і так і нази^{е}ˈвали / поˈсудниї ˈларч’ік* (Парн).

ЛА́СИЦЯ, *зоол.* ‘самиця ласки (Mustela nivalis)’ (Осин).

***ЛАТА́ТИ**, *перен.* ‘бігти’ (Харк. зб., 405).

ЛАТА́ТТЯ, *бот.* ‘копитняк європейський (Asarum europaeum L.)’ (НижМ).

ЛАХМА́Ч, *зневажл.* ‘чоловік з розтріпаним волоссям’ (Бул, Лантр).

ЛАХУ́ДРА, *лайл.* ‘жінка з розтріпаним волоссям’ (Бул, Лантр, Полов, Риб’ян).

ЛАЩЕНЯ́, *зоол.* ‘маля ласки (Mustela nivalis)’ (Гар).

ЛЕВА́ДА 1. ‘луг’ (Луб, Мик, Нов, Обор, Павл, Сват, Терн); 2. ‘луг сінокісний’ (Луб); 3. ‘низина біля річки з сінокісними травами’ (Міст, Тр); 4. ‘низина, укрита травою’ (ВерхП, Лантр, Обор, Парн, Сич, Трет); 5. ‘низина, де росте сіно’ (ВерхП, Парн, Сич); 6. ‘низина, залита водою, на якій ростре трава’ (Трет);

7. ‘пасовище’ (Науг, Обор, Семик); 8. ‘рівнина біля річки’ (Лантр, Обор, Терн); 9. ‘рівнина в неглибокій западині’ (Бар, ВерхП, Зел, Обор, Павл, Прив, Сват); 10. ‘рівнина в низині’ (Міст, Піщ); 11. ‘рівнина, укрита травою’ (Гор); 12. ‘низина’ (Сват).

ЛЕ́ВЧА ‘міцна дерев’яна опора, що зв’язує вісь воза з полудрабком’ (Вар).

ЛЕ́ГА 1. ‘лінива людина’ (Новохт); 2.*‘лінива й невміла людина’ (Харк. зб., XV).

ЛЕ́ГКІ, *мн.* ‘легені’ (Мик).

ЛЕГКОБИ́ТНИЙ ‘легковажний’ (Лим).

ЛЕ́ЖЕНЬ, **ЛЕ́ЖІНЬ**, *обряд.* ‘довгий великий хліб, який випікають на весілля й прикрашають калиною, стрічками тощо’ (Білов, Брус, Литв, Мик, Новчерв, Пант, Стр, Тан, Тар, Шелест, Шул, Шульг).

ЛЕ́ЗВЕ, **ЛЕ́ЗВО** ‘гострий край полотна коси’ (Біллуц).

ЛЕ́МЗЯ, *сп.* ‘людина, яка все робить надто повільно’ (Тар).

ЛЕ́МЗЯТИ, *ірон.* ‘повільно йти’ (Оріх).

ЛЕ́МІХ, **ЛЕМІ́Х** ‘основна робоча частина плуга’ (Біллуц, Підг).

ЛЕ́НТА, **ЛЄ́НТА** ‘стрічка’ (У багатьох говірках). *Моло|да їде у хва|т’і / у в·ін|ку / з |л’ентами / |л’енти / в·і|нок / ўсе* (Білов); *|Коси пле^и^|ли |ран’ше // ч’і |л’енти запл’і|тали / а|бо |бант’ік·і кап|ронов·і бу|ли ж* (Перемож).

ЛЕ́НТОЧКА, **ЛЄ́НТОЧКА** ‘стрічечка’ (У багатьох говірках). *Ко|неї |гарно то|д’і нар’а|жали / у г|риви |л’енточ’ки ўпл’і|тали йім та|к·і / разноц|в·етн’і* (Біллуц); *За|в·азуйут’ |л’енточ’к·і з|верху / ну ш·ч’е хто там об|мотуйе |руч’ку |л’енточ’ками / ну то ўже так ви|пендр’уйуц’:а / ко|му |д’елат’ |н’іч’ого / і кан|ф·ет / і це с|таўл’ат’ / і ўс’у с|вад’бу ц’і р’іс|ки там* (Крем).

ЛЕПЕ́НИК, *кулін.* ‘плоский, круглої форми виріб із прісного тіста’ (Семик).

ЛЕПЕ́ШНИК ‘коржик, спечений із тертих качанів кукурудзи’. *Се^и^ст|ра роз|казуйе / йак у т|риц’:ат’ т|рет’ому |йіли*

леи ׀пешники із куку׀руз’аних кач’а׀н’іў / натоў׀ч’ец’:а у׀се / і о׀то з коч’еі׀рижок о׀ц’і л’і׀пениеки (Мир).

ЛЕПІ́ШКА, **ЛІПЬО́ШКА**, *кулін.* ‘плоский, круглої форми виріб із прісного тіста’ (Новайд, Привіл).

ЛЕПКИ́Й, *кулін.* ‘недопечений хліб’ (Біллуц).

ЛЕ́СНИЦЯ ‘драбина’ (У багатьох говірках). *׀Дивиемос’ / і׀дут’ ׀н’емци ׀ч’ерез ׀луки у ׀б·ілих ха׀латах / з аўто׀матами / неи׀сут’ ׀лесниц’у і па׀йал’на ׀лампа / і нач’а׀ли па׀лит’ ׀хати / с׀таўл’ат’ ׀лесниц’у п·ід ст׀р’іху ĭ ׀держат’ ׀лампу / ׀поки неи заго׀риц’:а* (Сват).

ЛЕТЮ́ЧА МИ́ША, *зоол.* ‘кажан (Microchiroptera)’ (У багатьох говірках).

ЛЕТЯ́ЩА МИ́ША, *зоол.* ‘кажан (Microchiroptera)’ (У багатьох говірках).

ЛЕЩИ́НА, *іхтіол.* ‘лящ (Abramis brama)’ (ОлД).

ЛЕ́Я ‘жінка, дівчина, яка все робить надто повільно’ (Вис).

ЛЄ́ЙКА ‘конус з трубкою для переливання рідини в посуд з вузькою шийкою’ (Мир, Попів).

ЛЄНО́К, *бот.* 1. ‘барвінок малий, б. трав’янистий (Vinca minor L., v. Herbacea W aldst. et Kit)’ (НижМ); 2. ‘герань (Geranium L.)’ (НижМ).

ЛЄНТЯЮ́ГА, *сп.*, *згруб.* ‘лінива людина’ (У багатьох говірках).

***ЛЄСЕНКИ**, *обряд.* ‘вид печива, яке готують на Вознесіння’ (Харк. зб., 571).

ЛЄЩ, *іхтіол.* ‘лящ (Abramis brama)’ (Юр). *Та ў׀с’аку ׀рибу ло׀вили / і ш·ч’ук ло׀вили / і ш·ч’а׀бак // ׀пишеиц’:а вобш·׀ч’е л’еш·ч’ / а по-на׀родному у насназие׀вайец’:а ш·ч’а׀бак* (Лим).

ЛИ́ВЕНЬ ‘злива, сильний дощ’ (У багатьох говірках).

ЛИГИ́ЧКА ‘слабенький дощ, мжичка’ (Біллуц).

ЛИМА́Н 1. ‘луг’ (Калм); 2. ‘мокра, заболочена рівнина’ (Шульг); 3. ‘рівнина, укрита травою’ (Калм); 4. ‘природне водоймище’ (Шульг); 5. ‘низина, поросла очеретом’ (Байд).

ЛИМО́ННА М’Я́ТА, **ЛИМО́ННА МЯ́ТА**, *бот.* ‘меліса лікарська (Melissa officinalis L.)’ (Луг, Міст, НижМ).

ЛИМО́ННА ТРАВА́, *бот.* ‘парило звичайне (Agrimonia eupatoria L.)’ (Данил).

ЛИПЕ́НА, *бот.* ‘липа серцелиста (Tilia cordata Mill.)’ (Мик).

ЛИ́ПІВКА ‘липовий ліс’ (Білк).

ЛИПУ́Н, **ЛІПУ́Н**, *бот.* 1. ‘жовтушник лакфіолевидний, ж. лісовий, ж. нечуйвітровий, ж. розлогий, ж. розчепірений (Erysimum cheiranthoides L., e. sylvaticum Bieb., e. hieracifolium L., e. diffusum Ehrh., e. repandum L.)’ (Луг); 2. ‘жовтяниця черговолиста (Chrysosplenium alternifolium L.)’ (Луг); 3. ‘жовтозілля весняне, ж. звичайне, ж. лучне (Senecio vernalis Waldst. et Kit., s. vulgaris L., s. jacobaea L.)’ (Луг).

ЛИПУ́ЧКА // ЛИПУ́ЧКИ, *бот.* ‘липучка відхилена (Lappula squarrosa (Retz.) Dumort.)’ (Данил).

ЛИ́СИНА ‘місце, пропущене під час сіяння’ (Зайц).

ЛИСИ́ЦЯ, *перен.* ‘жінка, дівчина, яка лицемірно вихваляє кого-небудь’ (Біллуц, Каськ, Хв).

ЛИ́СКАТИ 1. ‘мало їсти’ (Гор); 2. ‘бити, стукати’. *ˈХату обˈв·ішували нитˈками / а тоˈд’і почиˈнали із тих ниˈток ˈкожному одм·іˈр’ат’ на соˈроч’ку / на штаˈни / ну коˈму шо ˈхоч’е / приˈч’ому йак одм·іˈр’али / обоўйазˈково ˈпалкойу по ˈзадниц’і ˈлискали ˈгарно* (Полов).

ЛИСКО́ ‘чоловік, хлопець з лисиною або без волосся’ (Бунч, Калм, Стр).

ЛИСОВИ́Н, *зоол.* ‘самець лисиці (Vulpes)’ (Байд, Лозов, Півн, Сич).

ЛИ́СТВЕЦЯ ‘листя буряків’ (Тр).

ЛИСТИ́НА ‘листок’. *Поˈчистиў каˈпусту / розд’іˈлиў на ˈлис’т’а / од’:іˈлиў / ну / пригоˈтовиў осˈнову в йаˈк·ії ˈбуде^{и}ш / фарш заˈматуват’ / ˈлис’т’а / закип·аˈтила ˈводу / і ˈлис’т’а виˈвар’уйу ў кип·атˈку / де^{и}рˈжу ˈкажду лисˈтину на три че^{и}ˈтири миˈнутки і виˈт’агуйу* (Піщ).

ЛИСТУ́Н ‘підлесник, той, хто виявляє лестощі’ (Новастр).

ЛИХА́ЧКА ‘легковажна жінка, дівчина’ (Лозов).

ЛИХОМО́ВНИЙ ‘який уживає грубі, дошкульні слова й вирази’ (Арап, Зорик, Коляд, Кудр).

ЛИХОРА́ТКА, *мед.* ‘малярія’ (Ант).

ЛИЦЕМІ́РКА ‘підступна жінка, дівчина’ (Бар, Гор, Євс).

ЛИША́Й ‘місце, пропущене під час сіяння’ (Міст, Новн, Юр).

ЛИ́ШНІЙ ‘зайвий’ (У багатьох говірках). *От у ˈцеркв·і ˈтоже ж баˈгато таˈкого ˈлишн’ого / потоˈму шо поˈпи ˈтоже хоˈт’ат’ налоˈжит’ ˈд’ен’ег на ш·ч’еˈта і осˈтавит’ це ўсе своˈйім / ˈотприскам // нач’іˈнайут’ тоˈд’і плесˈти ˈл’уд’ам н’ісеˈн’ітниц’і / а ˈл’уди ˈв·ір’ат’* (Крем).

ЛИ́ШОК ‘верхнє неїстівне листя капусти’ (Зак).

ЛІВА́К ‘підручний, запряжений з лівого боку в парі з борозенним (про коня, вола)’ (Вар).

ЛІВА́ЧКА ‘жінка-лівша’ (Бонд).

ЛІВІ́ШНЯ, *ткац.* ‘лівий, гірший бік полотна’ (Біллуц).

ЛІВОБО́КОВИЙ, *ткац.* ‘лівий, гірший бік полотна’ (Лиз).

ЛІВША́К ‘чоловік-лівша’ (Шт).

ЛІВША́ЧКА ‘жінка-лівша’ (Шт).

ЛІГОВО́, **ЛОГОВО́** ‘лігво’ (Зорик, КрасП).

ЛІЙ ‘бараняче сало’ (У багатьох говірках).

ЛІ́КАР, *евф.* ‘дятел (Dendrocopos)’ (Дем’ян).

ЛІКА́РСТВО ‘ліки’ (У багатьох говірках). *А л’іˈкарство ж / шо там // йак раз п·іў ˈпенс’ійі тˈрат’у на л’іˈкарство* (Павлен).

ЛІ́ЛІЯ ВОДЯНА́ // ЛІ́ЛІЇ ВОДЯНІ́, *бот.* 1. ‘глечики жовті (Nuthar lutea (L.) Smith.)’ (Лим, Міст, НижД, Преоб); 2. ‘водяний жовтець волосолистий (Batrachium trichophyllum (Chaix) Bosch.)’ (Заайд, Макарт, Піск).

ЛІМПА́Ч ‘цегла із суміші глини з піском і соломою’ (Підг, Полов, Шульг).

***ЛІНЄ́ЄЦЬ** ‘чоловік, хлопець, який ходить кудись на заробітки’ (Харк. зб., Х).

ЛІ́НТЮХ ‘недбайливець’ (Білов).

ЛІНИ́ВИЙ, *перен.*, *кулін.* 1. ‘недопечений (про хліб)’ (Тр); 2. ‘які злиплися в процесі випікання (про буханці хліба)’ (Тр).

ЛІНТЯ́Й ‘лінивий чоловік, хлопець’ (У багатьох говірках). *У ˈнаших ˈс’імйах д’іˈтеĭ баˈгато буˈло // с’імˈйа ĭ дваˈнадц’ат’ / і триˈнадц’ат’ д’іˈтеĭ // і ў ˈкажн’іĭ с’імˈйі ˈбат’ко ўм·іў уˈсе роˈбит’ // і оˈце / ˈмабут’ / ˈледар’іў ˈмен’ше буˈло / оˈцих л’ін’ˈт’айіў / шо йіх ˈзараз розве*^{и}*ˈлос’а баˈгато* (Лантр).

ЛІНТЯ́ЙКА ‘лінива жінка, дівчина’ (У багатьох говірках). *Буˈла у се*^{и}*ˈл’і ˈд’іўч’іна Фˈрос’а // це даўˈно ўже буˈло // і таˈка л’ін’ˈт’аĭка / йаˈку ш·ч’е н’іхˈто н’іˈколи не*^{и} *ˈбач’іў // йе*^{і}*ˈд’інств·е*^{і}*н:е про шо воˈна ˈдумала / це йак би скоˈр’іше ˈзам·іж ˈвискоч’іти* (Реб).

ЛІПИ́ТИ ‘мазати глиною хату’ (Заайд, Нещер, Паньк).

ЛІ́ПКА ‘груба, піч для опалювання приміщення’. *ˈРан’ч’е тоˈпили ми ў ˈхат’і вугˈл’ом / ˈл’інка буˈла зˈл’іпле*^{и}*на / ми йіˈйі не*^{и} *ви*^{е}*ки*^{е}*ˈдайе*^{і}*м / ўˈс’аке ўˈремйа ˈможе бут’ / ˈможе не*^{и} *ў состоˈйан’ійі плаˈтит’ за газ / одˈр’іжут’ / ˈбуде*^{и}*м тоˈпит’ у гˈруб·і* (Лисогор).

ЛІС, *перен.*, *обряд.* ‘вид хлібних виробів, що печуть на весілля’. *У наре*^{и}*ˈч’еноĭі пе*^{и}*ˈчут’ так зˈваниĭ каˈлач’ / в·ін не ˈдуже ве*^{и}*ˈликиĭ / а у наре*^{и}*ˈч’еного ви*^{е}*ˈсокиĭ л’іс* (Тр).

ЛІСАПЕ́Т, **ЛІСАПЄ́Т**, **ЛЄСОПЄ́Т**, **ЛИСАПЄ́Д** ‘велосипед’ (Білов, Зорик, Кррч, Мик, ОлД, Підг, Преоб, Смол, Шульг, Юр). *На л’ісаˈп·ет’і по гоˈродах по йарˈках каˈталис’а* (Смол); *ˈЛ’ітом ми ўже ˈйіздили л’есоˈп·етами* (Мик); *Йа коˈроў буˈло подоˈйу / йак моˈлодш·і буˈли хаˈз’аĭство ве*^{и}*ˈлике де*^{и}*рˈжали / на л’ісаˈп·ет’і на ˈлуки поˈйіду* (Білов); *Приˈйіхали с’уˈди на ˈвозику із*^{с} *кварˈт’іри / пе*^{и}*ре*^{и}*ве*^{и}*зˈли ˈтоже з лисаˈп·едом і ˈвозиком / шо там у нас буˈло* (Преоб); *Йа те*^{и}*ˈпер там л’ісаˈпет не*^{и} *станоўˈл’у / ўниз спусˈкайус’а і станоўˈл’у* (Шульг).

ЛІСИ́ЩЕ ‘яр, порослий лісом’ (Луг).

ЛІСОВИ́Й О́РІХ, *бот.* ‘ліщина звичайна (Corylus avellana L.)’ (Біл, Гор).

ЛІТА́ТИСЯ ‘виявляти статеву охоту (про кішку)’ (Вар).

ЛІ́ТНІЙ БАЗ ‘господарська будівля для рогатої худоби на літо’ (У багатьох говірках).

ЛІТО́К, **ЛЄТО́К**, *бджіл.* ‘отвір у вулику, через який літають бджоли’ (Біллуц).

ЛІ́ТОМ, *присл.* ‘влітку’ (У багатьох говірках). *Ко|пиц’у |гожо ве^и^р|шуйут’ / се^и^|редину за|таптуйут’ / шоб во|да усе^и^|редину не^и^ зат’і|кала // дош·|ч’і бу|вайут’ ч’ас|тен’ко |л’ітом* (НижБ).

ЛІ́ТРА ‘літр’ (У багатьох говірках). *Ну йак хл’іб пе^и^ч’е^і^|мо // роз|вод’ім на во|д’і дро|ж·:іў |лошку / ну на |л’ітру напр’і|м·ер / ўч’і|н’айу / на |л’ітру |лошку д|рож·:іў / |сол’і |пуч’ку і раска|лач’уйу* (Перемож); *У|се ту|ди пона|м·ішувала // сна|ч’ала моло|ка |л’ітру нали^е^|ла / то|д’і марга|рину т|реба бу|ло на|кидат’ ту|ди д’|в·іс’т’і грам / то|д’і п|йате^и^ро йа|йец’ у|била / то|д’і два ста|кана |сахар’у / то|д’і і|з’ум за|пари^е^ла / то|д’і ван’і|л’ін |кидала // то|д’і дро|ж·:еї |кинула три |ложки // о|то о|но ў |мене то|д’і бро|дило* (Риб’ян).

ЛІ́ТТЯЧКО ‘листя молодої цибулі’ (Тр).

ЛІЦЕ́РНА, *бот.* ‘люцерна (Medicago sativa)’ (Макарт, Зак, Новр).

ЛІЧИ́ТИ(СЯ) ‘лікувати(ся)’ (У багатьох говірках). *Йа сла|бесен’ка-сла|бесен’ка бу|ла / ў мене го|лоўка |ч’асто / |уш·і бо|л’іли / |мамка са|ма л’і|ч’іл’а / о|л’ійку кип·а|тила / за|капувала ме^и^|н’і в |ушки* (Мик); *О|но |зараз |йакос’ же ж не^и^ |л’іч’уц’:а т|равами / а |б·іл’ше ж у|то л’і|карствами / а то л’і|ч’іли |гарно* (Біллуц); *Це се^и^ст|ра |зараз йі|йі зан’і|майец’:а / с|тарша л’і|ч’іла а те^и^|пер |мен’ша |л’іч’іт’* (Шульг); *І во|на / |кажут’ / |л’уд’ам пома|гала / ї ко|роў л’і|ч’іла* (Гонч).

ЛІ́ЧНО, *присл.* ‘особисто’ (У багатьох говірках).

ЛОБА́ТИЙ ‘безрогий (про бика)’ (Лозов).

ЛОБА́Ч ‘чоловік, хлопець з великим лобом’ (Арап, Євс, Зорик, Лантр, ОлБ).

ЛОБОДА́ БОРЩОВА́, *бот.* ‘лобода (Chenopodium L.)’ (Гор, Данил, Литв).

ЛОБОДА́ ЖИ́РНА, *бот.* ‘лобода (Chenopodium L.)’ (Гор).

ЛОБОДА́ СИ́ЗА, *бот.* ‘лобода (Chenopodium L.)’ (Гор, Данил, Литв).

ЛОГВИ́НА ‘площа із заглибленим місцем’ (Павл).

ЛОГОВИ́НА ‘заглиблення на місці водойми’ (Бон, Бул, Велик, ВерхД, Заг, Кур).

ЛО́ДАРЬ, **ЛО́ДИРЬ** ‘лінивий чоловік, хлопець’ (У багатьох говірках). *Йо|го / |доўго |моч’ут’ / по|том во|но ви*[е]*си*[е]*|ха / о|п·ат’ потр’і|пайут’ // то|д’і ўже во|но са|ме волок|но // ну |йес’л’і хара|шо з|робл’ат’ / так там во|но не*[и]*|ма н’і|ч’ого / а йак хто |лодар’ / так йак-|небуд*[т]*’ / та нач’і|на п|р’асти* (Мороз); *Хто хит|руйе / йа тих не призна|йу // хит|руйе / не |хоч’е ро|бит’ / ка|н’ешно / ну йак в·ін |може бут’ ха|рошим / |йесл’і в·ін |лодир’ // ну а йак?* (Шульг).

ЛО́ДАРЬКА ‘лінива жінка, дівчина’ (У багатьох говірках). *Йа не |лодар’ка / і йа та|ка не*[и]*поси|д’аш·ч’а бу|ла / йа о|це ко|лис’ |с’іла та п|лач’у / |маму зга|дала / ка|жу / |мама / ти са|ма та|ка бу|ла / шо ро|била / пото|му шо во|но застав|л’ало ро|бит’ т’і|бе / д’і|теї же нас с|к·іки бу|ло!* (Мир).

ЛО́ДКА ‘човен’ (У багатьох говірках). *|Лодка бу|ла і о|то по ста|рому |руслу / пос|тавит’ там |с’етки |веч’ером / а |утром по|йідем ди*[е]*|виц’:а там / ўп·ії|маў с|к·іки-то ри|бин* (Лим).

ЛОДО́ЧОК, *бот.* ‘амброзія полинолиста (Ambrosia artemisiifolia L.)’ (Бонд).

ЛОЖБИ́НА 1. ‘вихід з яру’ (Сват); 2. ‘впадина, западина’ (ВерхП).

ЛОЗА́, *бот.* ‘верба біла, в. вушката, в. ламка, в. попеляста, в. прутовидна, в. п’ятитичинкова, в. розмаринолиста (Salix alba L., s. aurita L., s. fragilis L., s. cinerea L., s. viminalis L., s. pentandra L., s. rosmarinifolia L.)’ (Бонд, Данил, Заайд, Макарт, Піск, Преоб).

ЛОЗА́ БІ́ЛА, *бот.* ‘верба біла, в. вушката, в. ламка, в. попеляста, в. прутовидна, в. п’ятитичинкова, в. розмаринолиста (Salix alba L.,

s. aurita L., s. fragilis L., s. cinerea L., s. viminalis L., s. pentandra L., s. rosmarinifolia L.)’ (Брус, НижД, Преоб).

ЛО́ЗИ, *мн.* ‘місце, де ростуть верби’ (У багатьох говірках).

ЛОЗИ́НА, *сп.*, *перен.* ‘дуже худа людина’ (Зорик, Нещер).

ЛОЗНИ́ЦЯ ‘пляшка, обплетена лозою’ (Височ).

ЛОЗУ́ШКА ‘пляшка, обплетена лозою’ (Березів).

ЛО́ЗЯ, *дит.* ‘ложка’ (У багатьох говірках).

ЛОЗЯНИ́К ‘ополоник’ (Ант).

ЛО́КША, *кулін.* ‘виріб із прісного пшеничного тіста у вигляді тонких висушених смужок’ (Міл, Новчерв, Старб, Червпоп).

*__ЛОМОТА__, *мед.* ‘ревматизм’ (Харк. зб., 187).

ЛО́МОТЬ, **ЛОМО́ТЬ** 1. ‘великий шматок хліба’ (Білов, Куз, Микол, Мир); 2. ‘перший кусок хліба, відрізаний від цілої хлібини’ (Семик).

ЛОПА́ТКА, *ков.* ‘інструмент для розчистки копит під час кування коней у станку’ (Білг, Вал, Вільш, Ковп, Лоз, Мир).

*__ЛОПОТУХА__ ‘хвороба коней, омертвіння’ (Харк. зб., 196).

*__ЛОПОТУ́ШКА__ ‘стрічка, з якої роблять штучні квіти для прикрашання жіночих головних уборів’ (Харк. зб., 734, 867).

ЛОПУ́Х // **ЛОПУХИ́**, *бот.* 1. ‘будяк акантовидний, б. кучерявий (Carduus acanthoides L., c. crispus L.)’ (Піск, Шелест); 2. ‘головатень круглоголовий, г. руський (Echinops sphaerocephalus L., e. Ritro L.)’ (Іл, МалЮ).

ЛОПУ́ЦИКИ, **ЛОКПУ́ЦИКИ**, *мн.*, *бот.* 1. ‘дудник лісовий (Angelica sylvestris L.)’ (ДемО, Заайд); 2. ‘дягель лікарський (Archangelica officinalis Hoffm.)’ (ДемО).

ЛОПУ́ЦЬКИ, *мн.*, *бот.* 1. ‘дягель лікарський (Archangelica officinalis Hoffm.)’ (Бонд, Брус, Голуб, Гор, Данил, Клим, Криз, Литв, Мороз, Шелест); 2. ‘бутень бульбистий, б. Прескотта (Chaerophyllum bulbosum L., c. prescottii DC.)’ (Брус); 3. ‘кріп пахучий (Anethum graveolens L.)’ (Оріх); 4. ‘любисток лікарський (Levisticum officinalis Koch.)’ (ДемО, Заайд); 5. ‘молочай (Euphorbia L.)’ (Криз, Мороз, Шелест); 6. ‘суріпиця

звичайна (Barbarea vulgaris R. Br.)’ (Голуб, Клим); 7. ‘шавлія (Salvia L.)’ (Вруб, Оріх); 8. ‘дудник лісовий (Angelica sylvestris L.)’ (Заайд); 9. ‘молода соковита стеблина деяких рослин, зазвичай їстівна’ (Шт).

ЛО́ТОС, *бот.* ‘глечики жовті (Nuthar lutea (L.) Smith.)’ (Литв).

ЛОХА́НКА, **ЛАХА́НКА** 1. ‘помийниця’ (У багатьох говірках); 2. ‘яма, призначена для відходів’ (Сват).

ЛО́ХМА ‘жінка, дівчина з розтріпаним волоссям’ (У багатьох говірках).

ЛУБИ́СТКА, *бот.* ‘любисток лікарський (Levisticum officinalis Koch.)’ (Лим, Піск, Шелест).

*__ЛУБ’ЯНУ́ХА__, *мед.* ‘хвороба, при якій на тілі з’являються прищі, що потім шерхнуть і сверблять’ (Харк. зб., 449).

ЛУГ ‘водний настій попелу, який уживають для прання, миття, відбілювання білизни’ (Білов, Гор, Зор, Литв, Мик, Мороз). *Оˈце / з дроў ˈпоп·іл / оˈто ˈпоп·іл наби^{е}ˈре ў в·ідˈро ч’і ˈван:а / ˈвиварка там / на тˈр’апоч’ку оˈтак обˈйазуйе в·ідˈро / насиˈпайе ˈпоп·ілу / а тоˈд’і оˈтак не^{и} ˈпом·н’у ч’і к·іп·аˈток ˈводу лиˈла / ч’і хоˈлодну / наˈв·ерно гаˈр’ач’у // і назиˈваўс’а луг^{х} оˈто ми ˈголову ˈмили ˈлугом / лух / і с’т’іˈрали ним / поˈрошка ж не^{и} буˈло* (Мик); *Наˈч’:ут’ / а ˈпот’ім ˈл’ітом ˈб·іл’ат’ йоˈго / одˈб·іл’уйут’ // одˈб·іл’ат’ // ˈран’ше ш·ч’о / ˈсон’ашни^{е}ки / так оˈто позби^{е}ˈрайут’ / наˈтопл’ат’ ним і пособи^{е}ˈрайут’ ˈпоп·іл // і тоĭ ˈпоп·іл наˈмоч’ут’ / та ш·ч’е і кˈреĭдойу // то луг нази^{е}ˈвайец’:а* (Зор).

ЛУГОВИНА́, **ЛУГОВИ́НА** 1. ‘лугова трава’ (Данил); 2. ‘ніколи не оброблювана, не орана земля’ (Велик); 3. ‘луг’ (Гор, Луб); 4. ‘рівнина, вкрита травою’ (Гор).

ЛУЖА́ЙКА ‘галява, поляна’ (Білк, Павл, Підг, Сват).

ЛУ́ЖАТИ ‘обробляти лугом’. *ˈВ·ійали пˈр’ад’іво / тоˈд’і вибиˈрали ˈмат’ірку // повиби^{е}ˈрайемо / поўˈйаже^{и}мо у сноˈпи і неˈсем в ˈозеро ˈмоч’імо / поˈмоч’імо дв·е^{і}ˈнац’:ат’ ден’ / повиˈт’агуйемо / поˈсушем / а тоˈд’і ў нас буˈли ц’і ˈпалки / шо оˈтак / йіх оˈце ж / коˈру / оˈце ˈлужайе^{і}м / а це остаˈйец’:а / поˈт’іпайем / поˈтоĭ / а тоˈд’і пˈр’али* (Мур).

ЛУ́ЗГАТИ ‘лузати, розкушувати, розгризати насінину соняшника, гарбуза, видовбуючи з неї зернятко’ (У багатьох говірках).

ЛУК, *бот*. ‘цибуля (Allium sativum)’ (Білк, Білов, Брус, Гонч, Новпск, Обоз, Свист, Хом).

ЛУКА́ВНИК ‘підступний чоловік, хлопець’ (Вис, Каськ, Корж, Руд).

ЛУКА́ВНИЦЯ ‘підступна жінка’ (Арап, Вис, Каськ, Лантр, Корж, Руд).

ЛУНА́ ‘місяць, небесне тіло’ (У багатьох говірках). *Лу|на йак зайш|ла |ноч’:у / ми по|ужи^е^нали і п·іш|ли до |мор’а гу|л’ат’ // та|ка йес’т’ при^е|мета п|лават’ за ш·|ч’ас’т’йем по |лун:ої до|рошк·і* (Велик).

ЛУНА́ТІК ‘лунатик, чоловік, хворий на лунатизм’ (Підг).

ЛУПА́ЗНИ ‘лузга’. *Напе^и|ч’у луп|йаник·іў / це луп|йаники це з|нач’іт’ / |ето / п|росо об|руше^и не на |кашу / а лу|пазни з |н’ого о|тето ж шо са|ме ше^и лу|ха з |нейі пе^и к|ли луп|йаники* (Курячів).

ЛУПА́СТИЙ ‘витрішкуватий, який має опуклі, випнуті з орбіт очі’ (Ган, Заайд, Зак, Шульг).

ЛУПА́СТІК ‘чоловік, хлопець з витрішкуватими очима’ (Шульг).

ЛУПИ́ТИ ‘сильно лити (про дощ)’. *Холо|д’іна страш|на / дош·|ч’і |лупл’ат’ / не^и воз|можно вопш·|ч’е ви|ходит’ на |вулиц’у* (Крем).

ЛУ́ПІК ‘чоловік, хлопець з витрішкуватими очима’ (Юр).

ЛУПОО́КИЙ ‘витрішкуватий, який має опуклі, випнуті з орбіт очі’ (Гонч).

ЛУПСА́НИТИ 1. *згруб*. ‘бити, лупцювати’. *Ої / же^и|них / даў|но |бат’ко луп|сани^е ў*; 2. *перен*. ‘сильно лити (про дощ)’. *Дош·ч’ |с’од’н’і |ц’ілиї ден’ луп|сане*; 3. ‘чимдуж утікати від когось або чогось’. *Та во|ни |т’іки |голос м·ії по|ч’ули / йак поч’а|ли луп|сани^е ти* (Оріх).

ЛУПЦЯРИ́ТИСЯ, *згруб*. ‘сваритися, битися’ (Мороз).

ЛУП’Я́НИК, *кулін*. ‘коржики з просяної лузги, які випікали під час голодовки’. *Напе^и|ч’у луп|йаник·іў / це луп|йаники це з|нач’іт’*

/ ˈето / пˈросо обˈруше^{и}не на ˈкашу / а луˈпазни з ˈн'ого оˈтето ж шо саˈме ше^{и}луˈха з ˈнейі пе^{и}кˈли лупˈйаники (Курячів).

ЛУ́СКАТИ 'лузати насіння соняшнику' (У багатьох говірках).

***ЛУТА́Й** 'лінива невміла людина' (Харк. зб., XV).

ЛУ́ТКА 1. 'один з вертикальних брусів рами вікна' (У багатьох говірках). *ˈЛутки ўже ўс'і потˈрухли* (Зайц); 2. 'верхній брус дверей' (Бер, Лозов, Паньк, Попів, Полов, Руд, Сват, Хвор). *Ви^{е}ˈсокиї / голоˈвойу ˈлутку достаˈйе* (Хвор); 3. 'одвірок, у який вставлені двері' (Зайц, ЛозО, Обор, Тр). *Шо ˈлутки обти^{е}ˈрайе^{и}ш / проˈход'* (Обор).

ЛУЦИПЕ́РЬОК 'товстий, лінивий чоловік, хлопець' (Гонч).

ЛУЧИ́, *мн.* 'лучина' (Ант).

ЛУ́ЧЧЕ, *присл.* 'краще' (У багатьох говірках). *Циˈбул'у ˈтоже ˈможна саˈдити на ˈз'іму / воˈна тоˈд'і ˈлуч':е / воˈна тоˈд'і не^{и} гниˈйе* (Біллуц); *Ну ˈран'ше^{и} ш ˈйакос' і ˈйілос'а ˈлуч':е* (Шульг); *Йак не^{и} тˈрудно буˈло / т'аже^{и}ˈло і ўсе / ну ве^{и}се^{и}ˈл'іше буˈло / ч'ім ˈзараз // ˈран'ше буˈло ˈлуч':е* (Литв); *Да шо ш / ˈхоч'ец':а ˈлуч':е жит' / но так не^{и} полуˈч'айец':а / таˈка ˈжизн'а теˈпер* (Білк).

ЛУ́ЧЧЕНЬКИЙ 'кращий' (У багатьох говірках). *І окˈропч'іка добаўˈл'айу / ну каˈн'ешно ˈмен'ше / ч'ім у суп / ˈмен'ч'е // у суп туˈди ж ч'ім поˈбол'ше / тим ˈлуч':е^{і}н'ке ˈбуде / а у борш·ч' ˈмен'ше* (Бондар); *Це ˈранше буˈло одбиˈрали жиˈвотних / там пороˈс'аток тот / ˈлуч':е^{і}н'ких на пˈл'ем·а* (Смол).

ЛУ́ЧЧИЙ 'кращий' (У багатьох говірках). *ˈСаме ˈлуч':і ˈв·іни^{е}ки це з лоˈзи* (Білов); *А йа приˈвикла / до ˈбат'ка / меˈн'і ˈкажец':а і ˈлуч':ого і неˈма н'іˈде н'іˈкого* (Мир); *В·ін таˈкиї ˈпар'ін' роˈбоч'иї буў // дˈвадц'ат' гоˈд'іў в·ін уˈже ў колˈгосп·і буў ˈлуч':иї ме^{и}хан'іˈзатор* (ВерхД).

ЛУ́ШКА 1. 'прилад, яким лузають кукурудзу'. *ˈЛушкойу кукуˈрузу ˈрушат'* (Заайд); 2. *сп.*, *перен.* 'неохайна людина'. *Отоˈго ўс'іґˈда заˈмурзаного ˈлушкойу звут'* (Білов).

ЛУШНЯ́ 'міцна дерев'яна опора воза' (Зорик).

ЛУШПИ́НА 'шкаралупа з яєць' (Біллуц).

ЛУШПИ́ННЯ, *збірн.* ‘шкаралупа з яєць’ (Підг).

ЛУЩІ́ННИК ‘довга заглибина в землі, проведена плугом’ (Брус, Литв).

ЛЬГО́ТА, **ЛЬОГО́ТА** ‘пільга’ (Ант, Біллуц, Підг, Розп).

ЛЬГО́ТНИЙ ‘пільговий’ (У багатьох говірках). *Йа пророˈбила тˈриц’ат’ пйат’ год у животноˈвоцтв·і // п·іˈшла йа по л’ˈготн’ії ˈп·енс’ійі с пйад:е^{и}с’аˈти год / по све^{и}ˈнарс’кому сˈтажу* (Бул).

ЛЬО́ГКІ, *мн.* ‘легені’ (У багатьох говірках). *Оˈце баˈран’ії лої / в·ін ˈдуже поˈл’езний цим бол’ˈним шо ˈл’охки^{е}ми боˈл’ійут’ / у ˈйого не^{и} тубе^{и}ркуˈл’оз / а пˈросто ˈрана на тоˈму / на ˈл’охких* (ЛозО).

ЛЬО́ГКО, *присл.* ‘легко’ (У багатьох говірках). *Ну роˈдили ўˈрод’і н’іˈч’ого / ˈл’охко / ўсе норˈмал’но / хараˈшо* (Гонч).

ЛЬОД ‘крига’ (У багатьох говірках). *Там буˈло краˈс’іво / з’іˈмої заме^{и}рˈзаў л’од і ми там коˈн’ешно каˈталис’а* (Дерк); *Хр’е^{і}ш·ˈч’ен’ійе пˈразнуйут’ / то хрест виˈрубуйут’ з ˈл’оду* (Преоб); *Оˈто ми воˈди наˈл’:ем там оˈто / на бугоˈрок ˈс’аде^{и}м / то на м·ішˈки / а то на портˈфел’і / і зйеˈж:айем уˈниз / зйіˈж:айем уˈниз по ˈл’оду* (Лим).

ЛЬОДНИ́К 1. ‘крижаний, мерзлий ґрунт’ (Міст); 2. ‘легкі крижини на початку замерзання річки’ (Міст).

ЛЬОДО́К ‘лід, замерзла вода на поверхні водойми’ (Вільш).

ЛЬОДОЛО́М ‘льодохід’ (ДемО, Парн).

ЛЬОДОПЛА́В ‘льодохід’ (Луб, Міст, Павл, Тр).

ЛЬОДОХО́Д ‘льодохід’ (У багатьох говірках).

ЛЬОДЯНИ́Й ‘дуже холодний’ (У багатьох говірках). *Тоˈд’і йшли на ˈр’іч’ку і куˈпалис’а ў родни^{е}ˈку // воˈда буˈла л’од’аˈнойу* (ЛозО).

ЛЬО́ЛЯ, *дит.* ‘сорочечка’ (Біллуц, Бул, Розп).

ЛЬОНО́К, *бот.* ‘кукіль звичайний (Agrostemma githago L.)’ (НижМ).

ЛЬО́ТКА 1. *бджіл.* ‘отвір у вулику, через який літають бджоли’. *ˈЛ’отку ˈл’ітом не^{и} закри^{е}ˈвайе^{и}мо* (Юр); 2. *сп.*, *перен.*

‘непосидюча людина’. ˈ*Поки ж*ш *ти* ˈ*б·ігати*е*ме*и*ш* / ˈ*л’отка* (Вар, Гол, Литв).

ЛЬО́ТРА ‘отвір у вулику, через який літають бджоли’ (Гор).

ЛЬСТИ́ВИЙ ‘який нещиро вихваляє кого-небудь’ (Біллуц, Вар, Кудр).

ЛЮБИ́Й, *займ.* ‘будь-який’ (У багатьох говірках). *К·і*ˈ*но* ˈ*дивимос’а* / *л’у*ˈ*бе* // *йа*ˈ*ке попа*ˈ*дайе* / *та*ˈ*ке і* ˈ*дивимос’а* (Перемож); *Л’у*ˈ*бий ден’ сере*ˈ*да і* ˈ*п·атниц’а* ˈ*посний ден’* / *н’і*ˈ*з’:а* ˈ*йісти м·ас*ˈ*ного та*ˈ*кого* / *ско*ˈ*ромного вс’о*ˈ*го* (Шульг).

ЛЮБІ́М, *бот.* ‘любисток лікарський (Levisticum officinalis Koch.)’ (Бор, Міст).

ЛЮ́БКА, *бот.* ‘любка дволиста (Platanthera bifolia (L.) Rich.)’ (Данил).

ЛЮБО́ВНИКИ, *мн.* ‘вечорниці’ (У багатьох говірках).

ЛЮ́ДЯНИЙ ‘який не боїться людей (про тварин)’. *Ву*ˈ*т’а* / *кур*ˈ*ч’а бо*ˈ*йіц’:а л’у*ˈ*дей* ˈ*с:амого* ˈ*мале*и*ч’ку* / *і* ˈ*поки зрос*ˈ*ло* / *во*ˈ*но бо*ˈ*йіц’:а* // *до* ˈ*н’ого торк*ˈ*нес’а* / *і з*ˈ*разу т’і*ˈ*ка* // *а та*ˈ*к·і йак со*ˈ*бака* / *бач’* / *ч’і* ˈ*к·ішка* / *т’і* ˈ*л’уд’ан’і з*ˈ*в·ір’і* / *хот’ во*ˈ*но ї зв·ір’* / *а ўс’о раў*ˈ*но* (Мороз).

ЛЮ́ЛІ, *дит.* ‘спати’ (Бул).

ЛЮ́ЛЯ, *дит.* ‘колиска’ (У багатьох говірках).

ЛЮ́ПИН, **ЛЮПІ́Н**, *бот.* ‘люпин (Lupinus)’ (У багатьох говірках).

ЛЮ́ТІК ВОДЯНИ́Й, *бот.* ‘водяний жовтець волосолистий (Batrachium trichophyllum (Chaix) Bosch.)’ (Вал, Вільх).

ЛЮ́ТІКОВЕ, *бот.* ‘жовтець (Ranunculus L.)’ (Заїк, Луб, Олек).

ЛЮЦЕ́РКА, *бот.* ‘люцерна (Medicago sativa)’ (У багатьох говірках).

ЛЮЦЕ́РНЯ, *бот.* ‘люцерна (Medicago sativa)’ (Дмитр, Калм, Литв, Мус, Перем, Стр, Цар, Шт).

ЛЯ́БА, *дит.* ‘яблуко’ (Новастр).

ЛЯГА́Н, *зоол.* ‘самець жаби (Ranidae)’ (Коноп).

ЛЯГУ́Р, *зоол*. ‘самець жаби (Ranidae)’ (НоволТ).

ЛЯ́ДА ‘віконниці’ (Бонд).

ЛЯ́ЖКА ‘стегно’ (Ган).

ЛЯ́ЛЕЧКА, *ткац*. ‘нижній загострений кінець веретена’ (Михайл).

ЛЯ́ЛЕЧКИ, *мн*., *бот*. ‘молодило (Sempervivum L.)’ (Заайд, Макарт).

ЛЯ́ЛЯ, *дит*. ‘дитина’ (У багатьох говірках).

ЛЯ́ПАЛКА ‘приладдя для биття мух’ (Лозов).

ЛЯ́ПАЛО, *іран*. ‘брехун’ (Юр).

ЛЯ́ПАНЕЦЬ, *кулін*. ‘печений або смажений виріб із тіста з начинкою’ (Новб).

ЛЯ́ПАС, *перен*., *кулін*. ‘недопечений хліб’ (Марк).

ЛЯПА́СИК, *кулін*. ‘коржик, спечений з борошна низької якості’. *Так оˈто на млиˈноч’ку там на тоï / наˈмеле оˈто ˈмати*^{е} *там / йаˈкихс’ л’аˈпасик·iў нам дас’т’ / ну ǐ оˈце буˈло оˈно* (Марк).

ЛЯ́ПАТИ, *згруб*. ‘базікати, говорити багато про щось незмістовне’ (Підг).

ЛЯ́ПКА ‘долоня’ (Біллуц, Клим).

ЛЯПОТА́, *іран*. ‘щось гарне’ (Гол).

ЛЯПОТУ́Н ‘балакучий чоловік, хлопець’ (Можн).

ЛЯСКОТУ́ХА ‘балакуча жінка’ (Лантр).

ЛЯ́ХА, *згруб*. ‘стегно’ (Данил).

ЛЯ́ШКА, *згруб*. ‘стегно’ (У багатьох говірках).

М

МА, *дит*. ‘немає’ (У багатьох говірках).

МАГАЗІ́Н ‘крамниця’ (У багатьох говірках).

МАГА́РА, *бот.* ‘могар, однорічна кормова трава (Setaria italica subsp. mocharicum)’. *Бу|ла тра|ва / йа за|була йак во|на / та ма|гара на|в·ерно / та|ка др’іб|нен’ка-др’іб|нен’ка тра|ва / три |тони бу|ло йі|йі / а в·ін вз’ав бу|галтеиру ска|зав / напи|ши с|писок / і пош·ч’і|таї / с|к·іки у |тому / в ро|дин’і / і о|то розд’і|ли так / шоб |каждому ч’іло|в·еку хоч’ по три к·ілог|рама при|пало / хоч’ о|це |будут’ ва|рит’ шо-н’і|буд’* (Мир).

МАДІ́СТКА, **МАДІ́СКА**, **МОДІ́СКА** ‘кравчиня’ (Бул, Підг, Преоб, Шульг). *О|то ота|к·і п|лат’:а |шили / та|к·і ж ма|д’істки бу|ли сп·ици|ал’н’і* (Преоб).

***МАЗЕП // МАЗЕПА**, *ірон.* ‘назва українців, яку використовують росіяни’ (Харк. зб., 339, 497).

МА́ЗКА ‘штукатурення хати’ (Кррч).

МАЗНИ́ЦЯ 1. ‘брудна неохайна жінка або корова’. *Йак ко|рова їде / шо ў на|воз’і ў |нейі |боки ї |вимйа в на|воз’і / о|то маз|ниц’а // так і ка|зали і на ко|рову / і на ха|з’айку* (Біллуц); 2. **ірон.* ‘назва українців, яку використовують росіяни’ (Харк. зб., 339).

МАЗО́К ‘щіточка для змащування сковороди’ (Білк, КарС, Сват).

МАЙ ‘травень’ (У багатьох говірках). *О|це бу|ло маї о|цеї дожи|дайеш / так йак к|расне йаї|це // і їде|мо на па|рад / а там па|рад / |музика гра / гар|мон’а гра* (Баб).

МАЙДА́Н 1. ‘розвалини колишніх будівель’ (Гор, Новпск). *Веис|нойу на маї|дан’і соб·і|ралис’ / о|то де ў |кого |хата роз|валеина* (Новпск); 2. *‘руйновище колишніх осель напівдикого народу’ (Харк. зб., 350).

МАЙО́ВНИК, *ентомол.* ‘хрущ (Melolontha)’ (ОлД).

МАЙО́Р, *бот.* ‘майори стрункі (Zinnia elegans Jacq.)’ (Крим).

МАЙО́РИК, *бот.* ‘майори стрункі (Zinnia elegans Jacq.)’ (Заайд, Макарт).

МА́ЙСЬКИЙ ЖУК, *ентомол.* ‘хрущ (Melolontha)’ (Бул).

МАКІВНИ́ЧКА ‘головка маку’ (Брус).

МАКОГО́Н ‘макогін’ (Білк, Бут, КарС, Микол, Новб, Привіл, Сват, Старб, Тар).

МАКУ́ХА ‘головка соняшника’ (Риб’ян).

МАКУШИ́НА ‘макуха, залишки після вичавлення олії з соняшнику’. *Сˡтарше покоˡл’ін’:а памйаˡтайе / шо йакˡшо у ˡкогос’ попаˡдаўс’а куˡсоч’ок макуˡшини / то воˡни приᵉˡносиᵉли у клуб і по ˡч’ер’з’і ўс’і йіˡйі куштуˡвали* (Білк).

МАКУ́ШКА ‘головка соняшника’ (Риб’ян).

МАЛА́Й, *кулін.* ‘хліб з кукурудзи, гороху або проса’ (Новохт).

МАЛАХО́ЛЬНИЙ, **МАЛОХО́ЛЬНИЙ**, *згруб.* ‘розумово обмежений’ (Новбор).

МАЛІ́НКА, *орнітол.* ‘малинівка (Erithacus rubecula)’ (Євс).

МАЛІ́НОВЕЦЬ, *орнітол.* ‘самець малинівки (Erithacus rubecula)’ (Коноп).

МАЛІРО́ВАНИЙ, **МАЛЯРО́ВАНИЙ** ‘емальований’ (Перемож, Піщ, Тим). *Поˡтом уˡже йак ˡт’істо туˡге / хаї п·іdˡходе / посˡтаўл’у ў кастˡрул’у мал’іˡровану / хаї п·іdˡходе* (Перемож); *Ну йак роˡбили с’ітˡро / роˡбила с’іˡроп / ˡсахар’ тоˡд’і / лиˡмон:у кислоˡту туˡди ˡкидала / поˡтом / ваˡрила / отаˡке в·ідˡро мал’аˡроване ч’і йаке там сˡтавила / туˡди ˡсахар’ заˡвар’увала / шоб цв·ет буў / ˡран’ше краˡс’іт’еⁱл’іў таˡких же не буˡло / і ˡд’елали йес’ˡт’еств·еⁱне с’ітˡро* (Піщ); *Д’ед торгуˡваў у магаˡз’ін’і / а ˡмати п·ішˡла / бригаˡд’іром оˡна роˡбила / а в·ін ˡкаже Сеᶦˡмен’іўно / биˡтони привеᶦзˡли мал’аˡрован’і / тоˡб·і неᶦ тˡреба?* (Тим).

МА́ЛЬВА // **МА́ЛЬВИ**, *бот.* 1. ‘дивина тарганяча, д. фіолетова (Verbascum blattaria L., v. phoeniceum L.)’ (Брус); 2. ‘алтея коноплевидна, а. лікарська (Alphaea cannabina L., a. officinalis L.)’ (Вал, Вільх, Заайд, Заїк, Карм, Криз, Курячів, Лим, Луб, Макарт, Ол, Олек, Піск).

МА́МКА, *зменш-пестл.* ‘мати’ (У багатьох говірках). *Баˡгато л’уˡдеї до ˡд’едушки хоˡдили / неˡд’іл’а / з друˡгих сел прийіˡж·:али / і поˡдарки даˡвали // в·ін йім ч’іˡтайе / а ˡмамка ˡйісти гоˡтове* (Литв).

МАМНИ́К ‘мамій’. *Цеї ˈб·іл’ше ў ˈбабушки був ˈЖен’а / потоˈму шо йа ўˈч’ілас’ ˈб·іл’ше / а тої не хоˈт’ів ˈмен’шиї / не хоˈт’ів у ˈбабушки / тої мамˈник був страшˈниї* (Новмик).

МАНА́ТТЯ, *збірн.*, *згруб.* ‘лахміття’ (Біллуц, Бул).

МАНГИ́ЛЬ, *ткац.* ‘в’язка з п’яти – десяти горсток конопель, підготовлена для вимочування’ (Вар).

МАНЕ́НЬКЕ ‘немовля’ (Ант).

МАНЕ́НЬКА ‘пляшка місткістю 0,25 л’ (Новайд).

МАНЕ́НЬКИЙ ‘маленький’ (У багатьох говірках). *Інˈдики / ˈпоки ж^{ш} оˈтак же ж^{ш} маˈнен’к·і / воˈни ˈдома / йіх ˈкормиш* (Сват); *На дно ˈлис’т’а хˈр’іна улоˈжит’ / поˈтом р’ад пом·іˈдор’іў / поˈмит’і пом·іˈдори / оˈце ж не^{и} то шо там маˈнен’к·і / а хаˈрош·і пом·іˈдори* (Білов); *У ˈмене бˈрат’ік буў так в·ін уˈмер / маˈнен’ким ше аˈга / і йа осˈталас’а одˈна* (Парн); *Уˈс’а с’іˈмеїка соби^{е}ˈрайец’:а за стоˈлом / ˈд’ітки / ˈдаже маˈнен’к·і ˈд’ітки / і ўс’а с’імˈйа соби^{е}ˈрайец’:а за стоˈлом* (Червпоп).

МАНЕ́СЕНЬКИЙ ‘маленький’ (У багатьох говірках). *ˈКажут’ / шо даўˈно коˈлис’ на ˈм·іс’т’і ˈнашого се^{и}ˈла та ĭ ˈб·іл’а ˈн’ого даˈлеко буˈло здоˈрове ˈморе // а поˈтом воˈда куˈдис’ ˈд’ілас’а / наˈв·ерно / п·ішˈла ў ˈземл’у / і дно сˈтало суˈхим // осˈталос’а ˈт’іл’ки дв·і маˈнесе^{и}н’к·і ˈр’іч’ки* (Новр).

МАНІ́СІНЬКИЙ ‘дуже маленький’ (У багатьох говірках). *Суˈс’ідка оˈце ў ˈмене ˈТан’а здоˈрова / а мужиˈч’ок ў ˈнейі таˈкиї маˈн’іс’ін’киї хоˈдиў* (Гонч).

МА́НКА, *бот.* ‘бурачок пустельний (Allyssum desertorum Stapf.)’ (Зах).

МАНТУ́ЛИТИ, *згруб.* 1. ‘тяжко працювати’; 2. ‘швидко йти’ (У багатьох говірках).

МА́НЬКА, *заст.* ‘торба, з якої розсівали зерно’ (Біллуц).

МАРАВІ́ТИ ‘мерехтіти, з’являтися’ (Вр).

МАРГАРИ́ТКИ, *мн.*, *бот.* ‘гайлардія гарна (Gaillardia pulchella Foug.)’ (Брус).

МАРИ́НКА[1], *бот.* 1. ‘маренка рожева (Asperula cynanchica L.)’ (Данил, Шт); 2. ‘підмаренник (Galium L.)’ (Коляд, Ол).

МАРИ́НКА[2], **ЧІ́КОВА МАРИ́НКА**, *обряд.* ‘лялька, яку роблять на Івана Купала’. *На Іˈвана Куˈпала ми зˈнач’іт’ / шо п·ат’ нас д’іўˈч’ат // бе^{и}ˈремо / жнем / о^{у}куˈга нази^{е}ˈвайе^{і}ц’:а / о^{у}куˈгу жнем / ˈв·аже^{и}мо маˈринку / ну ˈкуклу // і ˈтоже / ˈвиши^{е}ту соˈроч’ку над’іˈвайе^{і}м / кˈрасну ˈйупку / хˈвартух ˈвиши^{е}тий // а ˈсами тоўˈч’ем із ˈвишен’ зˈнач’іт’ / ви^{е}ˈно ˈроби^{е}м // ˈвишн’і ж нач’іˈнайуц’:а / ви^{е}ˈно ˈроби^{е}м зˈнач’іт’ // ки^{е}ˈдайе^{і}мо оˈц’у ˈч’ікову маˈринку ў ˈр’іч’ку // ĭ це ми куˈпайе^{і}м·са / поˈка до кˈрихти роˈзорве^{и}м уˈсе ўсе на ц’ії ˈч’іков·ії маˈринк·і // куˈпайе^{і}мс’а ў ˈр’іч’к·і ĭ ˈтопи^{е}м йіˈйі / ˈкаждий же соˈб·і / ˈпоки роˈзорве^{и}м йіˈйі // і оˈна то попли^{е}ўˈла / а в·іˈнок цеĭ / шо на ˈч’іков·ії маˈринк·і буў / в·іˈнок цеĭ ˈкажда ˈд’іўч’і^{е}на киˈдайе // ч’ії ˈдал’ш·ії / йаˈкойі ˈдал’ше ўпаˈде / та ĭ ˈзам·іж ˈперва ˈвиĭде // оˈце ж ˈкидали в·іˈнок цеĭ // тоˈд’і ви^{е}ˈлази^{е}ли суˈшиц’:а / пообси^{е}ˈхали / ĭ нач’іˈнайуц’:а п·іс’ˈн’і / ˈтан’ц’і ˈб·іл’а ˈр’іч’ки / це ўсе* (Тан).

МАРИ́НИШ, *бот.* ‘півники болотні, п. німецькі, п. сибірські (Iris pseudacorus L., i. germanica L., i. sibirica L.)’ (Підг).

*__МАРКІВНИ́К__ ‘рослина’ (Харк. зб., 321).

МАРТ ‘березень’ (У багатьох говірках). *У бол’ˈниц’і ў том гоˈду ў с’інт’абˈр’і ле^{и}ˈжала і ў марˈту ле^{и}ˈжала / ої не^{и} даĭ Бог* (Смол); *ˈЛуч’:е п·іˈти кропиˈви нарˈват’ молоˈден’кої / оˈна ж там ˈможе ў марˈту / ну ˈтоже смотˈр’а йаˈкиĭ март / оˈно уˈже виˈлазе* (Білов).

МАРУ́СИНА ТРАВА́, *бот.* ‘портулак великоквітковий, п. городній (Portulaca grandiflora Hook., p. oleracea L.)’ (НижМ).

МАРУ́СЯ, *бот.* ‘галінсога дрібноцвіта, незбутниця (Ulmus laevis Pall., u. glabra Huds.)’ (Вал, Вільх, Коляд, НижМ, Ол).

МАРЬ, *бот.* ‘лобода (Chenopodium L.)’ (Жов, Мик, Слсрб).

МАСКИ́Й ‘той, що добре насичує’ (про їжу) (Зорик).

МАСЛІ́НКА ‘посудина для збивання масла’ (Мик).

МАСЛОБІ́ЙКА ‘посудина для збивання масла’ (Бут, Куз).

МАСЛЬО́НКА ‘посудина для збивання масла’ (Мик, Пет).

МА́СЛЯНИЦЯ ‘посудина для збивання масла’ (Куз, Лим, Новохт).

МА́СЛЯНИЧКА ‘посудина для збивання масла’ (Сват).

МАСЛЯ́НКА ‘посудина для збивання масла’ (Білк, Дмитр, Донц, Коляд, Куз, Марк, Микол, Новб, Пет, Сват, СтЛ, Стр, Шпот).

МАСТЕРИ́ТИ ‘майструвати’ (Підг).

МАСТЕРИ́ЦЯ ‘майстриня’ (Велик).

МА́СТЄР ‘умілий чоловік, хлопець’ (Бунч, Гол, Кур, Міл, Павл, Тар, Тремб).

МАСТІ́Т, *мед*. ‘мастит’ (Ган).

МАТЕРИ́НКА, *бот.* 1. ‘вероніка (Veronica L.)’ (Преоб); 2. ‘м’ята (Mentha L.)’ (Бонд).

МА́ТИ-МА́ЧУХА, *бот.* 1. ‘ахіродорус плямистий (Achyrophorus maculatus (L.) Scop.)’ (НижМ); 2. ‘материнка звичайна (Origanum volgare L.)’ (Піск).

МА́ТКА 1. *бджіл.* ‘самиця в сім’ї бджіл’ (Розп); 2. ‘нерідна мати’ (ОлД).

МАТНЯ́ ‘розгалудження річки’ (Шульг).

МА́ТОЧНА ТРАВА́, *бот.* ‘меліса лікарська (Melissa officinalis L.)’ (Данил).

МАТРЬО́НА, *евф*. ‘жаба (Ranidae)’ (Дем’ян).

МАТРЬО́ШКА ‘тепла хустка’ (Кам’ян, Ст).

МАТЬ ‘мабуть’ (У багатьох говірках). *Жиˈве одˈна ˈбабушка там // оˈце ˈт’отка ˈДус’ка С’іˈн’іцина / ти йіˈйі мат’ не*^{и} *ˈпомне*^{и}*ш* (ОлН).

МАТЮКЛИ́ВИЙ ‘який уживає грубі, дошкульні слова й вирази’ (У багатьох говірках).

МАТЮ́К, **МАТЮ́Х** ‘вульгарна лайка’ (У багатьох говірках). *ˈВиӣду за дв·ір / ˈс’аду ӣ сиˈд’у на ˈлавоч’ки / а воˈни ӣдут’ ˈшаӣкойу і мат’уˈхи ˈгон’ат’ / і таˈке ˈгон’ат’ / шо ти йоˈго не ˈхоч’е*^{і}*ш і сˈлухати* (Полов).

МАХЛЯ́РСЬКИЙ ‘той, у якому є обман’ (Арап, Криз, Лантр, Міл).

МАХРИ́, *мн.* ‘бахрома’ (Роз).

МАЦЕКЛЕ́Т, **МАЦАКЛЕ́Т**, **МАЦАКЛЄ́Т** ‘мотоцикл’ (Ган, Мик, Розп, Юр).

МАЦИ́НОВИЙ ‘марселевий(?)’. *ˈРан’ше не^{и} буˈло н’і од’іˈйал’іў маˈцинових / н’і ˈватн’іх не^{и} буˈло / оˈто поˈшийут’ ˈкоўдру із клоч’ˈк·іў і укри^{е}ˈвалис’* (ВерхД).

МА́ШЕНЬКА, *бот.* ‘галінсога дрібноцвіта, незбутниця (Ulmus laevis Pall., u. glabra Huds.)’ (Вал, Вільх).

МАШИ́НКА ‘м’ясорубка’. *Кроˈв·анку / кров йа збиˈрайу / тоˈд’і ж переˈмел’уйем на маˈшинку йіˈйі / ˈвари^{е}мо гˈречку / наˈмел’уйем ˈжиру / туˈда / і циˈбул’і ˈжарим сковоˈродку // і ўсе туˈда / у кроў / зм·іˈшали і начи^{е}ˈн’айем же кишˈки* (Шульг).

МАЯ́К, *риб.* ‘поплавок на вудці’ (ОлД).

МЕ́БЕЛЬ, **МЕ́БІЛЬ** ‘меблі’ (Біллуц, Кам’ян, Тим). *Пе^{и}ˈрину даˈвали йак пˈравило ˈд’іўц’і / подушˈки / полотˈно ж буˈло тоˈд’і / ну а тоˈд’і ж уˈже соўр’еˈм·ен:е п·ішˈло / шихфаˈнери сˈтали ж даˈват’ / стоˈли / ˈмебел’ / йак ˈзараз ˈкажут’* (Біллуц); *Йаˈка там ˈмеб·іл’ / ˈБоже моï / не^{и} буˈло н’іˈйакойі ˈмеб·іл’і* (Тим).

МЕДВЕ́ДИХА, **МЕДВЕДИ́ХА**, *зоол.* ‘самка ведмедя (Ursus arctos)’ (Біллуц, Сич).

МЕДВЕ́ДИЦЯ, **МЕДВЕДИ́ЦЯ**, *зоол.* ‘самка ведмедя (Ursus arctos)’ (Білк, Білов, Зорик, Коноп).

МЕДВЕ́ДЬ, **МЕДВЄ́ДЬ**, **МЕДВІ́ДЬ**, **МЄДВЄ́ДЬ**, *зоол.* ‘ведьмідь (Ursus)’ (У багатьох говірках). *Ведˈмеже / ве^{и}ˈликий л’іс // там коˈлис’ буˈли медˈвед’і* (ЛозО).

МЕДВЯ́НКА, *зоол.* ‘змія-мідянка (Coronella austriaca Laurenti’ (НоволТ).

МЕДІВНИ́ЦЯ, *ентомол.* ‘бджола (Apis)’ (Райг).

МЕДНИ́ЦЯ, *зоол.* ‘змія-мідянка (Coronella austriaca Laurenti)’ (Підг).

МЕДОВИ́ЦЯ, *бот.* ‘бурачок пустельний (Allyssum desertorum Stapf.)’ (Зах).

МЕДОВИЧО́К, *бот.* ‘будяк акантовидний, б. кучерявий (Carduus acanthoides L., c. crispus L.)’ (Лим).

МЕДОНО́С, *бот.* ‘бурачок пустельний (Allyssum desertorum Stapf.)’ (Голуб, Клим).

МЕДУНИ́ЦЯ, *бот.* 1. ‘м’яточник чорний (Ballota nigra L.)’ (Заїк, Луб, Олек); 2. ‘підмаренник (Galium L.)’ (Данил).

МЕДЯНИ́ЧКА, *бджіл*. ‘дружина пасічника’ (Данил).

МЕДЯ́НКА, *зоол*. ‘змія-мідянка (Coronella austriaca Laurenti)’ (Коноп, Чмир).

МЕЖДУПО́ЛЛЄ ‘межа між полями’ (Вільш).

МЕЖИПОТО́КИ, *мн*. ‘межиріччя, простір між основним руслом річки і її притокою’ (Парн).

МЕ́ЖНИК, **МЕЖНИ́К** ‘дорога, по боках якої оброблене поле’ (Вар, Вільш, Гор, Заг, Кам’ян, Кур, Шт).

МЕЖНИЧО́К ‘смуга насаджень городніх рослин на межі між ділянками поля чи городу’ (Маньк, МалО, ПлП, Прост).

МЕЗУ́НЧИК, **МИЗУ́НЧИК** ‘пестун’ (Бар, Баг, Бонд, Заайд, Мир, Новр, Розп, Тит).

МЕЙ, *зверт*. ‘мамо’ (ОлД).

МЕКЕ́КЕ, *дит*. ‘коза’ (ОлД).

МЕЛУ́ША ‘ручний млинок’. *А ў нас с’імˈйа бол’ˈшайа / тˈреба хˈл’іба куˈпит’ / хˈл’іба буˈло ж он // і кукуˈрузу наде^{и}ˈрем на ме^{и}ˈл’уш·і / наде^{и}ˈрем по ˈоч’е^{і}ре^{и}д’і / а тоˈд’і проˈс’ійе ˈмати* (Литв).

МЕ́ЛЬНИЦЯ, **МІ́ЛЬНИЦЯ** ‘млин’ (У багатьох говірках). *Буˈло три м·істˈки / оˈдин здоˈровиӣ оˈтут зˈразу за ˈмел’ни^{е}це^{и}йу / а поˈтом два таˈк·і ш·ч’е м·істˈки буˈли* (Литв); *У нас ˈмел’ниц’а буˈла / так ˈмел’ниц’у з’ірˈвали ˈн’імц’і* (Міст); *Макаˈрони роˈбили / ˈмел’ни^{е}ц’а своˈйа / ўсе там / і хл’іп пе^{и}ˈкли* (Риб’ян); *У се^{и}ˈл’і буˈла в·ітроˈва ˈм·іл’ниц’а* (Баг).

МЕЛЮЗГА́, **МІЛЮЗГА́**, *іхтіол*. ‘мальок’ (Лозов, Підг).

МЕНЧУВА́ТИ ‘шельмувати’ (Білов, Гор, Литв, Мороз, Попів).

МЕ́НЬЧИЙ ‘молодший’ (ОлН, Риб’ян, Шул). *Брат на ˈдев·ат’ год од ˈмене ˈмен’ч’ії // ну це ж йому було гоˈд’іў дваˈнац’ат’ // дес’ оˈтак* (ОлН); *Маˈнен’ка воˈна / ну зˈдорово ˈменч’а / ну йак / ну ˈможе ˈгод’іў на с’ім воˈна ˈменч’е од ˈмене буˈла ч’і на ш·іс’т’ / оˈтак* (Риб’ян).

МЕ́РВА ‘дрібна пом’ята чи потерта солома’ (Новастр).

МЕРГЕЛА́, *сп.*, *зневажл.* ‘здоровило’ (Розп).

МЕРЗЛЯ́К 1. ‘крижаний, мерзлий ґрунт’ (Вівч, Тим); 2. ‘пріла, гнила, терта, сплутана солома’ (Євс, Калм, Парн, Перем, Стр, Шт).

МЕРМЕ́БЕЛЬ ‘вузький рубанок з напівкруглим різцем для первинного стругання деревини’ (Зорик).

МЕРТВЕ́ЦЬКИЙ ВЕЛИ́КДЕНЬ, *обряд.* ‘Русалчин Великдень’ (Зорик).

МЕРША́ВИЙ ‘миршавий’ (У багатьох говірках).

МЕТА́НА ‘сметана’ (Новн).

МЕТЕ́ЛИК ‘обгортка качана кукурудзи’ (Новр).

МЕТЕ́ЛИКИ, *бот.* ‘насіння клена’ (Мороз, Шелест).

МЕТЕ́ЛИЧКА, **МЕТІ́ЛОЧКА**, **МЕТЬО́ЛОЧКА**, **МІТЬО́ЛОЧКА** 1. ‘колосок проса’ (Верхбогд, Донц, Заайд, Нещер, Новр, Новпск); 2. ‘колосок вівса’ (Білк, Велик, Заайд, Зак, Макарт, Піск, Риб’ян, Шт).

МЕТЕ́ЛКА, **МІТЕ́ЛКА**, **МЕТЬО́ЛКА**, **МЄТЬО́ЛКА**, **МІТЬО́ЛКА** 1. ‘колосок вівса’ (Білк, Велик, Данил, Євс, Парн, Перем, Сват, Семик, Шт); 2. ‘колосок проса’ (У багатьох говірках). *На пˈрос’і м·е^{і}ˈт’олки йаˈк·і ˈгож·і* (Чаб); 3. ‘суцвіття кукурудзи’ (У багатьох говірках).

МЕТЛА́ ‘мітла’. *Коˈли ˈн’імц’і наступˈали на се^{и}ˈло / то забиˈрали хуˈдобу / свиˈнеї / коˈр’іў // у ˈкого маˈл’і ˈд’іти / коˈр’іў не^{и} забиˈрали / а йак дв·і свиˈн’і / то одˈну ˈт’іл’ки заби^{е}ˈрали // а коˈли наˈш·і наступˈали / то вим·іˈтали п·ід ме^{и}тˈлу // ˈзам·іс’т’ коˈроў даˈвали пиˈсул’ку / ш·ч’о в·іїˈна ˈк·інч’іц’:а поˈлуч’іш ˈт’олку* (Свист).

МЄ́ДЛЄНИЙ ‘повільний’ (У багатьох говірках).

МЄДЛІ́ТЄЛЬНИЙ ‘який усе робить надто повільно’ (У багатьох говірках).

МЄ́СНИЙ ‘місцевий’ (У багатьох говірках). *Бат’ˈки ˈтоже ˈм·ес’н’і ўс’і буˈли / і ˈбат’ко ˈм·есниї / і ˈмати ˈм·есна* (Каськ).

МЄ́ТРІЧНА ‘свідоцтво про народження’. *М·етˈр’іч’на / це назиˈвайет’с’а св·іˈд’ет’ел’ство о рожˈд’ен’ійі // ˈпаспорта не буˈло / паспорˈта ˈнач’али даˈват’ наˈв·ерно ў с’ім·ід’іˈс’атих гоˈдах* (Каськ).

МЄЧТА́ТЄЛЬНИЙ ‘мрійливий’ (У багатьох говірках).

МИГЕ́НЬКО, *присл.* ‘швидко’ (Крем).

МИГИ́ЧИТИ ‘мрячити (про дрібний дощ)’ (У багатьох говірках).

МИГИ́ЧКА ‘дрібний дощ, мжичка’ (У багатьох говірках).

МИ́ЗАНЕЦЬ ‘пестун’ (Вис, Лантр, Осин, Полов).

МИ́ЗАНИЧКА, *зменш.-пестл.* ‘пестунка’ (Нещер, ОлБ).

МИ́ЗАНИЧОК, *зменш.-пестл.* ‘пестун’ (Нещер, ОлБ).

МИ́ЗЕНИЙ ‘пещений, якому догоджають у всіх бажаннях’ (Біллуц).

МИЗУ́НКА ‘пестунка’ (Бонд, Заайд, Мир, Новр, Осин, Тит).

МИЗУ́ХА ‘пестунка’ (Бар, Баг, Зак, Корж, Міл).

МИ́ЗЯНКА ‘пестунка’ (Вис, Лантр, Осин, Полов).

МИ́ЙКА ‘миска’ (Вруб).

МИ́КАНИЦІ, *мн.*, *ткац.* ‘пачоси, відходи при чесанні конопляного чи лляного волокна’ (Біл).

МИ́КАЧКА, **МИКА́ЧКА**, *ткац.* ‘щітка для микання волокна’ (Ган).

МИ́КРУШКИ, *мн.* ‘тканина, якою застилають посолені овочі’ (Біллуц, Гор, Литв, Мик). *ˈМикрушки це хто йак ˈсоле / шо тˈр’апкої застиˈлайе / а не листˈками хˈр’іна / оˈто ж ˈмикрушки / оˈто йіх ˈнада с’т’іˈрат’* (Білов).

МИМОХО́ДОМ, *присл.* ‘мимохідь’ (Зорик).

МИ́МРА, *сп.* ‘людина, яка невиразно говорить’ (У багатьох говірках).

МИ́НТУСИ, *мн.* ‘ласощі’ (Білов, Гонч, Дмитр). *Л’у|била |дуже на ба|зар’ |йіздит’ / |минтуси / йак о|на |каже / наби|рат’ // ве|зе шос’ прода|ват’ / а на|зад з |минтусами прийі|ж:айе / |разн’і с|ладос’т’і / |м·асо там / |поўн’і сум|ки при|возила* (Гонч).

МИНУ́ТА ‘хвилина’ (У багатьох говірках). *То|д’і сол’ до|бавит’ / |сахар’ / і хаї во|но ки^е|пит’ ми^е|нут |дес’ат’ // по|том ў|сипат’ |моркву / ш·ч’е ва|рит’ д|вац’:ат’ ми^е|нут // то|д’і ци^е|бул’у / ш·ч’е д|вац’:ат’ ми^е|нут |вари^емо // по|том |пере^иц’ і рис / у|се це про|вар’уйе^иц’:а ш·ч’е дес’ т|риц’:ат’ / |сорок ми^е|нут* (Велик).

МИНУ́ХА ‘пропуск при косінні’ (Обор).

МИРО́ШНИК ‘господар млина’ (КрасП, Розп).

МИ́СЯ, *дит.* ‘миска’ (Біллуц, КрасП).

МИ́ТЕЛЬ, *бот.* 1. ‘любисток лікарський (Levisticum officinalis Koch.)’ (Литв, Міст); 2. ‘м’ята (Mentha L.)’ (Брус).

МИ́ТРИКА ‘свідоцтво про народження’. *Йа наро|дилас’а у д|вац’:ат’ д|ругому / н’е / у д|вац’:ат’ т|рет’ому / |митрики загу|били бат’|ки / запи|салас’ д|вадц’ат’ т|рет’ого // |тоже воў|ни захва|тила* (Ром).

МИ́ЧЕЛЬНИЦІ, *мн., ткац.* ‘начиння’ (Мих).

МИ́ЧКА ‘капиця, шкіряна петля на держаку ціпа’ (Макіїв).

МИША́ТНИК, *бот.* ‘бугила довгоносикова, б. лісова (Anthriscus longirostris Bertol., a. sylvestris (L.) Hoffm.)’ (Мик).

МИШИ́НИЙ ГІАЦИ́НТ, *бот.* ‘гадюча цибулька занедбана (Muscari neglectum Guss.)’ (Вал, Вільх).

МИ́ШЦЯ ‘м’яз’ (Мик).

МІЛЕ́НЬКО, *присл.* ‘дрібненько’. *Ста|ре |сало отр’і|зайете так грам п·ії|с’ат / ч’ут’-ч’ут’ / от |сол’і по|мили / з|нач’іт’ |ножич’ком покри|шили м·і|лен’ко-м·і|лен’ко / і зу|боч’ок ч’асни|ка / ну ў |ч’аше^ич’ку це ўсе поло|жили ч’і ў та|р’елоч’ку і так йак ў с|тупк·і потоўк|ти т|рошки / потоўк|ли і ў борш·ч’*

ту|да / ба|гато не |нада н'і ч'асни|ка / н'і |сала ба|гато не |нада / ну шоб о|но не п|риторне бу|ло (Білов).

МІЛІРА́ЦІЯ 'меліорація'. *П·і|сок кру|гом / л'іс / бо|лото // бо|лото |висушили / м·іл'і|рац'ійа прой|ш|ла* (Лим).

МІЛКИ́Й 'дрібний'. *Полу|ниц'і |поўно / та ў|кусна-ў|кусна / о|на ж м·іл|ка та|ка / от у нас ў су|с'ідн'ом се^и|л'і |тоже ш так на буг|ру / ну ў них там вобш·|ч'е о|на ма|нен'ка-ма|нен'ка / м·іл|ка-м·іл|ка* (Білк).

МІЛКОВИНА́ 'мілина, неглибоке місце' (Луб, Павл, Парн).

МІЛОТА́ 'мілина, неглибоке місце' (Білк).

МІ́ЛОЧ 'дрібні гроші' (У багатьох говірках). *Бе^и ре|мо т'і п·і|ч'ен':а / конх|вет'іў / об|дар'уйут' // йак йе |м·ілоч' / і г|рош·і да|мо ма|лим / во|ни ї |рад'і* (Литв).

МІЛЬ 1. 'мілина, неглибоке місце' (Білов, Бут, ДемО, Кам'ян, Павл, Парн, Степ); 2. 'мул, осадки на дні водоймища' (Парн); 3. 'обмілина, прибережна мілина, утворена насосами' (Кам'ян). ◊ **СИДІ́ТИ НА МІЛІ́** 'перебувати в скрутному становищі, відчувати відсутність грошей або недостачу в них' (У багатьох говірках).

МІЛЬНИ́К 'господар млина' (ОлД).

МІСИ́ТИ, *перен*. 'бити'. *В·ін за мної ш·ч'е ї га|н'аўс'а ў тої ден' / йак|раз о|так |ч'ерез до|рогу йа|кес' |озеро / так в·ін ме|не о|там м·і|сиў м·і|сиў м·і|сиў м·і|сиў / і кирпи|ч'ом ме|не / і но|гами топ|таў страш|не* (Гонч).

МІ́СТО, **МЄ́СТО** 1. 'місце' (У багатьох говірках). *Де мо|йа |ж·інка / там мо|йе ї |м·істо* (Кам'ян); *У нас бу|ло с'е^і к|р'етне / о|собе^и н:о у х|лопц'іў с'е^і к|ретне |м·істо* (Дерк); *А йа |поки вос'ім|нац':ат' ко|роў здо|йу / |руки не^и з|нала де д'іт' / |м·іста не на|ходи^е ла* (Марк); *За|ход'ат' у |хату / там йім спе^и ц'і|ал'но п|рослании̌ ко^у |жух / |теплии̌ / то н'е^і |в·ести і же^и н'і|ха |м·есто* (Преоб); 2. *мед*. 'плацента'. *|П·іс'л'а |род'іў |м·істо обди^е ў|л'айуц':а* (Ган).

МІТІО́Р, *перен*. 'швидка людина' (У багатьох говірках).

МІ́ТКИ, *мн.*, *ткац.* ‘кінці ниток основи, які не можна доткати’ (Розп).

МІТЛА́ 1. ‘колосок вівса’ (Берез, Велик, Зак, Макарт, Новайд, Піск, Риб’ян); 2. ‘колосок проса’ (Велик, Зак, Макарт); 3. ‘суцвіття кукурудзи’ (Велик, Гонч, Калм, МалО, Маньк, Мус, Новайд, Новник, Новчерв, ПлП, Прост, Сват, Свист, Стр, Тар, Хом).

МІТЛИ́ЦЯ 1. ‘колосок вівса’ (Верхбогд, Данил); 2. ‘колосок проса’ (Верхбогд, Ман); 3. ‘суцвіття кукурудзи’ (Берез, Білов, Біллуц, Ман, Новник); 4. *бот.* ‘китник колінчастий, к. лучний, к. рівний, к. тростиновий (Alopecurus geniculatus L., a. pratensis L., a. aequalis Sobol., a. arundinaceus Poir.)’ (Ол).

МІТЛИ́ЧКА 1. ‘колосок вівса’ (Ман); 2. ‘колосок проса’ (Обоз); 3. ‘суцвіття кукурудзи’ (Берез, Білк, Біллуц, Білов, Бондар, Ман, Можн, Новник); 4. *бот.* ‘костриця (FestucaL.)’ (Заайд, Макарт).

МІ́ТОК, *ткац.* ‘пряжа (напрядені нитки)’ (Біл).

***МІЧ**, **МЕЧ**, **МЄЧ** *обряд.* ‘один з атрибутів весільного обряду – пучок сушених волошок та інших квітів або букет з грон калини та квітів крокусу, у середину якого може бути ввіткнуто зображення голови коня або два дерев’яні списи й приліплено одну чи дві воскові свічки; після того, як гості займуть свої місця, молоді нахиляються над столом, а одна із свашок обводить навколо їхніх голів мечем, щоб відігнати від них усіляке зло’ (Харк. зб., 220, 502, 606, 809, 826, 840, 986).

МІЧТА́ТИ ‘мріяти’ (Кам’ян).

МІ́ШАНКА, *кулін.* ‘яєчня з розлитим жовтком’ (Новчерв).

МІША́ТИ // **ПОМІША́ТИ** ‘заважати // завадити’ (У багатьох говірках). *Це ж у|же с|тарша сест|ра ме|не в |йас’л’і отп|равила / а шо йа йиї |буду м·і|шат’* (Павлен); *С|лухайу / йак ша|рахне ру|ж·:о / ну хто б це / ко|му йа пом·і|шаў // за д|вац’:ат’ |метр’іў ч’і т|риц’:ат’ |метр’іў ко|нец’ го|рода і йа пом·і|шаў у сте^и|пу* (Мих).

МІШО́К, *риб.* ‘середня частина невода’ (Лозов).

МЛА́ДШИЙ ‘молодший’ (Лозов).

МЛІ́НЧІК, *кулін.* ‘тонкий млинець, у який загортають начинку’ (Куз).

МНОГОНО́ЖКА, *бот.* ‘багатоніжка звичайна (Polypodium vulgare L.’ (Заїк, Луб, Олек, Підг).

МНЯКЕ́НЬКИЙ ‘м’який’ (У багатьох говірках). *Т|реба |т’істо м·і|сит’ мн’а|кен’ке об·а|зат’е^і л’но на |сод’і / об·а|зат’е^і л’но / або ж на |кислом моло|ц’і* (Мілов).

МНЯКУ́СІНЬКИЙ, *зменш-пестл.* ‘дуже м’який’ (Новн).

МНЯКУ́ШКА, **МЯКУ́ШКА** 1. ‘м’яка частина хліба та хлібних виробів’ (У багатьох говірках); 2. ‘середина розрізаного кавуна’ (Брус, Крем, Литв, Крем); 3. ‘внутрішня їстівна частина гарбуза’ (Біллуц, Брус, Литв, Можн).

*__МНЯЛО__ ‘ледар’ (Харк. зб., 175).

МНЯ́СО ‘м’ясо’ (Білк, Мілов, Сват). *|Фермер |держе / |земл’у ц’у в·ін оброб|л’а сам / зас’і|ва сам і то|д’і з л’уд’|ми росп|лачуйец’:а / і зе^и р|но да|йе / і о|л’ійу да|йе / і |сахар’ да|йут’ / а ко|ли бу|ва при|воз’ут’ і м|н’асо* (Сват).

МНЯ́ТИ ‘м’яти’ (У багатьох говірках). *А то|д’і тоў|кач’ із|робле^и ниĭ з |дере^и ва на пе^и ре^и х|ват посе^и|реди^е н’і і о|то тим тоўка|ч’ем тоў|ли те п|р’ад’іво / пе^и ре^и ве^и р|тали / тоўк|ли / а то но|гами м|н’али* (Новник).

МНЯЧ ‘м’яч’ (У багатьох говірках). *У |ч’урки г|райут’ х|лопц’і / у ша|ра х|лопц’і г|рали / а ми / д’іў|ч’ата / у мн’а|ч’а* (Литв); *Ма|нен’киĭ мн’ач’ обнако|вен:иĭ і |палка / і о|то по н’ії ти |долже^и н по|пасти* (Шульг).

МОВЧУ́ХА ‘жінка, дівчина, яка зазвичай мовчить, мало говорить’ (Євс, Кудр, Лантр).

МОГИ́ЛА 1. ‘дуже крутий схил’ (Сич); 2. ‘невелике підвищення на площині’ (Бут, Калм, Луб); 3. ‘підвищення’ (Бут, Калм, Луб).

МОЖЖА́К ‘макогін’ (Зорик).

МО́КВА ‘грузьке, болотисте місце, що поросло травою, мохом’ (Білов, Семик).

МО́КРА МАРУ́СЯ, **МО́КРА МОРУ́СЯ**, *бот.* 1. ‘портулак великоквітковий, п. городній (Portulaca grandiflora Hook., p. oleracea L.)’ (НижМ); 2. ‘галінсога дрібноцвіта, незбутниця (Ulmus laevis Pall., u. glabra Huds.)’ (Вал, Вільх, Коляд, НижМ, Ол).

МО́КРИЙ, *кулін.* ‘недопечений (про хліб)’ (Лим).

МО́КРИНА ‘мочарі, болотиста місцевість з підґрунтовими водами’ (Міст).

МОКРИ́ЦЯ, *бот.* 1. ‘портулак великоквітковий, п. городній (Portulaca grandiflora Hook., p. oleracea L.)’ (Крим); 2. ‘зірочник гайовий, з. злаковий, з. ланцетовидний, з. середній (Stellaria nemorum L., s. graminea L., s. holostea L., s. media (L.) Vill.)’ (Заїк, Луб, Олек).

МОКРІ́НКА, **МОКРИ́НКА**, *бот.* ‘галінсога дрібноцвіта, незбутниця (Ulmus laevis Pall., u. glabra Huds.)’ (Криз).

МОКРО́ТА 1. ‘мокра, заболочена низина’ (Нов, Семик); 2. ‘низина, залита водою’ (Баг, ВерхД, Новстр).

МО́ЛНІЯ ‘блискавка’ (У багатьох говірках).

МОЛОДИ́Й, *перен.*, *кулін.* ‘зварений зі щавлю та зі свіжої зелені (про борщ)’ (Крем).

МОЛОДНЯ́К 1. ‘недорозвинений качан кукурудзи’ (Сват, Вес); 2. ‘листя молодого часнику’ (Тр).

МОЛОДУ́ХА ‘молодиця’ (Новастр).

МОЛОДЬО́Ж ‘молодь’ (У багатьох говірках). *Буˈло молоˈд’ож·і баˈгато / а ˈзараз^{с} не^{и}ˈма ниˈкого // осˈталис’а одˈн’і п·інс’іоˈн’ери* (Сват); *Оˈце ж йак і ˈп·існ’а воїˈни / л’уˈдеї застаўˈл’али силˈком іс:е^{и}ˈла їти // на ˈшахти / ˈл’уди не^{и} ˈхоч’ут’ молоˈд’ож^{ш} с:е^{и}ˈла не^{и} хоˈт’іли їти / а йіх же т’агˈли ў ˈгород^{т} / силˈком же* (Новвод); *Молоˈд’ож^{ш} ˈт’іка с:е^{и}ˈла / потоˈму шо роˈботи не^{и}ˈмайе і не^{и}ˈма ˈд’іла* (Курячів).

МОЛОТИ́ЛКА, **МОЛОТІ́ЛКА** ‘молотарка’ (Біллуц).

МОЛОТИ́ННЯ, **МОЛОТІ́ННЯ** ‘молотьба’ (ОлД).

МОЛОЧА́Й-ЛОПОТУ́Н, *бот.* ‘жовтий осот (Sonchus L.)’ (Заайд).

МОЛО́ЧНИЦЯ, *мед.* ‘пліснявка, грибкова хвороба в дітей’ (Бул).

МОЛО́ШНИЙ ‘молочний’ (Гонч, Зал, Шул). *Не^{и} зˈнайу / хтос’ йиї молоˈка даў / ч’і шо / шо оˈна наваˈрила моˈлошноï ц’іˈйеӣі лапˈш·і і при^{е}не^{и}сˈла нам ўже ў бол’ˈниц’у* (Гонч).

МОЛЧАЗЛИ́ВИЙ ‘мовчазний’ (Юр).

МОРА́ЛЬ, *бот.* 1. ‘дудник лісовий (Angelica sylvestris L.)’ (Бор); 2. ‘дягель лікарський (Archangelica officinalis Hoffm.)’ (Бор).

МОРА́ЛЬНА ТРАВА́, *бот.* 1. ‘дягель лікарський (Archangelica officinalis Hoffm.)’ (Бор); 2. ‘підмаренник (Galium L.)’ (Коляд, Ол); 3. ‘дудник лісовий (Angelica sylvestris L.)’ (Бор).

МОРҐУ́ЛЯ, **МУРГУ́ЛЯ** ‘ґуля, яка виростає на руці або на голові’ (Оріх).

МОРДА́СТИЙ, *зневажл.* ‘повнолиций’ (Бул, Риб’ян, Хв).

МОРДВИ́Н, *зневажл.* ‘здоровило’ (Шт).

МОРДО́ВНИК, *бот.* ‘головатень круглоголовий, г. руський (Echinops sphaerocephalus L., e. Ritro L.)’ (Вал, Вільх).

МОРДОВОРО́Т, *зневажл.* ‘здоровило’ (Полов).

МОРКВА́, *бот.* ‘морква посівна (Daucus carota, Daucus sativus)’ (Велик).

МОРКВИ́ЧКА, *бот.* ‘морква посівна (Daucus carota, Daucus sativus)’ (МалО, Маньк, Новчерв, ПлП, Покр, Прост, Тар).

МОРКВЯ́НИК, *бот.* ‘бугила довгоносикова, б. лісова (Anthriscus longirostris Bertol., a. sylvestris (L.) Hoffm.)’ (ДемО, Заайд, Зайц, Макарт, Тр).

МОРКОВИ́НА ‘стрижнева частини моркви’ (Брус, Литв).

МОРКОВИ́ННЯ, *збірн.* ‘листя моркви’ (Білк, Брус, Велик, Зак, Калм, Литв, Макарт, Ман, Новник, Стр).

МОРКО́ВИЦЯ, *бот.* ‘кмин звичайний (Carum carvi L.)’ (Гор).

МОРКО́ВНА ДУШИ́ЦЯ, *бот.* ‘морква дика (Daucus carota L.)’ (Гор).

МОРО́ЗКО, *бот.* ‘айстра багаторічна (Aster amellus L.)’ (Данил).

МОРОЗЯ́КА ‘сильний мороз’. *Йак с|помн’у / так |Господ’і / дош·ч’ / с’н’іг / моро|з’аки / с’н’іго|пади / позам·і|тало* (Курячів).

МОРОСИ́ТИ ‘мрячити (про дрібний дощ)’ (КрасП).

МОРЩИ́НА ‘зморшка, складка на шкірі обличчя’ (У багатьох говірках).

МОСКА́ЛЬ, *бот.* ‘льон проносний (Linum cantharticum L.)’ (Мик).

МОСКВИ́ЧКА ‘чоловічий верхній зимовий одяг із сукна або простої тканини з підкладкою з вати та кишенями нижче пояса’. *Д’і|дус’ у нас шиў ку|фаіки / коро|таіки / моск|вич’ки* (Марк).

МОТ ‘шахрай’ (Розп, Тар).

МОТИЛЬО́К, *ентомол*. ‘метелик (Lepidoptera)’ (Зорик, Підг).

МОТОЦИ́КОЛ ‘мотоцикл’ (У багатьох говірках). *Буў іш·|ч’е о|дин с|луч’аї у воі|ну // |йіде мото|цикол / два |н’імц’і ў н’ом си|д’ат’* (Новник).

МОХНАТИ́ННЯ, **МОХНОТИ́ННЯ** 1. ‘приймочки кукурудзи у вигляді пучка кіс на верхній частині супліддя’ (Макарт); 2. *ткац*. ‘кінці ниток основи, які не можна доткати’ (Пів).

МОЧА́К 1. ‘мочарі, болотиста місцевість з підґрунтовими водами’ (Можн, Парн); 2. ‘поле, на якому нічого не родить’(Терн).

МОЧА́ЛКА ‘жмуток мачули або інших волокон для миття, стирання бруду тощо’ (Ант).

МОШЕ́ННИК ‘шахрай’ (Біллуц, Бунч, Каськ, Коляд, Руд, Тит, Хв).

МОШЕ́ННИЦЬКИЙ ‘шахрайський, нечесний’ (Каськ, Коляд).

МОШЕ́ННИЦЯ ‘шахрайка’ (Біллуц, Бонд, Каськ, Криз, Мир, Піс, Руд, Тит, Хв).

МО́ЩІ, *мн*., *перен*. ‘дуже худа людина’ (У багатьох говірках).

МО́ЩНИЙ ‘кремезний’ (У багатьох говірках). *Ш·ч’ас ху|ден’к·і ўс’і // та он ти |дивис’а по т’ел’е|в·ізору йе та|к·і / жи|вут’ о|там дес’ аш / у по|л’ах о|там / там та|к·і д’і|ди йе / |мош·ч’н’і / о|то |л’уди // а ў нас у|же поко|л’ен’ійе пере|водит’с’а* (Гонч).

МРЕ́Я ‘хвиля, вал, що утворюється коливальними рухами водної поверхні’ (Павл).

МСТИ́ВЕЦЬ ‘месник’ (Каськ, Криз).

МСТИ́ТЕЛЬ ‘месник’ (У багатьох говірках).

МСТИ́ТЕЛЬНИЙ ‘мстивий’ (У багатьох говірках).

МУГИ́ЧИТИ ‘наспівувати’ (Пів).

МУЖИ́К ‘одружений чоловік стосовно до своєї дружини’ (Раф, ШовП). *ˈКожна ˈд’іўч’іна / йаˈка виˈходила ˈзам·іж / поˈвин:а буˈла напˈр’асти ǐ ˈвиткати ˈгарного полотˈна / а з ˈн’ого мужиˈку своˈйему ˈвишити соˈроч’ку на веᶦˈс’іл’:а* (Раф).

МУКА́ ‘борошно’ (У багатьох говірках). *Моˈлоли раз муˈку на ˈмелниц’і / сˈтали од:иˈхат’ і ˈбач’імо / самоˈл’от* (Новник).

МУКИ́ЧКА, *зменш-пестл.* ‘борошно’ (Білов, Литв, Піщ, Шул, Шовк). *А йак п·іcˈниї борш·ч’ ваˈр’у / з оˈл’іїкойу / беᶦз бул’ˈйона / беᶦз ˈм·аса / пˈросто воˈдич’ка і карˈтошка / йа робˈл’у ш ˈтожи так заˈжарку / но об·іˈзат’еᶦл’но добаўˈл’айу муˈкич’ки* (Білов); *Хл’іп же ˈжитн’ії / ˈб·ілого це ж там ˈт’іки по пˈразниках // а вопш·ˈч’е у воїˈну кукуˈрузу м·іˈшали в уˈсе / ˈбулоч’ки буˈли // кукуˈруза / гоˈрох / і там же ж тˈрохи муˈкич’ки ˈб·ілойі м·іˈшайут’* (Литв).

МУ́ЛЬКИЙ ‘незручний’ (Заїк).

МУ́ЛЯ, *дит.* ‘каша з будь-якої крупи’ (ОлД).

МУЛЯ́КА, *згруб.* ‘мул, осадок на дні’ (Підг).

МУМКО́ ‘мовчазна, відлюдькувата людина’ (НижБ).

МУРАВЄ́ЙНИК ‘мурашник’ (Бул).

МУРАВ’Ї́ЩЕ ‘мурашник’ (Білк, Новпск).

МУРАВЛЯ́НИК ‘мурашник’ (Вруб).

МУ́РЗЯ ‘брудна дитина’ (Алч).

МУРКОТУ́Н ‘чоловік, хлопець, який говорить тихо й невиразно’ (ДемО, Лантр).

*__МУРМУ́ЛЬ__, *жарт.* ‘вайлувата, неотесана людина’ (Харк. зб., VIII).

*__МУРМУЛЯ́КА__, *жарт.* ‘вайлувата, неотесана людина’ (Харк. зб., VIII).

МУРМУРО́ВИЙ ‘полив’яний (про посуд)’ (Підг).

МУ́СКУСНИЦЯ, *бот.* ‘адокса мускусна (Adoxa moschatellina L.)’ (Вал, Оріх).

МУ́СОР ‘сміття’ (У багатьох говірках). *Так воˈни т’і / хто на «Жигуˈл’ах» ˈйіде / т’і забиˈрайут’ с:оˈбоï ˈмусор / доˈдому*

у|воз’ат’ / а т’і / хто по|йіхали на квар|т’ір’і на ко|л’осах / на джи|п·арах та|ких вийі|ж:айут’ / не^и даї Бог / н’іх|то н’і|ч’о не^и забе|ре (Крем).

МУХЛЮВА́ТИ ‘шахраювати’ (У багатьох говірках).

МУЧНИ́К, *млин*. ‘короб, куди надходить борошно’ (Зорик, Новбор).

***МУ́ШКА** ‘дитяча гра’ (Харк. зб., 60).

МУ́ШКУЛА ‘м’яз’ (ОлД).

МУШНИ́К ‘приміщення для зимівлі вуликів’ (Прос).

МУШТУ́К ‘мундштук люльки’ (Мик).

МУЩИ́НА ‘чоловік’ (Кур, Литв, Лозов, Мам, ОлБ, Шульг). *Ве|ч’ер’ку |нос’ат’ і |д’евоч’ки і х|лопч’іки // а пос’і|вайут’ |т’іки муш·|ч’іни // |мал’ч’іки і ўз|росл’і* (Литв).

МЯКИНА́, **МЯКИ́НА**, **М’ЯКИНА́**, **М’ЯКИ́НА** 1. ‘м’яка частина хліба та хлібних виробів’ (Прос); 2. ‘неїстівна, із сім’ям, частина гарбуза’ (Сват).

М́ЯКИШ, **МЯКИ́Ш**, **М’Я́КИШ**, **М’ЯКИ́Ш** 1. ‘м’яка частина хліба та хлібних виробів’ (Бут, Білов, Велик, Дмитр, Зорик, Новайд, Новчерв, Піщ, Привіл, Червпоп); 2. ‘внутрішня їстівна частина гарбуза’ (Білк, Бондар, Вес, Голуб, Заайд, Ман, Обоз, Новайд, Новбор, Новпск, Новр, Старб, Чмир); 3. ‘неїстівна, із сім’ям, частина гарбуза’ (У багатьох говірках); 4. ‘середина розрізаного кавуна’ (Бонд, Заайд, Калм, Стр).

М́ЯКОТЬ 1. ‘середина розрізаного кавуна’ (У багатьох говірках); 2. ‘м’яка частина хліба та хлібних виробів’ (Білов, Зорик, Крем, Колом, Чмир).

М́ЯКУШ ‘м’яка частина хліба та хлібних виробів’ (Бут, Білов, Велик, Дмитр, Зорик, Новайд, Новчерв, Піщ, Привіл, Червпоп).

МЯКУ́ША ‘м’якушка, м’яка частина хліба’ (ОлД).

М’ЯМЛИ́ЦЯ, *ткац*. ‘терниця, знаряддя для тіпання, тертя льону, конопель’ (Біл).

М́ЯМЛЯ, *сп*. 1. ‘людина, яка невиразно говорить’ (У багатьох говірках). *У нас он на Тол’|ка су|с’ідс’кого так |кажут’ // х·і|ба*

ˈможна поїˈн'ат' / шо ц'а ˈм·амл'а ˈкаже (Зайц); 2. 'людина, яка все робить надто повільно' (У багатьох говірках). *Шо ти там скопирˈтайес':а //скоˈр'іш іˈди ўже / ˈм·амл'а* (Зайц).

М́ЯТА-ХОЛОДО́К, **М'Я́ТА-ХОЛОДО́К**, *бот.* 'м'ята (Mentha L.)' (Бор, Гор, Зайц, Мик, Міст, Перш).

МЯ́ТКА, **М'Я́ТКА**, **МНЯ́ТКА** 'картопляне пюре' (Греч, Кон, Микол, Семик, Стр, Шульг).

М'Я́ТЛИК, *бот.* 'тонконіг (Poa L.)' (Данил, Жов, Слсрб).

МЯ́ЧИКИ, *бот.* 'головатень круглоголовий, г. руський (Echinops sphaerocephalus L., e. Ritro L.)' (Гор).

Н

НА ТОЙ ГОД, *присл. спол.* 'наступного року' (У багатьох говірках).

НАБАЛА́КУВАТИ // НАБАЛА́КАТИ 'розказувати // розказати багато чого-небудь' (У багатьох говірках). *ˈКосенко Іˈван ос' / цеї на йаˈзик здоˈровиї таˈкиї / ˈможе набаˈлакат' / тоїˈможе нарозˈказуват'* (Гонч).

НАБИ́ДИТИСЯ 'набідуватися'. *Таˈкого ўже наˈбидиўс'а тоˈд'і / шо не^{и} даї Бог // не^{и} ˈбуло ў ˈч'ому хоˈдит' / шо не^{и} буˈло то не^{и} буˈло* (Литв).

НАБЛЮДА́ТИ 'спостерігати' (У багатьох говірках).

НА́БОР, *присл.* 'даром' (У багатьох говірках). ◊ **ДА́ТИ НА́БОР** 'дати щось у борг'. *ˈПише / буˈло / продаўш·ˈч'іц'а на сˈписок уˈс'іх / хто ўз'аў у долг // ˈзараз і магаˈз'іна не^{и}ˈма // ˈнабор н'іˈч'ого не^{и} даˈйут'* (Зайц).

*НАБО́Р 'дитяча гра' (Харк. зб., 486).

НАБОРМО́СЕНИЙ, **НАБУРМО́СЕНИЙ** 'надутий, який має сердитий вигляд' (Чаб, Юр).

НАБРИ́ДА, *сп.* 'надокучлива людина' (Криз, Литв, Прост).

НАБРИ́ДЛИЙ 'осоружний' (Вар, Зорик, Кудр, Пів, Тит).

НАБРО́Д ‘набрід, люди, які випадково зібралися разом’ (У багатьох говірках). *А Оле^{и}к|с’іийўка о|це с|тала / там |разниӣ наб|род / ў|с’ак·і |л’уди с|ходилис’ / пот|роху ст|ройілис’ / ст|ройілис’ / і о|то Оле^{и}к|с’іийўка і с|тала там* (Нещер).

НАБУНДЮ́ЧЕНИЙ ‘надутий, який має сердитий вигляд’ (Зорик).

НАБУРМИ́ЧЕНИЙ ‘надутий, який має сердитий вигляд’ (Підг).

НАБУРТЕ́ЛИТИ, *згруб.* ‘зробити щось дуже погано’ (Тар).

НАВА́ЛА ‘купа каменів’ (Трет).

НАВАЛЯ́ТИ ‘наговорити дурниць, набрехати’. *У зоо|парк ми не п·іш|ли / забо|йалас’а |наша к|роха ве^{и}|лики^{е}х |киц’ок // д’ід йій понарас|казуваў / так йа то|д’і |Вас’к·і про|мила моз|ги / шо ди^{е}|тин’і дур|ного нава|л’аў* (Білк).

НАВА́Р ◊ ВАРИ́ТИ НАВА́Р, *обряд.* ‘готувати настій із трав для очищення перед святом Великодня’. *Ў |нашому се^{и}|л’і йе обр’а|довиӣ п|разник йак |Пасха // припа|дайе во|на заўж|ди на не^{и}|д’іл’у // з се^{и}ре^{и}|ди на ч’е^{и}т|вер т|реба ўс|тати та уми|ватис’а / та не^{и} п|росто ў во|д’і / а ва|рили з |р’ізних траў на|вари // цим |самим се^{и}|л’ани зми|вали гр’і|хи та хво|робу // с’|л’ідуйуч’ій ден’ буў п|йатни^{е}ц’а / це страш|на п|йатни^{е}ц’а // ў цеї ден’ не^{и}л’|з’а н’і|ч’ого ро|бити / н’і|ч’ім заі|матис’а // |пот’ім у су|боту го|тови^{е}ц’:а пе^{и}к|ти |пасху / роз^{с}к|рашувати / йа|йеч’ка к|расити // ўно|ч’і ўс’і ішли с’в·а|тити |пасху // |пот’ім ў|ран’ц’і ішли на к|ладби^{е}ш·ч’е поми|нати у|мерших // |ч’ере^{и}з не^{и}|д’іл’у бу|ла К|расна |Горка / а вооб^{п}ш·|ч’е п|роводи |Пасхи* (Козар).

НАВА́РКА, *кулін.* ‘накип на відварі’ (Прос).

НАВДИ́БКИ, *присл.* ‘навшпиньки’ (Зорик, Підг).

НАВЄ́РНО, *мод. сл.* ‘мабуть’ (У багатьох говірках). *Та|киӣ у|же о|то п|йаниц’а буў / в·ін шос’ і ўмер |п·ісл’а |водки на|в·ерно // пообмо|роз’уваў там ч’і |пал’ц’і ч’і шос’* (Гонч).

НАВЄ́С ‘ґанок’ (Підг).

НАВИ́ВОРОТ, *присл.* ‘навиворіт’ (Бул, Прос).

НАВІДЛІ́, *присл*. ‘навідліг’ (Білов, Гор, Литв, Павл, Попів).

НАВІДМА́Х, *присл*. ‘навідліг’ (Бул).

НАВКИ́ДКИ, *присл*. ‘навкидя’ (Зорик).

***НАВНАКИ**, *присл*. ‘крутячи веретено пальцями від себе (про нитку, яку жінка сукає на світанку Чистого четверга, сидячи на порозі; таку нитку зберігають і перев’язують нею руку або ногу, якщо болять суглоби)’ (Харк. зб., 259).

НА́ВОЛКА ‘наволочка’ (Юр).

НА́ВОЛОКОМ, *присл.* ‘сіяти на просищах і гречищах, не орючи землі’ (Біллуц, Новпск, Підг, Шульг).

НАВПОЛА́ПКИ, *присл*. ‘навпомацки’ (Розп).

НАВПРЯМИ́, **НАПРЯМИ́**, *присл*. ‘навпростець’ (Ган).

НАВПРЯМИ́К, **НАПРЯМИ́К**, *присл.* ‘навпростець’ (Підг, Розп).

НАВСІГДА́, *присл.* ‘назавжди’ (У багатьох говірках).

НАВСО́ННЯ ‘освітлений сонцем схил гори, горба’ (Лиз).

НА́ВСТІЖ, **НА́ВСТЯЖ**, *присл*. ‘настіж’ (У багатьох говірках).

НАВТІКАЧА́, *присл.* ‘навтіки’ (У багатьох говірках). *ˈД’ітки загˈрали^{е}с’а / а в·ін п·іˈшоў наўт’ікаˈч’а / бˈроси^{е}ў йіх* (Новник).

НАВХИ́ЛЬКИ, *присл.* ‘нахильцем, просто з посудини, без склянки (пити)’ (У багатьох говірках).

НАГ ‘голий’ (Північ).

НАГІТКИ́, *мн.*, *бот.* ‘нагідки лікарські (Calendula officinalis)’ (Підг).

НАГЛАМЕ́ЗДЮВАТИ // НАГЛАМЕ́ЗДИТИ ‘навантажувати, накладати // навантажити, накласти’. *Та в·ін тоˈб·і ўсе на с’ˈв·іт’і / і пше^{и}ˈниц’і / і наˈс’ін’:а / ўс’оˈго / ти ж наглаˈмез’д’увала і се^{и}стˈр’і ве^{и}зˈла уˈсе / в·ін же наˈносе / а ти ве^{и}зˈла* (Шульг).

НА́ГЛИЙ ‘нахабний’ (У багатьох говірках).

НА́ГЛО, *присл*. ‘нахабно’ (У багатьох говірках).

НАГЛЮ́КА, *сп*. ‘нахабна людина’ (Бул, Гонч).

НАДИ́МУС ‘похмурий, непривітний чоловік, хлопець’ (Баг).

НАДОЇВШИЙ ‘осоружний’ (Білов).

***НАДОШНИК** ‘бодяга’ (Харк. зб., 603).

НАЖИВЛЯ́ТИ // НАЖИВИ́ТИ ‘зшивати // зшити тканину руками перед тим, як прострочити на швейній машинці’ (У багатьох говірках).

НАЖУ́ХАНИЙ ‘наляканий’. *ˈЙакос’ так ˈвийшло / шо пропаˈлила ноˈвиї̆ хаˈлатиᵉк // так воˈна / ˈб·ідна / до ˈвеч’ора доˈдому не йаўˈл’алас’ / коˈли йаˈвилас’ / так йа на ˈнейі не криᵉˈч’ала // воˈно / д’іˈт’о / ї̆ так буˈло до сˈмерт’і наˈжухане* (Білк).

НАЗО́ЙЛИВИЙ ‘надоїдливий’ (Бар, Полов, Риб’ян).

НАІЗНО́В, *присл.* ‘спочатку’. *ˈЛегко н’іˈч’ого неᶦ даˈвалос’а / ўсе тˈреба буˈло ˈйакби наізˈноў ўˈч’іти / тоˈму шо уˈч’іт’ то ˈуч’ут’ / а пˈрактика осноўˈне* (Сват).

НА́ЙДА ‘висока худа жінка’ (Вар).

НАЙДЕ́НИШ ‘усиновлена, нерідна дитина’ (ОлД).

НАЙХУ́ЖЕ, *присл.* ‘найгірше’. *Наї̆ˈхуже буˈло хоˈдит’ у шˈколу зиᵉˈмойу // ˈвал’анки у нас з ˈКат’койу / сеᶦстˈройу / буˈли одˈн’і на двох / хоˈдили ˈч’ереᶦз ден’ / а коˈли ˈпов·ін’ буˈла // не хоˈдили соўˈс’ем* (Білк).

НАКА́ЗУВАТИ // **НАКАЗА́ТИ** ‘карати // покарати’ (У багатьох говірках). *П·ід ч’ас ˈголоду ˈж·інка йакˈшо два-три колоˈсоч’ка ўкраˈде / то йіˈйі наˈказували за т’і колоˈсоч’ки с ˈпол’а / і ˈд’іти остаˈвалиᵉс’а ˈсиротами* (Смол).

НАКВА́СКА, *кулін.* ‘закваска для тіста’ (Новайд).

НАКИДА́ТИ ‘штукатурити’ (ПлП, Полов). *Ну а тоˈд’і ж сˈтел’і накиˈдайут’ / ˈтоже склиᵉˈкайут’ л’уˈдеї̆ / ˈм·іс’ат’ заˈм·іси / накиᵉˈдайут’ сˈтел’і* (ПлП).

НАКИ́ДКА 1. ‘скатерть’ (Бар, Кррч, Міл, Можн, Свист, Ст). *У ˈбудеᶦн’ / наˈкидᵗка на стоˈл’і / на пˈразниᵉк / сˈкатеᶦрт’* (Можн); 2. ‘домоткана скатерть’. *Наˈкидᵗку саˈма тˈкала* (Вар).

НА́КІП, *кулін.* ‘накип на відварі’ (У багатьох говірках).

НАКОВА́ЛЬНЯ, *ков.* ‘ковадло’ (У багатьох говірках).

НАКРИ́ВКА ‘покришка, якою покривають горшки, каструлі’ (У багатьох говірках).

НАКУЛА́ЧКИ, *присл.* ‘навкулачки’. *ˈЧ’ерез ˈр’іч’ку ПалаˈгейіЎка / оˈто воˈни на нас / а ми на йіх // оˈто йа отаˈманом буЎ у своˈйіх // Ўпе^{и}ˈр’од іˈду / сˈходи^{е}ли^{е}с’ там // воˈни пере^{и}бреˈдут’ / ч’і ми пере^{и}бреде^{и}ˈмо на тоЇ б·ік // і нач’іˈнайем накуˈлач’ки // хто коˈго у ˈр’іч’ку Ўˈкине* (Тан).

НАЛИГА́Ж ‘налигач’ (Новн).

НАЛИ́ГАЧКА ‘налигач’ (Підг).

НАЛІ́СНИК, **НАЛІ́СНІК**, *кулін.* ‘тонкий млинець, у який загортають начинку’ (Берез, Білк, Смол).

НАЛО́Г ‘податок’ (У багатьох говірках). *Наˈлоги йаˈк·і наклаˈдали ве^{и}ˈлик·і // за ˈкожне ˈдере^{и}во ˈл’уди должˈн’і буˈли плаˈтит’ ґрош·і // ˈдес’ат’ ˈйаблун’ там / три сˈливи / на ˈкажде ˈдере^{и}во наклаˈдали наˈлоги* (Смол).

НАМАЦЬО́ПАТИ ‘намазати’. *ˈН’імц’і при^{е}йшˈли до Пе^{и}ре^{и}йе^{і}зˈноЇ / нас стаˈрен’к·і ж·інˈки Ўз’аˈли оˈд’іли / йак стаˈрих ж·іˈнок / а ˈн’імц’і не дурˈн’і буˈли й ˈбач’іли / шо ми ж молоˈд’і д’іЎˈч’ата / с’м·іˈйали^{е}с’а з нас / бо нас і ˈсажами намаˈц’опали / та ше й Ўз’аˈли платˈками позаˈмотували / ˈйупки таˈк·і ˈдоЎг·і на нас нач’еˈпили // хоˈвали^{е}с’а ми Ў п·ідˈвал’і* (Смол).

НАМЄ́СТО, *прийм.* ‘замість’. *Це й каˈзат’ так ˈч’удно / на ˈголову в·ідˈро од’іˈваЎ / йак дош· іˈде / наˈм·есто ˈзонт’іка // і так паˈхали ми* (Сват).

НАМО́РЮВАТИСЯ // НАМОРИ́ТИСЯ ‘дуже втомлюватися // втомитися’ (У багатьох говірках). *А тоˈд’і буˈло оˈце іˈдут’ / оˈце йак не^{и} наˈморис’:а / а ідеˈмо сп·іˈвайемо* (Баб); *Шо йа не^{и} зˈнайу / коˈли меˈн’і встаˈват’? / та йа ш·ч’е всˈп·ійу до ˈвеч’ора намоˈриц’:а* (Шульг).

НАМО́ТКА, *ткац.* ‘вузол на нитці’ (Старб).

НАМУ́Л ‘обмілина, прибережна мілина, утворена насосами’ (Мороз).

НАНО́ЖНИКИ, *мн.*, *ткац.* ‘підніжки в ткацькому верстаті’ (Богд).

НАОБОРО́Т, *присл*. ‘навпаки’ (У багатьох говірках). *Ми ўже сво|йе одро|били / а на с|тарос’т’і л’іт ми ўже долж|н’і |т’іки се^и|бе обро|бит’ / шоб |д’іт’ам не^и зава|жат’ / шоб не^и нам шос’ там допома|гали / а наобо|рот / |нада |д’іткам |шото помог|ти* (Червпоп).

НАОЛА́П, *присл*. ‘навпомацки’ (ОлД).

НАПА́СТЬ ‘епідемія’ (У багатьох говірках).

НАПЕРСТЯ́НКА, *бот.* ‘котяча м’ята дрібноквіткова, к. м. паннонська, к. м. справжня (Nepeta parviflora Bieb., n. pannonica L., n. cataria L.)’ (НижМ).

НАПЄ́ШУ, *присл*. ‘пішки’ (У багатьох говірках). *То|д’і ма|шин не^и бу|ло // то|д’і на|п·ешу хо|дили / бу|ло о|це ў Т|ройіц’ке на ба|зар’ / на|п·ешу / з Т|ройіц’кого |тоже на|п·ешу о|це на ба|зар’ // н’і аў|тобус’іў не^и бу|ло / н’і ма|шин не^и бу|ло // а о|це на|п·ешу* (Баб).

НАПИ́ЖЕНИЙ ‘сердитий, невдоволений’ (Зорик).

НАПИХТЕ́РИТИСЯ, *зневажл*. ‘насупитися, стати незадоволеним’ (Вруб).

НАПІ́ЛЬНІК, *ков*. ‘інструмент для обпилювання металу’ (КрасП).

НАПРАВЛЄ́НІЄ 1. ‘напрям’ (У багатьох говірках); 2. ‘документ про призначення на роботу’ (У багатьох говірках). *Ме|н’і |п·ісл’а |т’ехн’ікума да|ли напраў|л’ен’ійе у Ка|бич’іўку |Марк·іўс’кого ра|йона* (Лут).

НАПРАВЛЯ́ТИ // **НАПРА́ВИТИ** ‘вправляти // вправити’. *|Баба |Гал’а по су|с’іцтву // |тоже ка|зали во|на з|нахар’ка // ну во|на там воро|жит’ у|м·іла / у|м·іла хреб|ти напраў|л’ат’* (Сват).

НАПРЯМІ́Д, *присл*. ‘навпростець’ (Чмир).

НАРА́ВИТИСЯ // **ПОНАРА́ВИТИСЯ** ‘подобатися // сподобатися’ (Білк, ПлП, Смол). *О|то на|корми^ем йіх на |тоӥ / |йіде^им до|дому // це ме|н’і на|равилос’а / там це ж |поле кру|гом* (Білк); *Моло|да пона|равилас’ ну ї поже^и|нилис’а* (Смол).

НАРА́ЧІ, *присл*. ‘назло, спеціально’ (Петр).

НАРИ́ПУВАТИ, *згруб*. ‘наполягати’ (НижБ).

НАРІ́ЗКА ‘межа між полями’ (Руд).

НАРОСПА́ШКУ, *присл*. ‘настіж’ (Прос).

НАРЯЖА́ТИ(СЯ) // **НАРЯДИ́ТИ(СЯ)** 1. ‘красиво одягати(ся) // одягти(ся)’ (У багатьох говірках). *Молоˈду нар’аˈжали / ˈвиши^{е}ту соˈроч’ку / в·іˈнок над’іˈвали / ˈл’енти* (Тан); *Д’іўˈч’ата нар’аˈжалис’а і ˈд’елали ве^{и}ч’орˈниц’і* (Мих); *Ну йа нар’аˈдилас’а ĭ при^{е}шˈла с’уˈда / ўз’аˈла краˈс’іву сˈкат’ерт’ / накˈрила стол* (Новник); 2. ‘одягаючи(сь), робити(ся) // зробити(ся) подібним до кого-, чого-небудь’ (Баг, Мороз, НижБ, ОлБ, Тан). *А йак хˈлопц’іў од’іˈвали // це вобˈш·е сˈм·ішно буˈло // нар’аˈжали йіх ци^{е}ˈганами / хаˈз’айіном і хаˈз’аĭкої / коˈзої // а тоˈд’і уˈже йак понар’аˈжайемс’а / йак ˈп·іде^{и}м на ˈвулиц’у / по ˈхатам* (Мороз); *Нар’аˈжали^{е}с’а т’і д’іˈди ĭ ч’уˈдили // ч’орˈтами поўби^{е}ˈрали^{е}с’а / і оˈце при^{е}їшˈли ч’орˈтами* (Тан); *Хоˈдили ў ˈгос’т’і на ц’і храˈма // каˈн’ешно с’п·іˈвали і нар’аˈжалис’а // ну / шо / нар’аˈжалис’а // ˈвиве^{и}рнут’ ко^{у}ˈжух / руˈкаў п·ідˈн’імут’ наˈвиворот і заˈход’ат’ ў ˈхату* (ОлБ); 3. ‘прикрашати(ся) // прикрасити(ся)’ (Білов, Новб, Олб). *Тоˈд’і іш·ч’е пр’іˈм·ерно таˈкиї же ж оˈбич’аї буў / зˈвали / г·ілˈ’це / зˈламували зе^{и}ˈлену ˈв·етку аˈбо йакˈшо не^{и} зе^{и}ˈлену / так пˈросто ˈв·етку / і нар’аˈжали йіˈйі ўˈс’аким ц’в·іˈточ’ками там / конˈфетами ўˈс’аким / таˈким краˈсивим* (Новб).

НАСА́Д 1. ‘горизонтальний поперечний брусок, що сполучає копили в санях’; 2. ‘широкий рухомий брус на передку воза’; 3. ‘широкий нерухомий брус на задку воза’ (Лозов).

НАСЄ́ЧКА, *ков.* 1. ‘інструмент для вирубування вухнальної доріжки в підкові’ (Вал, Мир); 2. ‘інструмент для прискорення й полегшення процесу рубання’ (Бар, Білг, Вал, Вільш, ГорБ, Ков, Ковп, Куряч, ЛозО, Мир, Перем, Приш).

НАСИПА́ТИ // **НАСИ́ПАТИ** ‘наливати // налити в посудину рідку страву’ (Білк, Кррч, Мик, Сват). *Оˈце насиˈпайем в б·іˈдон’ч’іки там борш·ч’ / втоˈре / все п·ідˈписано / шо дл’а ˈч’ого / і ве^{и}ˈзем у ˈполе* (Білк); *Борш·ч’ насиˈпайут’ у таˈр’ілку / ˈпот’ім йіˈд’ат’ з^{с} пе^{и}ˈреп·іч’койу* (Сват); *А оˈни ж колˈхозники йім б·іˈгом тˈреба пооˈб·ідати ж / за оˈб·ід ш·ч’е ж і од:ихˈнути / і оˈто ж наˈсипати і борш·ч’ / і ˈкашу / і ту ж катˈл’ету полоˈжити* (Білк).

НАСИ́ЧЕНИЙ ‘той, що добре насичує (про їжу)’ (Білк).

НАСІ́ННЯЧКО, *бот.* ‘калачики кучеряві, к. маленькі, к. непомітні (Malva crispa (L.) L., m. pusilla Smith., m. neglecta Walld.)’ (Зайц).

НАСЛЄ́ДСТВО ‘спадщина’ (Підг, Чмир).

НАСМІХА́Ч ‘насмішник’ (Міл, Шт).

НАСТ ‘легкі крижини на початку замерзання річки’ (Піщ).

НАСТА́ВКА, *ков.* ‘інструмент для розчистки копит під час кування коней у станку’ (Ков).

НАСТІ́КИ, *присл.* ‘настільки’ (У багатьох говірках). *Нас’|т’іки во|ни забу|вайут’ / ну о|те ўсе |горе сво|йе / о|те о|т’і ўс’і не^и га|разди / і ўс’ім |хоч’е^і ц’:а йакнаїк|раш·ч’ого поба|жати од|не |одному* (Червпоп).

НАСТІ́Л ‘поверхня чого-небудь, утворена з настелених дошок або чогось іншого’ (Шт).

НАСТІ́ЛЬНИК ‘скатерть’ (Ст, Шпот).

НАСТО́ЙЧИВИЙ ‘наполегливий’ (У багатьох говірках).

НАСТОЯ́ЩИЙ ‘справжній’ (У багатьох говірках). *Насто|йаш·ч’ого х|л’ібу по|йіли у пйаде^и|с’ат т|рет’ому при Хруш·|ч’ов·і // а до |того пе^и к|ли с куку|рузи / ма|кухи та ш·|ч’аве^и л’у* (Свист).

НА́СЬКИ, *присл.* ‘навскіс’ (Лиз).

НАСЬОПА́ТИСЯ ‘наїстися’. *І тоï би|ч’ок о|це п|риїде до п·іонер|лагер’а / йо|му п·ід |с’етку п·ід|суну |таз’ік з кат|л’етами / з т’уф|т’ел’ами / о|це с:и|пайемо йо|го / п·ід|суну / в·ін нас’о|пайет’с’а* (Гонч).

НАТЕ́РНИЦЯ, *ткац.* ‘костриця’ (Литв).

НАТИ́ННЯ, *ткац.* ‘пряжа (напрядені нитки)’ (Тан).

НАТО́ПТАНИЙ ‘міцної будови тіла (про людину)’ (Можн, Новастр, Тар). *|Б·іл’а |нейі жи^е ве не^и ви|сокиї / на|топтаниї моло|диї ч’оло|в·ік / ч’орноб|ривиї / трудол’у|бивиї* (Тар).

НАТО́ПТУВАТИ // **НАТОПТА́ТИ** ‘наповнювати // наповнити чим-небудь, щільно втискуючи’. *І заб|рала од|ну ди|тину / і там*

т|рошки у в·ід|ро натоп|тала о|деж·і / йа|ка там у|же о|дежа в тих д'і|теї бу|ла (Шульг).

НАТЯГА́Ч, *ткац*. 'брус у ткацькому верстаті' (Ціл).

НАУТЬО́К, *присл*. 'бігом від кого-, чого-небудь' (Мик).

НАХА́Л 'нахабний чоловік, хлопець' (У багатьох говірках).

НАХА́ЛКА 'нахабна жінка, дівчина' (У багатьох говірках).

НАХА́ЛЬНИЙ 'нахабний' (У багатьох говірках).

НАХА́ЛЬНИК 'нахабний чоловік, хлопець' (Заайд, Зорик, Мороз, Пів).

НАХА́ЛЬНИЦЯ 'нахабна жінка, дівчина' (Заайд, Зорик, Мороз, Пів).

НАХА́ЛЬНО, *присл*. 'нахабно' (У багатьох говірках).

НАХАЛЮ́ГА, *сп*., *згруб*. 'нахабна людина' (У багатьох говірках).

НА́ХИЛКИ, *мн*. 'невеличка скляна посудина, з якої п'ють горілку та інші спиртні напої' (Кон).

НАХРА́ПНИЙ 'нахабний' (Арап, Міл).

НАХРА́ПОМ, *присл*. 'нахабно' (Бул).

НАЦІ́ВКАТИ 'надоїти'. *Йак поч'|ну йі|йі ту ко|рову до|йіт' // моло|ко б·і|жит' і б·і|жит' // у|же йа на|ц'іўкала то|го моло|ка |ц'іле в·ід|ро* (Риб'ян).

НАЧА́ЛО 'початок' (У багатьох говірках).

НАЧИНА́ТИ // НАЧА́ТИ 'починати // почати' (У багатьох говірках). *Йа ўже не^{и} з|найу / шо то|б·і ка|зат' / во|но не^{и} к|лейіц'а н'і до |ч'ого // йак|би на|ч'аў к|нижку пи|сати / то |може би ал'|бом полу|ч'іўс'а йа|киї* (Перемож).

НАЧІ́ННЯ, *кулін*. 'начинка, яку кладуть у пироги, пиріжки, вареники' (Прос).

НАШЕ́ВКАТИСЯ, *зневажл*. 'прийти, прибути, набитися у великій кількості' (НижБ).

НАЯ́МЛИТИ, *зневажл*. 'багато набрати' (Данил).

НЕБЕЗПЕРЕМІ́ННО, **НЕБЕЗПРЕМІ́ННО**, *присл*. 'неодмінно' (У багатьох говірках).

НЕВДА́ЛИЙ, *кулін*. ‘недопечений (про хліб)’ (Тар, Обор).

НЕВДАЛЮ́ГА, *сп*., *згруб.* ‘невміла людина’ (Заайд, Кам’ян, Новпск, Прост, Смол).

НЕВДО́БА 1. ‘земля, непридатна для сільськогосподарських робіт’ (Берез, Зак, Макарт, МалО, Ман, Маньк, Мир, Новчерв, Піск, ПлП, Покр, Прост, Риб’ян, Тар); 2. ‘незаросла, нічим не захищена місцевість’ (Руд, Шап).

НЕВДО́Б’Є, **НЕУДО́Б’Є** ‘земля, непридатна для сільськогосподарських робіт’ (Вільш, Ман, Новник, Обоз).

НЕВДО́БИ, **НЕУДО́БИ**, *мн.* 1. ‘земля, непридатна для сільськогосподарських робіт’ (Біллуц); 2. ‘поле, на якому нічого не родить’ (Вівч, Гор).

НЕВДО́БКА ‘необроблене поле’ (Павл).

НЕВДО́БКИ, **НЕУДО́БКИ**, *мн.* 1. ‘земля, яка містить коріння та інше, що заважає вільному рухові плуга’ (Бондар, Вес, Велик); 2. ‘земля, непридатна для сільськогосподарських робіт’ (У багатьох говірках).

НЕВДО́БНИЙ, **НЕУДО́БНИЙ** 1. ‘незручний’ (У багатьох говірках); 2. ‘неслухняний’ (Кам’ян).

НЕВДО́БНО, **НЕУДО́БНО** *присл.* ‘незручно’ (У багатьох говірках). *Йа хоˈдила ˈчасто в ˈцеркву / ш·ч’ас не хоˈд’у // в ˈмене ˈноги не виˈдержуйут’ стоˈйат’ там / а с’іˈдат’ невˈдобно* (Шульг).

НЕВЗГІ́ДДЯ ‘земля, яка містить коріння та інше, що заважає вільному рухові плуга’ (Велик, Калм, Стр).

НЕВИНОСИ́МИЙ ‘дуже сильний, значний за ступенем вияву’ (У багатьох говірках). *У нас буˈла грунтоˈва доˈрога // та йак сˈтанут’ же маˈшини / та маˈшин то^{у}ˈд’і то ˈмало буˈло // йак сˈтане ˈйіхат’ / йак сˈтане / ˈБоже / гр’аз’ йаˈка / неви^{е}ноˈсима* (Литв).

НЕВИНОСИ́МО, *присл.* ‘дуже сильно, значною мірою’ (У багатьох говірках). *Йа ї с’уˈди / і туˈди голоˈвойу / і од’іˈйало нат’аˈну на ˈголову / а воˈно ме^{и}ˈне ˈдуше / не^{и}виноˈсимо ˈдуше* (ВерхД).

НЕВІ́РУЮЧИЙ ‘недовірливий’ (Піс, Полов, Тит, Хв, Шт).

***НЕВІ́ХНА** ‘невістка’ (Харк. зб., 876).

НЕВКОВИ́ЗНИЙ ‘непоказний (про людину)’ (Заїк).

НЕВМІ́ХА, *сп.*, *ткац.* ‘людина, яка лінується або не вміє ткати’ (Новпск).

НЕВОСПІ́ТАНИЙ ‘невихований’ (У багатьох говірках).

НЕВТИРА́ЙЛО ‘хлопець, у якого течуть соплі’ (Осин).

НЕВТОРО́ПНИЙ ‘недогадливий’ (Гол, Кудр, НижД, Прост).

НЕГОДИ́ТИСЯ ‘хворіти, бути немічним’ (Шт).

НЕГО́ДНИЙ, **НЕГО́ДНІЙ** ‘низькоякісний, непридатний’ (У багатьох говірках). *У ˈйого таˈк·і здоˈров·і гˈруш·і буˈли / ˈсоч’н’і // а це ж одлоˈмилос’а / то одˈросток п·іˈшоў / воˈно теˈпер ˈдич’ка / неˈгодн’а* (Гонч).

НЕГОДЯ́Й, *лайл.* ‘підлий чоловік, хлопець’ (У багатьох говірках).

НЕГО́ЖИЙ ‘хворий’. *Воˈна не^{и}ˈгожа н’іˈкуди ˈТан’а / і в·ін спиˈнойу не^{и}ˈгожий* (Шульг).

НЕДБА́ЙЛО, *сп.*, *ткац.* ‘людина, яка лінується або не вміє ткати’ (Богд).

НЕДБА́ХА, *сп.* ‘недбайлива людина’ (Зорик).

НЕДІ́ЛЯ ‘тиждень’ (У багатьох говірках). *Сˈд’елали ж у шˈкол’і нул’е^{і}ˈвий клас / п·ат’іˈл’еточки ˈход’ат’ у шˈкол’і два ч’і три раˈзи на ни^{е}ˈд’іл’у* (Курячів); *А ˈч’ере^{и}з не^{и}ˈд’іл’у ˈп·існ’а ˈПаски іˈдут’ уˈс’і ˈл’уди на гробˈки і помиˈнайут’ своˈйіх уˈсих поˈмерлих ˈродич’іў* (Червпоп).

НЕДІ́ТНА ‘яка не здатна мати дітей’ (ОлД).

НЕДОВО́ЛЬНИЙ ‘незадоволений, сердитий’ (У багатьох говірках). *ˈТ’от’а недоˈвол’на буˈла на ˈнейі шо воˈна ме^{и}ˈне забˈрала // йак оˈна не хоˈт’іла ме^{и}ˈне од:аˈват’! // ну а шо / ˈмати йес’т’ ˈмати* (Парн).

НЕДОГАНЯ́, *евф.* ‘розумово обмежений’ (Юр).

НЕДО́КІСКИ, *мн.* ‘нескошене жито, яке залишилося після жнив’ (Заайд, Руд).

НЕДОКО́СИ, *мн.* 1. ‘пропуск під час косіння’ (Білов, Бонд, Криз, Куряч, Ман, Новпск, Пис, Сич); 2. ‘недокошена трава, що лишається під валком’ (Заайд, Новпск, Пис).

НЕДОМІ́РОК, **НЕДО́МІРОК** ‘низькоросла людина’ (Юр).

НЕДОПІ́К, *кулін.* ‘недопечений хліб’ (Микол).

НЕДО́ПРЯДКИ, *мн.*, *ткац.* ‘залишки від перепряденого кloччя’ (Кам’ян).

НЕДОРА́ЗУМНИЙ ‘глупий, нерозсудливий, нерозумний’ (Шт).

НЕДОРІ́К ‘неврожай’. *З|найе^{i}те / |сорок |шостиĭ год бу|ла голо|довка / во|но ж недо|р’ік був* (Мир).

НЕДО́РОДОК ‘поле, на якому нічого не родить’ (Гор).

НЕДО́СІК, *ткац.* ‘недолік на полотні’ (Коляд).

НЕДО́СТУП ‘недоступна стрімка вершина’ (Бар).

НЕДОТЕ́ПА, *сп.* ‘роззява’ (Юр).

НЕДОТРО́ГА, *сп.* ‘недоторка’ (Ган).

НЕЖГУ́ЧКА, *бот.* ‘кропива дводомна, к. пухната (Urtica dioica L., u. pubescens Ledeb.)’ (Коляд).

НЕЗАМІНИ́МИЙ ‘незамінний’ (Ром).

НЕЗА́ХВАТ ‘пропуск при косінні’ (Макіїв, Павл).

НЕЗВІ́СНО, *присл.* ‘невідомо’ (Ром).

НЕЗГРА́БА, *сп.* ‘вайло, неповоротка людина’ (Арап, Височ, Зорик, Каб, Калм, Каськ, Мороз, Півн, Руд, Стр, Шт, Шульг).

НЕЗДЕ́РЖАНИЙ ‘запальний, який бурхливо реагує на все’ (Бар, Баг, Брус, Гор, Євс, Заайд, Коляд, Литв, Розп).

***НЕКЛЮ́ГА**, *сп.* ‘лінива й невміла людина’ (Харк. зб., XV).

НЕ́ЛЮД ‘відлюдник’ (Вар, Єп, Кур, Нещер, Пав, Прост, Прос).

НЕЛЮДИ́МЕЦЬ ‘відлюдник’ (Арап, Баран, Брус, Дем’ян, Литв, Хв).

НЕМЕ́ДЛЯННО, *присл.* ‘негайно’ (Підг).

НЕ́МОЧНИЙ ‘хворобливий’ (Чаб).

НЕ́МОШНИЙ ‘який не має великої фізичної сили’ (Бар, Полов, Розп).

НЕНАЖО́РА, *сп.* ‘людина, яка багато їсть’ (Ган).

НЕНАЇ́ДЛИВИЙ ‘який багато їсть’ (Каськ, Тремб, Хв).

НЕОББЕРИ́ХА ‘неохайна жінка, дівчина’ (Піс).

НЕПАМ’ЯТУ́ЩИЙ ‘забудькуватий, який має погану пам’ять’ (Гол, Кудр, Прост, Хв).

НЕПОДО́БНИЙ ‘недолугий, нікчемний’ (У багатьох говірках). *Оˈто алкашˈн’а таˈка оˈто оˈно н’іˈкуди непоˈдобне буˈло / таˈке воˈно і в ˈмолодос’т’і дурˈне / і ˈдал’і* (Білк); *А це би*^{е}*ˈч’ок осˈтаўс’а / с-п·ід ц’іˈйейі / ˈперв·істка / а воˈно оˈце роˈдилос’а і таˈке ж не*^{и}*поˈдобне // і це му / і му / і му // шо не*^{и} *даˈси / ˈвикидайе із йаˈсел роˈгами ˈтими // та ĭ роˈгами ˈкида ˈгарно* (Гонч).

НЕПО́МНЯЩИЙ ‘забудькуватий, який має погану пам’ять’ (Вар, Єп).

НЕПОНЯ́ТНИЙ ‘незрозумілий’ (Білк, Юр). *Йак сказоˈне / йак шос’ зˈробе! // це не хˈлопец’ / а шос’ непоˈн’атне* (Білк).

НЕПУ́ТНЄ ‘безпутна людина’ (Юр).

НЕПУТЬО́ВИЙ ‘непутящий’ (У багатьох говірках).

НЕРАЗГОВО́РЧИВИЙ ‘мовчазний’ (Бонд, Полов, Риб’ян).

НЕРІШИ́ТІЛЬНИЙ ‘нерішучий’ (У багатьох говірках).

НЕРО́БНИК, *бджіл.* ‘трутень’ (ОлД).

НЕРОДЮ́ЧКА ‘земля, непридатна для сільськогосподарських робіт’ (Калм, Мус, Стр).

НЕРЯ́ХА, *сп.* ‘неохайна людина’ (У багатьох говірках).

НЕРЯ́ШЛИВИЙ ‘неохайний’ (Лантр, Нещер, ОлН, Полов, Шт).

НЕСМЄ́ЛИЙ ‘боязкий’ (У багатьох говірках).

*__НЕСМІЯ́Н__ ‘трава, схожа на півники’ (Харк. зб., 443).

НЕ́ТЕЛЬ ‘ялова корова’ (Біллуц, НижБ, Ст). *Коˈроў / йаˈк·і не^{и} теˈлили^{е}с’а / назиˈвайут’ ˈнете^{и}л’і // тих / ш·ч’о оте^{и}ˈлилис’а / ˈперв·істки // а тих йаˈк·і ˈт’іл’ки оте^{и}ˈлилис’а / ˈт’олки* (НижБ); *Там де Баˈлаба жиў / ˈран’ш·е буˈли дв·і хˈверми стоˈйали / і там коˈрови буˈли / і ˈнете^{и}л’і назиˈвалис’* (Ст).

НЕТІПА́ХА, *сп.*, *ткац.* ‘людина, яка лінується або не вміє ткати’ (Мус).

НЕ́ТКАЛЬ, *ткац.* ‘людина, яка лінується або не вміє ткати’ (Біллуц).

НЕТРО́НЬ, *бот.* 1. ‘миколайчики плоскі, м. польові (Eryngium planum L., e. campestre L.)’ (Ол); 2. ‘нетреба звичайна, н. колюча (Xanthium strumarium L., x. spinosum L.)’ (Голуб, Клим).

НЕТРО́НЬ МЕНЕ́, *бот.* ‘миколайчики плоскі, м. польові (Eryngium planum L., e. campestre L.)’ (НижМ).

НЕТЬО́ЛКА ‘ялова корова’ (ОлД).

НЕУДА́ЧНИЙ, *кулін.* ‘подвійні буханці хліба, які злиплися в процесі випікання’ (Марк).

НЕУКЛЮ́ЖИЙ ‘незграбний’ (У багатьох говірках).

НЕУСІ́ДЧИВИЙ ‘непосидливий’ (ДемО).

НЕУЧТИ́ВИЙ ‘нечемний’ (Вис, Каськ, Прост).

НЕХАПКИ́Й ‘непоспішливий’ (Зорик).

НЕХВОРО́ЩА, **НЕ́ХВОРОЩА**, *бот.* 1. ‘нетреба звичайна, н. колюча (Xanthium strumarium L., x. spinosum L.)’ (Руд); 2. ‘хвощ (Eguisetum L.)’ (Литв).

*__НЕХЛЮ́Й__ ‘лінивий і невмілий чоловік, хлопець’ (Харк. зб., XV).

НЕЧИСТОПЛО́ТНИЙ ‘неохайний’ (Бар, Бунч, Гол).

НЕЧУПА́РА, *сп.* ‘неохайна людина’ (У багатьох говірках).

НЕЧУПА́ХА, *сп.* ‘людина з розтріпаним волоссям’ (У багатьох говірках).

НЄВЄ́СТА[1], **НЕВЄ́СТА**, **НІВЄ́СТА**, *обряд.* ‘наречена, молода дівчина, яка одружується’ (У багатьох говірках).

НЄВЄ́СТА^{2} // **НЄВЄ́СТИ**, *бот.* 1. ‘молочай (Euphorbia L.)’ (Преоб, Криз); 2. ‘дзвоники (Campanula L.)’ (ДемО, Зайц, Тр).

НЄ́ЖНИЙ ‘ласкавий’ (У багатьох говірках).

НЄПОСЄ́ДА, *сп.* ‘непосида’ (Ган).

НИ́ЖЕНЕЦЬ, *ткац.* ‘нижній загострений кінець веретена’ (Біллуц).

НИ́ЗКА, *риб.* ‘тонка мотузка, на яку нанизують пійману рибу’ (Зорик).

НИЗЬКОГЛА́ЗИЙ ‘короткозорий’ (Баг, Гол).

НИЗЯ́НКА ‘широка низина’ (Павл).

***НИТОЧНИСТВО** ‘вид промислу – закупівля в оптового торгівця різноманітних галантерейних виробів і подальший продаж їх у селах і хуторах’ (Харк. зб., 493 – 494).

***НИТОЧНИК** ‘продавець галантерейних виробів’ (Харк. зб., 493).

НИ́ХВЕНКА ‘пшениця безоста’ (Євс, Парн).

НИ́ЦЦЮ, *присл.* ‘обличчям униз’ (Зорик).

НИ́ЦЬМА, *присл.* ‘обличчям униз’ (Лозов).

НИ́ЩЕНКА ‘жебрачка’ (Білов).

НІВЄ́ЙКИ, *мн.* ‘дрібні відходи від провіювання обмолоченого зерна’ (Брус).

НІГДЕ́, *присл.* ‘ніде’ (У багатьох говірках). *Йа ўˈм·іла ўсе роˈбит’ / ме*^{и}*ˈн’і н’іґˈде буˈло не*^{и} *стˈрашно* (Литв); *Уже вос’імˈнац’атиӥ год п·іˈшов / ˈнадо буˈло ӥти раˈботат’ // не*^{и} *прин’іˈмали ш н’іґˈде / не*^{и} *прин’іˈмали до вос’імˈнац’ати л’ет на раˈботу* (Новмик).

***НІДБО** ‘неправда’ (Харк. зб., 175).

НІЖ, *ков.* ‘інструмент для обсікання та вибивання уламків старих вухналів під час кування коня’ (Мик).

***НІЖКОВІ́ ЗА́ГОВИНИ** ‘останній день Масниці (готують холодець із свинячих ніжок)’ (Харк. зб., 253).

НІЗЯ́, **НІЗЗЯ́**, **НІЛЬЗЯ́**, *присл.* ‘не можна’ (У багатьох говірках). *Дл’а ˈтого ĭ нази^е^ˈвайец’:а п·іст / шоб тˈрохи осˈлаби^е^тис’а оргаˈн’ізму / ˈвиĭти з уˈс’іх тих / те шо йіў / а ˈт’іки йіў п·ісˈнен’ке // молоˈка н’іˈз’а буˈло / ˈм·аса н’іˈз’а буˈло ˈйісти* (Литв); *А от же ж пˈразники надˈход’ат’ таˈк·і / шо н’іˈз’а роˈбит’* (Червпоп).

НІКАДА́, *присл.* ‘ніколи’ (У багатьох говірках). *Хаˈрошиĭ був / і ˈд’іти хаˈрош·і // н’іˈколи йа не оˈб·ід’ус’ / н’ікаˈда* (Павлен).

НІС, *ков.* 1. ‘конусна частина ковадла, що слугує для згинання заготовок’ (Бар, Білг, ЛозО, Перем, Приш, Чорн); 2. ‘конусна частина молота (молотка)’ (Кам’ян, Перем).

НІХАЗЯ́ЙКА ‘безпутна, непрацелюбна жінка, дівчина’ (ОлД).

НІЧНИ́К, *орнітол.* ‘сова (Strigiformes)’ (Райг).

***НІШНИ́ЦІ** ‘безсоння’ (Харк. зб., 36, 189).

НО́ВОСТЬ ‘новина’ (У багатьох говірках). *Прове^и^ˈли ˈрад’іо у се^и^ˈло / ˈрад’іо таˈке буˈло / на с’т’іˈн’і виˈс’іло / д’іˈнам·ік / обˈшитиĭ таˈкоĭу ˈс’еткоĭу // ну і оˈтам же ж обйавˈл’али ˈновос’т’і там вˈс’ак·і* (Білк).

НО́ЖИЧКИ, *мн.*, *бот.* ‘злинка канадська (Erigeron canadensis L.)’ (Міст, Підг).

НО́ЖКИ, *мн.*, *ков.* ‘нижня частина ковадла’ (Ковп).

НО́ЖНІЧКИ, *мн.*, *бот.* ‘злинка канадська (Erigeron canadensis L.)’ (Міст, Підг).

НОЖО́ВКА ‘ножівка’ (Бул, КрасП, Підг).

НОЗДРЯ́ ‘ніздря’ (У багатьох говірках).

НО́ЗЯ, *дит.* 1. ‘нога’ (У багатьох говірках); 2. ‘ніж’ (Зорик).

НОРА́ ‘печера’ (Баб, Білк, Свист).

НОСА́НЬ ‘чоловік, хлопець з великим носом’ (Євс, Зорик, Корж, Міл, Шт).

НО́СИК ‘гостріший кінець яйця’ (Вар).

НОСО́К, *ков.* 1. ‘конусна частина ковадла, що слугує для згинання заготовок’ (Вал, ГорБ, Ковп, Лозов); 2. ‘конусна

частина молота (молотка)’ (Бар, Вал, Вільш, Кур); 3. ‘передня звужена частина коси’ (Бул).

НОСОПИ́РЬ, *зневажл.* ‘великий ніс’ (Юр).

НОСУ́ЛЬ ‘чоловік, хлопець з великим носом’ (Бонд).

НОЧІ́ВКА ‘дерев’яний поміст для спання в стайні’ (Тан).

НОЧНА́ ФІА́ЛКА, *бот.* ‘вечорниці густоволохаті (Hesperis pycnotricha Borb. et Degen.)’ (Преоб).

НО́ЧОВИ, *мн.* ‘бляшані ночви’ (Вар, Ган, Розп).

НО́ЧЧЮ, *присл.* ‘уночі’ (У багатьох говірках). *Дроў у ˈл’іс’і не^и даˈвали / шоб не^и руˈбали // ˈтоже ж тˈреба ˈйіхат’ ˈноч’:у* (Литв); *А тут ме^иˈн’і іˈти ˈноч’:у сторожуˈват’ за ˈЖен’ку* (Міст); *Там хˈлопц’і стоˈйали оˈто / ˈноч’:у роˈбили / паˈхали ˈноч’:у* (ОлН).

НРА́ВИТИСЯ // **ПОНРА́ВИТИСЯ** ‘подобатися // сподобатися’ (У багатьох говірках). *З бур’аˈком йа борш·ч’ не^и робˈл’у / не^и ˈдуже в·ін нˈравиц’:а* (Парн); *А ˈб·ілий борш·ч’ ме^иˈн’і вопш·ˈч’е нˈравиц’:а / потоˈму шо там вопш·ˈч’е заˈжарки не^иˈма* (Білов); *Вам коˈн’ешно понˈравиц’:а ў ˈгород’і / а миˈн’і воˈно ˈбайдуже / йа молоˈд’і ўс’і ˈгоди ˈтутеч’ки прожиˈла* (Білк).

НУДО́ТА, *сп.* ‘нудна, скучна людина’ (У багатьох говірках).

НУ́ЖНИК ‘туалет’ (У багатьох говірках).

НУ́МЕР ‘номер’. *У се^иˈл’і не^и буˈло н’і ˈвулиц’ / н’і нумеˈр’іў хат // йе / йак оˈто ˈкажут’ / раˈйони / Риˈп·іўка / Скˈрапна / Слобоˈда / Доўˈгал’іўка* (Свист).

НУТЕ́РКА ‘гайка на осі воза, яка притримує колесо’ (Вар).

НУТО́К ‘нут (Cicer arietinum)’ (Тр).

НУТРО́ 1. ‘підкладка в одязі’. *Нутˈро таˈке краˈсиве / хоч’ наˈвиворот од’іˈвай пал’ˈто* (ОлД); 2. ‘внутрішні органи людини або тварини’. *Усе нутˈро ви^еˈймайе^имо / ˈмийе^имо* (Прос).

НЬО́ГОТЬ ‘ніготь’ (У багатьох говірках). *А йа ж не^и зˈнала / шо ˈможут’таˈк·і ˈн’охт’і веˈлик·і ˈбути / йа ж то ˈвиросла ў сеˈл’і / зˈв·ідки йа т’і ˈн’охт’і ˈбач’іла* (Сват).

НЮ́НЯ, *сп.* ‘плакса’ (У багатьох говірках).

НЯМ-НЯМ, *дит.* ‘їсти’ (У багатьох говірках).

НЯ́НЬКУ, *зверт.* ‘батьку’ (Підг).

О

ОБВА́ЛОК, *кулін.* ‘невеликий хліб із залишків тіста’ (Пет).

ОБВА́Р, *кулін.* ‘накип на відварі’ (Смол).

ОБВІ́ВКИ, *мн.* ‘борошняний пил, що осідає в млині’ (Підг).

***ОБВО́ДОК** ‘один із способів вишивання сорочки’ (Харк. зб., 763).

ОБВОДО́К ‘залізний обідок на маточині колеса, біля спиць’ (Лозов).

ОБДУВА́ННЯ, *мед.* ‘хвороба при переїданні’ (Новохт).

ОБЕЗЖИ́РЮВАТИ // ОБЕЗЖИ́РИТИ, *жарт.* ‘залишати // залишити без молока (про дитину)’ (Ст).

ОБЕЗТО́ЧУВАТИ // ОБЕЗТО́ЧИТИ, *жарт.* ‘залишити // залишити без молока (про дитину)’ (Ст).

ОБЕЗЯ́НА ‘мавпа’ (Ант, Кррч). *А ˈзараз на обеиˈз’ану поˈхожий // та ўже ĭ гоˈда / шо ж зˈробиеш* (Кррч).

ОБЕРБЕ́НИТИСЯ, *згруб.* 1. ‘впасти’. *Оĭ / ˈд’іду / ўстаˈваĭ / ч’оˈго ти тут обеирˈбениеўс’а*; 2. *перен.* ‘ганебно злетіти з посади’. *Н’іˈч’ого неи помогˈло / н’і роˈдич’і / н’і знаˈком·і / обеирˈбениеўс’а / йак уˈс’і* (Оріх).

ОБЕРТА́ННЯ ‘кінець ниви, де повертають плуг для оранки у зворотному напрямку’ (Макіїв).

О́БЖИГ, *ков.* ‘термічна обробка, при якій поковку нагрівають до певної температури, витримують при цій температурі, а потім повільно охолоджують у печі (горні)’ (Ковп).

ОБЖИМА́ТИ, *ков.* ‘вигладжувати круглі поковки’ (Куряч).

ОБЖНИ́ВКИ, *мн.* ‘обжинки’ (Баг, Ган, Зорик, Полов, Шульг). *Йак убеиˈрут’ пшеиˈниц’у / обжˈниўки отм·іˈч’айут’ // собиˈрайуц’:а / поош·ч’ˈр’айут’ хто ўлоˈжиў ˈб·іл’ше пˈрац’і*

у з|бор’і пше^{и}|ниц’і / да|йут’ по|дарки (Баг); *За|кон’ч’ілас’ у|борка / обж|нивки // на|род весе|ливс’а* (Шульг).

ОБЖО́РА, *сп.* ‘людина, яка багато їсть’ (Білов).

ОБИДЕ́НЬКИ, *присл.* ‘одним днем (з’їздити, сходити)’ (Гор, Кап).

ОБИКНОВЕ́ННИЙ ‘звичайний’ (У багатьох говірках). *Ну х|тозна йа|ке |д’ецтво бу|ло / оби^{е}кно|вен:е / |б·ідне |д’ецтво бу|ло / |б·ідно ми |дуже^{и} жи^{е}|ли* (Мик); *Лап|шу са|м·і ро|били / ну |к·істо обикно|вен:е за|м·іс’уйеш і то|д’і |р’ іжеш йо|го ку|соч’ками та|кими / др’іб|нен’кими / і на лис|ток / і во|но виси|хайе / і то |робиц’:а / лап|ша з|валас’* (Преоб).

ОБИ́ЧАЙ ‘звичай’ (У багатьох говірках). *У тр’ох |селах у нас |родич’і по|хован’і // |каждому на мо|гилку т|реба пла|точ’ок носо|виї / поло|жит’ / |пасоч’ку // та|киї о|бич’аї* (Рибян).

ОБИЧА́ЙКА ‘решето’ (Чмир).

ОБИ́ЧНО, *присл.* ‘звичайно’ (У багатьох говірках). *Ну о|бич’но у нас / ко|ли |паску |дома го|товим / ну в осноў|ном |бабушка зан’і|майец’:а / ў нас н’іх|то ў |хат’і не^{и} шу|мит’ / сквозн’а|ка не^{и}|ма / д|вер’і ўс’і закри|вайуц’:а п|лотно / н’іх|то не^{и} |б·ігайе / ўс’іх вига|н’айут’ с |кухн’і* (Крем).

ОБІДЕ́ЦЬ ‘обручка’ (Білк, Лиз, Обор, Підг).

ОБІ́ДЧИК ‘кривдник’ (У багатьох говірках).

ОБІ́ДЧИЦЯ ‘кривдниця’ (У багатьох говірках).

ОБІЖА́ТИ(СЯ) // ОБІ́ДИТИ(СЯ) ‘ображати(ся) // образити(ся)’ (У багатьох говірках). *Об·і|жат’ ме^{и}|не не об·і|жали / ну ўсе раў|но йа бу|ла ч’у|жа ў с’ім|йі йак |кажут’* (Парн); *І от во|ни те^{и}|пер жи^{е}|вут’ і не^{и} об·і|жайут’ о|ни од|не |одного / допома|гайут’ / |ход’ат’ од|не до |одного* (Червпоп); *Йії де^{и}в·а|носто год ос’ с|коро |буде / ос’ на І|вана Богос|лова йії |буде де^{и}в·а|носто год // ме^{и}|н’і |с’емде^{и}с’ат |дев·ат’ / а йії |буде де^{и}в·а|носто // ну шо |можна об·і|жац’:а на та|ку л’у|дину? // вже не |нада об·і|жац’:а* (Павлен).

ОБІЗА́ТЄЛЬНИЙ ‘обов’язковий’ (У багатьох говірках).

ОБІЗА́ТІЛЬНО, *присл.* ‘обов’язково’ (У багатьох говірках). *У них у се^{и}|л’і об·і|зат’е^{і}л’но |надо бу|ло хо|дит’ і пр’ігла|шат’ на с|вад’бу* (Дерк).

ОБ’Ї́ДКИ, *мн.* ‘недоїдені тваринами залишки грубих кормів’ (Мик).

ОБ’Ї́ДОК ‘старий віник, стертий майже до ручки’ (ОлД).

ОБКАРНА́ТИ 1. ‘підстригти як-небудь’. *До суˈс’ід^{т}ки хоˈд’у / воˈна ме^{и}ˈне ˈбистро об^{п}карˈнайе / і гуˈл’аї*; 2. *перен.* ‘обікрасти’. *Ци^{е}ˈгани об^{п}карˈнали ˈбабу до ˈцурки* (Оріх).

ОБКЛА́Д ‘дерев’яний обід навколо каменів’ (Бул, Прос).

***ОБКЛАДКА // ОБКЛАДКИ**, *мед.* ‘дифтерит’ (Харк. зб., 882, 915).

ОБКО́СИ, *мн.* 1. ‘пропуск під час косіння’ (Берез, Зак, Макарт, Новник, Новпск, Пис, Піск, Покр, Риб’ян); 2. ‘ряд високої стерні, прокошеної з правого боку смуги’ (Берез, Велик, Євс, Заайд, Зак, Макарт, Мус, Новпск, Парн, Пис, Піск, Риб’ян).

ОБЛІПИ́ТИ ‘обмазати (про хату)’ (Вар, Нещер).

ОБЛІПИ́ХА, **ОБЛІПІ́ХА**, *бот.* 1. ‘китайська (повстяна) вишня (Prunus tomentosa)’. *За се^{и}ˈлом поˈсадки ˈц’іл’і жарˈд’ол / киˈтаїс’койі ˈвишн’і / обл’е^{і}ˈп·іха / ˈкажут’ / на ˈнейі* (НижБ); 2. ‘вишня кущова (степова) (Cerasus fruticosa (Pall.) Woron.)’ (Брус, Заайд, Коляд, Макарт, Мик, Міст, Піск).

ОБЛІПІ́ХОВА ВИ́ШНЯ, *бот.* ‘вишня кущова (степова) (Cerasus fruticosa (Pall.) Woron.)’ (Данил).

ОБЛЬО́Т, *бджіл.* ‘шлюбний політ матки, процес її запліднення’ (Мик).

ОБМЕ́ТИНИ, *мн.*, *млин.* ‘борошняний пил, що осідає в млині’ (Зорик).

ОБМИ́ЖЕК, **ОБМІ́ЖОК**, **ОБНІ́ЖОК** ‘вузька смуга землі, яка відокремлює одну борозну від іншої’ (У багатьох говірках).

ОБМИНА́ННЯ ‘процес знімання зерна з качанів кукурудзи’ (У багатьох говірках).

ОБМИ́НОК ‘облущений качан кукурудзи’ (Зак).

***ОБМІ́ЖЕК** ‘вузька неорана смуга землі між ланами, городами й т. ін.’ (Харк. зб., XXIX).

ОБМІ́ЛКИ, *мн.* ‘борошняний пил, що осідає в млині’ (Біллуц, Розп).

ОБМОЛО́Т ‘час, коли молотять збіжжя’ (Хруст).

ОБНАКОВЕ́ННИЙ ‘звичайний’ (Зайц, Шульг). *Обнако|вен:иї рис / |вариц’:а в·ін / |солиц’:а / зва|риўс’ / а то|д’і соло|д’ат’ же |воду / |кидайут’ киш|миш там ч’і шо ї на с’т’іл ста|ноўл’ат’* (Шульг).

ОБНАКОВЕ́ННО, *присл.* ‘звичайно, зазвичай’. *Йес’т’ не^и|ч’істий дух / йа|кого нази|вайут’ пе^ире^и|лесником // обнако|вен:о в·ін йаў|л’айец’:а ч’оло|в·іку в |образ’і у|мершого / йа|кого цеї ч’оло|в·ік л’у|биў* (Новсв).

О́БОД ‘обід колеса’ (Лозов).

ОБОЗЛЬО́ННИЙ ‘який розізлився на щось, когось’ (Кур).

ОБОЛО́ЧКА ‘лушпайки з молодої картоплі’ (Смол).

ОБПА́ШКА ‘поперечна розора в кінці ниви’ (Верхбогд, Данил, Донц, Мус, Обоз, Семик, Шульг).

ОБПО́ЛОК ‘обапіл, опукла з одного боку дошка’ (Вар).

ОБРАЗУВА́ТИ(СЯ) ‘створити(ся)’ (Баг, Осин).

ОБРА́Т, *кулін.* ‘побічний рідкий продукт, що одержують під час збивання масла з вершків, сметани’ (Біллуц, Білов).

ОБРА́ТНО, *присл.* ‘знову’ (Білк, Бул, ВерхД, Крем, Мир, НижД, Перемож, Прост, Сват, Тан). *По|том йа сторожу|вала // по|том забо|л’іла об|ратно / ў бол’|ниц’і ле^и|жала* (Перемож).

ОБРАЩА́ТИСЯ ‘звертатися’ (У багатьох говірках).

ОБРИ́ДНИЙ ‘осоружний’ (Прост).

ОБРУ́БКА, *ков.* 1. ‘інструмент для розчистки копит під час кування коней у станку’ (ГорБ, Перем); 2. ‘інструмент для обсікання та вибивання уламків старих вухналів під час кування коня’ (Житл).

О́БРУЧ ‘обручка’ (ВерхД).

ОБРУ́ШИННЯ ‘процес знімання зерна з качанів кукурудзи’ (Заайд, Мир, Новпск, Обоз, Перем, Пис, Шт).

ОБРЯТУВА́ТИ ‘допомогти’ (Кам’ян).

ОБСЄ́КА, *ков.* ‘інструмент для прискорення й полегшення процесу рубання’ (Лозов).

ОБСІ́ЧКА, *ков.* ‘інструмент для розчистки копит коней під час кування в станку’ (Прим, Чорн).

ОБТИНА́Ч, *ков.* ‘інструмент для обсікання та вибивання уламків старих вухналів під час кування коня’ (Лозов).

ОБТЯГА́ТИ, *ков.* ‘вигладжувати круглі поковки’ (Вал, Ковп, Мир).

О́БУВ ‘взуття’ (Біллуц, Білов, Бул, Чаб). *По|суду |мийе / |обуў пе^и^ре^и^|мийе / |йес’л’і |надо // пил’ вити^е^|райе в·і^е^з’|д’е* (Білов).

ОБУ́ВА ‘взуття’ (Підг).

ОБУВА́ЧКА ‘взуття’ (Білк, Лисогор, Преоб, Тр). *Муш·|ч’іни обу|вач’ку |туфл’і но|сили ч’і са|пожки та|к·і / сапо|ги |кирзов·і бу|ли* (Преоб); *С’н’іг йа|киї буў / страс’т’ гос|подн’а / мо|роз йа|киї / а обу|вач’ки / од’і|вач’ки не^и^|ма* (Тр).

ОБУ́ВКА, **ВБУ́ВКА** ‘взуття’ (У багатьох говірках). *Прац’у|вали ми там |доўго / три |м·іс’ац’і // ўже насту|пиў |холод // у нас у|же ї о|буўка пор|валас’а / у|же |пал’ц’і |видно / |ноги |мерзнут’* (Сват); *Йак йа рос|ла / і вра|гу не^и^ же|лайу так хо|дит’ / не даї Бог / кух|вайка рука|ва ота|к·і заў|доўжки ви|с’іли / о|буўка |тоже та|ка |сама ж* (Шульг); *У ч’е^і^т|верг йа з|найу шо там сто|йіт’ у|же ма|шина / при^е^|воз’ат’ там о|дежу / о|буўку* (Пант).

ОБУ́ВОЧКА ‘взуття’. *Мо|йа |мамка хо|дила ў ш|колу з б|ратом |ч’ере^и^з ден’ / то шо обу|ват’ бу|ла од|на о|бувоч’ка у них / та |с’одн’а і|де у |вал’анках / а тої |завтра і|де* (Пант).

ОБЧУ́ХУВАТИСЯ ‘набувати кращого стану’. *І о|то йа то|д’і с|тала хоро|шо зароб|л’ат’ // то|д’і так с|тала об|ч’ухувац’:а / зароб|л’ала / і ўже со|б·і сп|равила пал’|т’ішко / і с|тала п|лат’:іч’ка со|б·і хо|рош·і поку|пат’* (Новник).

ОБУ́ШНИК ‘отвір в обусі для топорища’ (Бул).

ОБШО́СТАТИ ‘обдурити’. *На|думала ба|бус’а д’і|дус’а то|го об|шостат’ / напи^е^|сала об|йаву / поч’е^и^|пила ў |центр’і // да|ваї пе^и^ре^и^|йіде^и^м до |доч’ки ў Лу|ганс’к // ну / а тут йо|му су|с’іди ўс’і*

ˈкажут' / та ти не броˈсаї с'в·ії дом / бо обˈдуре твоˈйа баˈбус'а теⁱˈбе // повеⁱˈзе теⁱˈбе та ĭ не ˈбуде тоˈб·і там ˈм·іста (Прост).

ОБЩА́ТИСЯ 'спілкуватися' (У багатьох говірках). *Де йа жиˈла ˈтамеч'ки // там уˈже пошˈти неˈмайе моˈйіх суˈс'ід'ів / с ким наĭˈдуш·ч'е обш·ˈч'алас'а // ˈдуже йа хараˈшо жиˈла с:уˈс'ідами* (Павлен).

О́БЩИЙ 'спільний' (У багатьох говірках). *Т'і оˈбойе таˈк·і буˈли / ну тˈружеⁱники / воˈни найшˈли ˈопш·ч'ії йаˈзик* (Шульг).

ОБЯ́ЗАНОСТЬ 'обов'язок' (У багатьох говірках). *ˈКажде ˈл'іто / от йак оˈб·азанос'т' ˈнаша буˈла / ми должˈн'і буˈли ˈйіхат' у трудоˈвиĭ ˈлаг·ір'* (Білк).

ОБ'ЯСНЯ́ТИ // **ОБ'ЯСНИ́ТИ** 'пояснювати // пояснити' (У багатьох говірках). *Буў іш·ˈч'е оˈдин сˈлуч'аĭ у воĭˈну // ˈйіде мотоˈцикол / два ˈн'імц'і ў н'ом сиˈд'ат' / зайшˈли ў ˈхату ĭ ˈнач'али обйас'ˈн'ат' / шо йім ˈладик·іў ˈнада* (Новник).

ОВЕ́РКО, **ВЕ́РКО** *обряд.* 'рядно, яким застеляють лаву на покуті, де сідають молоді під час весілля' (Біллуц, Лим, Литв, Мик, Мороз, Полов, Шульг). *Полотˈно буˈло ˈб·ілого ц'ˈв·ету // ˈпереⁱдᵗ тим / йак тˈкати / ˈнитки кˈрасиᵉли ˈр'ізними кˈрасками // коˈли тˈкали оˈверко / поˈлоски роˈбили ˈр'ізного цˈв·ета* (Лим); *Та ĭ гоˈди ж йоˈму / ˈдоч'ко / гоˈди / та ĭ свеⁱкˈрус'і ж гоˈди / гоˈловон'ку же гл'аˈди / та ĭ гоˈди же / ˈдон'у / гоˈди / ти ˈверка плеⁱˈти* (Полов).

ОВЕР'Я́НКА, *бот.* 'валеріана лікарська (Valeriana officinalis L.)' (Макарт).

ОВЕ́СНИК 1. 'поле на якому росте овес' (Верхбогд, Новайд); 2. 'поле з-під вівса' (Верхбогд).

ОВЕЧЕНЯ́ 'ягня' (ОлД).

О́ВОД, *ентомол.* 'кровососка кінська (Hippobosca equina)' (Підг).

О́ВОЩ 'фрукти' (Ям).

ОВРА́Г 1. 'площа із заглибленим місцем' (Терн); 2. 'яр' (Бар, Зел, Луб, Сват).

ОВСА́, *бот.* 'овес (Avena)' (ОлД).

ОВСЮ́Г, **ОВСЮ́К**, *бот.* 1. ‘вентената сумнівна (Ventenata dubia (Leers) Coss.)’ (У багатьох говірках); 2. ‘вівсюнець пухнатий, в. Шелла (Helictotrichon pubescens (Huds.) Pilg., h. schellianum (Hack.) Kitag.)’ (У багатьох говірках); 3. ‘бромус (Bromus L.)’ (У багатьох говірках); 4. ‘костриця (FestucaL.)’ (У багатьох говірках); 5. ‘овес звичайний, о. посівний (Avena fatua L., a. sativa L.)’ (Зайц); 6. ‘вівсюг, подібний до вівса бур’ян, дикий овес (Avena fatua)’ (Заайд, Новпск, Підг, Семик, Велик, Данил).

ОВСЯ́НИК, *бот.* ‘вівсюг, подібний до вівса бур’ян, дикий овес (Avena fatua)’ (Зак).

ОВСЯ́НИЦЯ[1], **ВІВСА́НИЦЯ** ‘вівсяна солома’ (Білк, Білов, Голуб, Заайд, Зак, Макарт, Мус, Новбор, Новпск, Піск, Сват, Старб, Чмир).

ОВСЯ́НИЦЯ[2], *бот.* ‘костриця (FestucaL.)’ (Вал, Вільх).

ОВСЯ́НКА 1. ‘вівсяна солома’ (Євс, Мир, Парн); 2. *орнітол.* ‘вівсянка (Emberiza)’ (Ант, Гар, Ман).

ОВЦЯ́, *зоол.* ‘вівця (Ovis aries)’ (Підг, Юр).

ОВЧА́Р, **ОВЧА́РЬ** ‘чабан’ (Ант).

ОВЧЕНЯ́, *зоол.* ‘ягня’ (ОлД).

ОВША́НИК ‘приміщення для зимівлі вуликів’ (Бул, Кам’ян).

ОГА́РОК, *кулін.* ‘буханець хліба, який, не помітивши, не дістали з печі з усією партією’ (Семик).

ОГЕРО́К, **ОГИРО́К**, **ОГУРО́К**, **ГІРО́К**, *бот.* ‘огірок (Cucumis sativus)’ (У багатьох говірках). *Оге*^{и}*рˈки ˈсад’ат’ ў ˈлуноч’ки / ˈробл’ат’ ˈлуноч’ки / ˈсадим у ˈлуноч’ки / оге*^{и}*ˈроч’ки сˈход’ат’ / п·ідросˈтайут’* (Білк).

ОГІ́РЧИК, *бот.* ‘огірок (Cucumis sativus)’ (Білов).

ОГІРЯ́ЧЧЯ, *збірн.* ‘стебла й листя огірків’ (Новник, Литв).

ОГЛИ́БА ‘великий камінь’ (Лиз).

ОГЛО́БЛЯ ‘голобля’ (Розп).

О́ГНИВО ‘кресало’ (Мик).

*__ОГНИК__ ‘висип на обличчі’ (Харк. зб., 191).

ОГОРО́Д 1. ‘ділянка землі для вирощування овочів’ (У багатьох говірках). *С’і|ч’ас т|реба боро|нувати ого|род / |пере^и^д тим йак поса|дити кар|топл’у* (Червпоп); 2. ‘ближнє поле, поле й городи коло дому’ (У багатьох говірках).

ОГОРО́ДИНА, **ОГОРОДИНА́** 1. ‘загальна назва висаджених овочів’ (Новник, Хом, Білк, Бондар, Велик, Вес, Гонч, Дмитр, Крем, Ман, Новастр, Підг, Свист, Червпоп). *|Садим сво|йі го|роди / кар|топл’у ви|рош·ч’уйем / у|с’у ого|родину шо у нас йес’т’ / куку|рузу / ўсе шо |може^и^мо де^и^|р|жат’* (Червпоп); 2. ‘ділянка для овочів’ (Баб); 3. ‘простір, прилеглий до болота’ (Нов).

ОГОРО́ДНИЦТВО 1. ‘загальна назва висаджених овочів’ (Білк). *Огур|ц’і пом·і|дори |садим / ўсе та|ке ого|родництво / ми ста|райемс’а / шоб у нас ўсе бу|ло |дома* (Білк); 2. ‘ділянка землі для вирощування овочів’ (У багатьох говірках). *А |л’ітом ро|била на цари|н’і / у нас там ого|родництво ў|род’е бу|ло / садо|вили там кар|тошку* (Риб’ян).

ОГРІ́ХА ‘місце, пропущене при оранці, сіянні’ (Новник, Хом, Гонч, Сват, Свист, Ман).

ОГРОМА́ДНИЙ ‘величезний’. *Бу|ла |мел’ниц’а с к|расного кирпи|ч’у / там н’і о|дин кир|пич’ не^и^ |випаў / на |ч’ому о|на бу|ла так побу|дована / та|ка огро|мадна ц’а |мел’ниц’а* (Литв).

ОГРОНО́М ‘агроном’ (Вільш, Гонч, Тан). *Ш·ч’е ї за ш|л’ахом по-|мойему ї не бу|ло мас’т’ерс’|ка / а о^у^|тут бу|ла / де огро|ном о|це жиў* (Гонч).

ОГУ́ДЕНА ‘листя і стебла гарбузів’ (Білк, ЛозО).

ОГУДИНИ́ННЯ, *збірн.* 1. ‘стебла й листя кабачків і патисонів’; 2. ‘стебла й листя кавунів і динь’ (Дмитр, Цар).

ОГУ́Р ‘великий огірок, залишений для насіння’ (Вруб).

ОГУРЕ́ЦЬ, *бот.* ‘огірок (Cucumis sativus)’ (У багатьох говірках). *Шо бу|ло? // ка|пуста к|ваше^и^на / огур|ц’і / кар|тошка з |м·асом* (Сват).

ОГУ́РЧИК, *бот.* ‘огірок (Cucumis sativus)’ (Гонч, Колом, Можн, Новник, Павлен). *А по|том ме^и^|не попро|сили круж^ш^|ки*

мит' у ˈпогр'іб·і / там і оˈгурч'іки соˈлили / і пом·іˈдори / і ўсе там буˈло / і оˈто йа там роˈбила (Новник).

ОДА́, **ОДЯ́**, *дит.* 'вода' (Зорик, Новбор).

ОДВІ́ЙКИ, *мн.* 1. 'дрібні відходи від провіювання обмолоченого зерна' (Лозов, Нещер, Пис); 2. 'дрібні відходи з уламків стебел і колосків, які залишаються під час молотьби' (Гонч, Литв, Ман, Новник, Сват, Свист, Хом).

ОДВО́ДОК, **ОТВО́ДОК**, *бджіл.* 'новий рій' (Бул, Кррч, Підг, Розов).

ОДВОЛА́ТИ 'привести до тями'. *Сиˈд'іла / сиˈд'іла ї уˈпала / уˈпала / созˈнан'ійе пот'іˈр'ала / оǐ ˈБоже / ˈБоже / сестˈра ж меˈне там одвоˈлала / ˈвизвали тоˈго / ˈкон'уха ї повезˈли меˈне ў бол'ˈниц'у* (Литв).

ОДДЄ́ЛЬНО, *присл.* 'окремо' (Білов, Буг, Кам'ян). *Гоˈтоўл'у заˈжарку / на сковоˈротку л':у оˈл'іiки / поˈтом циˈбул'ки криˈшу туˈда / бур'аˈчок кˈрасниǐ / ˈтоже тру / ну ме^иˈн'і каˈзала При^еˈниха / шо ˈнада оˈд':ел'но ўсе ˈжарит' / ну йа не^и ˈжарила оˈд':ел'но* (Білов).

О́ДДИХ 'відпочинок' (Гор, Зайц, Півн). *Тˈреба коˈроў дерˈжат' // дл'а них тˈреба ˈс'іно коˈсит' // ˈц'іле ˈл'іто тут ˈод:иху не^иˈма / то тˈреба ˈс'іно / то огоˈрод* (Гор).

ОДДИХА́ТИ // **ОДДИХНУ́ТИ** 'відпочивати // відпочити' (Білк, Білов, Буг, ВерхД, Колом, Лисогор, Крем, Новник, Павл, Павлен, ПлП, Ром, Сват, Шульг). *ˈЛ'уди он на ˈр'іч'ку поˈйіхали ч'і на плоˈт'іну / там куˈпац':а / од:иˈхат'* (Білов); *Ну оˈце ж уˈже ї од:ихˈнули / хоˈд'ім / ˈд'ад'ку / поˈполе^имос'а ш·ч'е* (Шульг).

ОДДУ́ШНИК, *гонч.* 'один з отворів у перегородці, через які проходить вогонь на обпалюваний посуд' (У багатьох говірках).

ОДЕЖИ́НА 'одяг'. *Ну в одˈних жиˈли ми ў ˈкухн'і / це^иˈментовиǐ пол / ни^е посˈлат' ˈн'іч'ого / ни^е солоˈминки ни^еˈма / н'іˈч'ого // оˈто оˈта оди^еˈжина / шо з ˈдому приˈйіхали / накˈрийіс'а / а зп·ід'ісˈподу то ˈхолодно* (Сват).

ОДЕЖИ́НКА 'одяг' (Ром, Шульг). *В·ін зна шо тут / ч'оˈго тут не^иˈмайе / і шо куˈпуйец':а за гˈрош·і / доˈпус'т'ім ˈсахар'*

за г|рош·і купу|вали / кан|фети ме|н'і / ме|н'і шос' оде|жинку йа|кус' лу|ч':ішин'ку чим в с'іл'с'|ких д'і|теї шоб бу|ло (Шульг).

О́ДЖИГ, *ков.* 'термічна обробка, при якій поковку нагрівають до певної температури, витримують при цій температурі, а потім повільно охолоджують у печі (горні)' (Бар, Вал, ГорБ, Кам'ян, ЛозО, Мик, Приш, Чорн).

ОДЖИГА́ННЯ, *ков.* 'термічна обробка, при якій поковку нагрівають до певної температури, витримують при цій температурі, а потім повільно охолоджують у печі (горні)' (Житл).

О́ДЖОГ, *ков.* 'термічна обробка, при якій поковку нагрівають до певної температури, витримують при цій температурі, а потім повільно охолоджують у печі (горні)' (Білг, Кур, Мир, Перем).

ОДЗЯ́ТИТИ, *згруб.* 'відчинити, відхилити двері' (НижБ).

ОДИНА́К 'єдиний син' (Бул, Ган, Прос, Розп, Юр).

ОДИНА́ЧКА 'єдина дочка' (Бул, Ган, Прос, Розп).

ОДИ́ШКА, *мед.* 'астма' (Ган).

ОДІВА́ТИ(СЯ), **ВДІВА́ТИ(СЯ)** // **ОДІ́ТИ(СЯ)**, **ВДІ́ТИ(СЯ)** 'одягати(ся) // одягти(ся)' (Білк, Гор, Кам'ян, Лантр, Мих, Мороз, Мур, Новник, ОлН, Перемож, Полов, Риб'ян). *Прово|дила б|рата ў |первиї клас / заро|била г|рошеї / о|д'іла / о|була / прово|дила ў |первиї клас* (Перемож); *Ме^и|не заб|рали ў р'е|м·есл'ане у|ч'іл'іш·ч'е / од'і|вали / обу|вали ї кор|мили там* (Новник); *Во|на ў ш|колу хо|дила // йа ж не^и хо|дила ш·ч'е ў ш|колу // о|на і|де // од'і|валис' / да|вали о|дежу там // а йа |боса |б·ігла за |нейу п|лакала / шоб о|на до ш|коли не^и ї|ш|ла* (Риб'ян).

ОДІВА́ЧКА, **УДІВА́ЧКА** 'одяг' (У багатьох говірках). *Обу|вач'ка / од'і|вач'ка / |тоже не^и бу|ло / кух|вайки // це ж те^и|пер |бач'іш / а то|д'і бу|ло у кух|вайках* (Баб).

ОДІ́ТИЙ, **ВДІ́ТИЙ** 'одягнений' (Брус, ВерхД, Литв, Мих, Новник, Сват). *У|с'і о|д'іт'і хоро|шо |наш·і во|йен':і // у |вал'анках / |шапках* (Брус).

ОДКА́ЗУВАТИ(СЯ) // **ОДКАЗА́ТИ(СЯ)** 'відмовляти(ся) // відмовити(ся)' (Гонч, Кам'ян). *От у|же |дол'а ў |його / т|ройе*

д'і|теї і н'і|де / |бач'іш / с'і|ч'ас при|йіхаў з д'ін'|гами / од |матер'і одка|заўс'а (Гонч).

ОДКІЛЯ́, *присл.* 'відкіля'. *Теи|пер о|це ж нази|вайут' у нас Барда|ки // ну бар|дак це слово неихо|роше // а ч'о|го йіх так наз|вали / одк·і|л'а во|но ўз'а|лос' це с|лово / неи з|найу* (Мороз).

ОДЛУПЦЮВА́ТИ 'побити'. *Ну ко|ли прийш|ли до|дому / так йа ўже йі|йі одлупц'у|вала // б·іл'ш во|на |п·ісл'а |того ме|не неи прода|вала* (Сват).

ОДНО-ДВО́ЙКО, *числ.* 'одне-два' (Шт).

ОДНО́ЛІТОК 'однорічна молода гілочка' (Зорик).

ОДНОРО́ЖОК, *ентомол.* 'великий бурий жук' (Лиз).

ОДО́Т, *орнітол.* 'одуд (Upupa epops)' (Байд, Лозов).

ОДСІ́В 'дрібні відходи з уламків стебел і колосків, які залишаються під час молотьби' (Зак, Макарт, Риб'ян).

ОДТЯГА́ТИ, *ков.* 1. 'протягати (витягати) заготовку в довжину' (Вал, Кам'ян, Ков, Ковп, ЛозО, Мир, Приш); 2. 'протягати в довжину частину заготовки' (Білг, Вал, Вільш, ГорБ, Житл, Кам'ян, Ков, Ковп, Куряч, Лозов, ЛозО, Мир, Перем, Приш, Чорн); 3. 'протягати поковку в ширину' (Вал, ЛозО, Мир, Приш).

ОДТЯ́ГУВАТИ, *ков.* 1. 'протягати (витягати) заготовку в довжину' (Вал, Кам'ян, Ков, Ковп, ЛозО, Мир, Приш); 2. 'протягати в довжину частину заготовки' (Білг, Вал, Вільш, ГорБ, Житл, Кам'ян, Ков, Ковп, Куряч, Лозов, ЛозО, Мик, Мир, Перем, Приш, Чорн); 3. 'протягати поковку в ширину' (Вал, ЛозО, Мир, Приш).

ОДТЯ́ЖКА, *ков.* 'інструмент для прискорення й полегшення процесу протягання металу' (Мир).

ОДУВА́Н, **ГОДУ́ВАН**, *бот.* 'кульбаба (Taraxacum)' (Луг).

ОДУВА́НЧИК, *бот.* 'жовтий осот (Sonchus L.)' (Гор).

ОДЧАЮ́ЧИЙ 'відчайдушний'. *|Л'уди |дейак·і роз|б·іглиес'а / а йа|к·і с|тали орган'і|зовуват' ком·і|тети неиза|можн'іх сеи|л'ан // комсо|мол орган'і|зовуваўс'а / ну / ту|ди йшли в осноў|ному*

одч'а|йуч'і ота|к·і / йа|к·і не^и^ |в·ірили н'і ў |Бога / н'і ў |ч'орта / н'і ў шо // во|ни і розг|раби^е^ли |церкву / і |оч'і пови^е|^кол'ували і|конам / порозт'а|гали / порозгре^и|^бали / і не^и^ з|найу / ч'і з'л'іс'т' то у л'у|деї бу|ла / ч'і |жадн'іс'т' / хто йо|го зна / ч'ім йо|го обйас|нит' / шо во|ни |даже |церкву роз|били по ки^е^р|пич'іку (Тан).

ОДЬО́ЖА 'одяг' (У багатьох говірках). *Ну шо / то|д'і бу|ло так / ч'і бу|ла та|ка о|д'ожа / то|д'і о|д'ож·і та|кої не^и^ бу|ло* (Баб).

ОДЯГА́ЧКА 'одяг' (Вруб).

ОЖИ́НА, *бот.* 'костяниця (Rubus saxatilis L.)' (Заїк, Луб, Олек).

ОЗИ́МІ, *мн.* 'озимина' (ОлД).

ОЗИ́МКА 'озимина, осінні посіви або сходи зернових культур' (Верхбогд).

ОЗИ́МНИК 'озимина, осінні посіви або сходи зернових культур' (Тр).

ОЗЛОБЛЬО́НИЙ 'озлоблений'. *|Зараз у|с'і |л'уди та|к·і озлоб|л'он'і / не хо|т'ат' ди|виц':а друг на д|руга* (Марк).

ОЙО́ЙКИНЕ ГНІЗДО́, *бот.* 1. 'перекотиполе (Goniolimon tataricum)' (Ст); 2. 'миколайчики плоскі, м. польові (Eryngium planum L., e. campestre L.)' (НижД).

ОКАВЕ́ЛОК, *кулін.* 'невеликий хліб із залишків тіста' (Привіл).

ОКА́ЦІЯ, *бот.* 1. 'акація (Acacia)'. *При^е|^йіхала во|на і поса|дила по|садоч'ку не^и^ве^и|^лич'ку // а те^и|^пер во|на розрос|лас' там / та|к·і о|кац'ійі сто|йат' в обх|ват* (Мороз); 2. 'гледичія колюча (Gleditsia triacanthos L.)' (Бонд, Брус, Вруб, Заїк, Карм, Курячів, Лим, Луб, Луг, Мик, Міст, Олек, Підг).

ОКЛА́Д, *мед.* 'ангіна' (Ант).

ОКЛЕМА́ТИСЯ, *ірон.* 'одужати' (ОлД).

ОКЛИ́ГУВАТИ // ОКЛИ́ГАТИ 'одужувати // одужати'. *Так ха|з'айка ш о|то наг|р'іла |вис'івоч'ок / то там ше шос' / п·і|соч'ком г|р'іла / прило|жила ме|н'і до с|пини там / пере|лежала йа / ок|лигала* (Литв).

ОКЛУ́НОК 'наполовину наповнений мішок' (Біллуц, Бул).

ОКОЛО́Д 'відібраний для покрівлі обмолочений сніп' (ВерхД).

ОКОЛО́ТОК ‘сніп рівно вимолоченої соломи для вкривання’ (Макіїв).

***ОКО́НЧЕНИ** ‘віконниці’ (Харк. зб., 529).

ОКО́ПНІК ЛІ́КАРСЬКИЙ, *бот.* ‘живокіст лікарський (Symphytum officinale L.)’ (Жов).

О́КОСТ 1. ‘м’ясо з кісткою’ (Біллуц, Вар, Гол, Єп); 2. ‘окорок’ (Вар, Можн).

ОКОЧУ́РИТИСЯ, *зневажл.* ‘померти’ (У багатьох говірках).

ОКРА́ЙОК ‘кінець поля’ (Обор).

ОКРА́ЮШОК ‘перший кусок хліба, відрізаний від цілої хлібини’ (Лим).

ОКРІ́П, **ОКРО́П**, **УКРІ́П**, **УКРО́П**, *бот.* ‘кріп пахучий (Anethum graveolens)’ (У багатьох говірках). *Ук|роп це об·і|зат’е[і]л’но ў борш·|ч’і |долже[и]н бут’ / о|це с’і|ч’ас п·іш|ло / |ета пе[и]т|рушка / а |ранч’і ш не[и] бу|ло* (Лисогор).

ОКРІ́ПЕЦЬ, **КРО́ПЕЦЬ**, *бот.* ‘кріп пахучий (Anethum graveolens L.)’ (У багатьох говірках).

ОКРУ́ГЛЮВАТИ, *ков.* ‘вигладжувати круглі поковки’ (Куряч).

ОКРУГЛЯ́ТИ, *ков.* ‘вигладжувати круглі поковки’ (Куряч).

ОКУ́ГА, *бот.* 1. ‘осока (Carex)’ (Гор, Курячів, Мик, Міст, Тан). *На І|вана Ку|пала ми з|нач’іт’ / шо п·ат’ нас д’іў|ч’ат // бе[и]|ремо / жнем / о[у]ку|га нази[е]|вайе[і]ц’:а / о[у]ку|гу жнем / |в·аже[и]мо Ма|ринку / ну |куклу* (Тан); 2. ‘аїр звичайний, лепеха звичайна (Acorus calamus L.)’ (Мик, Підг, Тан); 3. ‘комиш лісовий (Scirpus sylvaticus L.)’ (Зайц, Курячів, Лим, Підг); 4. ‘очерет звичайний (південний) (Phagmites australis (Cav.) Trin. ex Steud.)’ (ДемО, Курячів, Лим, Литв, Підг, Тр); 5. ‘суцвіття рогозу вузьколистого, р. Лаксманова, р. широколистого (Typha angustifolia L., t. laxmannii Lepech., t. latifolia L.)’ (Гор, Карм, Литв, Міст, НижД, Підг).

ОКУ́РОК ‘недокурок’ (Мик).

ОКУ́ТУВАТИ // **ОКУ́ТАТИ** ‘підгортати // підгорнути землю під кущі картоплі’ (ОлД).

ОКУ́ЧУВАТИ // **ОКУ́ЧИТИ** ‘підгортати // підгорнути землю під кущі картоплі’ (Підг, Розп).

ОЛА́ДУШКИ, *мн.*, *кулін.* ‘оладки’ (Колом, СтЛ).

ОЛЬШИ́ННИК ‘місце, де росте вільха’ (Біллуц).

ОМА́Н МАЛИ́Й, *бот.* ‘оман (Inula L.)’ (Заїк, Луб, Олек).

ОМЕША́ННИК ‘приміщення для зимівлі вуликів’ (Зорик).

ОМОЛОЖЕ́НІЄ ‘про вік хлопців, яких забирають до армії’ (Ром).

О́МУТ ‘вир’ (Біллуц).

ОПА́ВШИЙ ‘схудлий’ (Бул, Риб’ян).

*__ОПЕНЬКИ__, *мн.*, *обряд.* ‘узвар, що п’ють на хрестинах’ (Харк. зб., 211).

ОПЕ́ЧОК ‘бічна ніша біля отвору печі, куди вигрібають попіл’ (Вар).

ОПИ́ЛКИ, *мн.* 1. ‘тирса’ (Біллуц, Новпск, Прос); 2. *бот.* ‘ковила (Stipa L.)’ (Бор).

*__ОПИРЯ́КА__ ‘відьмак’ (Харк. зб., 392).

ОПІКУ́НША ‘дбайливиця’ (Полов, Шт, Шульг).

ОПЛА́ТИНА ‘платва, верхня дерев’яна балка в стіні, паралельна до сволока, на яку ставлять крокви’ (Новастр).

О́ПЛІН ‘горизонтальний поперечний брусок, що сполучає копил у санях’ (Зорик).

ОПО́СЛІ, **ОПО́СЛЬ**, **ОПОСЛЯ́**, **ПО́СЛЄ**, **ПО́СЛІ**, *присл.* ‘потім’ (У багатьох говірках). *Ну йа зˈразу не ˈпон’ала / ч’оˈго воˈна / аж тоˈд’і ўже оˈпосл’ воˈна меˈн’і скаˈзала* (Гонч); *Заˈжарку ˈкидайеш у борш·ч’ / поˈтом оˈпос’л’і вже йак закиˈпайе / проˈвариц’а тˈрошки / ˈкидайем каˈпусту* (Лим); *Л’ів·іˈтан обйаўˈл’айе / ну ми ше не пон’іˈмали / хто це / а тоˈд’і ўже ж опос’ˈл’а ж ˈкажут’ / то ж Лев·іˈтан // ˈд’іктор / обйаўˈл’аў / шо то воіˈна нач’аˈлас’а* (Литв).

ОПРА́ВКА, *ков.* 1. ‘ковальська форма для пробивання різних за формою й розмірами отворів’ (Вільш, ГорБ, Ковп, Мир, Чорн); 2. ‘інструмент для прискорення й полегшення процесу протягання металу’ (Вільш); 3. ‘обтискач для круглих поковок’

(Вільш, Кам’ян); 4. ‘гвоздильня, прилад для висаджування головок різної форми у цвяхів, болтів, заклепок’ (Вільш, ЛозО, Мир); 5. ‘бухтувальний молоток для виготовлення підків’ (Бар, Вільш, Кам’ян, ЛозО); 6. ‘інструмент для прочищання й оправлення вухнальних отворів у підкові’ (Вільш, ГорБ, Кам’ян, ЛозО, Мир).

ОПРАВЛЯ́ТИ, *ков.* ‘вигладжувати круглі поковки’ (Вільш, Житл, Кам’ян).

О́ПРУГ ‘міра часу, що дорівнює четвертій частині робочого дня: до сніданя (перший опруг), до обіду (другий), до полудня (третій), до вечері (четвертий)’ (Білов, Гор, Данил, Литв, Мик, Мороз).

ОПРУ́Г // **ОПРУ́ГИ**, *ткац.* ‘пруг, поздовжній край полотна’ (Бонд, Криз).

ОПУ́ПОК // **ОПУ́ПКИ** 1. ‘молоді недорозвинені коренеплоди (буряки, морква)’ (Бондар, Вес, Дмитр, Донц, Євс, Новайд, Обоз, Перем, Цар, Шт); 2. ‘недорозвинений качан кукурудзи’ (Дмитр, Новайд, Перем, Цар, Шт); 3. ‘недорозвинений плід огірка’ (Новайд).

О́ПУХОЛЬ, *мед.* ‘пухлина’ (Ган, Підг, Розп).

ОПЧІ́СТКИ, *мн.* ‘лушпайки зі старої картоплі’ (Піщ).

ОРАНИ́НА ‘виоране поле’ (Обор).

ОРЕ́ЦЬ ‘чоловік, хлопець, який оре землю’ (Кррч, Розп).

ОРЗА́Ц ‘ерзац, неповноцінний замінник чого-небудь’. *Ну ўже м·ічˈти і то ўже хараˈшо / зˈнач’іт’ хтос’ уˈже молоˈка ˈхоч’е / надоˈйіло тоі̮ орˈзац ˈйіхн’ії // ўс’у жиз’н’ прийіˈж:али ˈіз:а граˈн’іци до нас і уд’іўˈл’алис’ / шо ми йіˈмо натуˈрал’н’і проˈдукти* (Крем).

ОРІ́Х, **ОРЄ́Х** // **ОРІ́ХИ**, **ОРЄ́ХИ**, *бот.* ‘ліщина звичайна (Corylus avellana L.)’ (Біл, Жов, Заайд, Зах, Іл, Коляд, Крим, Курячів, Макарт, МалЮ, Мик, Мороз, Новп, Ол, Піск, Слсрб, Шелест).

ОРІ́ШКИ, *мн.*, *кулін.* 1. ‘печений виріб з борошна’ (У багатьох говірках); 2. ‘виріб з борошна, закручений та варений у великій кількості олії’ (Бут, Велик, Донц, Зорик, Макіїв, Марк, Новб,

Новчерв, Павл, Півн, Піщ, Прос, Тар); 3. * ‘прісне тісто на яйцях, смажене в салі’ (Харк. зб., 869); 4. * *обряд*. ‘виріб з тіста, який печуть на Масляну й на Різдвяні святки’ (Харк. зб., 739).

ОРЛИ́, *мн*. ‘темні плями на обличчі вагітної жінки’ (Зорик).

ОРО́Х, *бот.* ‘горох польовий, г. посівний (Pisum arvense L., p. sativum L.)’ (Бул, Підг, Руд).

ОСВОБОЖДА́ТИ // ОСВОБОДИ́ТИ ‘звільняти // звільнити’ (У багатьох говірках). *А по|том у нас |пере^и^д дво|ром |н’імц’і |висипали |поўну ма|шину м·ін / і во|ни ле^и^|жали / |поки нас не^и^ освобо|дили* (Новник).

ОСЕ́ЛЯ ‘надбудова з кроков над хатою’ (У багатьох говірках).

О́СЕНЬКА, *ентомол*. ‘оса звичайна (Pseudovespa vulgaris)’ (Парн).

ОСИТНЯГА́ ‘низина, поросла очеретом’ (Павл).

ОСІ́ЛОК, **ОСЬО́ЛОК** ‘брусок для гостріння коси’ (Бул, Завод, Паньк).

ОСІМНА́ДЦЯТЬ, *числ*. ‘вісімнадцять’. *Син у |мене тут пре^и^дс’і|дате^і^л’е^і^м / тут с ос’ім|нац’:ати год ро|биў // то|д’і ў кол|госп пе^и^реі|шоў* (Тан).

О́СІННЮ, **О́СІНЬЮ**, *присл*. ‘восени’ (У багатьох говірках). *П·іш|ла зайаў|л’ен’ійе напи^е^|сала |ос’ін’:у о|тож у с’е^і^нт’аб|р’і і ў ш|колу с|тала йа з б|ратом хо|дит’* (ЛозО); *Кат’ / не хва|лис’ тр’о|ма д|н’ами / хва|лис’ тр’о|ма |роками / ч’о|тири |роки во|ни ос’ жи|вут’ / |ос’ін’йу |буде / по|ка в них все нор|мал’но / ну а там даї Бог / шоб так і бу|ло* (Біллуц).

ОСІТНЯ́К, *бот.* ‘бульбокомиш морський (Bolboschoenus maritimus (L.) Palla.)’ (Заїк, Луб, Олек).

О́СКА, *ентомол*. ‘оса звичайна (Pseudovespa vulgaris)’ (Парн).

ОСЛОБОНЯ́ТИ // ОСЛОБОНИ́ТИ ‘звільняти // звільнити’ (У багатьох говірках).

ОСНО́ВА, *ков*. ‘дубова колода для ковадла’ (Ковп).

ОСО́БЕННИЙ ‘особливий’ (У багатьох говірках). *На ве|с’іл’:а / так з|разу і не^и^ ўс|помниш / шо ш о|но та|кого о|соб·ен:ого ў нас йе* (Крем).

ОСО́БЕННО, **ОСО́БЄННО**, *присл.* ‘особливо’ (У багатьох говірках). *Оˈце ўсе затоˈпило / в уˈсих погр’іˈба ж тут потоˈпило / ў ˈхату воˈда позат’іˈкала / хто оˈсоб·ен:о наниˈзу ж / ўсе позаˈтопл’увало* (Білк).

ОСО́БО, *присл.* ‘особливо’. *ˈЛ’уди ˈрад’і буˈли / до ˈкого заˈходили / ˈрад’і буˈли / оˈсобо таˈк·і ˈбабушки / ˈд’едушк·і // т’і ˈдаже до пˈраз’н’іка ўстр’іˈч’али на ˈвулиц’і / каˈзали / при^{е}ˈнос’те куˈт’у / шоб же з Рожд’е^{і}стˈвом Хри^{е}ˈстовим поздˈрав·іт’* (Лим).

ОСО́ВА ‘освітлений сонцем схил гори, горба’ (Парн).

ОСОКА́, *бот.* ‘очерет звичайний (південний) (Phagmites australis (Cav.) Trin. ex Steud.)’ (Курячів, Лим, Підг).

ОСОТА́ ‘ділянка поля, що заросла бур’яном’ (Заг).

ОСО́ТИНА, *бот.* ‘осот (Cirsium L.)’ (Мороз, Шелест).

ОСТАВА́ТИСЯ // **ОСТА́ТИСЯ** ‘залишатися // залишитися’ (У багатьох говірках). *ˈМолод’і не^{и}ˈмайе / повийіˈж:али / а остаˈйуц’:а одˈн’і стаˈрен’к·і / ну воˈни ўже не^{и} ўˈдержут’ коˈроў / то шо ў них ˈсили не^{и}ˈма* (Червпоп).

ОСТАВЛЯ́ТИ // **ОСТА́ВИТИ** ‘залишати // залишити’ (У багатьох говірках). *Шо намоˈлоти^{е}мо ˈд’іли^{е}мо / там по п·іў це^{и}ˈбарк·і ч’і по це^{и}ˈбарц’і / тˈрохи йім остаўˈл’айемо / а тˈрохи соˈб·і / так і жи^{е}ˈли* (ВерхД); *Оˈна ж і ˈкаже та дˈруга / шо тˈреба / шоб оˈна у вас осˈтавила шос’ таˈке / йаˈкус’ своˈйу р’іч’ / і ту р’іч’ тˈреба спаˈлити / у п·іˈч’і спаˈлити / на / ну на огˈн’у* (Новб).

ОСТАЛЬНЕ́ ‘те, що залишилося невикористаним, невитраченим, незайнятим ким-небудь і т. ін.’ (Кам’ян).

ОСТАНО́ВКА ‘зупинка’ (У багатьох говірках). *У нас же ш тут / у Гонч’аˈр’іўц’і ш о^{у}ˈтут ˈцерква / де остаˈноўка оˈце буˈла / о^{у}ˈтут же ш ˈцерква буˈла* (Гонч).

ОСТА́ТКИ, *мн.*, *кулін.* ‘невеликий хліб із залишків тіста’ (Смол, Чмир).

ОСТА́ТОК ‘осад від олії’ (Солід).

ОСТА́ЧА, *ткац.* ‘залишки від перепряденого клоччя’ (Рай).

ОСТОГИ́ДЛИВИЙ ‘осоружний’ (У багатьох говірках).

ОСТОГИ́ДНИЙ ‘осоружний’ (Бул, Руд).

ОСТОРО́ЖНИЙ ‘обережний’ (У багатьох говірках).

ОСТРОВО́К ‘пропуск під час косіння’ (Новр).

ОСТРОЛО́ДОЧНИК, *бот.* ‘гострокільник волосистий (Oxytropis pilosa (L.) DC.)’ (Вал, Вільх).

ОСТРОУ́МНИЙ ‘дотепний’ (У багатьох говірках).

ОСТРЯ́К ‘дотепний чоловік, хлопець’ (У багатьох говірках).

ОСТЮ́Г, *бот.* ‘житняк гребінчастий, ж. донський, ж. Лавренків (Agropyron pectinatum (Bieb.) Beauv., a. tanaiticum Nevski., a. lavrenkoanum Prokud.)’ (Брус).

ОСТЮЧКИ́, *бот.* ‘житняк гребінчастий, ж. донський, ж. Лавренків (Agropyron pectinatum (Bieb.) Beauv., a. tanaiticum Nevski., a. lavrenkoanum Prokud.)’ (Литв).

ОСУ́ГА ‘пліснява на рідині’ (Мик, Нещер).

ОСЬ ‘вісь воза’ (Хруст).

О́СЬКА ‘вісь воза’ (Ган).

ОТА́КЕЧКИ, **ОТА́КОЧКИ**, *присл.* ‘так, отак’ (У багатьох говірках). *На ˈПаску ˈмамка ўс’ігˈда застаўˈл’ала йаˈйеч’ком умиˈвац’:а / ў ˈмисоч’ку налиˈвали воˈдич’ку / умиˈвалис’а і йаˈйеч’ком оˈтакич’ки / ˈлич’ко ўмиˈвали йаˈйеч’ком* (Мик); *У Миˈколи ў ˈнашого бˈрата сиде^{и}ˈмо оˈтакоч’ки за стоˈлом а в·ін на ˈпогреб·і оˈдин і дˈругиї виˈходе* (Шульг).

ОТБЄ́ЛКА, *ткац.* ‘процес відбілювання льону, полотна’ (Старб).

ОТБИВНА́, **ОТБІВНА́ // ОТБИВНЕ́**, **ОТБІВНЕ́**, *кулін.* ‘кругла котлета з посіченого або відбитого м’яса’ (Білк, Білов, Височ, Калм, Колом, НижД, Новайд, Новохт, Новчерв, Осин, Пет, Сват, Тар, Тр).

ОТБИВНУ́ШКА, *кулін.* ‘кругла котлета з посіченого або відбитого м’яса’ (Сват).

ОТВА́Л ‘шар землі, піднятий і відвернений плугом під час оранки’ (Гонч, Калм, Ман, Мус, Новник, Обоз, Сват, Свист, Стр, Хом).

ОТІ́ПКИ, *мн.*, *ткац.* ‘найгірший ґатунок конопляного волокна’ (Бонд, Голуб, Коляд).

ОТКО́РМІШНИЙ ‘той, якого відгодовують на м’ясо (про свиней)’. *То|д’і ба|гато бу|ло сви|неї // о|собен:о о|т’і / свино|маток ми га|н’али / а от|корм·ішни / т’і от|кармл’увалис’а / йіх не^и га|н’али |пасти* (Білк).

ОТКУ́ДА, *присл.* ‘звідки’ (У багатьох говірках). *На с|тарий |Новий год га|дайем / |кидайем са|пог |ч’ерез за|бор / і ку|да но|сок сапо|га упа|де / от|куда і |буде тв·ії |сужений-|р’ажений* (Колом).

ОТМИКА́ТИ ‘відчиняти’ (Кррч).

ОТМІЧА́ТИ // **ОТМІ́ТИТИ** ‘відзначати, святкувати // відзначити, відсвяткувати’ (У багатьох говірках). *П|разникам ми бу|ли би |рад’і ко|н’ешно / і отм·і|ч’али / ну у нас отм·і|ч’ан’:а та|ке бу|ло / с’у|ди-ту|ди і б·і|жи до ко|роў* (Білк).

ОТНІМА́ТИ // ОТНЯ́ТИ ‘припиняти // припинити годування дитини материнським молоком’ (Чмир).

ОТПЛІ́СКУВАТИ, *ков.* ‘протягати поковку в ширину’ (Мик).

О́ТПУСК ‘відпустка’ (У багатьох говірках). *Управ|л’айуш·ч’ії |каже / так хаї же |Тон’а по|робиц’:а / |поки та п|риїде з |отпуска* (Мир).

ОТРА́ВА ‘отрута’ (У багатьох говірках).

ОТРО́СТКИ, *мн.* ‘тонкі бокові ниточки на моркві’ (Криз, Куряч, Сич).

О́ТТЄПЄЛЬ ‘відлига’ (Зорик, Підг).

ОТХО́ЖЕ ‘туалет’ (Бул).

ОТЦІ́ВЩИНА ‘спадщина після батька’ (Лиз).

ОТЧА́ЯНИЙ ‘сміливий’ (Євс, Міл, Риб’ян).

ОТШЕ́ЛЬНИК ‘відлюдник’ (Вис, Калм, Кудр, Стр, Шульг).

ОТЮ́Г ‘праска’ (Юр).

ОХВІЦЕ́Р ‘офіцер’ (ВерхД, Смол, Трав). *Нас заби^е|рали у|с’іх моло|дих д’іў|ч’ат до м·е^і дсан|бату прац’у|вати // ми там долж|н’і бу|ли у|хажуват’ за охв·і|церами / за сол|датами / йа|к·і бу|ли |т’аж^ш ко по|ране^и н’і* (Смол).

ОХО́ТНИЙ ‘охочий, який має бажання, готовність до чогось’. *А це ўже |п·ісла вої|ни буў м·ії тут одноk|ласник / а в·ін та|кий*

о|хотниӣ буў ке^и^ру|вати моло|д’ож·:у // о|то йак при^е|^думайе / хо|д’іт’ у те се^и|^ло // і |ноч’:у ўде^и|^мо за с’ім к·іло|метр’іў / за |дес’ат’ / пос|тавимо о|це ж о|ц’у само|д’ейател’нос’т’ і по|том же ве^и^р|тайе^і^мос’ до|дому (ВерхД).

ОЧЕ́ПА ‘верхня балка в стіні, на яку ставлять крокви’ (Вар).

О́ЧЕРЕДЬ, **О́ЧЕРІДЬ** ‘черга’ (Кам’ян).

ОЧЕРЕ́Т, *бот*. ‘аїр звичайний, лепеха звичайна (Acorus calamus L.)’ (Іл, МалЮ, Міст).

ОЧЕРЕ́ТНИК 1. ‘болотяний чорт’. *Оч’е^і|^ретник / це ч’орт / шо си|дит’ у бо|лот’і та |ч’інит’ у|с’ак·і не^и^га|разди тим / хто про|ходит’ а|бо пройі|жайе |мимо* (Новсв); 2. ‘низина, поросла очеретом’ (ВерхП, Обор, Трет).

ОЧЕРЕТНЯ́К ‘низина, поросла очеретом’ (Лантр, Сват).

ОЧІ́СТКИ, *мн.* 1. ‘лушпайки зі старої картоплі’ (Білк, Білов, Бут, Крем, Колом, Кон, Микол, Мир, Новайд, Плуг, Старб, Смол, Тр, Червпоп); 2. ‘лушпайки з молодої картоплі’ (Бут, Велик, Дмитр, Кон, Мороз, Новайд, Новлим, Підг, Тр).

ОЧКО́ ‘вічко картоплі’ (Розп, Юр).

ОЧУ́НЯТИ ‘одужати’ (Бул).

ОШАРА́ШКА, *сп.* ‘неохайна людина’ (Оріх, Світ).

П

ПА́ВІДЬ, **ПА́ВОДЬ** ‘повінь’ (Білов, Луб, Парн, Семик).

ПА́ВЛИК ‘слимак’ (Макіїв).

***ПАВУТИ́ЛЬ**, *бот.* ‘трав’яниста рослина’ (Харк. зб., 861).

ПАВУЧИ́ННЯ ‘павутиння’ (ОлД).

ПАДИ́НА 1. ‘низьке місце під горою’ (Новпск, Осин); 2. ‘яма’ (Луб).

ПАДІ́ЙКА ‘п’ята маленька дійка на задній частині вимені корови’ (Вар).

ПАДЛЄ́Ц ‘підлий чоловік, хлопець’ (Бар, Брус, Гор, Євс, Литв, Риб’ян, Тан).

ПА́ДЧЕРИЦЯ ‘нерідна дочка’ (Ган, Підг, Розп).

ПА́ЗНИК, *бот.* ‘ахірофорус плямистий (Achyrophorus maculatus (L.) Scop.)’ (Вал, Вільх).

ПА́ЙКА ‘ділянка землі’. *Снаˈч’ала сˈпашут’ ˈпаїку / повоˈлоч’ут’ / поˈв·іӣут’ // хто руˈками ˈс’іӣе / а хто с’іˈвалкоӣу // ˈлуч’:е с’іˈвалкоӣу / а тоˈд’і ждут’ / ˈдоки воˈно ˈвиросте* (Біллуц).

ПА́КЛЕНА, *бот.* ‘клен гостролистий (звичайний), к. польовий, к. ясенелистий (Acer platanoides L., a. campestre L., a. negundo L.)’ (ЛозО, Мик).

ПАЛ ‘випалене місце на полі’ (Вільш, Гор).

ПАЛИМО́Н ‘палиця, з якою ходять старі люди’ (Кам’ян, Кур).

***ПАЛИШКУ́РКА**, *жарт.* ‘слово, яким хлібороби дражнять ремісників’ (Харк. зб., VIII).

ПАЛІСА́ДНИК ‘квітник, клумба’ (Підг, Юр).

ПА́ЛЬЧИКИ[1], *мн.*, *бот.* ‘зіновать дніпровська (Chamaecytisus borysthenicus (Grun.) Klaskava)’ (НижМ).

ПА́ЛЬЧИКИ[2], *мн.*, *кулін.* ‘кругла котлета з посіченого або відбитого м’яса’ (Марк, Новб).

ПАЛЯНИ́ЦЯ 1. *кулін.* ‘плоский, круглої форми виріб із прісного тіста’ (Донц, Солід, Старб, Тар, Шпот); 2. ‘головка соняшника’ (Новн).

ПАЛЯНИ́ЧКИ, *мн.*, *кулін.* 1. ‘подвійні буханці хліба, які злиплися в процесі випікання’ (Новайд); 2. ‘оладки’ (Донц).

ПАМПУ́ШЕЧКА, *кулін.* 1. ‘невеликий хліб із залишків тіста’ (Новб); 2. ‘приплюснутий, поколотий ножем хлібець з кислого тіста, спечений на сковороді’ (Підг).

ПАМПУ́ШКА, *кулін.* 1. ‘плоский, круглої форми виріб із прісного тіста’ (Павлен, Підг, Тр); 2. ‘виріб з борошна, закручений та варений у великій кількості олії’ (Донц, Осин, Підг, Семик) 3. ‘приплюснутий, поколотий ножем хлібець з кислого тіста,

спечений на сковороді' (Куз, НижД, Сват, Солід, Старб); 4. 'печений або смажений виріб із тіста з начинкою' (Сват).

ПАНЕ́РА 'велика корзина з двома ручками' (Рай, Сват).

ПАНИЧІ́, *мн.*, *бот.* 'майори стрункі (Zinnia elegans Jacq.)' (Ол).

ПАНЯ́ТИ 'рушати, прямувати'. *Йак ми ўже ˈконч'іли по с'ем кˈласоў / соˈв·ітуйе / паˈн'аіте ў Доˈн'ецк / там йе шˈкола ф·ізкул'ˈтурої зан'іˈмат'с'а // ˈкаже / ви йак оˈдуч'ітес' / ви ˈможете ˈвийти в·іт':іˈл'а із шˈколи з оц'іˈйейі ф·ізруˈками* (Гонч).

ПА́ПА 'батько' (У багатьох говірках). *В·ін поˈхож б·іл'ш на ˈпапу / а хаˈрактер в·ес' у ˈмаму* (Білов); *Снаˈч'ала ми саˈжайем циˈбул'ку ˈтикайем // у нас веˈлика планˈтац'ійа циˈбул'ки ўс'егˈда / тому шо ˈпапа йіˈйі ˈдуже ˈл'убе* (Колом).

ПА́ПКА 'батько' (У багатьох говірках). *У ˈпапки буˈла ˈпас'іка / ˈб·іл'ше car сороˈка год де[и]рˈжаў ˈпас'іку // і ўс'ігˈда йак накаˈч'а мед / ўс'ігˈда сoзиˈва ўс'у ˈвулиц'у* (Гонч).

ПА́ПОРОТНИК, **ПА́ПОРОТНІК**, *бот.* 1. 'аспленій колосовидний (Asplenium trichomanes L.)' (Біл, Бонд, Вал, Вільх, Зах, Іл, МалЮ, НижМ); 2. 'орляк звичайний (Pteridium aquilinum (L.) Kuhn.)' (Оріх); 3. 'безщитник жіночий (Athyrium filix-femina (L.) Roth.)' (У багатьох говірках).

ПАПУ́СЬ, *пестл.*, *зверт.* 'батьку' (У багатьох говірках).

ПАРАЗИ́Т, **ПАРАЗІ́Т** 'лайливе слово' (У багатьох говірках). *Таˈкиї же буў краˈс'іви[е]ї / таˈке ж буˈло ли[е]ˈце краˈс'іве / і шо ж воˈни з йоˈго таˈк·і параˈз'іти зроˈбили // йак же йім не сˈтидно / йак же воˈни ˈпере[и]д ˈБогом ˈбудут' стоˈйати / коˈли ˈбудут' іˈти на тої с'в·іт* (Смол).

ПАРАСО́ЛЬКА 'стебло моркви з квітами' (Тр).

ПАРЕНИ́НА 1. 'земля, яку свідомо не обробляли кілька років для відновлення родючості' (Брус, Литв, Піск); 2. 'земля, виорана на зиму' (Данил, Макіїв).

ПАРКИ́, *мн.* 'зв'язаний оберемок зрізаних стебел' (Шт).

ПАРНЕ́ 'свіжовидоєне молоко' (У багатьох говірках).

ПА́РОЧКА ‘кофта і спідниця’ (У багатьох говірках). *ˈЖенс’киĭ йак кос’ˈт’ум / ˈйуб^п^ка доўˈген’ка і ˈкохточ’ка / так уˈто ˈпароч’ка буˈла / уˈто ˈпароч’ки в осноўˈному ноˈсили // плаˈт’:іў ˈйакос’ ˈмен’ч’е буˈло / це ўже оˈтам п·ізˈн’іше пойаˈвилис’ плаˈт’:а / а то ˈпароч’ка в осноўˈному* (Біллуц).

ПАРТА́ЧА, *ткац*. ‘найнята людина, яка бере коноплі’ (Біл).

ПА́РТОЧКА, *ткац*. ‘поперечна кольорова смужка на зітканому полотні’ (Прос).

ПАСАНКУВА́ННЯ, **ПАСЕНКУВА́ННЯ** ‘процес видалення бокових пагонів помідорів’ (Берез, Біллуц, Донц, Заайд, Макарт, Можн, Новпск, Новр, Обоз, Пис).

ПА́СБИЩЕ, **ПА́ЗБИЩЕ**, **ПА́ЗЬБИЩЕ** 1. ‘пасовище’ (Баб, Бар, Білов, Вівч, Вільш, Зайц, Кур, Лозов, Луб, Проїж, Руд, Símat, Сич, Степ, Трет); 2. ‘ніколи не оброблювана, не орана земля’ (Новбор).

ПА́СІШНИК, *бджол*. ‘бджоляр’. *Так заїˈмайуц’:а ˈл’уди / так баˈгато ˈпас’ішник·іў / а в ˈнашому роˈду неˈма* (Шульг).

ПА́СКА ‘Великдень’ (У багатьох говірках). *ˈПаску тоˈд’і ж не признаˈвали / ˈБоже збаў / ˈдаже і баˈлакат’ не хоˈт’іли за таˈкиĭ пˈразник р’ел’іг·іˈозниĭ / тоˈд’і одверˈгали од ˈБога* (Парн).

ПАСЛЬО́Н 1. *бот.* ‘жостір проносний (Rhamnus cathartica L.)’ (Іл, МалЮ); 2. ‘ягоди на стеблах картоплі’ (Берез, Гонч, Данил, Дмитр, Зак, Лантр, Макарт, Ман, Новчерв, Піск, Риб’ян, Сват, Семик, Цар).

ПАСОВИ́ЩА ‘ніколи не оброблювана, не орана земля’ (Крем, Новайд, Новастр, Підг, Червпоп).

ПАСТИ́СЯ, *бджіл*. ‘літати за взятком (про бджіл)’ (Зорик).

ПА́СТИЩЕ ‘пасовище’ (Новстр, ОлД).

***ПАСТІВНИ́К** ‘пасовище’ (Харк. зб., XXVIII).

ПАСУШНЯ́, *бджіл*. ‘вощана основа стільника, у якій немає меду’ (Вар).

ПА́ТЛА ‘жінка з розтріпаним волоссям’ (Бонд).

ПА́ТЛИ, *мн.* ‘довге розпущене волосся’. *О|то |патли пороспус|кайе / йа не^и л’уб|л’у іїх страш|не // хто би |ран’ше хо|диў о|так |патли роспус|тиў // та об|р’ізали б // да / об|р’ізали б і зас’м·і|йали б // |коси пле^и|ли |ран’ше* (Перемож).

ПАТЛА́НЬКА ‘жінка з розтріпаним волоссям’ (Коляд, Нещер).

ПА́ТРУБОК, *ков.* ‘сопло міха’ (Куряч).

ПАУТЄ́ЛЬКА, *бот.* ‘іпомея пурпурова (Ipomoea purpurea L.)’ (Біл, Зах, Іл, Луг, МалЮ, Новп, Перш).

ПАУТІ́ЛЬ, **ПАУТЄ́ЛЬ**, *бот.* 1. ‘іпомея пурпурова (Ipomoea purpurea L.)’ (Бонд, Брус, Криз, Литв, НижД); 2. ‘барвінок малий, б. трав’янистий (Vinca minor L., v. Herbacea W aldst. et Kit)’ (Мороз, НижМ, Шелест); 3. ‘березка польова (Convolvulus arvensis L.)’ (Бонд).

ПАФА́ ‘пахва, внутрішня частина плечового згину’ (Вар).

ПА́ХА ‘пахва, внутрішня частина плечового згину’ (Новастр).

ПАХА́ЛЬЩИК ‘чоловік, хлопець, який оре землю’ (Підг).

ПАХОТА́[1] 1. ‘поле, яке давно орють і засівають’ (Голуб, Дмитр, Перем, Цар, Чмир, Шт); 2. ‘рілля, виоране поле’ (У багатьох говірках); 3. ‘зяб, земля виорана на зиму під весняну сівбу’ (Берез, Біллуц, Білов, Бондар, Голуб, Заайд, Крем, Новастр, Новбор, Підг, Старб, Червпоп, Чмир).

ПАХОТА́[2] ‘пахощі’ (Пів).

ПАХТА́, *кулін.* ‘побічний рідкий продукт, що одержують під час збивання масла з вершків, сметани’ (Велик, Донц, Микол, Новайд, Підг, Поб, Привіл, Прос).

ПАЦА́К, *виг.*, *риб.* Уживають, коли клює риба на вудочці (Сот).

ПАЦЬ-ПАЦЬ, *виг.* Уживають для кликання поросят (У багатьох говірках).

ПА́ШЕНИЙ ХЛІВ ‘господарське приміщення для зберігання зерна’ (Бар, Бонд, Литв).

ПАШНИ́НА ‘поле, яке давно орють і засівають’ (Білк).

ПА́ШНЯ 1. ‘земля, виорана на зиму’ (ОлД, Розсип); 2. ‘луг сінокісний’ (Семик); 3. ‘оброблене поле’ (Розсип).

ПЕКУ́Н ‘перець’ (Вруб).

ПЕ́НЦІЯ, ПЄ́НЦІЯ ‘пенсія’. *ˈБабушка ˈДаша ў нас буˈла / хоˈдила ў сад до ˈсамоǐ ˈп·енц’ійі // ўс’ігˈда ˈс:аду приˈносе ˈйаблуч’ка / ˈвишн’і* (Гонч); *Уч’іте^иˈл’іў багаˈтен’ко / ˈнов·і уч’іте^иˈл’а / поч’ˈти ўс’і п·е^інс’іоˈн’ери п·іш'ли на ˈп·енц’ійу* (Гонч).

ПЕРВА́К ‘свіжовидоєне молоко’ (Стр).

ПЕРВА́ЧКА ‘корова, що перший раз отелилася’ (Мир).

ПЕ́РВЕ НА́ПЕРВО, *присл. сп*. ‘перш за все, насамперед’. *Шо оˈно таˈке ˈПаска? ˈПерве ˈнаперво це п·іст / тˈреба ш посˈтитис’а // а йкˈшо в оˈце вˈрем·а ти не посˈтис’:а / це ˈдуже веˈликиǐ гр’іх* (Шульг).

ПЕ́РВЕНКИ, *мн*. ‘скороспілі овочі’ (Новайд, Дмитр, Цар).

ПЕ́РВИЙ, *числ*. ‘перший’ (У багатьох говірках). *ˈМати росˈказувала // і заǐшˈли ˈн’імц’і ˈперв·і / а тоˈд’і ўже ж ˈнаш·і* (Гонч); *П·ішˈла раˈботат’ в інте^иˈрнат / шес’т’ к·іˈломе^итр’іў хоˈдила ˈп·ішки / заробˈл’ала гˈрошеǐ // провоˈдила бˈрата ў ˈпервиǐ клас* (Перемож).

ПЕ́РВІНКА ‘корова, що перший раз отелилася’ (Підг).

ПЕ́РВІСТКА ‘корова, що перший раз отелилася’ (Розп).

ПЕ́РВІТКА ‘корова, що перший раз отелилася’ (Лозов).

ПЕРВОТЬО́ЛКА ‘корова, що перший раз отелилася’ (Гонч, Мир). *Йа ǐ теˈл’ат ˈпасла / і коˈроў ˈпасла // тоˈд’і там одˈна ˈд’евоч’ка п·ішˈла дес’ уˈч’іт’с’а / і гˈрупа / первоˈт’олоч’ки / коˈроўки хаˈрош·і / оˈц’і первоˈт’олки / оˈц’у гˈрупу од:аˈли м·іˈн’і йіх* (Гонч).

ПЕРДУНЦІ́, *мн., бот.* ‘півники болотні, п. німецькі, п. сибірські (Iris pseudacorus L., i. germanica L., i. sibirica L.)’ (Гор).

ПЕРЕБАРАНЧА́ТИ ‘заважати’ (У багатьох говірках).

ПЕРЕБИ́РАНЕ ПОЛОТНО́, *ткац.* ‘полотно з візерунками’ (Ган).

***ПЕРЕБО́РЕЦЬ** ‘дитяча гра’ (Харк. зб., 59).

ПЕРЕВО́ДИНА ‘бантина’ (Біллуц, Мик).

ПЕРЕГО́Н ‘побічний рідкий продукт, що одержують під час збивання масла з вершків, сметани’ (Лим, Мир, Риб’ян, Шульг). *А оˈна шо там меˈн’і ˈйісти дас’т’ / куˈсоч’ок хˈл’іба та переᶦˈгон // молоˈко ж здаˈвала ўсе на молоˈч’арн’і / воˈна ˈжадна буˈла* (Риб’ян).

ПЕРЕ́ДНІК ‘фартух’ (ОлД).

ПЕРЕДО́ЙКА ‘ялова корова’ (Мир).

ПЕРЕДО́К ‘передня частина туші з ребрами, м’ясо з ребрами’ (Солід).

ПЕРЕДПІ́ЧЧЯ ‘припічок’ (У багатьох говірках).

ПЕРЕКИ́НУТИСЯ, *експрес.* ‘померти’ (Шт).

ПЕРЕКОТИПО́ЛЕ, *бот.* 1. ‘верблюдка гісополиста, в. блискуча (Corispermum nitidulum Klok., c. hyssopifolium L.)’ (Бонд); 2. ‘катран понтійський, к. татарський (Crambe pontica Stev. ex Rupr., c. tataria Sebeok.)’ (Бонд, Криз); 3. ‘курай іберійський, к. модринний, к. содовий, к. тамариксовидний, к. чіплянковий (Salsola iberica Sennen et Pau., s. laricina Pall., s. soda L., s. tamariscina Pall., s. tragus L.)’ (Данил); 4. ‘миколайчики плоскі, м. польові (Eryngium planum L., e. campestre L.)’ (Голуб, ДемО, Клим, Криз, Тр); 5. ‘нетреба звичайна, н. колюча (Xanthium strumarium L., x. spinosum L.)’ (Заайд).

ПЕРЕКРЬО́СТОК ‘роздоріжжя’ (Кррч).

ПЕРЕКУ́ПЩИК ‘перепродувач товару’ (Розп).

ПЕРЕКУ́С ‘підвечірок’ (Височ).

***ПЕРЕЛО́ГИ**, *мн.* ‘хвороба шлунку в коней’ (Харк. зб., 171, 195, 513).

***ПЕРЕПЕ́ЛКА** ‘дитяча гра’ (Харк. зб., 59, 277).

***ПЕРЕПІ́ЙЦЯ**, *обряд.* ‘полив’яний глечик, з якого свати на весіллі п’ють горілку, передаючи його навхрест через стіл, після того, як обміняються хлібами’ (Харк. зб., 841).

ПЕРЕ́ПІК, *кулін.* ‘буханець хліба, який, не помітивши, не дістали з печі з усією партією’ (Новайд).

ПЕРЕ́ПІЧКА, *кулін.* 1. ‘загальна назва хліба’ (Макіїв, Міл); 2. ‘буханець хліба, який, не помітивши, не дістали з печі з усією партією’ (Білк, Білов, Дмитр, Зорик, Куз, Поб, Тар); 3. ‘невеликий хліб із залишків тіста’ (Березів, Білк, Білов, Зак, Литв, Павл, Павлен, Піщ, Плуг, Поб); 4. ‘плоский, круглої форми, вибір із прісного тіста’ (Березів, Білк, Біллуц, Білов, Бонд, Донц, Осин, Підг, Привіл, Тар).

ПЕРЕПРЯДІ́ННЯ, *ткац.* ‘вузол на нитці’ (Новпск).

ПЕРЕПРЯ́ДКИ, *мн.*, *ткац.* ‘потовщене місце на нитці’ (Бонд).

ПЕРЕСА́ЛЮВАТИ ‘пересипати сіллю’. *ˈСало в йаш·ч’іˈки / це ш·ч’ас у банˈки / а тоˈд’і в йаш·ч’іˈки склаˈдали кусˈками / пе^{и}ре^{и}ˈсал’ували // і оˈто досˈтанеш куˈсок з ˈйаш·ч’іка з’йіў* (Білк).

ПЕРЕСНІ́ГИ, *мн.* ‘ковзанка’. *Хоˈдили на перес’ˈн’іги каˈтац’:а // на м·ішˈках хоˈдили каˈталис’ / на ˈсанках каˈталис’ / залиˈвали буˈгор там не^{и}даˈлеко сˈразу залиˈвали воˈдоĭ / і ну йак полуˈч’алос’ йак ˈкоўзанка таˈка / ˈтоже на ноˈгах там каˈталис’ // ну це перес’ˈн’іги так назиˈвайут’ / то шо там баˈгато буˈло с’ˈн’ігу / і там ˈтоже буˈло ўже в·ізˈд’е в·ін расˈтайе / а на перес’ˈн’ігах до с’іх пор мог леˈжат’* (Білк).

ПЕРЕТИ́КНО, *ткац.* ‘полотно з візерунками’ (Коляд).

ПЕРЕ́ТИЧКА, *ткац.* ‘поперечна кольорова смужка на зітканому полотні’ (Підг, Розп).

ПЕРЕХО́ДКА 1. ‘перелаз’ (Бул); 2. ‘кладка, споруда для переходу через річку’ (Бут, ЛозО). *Там буˈло то / воˈна ˈр’іч’ка і так роˈбили кˈладку з ве^{и}рˈби / оˈто ж ˈве^{и}рби оˈтак таˈких тоўсˈтих поˈложат’ / а тоˈд’і лоˈзойу і пе^{и}ре^{и}ˈходка буˈла* (ЛозО).

ПЕРЕШКОПИЛЯ́ТИ ‘вижити, незважаючи на небезпеку, тяжке захворювання’ (Шт).

ПЕРИ́НКА ‘щіточка для змащування сковороди’ (Литв, Прос).

ПЕРЛО́ВКА ‘тверда пшениця (Triticum durum)’ (Білов).

ПЕРИ́ЗВА, *обряд.* 1. ‘гості на весіллі’ (У багатьох говірках); 2. ‘весільний обряд’ (Новохт).

ПЕРО́ 1. ‘листя молодої цибулі’ (У багатьох говірках); 2. ‘листя молодого часнику’ (Білов, Велик, Голуб, Новбор, Новпск, Парн, Старб, Чмир, Шульг).

ПЕ́РСТІНЬ ‘перстень’ (Ант).

ПЕРСТО́ЛЛЯ ‘каркас стола’ (Олександроп).

ПЕРУ́ШКА ‘пральна дошка’ (Вр).

ПЕ́РЧИК, *бот.* 1. ‘гірчак альпійський, г. Беллардьє, г. березковидний, г. Китайбеля, г. новоасканійський, г. пісковий, г. почечуйний, г. розлогий, г. щавелелистий (Polygonum alpinum All., p. bellardii All., p. convolvulus L., p. kitaibelianum Sadl., p. novoascanicum Klok., p. arenarium Waldst. et Kit., p. persicaria L., p. patulum Bieb., p. lapathifolium L. p. p.)’ (Заайд); 2. ‘гірчак земноводний (Polygonum amphibium L.)’ (Заайд); 3. ‘гірчак перцевий, водяний перець (Polygonum hydropiper L.)’ (Заайд).

ПЕРШОЦВІ́Т, *бот.* 1. ‘брандушка різноколірна (Bulbocodium versicolor (Ker – Gawl.)’ (Вал, Вільх, Курячів); 2. ‘проліска дволиста (Scilla bifolia L.)’ (Курячів).

ПЕ́СИКИ, *мн.* ‘бакенбарди’ (Підг).

ПЕ́СТИК, **ПЕ́СТІК**, **ПЄ́СТІК** 1. ‘макогін’ (Білов, Мик, Підг); 2. ‘паличка, якою збивають масло’ (Білк, Велик).

ПЕ́ТРИК ‘слимак’ (Бул).

ПЕТРІ́В БАТІ́Г, *бот.* 1. ‘вероніка (Veronica L.)’ (Біл, Зах, Іл, МалЮ, Новп, Перш); 2. ‘зірочник гайовий, з. злаковий, з. ланцетовидний, з. середній (Stellaria nemorum L., s. graminea L., s. holostea L., s. media (L.) Vill.)’ (Заїк, Луб, Олек).

ПЕТУ́НКА, *бот.* ‘петунія (Petunia)’. *Пос|тавим ту|да пе|н’ок / з |диркойу ўнут|р’і / на|сипем ту|да зем|л’і і по|садим пе*[и]*|тунку / і у нас |буде |воз’л’е ў|хода шик ма|дерн* (Крем).

ПЕТУ́Х ‘пропуск під час косіння’ (Білов).

ПЕТУШИ́НІ СЕРЕ́ЖКИ, *мн.*, *бот.* ‘щириця (Amaranthus L.)’ (Зайц).

ПЕТУШКИ́, *мн.*, *бот.* ‘щириця (Amaranthus L.)’ (Зах, Іл).

ПЕТУШО́К-ЧІ-КУ́РОЧКА, *бот.* ‘бородач звичайний (Bothriochloa ischaemum (L.) Keng.)’ (Луг).

ПЕ́ТЯ, *дит.* ‘півень’ (Бул, Розп).

ПЄ́НА, *кулін.* ‘накип на відварі’ (Білов, Велик, Дмитр, КарС, Куз, Лим, Макіїв, Мир, Міл, Підг, Попів, Старб).

ПЄ́ЧКА ‘плита, кухонна піч’ (Мороз, Підг).

ПИЖ ‘дитяча гра’ (Вин, Міст). *І у пи|жа г|рали // ота|ка |палич’ка там ч’і |б·іл’ше^и^н’ка / в·ідс’і|л’а заст|ружат’ і в·ідс’і|л’а // і нас ба|гато / моло|д’ож·і / і ми ўсі по|падайемо / ж|муримос’ / а о|дин |кида у бур|йан / о|цеї |пижик / і кри^е^|ч’іт’ в·ін то|д’і / йак |кине / со|баки за пи^е^|жом // по|б·ігли ми за пи^е^|жом // о|то шу|кайем // йак наї|шоў цеї же |пижик хто / і ле^и^|тит’ же до |ц’ого / да|йе |ц’ому |пижик / о|то // не^и^ тої ўже то|д’і о|це шо йак ў|лове о|цеї |пижик / ух|вате / б·і|жит’ с’у|ди / а о|цеї у|же |буде |кидат’ то|д’і / шо ўло|виў |пижик // то|д’і у|с’і ж|мур’ац’:а / а в·ін |кида / і то хто |наїде тої |пижик / і о|то ж то|д’і |кида // інте^и^|ресна іг|ра* (Вин).

ПИЛИ́ТИ, *перен.* ‘лаяти когось довгий час’ (ОлД).

ПИ́ЛКИ, *мн.*, *бот.* ‘кмин звичайний (Carum carvi L.)’ (Бор).

ПИЛО́К ‘приймочки кукурудзи у вигляді пучка кіс на верхній частині супліддя’ (Брус, Литв).

ПИЛОРА́МЩИК ‘робітник, який пиляє дрова на дошки’ (Біллуц).

ПИЛЮГА́ 1. ‘пилюка’ (У багатьох говірках). *|Л’ітом на до|рог·і пил’у|ги по ко|л’іна // ў |д’ецтв·і ми |б·ігали по пил’у|г·і / йак по пу|ху // і ку|палис’а ў н’ії / йак гороп|ц’і // пил’у|га бу|ла |б·іла-|б·іла / і ми йак |миш·і у му|ц’і* (ЛозО); 2. ‘пильна дорога’ (Марк); 3. ‘пилок’. *На п·ід|мет’і |с’ійали коноп|л’у // а |пот’ім во|на ви^е^рос|тала і йі|йі у|же зри^е^|вали / ко|ли во|на цв·і|те |жоўти^е^ми кв·іточ’|ками / |саме то|д’і у них йе пи^е^л’у|га* (ПлП).

ПИЛЮЖА́ГА ‘пилюка’. *О|то тим тоўка|ч’ем тоўк|ли те п|р’ад’іво / пе^и^ре^и^ве^и^р|тали / тоўк|ли / а то но|гами м|йали // о|це |каждиї му|жик ч’і |женш·іна / хто ў с’ім|йі / ста|ноўл’ац’:а |коло г|руби / з |його пи^е^л’у|жаги бу|ло / те^и^|пер би заду|шиўс’* (Новн).

ПИЛЯ́КА ‘пильна дорога’ (Тим).

ПИ́ПА, *дит.* ‘пити’ (КрасП).

ПИРІ́Й, *бот.* 1. ‘житняк гребінчастий, ж. донський, ж. Лавренків (Agropyron pectinatum (Bieb.) Beauv., a. tanaiticum Nevski., a. lavrenkoanum Prokud.)’ (ДемО, Зайц, Тр); 2. ‘китник колінчастий, к. лучний, к. рівний, к. тростиновий (Alopecurus geniculatus L., a. pratensis L., a. aequalis Sobol., a. arundinaceus Poir.)’ (Бонд).

ПИРІ́Й-МИШІ́Й, *бот.* 1. ‘кипець гребінчастий, к. Делявіля, к. сизий (Koeleria cristata (L.) Pers., k. delavignei Czern. ex. Domin., k. glauca (Spreng.) DC.)’ (Литв); 2. ‘китник колінчастий, к. лучний, к. рівний, к. тростиновий (Alopecurus geniculatus L., a. pratensis L., a. aequalis Sobol., a. arundinaceus Poir.)’ (Литв).

ПИРОЖО́К, **ПІРОЖО́К**, *кулін.* ‘пиріжок’ (Біллуц, Бут, Велик, Куз, Новайд, Новчерв, Привіл, Солід).

ПИРЯ́ТИ ‘швидко бігати’. *А в·ін ту¦ди по ту с¦торону сто¦ла у с¦пал’н’у / с:¦пал’н’і ў ¦залу / ¦з:али і с’у¦ди ж о¦п·ат’ у ¦кухн’у // о¦т:ак / круга¦л’а пи¦р’айе* (Гонч).

ПИСКА́Р, **ПИСКА́РЬ**, **ПІСКА́РЬ**, *іхтіол.* ‘пічкур (Gobio)’ (Мик, Підг, Розп).

ПИ́СКЛЯТА, *мн.*, *мед.* ‘хвороба на шкірі ніг’ (Новпск).

ПИСКУ́Н, *іхтіол.* ‘маленька річна риба’ (Зорик).

ПИ́ТЯ, *дит.* ‘вода’ (Бул, КрасП).

ПИ́ХКАВКА ‘порхавка, кулястий гриб’ (Розп).

ПИХТЕ́РІ, *мн.*, *ірон.* ‘пухлі губи’ (Вр).

ПИ́ХТЯ ‘гладуха, непомірно товста жінка, дівчина’ (Лантр, Міл).

ПИЧИ́НА ‘одна з кам’яних чи дерев’яних опор печі’ (Вар).

ПИ́ЧКА ‘ґуля’ (ОлД).

ПИ́ШКА, *кулін.* 1. ‘плоский, круглої форми виріб із прісного тіста’ (Біллуц, Велик, Новохт, Червпоп, Чмир); 2. ‘оладок’ (Калм, Крем, Новайд, Старб); 3. ‘приплюснутий, поколотий ножем хлібець з кислого тіста, спечений на сковороді’ (Білов,

Велик, КарС, Микол, Міл, Новайд, Півн, Плуг, Семик, Стр, Тар, Червпоп).

ПИ́ЩА, **ПІ́ЩА** ‘загальна назва їжі’ (Новайд, Прос, Солід).

ПІА́ЛА 1. ‘череп’яна посудина, схожа на широку чашку, у якій зазвичай подають страву до столу’ (Бут, Новчерв); 2. ‘фарфорова або фаянсова посудина для пиття’ (Білк, Микол).

ПІА́ЛКА 1. ‘череп’яна посудина, схожа на широку чашку, у якій зазвичай подають страву до столу’ (Новчерв); 2. ‘фарфорова або фаянсова посудина для пиття’ (Білк, Поб).

ПІВ БУХА́НКИ ‘великий шматок хліба’ (Поб).

ПІВДІ́ВКА ‘дівчина-підліток’ (Юр).

ПІ́ВНИКИ, *мн.*, *бот.* ‘купина багатоквіткова, к. пахуча (Polygonatum multiflorum (L.) All., p. odoratum (Mill.) Druce.)’ (Макарт).

ПІ́ВНИК-КУ́РОЧКА // **ПІ́ВНИКИ-І-КУ́РОЧКИ**, *бот.* 1. ‘півники болотні, п. німецькі, п. сибірські (Iris pseudacorus L., i. germanica L., i. sibirica L.)’ (Гор, Мик); 2. ‘китник колінчастий, к. лучний, к. рівний, к. тростиновий (Alopecurus geniculatus L., a. pratensis L., a. aequalis Sobol., a. arundinaceus Poir.)’ (Гор); 3. ‘пирій (Tanacetum vulgare L.)’ (Мик).

ПІВ ПАЛЯНИ́ЦІ ‘великий шматок хліба’ (Зорик).

ПІВ ХЛІ́БА ‘великий шматок хліба’ (Макіїв).

ПІВ ХЛІБИ́НИ ‘великий шматок хліба’ (Біллуц, Донц, Зорик, Калм, Колом, Лим, Мир, Міл, Підг).

ПІДБІ́Р ‘каблук’ (Біллуц).

ПІДБО́ЙКА, **ПОДБО́ЙКА**, *ков.* ‘спеціальний молоток з плоскою робочою поверхнею й заокругленою окрайкою для вирівнювання й обробки поковок’ (Білг, Ковп, ЛозО, Перем).

ПІДБОРО́ДОК ‘підборіддя’ (Підг).

ПІДБОРО́ЗНИЙ ‘віл з лівого боку’ (Макіїв).

***ПІДВЕСІ́ЛОК**, **ПОДВЕСІ́ЛОК**, *обряд.* ‘гуляння дружок у молодої за один-два дні до весілля’ (Харк. зб., 630, 742, 795, 825, 839, 872, 964).

ПІДВІ́КНА ‘частина стіни, розташована під нижньою частиною вікна’ (Шт).

ПІДГОВО́РЩИК ‘чоловік, хлопець, який підбурює на недостойні вчинки’ (Бар, Брус, Євс, Кудр, Литв).

ПІДГОВО́РЩИЦЯ ‘жінка, дівчина, яка підбурює на недостойні вчинки’ (Бар, Брус, Євс, Кудр, Литв).

ПІДГО́РІВКА ‘рівнина біля підвищення, місце під горою’ (Білк, Білов, Обор).

ПІДГОРІ́ВШИЙ, *кулін*. ‘буханець хліба, який, не помітивши, не дістали з печі з усією партією’ (Куз, Новчерв, Смол).

ПІДГО́РОК 1. ‘рівнина біля підвищення, місце під горою’ (Нов, Обор); 2. ‘підніжжя гори, нижня частина, звідки починається її підйом’ (Обор).

ПІДДА́ШКИ, **ПІДТА́ШКИ**, **ПІТТА́ШКИ**, *мн*. ‘необгороджений коридор перед хатою (навіс)’ (У багатьох говірках).

ПІДДА́ШНЕ ‘частина будівлі між внутрішнім приміщенням і дахом’ (ОлД).

ПІДЖАЛЬО́ВУВАТИ ‘жаліти’. *Йаˈк·і ˈн’імц’і буˈли таˈк·і / шо п·іджаˈл’овували / хто ˈкаже і куˈсок хˈл’іба дас’т’* (Піщ).

ПІДЖЕНИ́ЛЬНИК, *обряд*. ‘свідок, який на весіллі веде молодого’ (Пров).

ПІДЖИВА́ТИСЯ ‘обживатися’. *Ну приїˈшоў же ˈбат’ко з воїˈни / даˈли ˈземл’у / даˈли нам с’ім дес’аˈтин / сˈтали тˈрошки п·іджи*^{е}*ˈвац’:а ўже // своˈйе буˈло* (Литв).

ПІДЖИГА́ТЕЛЬ ‘чоловік, хлопець, який підбурює на недостойні вчинки’ (Вар, Каськ, Тар).

ПІДЖИГА́ТЕЛЬКА ‘жінка, дівчина, яка підбурює на недостойні вчинки’ (Вар, Каськ, Тар).

ПІДЖИ́ГУВАЧ ‘чоловік, хлопець, який підбурює на недостойні вчинки’ (Вис, Каськ, Міл, Руд).

ПІДЖИ́ГУВАЧКА ‘жінка, дівчина, яка підбурює на недостойні вчинки’ (Вис, Каськ, Міл, Руд).

ПІДЗО́РНИК ‘мережане покривало’ (Чмир).

ПІДИ́ПНИК, *млин.* ‘підшипник, у якому крутиться кінець вала водяного колеса у млині’ (Зорик).

ПІДКА́ТУВАТИ, **ПОДКА́ТУВАТИ**, *ков.* ‘вигладжувати круглі поковки’ (Бар, Вільш, Ков).

ПІДКОЛІ́НКА ‘голінка’ (Розп).

ПІДКУ́МОК ‘чоловік куми’ (Алч).

ПІДЛА́ПОК ‘маленький чоловік, хлопець’ (Б-Пл).

ПІДЛИ́ЗА ‘місце, де вода підмиває берег’ (Тр).

ПІДЛИ́ЗЛИВИЙ ‘улесливий’ (У багатьох говірках).

ПІДЛОКО́ТНИК ‘підвіконня’ (Данил, НижБ).

ПІДМАРЕ́ННИК, **ПІДМАРЕ́ННІК**, **ПІДМАРИ́ННИК**, **ПОДМАРЕ́ННІК**, *бот.* 1. ‘підмаренник (Galium L.)’ (Заїк, Клим, Коляд, Луб, Міст, НижД, Олек, Преоб, Руд); 2. ‘бурачок пустельний (Allyssum desertorum Stapf.)’ (Заїк, Луб, Олек).

ПІДМЕ́Т ‘ділянка, на якій росли коноплі’. *На п·ід|мет’і |с’ійали коноп|л’у // а |пот’ім во|на ви^е^рос|тала і йі|йі у|же зри^е^|вали* (ПлП).

ПІДМЕ́ТА, *ткац.* ‘кілька горсток конопель, зв’язаних перед їх вимочуванням’ (Баг).

ПІДМЕ́ТИ, *мн.*, *ткац.* ‘коноплі, нарізані на низьких місцях’ (Білов, Гор, Литв).

ПІДМЕ́ТОК ‘підошва у взутті’ (Біллуц).

ПІДМО́ЇНА ‘місце, де вода підмиває берег’ (Бул).

ПІДО́ШВА 1. ‘товста балка, що є основою дерев’яної стіни’. *Сна|ч’ала к|лали п·і|дошву / по|том дру|ге |дере^и^во* (Зорик); 2. ‘долівка’ (Куряч, Рудов). *|Полу ў нас не^и^|ма / п·і|дошву |виклали з г|лини / та так і жи^е^ве^и^|мо* (Куряч); 3. *ков.* ‘нижня частина ковадла’ (ГорБ, Перем, Приш).

ПІДПА́Р ‘земля, виорана на зиму’ (Тим).

ПІДПЕ́ЧИНА ‘підпіччя’ (ОлН).

ПІДПЛІ́ЧНИКИ, *мн.* ‘підкладка або вставка в чоловічій сорочці народного крою від плечей до половини грудей і спини’ (Мик).

ПІДПЛУ́ЖНИК ‘леміш, частина плуга’ (Підг).

***ПІДПО́ЛЗЕНЬ** ‘дитяча гра’ (Харк. зб., 60).

ПІДРИ́В ‘місце, де вода підмиває берег’ (Міст, Нещер).

ПІДСНІ́ЖНИКИ, **ПОДСНЄ́ЖНИКИ**, *мн.*, *бот.* ‘брандушка різноколірна (Bulbocodium versicolor (Ker – Gawl.)’ (Бор, Клим, Коляд, Лим, Міст, НижД, Ол, Підг, Піск, Преоб).

ПІДСО́НЦЕ ‘освітлений сонцем схил гори, горба’ (Павл).

ПІДСТА́ВКА, *ков.* 1. ‘ковальська форма для пробивання різних за формою й розміром отворів’ (Приш); 2. ‘дубова колода для ковадла’ (Вал).

ПІДСТАНО́ВКА, *ков.* ‘дубова колода для ковадла’ (Вал).

ПІДСТЕ́ЖКА ‘підкладка під теплий одяг’ (Підг).

ПІДСТО́ЛЬНИК ‘шухляда в столі’ (Крим, Перш, Юр).

ПІДСТРІКА́ТЄЛЬ ‘чоловік, хлопець, який підбурює на недостойні вчинки’ (У багатьох говірках).

ПІДСТРІКА́ТЄЛЬКА ‘жінка, дівчина, яка підбурює на недостойні вчинки’ (У багатьох говірках).

ПІДСТРІКА́Ч ‘чоловік, хлопець, який підбурює на недостойні вчинки’ (У багатьох говірках).

ПІДСТЬО́ЛКА ‘підстилка’. *А то|д’і ста|нок / ну йак ве*[и]*рс|тат’ / на |нейі на|кач’уйеш // о|дин вал о|це ж та|кий на|кач’уйеш ни*[е]*т|ки / а то|д’і / йак тч’еш п·ітс’|т’олки / на дру|г·і на|кач’уйец’:а* (Мороз).

***ПІДТИ́КА**, **ПІДТО́КА** ‘частина воза’ (Харк. зб., 315, 411).

ПІДХАЛІ́М 1. ‘лицемір’ (Бар, Вар, Полов, Хв); 2. ‘підступник’ (Нещер, Полов).

ПІДХАЛІ́МКА 1. ‘лицемірка’ (Бар, Вар, Полов, Хв); 2. ‘підступниця’ (Нещер, Полов).

ПІДХВА́Т, *риб.* ‘снасть, якою підхоплюють і витягують зловлену рибу’ (Зорик).

ПІДЧИНЯ́ТИСЯ ‘підкорятися’ (КрасП).

ПІДША́ЛЬНИК ‘велика хустка’. *Моло|д’і / сог|лас’н’і / бат’|ки сог|лас’н’і / пе^и^ре^и^р’і|зайут’ хл’і|бину / і с|ваха о|ц’а / шо |дома ж / у|же моло|дойі |мати / пе^и^ре^и^ў|йазуйе тих сва|т’ів // раз пе^и^ре^и^ў|йазуйе / моло|дого пе^и^реўйа|зала тим п·ід|шал’ником та|ким кра|сивим і сва|т’іў / с|вата |саме г|лаўне* (Литв).

ПІДША́ЛЬОК ‘велика хустка’. *Це ж те^и^|пер у шап|ках / а то|д’і бу|ло // п·ід|шал’ки сп·іц’і|ал’но бу|ло // йа |баб·і |Моц’і од:а|ла та|киї п·ід|шал’ок / у |мене йіх два бу|ло // то шо те^и^|пер бол’ш·інцт|во у шап|ках // а то|д’і шап|к·іў не^и^ бу|ло* (Баб).

ПІДШИ́ЙОК ‘нижня частина ярма’ (Зорик).

ПІДШПИГО́ВУВАЧ ‘чоловік, хлопець, який підбурює на недостойні вчинки’ (Гол, Шт).

ПІДШПИГО́ВУВАЧКА ‘жінка, дівчина, яка підбурює на недостойні вчинки’ (Гол, Шт).

ПІДШТРИ́КУВАЧ ‘чоловік, хлопець, який підбурює на недостойні вчинки’ (Бонд, Прост, Хв).

ПІДШТРИ́КУВАЧКА ‘жінка, дівчина, яка підбурює на недостойні вчинки’ (Бонд, Прост, Хв).

ПІЙСЯ́Т, *числ.* ‘п’ятдесят’ (У багатьох говірках). *О|це дв·і |йаблун’і це ўже йа са|дила // у п·ії|с’ат / |шостому го|ду йа йіх поса|дила // у|же п·ії|с’ат два |года йім* (Білк); *А ў кол|госп·і т|реба бу|ло д|в·іс’т’і п·ії|с’ат трудод|н’іў в·ідро|бити // ко|лис’ за о|дин ден’ |ж·інку су|дили* (Свист).

ПІКЛУ́Н ‘дбайливець’ (Кудр, Піс).

ПІКУ́ЛЬНІК, *бот.* ‘жабрій ладанний (Galeopsis ladanum L.)’ (Вал, Вільх).

ПІЛІКА́Н, *перен.* ‘чоловік, хлопець з великим носом’ (Розп).

ПІЛЬО́НКА ‘пелюшка’ (У багатьох говірках).

ПІНА́Л ‘шухляда для посуду’ (Мир).

ПІО́НІЯ, *бот.* ‘жоржина периста (Dahlia pinnata Cav.)’ (Данил).

ПІ́ПЕЛЬ, *орнітол.* ‘перепел (Coturnix coturnix)’ (ОлД).

ПІРИ́ЧКА ‘скошена трава’ (Вр).

ПІР’ЇНА ‘щіточка для змащування сковороди’ (Білов, Височ, Донц, Малх, Тр).

ПІР’ЇНКА ‘щіточка для змащування сковороди’ (Біллуц, Бонд, Кон, Марк, СтЛ).

ПІ́Р’Я 1. ‘листя молодої цибулі’ (У багатьох говірках); 2. ‘листя молодого часнику’ (Лантр, Тр, Берез, Новник, Хом, Гонч, Сват, Свист, Ман, Заайд, Новр, Новпск, Піск, Сич, Криз, Новайд, Дмитр, Цар, Обоз); 3. ‘листя качана кукурудзи’ (Макіїв); 4. ‘щіточка для змащування сковороди’ (Білк, Бут, Весел, Дмитр, Мороз, Павл, Півн, Підг, Поб, Тр, Шпот).

ПІ́Р’ЯЧКО 1. ‘листя молодої цибулі’ (Бонд, Бондар, Брус, Верхбогд, Вес, Голуб, Гонч, Калм, Куряч, Литв, Макіїв, Новбор, Піск, Риб’ян, Сват, Стр, Чмир). *ˈП·ірйач’ко ўс’іѓˈда ˈр’іже^{и}м в окˈрошку* (Макіїв); 2. ‘щіточка для змащування сковороди’ (Микол, Мир, Обор, Пет, Пiщ, Чмир). ◊ **ПІ́Р’ЯЧКА ТОБІ́ В РУ́КИ** (Ган), ◊ **ПІ́Р’ЯЧКО ТОБІ́ ДЛЯ ЛЕ́ГКОСТІ** (Прив) ‘побажання гарної, без перешкод дороги’.

ПІРЦЕ́[1] ‘листя молодої цибулі’ (Зак, Макарт).

ПІРЦЕ́[2], **ПЕРЦЕ́** ‘щіточка для змащування сковороди’ (У багатьох говірках).

ПІ́РЧИКИ, *мн.* 1. ‘листя молодої цибулі’; 2. ‘листя молодого часнику’ (Можн).

ПІ́СИЩЕ, **ПІСИ́ЩЕ** 1. ‘відкрита розробка неглибоко розташованих покладів піску’ (Вільш, Заг, Калм, КрасП, Науг); 2. ‘низинно-піщане місце’ (Нов); 3. ‘ґрунт із значною домішкою піску та глини’ (Нов); 4. ‘піщаний ґрунт’ (Луг).

ПІСКАРЬО́НОК, *іхтіол.* ‘в’юн (Misgurnus)’ (ОлД).

ПІСКОВИ́ЦЯ ‘ґрунт із значною домішкою піску та глини’ (Парн).

ПІСКУ́РЬ, *іхтіол.* ‘пічкур (Gobio)’ (Макіїв).

ПІСЛЯОБІ́Д ‘підвечірок’ (Підг).

ПІСНЯ́К ◊ **ПІСНЯКА́ РІ́ЗАТИ** ‘співати’. *Баˈби ш йак ˈт’іки на п·ідˈводу ˈс’адут’ / ўже ˈп·іс’н’ака ˈр’ежут’* (Мик).

ПІСНЯ́Р, *орнітол.* ‘соловей (Luscinia)’ (Шульг).

ПІСО́ЧНИЦЯ ‘ґрунт із значною домішкою піску та глини’ (Воєвод).

ПІ́СЬМА, *бот.* 1. ‘кульбаба (Taraxacum)’ (Гор); 2. ‘молочай (Euphorbia L.)’ (Гор).

ПІСЬМО́ ‘лист’ (У багатьох говірках). *У Ч’еі|л’аб·ін’с’к·і в·ін ра|ботаў / |п·іс’ма нам пи|саў / ш·ч’е ї г|рошеї приси^е|лаў* (ЛозО); *А то|д’і д|руге п·іс’|мо полу|ч’іли / шо / |каже бу|ли в бо|йу / а |зараз на дес’атид|н’евному |од:ис’і // і о|то п·іс’|мо те пос’|л’ідн’е йак полу|ч’іли // ну / мо|йа с’ім|йа не сохра|нила те п·іс’|мо / |даже тре^и у|гол’нич’ком бу|ло на|писане і каранда|шом на|писано* (Мир).

ПІХОРНУ́ТИ ‘штовхнути’. *Йа йі|йі з |хати го|н’у // а во|на не^и їде // йа йі|йі йак п·іхор|нула з кал’і|дора // о|на поле^и|т’іла // йа йі|йі |випхнула аж за дв·ір / до ка|лонки* (Прост).

ПІЧЕ́ННЯЧКО ‘печиво’ (Гонч, Литв). *В·ін ме^и|н’і і шико|ладки о|то да|ваў / і п·і|ч’ен’:ач’ко да|ваў / п·ід|кормл’уваў* (Гонч).

ПІШАДРА́ЛА, *присл.* ‘пішки’ (У багатьох говірках).

ПІША́К ‘пішохід’ (Бул).

ПІШАКО́М, *присл.* ‘пішки’ (Білов, Кррч, Юр).

ПІШКО́М, *присл.* ‘пішки’ (У багатьох говірках). *Ту|ди п·іш|ком ми хо|дили / то|д’і по|н’ат’ійа ни^е і|мели |йіздит’* (Литв); *|Йіхаў йа|киїс’ |д’ад’ко на ко|н’аках / на са|н’ах // і он нас п·ідоб|раў / п·ід|в·із нас т|рошки / йа не^и з|найу / ч’і до са|мойі до|м·іўки / ч’і ми ш·ч’е п·іш|ком іш|ли* (Риб’ян).

ПІЩА́ЛЬ ‘ґрунт із значною домішкою піску та глини’ (Білов, Семик).

ПІЩА́НЕЦЬ ‘ґрунт із значною домішкою піску та глини’ (Білов, Семик).

ПІЩА́НИК 1. ‘берег річки’ (Піщ); 2. ‘яма на піску’ (Тим); 3. ‘низинно-піщане місце’ (ВерхП, Лантр).

ПІЩАНИ́ЦЯ ‘супісок, ґрунт із значною домішкою піску й глини’ (Зорик, Степ).

ПІЩА́НКА ‘ґрунт із значною домішкою піску та глини’ (Бут, Кам’ян, Міст, Павл).

ПЛАВИНА́ ‘плав, різні речі, що пливуть в річці суцільним потоком’ (Луб, Міст, Павл, Парн).

ПЛАВУ́Н[1], *орнітол.* ‘самець крячка річкового (Sterna hirundo)’ (Дем’ян).

ПЛАВУ́Н[2], **ПЛАУ́Н**, **ПЛАКУ́Н**, *бот.* 1. ‘бирючина звичайна (Ligustrum vulgare L.) (Біл); 2. ‘плакун верболистий, п. прутовидний (Lythrum salicaria L., l. virgatum L.)’ (ДемО, Зайц, Тр).

ПЛАВУНЕ́ЦЬ, *ентомол.* ‘водолюб великий (Hydrous piceus)’ (Біллуц).

ПЛАЗУ́ЧИЙ ‘підлесливий’ (Бул, Риб’ян).

***ПЛА́КАСНИК**, *обряд.* ‘весільний хліб, над яким молода плаче, коли на неї одягають кокошник’ (Харк. зб., 535).

ПЛА́КАТИСЯ, ‘скаржитися’. *Йак при^{е}ˈйіхала ˈТан’а ˈВал’іна / а Оˈл’анка і пˈлач’ец’:а ої / ˈТан’е^{і}ч’ка / та ї не^{и}ˈмайе н’і коˈп·ійеч’ки / н’і ˈп·ен’с’ійі хоч’ тоˈб·і йаˈкиї руб дат’* (Півн).

ПЛАКУ́ТЬ ‘стебла й листя кавунів і динь’ (Данил, Семик).

***ПЛАН** ‘рівна вулиця’ (Харк. зб., 98).

ПЛАНЕ́ТА ◊ **ГЛЯ́НУТИ В ПЛАНЕ́ТУ** ‘передбачити майбутнє’. *Буў / йак йоˈго не^{и} назˈву по ˈіме^{и}н’і ˈоч’:е^{і}ству / це ж моˈйе ˈд’ецтво / йа ж зˈнайу / шо в·ін д’ід Хˈвед’ір буў / йоˈго даˈўно ўже не^{и}ˈмайе / і оˈце буˈло гˈл’ане ў плаˈнету і сˈкаже / аˈбо ˈзам·іж туˈди не хоˈди / аˈбо там тоˈб·і не ˈжити / аˈбо сˈкаже с’ˈк·іки тоˈб·і гот ˈжити* (ОлБ).

ПЛАТО́К ‘хустка’ (У багатьох говірках). *ˈМати зн’іˈма фаˈту / а све^{и}кˈруха заўˈйазуйе йії плаˈток* (Пант); *Йак тˈкали те полотˈно / так на тої гˈреб·ін’ нами^{е}ˈкали пˈр’ад’іво / а то ˈйес’л’і дˈл’ін:а ˈвоўна / ˈнада напˈр’асти на плаˈток тоˈнесе^{и}н’ко-тоˈнесе^{и}н’ко* (Новник); *Ме^{и}ˈн’і те ˈл’іто пˈрем·ійу даˈли / два платˈки / плаˈток ˈб·іл’шиї і плаˈток ˈменшиї* (ВерхД).

ПЛАЩИНА́ ‘рівнина’ (Павл).

ПЛЕС 1. ‘вільна від заростей, відносно глибока спокійна ділянка якої-небудь водойми’ (ЛозО); 2. ‘широка частина річки’ (Зорик).

ПЛЕСКУ́ХА ‘балакуча жінка, дівчина’ (Бунч).

ПЛЕ́ТІ, **ПЛІ́ТІ**, *мн.* ‘стебла й листя гарбуза’ (Данил, Семик, Тр).

ПЛЕТІ́ННЯ, *збірн.* ‘стебла й листя огірків’ (Тр).

ПЛЕТУ́ХА, *бот.* 1. ‘квасоля з витким стеблом (тичкова) (Phaseolus)’ (Сват); 2. ‘іпомея пурпурова (Ipomoea purpurea L.)’ (НижД, Преоб).

ПЛЕТЬО́НКА, **ПЛІТЬО́НКА** 1. ‘пляшка, обплетена лозою’ (Білк, Литв, СтЛ); 2. ‘недорозвинений качан кукурудзи’ (Новастр).

ПЛЕТЮ́ЧКА, *бот.* ‘квасоля з витким стеблом (тичкова) (Phaseolus)’ (Новпск).

ПЛЕЦ 1. ‘садиба’ (У багатьох говірках); 2. *‘дворове місце, ділянка землі, яку сільська громада виділяє сім’ї для будівництва власної садиби’ (Харк. зб., XXVII).

ПЛЕЦЬ 1. ‘город’ (Розп); 2. ‘садиба’ (Розп).

ПЛІ́ВОЧКА ‘лушпайки з молодої картоплі’ (Донц, Новб).

ПЛІДНИ́ЦЯ ‘свиноматка’ (Мир).

ПЛІ́НКА, **ПЛЬО́НКА**, *кулін.* ‘коричнева чи кремова плівка, що виникає на молоці під час пряження’ (Білов, Весел, Малх, Новастр, Сват, Шпот, Юр).

***ПЛІСНІВКА**, *мед.* ‘пліснявка, грибкова хвороба ротової порожнини’ (Харк. зб., 191).

ПЛІТЬ ‘батіг’ (Білк, Паньк).

ПЛІШІ́, *мн.* ‘місце, пропущене при оранці, сіянні’ (Підг, Червпоп, Крем, Новастр).

ПЛОСКІНИ́НА, *ткац.* ‘одне волокно конопель’ (Лим).

ПЛО́СКІНЬ, ПЛО́СТІНЬ, *ткац.* ‘рослина, яку використовують для прядіння ниток’ (Кам’ян, Мус, Новник, Семик). *ˈС’ійут’ оˈце ˈс’імйа із ве*^{и}*сˈни / воˈно виросˈтайе / ви*^{е}*росˈтайе і ˈм·іжду ˈними таˈка одˈна сте*^{и}*ˈблина таˈка ч’і йак оч’е*^{и}*риˈтина / ˈопш·ім нази*^{е}*ˈвалас’а пˈлос’т’ін’ // воˈна / пˈлос’т’ін’ / упе*^{и}*ˈрет*

ви^{е}би^{е}ˈралас’а // ви^{е}би^{е}ˈрайут’ ту пˈлос’т’ін’ / а ˈмат’ірка уˈже оˈце ˈбуде с тим наˈс’ін’:ач’ком / шо йоˈго ж ˈбудут’ молоˈтит’ // пˈлоск·ін’ ˈвибе^{и}рут’ / поўˈйажут’ у ˈгорстки (Новник).

ПЛОСКОВИНА́ ‘рівнина на підвищенні’ (Гор).

ПЛОТИ́НА ‘штучне перегородження в руслі річки’ (Лантр, Прив).

ПЛО́ТНИЙ ‘ситний, який добре насичує’ (Велик, Розп).

ПЛО́ТНИК ‘столяр’ (У багатьох говірках). *А ˈбат’а ў ˈме^{и}не сам пˈлотник і так ме^{и}ˈн’і гоˈворит’ / ˈдоч’іч’ка / коˈли ме^{и}ˈн’і буˈло тˈрудно / ти ме^{и}ˈн’і п·ішˈла наўстˈр’еч’у / ти ме^{и}ˈн’і посоˈбила / а те^{и}ˈпер моˈйа ˈоч’ер’ед’* (Новник).

ПЛОТНИКУВА́ТИ ‘столярувати’. *Д’ід м·ії плотни^{е}куˈваў / роˈбиў ˈхати / і столˈб·анки роˈбиў / і ˈрубле^{и}н’і роˈбиў ˈхати / і роˈбиў в·ін і по пˈлотни^{е}ц’кому / і по стоˈл’арному / ˈдаже шахваˈнери роˈбиў* (Бул).

ПЛО́ТНИЧАТИ ‘столярувати’ (Біллуц).

ПЛО́ТНЯ ‘столярна майстерня’ *ˈРан’ше у нас ву сиˈл’і буˈла колˈхозна пˈлотн’а // роˈбили там Каˈл’ужниї Гриˈгор’ії ˈЙакоўл’ович і Че^{и}ˈрˈн’аўс’киї Іˈван Андˈр’ійович // мужиˈки буˈли руˈкас’т’і / робоˈт’аш·ч’і / н’іˈколи б·ез роˈботи ни сиˈд’іли // роˈбили воˈни стоˈли / ˈлаўки / ос’ˈл’ін’ц’і / табуˈр’етки / стулˈки / с’ˈт’іл’ч’іки / а ˈсамими коˈзирними буˈли у них д’іˈвани* (Воєв).

ПЛОХЕ́НЬКО, *присл.* ‘погано’. *Плоˈхен’ко жи^{е}ˈли ў Голуˈб·іў наш·ˈч’от хар’ˈч’іў / б·ідˈнен’ко жиˈли* (Нещер).

ПЛОХИ́Й 1. ‘поганий’ (У багатьох говірках). *Диˈтинство ˈдуже плоˈхе буˈло / буˈло нам по ˈдес’ат’ гот / у колˈхоз’і ˈнада буˈло роˈбит’ / хл’іп виˈраш·ч’уват’* (Смол); 2. ‘який народився мертвим (про дитину)’ (ОлД).

ПЛО́ЩА, *ков.* ‘верхня робоча частина ковадла’ (Вал).

ПЛОЩА́ДКА, *ков.* ‘верхня робоча частина ковадла’ (Білг, Ков, Куряч, Мик).

ПЛО́ЩАДЬ, *ков.* ‘верхня робоча частина ковадла’ (Чорн).

ПЛУГА́Ч ‘чоловік, хлопець, який оре землю’ (Хруст).

ПЛУТ ‘шахрай’ (Біллуц, Мороз, Прост).

ПЛЬО́НОЧКА, *кулін.* ‘коричнева чи кремова плівка, що виникає на молоці під час пряження’ (Березів, Білк, Біллуц, Макіїв, Микол, Смол).

ПЛЬО́ХАТИ ‘іти не поспішаючи’ (Вр).

ПЛЮ́ШКА[1], *кулін.* ‘приплюснутий, поколотий ножем хлібець з кислого тіста, спечений на сковороді’ (Новайд).

ПЛЮ́ШКА[2] ‘жіночий верхній одяг’ (Біллуц, Преоб, Смол). *З’і|мойу |женш·ч’іни но|сили пал’|то ў |кого йе ч’і там п|л’ушка / то|д’і бу|ли та|к·і п|л’ушев·і |кофти* (Преоб); *О|там у|же ў ш·ії|с’атих го|дах пойа|вилос’а пл’уш|ки / |модн’і бу|ли |ч’орн’і / бу|ли пл’уш|ки ĭ по|шит’і кра|с’іво // ну це та|ке / йак |курточ’ка / |т’іки о|на / йа гл’а|ди ĭ не^и з|найу шо о|но за ма|тер’ійа бу|ла / ну кра|с’ів·і бу|ли пл’уш|ки* (Біллуц); *У цеĭ ден’ у|се се^и|ло позб·і|галос’а у центр // |даже т’і |баби / йа|к·і по д|вац’:ат’ год не ви^е|ходи^ели з |хати / понад’і|вали сво|йі п|л’ушки / плат|ки допо|топн’і ĭ попри^е|ходи^ели на |н’імц’іў ди^е|виц’:а / йак на зв·і|рине^иц’ // у|се се^и|ло позб·і|галос’а* (Смол).

ПО СВІ́ТЛОМУ, *присл. спол.* ‘у світлу частину дня’ (Олександрів).

ПО СІ ПО́РИ, *присл. спол.* ‘дотепер, до цього часу’. *М·ій ч’оло|в·ік та|киĭ же буў / ко|роўка ў |його бу|ла / та то|д’і ўже йак поже^и|нили^ес’а / то|д’і ўже йа на ком|байн’і ро|била / і в·ін зо м|нойу ро|биў / на т|рахтор’і ро|биў / на ком|байн’і ро|биў // на ма|шин’і ро|биў / а тут воĭ|на ў |сорок |першому го|ду ўс|пихнула / ĭ заб|рали йіх // і по с’і |пори не^и|ма* (Тан).

ПО ЦЕЙ ДЕНЬ, *присл. спол.* ‘дотепер, до цього часу’ (У багатьох говірках).

ПОБАГА́ТО, *присл.* ‘багато’ (Кррч).

ПОБЕРУ́ХА ‘жебрачка’ (Бул).

ПОБЕРУ́ШКА ‘жебрачка’ (ОлД).

ПОБЄ́Л ‘побілка, шар білої крейди, нанесений на стіни’ (Ган).

ПОБЄ́ЛКА ‘побілка, шар білої крейди, нанесений на стіни’ (Розп, Шульг, Юр). *Да|ваĭ |будемо у|борку гене|рал’ну |д’елат’ / бу|дем по|б·елку с’т’ен ро|бит’* (Шульг).

ПОБИ́ТОК ‘потолочений худобою посів’ (ОлД).

ПОБІ́Л ‘біла глина для побілки’ (Зорик).

ПО́БОВТЕНЬ ‘бовтун, зіпсоване яйце’ (Вар).

ПОБРАТА́Н ‘побратим’ (Біллуц, Бул).

ПОБРЬО́ХАТИСЯ ‘поплескатися, похлюпатися якийсь час’. *Ўже с|коро і |мор’а не^и |видно |буде / с’|т’іки |буде |мусора / п|риўдец’:а ту|нел’ рит’ / с|коро м·ет|ро |будем до |мор’а прори|ват’ / шоб |вил’істи там поб|р’охац’:а* (Крем).

ПОВАКУІ́РУВАТИСЯ ‘евакуюватися’. *|Саме ж та|к·і тракто|ристи / комбаĭ|нери / йіх же заб|рали / і то|д’і во|ни дес’ поваку|ірувалис’ з у|сими із тракто|рами* (Мир).

ПО́ВАР, **ПО́ВАРЬ** ‘кухар’ (У багатьох говірках).

ПОВАРИ́ХА ‘кухарка’ (Куз, Павлен, Привіл, Прос).

ПОВАРЬО́ШКА ‘ополоник’ (У багатьох говірках).

ПОВАРЮВА́ТИ ‘процес приготування їжі’ (Білк).

ПОВАРЯ́ ‘кухар’ (Обор).

ПОВЕЛИ́КА, **ПОВЕЛІ́КА**, **ПОВІЛІ́КА**, *бот.* 1. ‘плетуха звичайна (Calystegia sepium)’ (Юр); 2. ‘березка польова (Convolvulus arvensis L.)’ (НижД); 3. ‘іпомея пурпурова (Ipomoea purpurea L.)’ (Вруб, Голуб, Жов, Клим, Крим, Луг, Мик, Мороз, Слсрб, Шелест).

ПОВЗУ́Н, *зоол.* ‘вуж звичайний (Natrix natrix)’ (Кам’ян).

ПОВЗУ́ЧА ЩЕРИ́ЦЯ, *бот.* ‘портулак великоквітковий, п. городній (Portulaca grandiflora Hook., p. oleracea L.)’ (Бонд, Криз).

ПОВІЮ́ХА, *зневажл.* ‘жінка, дівчина, яка часто ходить у гості без запрошення’ (Ган).

ПОВОРО́ТНИКИ, *мн.*, *ткац.* ‘кілочок у снувальниці’ (Паньк).

ПОВСЕГДА́, **ПОВСІГДА́**, *присл.* ‘завжди’ (У багатьох говірках).

ПОГА́НА ХВОРО́БА, *евф.* ‘сифіліс’ (Юр).

ПОГА́НКА, *зоол.* ‘змія (Serpentes)’ (ОлД).

ПОГАНЯ́ЙЛО ‘погонич’ (Лозов, Мик).

ПОГЕ́ПАТИ ‘побити’. *Голо|ва роз|бита / то шо йа по голо|в·і |била // |ломом йа йо|го по голо|в·і по|гепала // по|гепала* (Гонч).

ПОГОНОБИ́ТИ ‘пом’яти, потріпати’ (Білк, Завод, Лиз).

ПОГРАБИ́ТИ ‘пошкодити, витолочити посіви’ (ОлД).

ПО́ГРЕБ ‘підвал, де зберігаються продукти’ (У багатьох говірках). *Йак ш·ч’е ко|роў дер|жала / приб·і|жу до |баби У|л’ани |л’ітом / а там г|лин’ан’і г|леч’іки бу|ли // і о|то во|на по|дойіт’ і моло|ко ў |погре^и^б·і ўс’о ў|рем·а сто|йало / во|на дос|тане / ота|ке холод|нен’ке моло|ко* (Лим).

ПОГРИБА́Ч ‘кочерга’ (Перем).

ПОГРИ́ЗТИСЯ, *згруб.* ‘посваритися’ (КрасП).

ПОГУМЕНЯ́ТИ, *ірон.* ‘поговорити’ (Шт).

ПОДА́РОК ‘дарунок’ (У багатьох говірках). *Пода|рили йім хоро|шо / і од кол|хозу по|дарок буў / не^и^ |помн’у п|раўда йа|кий* (Новник).

ПОДВІ́РОК, **ПОДВО́РОК** ‘подвір’я’ (ВерхД, Гор, Дем, Лиз, НижБ, ОлД, Шелест).

ПОДВОРА́ШНЯ КОРО́ВА, *зневажл.* ‘жінка, дівчина, яка любить без діла вештатися по селу, сусідах’ (Полов).

ПОДВО́РНИК ‘чоловік, хлопець, який любить без діла вештатися по селу, сусідах’ (Бул, Зорик, Калм, Криз, Мороз, Півн, Стр).

ПОДВО́РНИЦЯ ‘жінка, дівчина, яка любить без діла вештатися по селу, сусідах’ (Бул, Зорик, Калм, Криз, Мороз, Півн, Стр).

ПОДИ́ЛЛЯ ‘яр, порослий лісом’ (Марк).

ПОДИ́НА ‘спеціальна підстилка під великими кладками снопів’ (Зорик, Лозов).

ПОДІ́ЛКИ, *мн.* ‘вироби, що потрібні в господарстві’ (Мик).

ПОДКА́ТКА, *ков.* ‘обтискач для круглих поковок’ (Бар, Мик).

ПОДЛИ́ВА, *кулін.* ‘підлива’ (Підг, Розп).

ПОДМЬО́ТКИ, *мн.* ‘підметки’ (Розп).

ПОДНО́ЖЖЯ ‘деталь прядки’. *Ч’ас|тини старо|даўн’ойі п|р’алки / там і |коле^{и}со / і |вилка / і с|тоўб^{п}ч’іки / с|калка / де |нитки / на с|калку і|де |нитка / а у |вилку закла|дайец’:а с|калка / под|нож·:а / шнур на |коле^{и}со* (Зорик).

ПОДОБІ́ДНИК ‘підвечірок’ (Новчерв).

ПОДО́ЙНИК ‘посудина, у яку доять молоко’ (У багатьох говірках).

ПОДОКО́ННИК ‘підвіконня’ (Підг).

ПОДО́Л ‘рівнина в неглибокій западині’ (Міст).

ПОДО́ЛИ, *мн.* ‘рівнина біля річки’ (Руд).

ПОДО́НКИ, *кулін.* ‘осад від олії’ (Мир).

ПОДОРО́ЖНИК, *ков.* ‘інструмент для вирубування вухнальної доріжки в підкові’ (Бар, ГорБ).

ПОДРО́СТОК ‘підліток’ (У багатьох говірках).

*__ПОДРУ́ЖІЙ__, **ПІДРУ́ЖІЙ**, **ПІДДРУ́ЖИЙ**, *обряд.* ‘на весіллі брат нареченої чи будь-який родич з її боку’ (Харк. зб., 91 – 92, 218 – 220, 524, 796, 840).

ПОДСО́ЛНУХ ‘соняшник’ (У багатьох говірках). *|Вош·і зайі|дали / с|к·іл’ки |вошеї бу|ло / і |мама о|то ж |воз’ме із под|солнуха |д’елала ш·|ч’олок та|киї / наго|рит’ с под|солнуха / і о|цеї |поп·іл бе^{и}|реш / прости^{е}|лайеш сал|ф·етку / виси|пайеш ту|ди / л’:еш кип·а|ч’ону |воду / і то|д’і бе|реш о|дежу / |ложиш у |д’іжку ї зали|вайеш о|цим ш·|ч’олоком / і во|но сто|йіт’ |ц’іл’і |сутки / шоб о|т’і |воши по|дохли* (Новник).

ПОДУШЕЧКИ́, *мн.*, *бот.* 1. ‘комиш лісовий (Scirpus sylvaticus L.)’ (Зах, Іл, МалЮ); 2. ‘очерет звичайний (південний) (Phagmites australis (Cav.) Trin. ex Steud.)’ (Іл); 3. ‘аїр звичайний, лепеха звичайна (Acorus calamus L.)’ (Іл, МалЮ).

ПОДУ́ШКА ‘широкий нерухомий брус з двома ручками на передку воза’ (Зорик, ЛозО). *А шо ми дв·і д’іў|ч’онки / шо ми ч’і п·ід|н’іме^{и}м ч’і пос|тави^{е}м / ми |с’іли на ту по|душку / це во|но з|вец’:а по|душка шо сойід’|і|н’а два пе^{и}|редн’і |коле^{и}са* (ЛозО).

***ПОДХРЕСНИКИ**, *обряд*. ‘вид печива, яке готують на Вознесіння’ (Харк. зб., 571).

ПОЖА́ЛУСТА, *виг*. ‘будь ласка’ (У багатьох говірках). *А те|пер по|жалуста // |бат’ушка пригла|шайе вс’іх і роз|казуйе* (Парн).

ПОЖА́РІЩЕ ‘пожарище, місце, де була пожежа’ (Ант).

ПОЖА́Р, **ПОЖА́РЬ**, **ПУЖА́РЬ** ‘пожежа’ (Підг, Преоб, Розп, Юр). *Ус’іг|да пров·і|р’али / шоб не[и] бу|ло ш·|ч’елки для ў|с’акого с|луч’айа / шоб не[и] бу|ло по|жара* (Преоб).

ПОЖИ́ТИСЯ ‘жити разом’ (Юр).

ПОЖНИВЙО́, **ПОЖНИВ’Є́**, **ПОЖНІВЙО́** ‘рештки зрізаних стебел соняшників на полі’ (Велик, МалО, Маньк, Нещер, ПлП, Прост).

ПОЖНИ́ВКИ, *мн.* 1. ‘поле з-під пшениці’; 2. ‘поле з-під жита’; 3. ‘поле з-під ячменю’; 4. ‘поле з-під вівса’ (Велик).

ПОЗВОНО́К ‘хребет’ (У багатьох говірках). *Йа проро|биў у |шахт’і |м·іс’ац’іў на|в·ерно ч’е|тир’е / і ме[и]|не при[е]|било / у|дари[е]ло по позвон|ку і по но|г·е / йа у|же не[и] мог ро|бит’ у |шахт’і / по|йіхаў до|дому* (Сват).

ПОЗВОНО́ШНИК ‘хребет’ (У багатьох говірках). *А |мен’ший син / у |того рад’іку|л’іт / у йо|го ў позво|ношни[е]ку |вики[е]нули о|те / шос’ ўс|тавили* (Ром).

ПОЗДРАВЛЯ́ТИ // **ПОЗДРА́ВИТИ** ‘вітати // привітати’ (У багатьох говірках). *|Дуже при|йатно / вс’і їдут’ / поздрав|л’айут’ / ста|райут’с’а прив·і|тати* (Біллуц).

***ПО́ЗИЛКА** ‘зола’ (Харк. зб., 259).

ПО́ЙМА 1. ‘луг заливний’ (Тим); 2. ‘низина біля річки’ (ВерхП); 3. ‘широка низина’ (Трет); 4. ‘рівнина біля річки’ (Трет).

ПО́ЙНЯТИ, **ПОЙНЯ́ТИ** ‘зрозуміти’ (Ст, Старб, Трав, Шульг). *В·ін це с|лово поі|н’аў* (Трав); *І на|ч’аў п|лават’ то|д’і // |пойн’аў шо йа ж[ш] у|м·ійу на во|д’і де[и]|р|жац’:а* (Ст); *О|це |поки по|казуйе / о|це пойн’а|ла / йак уз’а|ла кр’у|чок у |руки / вс’о / не ту|ди* (Шульг).

ПОКАЛЯ́КАТИ 1. ‘поговорити’ (У багатьох говірках); 2. ‘поговорити незрозумілою мовою’. *В·ін по-н’і|мец’ки знав // йак |н’емци всту|пили / в·ін о|то ка|л’а-ка|л’а-ка|л’а / пока|л’акав з |ними і во|ни йо|го пос|тавили с|таростойу* (Мир).

ПОКА́МІСТЬ, *присл.* ‘поки, доки’ (У багатьох говірках). *На то|ку ч’а|си сто|йали // н’іх|то не |п·іде / по|кам·і^е^с’т’ не^и^ |буде о|динац’ат’ ч’а|соў |веч’ора* (Білк).

ПО́КЛАД ‘яйце в курячому гнізді, яке не забирають’. *|Поклад^т^ це йаі|це / йа|ке |виструганe з к|реіди / ну шоб |куриц’а |бач’іла / де йі|йі |м·істо / а тож гн’із|до пос|таўл’ат’ / а о|на ж поі|ме ч’о|го тут / а йак по|бач’іла шо йаі|це раз |т’іки поі|ме і у|с’і то|д’і та не^и^|суц’:а* (Пант).

ПО́КЛАДОК ‘яйце в курячому гнізді, яке не забирають’ (У багатьох говірках).

ПОКО́ЙНИК ‘покійник’ (Ант, Кррч, Підг, Осин, Юр).

ПОКОЛУ́ПАНИЙ ‘віспуватий, покритий шрамами від віспи’ (Білов).

ПОКО́ПАНИЙ ‘віспуватий, покритий шрамами від віспи’ (Вар).

ПОКО́ТНИЦЯ ‘вагітна вівця’ (ОлД).

ПОКРА́СА 1. ‘квіти, якими прикрашають божницю’ (Гор, Мик); 2. *‘житня солома, якою напередодні весілля дружко з благословення батьків прикрашає божницю в хаті молодого’ (Харк. зб., 964).

ПОКРІВЕ́ЛЬНИК ‘дах, покрівля хати’ (Чмир).

ПОКУ́ТЬ, **ПО́КОТЬ** ‘покуття’ (У багатьох говірках).

ПОЛ ‘підлога’ (ВерхД, Зайц, Лисогор, Литв, Мик, Мороз, Ром, Юр). *|Хата ў нас на по|лах / хара|шо бу|ло ў те ў|ремйа ш·ч’е с|лава |Богу / пос|лали по|ли / на ч’о|тир’і |комнати* (Лисогор); *У |комнатах бу|ли на|мош·:е^і^н’і по|ли с |досток / йа|к·і бу|ли нак|рит’і самот|каними до|рошками* (Мороз).

ПО́ЛДНИК, **ПО́ЛДНІК** ‘підвечірок’ (Біллуц, Білов, Бут, Велик, Коляд, Марк, Підг, Прос, Шпот).

ПОЛЕЖА́НИ, *мн.*, *бот.* ‘помідор їстівний (Lycopersicon esculentum Mill.)’ (Вал, Вільх, НижМ).

ПОЛИ́ВАНКА ‘невеликий глечик з вухом і лійкою’ (ОлН).

ПОЛИНЕ́ЦЬ, *бот.* ‘бурачок пустельний (Allyssum desertorum Stapf.)’ (Іл, МалЮ).

ПОЛИ́НЬ, **ПУЛИ́НЬ**, *бот.* 1. ‘пижмо звичайне (Tanacetum vulgare L.)’ (Брус); 2. ‘полин Бошняка, п. вінниковий, п. естрагон, п. Маршаллів (Artemisia boschniaakiana (Bess.) D. C., a. scoparia Waldst. et Kit., a. dracunculus L., a. marschalliana Spreng.)’ (У багатьох говірках). *Іˈду з роˈботи / не*^{и}*ˈсу дв·і ˈсумки / молоч’аˈйу / каˈлач’ік·іў / полиˈн’у / кроˈл’ам // прине*^{и}*ˈсˈла / даˈла / ˈвисипала в оˈб·ід / ˈвеч’ором приˈход’у / опˈйет’ неˈсу* (Сват).

ПОЛИНЬ БІ́ЛА, *бот.* 1. ‘пижмо звичайне (Tanacetum vulgare L.)’ (Брус); 2. ‘полин Бошняка, п. вінниковий, п. естрагон, п. Маршаллів (Artemisia boschniaakiana (Bess.) D. C., a. scoparia Waldst. et Kit., a. dracunculus L., a. marschalliana Spreng.)’ (У багатьох говірках).

ПОЛІСА́ДНИК ‘город’ (Лиз, Шт).

ПОЛІСА́ДНИК ‘город’ (Лиз, Шт).

ПОЛІСА́ДНИЧОК 1. ‘квітник, клумба’ (У багатьох говірках). *Там де буˈла ˈхата / там у нас с’іˈч’ас пол’іˈсад’н’іч’ок / там ш·ч’ас цв·іˈтоў ˈпоўно* (Курячів); 2. ‘город, присадибна ділянка’ (Шт).

ПОЛІ́Ч ‘покіс’ (Хруст).

ПО́ЛІЧКА, *бот.* ‘козельці великі, к. українські (Tragopogon major Jacq., t. ucrainicus Artemcz.)’ (Перш).

ПОЛО́ВНИК ‘ополоник’ (Мир, Міл, Юр).

ПОЛОВО́ДДЯ ‘повінь’ (Бут, Білов).

ПОЛОСА́ 1. ‘межа між полями’ (Гор, Трет); 2. ‘частина городу’ (Піск); 3. ‘смуга дерев’ (Терн, Шульг).

ПОЛО́СКА ‘смуга насаджень городніх рослин на межі між ділянками поля чи городу’ (Верхбогд, Данил, Євс, Обоз, Парн, Семик).

ПОЛОСКА́ТИ ‘сильно лити (про дощ)’. *А в·ін йак ли|нуў |веч’ором дош·ч’ / а ми ўже і тар’іл|ки ўже ўсе пос|тавили на с’т’іл ўсе та|ке шо / а в·ін по|лош·ч’е / а в·ін у|с’у н’іч’ по|лош·ч’е* (Шульг).

ПОЛОТЕ́НЦЕ, **ПОЛОТЄ́НЦЕ** ‘рушник’ (У багатьох говірках). *С|ватати при^е|ходи^еЛи з хл’і|бинойу / хл’і|бина к|ругла і поло|тенце* (Крրч); *Роз|р’ізали хл’і|бину / поло|т’енцами пе^ире^ив·а|зали нас у|с’іх / пос’і|дали за с’т’іл* (Новник).

ПОЛОТЕ́НІЧКО ‘маленький рушник, рушничок’, *На к|ладбиш·ч’і кла|дут’ на сал|фетку |іл’і поло|т’ен’іч’ко ўсе хто шо |л’уди при|нос’ат’ / кан|ф·ети / п·і|ч’ен’:а* (Парн).

ПОЛОТНО́ ‘середня частина коси’ (Прос).

ПОЛУВА́Л, *ков*. ‘інструмент для прискорення й полегшення процесу протягання металу’ (Вал, Кам’ян, Ковп, Куряч, ЛозО, Перем, Приш, Чорн).

ПОЛУДЕ́ННИК ‘підвечірок’ (Піщ).

ПО́ЛУДЕНЬ ‘підвечірок’ (У багатьох говірках).

ПО́ЛУДНИК, **ПО́ЛУДНІК**, **ПОЛУ́ДНИК** ‘підвечірок’ (У багатьох говірках).

ПОЛУМИ́СОК 1. ‘неглибока череп’яна або металева миска’ (Білк, Білов, Донц, Калм, Крем, Литв, Новайд, Привіл); 2. ‘кругла посудина з широким плескатим дном і низькими вінцями, куди насипають або накладають страву’ (Макіїв, Новлим); 3. ‘череп’яна посудина, схожа на широку чашку, у якій зазвичай подають страву до столу’ (Білов).

ПОЛУМІ́СЯЦЬ ‘круглий крендель із тіста, що має форму кільця’ (Новчерв).

ПОЛУНИ́ЧКА, *бот.* ‘суниці лісові (Fragaria vesca L.)’ (Брус).

ПОЛУСА́ДНИК 1. ‘квітник, клумба’ (Баб, Зайц, Луг, Розп); 2. ‘город, присадибна ділянка’ (Вільш).

ПОЛУСА́ДНИЧОК ‘квітник, клумба’ (Зайц, Сот).

ПОЛУЧА́ТИ // **ПОЛУЧИ́ТИ** ‘отримувати // отримати’ (Колом, КрасП, Лисогор, Новник, Сват, Свист, Шульг). *В·ін п·і|шов*

на воїˈну ĭ проˈпав ˈбез‿в·іс'т'і // полуˈч'іла воˈна не похоˈронку / а ізв·еш·ˈч'ен'ійе шо проˈпав ˈбез‿в·іс'т'і (Шульг).

ПОЛУ́ЧШАТИ 'стати кращим, поліпшитися'. *Ну наˈд'ійемос'а на кˈраш·ч'е / ˈможе ж воˈно коˈли шо поˈлуч'шайе* (Червпоп).

ПОЛЬОВИЧКИ́, *мн.*, *бот.* 'вишня кущова (степова) (Cerasus fruticosa (Pall.) Woron.)' (Заайд, Макарт, Піск).

ПОЛЬО́ВКА, *зоол.* 'полівка звичайна (Microtus ex grex arvalis)' (Зорик).

ПОЛЯ́ВИНА 1. 'окрема ділянка лісу' (Воєвод, Калм, Павл, Парн, Тим); 2. 'широка рівнина' (Білк); 3. 'рівнина в лісі' (Білк); 4. *'галявина' (Харк. зб., 330).

ПОЛЯ́НКА 1. 'підвищений луг' (Білк, Обор); 2. *'назва музики' (Харк. зб., 848).

ПОМАДО́Р, **ПОМЕДО́Р**, **ПОМИДО́Р** 'помідор (Lycopersicum)' (У багатьох говірках).

ПОМЕДО́РЧИКИ, **ПОМІДО́РЧИКИ**, *мн.* 'ягоди на стеблах картоплі' (Верхбогд, Євс, Калм, Мус, Парн, Перем, Стр, Шт).

ПОМИВА́ЛКА 'віхоть для миття посуду, ганчірка' (Вар).

ПОМИ́КАНКА, *ткац.* 'найгірший ґатунок конопляного волокна' (Біллуц).

ПОМИЛО́ 'місце, де вода підмиває берег' (Бут, Павл, Парн).

ПОМІДОРИ́ННЯ, *збірн.* 'стебло й листя помідорів' (Брус, Верхбогд, Євс, Криз, Литв, Мир, Мус, Обоз, Парн, Сич, Тар).

ПОМІДО́РНИК 'місце, де ростуть помідори' (Вівч).

ПОМІ́СТ, *обряд.* 'місце за столом, де під час весілля сидять наречений і наречена' (Біллуц).

ПО́МКА 'пам'ять'. *Йа ˈпомн'у йак / йак закопоˈмилис'а / оˈце ж меˈн'і ˈдобре ˈпомки осˈталос'а* (Парн).

ПО́МНИТИ 'пам'ятати' (У багатьох говірках). *Ўже маĭ ˈм·іс'ац' / а тепˈла н'іˈйак не^и дожˈдемс'а / ˈхолодно ĭ ˈхолодно / коˈли таˈке буˈло уˈже ĭ н'іхˈто не^и ˈпомне* (Крем).

ПОМО́СТИНА 'одна з дощок підлоги у хліві' (Вар).

ПОМО́ШНИК 1. ‘помічник’ (У багатьох говірках). *У п·аде^{и}ˈс’ат ˈп·атому гоˈду приӣˈшоў і оˈп·ат’ ме^{и}ˈне посˈтави^{е}ли поˈмошни^{е}ком бри^{е}гаˈд’іра ў тˈрет’ії бри^{е}ˈгад’і* (Литв); *А тоˈд’і Влаˈд’іміров там ˈд’ад’ко був / муˈжик / присˈлали / а ме^{и}ˈне в поˈмошники / ˈвийіхали ми там на Поˈпасному / коˈсит’* (Мир); 2. ‘підпасок’ (Ант).

ПО-НАСТОЯ́ЩОМУ, *присл.* ‘по-справжньому’ (Зорик).

ПОНАЧВЯ́КУВАТИ ‘намазати багато чогось’. *Ну ў ˈмене н’іˈч’ого не^{и} буˈло / йа ж каˈжу / меˈн’і шо / ˈт’іл’ки ˈвилизала ту ˈбаноч’ку тˈр’ішки / воˈни ж понач’ˈвакували ˈтойі ˈмаз’і // н’і парф·уˈмер’ії ч’і шо оˈно там / тоˈд’і ж не^{и} буˈло / це жаˈроўка це ˈсама ˈлуч’:а буˈла* (Курячів).

ПОНИЗО́ВКА ‘низина’ (Лантр).

ПОНИ́НІШНЄ ‘сучасне’ (Лозов).

ПОНО́СНИЦЯ, *бот.* ‘лобода (Chenopodium L.)’ (Слсрб).

ПО́НЬЧІК // **ПО́НЬЧІКИ**, *кулін.* ‘виріб з борошна, закручений та варений у великій кількості олії’ (Березів, Білов, Дмитр, Колом, Куз, Микол, Пет, Плуг, Чмир, Шпот).

ПОПІЛИ́ЩЕ ‘пожарище, місце, де була пожежа’ (Бул, Мик, Підг).

ПОПЕЛО́К ‘приймочки кукурудзи у вигляді пучка кіс на верхній частині супліддя’ (Брус, Литв).

ПОПЕЛЬНИ́К, **ПОПІЛЬНИ́К** ‘бічна ніша, куди вигрібають попіл’ (Бонд, Мик, НовУ).

ПОПЕРВА́Х, *присл.* ‘спочатку’ (Гонч, Лисогор, Шул). *Ну оˈто поˈйіхала туˈди // ну н’іˈч’ого / йак ˈкажут’ / поперˈвах н’іˈч’ого* (Гонч).

ПОПЕ́РВІСТ, *присл.* ‘спочатку’. *Це ж не буˈло холоˈд’іл’н’іка поˈперв·іст / ну та ˈдоўго в нас холоˈд’іл’н’іка не^{и} буˈло* (Шульг).

ПОПЕ́РВОСТІ, *присл.* ‘спочатку’. *Поˈпервос’т’і так стˈрашно буˈло / а тоˈд’і ж уˈже при^{е}ˈўч’ілис’а і жи^{е}ˈли* (Біллуц).

ПОПЕРЕ́ЧОК ‘кінець ниви, де повертають плуг для оранки у зворотному напрямку’ (Бондар).

ПОПЕРЕ́ЧЧЯ, *ткац.* ‘поперечні нитки тканини’ (Ган).

ПОПИХА́ТИ ‘штовхати’. *ˈМамка зас’в·іˈтила каˈган’ч’ïек / ˈдол’і посˈтавиела / шоб у ˈв·ікна неи с’в·іˈтит’ / коˈрову завеиˈли у кал’іˈдор / у ˈс’іни / а воˈни криеˈч’ат’ / попиеˈхайут’* (Тр).

ПО́ПІЛ ‘випалена ділянка’ (Баб).

ПОПІЛНУ́ХА, **ПОПОЛНУ́ХА** 1. ‘земля, непридатна для сільськогосподарських робіт’ (Біллуц, Тан). *Буў тут пан ˈХариен / йаˈкиї забˈраў уˈс’у ˈземл’у // приеˈсˈвойіў / земˈл’а ˈпанс’ка моˈйа // а креис’ˈт’анам даў попоˈлˈнуху та кˈреїду* (Тан); 2. ‘пильна дорога’ (Лиз).

ПОПІЛЬНИ́ЩЕ 1. ‘пожарище, місце, де була пожежа’ (Біллуц, Розп); 2. ‘випалене місце на лузі’ (Шт).

ПОПО́ДЧУВАТИ ‘почастувати’ (Бонд, Марк).

ПОПОЛНИ́ЩЕ ‘випалене місце на полі’ (Вівч).

ПОПРО́ДУВАТИ ‘продати все або багато чого-небудь’. *А тоˈд’і поˈйіду ў ЛиеsиеˈЧ’анс’ке // а там своˈйі ˈл’уди / та ˈкаже // йід’ доˈдому / а йа попˈродуйу // попˈродуйу / приевеиˈзу гˈрош·і* (Зал).

ПОПРОША́ЙКА ‘жебрачка’ (Підг).

ПОРА́НУТИЙ ‘поранений’. *А ш·ч’е оˈдин брат / тоï войуˈваў / буў поˈранутиї / і йоˈго ком·ісуˈвали / і в·ін прац’уˈваў у Сиˈб·ір’і* (Павлен).

ПОРВА́НИЦЯ, *ткац.* ‘недолік на полотні’ (Голуб).

***ПОРІ́ШКИ**, *бот.* ‘низький кущ, на якому ростуть їстівні довгасті пласкі волохаті горішки’ (Харк. зб., 316).

ПОРОБИ́ТИСЯ ‘попрацювати якийсь час’. *Оˈто йа ў ˈйого еˈл’ектр’іком з ˈЛ’он’коуйу Заˈйарном / в·ін уˈмер / йоˈго неиˈмайе // і оˈто ми з ним на хˈвермах пороˈбилис’* (Гонч).

ПОРОЖДЕ́НА ‘породілля’ (Бонд, Кур).

ПОРО́ЖКИ, *мн.* ‘східці’ (Новохт, Смол, Юр).

ПОРО́ЖОК ‘ґанок’ (ОлД).

ПОРОЗЗІВЛЯ́ТИ ‘широко повідкривати (роти)’ (У багатьох говірках). *І ˈл’уди ўс’і посˈходилис’ туˈди / ˈрад’іво загˈрало /*

роˈти пороз’:іўˈл’али / сˈлухали / шо там по ˈрад’іву росˈказуйут’ (Сват).

ПОРОСЯ́НИЦЯ ‘свиня, яка привела поросят’ (ОлД).

ПО́РТИК ‘чоловічий гаманець, який причіпляють до пояса’ (Юр).

ПО́РТИТИ(СЯ) // **СПО́РТИТИ(СЯ)** ‘псуватися // зіпсувати(ся)’ (Біллуц, Кам’ян, Крем, Мир, Преоб). *Не ˈнада дов·іˈр’ац’:а таˈким л’уˈд’ам йаˈк·і / оˈце ти йіх не^{и} зˈнайе^{і}ш / а ти йім ˈбудеш розкаˈзуват’ за своˈйу с’імˈйу / це н’і в ˈкойем слуˈч’айе // ˈможут’ ˈвидат’ / ˈможут’ сˈпортит’ жизн’* (Мир); *Так ˈх·іба ж ˈд’іт’ам ˈможна гˈрош·і таˈк·і остаўˈл’ат’ / воˈни ж сˈпорт’ат’ твоˈйіх д’іˈтей // хаї же ˈд’іти саˈм·і попˈробуйут’ йіх зароˈбит’* (Крем); *Ну уч’іˈн’али / оˈпару роˈбили / шоб буў ˈдобриї хл’іб^{п} і мйаˈкиї / клаˈдут’ у кип·аˈток / л’:ут’ у муˈку / і та муˈка ізˈвар’уйец’:а на круˈпинки і так же^{и} ж воˈна ну мастˈка / поˈтом воˈна вихолоˈн’а до оприд’іˈл’он:ойі / оˈтак пˈробуйут’ шоб ч’ут’-ˈч’ут’ те^{и}пˈлен’ка буˈла / шоб дˈрож·:і не^{и} тої / не^{и} сˈпортилис’ / бо воˈни ж тоˈд’і не ˈзоїдут’* (Преоб).

ПОРТУЛА́К, *бот.* ‘портулак великоквітковий, п. городній (Portulaca grandiflora Hook., p. oleracea L.)’ (Вільх, Вруб, Голуб, Данил, ДемО, Жов, Зайц, Карм, НижД, Преоб, Слсрб, Тр).

ПОРТЯ́НКА ‘онуча’ (Литв, Юр). *В·ін на п·іˈч’і сиˈдит’ дес’ / тоˈпилос’а / а оˈна роˈз:улас’а і с порˈт’анками туˈди ж / суˈшит’ / а в·ін гуˈкайе // х·іˈба / ˈкаже / там порˈт’анки ˈсушут’ / де стˈраву гоˈтоўл’ат’? // не^{и}хараˈшо так* (Литв).

ПОРУЧЕ́ЙНИК, *бот.* ‘вех широколистий (Sium latifolium L.)’ (Вал, Вільх).

ПО́РЧА ‘хвороба тварин’ (У багатьох говірках).

ПОРЯ́ДОШНИЙ ‘вихований, чемний’ (У багатьох говірках).

ПОСА́Д ‘покуття’ (Біллуц, Шульг).

ПОСА́ДЖУВАТИ, **ПОСА́ЖУВАТИ**, *ков.* ‘осаджувати заготовку по всій довжині’ (Бар, Білг, Вал, Вільш, Житл, Ков, Ковп, ЛозО, Мир, Перем, Приш, Чорн).

ПОСА́ДЖУВАТИ, **ПОСА́ЖУВАТИ ГОЛО́ВКУ**, *ков.* ‘осаджувати кінець заготовки (висаджувати)’ (Бар, Вал, Вільш, Житл, Ков, Ковп, ЛозО, Мир, Приш).

ПОСИДЕ́НЬКИ, *мн.* ‘сходини жінок, щоб разом прясти’ (Бул, Підг, Розп).

ПОСИДІ́ЛКИ, *мн.* 1. ‘сходини жінок, щоб разом прясти’ (Ган); 2. ‘вечорниці’ (Харк. зб., 633).

ПОСИДЯ́ЩИЙ ‘здатний довго, ретельно виконувати якусь роботу’ (Корж, Міл, Нещер, ОлН).

ПОСЛІ́ДНІЙ ‘останній’ (У багатьох говірках). *В·ін о|там на кра|йу / з|найе^і^ш там |саме пос|л’ідн’а |хата* (Кррч); *І о|то пос|л’ід’н’е ў|рем·а / ну йак ска|зати у вої|ну / у них сто|йали сол|дати* (ОлН).

ПО́СНИЙ 1. ‘пісний’ (У багатьох говірках); 2. ‘непоживний (про їжу)’ (У багатьох говірках).

ПО́СНИЧАТИ, **ПО́СНІЧАТИ** ‘дотримуватися посту’ (Кррч, Литв, Смол). *|Пере^и^д цим йак і|ти ў |церкву на с|пов·ід’ / йа о|те дн’і |поснич’айу / не^и^ йім н’і|ч’ого ско|ромного / |т’іл’ки од|не п·іс|не* (Смол); *То ми |посни^е^ч’али / ба|бус’а бу|ла / |посни^е^ч’айем п|йатни^е^ц’а / се^и^ре^и^|да // не^и^ да|вала |йісти ст|рого* (Литв).

ПОСОБЛЯ́ТИ // **ПОСОБИ́ТИ** ‘допомагати // допомогти’ (Білк, ВерхД, Гор, Зал, Трав). *На по|л’а поси|лали / про|пол’уват’ і куку|рузу / і |сон’ашник по|лоли // пособ|л’али* (Білк).

ПОСОРУ́ШКА, *орнітол.* ‘самиця чубатого жайворонка (Galerida cristata)’ (Кррч).

ПО́СТАВЦІ, *мн.* 1. ‘предмети, які стоять не на своєму місці’ (Можн); 2. ‘посуд, загальна назва’ (Зак).

ПО́СТАТІ, *мн.* ‘ділянки поля чи городу, перемежовані смугами насаджень’ (Лантр, Макарт, Новник).

ПО́СТАТЬ ‘частина поля, відмежована іншими культурами’ (Павл).

ПО́СТАТЬКА ‘площа картоплі в чотири – п’ять рядків між рядками буряків’ (Біллуц).

ПОСТЄ́ЛЬ ‘постіль’ (У багатьох говірках).

ПОСТРИ́ЖИНИ, *мн.*, *обряд*. ‘відзначення першого року народження дитини’ (У багатьох говірках). *Пост|рижи^е^ни бу|ли // це інте|ресно йа |помн’у / це |зараз пост|ригли / та і ўсе // а то|д’і д’і|д’іў ку|жух здо|ровиĭ ўз’а|ли / та|киĭ пр’ам ве^и^|ликиĭ в·ін буў // пос|лали йо|го / са|жали ту|ди ди|тинку / ст|ригли йо|го / х|рестик вистри|гали на голо|в·і і к|лали ж|мен’ку зе^и^р|неч’ка / ко|п·ійоч’ки / го|р’ілки к|лали там п|л’ашку / і до |ч’ого ж ди|тина по|т’агнец’:а / до |того ж і з|датна |буде // а |пот’ім ш·ч’е пам·йа|тайу ч’асту|ван’:а бу|ло // йак п|равило бат’|ки на пост|рижи^е^ни ч’асту|ван’:а |гарне с|тавили / |родич’і при|ходили в осноў|ному та ку|ми* (Біллуц).

ПОСТРО́ЙКА 1. ‘господарська частина садиби, двір’ (Лисогор, Шульг). *У дво|р’і пост|роіки ў нас йе / са|раї с |погре^и^бом / |кухн’а на д’в·і |комнати / ко|лод’аз^с^’ с де^и^ре^и^ў|йаним з|рубом / а це ўже і ко|лонку |виби^е^ли* (Лисогор); 2. ‘будівля’ (У багатьох говірках). *У |Пан’с’кому са|ду жиў пан |Голуб // ў |його бу|ло там і пост|роіка бу|ла / і сад / а|л’ейі бу|ли / ўсе* (ШовП).

ПОСУ́ДНИЦЯ ‘кухня’ (Ст).

ПОСЬО́ЛОК ‘селище’ (У багатьох говірках).

ПОТАПЦІ́, *мн.* ‘хліб, намащений олією і посипаний сіллю’ (Лисич).

ПОТАСКУ́Н ‘чоловік, який упадає за жінками’ (Вар, Каськ).

ПОТЄРЯ́ТИ ‘загубити’ (У багатьох говірках). ◊ **ПОТЄРЯ́ТИ ДИТИ́НУ** ‘мати викидень’ (Розп).

ПОТИКА́ННЯ, *ткац.* ‘поперечні нитки тканини’ (Біллуц, Прос).

ПОТОЛО́К ‘стеля’ (У багатьох говірках). *Йак с’|т’ени пос|тавили і нак|рили йі|йі / по|том ул’і|пили йі|йі // пото|лок нак|лали* (Преоб).

ПОТО́М, *присл.* ‘потім’ (У багатьох говірках). *Бур’а|ки по|лоли / вийі|жали у |поле / ну та с|к·іки там попо|лолис’а / а по|том же нас при|возили об|ратно* (Білк).

***ПО́ТРОХ** ‘потерть, труха’ (Харк. зб., 316).

ПОТЬО́МКИ, *мн.* ‘сутінки’ (У багатьох говірках).

ПОТЯГА́ТИ, *ков.* ‘протягати поковку в ширину’ (Мик).

ПОТЯ́ГУВАТИ, *ков.* ‘протягати поковку в ширину’ (Мик).

ПОТЯ́К ‘мотузка, якою налигують худобу за роги’ (ОлД).

ПОХА́ТНИК ‘чоловік, хлопець, який любить без діла вештатися по селу, сусідах’ (Баг, Бул, Полов, Шт).

ПОХА́ТНИЦЯ ‘жінка, дівчина, яка любить без діла вештатися по селу, сусідах’ (Баг, Бул, Полов, Шт).

ПОХИ́Л ‘місцевість з похилою, опадистою поверхнею’ (Бут).

ПОХОРО́НЕТИЙ ‘похований’. *ˈБат’ко ж там похоˈронетиї / так йа ˈйіздиў уˈже оˈце / ну ў пˈрошлом гоˈду ˈйіздиў* (Смол).

ПОХУДА́ТИ ‘схуднути’ (У багатьох говірках). *Йа йоˈму ˈйісти не^{и} розр’іˈшала / ш·ч’об не^{и} пе^{и}ре^{и}йіˈдаў / не^{и} толс’ˈт’іў / так в·ін тоˈд’і похуˈдаў* (Велик).

ПОХУДА́ВШИЙ ‘схудлий’ (У багатьох говірках).

ПОХУ́ЖАТИ, *безос.* ‘стати гірше’. *Йа хоˈдила роˈбит’ со^{у}ˈб·і уˈколи / у ˈмене даўˈл’ен’ійе дˈв·ес’т’і дˈвац’:ат’ // а там С’ˈв·ета роˈбила / ої / а ч’оˈго ш вам по^{у}ˈхужало?* (ШовП).

*__ПОЧИ́ВОК__ ‘спочинок’ (Харк. зб., 411).

ПОЧІ́КАНИЙ ‘понадрізуваний’ *Буˈли ˈр’із^{с}ки / ˈпалич’ки буˈли таˈк·і / на ˈпалич’ках буˈло поˈч’ікане таˈке ˈк·істо / буˈло поˈч’ікане куˈсоч’ками / і заˈпеч’е^{і}не буˈло / і зˈверху буˈла кˈв·ітка // це буˈли ˈр’із^{с}ки // і оˈто йак даˈрили / даˈвали куˈсоч’ок караˈвайа і ˈр’із^{с}ку // ви ˈт’агували с караˈвайа // сˈк·іки буˈло л’уˈдеї / с’ˈт’іки буˈло ї ˈр’ізок у короˈвайі* (Сват).

ПО́ЧКА 1. ‘нирка’ (У багатьох говірках). *Коˈлод’аз’іў у се^{и}ˈл’і ˈмало // у двоˈрах каˈч’айут’ ˈводу / с:кˈважини / воˈна з^{с} п·іˈском / ˈл’уди ˈпоч’ками хвоˈрайут’* (НижБ); 2. ‘брунька’ (У багатьох говірках). *ˈБабушка / ну ˈмати йоˈго хоˈдила у л’іс у марˈту ˈм·іс’ац’і / нари^{е}ˈвала цих ˈпоч’ок / і насˈтайували на ˈводк·і / і в·ін пиў б·іˈр’озку / оˈце ж ˈводку насˈтойану на б·іˈр’озк·і* (ЛозО).

ПОЧТАЛЬЙО́Н, **ПОШТАЛЬЙО́Н** ‘листоноша’ (Ант, Баб, Зорик). *У Лантˈрат’іўц’і ˈпоч’ту ноˈсила оˈце // поштал’ˈйоном буˈла* (Баб).

ПОЧТИ́, **ПОШТИ́**, **ПУШТИ́**, *присл*. 'майже' (У багатьох говірках). *А ˈд'едушка в·ін же роˈбиў бригаˈд'іром тˈракторнойі бриˈгади / ˈдома пошˈти не^и буў* (ОлН); *Йа пошˈти на коˈроўйач'і гˈрош·і жиˈву / а ˈпенс'ійу тої ˈм·іс'ац' йа не^и тˈронула ˈпенс'ійі н'ˈіˈч'ого* (Шульг); *Буˈвайе ˈтижн'іў два / три / до ˈм·іс'ац'а пушˈти шо стоˈйат' / ˈвулиц'а б·іс сˈв·ету стоˈйіт' / уˈсе поˈламано* (Гонч).

ПОШТА́РЬ 'листоноша' (У багатьох говірках).

ПО́ШТУВАТИ 'пригощати' (Лисогор, Нещер). *Тоˈд'і с'ˈідайут' оˈто круˈгом / і тут / і тут ˈродич'і // бат'ˈки ˈпоштуйут' молоˈдих* (Нещер).

ПО́ЯС 'перекладина, якою скріплені крокви недалеко від їх схрещення' (Зорик).

***ПРАВІДНИЧКА**, *обряд*. 'свічка, яку кладуть на кришку домовини' (Харк. зб., 234).

ПРАВІ́ШНЯ, *ткац*. 'правий, кращий бік полотна' (Біллуц).

ПРАВОБОКОВЕ́, *ткац*. 'правий, кращий бік полотна' (Лиз).

ПРА́ЗНИК 'свято' (У багатьох говірках). *Йа оˈто ж коˈли п·ˈіду до ˈнейі на йаˈкиї пˈразник / так оˈна ˈкаже / оˈце понаготоўˈл'ал'а / понайіˈдалис' / поросˈходилис' // а йа ж теˈпер хаˈз'аїством заїˈмайус'* (ОлН); *Жиˈву с дн'а на ден' // хоˈд'у ў ˈцеркву / пˈразники пˈразнуйу / ˈводку пйу / у пˈразник* (Пеpемож).

ПРА́ЗНУВАТИ 'святкувати' (У багатьох говірках). *Оˈце ми собиˈрайімос' / ˈробимо д'ен' рожˈд'ен'ійе пˈразнуйем / оˈтак от да / с'ˈімеїним кˈругом* (Смол); *Ве^иссе^иˈл'іше ш тоˈд'і буˈло / ˈйакос' і дˈружно / друˈжили ўс'і // і йаˈк·і-то пˈразники пˈразнували / ўˈс'ак·і пˈразни^еки* (Литв).

ПРА́ЛЯ, *ткац*. 'чоловік, який пряде нитки' (Лозов).

ПРАШЛО́ 'спекулянт' (Білов, Данил, Литв).

ПРЕЛУ́КА 'окрема ділянка лісу' (Парн).

ПРИВА́БА 1. 'дівчина, до якої залицяються'. *Уˈс'і хˈлопц'і на ˈнейі заде^еўˈл'айуц':а / отаˈка при^еˈваба* (Бул); 2. *риб*. 'наживка для ловіння риби вудкою'. *ˈПоки при^еˈваби накоˈпаў / маˈкухи набˈраў / ч'ут' не^и с'п·ізˈниўс'а* (Хруст).

*__ПРИВИДÉНІЯ__ ‘випадок’ (Харк. зб., ХХ).

ПРИВИДИ́ЩЕ ‘привид’ (Підг).

ПРИВИТИ́ЦЯ, *бот*. 1. ‘іпомея пурпурова (Ipomoea purpurea L.)’ (Мик); 2. ‘плетуха звичайна (Calystegia sepium (L.) R. Br.)’ (Мик).

ПРИ́ВІД, *ков*. ‘важіль міха’ (Ковп).

ПРИВІЛЄ́ГІЯ ‘пільга’ (Ган).

ПРИВО́Й ‘прищеплений пагін на молодому деревці’ (Біллуц).

ПРИВО́ЛЛЯ ‘широке, просторе місце’ (Баб, Баг, Вільш, Воєвод, Заг, Тар).

ПРИВ’Я́ЗКА ‘мотузка, що з’єднує капиці держака й бича ціпа’ (Макіїв).

ПРИГОВО́Р ‘заклинання, яке має магічну силу’. *Ба|бус’а ка|зала / шо |йакос’ осте^и^р’і|гали / ш·ч’об н’і|йаких |заговор’іў / н’і|йаких приго|вор’іў / н’і|йакойі во|дич’ки не наба|лакали / ш·ч’о то ўсе / |дуже та|ке бу|ло / ну йак / не^и^|гарне* (Новб).

ПРИГОНУ́ТИ ‘стрибнути’. *І|шоў о|дин |паре^и^н’ // і|де цап на|зустр’іч’ // одкри|вайе ка|л’ітку / обе^и^р|нуўс’а / а в·ін йак приго|нуў за ним* (ВерхД).

ПРИГОРО́ДЧИК ‘квітник, клумба’ (Брус).

ПРИГРІ́В ‘освітлений сонцем схил гори, горба’ (Білов, Семик, Тр).

ПРИЗИВНИ́К ‘солдат-новобранець’ (Зорик).

ПРИЙО́МНИЙ ‘усиновлений’ (Прос).

ПРИ́КОРЕНЬ, **ПРИ́КОРІНЬ** ‘маленький кілочок, яким припинають тварин’ (Можн).

ПРИ́ЛІСОК ‘низина, поросла деревами’ (Міст).

ПРИМЕРЕЖЕ́НИЙ ‘помережений’ (Полов).

ПРИМЄ́ТА, **ПРИМІ́ТА** ‘прикмета’ (У багатьох говірках). *Сво|го с|вад’е^і^бного п|лат’:а у |мене не^и^ бу|ло / б|рала у су|с’ідки / у йа|койі с|вад’ба на дв·і не^и^|д’іл’і ра|н’іше // |даже хва|ту б|рала / сво|йейі не^и^ бу|ло / |кажут’ / по|гана при|м·іта / та бре^и^х|н’а ўсе*

це / прожиᵉ|ли ж бо з |мужом |доўго / і йа б ска|зала / ш·|ч'асливо (Білк).

ПРИ́МІСТА 'дерев'яний поміст для спання в стайні' (У багатьох говірках).

ПРИМОРО́ЖЕНИЙ, *ірон.*, *перен.* 'нудний' (У багатьох говірках).

ПРИ́МУЛА, **ПРІ́МУЛА**, **ПРИМУ́ЛА**, *бот.* 'первоцвіт звичайний (Primula vulgaris Huds.)' (У багатьох говірках).

ПРИНУ́КУВАТИ 'примушувати'. *Ну так у|же ж і ч'оло|в·іка во|на при|нукуйе до п|рац'і і застаў|л'айе йо|го б|росити |пити* (Червпоп).

ПРИПА́ЙКА 'частина намиста'. *На|мисто о|це од |самойі |шийі // тут |дуте на|мисто / тут к|расне / а то|д'і на |самий низ приᵉ|пайки* (ОлБ).

ПРИПИРА́ТИ // **ПРИПЕ́РТИ** 'приносити // принести' (У багатьох говірках). *О|дин ткач' |п·іс'л'а с|мерти по|паў у ад / і ўсе приᵉч'ан|дал':а т|кац'ке заб|раў іс:о|бойу // а с|вата / |палиᵉч'ка / на йа|ку над'і|вайеⁱц':а |ц'іўка ǐ ўкла|дайеⁱц':а ў |ч'оўниᵉк / за|буў // ко|ли йо|го зуст|р'іли |б·іл'а во|р'іт / то в·ін і |каже / ої / п·ідож|д'іт' / йа с|вата за|буў / ш·ч'е ǐ йо|го приᵉхва|т'у // а ч'ор|ти по|думали / ш·ч'о це йо|го сват тежᵚ приᵉп|ре ўсе приᵉч'ан|дал':а / і |кажут' / да ну теᶦ|бе / і|ди зᶜ тво|йім с|ватом |луч':е у раї // так ткач' і по|паў у раї* (Червпоп).

*__ПРИПОР__ 'стерта шия в бика' (Харк. зб., 196).

ПРИПУ́ТАТИСЯ 'прийти без запрошення'. *С|вад'ба бу|ла / ну і гу|л'анка там бу|ла // і та |баба при|путалас' // во|на |с'іла за с'т'іл і ўз'а|ла |ложку ук|рала // і їде // а ба|би ж |кажут' / дого|н'іт' / а то во|на йак ту |ложку |воз'ме / так моло|д'і жит' неᶦ |будут'* (ВерхД).

ПРИ́ПУТЕНЬ, *орнітол.* 'голуб-самець (Columba)' (Байд, Лозов).

ПРИСАДИ́БА 'ближнє поле, поле й городи коло дому' (Вес, Новайд).

*__ПРИСЕ́ЦЬ__ 'дитяча гра' (Харк. зб., 485. Білк).

ПРИСЛІ́НКА 'дерев'яний поміст для спання в стайні' (Білк, Бун, Павл).

ПРИСЛІПКУВА́ТИЙ ‘який погано бачить’ (У багатьох говірках).

ПРИСТІ́Н ‘дуже крутий схил’ (Трет).

ПРИСТІ́НОК ‘навіс, прибудований перед входом у будинок’ (Білов, Гор, Литв, Новпск).

ПРИСТРО́ЙКА ‘прибудова’ (Мик).

ПРИСТУ́ПКИ, *мн.* ‘східці’ (У багатьох говірках).

ПРИТІ́К ‘притока, мала річка, яка впадає в більшу’ (Кам’ян).

ПРИТО́К ‘протока’ (Бул).

ПРИ́ТОЛКА ‘одвірок’ (Дем, Тр).

ПРИТУ́ЛОК, *евф*. ‘туалет’ (Біллуц).

ПРИ́ТЬМА, *присл*. ‘дуже багато’. *Йе ĭ п·іш·|ч’ан’і кар|йери / ба|гато / п|рит’ма у них п·іс|ку / йе ĭ |б·ілиĭ / і |жоўтиĭ / к|расниĭ // а йе у м·іс|тах п|р’амо сло|йами |разни^{е}ми / та та|ке кра|сиве* (Литв).

ПРИТЮГУ́КАНИЙ ‘дурнуватий’ (Свист).

ПРИХАЛА́БОК ‘прибудова’ (Лозов).

ПРИХВАТИ́ТИСЯ ‘причепитися, прискіпатися’. *І от о|дин |н’еме^{и}ц хо|диў до мо|його |д’едушки по мед // при|ходиў ўс’е^і|г|да в·ін с кат’е^{і}л|ком / раз^с приї|шоў / два приї|шоў / ну ко|н’ешна |меду да|ли / а на т|рет’ії раз |бабушка |каже / ш·|ч’ас’т’а тво|йе / шо йа ста|ра / а то ч’орт / ну в·ін це с|лово поі|н’аў / ч’орт / і йак прихва|тиўс’а до |нейі / йа ч’орт / йа ч’орт / йа ч’орт* (Трав).

ПРИЧМА́ЛЕНИЙ, *згруб*. ‘непутящий’ (Чмир).

ПРИШЕЛЕ́ПОК, *лайл*. ‘дурень’ (НижБ, Підг).

ПРИЩЕ́ПА ‘прищеплене дерево’ (Обор).

ПРИЩІПЛЯ́ТИ ‘щепити пагін, прирощувати до дерева пагін іншого’ (Юр).

ПРИЯ́ТНИЙ ‘щирий до когось’ (Біллуц, Каськ, Прост, Юр).

ПРІВЄ́ТЛІВИЙ ‘привітний’ (Ант, Курячів). *Ну ўстр’і|ч’айус’ з ус’і|ма / пр’і|в·етл’ів·і ўс’і / до |мене ули|байуц’:а / ўс’і пр’і|в·етл’ів·і* (Курячів).

ПРІ́СИЩЕ, **ПРО́СИЩЕ** 1. ‘поле на якому росте просо’; 2. ‘поле з-під проса’ (Євс, Крем, Новастр, Підг, Червпоп).

ПРІСКНЯ́ВКА, *мед*. ‘пліснявка, грибкова хвороба в дітей’ (Новохт).

ПРІ́СНИЙ ‘непоживний (про їжу)’ (Велик, НижД).

ПРІСНЯ́К, *кулін*. ‘корж з прісного тіста’ (Вар).

ПРОБО́ЄЦЬ, *ков*. ‘пробійник для підків’ (Бар).

ПРОБО́Й, **ПРИБО́Й**, **ПРОБІ́Й**, **ПРИБІ́Й**, *ков*. 1. ‘ручний інструмент для пробивання отворів у металі’ (Бар, Білг, Вал, Вільш, ГорБ, Житл, Кам’ян, Ков, Куряч, Лозов, ЛозО, Мик, Перем, Приш); 2. ‘інструмент для прочищання й оправлення вухнальних отворів у підкові’ (Вал, Житл, Кам’ян, Куряч, Лозов, Перем, Приш, Чорн); 3. ‘пробійник для підків’ (Вал, Вільш, ГорБ, Житл, Кам’ян, Куряч, Лозов, ЛозО, Мик, Мир, Перем, Приш).

ПРОБО́ЙЧИК, *ков*. ‘інструмент для прочищання й оправлення вухнальних отворів у підкові’ (Бар).

ПРОВА́РОК ‘приварок, гаряча страва’. *Хл’іб к·і|ло д|в·іс’т’і полу|ч’али / а про|варку не^и бу|ло н’і|йакого / і з |дому |н’іч’ого привез|ти* (ВерхД).

ПРОВІ́ТА ‘кільце, яким прив’язують лушню до полудрабка’ (Вар).

ПРОГА́ЛИНА ‘місце, пропущене під час сіяння вручну’ (Макіїв).

ПРОГА́ЛЮВАТИНИ, *мн*. ‘пропуск під час косіння’ (Данил, Семик).

ПРО́ЗВИЩЕ ‘прізвисько’ (Лозов).

ПРОКОМИЧА́ТКО ‘спинка ліжка’ (Перем).

ПРОКО́СИ, *мн*. 1. ‘пропуск під час косіння’ (Бонд, Гонч, Куряч, Сват, Свист, Хом); 2. ‘ряд високої стерні, прокошеної з правого боку смуги’ (Бонд, Куряч).

ПРОЛИ́ЗА, *евф*. ‘куниця (Martes)’ (Білк).

ПРОЛИ́СИНИ, *мн.* ‘ділянки землі, на яких не зійшло посіяне’ (Шт, Перем).

ПРО́ЛІС ‘окрема ділянка лісу’ (Парн).

ПРО́ЛІСК // ПРО́ЛІСКИ, **ПРО́ЛІСТКИ**, *бот.* ‘проліска дволиста (Scilla bifolia L.)’ (Брус, Голуб, Клим, Мик, Преоб).

ПРО́ЛІСОК[1], *бот.* ‘брандушка різноколірна (Bulbocodium versicolor (Ker – Gawl.)’ (Біл, Зах, Курячів, Макарт, МалЮ, Новп).

ПРО́ЛІСОК[2] ‘низина, поросла деревами’ (Міст).

ПРОМЕЖУ́ТОК ‘дорога, по боках якої оброблене поле’ (Зорик, Семик).

ПРО́МИСЛО ‘ремесло’. *У нас у се|л’і |ран’ч’е гор|шеч’не п|роми^е^сло бу|ло / ро|били мак·іт|ри / мис|ки / г|леч’іки / і це ве|ликиї̆ спрос буў̆* (Лисогор).

ПРО́ПАСТЬ 1. ‘глибока яма’ (Луб); 2. ‘глибоке провалля’ (Бар, Білк, Білов, ДемО, Лантр, Міст, Мороз, Обор, Піщ, Семик, Тр).

ПРОПАШНЯ́ ‘ділянки землі, на яких не зійшло посіяне’ (Білов).

***ПРОПОЙКИ**, *обряд.* ‘гуляння напередодні весілля родичів молодого в хаті молодої, а наступного дня родичів молодої в хаті молодого’ (Харк. зб., 571).

ПРО́РВА ‘неглибоке провалля’ (Мороз).

ПРОРИ́В ‘рів’ (Трет).

ПРОРІ́ЗАНКА ‘проріз на одязі для застібання ґудзиків’ (Мир).

ПРО́РУБ ‘лісосіка’ (Біллуц, КрасП, Новпск).

ПРОСВІ́ТОК ‘освітлений сонцем схил гори, горба’ (Міст).

ПРОСЕ́НИЦЯ ‘солома з проса’ (Брус).

ПРОСЄ́В ‘місце, пропущене під час сіяння’ (ЛозО).

ПРОСИ́ННЯ ‘поле з-під проса’ (Велик).

ПРОСКУ́РА ◊ ЗАРИВА́ТИ В ЗЕ́МЛЮ БЛАГОВІ́ЩЕНСЬКУ ПРОСКУ́РУ ‘закопувати благовіщенську проскуру в землю, щоб град не побив посіви’. *Тоў̆|ч’ену благо|в·іш·ч’е^і^н’с’ку прос|куру з|м·ішуйут’ з:е^и^м|лейу і |с’ійат’ по ч’оти|р’ох вуг|лах*

ˈниви дл’а ˈтого / ш·ч’об дожд’ не^и обˈходиў ˈниви // благоˈв·іш·ч’е^іˈн’с’ку просˈкуру зари^еˈвайут’ у ˈземл’у / ш·ч’об град не^и поˈбиў поˈс’еву // хˈворому на проˈпасниц’у даˈйут’ йак л’іˈкарство // уˈсе / ш·ч’о ˈроди^еˈц’:а у цеї ден’ / ˈбуде поˈгано росˈти // благоˈв·існе йаїˈце п·ід кˈвоч’ку не^и клаˈдут’ // Бог благослоўˈл’айе ўсе росˈти ў цеї ден’ (Попас).

ПРОСО́Л ‘солена риба’. *ˈП·іде^имо оˈце / ˈвоз’мемо хˈл’іба / хл’іб ˈб·ілиї / хл’іб уˈже буў / не ˈкарточ’на с’іс’ˈт’ема / ˈвол’на проˈдажа буˈла / і буў / проˈсол // проˈсол / таˈка ˈриба веˈлика / у ˈбочках / і ми оˈто ˈвоз’мемо там дв·і риˈбини на ч’отиˈр’ох* (Литв).

ПРОСТИДА́ЛО ‘простиня’ (ОлД).

ПРО́СТИНЬ, **ПРО́СТІНЬ** ‘простиня’ (У багатьох говірках). *Баˈбус’а ўруч’ˈну ўс’ігˈда ˈшила / сороч’ˈки вишиˈвала / і ў ˈмене йе соˈроч’ка / ˈвишита баˈбусейу / і пˈрос’т’ін’ йе / і пˈлат’ач’ко* (Новб).

ПРОСТОВОЛО́СИЙ ‘з непокритою головою’ (У багатьох говірках).

ПРОСУРЕ́НОК, *бот*. ‘біла, з фіолетовими прожилками квітка, надзвичайно приємного запаху, яка розквітає раніше проліска’ ◊ **ГА́РНИЙ ЯК ПРОСУРЕ́НОК** ‘красивий і мужній хлопець’. ◊ **ПРОСУРЕ́НКИ СНЯ́ТЬСЯ** ‘згадується дитинство’ (Оріх).

ПРОСУ́РОК, *бот*. ‘проліска дволиста (Scilla bifolia L.)’ (Вр, Вруб).

ПРО́СЬКИ ‘дрібні коноплі’. *А йак ˈгусто поˈс’ійеш коноˈпл’у / так м·іж ним пˈрос’ки / др’ібˈнесен’ке таˈке // і оˈто йоˈго вибиˈрайут’ поˈпере^иду і ˈмогут’ і ткат’ / ˈможно там / а маˈтер’ійа полотˈно назиˈвалос’* (Литв).

ПРОСЯНИ́ЦЯ ‘просяна солома’ (Білов).

ПРОСЯ́НИЩЕ 1. ‘поле, на якому росте просо’; 2. ‘поле з-під проса’ (Євс, Парн).

ПРОСЯ́НКА ‘просяна солома’ (У багатьох говірках).

ПРОСЯ́ННИК ‘поле, на якому росте просо’ (Новайд).

ПРО́ТВІНЬ ‘форма для випікання хліба’ (Розп).

ПРОТО́ПКА ‘вузька стежка у снігу’ (Гор, Заг).

ПРОТЯЖИ́НА ‘вузька протяжна долина’ (ВерхП).

ПРОТЯ́ЖКА ‘вузька протяжна долина’ (Нов).

***ПРО́ФІЛЬ ◊ ЇХАТИ В ПРО́ФІЛЬ** ‘їхати в якомусь напрямку й швидко повертатися назад’ (Харк. зб., 65).

ПРО́ХВІЛЬ ‘профіль’. *Пок|ликали ўра|ч’а о|ни / а|ну с’і|дайте / Ми|хал’їўно / о|так с’у|ди / йа ос’ подиў|л’ус’ ц’у с|торону у п|рохв·іл’ / йак о|но по|луч’іц’а // так / |каже / і йе в·ін / зоб / зоб у вас* (Литв).

ПРОХОДИ́МЕЦЬ ‘волоцюга, безпритульний чоловік, хлопець’ (ОлД).

ПРО́ШЛИЙ ГОД, *присл. спол.* ‘торік’ (У багатьох говірках). *П|раўда ўмер не^{и}|даўно / п|рошлиї год* (Мороз).

ПРОШЛОЛІ́ТОМ, *присл*. ‘торік’ (ОлД).

ПРУГ // ПРУГИ́, **ПРУХ**, **ПЛУХ**, *ткац.* ‘поздовжній край полотна’ (У багатьох говірках).

ПРУДКОВО́Д ‘стрижень, найглибше місце в річці, де дуже швидка течія’ (Парн).

ПРУТ, *ткац.* ‘поперечна кольорова смужка на зітканому полотні’ (Бул).

ПРУТНЯ́К, *бот*. ‘вінниччя сланке, в. справжнє, в. шерстисте (Kochia prostrata (L.) Schrad., k. scoparia (L.) Schrad., k. laniflora (S. G. Gmel.) Borb.)’ (Вал, Вільх).

ПРЯ́ДАТИ ‘стрибати’ (Раф).

ПРЯДЕ́ЛЬЦЕ, *ткац.* ‘пряжа (напрядені нитки)’ (Біллуц).

ПРЯДИ́ВКО, *ткац.* ‘одне волокно конопель’ (Мороз).

ПРЯДИ́ЛО, *ткац.* ‘полотно в десять пасом’ (Трав).

ПРЯ́ДИЧ, *ткац.* ‘чоловік, який пряде нитки’ (Біл).

ПРЯДКО́, *ткац*. ‘чоловік, який пряде нитки’ (Білов, Литв, Трав).

ПРЯ́ЛКА, *ткац*. ‘прилад для прядіння’ (Бул, Зорик, Лозов, Мороз, НижБ, ПлП, Полов, Раф, Старб). *Пр’а|дут’ по-|разному //*

йе п|р'алки і старо|даўн'і / п|р'адка деиреиў|йана нази^{е}|вайец':а / а у |мене меиха|н'іч'е^{і}с'ка еилектроп|р'алка (Зорик).

ПРЯЛЬ, *ткац*. 'чоловік, який пряде нитки' (Мороз).

ПРЯННЯ́, *ткац*. 'прядіння (процес)' (Тан).

ПРЯ́СЛА, *мн*. 'лати в огорожі' (Брус, Литв).

ПРЯ́СЛИНКИ, *мн*., *ткац*. 'потоншене місце на нитці (під час прядіння)' (Лим).

ПРЯ́ХИ, *мн*. 'сходини жінок, щоб разом прясти' (Біл, Бунч, Гол, Новпск, Пав).

ПСЄ́ШИТИ 'нервувати' (Семик, Смол). *Ч'оло|в·ік ка|н'ешна неи |хоч'е ди|виц':а / п|с'еше і меи|н'і неи да|йе / а йа л'уб|л'у ди|виц':а се^{і}р'і|али* (Смол).

ПТИ́ЦЯ, *збірн*. 'загальна назва домашніх птахів' (У багатьох говірках). *Воў|к·іў с|к·іки бу|ло! // ли|сиц'і бу|ли / так з дво|р'іў б|рали п|тиц'у* (Сват); *Хл'і|ви бу|ли ж у|то / ко|рова бу|ла / п|тиц'а бу|ла* (Біллуц); *Йа ни|де неи роб|л'у / |дома си|д'у // зан'і|майус' ха|з'аїством / п|тиц'а / с|вин'і бу|ли / а ш·ч'ас са|ма п|тиц'а* (Гонч).

ПТИЧЕНЯ́, *збірн*. 'пташеня' (ОлД).

ПТИЧЕНЯ́ТКО 'пташеня'. *Во|ни жи|ли на кри|леч'ку / і йак у них бу|ли птич'е^{і}|н'атка / неи бро|сали йіх у дво|р'і са|мих* (Білк).

ПТУШКИ́, *мн*., *обряд*. 'вид хлібних виробів, що печуть на весілля' (НижД, Обор).

ПУ́ВИЦЯ, **ПУ́ГВИЦЯ**, **ПУ́ГОВИЦЯ** 'ґудзик' (У багатьох говірках). *І от о|ни / з|нач'іт' / наби|рали |голок / |ниток / |пугвиц' / ў|с'аких |л'енточ'ок / т'і|с'омоч'ок / пла|точ'к·іў і їшли торгу|ват'* (Білов); *От о|ни по|шили / |мама / двом х|лопч'ікам штан'|ц'і / а|га / ну шо / йак би йіх разл'і|ч'іт' / і о|ни вз'а|ли йім о|так напеиреих|рест |мич'ку зро|били / і та|ку здо|рову |пугвиц'у найш|ли од йа|когос' пал'|та та|кого ч'і хто зна шо ї при|шили // от о|ни з|нач'іт' нач'і|найут' уби|рац':а т'і х|лопц'і / і тої со|б·і |т'агне / в·ін і |каже / це ж мо|йі шта|ни / мо|йа ш |пугвиц'а* (Павлен).

ПУГА́ЛКИ, *бот.* ‘розрив-трава садова (бальзамін) (Impaties balsamina L.)’ (Луг).

ПУ́ГОЛОВКА, *зоол.* ‘пуголовок, личинка жаби’ (Підг).

ПУ́ДРЯ ‘пудра’ (У багатьох говірках).

ПУЖА́РИК ‘їстівний гриб’ (НижБ, Шульг). *Гри|би у сте^и^|пу зби^е^|райемо / у тра|в·і / пу|жарики / о|пен’ки / подбе|резов·іки у |л’іс’і* (НижБ); *А то|д’і пу|жарики йа|к·іс’ по |пол’у / по |вигону хо|дили зби|рали / |йіли* (Шульг).

ПУЖА́ТИ(СЯ) // СПУЖА́ТИ(СЯ) ‘лякати(ся) // злякати(ся)’ (Мороз, Сват). *Ну воўк це |хижий зв·ір / йо|го |л’уди бо|йац’:а / |даже д’і|теї ма|лих пу|жайут’ / бо воўк забе^и^|ре ї зйіс’т’* (Мороз); *Ми ўже ле^и^|жали у |хат’і на со|лом·і / одкри^е^|вайуц’:а д|вер’і фо|нари^е^ком зас’в·і|тили / ми спу|жалис’ / |думайем / |може |н’емци* (Сват).

ПУЗЕ́ЛО, *зневажл.* ‘живіт’ (Юр).

ПУЗИРЬО́К ‘резервуар лампи, у який наливають гас’ (Мик).

***ПУ́НЬКЯ** ‘хлів’ (Харк. зб., 529).

ПУ́ПАВКА, *бот.* ‘роман напівфарбувальний, р. польовий, р. собачий, ромашка продірявлена (Anthemis subtinctoria Dobrocz., a. arvensis L., a. cotula L., Matricaria perforata Merat.)’ (Ол).

ПУПИРЕ́ЦЬ ‘недорозвинений плід огірка’ (Білов).

ПУПИ́РИШОК ‘недорозвинений плід огірка’ (Голуб, Новбор, Старб, Чмир).

ПУПОВА́ БА́БА ‘баба-повитуха’ (Шт).

ПУ́П’ЯХ ‘недорозвинений плід огірка’ (Покр).

ПУ́П’ЯШОК ‘недорозвинений плід огірка’ (У багатьох говірках).

ПУРДЯ́ ‘гладун, непомірно товстий чоловік, хлопець’ (Юр).

ПУСТА́ ‘та, яка не може народити дитину (про жінку)’ (Юр).

ПУСТА́РЬ ‘земля, непридатна для сільськогосподарських робіт’ (Бул, Мик, Обор).

ПУСТЕ́ЛЯ ‘земля, непридатна для сільськогосподарських робіт’ (Паньк).

ПУСТИ́НЯ ‘земля, непридатна для сільськогосподарських робіт’ (Гонч, Сват, Новр, Семик, Данил).

ПУСТИ́РКА ‘капуста, що не склалася в головку’ (Тр).

ПУСТИ́РНИК 1. ‘ніколи не оброблювана, не орана земля’ (Біллуц, Можн); 2. *бот.* ‘буквиця лікарська (Betonica officinalis L. s. l.) (НижМ).

ПУСТИ́РЬ 1. ‘земля, непридатна для сільськогосподарських робіт’ (Білк, Бул, Мик, Обор); 2. ‘ділянка поля, що заросла бур’яном’ (Тим); 3. ‘поле, на якому нічого не родить’ (Зайц, ЛозО).

ПУСТИ́ШКА 1. ‘недорозвинений качан кукурудзи’ (Голуб, Нещер, Новбор, Старб, Чмир, Шульг); 2. ‘капуста, що не склалася в головку’ (Нещер).

ПУСТО́ША ‘місце на полі, пропущене під час сіяння’ (Можн, ОлД).

ПУ́СЬТА, *дит.* ‘капуста’ (КрасП, Новбор).

ПУТЬО́ВИЙ ‘якісний, потрібний’. *І на про|полку нас во|зили / так за це ш·ч’е г|рош·і пла|тили // то зап|лат’ат’ нам т’і ко|п·ійки / а ми не т|рати^{е}мо / не^и|сем ро|д’іт’е^і|л’ам / шоб о|ни нам шос’ ку|пили пу|т’ове / бо са|м·і ш·ч’е ма|л’і* (Білов).

ПУТЯ́, *мн.* *|Мама |кажут’ / з|найе^{і}ш шо / і|ди до |т’отки // і о|то п˙і:ш|ла / |ч’ерез |Босове п˙іш|ла по пу|т’ах аж до |самойі Розпа|с’ійівки* (Мир).

ПУ́ХТЯ ‘гладуха, непомірно товста жінка, дівчина’ (Литв, Підг).

ПУ́ЦВІРОК ‘недорозвинений плід огірка’ (Зак, Макарт).

ПЧЕЛА́, **ПЧОЛА́**, *ентомол.* ‘бджола (Apis)’ (У багатьох говірках). *|Тути^{е}ч’ки ў |мене жи^е|вут’ п|ч’оли // во|ни та|к·і ска|жен’і ве^и|с|нойу |робл’ац’:а // сата|на / йак на|пали на |мене // |тод’і з не^и|д’іл’у хо|диў |пухлиў* (Ман); *Ну от похоро|нила |папку / |мамка п|риїде / до пч’ол упа|де та п|лаче / мо|йі ж ви п|ч’олоч’ки / хто ж вас |буде догл’а|дат’?* (Крpч); *Го|дуйуч’і пч’іл /*

*ˡпас’іч’ник виси*ˡ*пайе у мед роз*ˡ*терту ў поро*ˡ*шок благо*ˡ*в·іш·ч’е*ⁱ*н’с’ку прос*ˡ*куру / ш·ч’об п*ˡ*ч’іли ро*ˡ*йілис’а* (Попас).

ПЧОЛОВО́Д, *бджіл.* ‘пасічник’ (Юр).

ПЧОЛЯ́Р, *бджіл.* ‘пасічник’ (ОлД).

ПШАНИ́ЦЯ, *бот.* ‘пшениця (Triticum L.)’ (Мир, Юр).

ПШЕНИ́ЦЯ-ЯЧМІ́НЬ, *бот.* ‘бромус (Bromus L.)’ (Іл, МалЮ).

ПШЕНИЧА́НКА ‘пшенична солома’ (Заайд, Макарт).

ПШЕНИЧИ́ННЯ ‘поле з-під пшениці’ (Бондар).

ПШЕНИ́ЧКА, *бот.* 1. ‘кукурудза (Zea mays)’ (Брус, Голуб, Дмитр, Зак, Крем, Литв, Макарт, Новайд, Новастр, Новбор, Перем, Підг, Старб, Червпоп, Чмир, Шт, Шульг); 2. ‘бромус (Bromus L.)’ (Іл, МалЮ); 3. ‘курай іберійський, к. модринний, к. содовий, к. тамариксовидний, к. чіплянковий (Salsola iberica Sennen et Pau., s. laricina Pall., s. soda L., s. tamariscina Pall., s. tragus L.)’ (Литв).

ПШЕНИ́ЧНИЦЯ ‘пшенична солома’ (Заайд, Макарт).

ПШЕНИ́ЧНИЩЕ ‘поле з-під пшениці’ (Білк, Вес, Донц, Мир, Новник, Сват).

ПШЕНИЧНЯ́НКА ‘пшенична солома’ (Білов, Бондар, Вес, Голуб, Дмитр, Зак, Калм, Макарт, Мус, Новайд, Новбор, Новпск, Старб, Стр, Тр, Чмир).

ПШІ́НКА, *бот.* ‘кукурудза (Zea mays)’ (Ман, Шульг). *У* ˡ*сорок* ˡ*с’омому воб*ˡ*че йак з*ˡ*думайу / по по*ˡ*л’ах зби*ˡ*рали п*ˡ*ш·інку /* ˡ*йіли* (Шульг).

ПШО́НКА ‘пшоно’ (Мир).

ПЯ́ЛИЧНИК, *ткац.* ‘куделя’ (Біллуц).

П’Я́ЛЬЦЕ 1. ‘череп’яна посудина, схожа на широку чашку, у якій зазвичай подають страву до столу’ (Міл); 2. ‘скляна посудина без ручки, призначена для пиття’ (Міл).

П’ЯНДИ́ГА, *згруб.* ‘п’яниця’ (У багатьох говірках).

П’ЯТЕРИ́К ‘дерев’яні вила з п’ятьма ріжками’ (Макіїв).

П’ЯТИПА́Л, *бот.* ‘перстач (Potentilla L.)’ (Заїк, Луб, Олек).

П’Я́ТКА ‘задня потовщена частина коси’ (Біллуц, Бул, Розп).

Р

РАБС, *бот.* ‘рапс (Brassica napys)’ (Біллуц, Можн).

РАВЛЮ́К, *зоол.* ‘самець жаби (Ranidae)’ (Біллуц).

РА́ДІВО ‘радіо’ (У багатьох говірках). *ˈРад’іво л’убˈл’у сˈлухати / ˈрад’іво ў нас оˈто йе* (Біллуц); *От буˈло ˈрад’іво і тут гˈрало / оборˈвали / і оˈце теиˈпер уˈже йоˈго н’іхˈто н’іˈч’о неи ˈробе і неиˈма йоˈго* (Шульг).

РА́ЗНО, *присл.* ‘по-різному’ (Шт).

РАЗНОЦВЄ́ТКИ, **РІЗНОЦВІ́ТКИ**, *мн.*, *бот.* ‘козельці великі, к. українські (Tragopogon major Jacq., t. ucrainicus Artemcz.)’ (Брус, Луг, НижД).

РАЗРІШЕ́НІЄ ‘згода, що дає право на здійснення чого-небудь’ (У багатьох говірках).

РАЙ-ДЕ́РЕВО, *бот.* 1. ‘тополя біла (Populus alba L.)’ (Мик); 2. *бот.* ‘бузок звичайний, б. перський (Syringa vulgaris L., s. persica L.)’ (Заїк, Луб, Олек, Перш, Попів).

РАЇ́НА, *бот.* 1. ‘тополя біла (Populus alba L.)’ (Заайд, Мик); 2. ‘тополя чорна (осокір) (Populus nigra L.)’ (НижМ).

РАКІ́ТА, *бот.* ‘кипарис вічнозелений (Cupressus sempervirens L.)’ (Гор).

РАКЛЮ́ГА, *зневажл.* ‘здоровило’ (Бунч).

РА́КОВА ТРАВА́, *бот.* ‘повитиця європейська (Cuscuta europaea L.)’ (Курячів).

РА́КОВА ШИ́ЙКА, *бот.* ‘півники болотні, п. німецькі, п. сибірські (Iris pseudacorus L., i. germanica L., i. sibirica L.)’ (Курячів).

РА́КОТИЦЯ ‘ратиця’ (Новастр).

РА́НЕТИЙ ‘поранений’ (КрасП, Мир, ОлН, Сват). *ˈД’ад’ко Петˈро і оˈто одˈне п·ішˈло прийшˈло / ˈранетиĭ буў / у маˈшину*

по|паў сна|р'ад (ОлН); *Ну там тан|к·іста не^и бу|ло / |видно |ране^итиї був а|бо шо / шо по|рожн'а |танка* (Мир).

***РАННИ́К** 'лікарська рослина, яку використовують для лікування чиряків' (Харк. зб., 448).

РА́НЬЧЕ, **РА́НЬЧІ**, *присл*. 'раніше' (У багатьох говірках). *О|но ж |ран'ч'е не^и та|ка по|года бу|ла йак |зараз / ў нойаб|р'і |м·іс'ац'і ўже с'н'іг м·іх |випасти* (Парн); *|Ран'ч'е свад'|би г|рались'а в о|бох дво|рах* (Смол); *У |церкву йа не^и хо|д'у / не^и з|найу йа / ч'о|гос' // ч'і йа |може не^и|в·іруйуч'а // |ран'ч'е ка|зали / шо |Бога не^и|ма / а те^и|пер // ч'ос' |ет'іх бо|гоў |кинулис'а / ну йа не^и з|найу / йак / |в·ірит' ц'о|му ч'і не^и |в·ірит'* (Риб'ян).

РАПУ́ХА, *зоол*. 'земляна жаба (Pelobates fuscus)' (Біллуц).

***РАСПЛЕ́Т** 'спосіб заплітання кіс' (Харк. зб., 562, 764).

РА́СТІК 'первоцвіт' (Ям).

РАСТІРЬО́ХА, *згруб*., *сп*. 'неуважна людина' (Розп, Тит).

РАСТОРО́ПША, *бот*. 'будяк акантовидний, б. кучерявий (Carduus acanthoides L., c. crispus L.)' (Піск).

РАСТРЬО́ПА 1. *сп*. 'людина з розтріпаним волоссям' (Бар, Гор, Коляд, Риб'ян); 2. *бот*. 'татарник звичайний (Onopordum acanthium L.)' (Мик).

РА́ЧКИ, *присл*. 'навпочіпки' (Розп).

РВА́НИКИ, *мн*., *кулін*. 'різаний або рваний шматочок прісного тіста, зварений у воді чи молоці' (Мир, Сват).

РВАНЦІ́, *мн*., *кулін*. 1. 'різаний або рваний шматочок прісного тіста, зварений у воді чи молоці' (У багатьох говірках). *|Ран'ше ва|рили рван'|ц'і а|бо ш·:е |кажут' галуш|ки // за|м·іс'уйут' |т'істо // во|да на пли|т'і сто|йіт' і кар|тошка заки|пайе // роз|катуйут' корж то|нен'ко / а то|д'і ж о|то той корж |т'ане^иш на ру|к·і / а то|д'і ж о|то рвеш |т'істо пот|рошку і ки|дайеш у кар|тошку* (Мороз); 2. 'виготовлений для приготування вареників шматочок тіста, який варять і без начинки' (Тар).

РЕБЕ́РЦЯ, *мн*., *кулін*. 'передня частина туші з ребрами, м'ясо з ребрами' (Білк, Бонд, Велик, Височ, КарС, Коляд, Куз, Литв,

Марк, Новайд, Новохт, Новчерв, Павл, Півн, Підг, СтЛ, Тр, Червпоп, Шпот).

РЕБРИ́НА, *кулін.* ‘передня частина туші з ребрами, м’ясо з ребрами’ (Білк, Білов, Дмитр, Литв, Новайд, Підг, Привіл, Стр, Чмир).

РЕБРИ́НКА, *кулін.* ‘передня частина туші з ребрами, м’ясо з ребрами’ (Білов, Підг).

РЕ́БРУШКА, **РЬО́БРУШКА**, **РЬО́БРУШКИ**, *мн.*, *кулін.* ‘передня частина туші з ребрами, м’ясо з ребрами’ (Березів, Білов, Бут, Мик, Мороз, НижД, Новб, Обор, Павлен, Пет, Поб, Попів, Сват, Смол, Старб).

РЕ́ВА, *бот.* 1. ‘борщівник сибірський (Heracleum sibiricum L.)’ (Заїк, Курячів, Лим, Луб, НижД, Олек, Піск, Преоб); 2. ‘бугила довгоносикова, б. лісова (Anthriscus longirostris Bertol., a. sylvestris (L.) Hoffm.)’ (Бонд, Криз, НижД, Піск); 3. ‘дудник лісовий (Angelica sylvestris L.)’ (Голуб, Заїк, Карм, Клим, Курячів, Лим, Міст, НижД, Олек, Преоб, Піск, Руд); 4. ‘дягель лікарський (Archangelica officinalis Hoffm.)’ (Заайд, Заїк, Карм, Курячів, Лим, Луб, Макарт, Міст, Олек, Піск, Преоб); 5. ‘ревінь (Rheum)’ (Макарт, Зак, Бонд, Куряч).

РЕ́ВНОСТІ, *мн.* ‘ревнощі’ (Буг).

РЕГЛИ́НА, *ткац.* ‘брус у ткацькому верстаті’ (Червпоп).

РЕМЕ́ЗИК, *орнітол.* ‘синиця блакитна (Parus caeruleus)’ (Байд).

РЕМІШЕ́ЧОК ‘обручка’ (Олек).

РЕ́ПА, *перен.* ‘неповоротка жінка, дівчина’. *Та ско|р’ії і|ди / |репа* (Лантр).

РЕ́ПАНА РОБІТНИ́ЦЯ, *ткац.* ‘людина, яка лінується або не вміє ткати’ (Новпск).

РЕ́ПАНКА, *перен.* ‘нечепурна людина’ *|Кажда |хоче |гарного ч’оло|в·іка / і ц’а |репанка ĭ со|б·і ту|ди* (Підг).

РЕПЕТУ́Н ‘крикливий чоловік, хлопець’ (Зорик, Калм, Криз, Нещер, Прост).

РЕПЕТУ́ХА ‘криклива жінка, дівчина’ (Зорик, Калм, Криз, Нещер, Підг, Прост).

РЕ́ПТЯ, *сп.* 1. ‘незграбна, вайлувата людина’ (Петр, Прост). *Ста|ра ўже с|тала / не^и^поворот|ка / та|ка ўже |репт’а* (Петр); 2. ‘товста людина’. *Ту |репт’у |луч’:е не^и^ заї|маї / во|на од|нак н’і|ч’ого не^и^ з|робе* (Алч).

РЕП’Я́Х, *бот.* ‘мишій (Setaria L.)’ (Вал, Вільх).

РЕП’ЯХИ́, *мн.* ‘ділянка поля, що заросла бур’яном’ (Вівч).

РЕП’ЯШО́К, **РЕПЯШО́К**, *бот.* ‘нетреба звичайна, н. колюча (Xanthium strumarium L., x. spinosum L.)’ (Коляд).

РЕХВО́РМА ‘реформа’ (У багатьох говірках). *|Д’едушка і |бабушка / при|йіхали |пос’л’е сто|липинс’койі ре^и^х|ворми / у дев·ат|сот де|в·атом го|ду в це се^и^|ло при|йіхали* (Мир).

РЄПЕ́Й, *бот.* ‘осот (Cirsium L.)’ (НижМ).

РЄПЕ́ЙНИК, *бот.* ‘осот (Cirsium L.)’ (НижМ).

РЖА́ВЕЦЬ ‘іржаве багно, болото’ (Білов, Луб, Семик).

РЖА́ВЧИНА ‘іржа’ (У багатьох говірках).

РИБА́КА ‘рибалка’ (Хруст).

РИБА́ЛЬ ‘рибалка’ (ОлД).

РИВКА́МИ, *присл.* ‘поривчасто’ (Розп).

РИГА́Н, *бот.* ‘васильки справжні (Ocimum basilicum L.)’ (Мик).

РИҐЛЮВА́ТИ ‘писати незграбно, брудно’ (Оріх).

РИ́ЛЛЯ ‘приймочки кукурудзи у вигляді пучка кіс на верхній частині супліддя’ (Вес).

РИ́ЛО ‘верхнє неїстівне листя капусти’ (Заайд, Макарт).

РИ́ЛЬЦЯ, *мн.* ‘приймочки кукурудзи у вигляді пучка кіс на верхній частині супліддя’ (Біллуц, Білов, Велик, Вес, Донц, Євс, Калм, Лантр, Можн, Нещер, Новбор, Парн, Перем, Стр, Шт).

РИМАТИ́ЗМ, *мед.* ‘ревматизм’ (Новастр).

РИ́ПА ‘яр, порослий лісом’ (Семик).

РИ́СЯЮ, *присл.* ‘швидким алюром’ (ОлД).

РІВНЯ́ ‘рівнина’ (Бутк).

РІВНЯВА́, **РІВНЯ́ВА** ‘рівнина’ (Кал, Мик, Парн, Тр).

РІДКОДУ́Б ‘1. дубовий ліс’ (Білк); 2. ‘дрібний ліс, зарості кущових рослин’ (Тим).

РІДКОДУ́БЧИК ‘дрібний ліс, зарості кущових рослин’ (Тим).

***РІЗА́К**, *бот.* ‘лікарська рослина, яку використовують для купання дітей від різі в животі’ (Харк. зб., 754).

РІЗЕ́ЦЬ, *ков.* ‘копитний ніж’ (Білг, Кам’ян, Кур).

РІ́ЗКА, *обряд.* ‘весільне деревце молодої у вигляді окремих прикрашених галузок’ (У багатьох говірках). *Ну р’іс|ки / це |тоже йіх пе*[и]*|ч’ут’ / там п|р’існе |т’істо / вист|ругуйут’ та|к·і тон|к·і |палки // і за|м·ішуйут’ |т’істо / ну та|ке / шоб о|но бу|ло / кру|те / |т’есто / ну це на|до п·ік|ти / йак|шо йе та|ка |п·еч’ка / не*[и] *|газова п|литка / а |п·еч’ка / дро|вами йа|ку |топиш / і там викла|дайут’ то|д’і на |п·еч’к·е / рос|тапл’уйут’ / шоб во|на бу|ла хара|шо га|р’ач’а / кла|дут’ кирпи|ч’і шоб не*[и] *на са|му |п·еч’ку к|ласти / бе|рут’ це |т’есто / об|мазуйут’ ним / |палку і остаў|л’айут’ с та|к·ім / по кра|йам х|вос’т’іки / і во|на так полу|ч’айец’:а |палка об|мотана цим |т’естом / і порозр’і|зайут’ по кра|йах / і так во|но т|рошки завер|тайец’:а / ко|ли пе|ч’ец’:а і / так пуш|ти |поўн’іс’т’у йі|йі об|мотуйут’ / ну так остаў|л’айут’ |м·есто / там шоб дер|жац’:а ру|ками / і з|верху т|рошки остаў|л’айут’ / |м·есто / зап·і|кайут’ на цих |палках / там не*[и] *|дуже тоўс|те / о|но б·і|гом зап·і|кайец’:а і / ну / це та|ке тра|д’іцийа* (Крем); *Р’іс|ки |ето з |ет’іх з |йаблун’ ну с фрук|тових д’е|р’евйев |в·еточ’к·і ср’і|зали / а по|том |т’естом об|матували вс’о / і зап·і|кали / а по|том укра|шали цв·і|тами / а по|том кан|ф·етами ви|в·ешивал’і і с|тавили сре|д’і сто|ла |возл’е моло|дих* (Новмик).

РІМНО́ТА ‘рівнина’ (Зайц).

РІНЯ́К ‘ґрунт з крупного піску, гравію, гальки’ (Парн).

РІНЯ́НКА ‘ґрунт з крупного піску, гравію, гальки’ (Парн).

РІ́ПИЦЯ ‘бруд на тілі людини, леп’ (Бул).

РІ́ПКА, *бот.* 1. ‘редька (Raphanus)’ (Гонч, Ман, Сват, Свист, Хом); 2. ‘редис (Raphanus sativus)’ (Шульг); 3. ‘рапс (Brassica napys)’ (Заайд, Зак, Макарт).

РІЧКОВИНА́ ‘низина біля річки’ (Обор, Терн).

***РОБА́К** ‘дитяча гра’ (Харк. зб., 482).

РО́БЛЕНА, *кулін.* ‘верхній жирний шар кислого незбираного молока (про сметану)’ (Семик).

РО́БЛЕНКА, **РО́БЛИНКА**, **РО́БЛЯНКА** *кулін.* 1. ‘сметана’ (Зорик, Новастр); 2. ‘топлене незбиране молоко, заквашене сметаною’ (Зак, Зорик, Куз, Макіїв, Червпоп, Шпот).

РОВ 1. ‘яр’ (Руд); 2. ‘штучний яр’ (Білк).

РОВНИ́НА ‘рівнина’ (Полов, Свист).

РОГА́ЛИК, *кулін.* 1. ‘виріб з борошна, закручений та варений у великій кількості олії’ (Білов); 2. ‘круглий крендель з тіста, що має форму кільця’ (Колом, Крем, Мороз, СтЛ).

РОГА́ЛЬ, *кулін.* ‘круглий крендель із тіста, що має форму кільця’ (Дмитр).

РОГА́ТИК, *ентомол.* ‘жук-носоріг (Oryctes nasicornis)’ (Парн).

РОГА́ТКИ, *мн.*, *ткац.* ‘ткацький човник’ (Криз).

РОГА́Ч ‘міцний кілок з гілками, на якому сушать сіно, снопи’ (Макіїв).

РОГНА́ТИЙ ‘із закрученими полозками (про сани)’. *КоманˈдʼІр полˈка вийіˈжаў на пе^{и}ри^{е}до^{у}ˈву на ˈконʼах / буˈли хоˈрош·і ˈйаблуков·і йак сʼоˈгоднʼі памйаˈтайу ˈконʼі / ˈсани / кˈруглʼі / рогˈнатʼі / закˈручʼе^{и}нʼі полозˈки / і йоˈго орде^{и}ˈнарицʼ не^{и} мог нʼіˈйак / поˈйіхати / ˈконʼі не йшли* (Трав).

РОГОНО́СЕЦЬ, *ентомол.* ‘жук-олень (Lucanus cervus)’ (Семик).

РОДДО́М ‘пологовий будинок’. *ˈЛʼуди ˈранʼчʼе ж уˈрок·іў боˈйалисʼа / ну ї шоб не^{и} зуˈрочʼіли / так стаˈрали^{е}сʼа іˈти п·ізˈнʼіше / уˈже йак ди^{е}ˈтинку пе^{и}ре^{и}хˈресʼтʼатʼ / ну а ˈзараз же ж оˈно ї ˈранʼчʼе іˈдутʼ / йак із ˈтого ж роˈд:ому ˈвипи^{е}сали / так і при^{е}ˈходʼатʼ* (Біллуц); *Це ж в ˈопш·чʼії паˈлатʼі буˈли / а тоˈдʼі уˈже ж ў роˈд:ом п·іднʼаˈли наˈгору меˈне* (Гонч).

***РОДИ́ЛЬНЯ** ‘породілля’ (Харк. зб., 458).

РОДІ́ЛКА ‘жінка, яка має народити дитину’ (Шт).

РОДНИ́К 1. ‘джерело, потік води, що утворився внаслідок виходу підземних вод на поверхню землі’ (У багатьох говірках); 2. ‘місце добування води’ (Гор, Кам’ян, Науг, Прив).

РОДНИЧО́К ‘джерело, потік води, що утворився внаслідок виходу підземних вод на поверхню землі’ (Міст).

РОЄВНИ́К, *бджіл.* ‘роївня, обтягнутий тканиною кошик для збирання рою’ (Обор).

РОЖ, *бот.* ‘жито (Secale)’ (Бонд, Брус, Велик, Данил, Лантр, Ман, Семик).

РО́ЖА, *бот.* 1. ‘дивина тарганяча, д. фіолетова (Verbascum blattaria L., v. phoeniceum L.)’ (Литв); 2. ‘космос двічіперистий (роздільнолистий) (Cosmos bipinnatus Cav.)’ (НижД).

РО́ЖЕНИЦЯ ‘жінка, яка народжує дитину’ (КрасП, Юр).

РОЖЕСТВО́, **РОЖЖЕСТВО́** ‘Різдво’ (У багатьох говірках). *С’в·аˈта ж ми уˈс’і спраўˈл’али / і Рож:е*^{и}*стˈво / і ˈНовиї год*^{т} */ і ˈПаска* (Смол); *Оˈбич’но оˈце ˈпос’л’е Роже*^{и}*стˈва ˈтел’ац’:а коˈрови* (Преоб); *Ну ўсе нагоˈтовим / шоб на Роже*^{и}*стˈво не*^{и} *гоˈтовит’ / ˈт’іки ˈйісти гоˈтове* (Шульг).

РОЖЕСТВЯ́НИЙ ‘різдвяний’. *П·ід Р’іздˈво / ˈнос’ат’ куˈт’у / до ˈродич’ій / ˈд’ітки ˈнос’ат’ / та ї доˈрос’л’і ˈнос’ат’ // йе наˈр’аже*^{и}*н’і доˈрос’л’і / с’п·іˈвайут’ / п·іс’ˈн’і т’і йаˈк·і / рожестˈв·ан’і* (ШовП).

РО́ЗАВАНЦІ, **РО́ЗВАНЦІ**, *мн.*, *кулін.* ‘виріб з борошна, закручений та варений у великій кількості олії’ (Біллуц, Павлен).

РО́ЗАНЦІ, **РО́ЗЕНЦІ**, *мн.*, *кулін.* ‘виріб з борошна, закручений та варений у великій кількості олії’ (Біллуц, Велик, Весел, Височ, Зорик, Литв, Новб, Павл, Стр, Тр).

РОЗБАГА́ТО, *присл.* ‘дуже багато’ (Литв, Пів). *І воˈлами і к·ін’ˈми / плуˈги бˈрали таˈк·і сп·іц’ˈіал’н’і / проˈор’ували / а ми викиˈдали ўруч’ˈну / і соўˈками баˈгато / розбаˈгато буˈло / на доˈроз’і роˈбили ми* (Литв).

РОЗБА́ЧУВАТИСЯ, *безос.* 'світати' (ОлД).

РОЗБИРА́ТИ(СЯ) 'роздягати(ся)' (ВерхД, Нещер). *До|ходе те / шо моло|ду покри^е^|вати / во|на ж там ч'і ў с'т|р'іц':і / ч'і ў ц'в·іт|ку / ч'і ў в·ін|ку // нач'і|найут' моло|ду покри^е^|вати // ста|новиц':а од|на о|тут с|вашка / от моло|дого з|боку / а од|на о|там // нач'і|найут' моло|ду розби^е^|рати // то|д'і об|в·азуйут' о|так / а во|на ски^е^|да / ски^е^|да // о|так об|в·ажут' / то|д'і ме^и^т|калем покри^е^|вайут' / уд|вох сп·і|вайут'* (Нещер).

РОЗБИШАКУВА́ТИ 'бути розбишакою'. *С|таршен'ка за|к·інч'уйе ш|колу з:оло|тої ме|дал':у / |уч'іц':а |добре // а |менша розбиша|куйе* (Сват).

РОЗВА́Л 'широка борозна, утворена посередині ниви, якщо її орали від країв до середини' (Велик, Лантр, МалО, Маньк, Новчерв, Обоз, ПлП, Покр, Прост, Тар, Тр).

РОЗВІВЛЯ́ТИСЯ, *безос.* 'згадуватися, поновлюватися в пам'яті' (КрасП).

РОЗВО́Д 'розлучення, розірвання шлюбу'. *На|в·ерно |года п·іўто|ра ч'і два ми жи|ли нероз|писан'і / а в·ін же з |первойу |ж·інкойу ни роз|в·іўс'а // ну / шо то|д'і роз|вод / руб п·ії|с'ат запла|тили і ўс'о* (Гонч).

РОЗВОРО́Т 'кінець ниви, де повертають плуг для оранки у зворотному напрямку' (Бонд, Брус, Верхбогд, Дмитр, Донц, Заайд, Криз, Куряч, Литв, Новайд, Новпск, Новр, Пис, Сич, Цар).

РОЗВОРО́ТНИК 'кінець ниви, де повертають плуг для оранки у зворотному напрямку' (Вес, Новайд).

РОЗВРА́ТНИК 'чоловік, який спокушає жінок' (У багатьох говірках).

РОЗГІ́Н 'широка борозна, утворена посередині ниви, якщо її орали від країв до середини' (Білов, Брус, Заайд, Литв, Новпск, Пис).

РОЗГО́НКА 'широка борозна, утворена посередині ниви, якщо її орали від країв до середини' (Донц, Заайд, Новр).

РОЗГУ́ЛЬНИК, *бот.* 'водяний горіх плаваючий (Trapa natans L. s. str.)' (Вал, Вільх).

РОЗДЗЯ́ПИТИ, *згруб.* 1. ‘розчинити двері’ (Оріх, Юр). *Ч’о ви дˈвер’і розˈд͡з’апи^{е}ли / роз^{с}ˈпари^{е}ли^{е}с’* (Юр); 2. *перен.* ‘довірливо відкрити перед кимось свою душу’. *Ў ˈдушу м·іˈн’і ўˈл’ізла / п·ідли^{е}ˈзалас’а / а йа розˈд͡з’апи^{е}ла* (Оріх).

РОЗДІВА́ЛКА ‘приміщення для роздягання’ (Кам’ян).

РОЗДІ́Л ‘рівнина між двома горами’ (Сват).

РОЗДІ́ЛЛЯ ‘широка низина’ (Піщ).

РОЗДРАЖА́ТИ ‘викликати біль, дотикаючись до рани’ (Підг).

РОЗЗЯ́ПЛЕНИЙ, *згруб.* ‘відчинений навстіж’ (Юр).

РОЗКА́ТКА, *ков.* 1. ‘інструмент для прискорення й полегшення процесу протягання металу’ (ГорБ, Лозов); 2. ‘верхня частина обтискача’ (ГорБ, Лозов).

РОЗКА́ТУВАТИ, *ков.* 1. ‘вигладжувати круглі поковки’ (Лозов); 2. ‘протягати поковку в ширину’ (Вільш, ГорБ, Кам’ян, Ков, Куряч, Лозов, Чорн); 3. ‘протягати (витягати) заготовку в довжину’ (ГорБ, Лозов).

РОЗКЛЕ́ПУВАТИ, *ков.* ‘протягати поковку в ширину’ (Вал, ЛозО, Мир, Приш).

РОЗКО́ВИНА ‘заглиблення в скелі’ (Трет).

РОЗМАЗНЯ́ ‘пшоняна каша’ (Лоз).

***РОЗМИВАТИ РУКИ**, *обряд.* ‘під час хрестин обмивання рук породіллі, щоб вона швидше одужувала: її ставлять однією ногою в корито, яке має стояти на порозі’ (Харк. зб., 944).

РОЗО́РА 1. ‘кінець ниви, де повертають плуг для оранки у зворотному напрямку’ (Зак, Макарт); 2. ‘поперечна розора в кінці ниви’ (Зак, Макарт); 3. ‘широка борозна, утворена посередині ниви, якщо її орали від країв до середини’ (Білк, Бондар, Брус, Вес, Євс, Литв, Парн).

РО́ЗОЧКИ, *бот.* ‘молодило (Sempervivum L.)’ (НижМ).

РОЗПА́ШКА ‘кінець ниви, де повертають плуг для оранки у зворотному напрямку’ (МалО, Маньк, Новчерв, ПлП, Прост, Тар).

РОЗПИ́СУВАТИСЯ 1. ‘брати на себе відповідальність за когось або виступати від чийого-небудь імені’. *Ко|лис’ |важко бу|ло / ми на ро|боту хо|дили го|лодн’і / да|дут’ нам по д|в·іс’т’і грам ма|кухи / бу|ло нам по ч’о|тирнац:ат гот // а те|пер у|род’і би і йе / і о|д’іт’і / не у|с’і ко|нешно / не у|с’і // за ўс’іх рос|писувац’:а не |нада* (Литв); 2. ‘реєструвати свій шлюб з ким-небудь’ (Гор, Полов, Тан, Шул). *Ну то с|ваїбу йак отгу|л’али / а роз^с|писувац’:а роз^с|писувалис’ |ч’ере^из |м·іс’ац’ у |город’і // було |холодно / |холодно зи|мойу / мо|йа суп|руга ж |рада бу|ла / ш·ч’о |йіде^им роз^с|писувац’:а / на|д’іла |туфе^ил’ки / йа йії ка|жу / на|д’ін’ |вал’іноч’ки / а во|на / н’е / у |туфе^ил’ках п·іш|ла* (Полов).

РОЗПЛІ́СКУВАТИ, **РОЗПЛЕ́СКУВАТИ**, *ков.* ‘протягати поковку в ширину’ (Білг, Ковп).

РОЗПЛЯ́МКАТИСЯ 1. ‘безперестанно їсти’ (У багатьох говірках). *За п|разни^ек так у|с’і роз^сп|л’амкали^ес’а / ч’ім йіх |дал’і году|ват’* (Зайц); 2. *перен.* ‘розгорітися’. *|П·іч’ка |йел’е роз^сп|л’амкалас’а* (Ст).

РОЗПОЛУНЯ́ТИСЯ ‘виростати, утворювати нові ростки’ (Шт).

РОЗПРУ́ГА ‘широка борозна посередині поля’ (Макіїв).

РОЗПУ́ГА ‘широка борозна посередині поля’ (Тим).

РОЗРІ́ЧЧЯ ‘місце, де зливаються дві річки’ (Парн).

РОЗСО́ХА ‘дерев’яна розвилка в задку воза, між якою лежить розвора’ (Зорик).

РОЗТРА́ТЧИК ‘марнотрат’ (Бул, Риб’ян).

РОЗТРИ́ПАНА БА́РИНЯ, *бот.* ‘козельці великі, к. українські (Tragopogon major Jacq., t. ucrainicus Artemcz.)’ (Данил).

РОЗТЯ́ЖКА, *ков.* ‘інструмент для прискорення й полегшення процесу протягання металу’ (Бар, Мик).

РОЗЧИ́СТКА, *ков.* ‘копитний ніж’ (ЛозО).

РОЗЧІ́Л ‘межиріччя, простір між основним руслом річки і її притокою’ (Павл).

РОЗШЕРЕ́ТОВАНИЙ ‘розбитий, розвалений’ (НижБ).

РОЙБА́, *бджіл.* ‘процес формування й вильоту бджолиних сімей’ (Підг).

РОМА́ШКА, *бот.* 1. ‘айстра багаторічна (Aster amellus L.)’ (Слсрб); 2. ‘гайлардія гарна (Gaillardia pulchella Foug.)’ (Зах, Іл, МалЮ); 3. ‘калістефус китайський, айстра садова (Callistephus chinensis (L.) Nees.)’ (Жов, Слсрб); 4. ‘гвоздика (Dianthus L.)’ (Іл, Зах, МалЮ).

РОМА́ШКА НЕЛЕЧЕ́БНА, *бот.* ‘роман напівфарбувальний, р. польовий, р. собачий, ромашка продірявлена (Anthemis subtinctoria Dobrocz., a. arvensis L., a. cotula L., Matricaria perforata Mérat.)’ (Коляд).

РОМА́ШКА ХВАЛЬШИ́ВА, *бот.* ‘роман напівфарбувальний, р. польовий, р. собачий, ромашка продірявлена (Anthemis subtinctoria Dobrocz., a. arvensis L., a. cotula L., Matricaria perforata Mérat.)’ (Заайд, Коляд, Новп, Тр).

РО́НОЧНИЙ, *бджіл.* ‘рамковий вулик’ (Новастр).

РОСА́ДНИК ‘квітник, клумба’ (Вівч).

РОСИ́ЧКА, *бот.* ‘агалик-трава лікарська (Jasione montana L.)’ (ДемО, Зайц, Тр).

РОСКО́ЛЬОК ‘щілина в землі’ (Павл).

РОСКРАСА́ВЕЦЬ ‘красень’ (У багатьох говірках). *А то^{у}|д’і поса|дили ў кол|хоз’і са|док у нас // та|киї роскра|савец’ // у|же йак |вир’іс в·ін / у|же ж с|тали |йаблука* (Литв).

РОСТОРО́ПША КОЛЮ́ЧА, *бот.* ‘арум білокрилий (Arum albispathum Stev. ex Ledeb.)’ (Заїк, Луб, Олек).

РОСТУ́Н, *бот.* ‘льон проносний (Linum cantharticum L.)’ (Мик).

РОСХОДНИ́Й ‘повсякденний (про одяг)’ (Мороз).

***РОТ** ‘дитина до п’яти років, а також літня людина’ (Харк. зб., II – III).

РО́ТИКИ, *мн.*, *бот.* 1. ‘буквиця лікарська (Betonica officinalis L. s. l.) (Курячів); 2. ‘м’яточник чорний (Ballota nigra L.)’ (Вал, Вільх, Зайц, Заїк, Зах, Луб, НижМ, Олек); 3. ‘ряст Маршалла, р. ущільнений (Corudalis marschaleiona Pers., c. Solida (L.)

Clairv)’ (Новп); 4. ‘чина (Lathyrus L.)’ (Біл, Вруб, Зах, Іл, МалЮ, Новп, Оріх, Перш).

РО́ХЛЯ, *зоол.* ‘свиня домашня (Sus scrofa domesticus)’ (Хруст).

РОШНО́ ‘чорний ріжок у колосках пшениці, паразит’ (Макіїв).

РУБА́ЧКА ‘ніж з уламка коси’ (Ган).

РУБА́ШКА ‘сорочка’ (Мир, Мур, ОлБ, Смол, Шул). *ˈРан’ше це на ден’ Іˈвана Куˈпала буˈли ˈвишиван’і руˈбашки* (Шул).

РУБЕ́ЛЬКА ‘кочерга’ (Донц, Зак, Кам’ян, Міл, Новастр, Писар, Попів, Сват).

РУГА́ТИ ‘лаяти, сварити’ (Білк, Білов, Підг, Ром, Сват, Трав). *Пе^и^тˈро ˈВоли^е^к розд’іˈвайец’:а і ў ту ˈводу / а воˈда буˈла ˈмутна / і ви^е^ˈлазе вес’ ˈч’орни^е^ї / доˈдому пˈриїде / а ˈмати йоˈго руˈгайе* (Білов).

РУДБЕ́КІЯ, *бот.* ‘рудбекія роздільнолиста, р. шершава (Echium vulgare L.)’ (Мик).

РУ́ДКА 1. ‘іржаве багно, болото’ (Кам’ян); 2. ‘ґрунт із значною домішкою піску та глини’ (Терн); 3. ‘мул, осадки на дні водоймища’ (Терн).

РУДЯ́К ‘ґрунт з домішками залізної руди’. *А оˈкопи ˈрили / оў ˈБоже / сохраˈни / це руˈд’ак / таˈкиї руˈд’ак / шо не ўбйеш / н’іˈч’ого йоˈму не зˈроби^е^ш* (Литв).

РУЖЖО́ ‘гвинтівка’ (Гонч, КарС, Каськ, Мих, Півн). *ˈЧ’уйе^і^мо ў ˈзагород’і м·іж те^и^ˈл’атами йаˈкас’ воз’ˈн’а // ми за ˈруж:а і тиˈхен’ко п·ідˈходим бˈлиш·ч’е* (КарС); *Йак росˈказували / в·ін ш·ч’е молоˈдиї буў / в·ін вопш·ˈч’е ї з руˈж·:а мог стр’іˈл’ат’ куˈди поˈпало / ўс’і боˈйалис’ йоˈго* (Гонч).

*__РУКОМЕ́СНИК__ ‘ремісник’ (Харк. зб., VII).

РУЛЕ́Т, **РУЛЄ́Т**, *кулін.* ‘посипане перцем відварене сало’ (Білов, Велик, Дмитр, Зак, Зорик, Калм, Крем, Мир, Мороз, НижД, Обор, Осин, Пет, Півн, Підг, Тар, Червпоп, Чмир, Шпот).

РУЛЬ, *перен.*, *зневажл.* ‘великий ніс’ (Можн, Підг).

РУМ'Я́НИЙ, *кулін.* ‘який, не помітивши, не дістали з печі з усією партією (про хліб)’ (Велик).

РУНДУ́К 1. ‘прибудова біля входу в будинок’ (Біллуц, Можн). *ˈРан’ше каˈзали рунˈдук / те^{и}ˈпер / кал’іˈдор* (Можн); 2. ‘засіб пересування на чотирьох колесах з кінною або воловою тягою здебільшого для перевезення вантажів’. *Дˈрова воˈзили рундуˈком* (Кам’ян).

РУНДУЧО́К ‘поріг у сінях, хаті’ (Ст).

РУ́СЬКИЙ ‘російський’ (У багатьох говірках). *ˈМабут’ / йім понˈрави^{е}лас’а ˈнаша ˈм·еснос’т’ / і йіх ˈб·іл’шало ǐ ˈб·іл’шало // і наˈв·ерно / тоˈго ш·ч’о воˈни з ˈрус’кого ˈгорода ˈРос:ош / то ǐ поч’аˈли ц’у ˈм·еснос’т’ нази^{е}ˈвати Новоˈрос:ош / зˈнач’іт’ Ноˈва ˈРос:ош* (Новр).

РУ́ТА, *бот.* ‘калачики кучеряві, к. маленькі, к. непомітні (Malva crispa (L.) L., m. pusilla Smith., m. neglecta Walld.)’ (Литв).

РУЧЕЙО́К ‘невеликий водний потік’ (Марк).

РУХА́Ч ‘мечик’ (Лиз).

РУЧНИ́К, *ков.* ‘ковальський молоток’ (Бар, Вільш, ГорБ, ЛозО).

РУ́ШЕННЯ, **РУШІ́ННЯ** ‘процес знімання зерна з качанів кукурудзи’ (У багатьох говірках).

РУ́ШКА 1. ‘прилад, яким лущать кукурудзу’ (Біллуц, Заайд, Зорик, Руд); 2. ‘процес знімання зерна з качанів кукурудзи’ (Біллуц, Голуб, Крем, Можн, Новастр, Новбор, Підг, Старб, Червпоп, Чмир, Шульг).

РЬО́ВА, *ірон.*, *сп.* ‘плакса’ (Розп).

РЮ́МКА 1. ‘скляна посудина без ручки, призначення для пиття’; 2. ‘невеличка скляна посудина, з якої п’ють горілку та інші спиртні напої’ (У багатьох говірках).

РЮ́МОЧКА ‘невеличка скляна посудина, з якої п’ють горілку та інші спиртні напої’ (Біллуц, Калм, Мир, Новб, Сват, Смол, Тр).

РЮ́МОЧКИ, *мн.*, *бот.* ‘дзвоники (Campanula L.)’ (Луг).

РЮ́МСА, *ірон.*, *сп.* ‘плакса’ (Підг).

РЯБІ́ЦА КРА́СНА, *бот.* ‘бузина червона (Sambucus racemosa L.)’ (Заїк, Луб, Олек).

РЯБІ́ЦА ЧО́РНА, *бот.* ‘бузина чорна (Sambucus nigra L.)’ (Заїк, Луб, Олек).

РЯБКО́, *кулін.* 1. ‘каша, приготовлена із суміші різних крупів’ (У багатьох говірках); 2. *‘страва із суміші пшона з сочевицею або чимось іншим’ (Харк. зб., 736).

РЯ́БЧИК[1], *бот.* ‘рябчик малий (Fritillarie meleagrie des Patrion ex Schult et Schule fil.)’ (НижД, Преоб).

РЯ́БЧИК[2], *кул.* ‘каша з різих видів крупів’ (У багатьох говірках).

РЯ́ДУШКОМ, *присл.* ‘поряд’. *За׀ходе пол’і׀цеӗс’киӗ / Т’іша׀ков був там // ׀д’івч’іна ׀дома? // а шо во׀на с׀каже / йак йа ле^и׀жу на кро׀ват’і? / кро׀ват’ йак раз ׀р’адушком* (Мир).

РЯЖ ‘дерен, поверхневий шар ґрунту, укритий трав’янистими рослинами, густо пронизаний їхнім корінням’ (Парн).

РЯ́ЖАНКИ, *мн., обряд.* ‘перевдягання гостей на другий день весілля’. *Поч’і׀наўс’а д׀ругиӗ ден’ ве^и׀с’іл’:а / йа׀киӗ буў ш·ч’е ц’іка׀в·ішим / н’іж ׀перший ден’ // ׀р’ажанки бу׀ли / кожу׀хи вивер׀тали / на ׀сан’ах ка׀талис’ / на ׀возику с׀векра і све^и׀к׀руху / ׀теш·ч’у і ׀тес’т’а во׀зили* (Полов).

РЯ́ЖЕНКА, *кулін.* 1. ‘кисле молоко’ (Донц, Поб); 2. ‘сметана’ (Білов, Біллуц, Бонд, Височ, Зорик, Колом, Кон, Крем, Міл, Новб, Новчерв, Обор, Павлен, Півн, Семик, Тар, Чмир, Шпот).

РЯ́КА ‘жабуриння (водорості)’ (Юр).

РЯМ’Я́, *збірн.* ‘лахміття’ (Юр).

РЯ́СКА, *бот.* 1. ‘водяний горіх плаваючий (Trapa natans L. s. str.)’ (Бонд, Литв, Ол); 2. ‘зозулинець болотний, з. шоломоносний (Listera ovata (L.) R. Br.)’ (НижМ); 3. ‘рябчик малий (Fritillarie meleagrie des Patrion ex Schult et Schule fil.)’ (Заайд, Макарт); 4. ‘суцвіття кукурудзи’ (Новн).

РЯСНИ́ЦІ, *мн.* ‘вії’ (Підг, Чаб).

РЯ́ХАТИСЯ ‘чепуритися, наряджатися’. *Ми хо׀дили ׀перший раз на диско׀т’еку // йак ми ׀доўго ׀р’ахалис’а ў тоі клуб / це буў ׀ужас // ми на׀в·ерно ч’а׀са два соби׀ралис’а* (Колом).

С

САГА́ 1. ‘молодий ліс на місці старого зрубаного’ (Шт); 2. ‘багнисте місце, заросле очеретом та осокою’ (Новстр).

САДИ́БА ‘садок у дворі’ (Паньк).

САДИ́ТИ, *ков.* ‘наварювати спрацьовану частину знаряддя’ (Юр).

САДІ́ЛКА ‘сільськогосподарська машина для висіву насіння сільськогосподарських культур’ (Шт).

САДКИ́, *мн.* ‘клітки, у яких возять курей, качок, індиків для продаж’ (Бонд, Литв, Руд, Червпоп).

САДО́ВЛЯТИ ‘садити’ (У багатьох говірках). *Уˈхату ўт’агˈли вес’ тоїˇ с’н’іп і оˈце ме^{и}ˈне саˈдоўл’ат’ / і йа клаˈду ў гˈрубу / лаˈмайу* (Литв); *Воˈна оˈце схˈватиц’:а і б·іˈжит’ / а в·ін схˈвач’уйец’:а і б·іˈжит’ / оˈто хаˈпайе йіˈйі ї ˈколо ˈсебе саˈдове* (Мик).

САЖ ‘свинарник’ (У багатьох говірках).

***САЖАЛКА** ‘ставок’ (Харк. зб., 631).

СА́ЖАНЕЦЬ ‘висадок, коренеплід (буряк, морква тощо), збережений узимку й висаджений у ґрунт для одержання насіння’ (Білк).

СА́ЖКА ‘грибкове захворювання злакових’ (Обор).

СА́ЄЧКА, *кулін.* ‘подвійні буханці хліба, які злиплися в процесі випікання’ (Білов, Плуг).

СА́ЇЧКА, *кулін.* ‘невеликий хліб із залишків тіста’ (Колом).

СА́ЙКА, *кулін.* ‘подвійні буханці хліба, які злиплися в процесі випікання’ (Поб).

САЛАТО́ВКА 1. ‘дерев’яний товкач, яким товчуть сало; розтирають мак, пшоно’ (У багатьох говірках); 2. ‘паличка, якою збивають масло’ (Бонд).

САЛАХВА́Н ‘целофан’. *На т’ії не^{и}ˈд’іл’і ў ч’е^{і}ˈтˈвер йа п·ішˈла і оˈтої баˈтон ў салахˈван’і / в·ін здоˈровиї баˈтон / а йа каˈжу / сˈк·іки / Наˈташа / сˈтойе?* (Шульг).

САЛАХВЕ́ТКА, **САЛХВЕ́ТКА** ‘салфетка’ (Бул, Шульг). *ˈДуже ˈгарно ви^{е}ши^{е}ˈвайе / і пле^{и}ˈте воˈна кˈруже^{и}во д’л’а рушниˈк·іў / сумˈки ўˈс’ак·і таˈк·і ˈробе / салхˈветки таˈк·і ˈробе / ну ˈвобшем ˈдуже ˈгарна воˈна ўˈдала молоˈдиц’а* (Бул); *То буˈло салахˈветка / а ш·ч’ас у сумоч’ˈки там клаˈдут’ то ч’оˈтири канхˈвети ну хто коˈму сˈк·іки і оˈто ж тоˈд’і ˈкажному / пооˈб·ідали / ˈкаждому даˈйут’* (Шульг).

САЛДІСО́Н, **САЛЬДЕСО́Н**, **САЛЬДІСО́Н**, **САЛЬТЕСО́Н**, **САЛТІСО́Н**, **САЛЬТІСО́Н**, *кулін.* ‘проварений шлунок тварини, начинений м’ясом’ (Донц, Крем, Куз, Макіїв, Мир, НижД, Новайд, Привіл, Солід, СтЛ, Стр, Червпоп, Чмир).

САЛИНИ́ЦІ, *мн.*, *мед.* ‘хвороба, симптомами якої є біль у животі та блювання’ (Новохт).

СА́ЛОВИЙ ‘з великою кількістю підшкіряного жиру (про людину)’ (ОлД).

СА́ЛУШКИ, *мн.* ‘лушпиння від насіння соняшнику’ (Сот).

СА́ЛЬНИЙ ‘добре вгодований (про кабана)’ (У багатьох говірках).

САМАНИ́НКА ‘саман’. *Оˈто у тих станˈках оˈно оˈтаки^{е}ч’ки туˈди наˈлажуйе^{і}м / при^{е}ˈтопч’ім / а тоˈд’і ˈвит’агнем / а воˈно йак самаˈнинка* (Марк).

САМІ́ТИ ‘бути самотнім’ (Вруб).

САМОГРА́ЙКА ‘самогон’. *Пˈйанка буˈла і тоˈд’і / пиˈли / засˈтол’:а / і ˈводки / ну не^{и} так / тоˈд’і ж оˈно не таˈке буˈло / ˈперц’у нам·іˈшайут’ і пйут / а теˈпер самогˈраjки* (Литв).

САМОКА́ТКА ‘велосипед’ (У багатьох говірках).

САМОМА́ЗКА ‘глиняна підлога’. *Кр’учˈком пли^{е}ˈли / круˈги назиˈвалис’а / круг самотˈканиї / самопˈлетениї кр’учˈком // на поˈроз’і йіх кˈлали / там де / ˈколо кроˈват’і / ни в уˈс’іх же буˈли поˈли дереˈв·ан’:і / а буˈли і гˈлин’ан’і / самоˈмазки / і в·ін же хоˈлодниї і оˈто туˈди наклаˈдеш тих круˈг·ів / п·ід ˈкаждої кроˈват’:у* (Білк).

САМОПРА́ВНИЦЯ ‘господарка’ (Заїк).

САМОСА́Д, *бот.* ‘тютюн крилатий, т. махорка (Nikotiana alata Link et Otto, n. rustica L.)’ (НижМ).

САМОУВЄ́РЄННИЙ ‘самовпевнений’ (У багатьох говірках).

САНОВИ́ТИЙ ‘стрункий, статний’ (Мир).

САПЕ́ТКА ‘плетена з мотуззя на двох дугах сітка для перенесення сіна, соломи’ (Можн).

САПОГИ́, *мн.* ‘чоботи’ (У багатьох говірках). *|Ходе о|то по к|ласу і ўс’іг|да сапо|ги скрип|л’ат’* (Гонч).

САПО́ЖНИК ‘швець’ (У багатьох говірках). *|Саша на са|пожни^е^ка у|ч’їўс’а |п·іс’л’а ди^е^с’а|ти к|лас’іў / ну в·ін ч’о|гос’ не^и^ |хоч’е ро|бит’ / са|пожни^е^ком / поро|биў т|рошк·і / і не^и^па|ганий буў са|пожник* (ШовП); *На|д’інеш |бат’ков·і |ч’оботи / ўже на |утро д’ед бур|ч’іт’ / ўже п·іт|бора не^и^|ма / ўже с|била / скоў|залас’ // йак |т’іки прийш|ла шо пор|валос’ / а в·ін са|пожник / п·іш|ла / п·ід|бий / а то ме^и^|н’і ўже |жиз’н’і не^и^|ма* (ВерхД).

САПРОПЕ́ЛЬ ‘мул, осадки на дні водоймища’ (Гор).

САРА́Й ‘хлів, будівля для худоби’ (У багатьох говірках).

СА́РМА 1. ‘мілина, неглибоке місце’ (Шт); 2. ‘мокра, заболочена низина’ (Зел).

САТИ́НКА, *заст.* ‘куцина, жіночий одяг’ (Байд, Шульг).

СА́ХАРЬ ‘цукор’ (У багатьох говірках). *|Сахар’у |н’і‿за‿шо бу|ло куп|л’ат’ / |н’і‿за‿шо / та|ка |б·еднос’т’ бу|ла* (Мик); *А |сахар’у не^и^ бу|ло / а ота|к·і г|рудки бу|ли / о|тож ку|пили і ле^и^|жит’ той |сахар’ ў ск|рин’і ота|к·і г|рудки / це йак на п|разники кам|пот ва|рили |с:ахар’ем* (Литв).

САЧЕВИ́ЦЯ, **СОЧОВИ́ЦЯ**, *бот.* 1. ‘сочевиця (Lens)’ (Бондар, Велик, Вес, Голуб, Новбор, Обоз, Старб, Чмир); 2. ‘баклажан (Solanum melongena)’ (Чмир).

СВАЛ ‘поперечна розора в кінці ниви’ (Лантр, МалО, Маньк, Новчерв, ПлП, Покр, Прост, Тар, Тр).

СВА́ЛЬБА, **СВА́ЙБА** ‘весілля’ (У багатьох говірках). *О|це ж у су|боту н’е^і^|в·есту нар’а|жайут’ і о|на |ходе к|лич’е на с|вал’бу*

(Бор); *Хот' і ˈб·ідно жиˈли / а сˈвал'бу гуˈл'али* (Литв); *ˈРан'ше сˈвал'би йаˈк·і гуˈл'али / оˈце ў нас буˈло з йоˈго стороˈни сто ч'олоˈв·ік / і ў ˈмене сто ч'олоˈв·ік* (Білов); *Сˈвал'ба у нас же ж ˈкажут' / не^и ве^иˈс'іл':а / йак ти ˈкажеш / а сˈвал'ба* (Біллуц); *Йак п·іст / так сˈвал'би же не^и гуˈл'али* (Шульг); *Р'іс^зˈки на сˈваїб·і / це не сˈваїба / йак ˈр'ізок не^иˈма // знаˈйе^іш / йаˈк·і ˈр'іс^зки? г·ілоч'ˈки лаˈмали / вистˈругували / ў це^иˈберках станоˈвили / буˈло ч'оˈтири це^иˈберки // д'в·іс'т'і п·іїˈс'ат ˈр'ізок л'іˈпили // із^с ˈк·іста на ˈпалич'к·і ч'іпˈл'айе^іц':а / а тоˈд'і кˈрутиш і кˈрутиш // і цв·ітˈки / роˈбили цв·ітˈки із буˈмаги / роˈбили ц'в·іˈти / нар'аˈжали канхˈветами / канхˈвети ч'іпˈл'али* (Крpч).

СВА́ЛЬБЕШНИКИ, *мн.*, *обряд.* 'учасники весілля, гості' (Зорик).

СВА́ШКА-НЕЛІПА́ШКА, *обряд.* 'свашка, яка не ліпила шишок на весілля'. *ˈЛ'уди / йаˈк·і приˈходили диˈвитис' на ве^иˈс'іл':а / або ˈнав·іт' саˈм·і ˈгос'т'і дражˈнили сваˈшок // сˈвашка не^иˈл'іˈпашка шиˈшок не^и л'іˈпила / друˈжок не^и даˈрила / одˈну ізл'іˈпила з:е^иˈленого ˈс'іна / з:е^иˈленого ˈс'іна / та й ту саˈма зˈйіла* (Полов).

СВЕ́КЛА, **СВЕКЛА́** 1. 'буряк'; 2. 'листя буряків' (У багатьох говірках).

***СВЕ́РБЕЛЬ**, **СВЕРБИ́ЛЬ** 'трава, яку використовували для фарбування в жовтий колір яєць на Великдень' (Харк. зб., 266, 861).

СВЕРІ́ПА 'рапс (Brassica napys)' (Бонд, Велик, Крем, Новастр, Підг, Тр, Червпоп).

СВЕРЛО́, *ков.* 'невеликий пристрій для просвердлювання дірок' (Підг, Юр).

СВЕ́ШКА 'чиряк, фурункул' (Новохт).

СВЄТ 'світло' (У багатьох говірках). *Ўˈзиму д'іўˈч'ата пр'аˈдут' по ˈселам // с'ˈв·ету не^и буˈло / при ˈламп·і ке^иpoˈсинов·ій пр'аˈдут' і с'п·іˈвайут' / і вишиˈвайут'* (Раф).

СВИНА́РЬ 'пастух свиней' (У багатьох говірках).

СВИНИ́НЕЦЬ 'свинарник' (У багатьох говірках).

СВИ́НКА ‘горизонтальна частина димоходу, що лежить на горищі’ (Вар).

СВИНУ́ШНИК, **СВИНЮ́ШНИК** ‘свинарник’ (У багатьох говірках). *Йа ˈкаждиї год к Тˈроїц’і / к пˈразнику / у свиˈнушниках повиˈмазуйу / гоˈриш·ч’а поˈмажу / ўсе* (Шульг).

СВИНУ́ШНИЧОК ‘свинарник’. *У ˈмене і ˈзараз йе свиˈн’ушнич’ок / на ˈпару свиˈнеї* (Кррч).

СВИНЯ́ТКО ‘порося’ (ОлД).

СВИНЯ́ЧА ЇДА́, *бот.* ‘щириця (Amaranthus L.)’ (Голуб, Клим)

СВИНЯ́ЧИЙ ГЛИСНЯ́К, *бот.* ‘гірчак звичайний, спориш звичайний (Polygonum aviculare L.)’ (Мик).

СВИРІ́ПА ‘суріпиця’ (Підг).

СВІКО́ЛЬНІК, *кулін.* ‘рідка страва, зварена із посічених буряків, картоплі, різних приправ’ (Бут, Микол, Сват).

СВІРЧО́К, *ентомол.* ‘цвіркун (Grylloidea)’ (Зорик).

***СВІ́СТОНЬКА** ‘дружина’ (Харк. зб., 57).

СВІ́ЧКА, *бот.* 1. ‘вероніка (Veronica L.)’ (НижД); 2. ‘гіркокаштан звичайний (Aesculus hippocastanum)’ (Біл).

СВОЯЧІ́, *мн.* ‘рідня, близькі спорідні люди’ (ОлД).

СЕ́БЕЛЬ, *іхтіол.* ‘верховодка (Alburnus)’ (Підг, Руд).

СЕВАСТО́ЖИТИ, *зневажл.* ‘готувати їжу нашвидкуруч’ (Крем).

СЕДЬО́ЛКА ‘сідло’ (Чмир).

СЕЛЕЗЬО́НОЧНИК, *бот.* ‘жовтяниця черговолиста (Chrysosplenium alternifolium L.)’ (Вал, Вільх).

СЕЛЕНЧА́К ‘земля, непридатна для сільськогосподарських робіт’ (Прос).

СЕЛЬО́ДКА // **СЕЛЬО́ДОК** ‘оселедець’ (У багатьох говірках). *ˈПоми^{е}ни таˈк·і / на с’т’іл сˈтаўл’ат’ / хл’іб / пир’іжˈки / куˈт’у / каˈпусту ˈвар’ат’ / камˈпот у стаˈкани нали^{е}ˈвайут’ / сме^{и}ˈтану // хто ˈлуч’:е жиˈве / то ĭ коўбаˈса йе / ˈриба / сеˈл’одка / тˈв·ордиї сир ˈр’іжут’ / а хто б·ідˈн’іше / так карˈтошка з мˈйасом та каˈпуста / камˈпот* (Лисогор).

СЕМЕНÁ, *мн.* ‘зерня гороху’ (Донц).

СЕМИДЬÓРГА, *сп.* ‘швидка, непосидюча людина’ (Новган).

СЕМИДЬÓРГАЛКА, *сп.* ‘швидка, непосидюча людина’ (Новмик).

СЕМІННИ́К ‘стебло моркви з квітами’ (Зак, Макарт, Піск).

СЕНТЯБРÍНА // **СЕНТЯБРÍНИ**, **СЕНТЯБРИ́НИ**, *бот.* ‘айстра багаторічна (Aster amellus L.)’ (Заайд, Кряч, Макарт, НижД, Преоб, Тр).

СЕНТЯБРÍНКИ, **СЕНТЯБРИ́НКИ**, *мн.*, *бот.* ‘айстра багаторічна (Aster amellus L.)’ (Литв, Ол).

СЕНТЯБРЯ́ТА, *бот.* ‘айстра багаторічна (Aster amellus L.)’ (Голуб, Карм, Клим).

СЕНЮ́ХА, *бот.* ‘будяк акантовидний, б. кучерявий (Carduus acanthoides L., c. crispus L.)’ (Жов, Слсрб).

СЕПАРÁТОРНИЙ, **СІПАРÁТОРНИЙ** *кулін.* ‘виготовлений за допомогою сепаратора (про сметану)’ (Микол, Смол).

СЕРДÉЧНА ТРАВÁ, *бот.* 1. ‘гвоздика (Dianthus L.)’ (Заїк, Луб, Олек); 2. ‘жовтушник лакфіолевидний, ж. лісовий, ж. нечуйвітровий, ж. розлогий, ж. розчепірений (Erysimum cheiranthoides L., e. sylvaticum Bieb., e. hieracifolium L., e. diffusum Ehrh., e. repandum L.)’ (Заїк, Луб, Олек); 3. ‘меліса лікарська (Melissa officinalis L.)’ (Данил).

СЕРДÉЧНИК, **СЕРДÉЧНІК**, *бот.* ‘жеруха гірка (Cardamine amara L.)’ (Вал, Вільх).

СЕРЕДНЯ́К, *ткац.* ‘полотно із прядива середнього ґатунку’ (Білк, Лиз).

СЕРЕДОХРÉСТЯ ‘розходження дороги’ (Заг).

СЕСТРИ́ЧКИ, **СЕСТРИЧКИ́**, *мн.*, *кулін.* ‘подвійні буханці хліба, які злиплися в процесі випікання’ (Бут, Мих, Старб, Червпоп).

СЄРЬÓДКА ‘стрижнева частини моркви’ (Покр).

СИВОВÁТИЙ ‘сіро-жовтої масті (про коня)’ (Лозов).

СИ́ВОРОТКА, **СИРО́ВОТКА**, *кулін.* ‘сироватка’ (Білов, Макіїв, Новайд, Підг, Тр, шульг). *Сир же о|це за|кисне / о|т:опиш сир із йо|го / з пе^и^ре^и|^гону / |сиворотка ж гет’ / а сир ос|тане^и^ц’:а* (Шульг).

СИДІ́ЛКИ, *мн.* ‘сходини жінок, щоб разом прясти’ (Бондар).

*__СИ́ДЕНЬ__, *жарт.* ‘слово, яким хлібороби дражнять ремісників’ (Харк. зб., VIII).

СИДЮ́ЧКА, *бот.* ‘квасоля звичайна (Phaseolus vulgaris)’ (Новпск).

СИ́ЛА-СИЛЕ́ЗНА, *присл.* ‘дуже багато’. *Л’у|деӗ бу|ло / |коло д|вору сто|йало / |сила-си|лезна* (Сват).

СИЛЕ́ННИЙ ‘дуже сильний’. *Нас при^е^ве^и^з|ли п·ід Моск|ву / там |холодно бу|ло // у|же суг|роби нач’а|лис’ / мо|рози мос|коўс’к·і си|лен’:і* (Ром).

СИНЕ́НЬКІ, **СИ́НЄНЬКІ**, **СИ́НІНЬКІ**, **СІ́НІНЬКІ**, *мн.*, *бот.* ‘баклажани (Solanum melongena)’ (У багатьох говірках). *Із |син’е^і^н’ких / йак йе |син’е^і^н’к·і / роб|л’у ту / ік|ру ж закри|вайу* (Шульг); *При|в·із |син’ен’ких / а йа йіх не^и^ з|найу шо во|но та|ке // йак йо|го го|товит’ // ди|вилас’ / ди|вилас’ і |викинула за са|раї // |ч’есно вам ка|жу* (Мир).

СИ́НІ, *мн.*, *бот.* ‘баклажани (Solanum melongena)’ (Можн, Перем, Піск, Шт).

СИ́НЬКА 1. *орнітол.* ‘синиця блакитна (Parus caeruleus)’ (Гар); 2. *перен.* ‘п’яна людина’ (Хор).

СИНЬО́ЦВІТ, *бот.* ‘іпомея пурпурова (Ipomoea purpurea L.)’ (Голуб, Клим).

СИНЬОЦВІ́ТИ, *бот.* ‘півники болотні, п. німецькі, п. сибірські (Iris pseudacorus L., i. germanica L., i. sibirica L.)’ (Ол).

СИНЮ́К, *орнітол.* ‘синиця велика (Parus major)’ (Парн).

СИНЮ́ШНИК КОЛЮ́ЧИЙ, *бот.* 1. ‘миколайчики плоскі, м. польові (Eryngium planum L., e. campestre L.)’ (Заайд, Макарт); 2. ‘агалик-трава лікарська (Jasione montana L.)’ (Заайд); 3. ‘синяк звичайний (Echium vulgare L.)’ (НижД); 4. ‘шавлія (Salvia L.)’ (НижД).

СИ́НЯ КОЛЮ́ЧКА, *бот.* ‘синяк звичайний (Echium vulgare L.)’ (Заайд).

СИР, *кулін.* ‘кисле молоко’ (Білов, Бон, Зак, Коляд, Кон, Литв, Марк, Шпот).

СИРЕ́ЦЬ, *кулін.* ‘недопечений хліб’ (Донц).

***СИРІВЕ́ЦЬ**, *кулін.* ‘холодний борщ, який готують улітку на підвечірок’ (Харк. зб., 736).

СИ́РКА ‘сироватка з молока’ (ОлД).

СИРОВА́ТИЙ, *кулін.* ‘недопечений (про хліб)’ (Новайд).

СИ́РОСТЬ ‘мокра, волога земля’ (Міст).

***СИРТУК** ‘вид верхнього одягу’ (Харк. зб., 146).

***СИТА**, *обряд.* ‘суміш меду з водою, до якої додають мак і в яку вмочають пшеничні коржі, що печуть на Маковія’ (Харк. зб., 246).

СИ́ЧІКИ, *мн.* ‘пережарене насіння соняшнику (для виготовлення олії)’ (Новн).

СІВА́К ‘чоловік, хлопець, який сіє зерно’ (Підг).

СІВЕ́ЦЬ ‘чоловік, хлопець, який сіє зерно’ (Кррч).

СІ́ВКА, *ткац.* ‘цівка, шпулька для намотування ниток’. *Тˈкали оˈце ж ни^{е}тˈки / осˈнова нази^{е}ˈвайец’:а / а оˈце ж п·ідˈкан’:а / оˈце ж із тˈр’апок // оˈце ж там ˈс’іўки / ˈч’оўни^{е}ки // на ˈс’іўки наˈмотуйеш ˈкаждиї ден’* (Мороз).

СІГА́ТИ ‘стрибати’. *ˈХата у нас ˈдобра // і потоˈлок не^{и} своло ˈками / а ˈр’іўниї // не^{и} тˈреба с’іˈгати йак ˈмаже^{и}ш* (Шпот).

СІ́ДАЛКА ‘лавочка біля воріт’ (Бунч, Дем, Лиз, ОлБ).

СІДЕ́ЦЬ, *ткац.* ‘днище, на якому сидить ткаля’ (Біл).

СІКСО́Т ‘чоловік, хлопець, який таємно виказує когось’ (У багатьох говірках).

СІКСО́ТКА ‘жінка, дівчина, яка таємно виказує когось’ (У багатьох говірках).

СІМЕННА́, *заст.* ‘торба, з якої розсівали зерно’ (ОлД).

СІМІННЕ́ ‘насінний пагін цибулі’ (Брус, Литв).

СІ́МКА ‘насіння соняшнику чи гарбуза’ (ОлД).

СІМНЯ́ ‘сім’я’. *А ми в о|коп·і сиди|мо / с’ім|н’а ве^и^|лика бу|ла / так ми з |мат’ір’йу в о|коп·і бу|ли / а |бат’ко / і |бабушка / і с|тарша се^и^ст|ра у |погр’іб·і бу|ли* (Мир).

СІНА́, *збірн.* ‘рівнина, укрита травою’ (Павл).

СІРЕ́ЦЬ, *кулін.* ‘окрошка’ (Зорик).

СІРЄ́НЬ, **СІРЕ́НЬ**, *бот.* ‘бузок (Syringa)’ (У багатьох говірках). *|Ран’ч’е с’і|р’ен’ бу|ла / |ето с’і|р’ен’ у нас бу|ла |б·іла / ба|бул’а нази|вала бу|зок* (Курячів); *О|це йак|шо с’і|р’ен’ |густо цв·і|те / о|це тої год ог·ір|ки долж|н’і бут’ / і йак зац’в’і|тайе с’і|р’ен’ / у|то та|ка |точ’на пр’і|м·ета / шо т|реба са|жат’ ог·ір|ки* (Біллуц).

СІРЄ́НЬОВИЙ, **СІРЕ́НЬОВИЙ** ‘бузковий, такого кольору, як квіти бузку’ (У багатьох говірках). *Ми ту|ди вийі|ж:али / там по|л’ани ворон’|ц’іў / кови|ла / ої за|була ш·е |йакос’ нази|вались’а там / та|к·і с’і|р’ен’ов·і цв·і|точ’к·і* (Лут).

СІРІВЕ́ЦЬ, *кулін.* ‘квас’ (Біллуц, Бон, Вар, Височ, Зак, Зорик, Крем, НижД, Новб, Обор).

СІРОМА́ХА, *перен.* ‘заєць’ (Лисич).

СІХВО́Н ‘частина димоходу’. *Шоб пол’а|кат’ л’у|деї / хто на |кого там се^и^р|дитиї / то п·іч’ни|ки с|тавили ў тру|бу с’іх|вон / і ко|ли |в·ітер буў на |вули^е^ц’і / то во|но там у тру|б·і гу|д’іло ї шу|м·іло / і ка|зали / шо то домо|виї гу|де* (Сват).

СІЧА́С, *присл.* ‘зараз’ (У багатьох говірках). *А |хати бу|ли та|к·і / шо йак п·ід со|ломоїу / в·і|коне^и^ч’ка ма|н’ус’ін’к·і та|к·і шо / с’і|ч’ас та|ких і хат не^и^|ма / с|тидно бу|ло п·ідоў|ти ў |молодос’т’і / йа|киї кова|л’ер прово|жайе / о|то де |луч’:а |хата по|казуїі^е^ш / а йа тут жи^е^|ву / а то с|тидно бу|ло* (Новник).

СІЧКА́РЬ ‘частина серпа до держака’ (Міст).

СІЯ́К ‘чоловік, хлопець, який сіє зерно’ (ОлД).

СІ́ЯЛКА ‘город’ (Семик).

СІЯТТЯ́ ‘сівба’ (Розп).

СКАБЕЛЬЦІ́, *мн.* ‘великі ножиці, якими стрижуть овець’ (Роз).

СКАЗЮ́ХА, *ткац.* ‘недолік на полотні, зумовлений тим, що в одному з проміжків берда відсутня нитка основи’ (Вар).

СКАКУ́Н, *бот.* ‘льон проносний (Linum cantharticum L.)’ (Мик).

СКАЛА́[1] 1. ‘великий камінь’ (Тим); 2. ‘окремий камінь’ (ВерхП); 3. ‘виступ скелі’ (Гор); 4. ‘кам’яна гора або брила зі стрімкими схилами та гострими виступами’ (Бар, Тр).

***СКАЛА́**[2] ‘тріщина й загнивання на нижній частині копита в коня’ (Харк. зб., 195).

СКАЛИНА́ ‘рівнина на підвищенні’ (Гор).

СКА́ЛКА ‘качалка’ (Білк, Біллуц, Білов, Бут, Височ, Дмитр, Колом, Куз, Мир, Новохт, Попів, Привіл, Сват, Старб, СтЛ).

СКА́ЛЛЯ ‘обломок скелі’ (ВерхП, Нов).

СКАЛЮ́КА ‘обломок скелі’ (ВерхП, Обор).

СКАНДЬО́РИТИ, *зневажл.* ‘приготувати їжу нашвидкуруч’ (Зак).

СКВА́ЖИНА ‘місце добування води’ (Бар, Білк, ВерхП, Гор, Зел, Калм, Лантр, Нов, Обор, Павл, Піщ, Проїж, Розсип, Трет).

СКВЕ́РНО, *присл.* ‘погано’ (У багатьох говірках). *Бу|ва те / шо |гарно / бу|ва те / шо і ск|верно* (Полов).

СКВОЗНЯ́К ‘протяг’ (У багатьох говірках). *За|помни / хл’іб^{п} |л’убит’ / шоб не бу|ло сквозн’а|ку / шоб бу|ло теп|ло і шоб не коло|тилис’а |б·іл’а х|л’іба з жи^{е}|л’ізни^{е}ми інстру|ментами // хл’іб^{п} не |л’убит’ но|жа / хл’іб^{п} не |л’убит’ жи^{е}|л’ізнойі |лошки / і з|нач·іт’ все це т|реба ро|бит’ ру|ками* (Мілов).

СКВОРЕ́ЦЬ, *орнітол.* ‘шпак звичайний (Sturnus vulgaris)’ (Коноп, Підг, Хв, Шульг).

СКЕБЕ́ЛКА, *ірон.*, *сп.* ‘дуже худа людина’ (Риб).

СКИ́НУТИ ◊ СКИ́НУТИ ДИТИ́НУ ‘мати викидень’ (Біллуц).

СКИ́РДА, **СКИРДА́** ‘стіг, велика купа сіна’ (ОлД).

СКІ́КИ, **СКІ́КО**, **СКІ́ЛЬКО**, *числ.*, *займ.* ‘скільки’ (У багатьох говірках). *|Б·ідно жи|ли / настра|далас’ с|к·іки хоч’ / де с|вин’і / де ди|тина / то ўсе мо|йе* (Нещер); *То|д’і д|ругиї раз |вийшла |зам·іш і пожи|ла с’|к·іко / шес’т’ год / і в·ін у|мер / од |водки // і те^{и}|пер са|ма у|же ку|куйу* (Перемож); *|Кажут’ / шо ў нас буў*

д'ід о|дин / йа|кий тих га|д'ук скли|каў і розкли|каў // так с|к·іл'ко йіх о|тут йе / так у|с'і з|лаз'ац':а до |н'ого // во|ни ў |н'ого |лаз'ат' і н'і|ч'ого ў |його не^и т|рогайут' (ВерхД).

СКІЛЄ́ТІНА, *сп.*, *зневажл.* 'дуже худа людина' (У багатьох говірках).

СКЛА́ДКА // **СКЛА́ДКИ**, **СКЛАДКИ́** 1. 'сходини дівчат і хлопців у якійсь хаті для розваг' (ВерхД, Курячів, Новник, ОлН, Шт). *Ну ск|ладки / |опш·ч'ем з|носили ў |кого шо йес'т' |дома ї там о|то ж за|кус'ували і о|то ж ў|род'і гу|л'анка / та|ка бу|ла // ну ми ж ўже ве^и ле^и|ч'ен'к·і / го|д'іў по вос'ім|нац':ат' / д|вац':ат'* (ОлН); *Зби|рались'а д'іў|ч'ата / ск|ладки ро|били / |сахарн'і бур'а|ки на|варимо / ў|ч'іне^и мо дро|жеї / це бу|ло |наша |водка / в·іне^и г|рет на за|куску // |музика бу|ла бала|лайка / тан'|ц'уйем / сп·і|вайемо / шар|манки сп·і|вали* (ВерхД); *Воǐ|на ч'і^е|тир'і |года / йі|йі не^и |вич'е^і ркнеш // но ми ўсе ў|р'ем·а с'п·і|вали / тан'ц'у|вали / ш·ч'е і ск|ладку скла|дали // при^е не^и|сут' бу|тилку само|гону х|лопц'і / де во|ни йі|йі |види^е рут' // а ми ж напе^и|ч'ем го|р'ішк·іў із му|ки / йа|ка йес'т' там // а то|д'і нал'|йем т|рохи само|гону / нак|ришим ту|ди го|р'ішк·іў і лож|ками йі|мо* (Новник); *То|д'і ж гу|л'али не^и так / скла|дались'а склад|ки / з кол|хоза нам да|дут' т|рошки ч'і пшо|на / ч'і карто|шин / о|л'ійі т|рошки / а то|д'і ў|дома ук|раде^и м шо-|не^и буд'* (Курячів); 2. * 'сходини молоді для розваг починаючи з четвертого дня після Великодня' (Харк., зб., 262).

СКЛА́СТИ 'збудувати (про хату)' (Зорик).

СКЛИ́СТА ПОВОЛО́КА, *гонч.* 'полива, склоподібний сплав, яким покривають керамічний посуд' (Лозов).

СКЛОН 'схил' (Ант, Білов, Гор, ДемО, Кам'ян, Міст. Павл, Парн, Прив, Семик, Тр).

СКЛЯ́НКА 'легкі крижини на початку замерзання річки' (Гор).

***СКЛЯРЬ** 'майстер, який виготовлює віконні рами' (Харк. зб., VII).

СКОБЛЯКИ́, *мн.* 'лушпайки з молодої картоплі' (Макіїв, Новлим).

СКОВОРДА́, **СКО́ВОРОДА** ‘сковорода’ (У багатьох говірках). *Бу|ло бо|жок начи|н’али бо|жок ну о|то шо там шо ўсере|дин’і / о|но та|ке здо|рове / теж по|ч’істи^е^мо вс’іг|да начи|н’ала |мати йо|го тож йо|го на|чине / за|шийеш / тож розр’і|зайец’:а / вики|дайец’:а із |його то|д’і ж о|чистит’ йо|го / |вимит’ хара|шо / то|д’і в йо|го накла|деш |м·аса / не |дуже ж |повно / розп|леш·ч’еш і за|шийеш о|ц’у |д’ірку / шоб же ш не ви|лазило / і о|то |тоже ва|рит’ йо|го / |поки з|вариц’:а / а то|д’і об|жарит’ на о|бидв·і с|торони на с|ковороду / накри|вайеш при|даўл’уйеш / шоб в·ін упле^и^с|кавс’ на с|ковород’і / і то|д’і ж ку|соч’ками |р’іже^и^мо* (Шульг).

СКОВОРО́ДКА ‘сковорода’ (У багатьох говірках).

СКОВОРО́ДНИК, *кулін*. ‘приплюснутий, поколотий ножем хлібець з кислого тіста, спечений на сковороді’ (Тр).

СКОЛО́ТИНА // СКОЛО́ТИНЕ // СКОЛО́ТИНИ, **СКОЛОТИ́НА**, **СКОЛО́ТІНА**, **СКОЛО́ТЯНА // СКОЛО́ТЯНИ**, *кулін*. ‘сироватка’ (У багатьох говірках).

СКОЛО́ТЯТИНА, *кулін*. ‘сироватка’ (Піщ).

СКОЛОТИ́ТИ, *зневажл*. ‘приготувати їжу нашвидкуруч’ (Зак).

СКОРИ́НЕЦЬ, *кулін*. ‘буханець хліба, який, не помітивши, не дістали з печі з усією партією’ (СтЛ).

СКОРІ́Й, *присл*. ‘швидше’ (Баб, Розп). *Во ў|ремйа воі|ни бу|ло ско|р’ії хто ку|да // о|це ў|ходили ў |хату / |в·ікна запи|найем / шоб н’е бу|ло с’|в·ету н’і|йакого |даже* (Баб).

СКОСОГІ́Р ‘ділянка дороги, що має схил, узвіз’ (Брус).

СКО́ТА 1. ‘яма’ (Бар, Вівч, ДемО, Зорик, Новпск); 2. ‘нора, яку вирили гризуни, хижі звірі’ (У багатьох говірках). *О|дин год воў|ки ў|надилис’а до |р’іч’ки гу|сеї брат’ // от ч’оло|в·ік наі|шоў с|коту і |гайіў воў|ка аж |поки не^и^ ўбиў // |л’уди пи|тайут’ / ку|ди тв·ії муж |ходе // а йа ка|жу // та |воўка |гайіт’ // так йо|го і проз|вали Гаі|ком* (Білов).

СКОТА́РЬ ‘чоловік, хлопець, який доглядає тварин’ (Біллуц, Тан).

СКОТИНИ́НА ‘велика рогата худоба’ (Ант).

СКО́ТНИК ‘чоловік, хлопець, який доглядає тварин’ (У багатьох говірках). *А з’і|мойу ўсе на |ферм·і / ми ш·ч’і|талис’а йак с|котники / до|йарки у|ход’ат’ / а ми на|воз п·ідч’іш·|ч’айем* (Новник).

СКРЕ́КОТ, *зоол.* ‘самець жаби (Ranidae)’ (Ман).

СКРЕ́КОТЕНЬ, *зоол.* ‘самець жаби (Ranidae)’ (Білк, Дем’ян, КочРозп, НоволК, Сват, Руд). *Ск|рекотн’і / це л’а|гушки // ск|рекотн’ами нази|вайут’ і |жад’ібних л’у|деї // трудол’у|бивих л’у|деї по|р’іўн’уйут’ з |жаворонком / а л’і|нивих / з*[с] *ку|кушкойу* (Дем’ян).

СКРЕ́ПНІ, *мн.*, *ков.* ‘кріплення верхньої й нижньої дощок міха’ (ГорБ).

СКРИВДИ́ТЕЛЬ ‘кривдник’ (Калм, Прос).

СКРИ́ВДНИЦЯ ‘кривдниця’ (Калм, Прос).

СКРУТ ‘недоступна стрімка вершина’ (Білов, Семик).

СКРУ́ТЕНЬ, *ткац.* ‘вузол на нитці’ (Бонд).

СКРЯ́ГА, *сп.* ‘скупа людина’ (Каськ, Кудр, Тар).

СКУЛЕМЕ́ШИТИ, *зневажл.* ‘приготувати їжу нашвидкуруч’ (Зак).

СКУЛЬО́МАТИ ‘швидко й абияк щось зробити’ (У багатьох говірках).

СКУЛЮВА́ТИСЯ ‘зіщулитися, зігнутися, згорбитися від холоду, болю, страху тощо’ (Білов).

СКУПЕРДЯ́, *сп.* ‘скупа людина’ (Бул).

СЛЕНЧА́ТИСЯ ‘противитися’ (Новохт).

СЛИЗЯ́К, *іхтіол.* ‘в’юн (Misgurnus fossilis)’ (Березів).

СЛІПА́К ‘чоловік, хлопець, який погано бачить’. *Йа по|гано |бач’у / с’л’іпа|ком про|жиў* (Новастр).

СЛІПЕ́ЦЬ 1. ‘той, хто просить милостиню по хатах’. *|Ран’ше с’л’іп|ц’і при*[е]*|ходи*[е]*ли ў се*[и]*|ло* (Мик); 2. ‘чоловік, хлопець, який погано бачить’. *С’л’і|пец’ н’і|ч’ого не*[и] *|баче* (Підг).

СЛІПКÓ ‘людина, яка погано бачить’ (Баран, Вис, Каськ, Нещер, Півн, Тар).

СЛІПКУВÁТИЙ ‘який погано бачить’ (Єпіф, Хв, Шульг).

СЛІПÝН ‘чоловік, хлопець, який погано бачить’ (Тан).

СЛОБОДÁ ‘центр села’ (У багатьох говірках). *Слобо|да / це у ве^{и}|ликому се^{и}|л’і центр // от і |кажут’ |п·іде^{и}м у слобо|ду / з|начит’ у центр* (Зайц).

СЛÓЇК ‘скляна трилітрова банка’ (Куз).

СЛУХ’ЯНИЙ ‘який не суперечить нікому, поступливий’ (У багатьох говірках). *М·і|н’і |нада / |каже / х|лопц’а ха|рошого та|кого наӥ|ти / шоб ро|бит’ у |рес’і / а то тут о|дин та|киӥ / не |хоч’е ро|бит’ // ос’ |Цимбал і х|валит’с’а / та йес’т’ у нас о|дин та|киӥ х|лопец’ / ха|рошиӥ / слух|йаниӥ* (Гонч); *Ми^{е}ш|ко ў нас слух|йаниӥ / йо|го |лехко угово|рит’* (Прост); *А |папка слух|йаниӥ був / в·ін в|ч’івс’а не^{и}па|гано / слух|йаниӥ / йа ж^{ш} то|б·і ка|жу / та|ка спо|коїна ди^{е}|тина / при|м·ерна ди^{е}|тина бу|ла* (Шул).

СЛЯ́КОТЬ 1. ‘сніг з дощем’ (Зорик); 2. ‘мокра, волога земля’ (Зайц).

СМÁГА ‘самогон’ (Підг).

СМАЖЕНИ́НА, *кулін*. ‘яєчня’ (Колом).

СМАЛИ́ТИ 1. ‘бути дуже сильним, лютим (про мороз)’. *Ну о|но ж мо|розу та|кого не бу|ло / йак у нас // а у нас мо|рози тої сма|лили // у|се одме^{и}р|зало* (Брус); 2. ‘курити’. *К|роме то|го наў|ч’ілас’а ци^{е}|гарку сма|лити / бо |коже^{и}н хо|т’іў ку|рити // са|ма йа ту ци^{е}|гарку л’і|пила / са|ма п·ід|пал’ували / а по|том да|вала |кожному ў рот / бо |н’іч’ого бу|ло ро|бити ĭ наў|ч’ілас’ йа ше ĭ ку|рити* (Смол).

СМЕРК ‘сутінки’ (У багатьох говірках).

СМЕТÁНА, *кулін*. 1. ‘кисле молоко’ (Біллуц); 2. ‘ряжанка’ (Білов, Бонд, Донц, Павл, Солід).

СМЄЛЬЧÁК ‘сміливий чоловік, хлопець’ (Ант).

СМИРКÓМ, *присл*. ‘після заходу сонця, коли починає темніти’ (У багатьох говірках).

СМИ́ЧКА ‘крючок для висмикування сіна із скирти’ (Вруб).

СМИШЛЬО́НИЙ ‘здатний добре й швидко розуміти що-небудь’ (Бонд, Мир).

СМІТНИ́К ‘сміття’ (Підг).

СМІХА́РЬ ‘насмішник’ (Вар).

*__СМОКТУ́Н__ ‘медоносна квітка’ (Харк. зб., 321).

СМОРКУ́Н ‘хлопець, у якого течуть соплі’ (Прос).

СНАЧА́ЛА, *присл.* ‘спочатку’ (У багатьох говірках). *Сна|ч’ала со|лому по|ложут’ на к|риш·і / на потол|ку / а то|д’і о|так в о|дин ка|вун / |вопш·ч’ім вес’ пото|лок каву|н’ів на|ложут’ // і то|д’і накри|вайут’ йіх со|ломойу / шоб во|ни ж не по|мерзли* (Шульг).

СНІГОВИ́К, *бот.* ‘сніжноягідник прирічковий (Sumphoricarpus rivularis Suksdorf.)’ (ДемО, Тр).

СНІДА́ННЯ ‘сніданок’ (У багатьох говірках).

СНІЖЧИ́ХА, *сп.* ‘скупа людина’ (ВесТ).

СНІЗ ‘щабель у драбині’ (Тан).

СОБА́КА, *бот.* ‘амброзія полинолиста (Ambrosia artemisiifolia L.)’ (Заайд).

СОБАЧА́ ‘цуценя’ (Розп).

*__СОБА́ЧА ГРЕ́ЧКА__, *бот.* ‘трав’яниста рослина’ (Харк. зб., 321).

СОБА́ЧА КРАПИВА́, *бот.* ‘глуха кропива гладенька, г. к. стеблообгортна (Lamium laevigatum L., l. amplexicaule L.)’ (Мик).

СОБА́ЧА РО́ЗА, *бот.* ‘алтея коноплевидна, а. лікарська (Alphaea cannabina L., a. officinalis L.)’ (Руд).

СОБАЧЕНЯ́ ‘цуценя’ (ОлД, Юр).

СОБА́ЧІ КАВУ́НИ, *мн.*, *бот.* ‘переступень білий (Bryonia alba L.)’ (Мик, Мороз, Шелест).

СОБА́ЧКИ, *бот.* ‘нетреба звичайна, н. колюча (Xanthium strumarium L., x. spinosum L.)’ (Луг).

СОБЛАЗНІ́ТЄЛЬ ‘чоловік, який спокушає жінок’ (Гонч, Нещер, НижД, Обор).

СОБЛАЗНЯ́ТИ // **СОБЛАЗНИ́ТИ** ‘спокушати // спокусити’ (Підг).

СОВА́, *перен.*, *обряд.* ‘вид хлібного виробу, що печуть на весілля’ (Смол, Червпоп). *Ш·ч’е со|ву пе^и|кли / з|нач’іт’ / це бу|ло / з|нач’іт’ / об|дар’ували моло|дих / |мате^и р’і ўру|ч’али зам·іс’т’ доч’|ки со|ву* (Червпоп).

СО́ВІСЛИВИЙ ‘здатний відчувати сором’ (Бонд, Бунч, Новник, Осин). *Не^и бу|ло н’і|де н’і|ч’ого // с|вад’ба бу|ла та|ка / не^и так йак с’і|ч’ас с|вад’би гу|л’айут’ // |л’уди бу|ли ск|ромн’і / |сов·іслив·і // на стол го|товили к·і|с’іл’ / кар|тошку / |м·асо // не^и так йак с’і|ч’ас го|тоўл’ат’ / шо ї сто|ли |ломл’ац’:а* (Новник).

СОВІ́ТУВАТИ(СЯ) // **ПОСОВІ́ТУВАТИ(СЯ)** ‘радити(ся) // порадити(ся)’ (У багатьох говірках). *У нас аж^ш ч’о|тирнац’:ат’ сажни|к·іў бу|ло / ба|гато // дл’а |того шоб |тепло бу|ло / шоб |т’ага ха|роша бу|ла / то|пилос’а хара|шо / це нам п·іч’|ник посо|в·ітуваў* (Преоб); *Йа йо|му ска|зала / сам шу|кай со|б·і / йа то|б·і не^и |буду н’і|кого со|в·ітуват’ / шу|кай сам со|б·і* (Шульг); *Ми посо|в·ітували Се^и|менович’у / ми посо|в·ітували йо|му // не оста|вайтес’а од|н’і / не оста|вайтес’а // і в·ін так пос|лухаў нас* (Червпоп).

СОВПАЧІ́, *мн.* ‘качки’ (Ст).

СОВРАТИ́ТЕЛЬ ‘чоловік, який спокушає жінок’ (Вар).

СОВСІ́М, *присл.* ‘зовсім’ (У багатьох говірках). *Ну / то|д’і про х|лопц’іў не^и |думали ка|н’ешно ш·ч’е ў те ў|рем’а / соў|с’ім йак |кажут’ бат’|ки стро|ген’ко дер|жали* (Парн).

СОГЛА́СНИЙ ‘згодний’ (У багатьох говірках). *|Д’іўка |р’ізала хл’і|бину на знак |того / ш·ч’о ж во|на сог|ласна |вийти |зам·іж* (Біллуц).

СОГЛАША́ТИСЯ // **СОГЛАСИ́ТИСЯ** ‘погоджуватися // погодитися’ (У багатьох говірках). *Ме|не з|били // о|то ў |тебе йес’т’ св·ії глаз так св·ії |буде / а так |вит’агнут’ та йа|кийс’ с’т’ік|л’аний вс|тавл’ат’ то|б·і // не согла|шайс’а на те / йа і не согла|силас’а / о|це так і прожи|ла* (Парн).

СО́КА, *бот.* ‘осика (Populus tremula L.)’ (Тим).

СОКИРА́, *мн.*, *бот.* ‘тополя чорна (осокір) (Populus nigra L.)’ (Преоб).

СОКИ́РКА, *ков.* ‘інструмент для обсікання та вибивання уламків старих вухналів під час кування коня’ (Ковп).

СОКИРКИ́, *мн.*, *бот.* 1. ‘астрагал (Astragalus L.)’ (ДемО, Заайд, Зайц, Курячів, Макарт, Тр); 2. ‘горошок (Vicia L.)’ (Гор); 3. ‘косарики черепитчасті (Gladiolus imbricatus L.)’ (Біл, Вруб, Гор, Жов, Зах, Іл, Коляд, Крим, МалЮ, Новп, Ол, Оріх, Слсрб).

***СО́КІР**, *бот.* ‘тополя чорна (Populus nigra L.)’ (Харк. зб., 314).

СОЛО́ВКА, *орнітол.* ‘соловей (Luscinia)’ (Гар, Євс, Сват).

СОЛОДА́ТИ ‘настоювати опару’ (Білов, Шульг). *ˈВеч’е^{і}ром наˈсипалос’ туˈди муˈка / в·ідˈра п·іўтоˈра муˈки / вилиˈвайе^{і}ц’:а ˈл’ітри три ч’е^{і}ˈтир’і воˈди кип·атˈку / і де^{и}ре^{и}ˈв·аної ˈложкої розˈм·ішуйе^{і}ц’:а йак на аˈлад’і ˈк·істо / накриˈвайе^{і}ц’:а м·ішкоˈвинойу / оˈце нази^{е}ˈвайе^{і}ц’:а муˈка солоˈдайе / то до утˈра оˈна солоˈдайе* (Білов); *У ˈмене пасˈки полуˈч’айуц’:а йак у ˈмате^{и}р’і / ну ˈт’іки ж ˈмати пе^{и}ˈч’е на оˈпар’і / ˈпаре молоˈко / молоˈко осˈтигло у молоˈко клаˈде дˈрож·:і / тˈрошки муˈкич’ки / н’е^{і} саˈму муˈку і воˈна ўсоˈлодайе / це воˈна стоˈйіт’ / м·іˈшайе воˈна вихолоˈн’айе / ўсоˈлодайе / дˈрож·:і ˈз’іїдут’ / тоˈд’і ˈкидат’ у ту оˈпару / дˈрож·:і / дˈрож·:і розм·іˈшала т’і дˈрож·:і ч’аˈса п·іўтоˈра сˈход’ат’ // оˈто там муˈкич’ки тˈрохи / молоˈко оˈна ўсоˈлодала / дˈрож·:і ˈкинула і воˈна сˈходе а тоˈд’і йак з’іїшˈла / воˈна ˈкида ж оˈц’і ўс’і ˈйаїц’а / ˈсахар’ / маргаˈрин / ну те шо ў ˈпаску клаˈде* (Шульг).

СОЛО́ДКИЙ КО́РІНЬ, *бот.* ‘цикорій дикий (Cichorium intybus L.)’ (Біл).

***СОЛОДУ́ХА**, *кулін.* ‘пісна страва: у борошно ллють теплу воду й ставлять на піч солодіти, а ввечері кидають шматочок хліба, щоб тісто трохи скисло, наступного дня варять з вишнями або сливами’ (Харк. зб., 531, 592).

СОЛОНЕ́ЦЬ, *бот.* ‘портулак великоквітковий, п. городній (Portulaca grandiflora Hook., p. oleracea L.)’ (Гор).

СОЛОНИ́НА, *кулін.* ‘посипане перцем відварене сало’ (Коляд).

СОЛОНИ́ЦЯ ‘солянка, невелика посудина для солі’ (Мир).

СОЛО́НКА ‘солянка, невелика посудина для солі’ (У багатьох говірках).

СОЛОНЦІ́, *мн.* ‘земля, непридатна для сількогосподарських робіт’ (Велик, Калм, МалО, Маньк, Новник, Новчерв, ПлП, Прост, Стр, Тар, Шульг).

*__СОЛО́ШНИЦЯ__, *мед.* ‘біль у животі’ (Харк. зб., 531).

СОЛЬ ‘сіль’ (У багатьох говірках). ◊ **ГОТО́ВИТИ СОЛЬ ДО ВЕЛИКО́ДНЬОГО СТОЛА́**, *обряд.* ‘запікати сіль у печі перед Великоднем’. *Хаˈз’айки / ˈразом з ˈіншоі роˈботоі / гоˈтовили сол’ до вели^{е}ˈкодн’ого стоˈла // воˈни бˈрали гˈрудку ˈсол’і / загорˈтали йіˈйі у тˈр’апку і лоˈжили ў п·іч’ // коˈли тˈр’апка зcharacterгоˈрит’ / сол’ зби^{е}ˈрали і бере^{и}ˈгли до Вели^{е}ˈкодн’а // зˈранку на Веˈликден’ / коˈли пˈриідут’ ўс’і з ˈцеркви і ˈс’адут’ за с’т’іл розгоўˈл’атис’ / госˈподар лоˈжиў ц’у с’іл’ на хл’іˈбину і ўсе це сˈтавиў п·ід обраˈзами // ц’у с’іл’ збер’іˈгали і даˈвали хуˈдоб·і при хвоˈробах шˈлунку* (Тан).

СО́ЛЬНИЦЯ ‘солянка, невелика посудина для солі’ (Мир).

СОЛЯНЕ́ЦЬ ‘поле, на якому нічого не родить’ (Баб).

СОН-ТРАВА́, *бот.* 1. ‘мак снотворний, м. сумнівний (Papaver somniferum L., p. dubium L.)’ (Брус); 2. ‘мак-самосійка (Melissa officinalis L.)’ (Зах); 3. ‘рябчик малий (Fritillarie meleagrie des Patrion ex Schult et Schule fil.)’ (Бонд, Бор, Голуб, Заїк, Карм, Клим, Луб, Мик, Міст, Олек, Руд, Шелест).

СО́НЯХ, **СО́ЯХ**, *бот.* ‘соняшник (Helianthus annuus)’ (У багатьох говірках).

СО́НЯЧНИК 1. *бот.* ‘соняшник (Helianthus annuus)’ (Лисич); 2. ‘освітлений сонцем схил гори, горба’ (Тим).

СОНЯЧНИЧИ́ЩЕ ‘поле з-під соняшнику’ (Крем, Новастр, Підг, Червпоп).

СОНЯЧНИ́ЩЕ, **СОНЯШНИ́ЩЕ**, **СОЯШНИ́ЩЕ** ‘поле з-під соняшнику’ (Берез, Білк, Біллуц, Донц, Євс, Лантр, Ман, Мир, Можн, Новник, ОлБ, Парн, Сват, Тр). *У ˈсорок с’едˈмом*

го|ду буў |голод ве^{и}|ликиї // ну / так у|же на|в·ерно Бог даў / йа так |думайу / шо ро|дило та|ке / по сойаш|ниш·ч'у йа|к·іс' го|р'ашки рос|ли / та|к·і / йак гра|натки // б|рат'ік с|тарший м·ії соб·і|раў і но|сиў нам / і |мамка об|вар'увала (ОлБ).

СОНЯШИЧИ́ЩЕ 'поле з-під соняшнику' (Зорик).

СО́НЯШКИ, *мн.*, *бот.* 'рудбекія роздільнолиста, р. шершава (Echium vulgare L.)' (Криз).

СООБРАЗІ́ТЄЛЬНИЙ 'здатний добре й швидко розуміти що-небудь' (Мир, Новр).

СОПЛИ́ВЕЦЬ 'хлопець, у якого течуть соплі' (Арап, Вар, Зак, Зорик, Прост).

СОПЛИ́СТИЙ 'той, у якого течуть соплі' (У багатьох говірках).

СОПЛИСТО́Н 'хлопець, у якого течуть соплі' (У багатьох говірках).

СОПЛЯ́, *іхтіол.* 'йорж (Gymnocephalus)' (НоволК).

СОПЛЯ́К 1. *іхтіол.* 'йорж (Gymnocephalus)' (Байд, Біллуц, Литв, Лозов, Ман, НижБ, Семик, Степн, Тремб, Хв, Шульг). *Соп|л'ак / бо соп|ливиї / до рук ў|з'ати не^{и} |можна* (Байд); *І со|ми во|дили^{е}с'а / і ш·|ч'уки / і плот|вич'ка / вйу|ни / гл'а|ди о|т'і шо пиш·|ч'ат'/ красно|перки / на|лими // а ш·ч'е та|к·і с|кол'с'к·і / не^{и}|гож·і / х|лопц'і йіх сопл'а|ки проз|вали // |зараз гл'а|ди |р'іч'ка обм·і|л'іла / і |риби |мало ос|талос'* (НижБ); 2. 'бурулька' (Ган).

СОПЛЯЧО́К 'недорозвинений плід огірка' (Верхбогд).

СОПЛЯНУ́ХА 'хлопець, у якого течуть соплі' (Тар).

СОПЛЯ́ШНИК 'хлопець, у якого течуть соплі' (Риб).

СОРНЯ́К 1. 'вівсюг, подібний до вівса бур'ян, дикий овес (Avena fatua)' (Криз, Мус, Сич); 2. 'ділянка поля, що заросла бур'яном' (Степ).

СОРОКО́ВКА 'маленька пляшка' (Весел, Калм, Прос).

СОСО́ННЯ, *збірн.* 'сосновий ліс' (ОлД, Тим).

СОСУ́ЛЬКА 'бурулька' (Ант, Бул, Зорик, Підг).

СОТ // **СО́ТА**, *бджіл.* 'комірка з воску в стільниці' (Підг, Розп, Юр).

СОХВО́РА, *бот.* ‘гледичія колюча (Gleditsia triacanthos L.)’ (Брус).

СОШЕ́ЙКА ‘дорога з щебню’ (Буд, Марк).

СО́ШКРЕБКИ, *мн.*, *кулін.* ‘невеликий хліб із залишків тіста’ (Червпоп).

СО́ЯШНЕ ПО́ЛЕ ‘поле з-під соняшнику’ (Лозов).

СО́ЯШНИК, *бот.* ‘соняшник (Helianthus annuus)’ (У багатьох говірках). *ˈСойашники п·ізˈн’іше ˈс’ійали* (Парн); *ˈЗараз^{с} н’іˈч’ого там не^{и} ˈс’ійут’ // ˈсойашник оˈдин / тоˈго шо за ним ˈмало уˈходу // поˈс’ійали / пропоˈлоли тˈрактором / і ў̆с’о* (Сват); *Воˈно ж там гоˈрод / там отаˈк·і гарбуˈз’аки / ˈсойашники там* (Гонч).

СО́ЯШНИК КАНА́ЦЬКИЙ, *бот.* ‘амброзія полинолиста (Ambrosia artemisiifolia L.)’ (Макарт).

СО́ЯШНИЦІ, *мн.*, *мед.* 1. ‘біль у шлунку’ (Білк, Новпск, Шт). *Йак·і хвоˈроби // ˈсойашниц’і / йак наˈродна ˈназва / а соўреˈм·ен:а апенд’іˈцит* (Білк); 2. *‘спазми в шлунку’ (Харк. зб., 171, 187, 263, 791, 807, 960).

СОЯШНИЧИ́ННЯ 1. *збірн.* ‘рештки зрізаних стебел соняшників на полі’ (Бонд, Брус, Гонч, Євс, Куряч, Литв, Парн, Сват, Свист, Хом); 2. ‘поле з-під соняшнику’ (Біллуц, Бонд, Брус, Велик, Євс, Куряч, Литв, Можн, Парн); 3. *збірн.* ‘стебла соняшнику’. *Коˈлис’ то буˈло шо с’т’іˈралос’а ў̆ сойашниˈковому ˈпоп·ілу / це отˈб·іл’увалос’ наˈв·ерно / сойашниˈч’ін’:а йак погоˈрит’ / йоˈго кˈлали на таˈку тˈр’апоч’ку і кр’із’ тˈр’апоч’ку ц’іˈдили так йак ш·ˈч’олок / так зˈваўс’а / воˈно отˈб·іл’увало і отс’ˈт’ір’увало* (Преоб).

СПАЛ ‘випалене місце на полі’ (Білк, Нов, Павл).

СПАРЖА́, *бот.* ‘квасоля звичайна (Phaseolus vulgaris L.)’ (Гор).

СПАРЦЕ́Т, *бот.* ‘еспарцет, трав’яниста бобова кормова культура (Onobrýchis)’ (Біллуц, Білов, Бонд, Велик, Гонч, Калм, Куряч, Лантр, Можн, Новр, Обоз, Покр, Сват, Свист, Стр, Тр, Хом).

СПЕНЬЧА́ТИСЯ ‘супротивитися’ (Білов, Литв, Попів).

СПЕРВА́, *присл.* ‘спочатку’ (У багатьох говірках). *Спе^{и}рˈва ми при^{е}ˈйіхали с’уˈда / ў̆ Пе^{и}ре^{и}ˈможне / буˈло ме^{и}ˈн’і с’імˈнац’ат’ год // йа п·ішˈла доˈйіт’ коˈроў̆* (Перемож); *Тоˈд’і коˈли ˈнаш·і сˈтали*

ˈн'імц'іў гнат' / до нас спеирˈва ув·іїшˈла розˈв·едка і розˈв·едку веˈли ˈбойем (ВерхД).

СПИ́НКА 'верхній край полотна коси' (Макіїв).

СПИНОГРИ́З, *жарт*. 'мала дитина' (Хруст).

СПИ́СУВАТИСЯ 'реєструвати шлюб'. *ˈЙіхали буˈвало аˈбо ў с'еіл'соˈв·ет / а тоˈд'і ў ˈцеркву / аˈбо ў ˈцеркву / а тоˈд'і ў с'еіл'соˈв·ет / ну а тоˈд'і ж уˈже п·ізˈн'іше поч'аˈли ж ˈт'іки ў соˈв·ет'і сˈписувац':а* (Біллуц).

СПІВУ́Н 'чоловік, хлопець, який вміє і любить співати' (У багатьох говірках). *У нас с'п·івуˈн'іў / уˈвес' р'ід с'п·івуˈн'іў // ви йакˈби поˈч'ули наш хор* (Мих).

СПІВУ́ХА 'жінка, дівчина, яка вміє і любить співати' (У багатьох говірках). *У ˈмене подˈрушка буˈла хаˈроша / с'п·іˈвуха // йак ˈвеч'ір / п·іˈдоїдем п·ід ˈгору ми ўдвох з ˈнейу / ў ˈмене ˈголос хаˈрошиї і ў ˈнейі / йак зас'п·іˈвайем* (ВерхД).

СПІ́ДКА 'підкладка' (Хруст).

СПІ́ДНЯ 'поріг' (Завод, Каб, Смол, Шелест).

СПІДНЯ́К 'підвіконня' (Лиз).

СПІКИГО́Ш 'сірник' (ОлД).

СПІ́ЧКА 'сірник' (Біллуц, Мик, Підг). *Так там буˈла сˈп·іч'ка одˈна коˈп·іїка / коˈробка сˈп·іч'ек одˈна коˈп·іїка* (Литв).

СПЛЄ́ТНІК 'пліткар' (У багатьох говірках).

СПЛЄ́ТНІЦА 'пліткарка' (У багатьох говірках).

СПЛЄ́ТНІЧАТИ 'робити наклеп' (У багатьох говірках).

***СПЛІ́ШНИК**, *мед*. 'хвороба, при якій дитина корчиться' (Харк. зб., 190).

СПОДКИ́, *мн*., *ков*. 'обтискач для круглих поковок' (Вал, Ковп, ЛозО, Чорн).

СПОКУ́СУВАТИ 'спокушати' (Зорик).

СПРА́ВКА 1. 'довідка' (У багатьох говірках). *Йаˈкиїс' там ˈписар'ом роˈбив / в соˈв·ет'е там ч'і де там / шо мог напиˈсат'*

спˈравку с ˈм·еста ˈжит’іл’ства (Шульг); 2. ‘відомості про щось’ (У багатьох говірках).

СПРА́ВНИЙ ‘гладкий, товстий (про людину)’ (Півн, Розп, Шульг). *В·ін так тˈрошки п·ідˈт’агс’а / попˈравиўс’а // ˈТас’ка каˈзала / шо спˈраўниі̆* (Півн); *В·ін то буў спˈраўниі̆ таˈкиі̆ куˈди там / а ми йак поˈйіхали посˈл’едн’ії раз йоˈго проˈв·ідати / хуˈд’учиі̆ страшˈниі̆ / буў* (Шульг).

СПРА́ШУВАТИ // **СПРОСИ́ТИ** ‘запитувати // запитати’ (У багатьох говірках). *І оˈце ˈс’одн’а торˈгуйе / ˈзаўтра поˈйіде / уˈже доˈрожч’е продаˈйе / хто йоˈго спˈрашуйе / не^{и}ˈма ж н’і спˈросу ж н’іˈйакого / н’іˈч’ого / хто сˈк·іки схоˈт’іў / те пˈросе / продаˈйе і ўс’о / страшˈна ˈжизн’а / страшˈна* (Шульг); *Приˈйіхаў же ж Баˈбак на дˈругиі̆ ден’ / поˈч’аў ме^{и}ˈне спˈрашуват’* (Гонч).

СПРО́ДАТИСЯ ‘продати все, розпродати’. *Коˈли поˈч’ули завоˈруху // баˈгато пан ˈпере^{и}д де^{и}ўйаˈц:от ˈп·атим ˈгодом стаў продаˈвати // ˈземл’у попроˈдаў б·іл’ш таˈким др’ібˈним поˈм·іши^{е}кам // тож пан спˈродаўс’а / поˈйіхаў / ˈл’уди ˈтоже ˈдейак·і розˈб·ігли^{е}с’а* (Тан).

СПРОС ‘попит’ (У багатьох говірках).

СРАМО́ТНИК ‘безсоромний чоловік, хлопець’ (Гонч, Kaськ, Лантр, Прос).

СТА́ВЛЯТИ ‘будувати, споруджувати’ (У багатьох говірках). *Жиˈли з бат’ˈками / баˈгато д’іˈтеі̆ / в одˈн’ії ˈхат’і / ˈхати ж коˈн’ешно буˈли маˈлен’к·і // зˈнайеш / сˈтаўл’ат’ ˈхати / так / це ˈзараз сˈтаўл’ат’ так / а ˈран’ше буˈло об·аˈзат’е^{і}л’но ˈхату ˈнадо сˈтавити / ш·ч’об дˈвер’і виˈходили на ˈзах·ід ˈсон’ц’а / а на сх·ід ˈсон’ц’а буˈли ˈв·ікна і вуˈгол / об·аˈзат’е^{і}л’но / ш·ч’об буў вуˈгол на сх·ід ˈсон’ц’а // у тоі̆ вуˈгол ˈв·ішали іˈкону / з рушни^{е}ˈком же ж коˈн’ешно / а ˈколо ˈв·ікон сˈтавили ўс’іˈда с’т’іл / і ўс’іˈйейу роˈдинойу с’іˈдали ˈйісти / за тоі̆ с’т’іл* (Новб).

СТАКА́НЬЧІК ‘чарка’ (Марк).

СТА́ЛЬНИК, **СТАЛЬНИ́К**, *бот*. ‘вовчуг польовий (Ononis arvensis L.)’ (Вал, Вільх, Данил).

СТАН ‘статура, будова тіла людини’ (У багатьох говірках).

СТА́НИСТИЙ ‘стрункий, статний’ (Мілов, Новр).

СТАНІ́ЦА, *ков.* ‘нижня частина ковадла’ (Лозов).

СТАНОВИ́ТИЙ ‘стрункий, статний’ (Полов).

*__СТАНО́К__ ‘верхня частина жіночої сорочки’ (Харк. зб., 180).

СТАРА́ТЄЛЬНИЙ 1. ‘старанний’ (У багатьох говірках). *ˈТ’апайе карˈтошку тˈрет’ії раз / таˈкий стаˈрат’е^{і}л’ний* (Зайц); 2. ‘дбайливий’ (Біллуц, Гол, ЛозО, Тар). *Хоˈроший ч’олоˈв·ік буў / ˈумн’іца / ми з ним прожи^{е}ˈли тˈридц’ат’ ˈвос’ім год / і таˈкий в·ін / стаˈрат’ел’ниї буў* (ЛозО).

СТАРИ́ННИЙ ‘старовинний’ (Литв, Мих, Нещер, ОлБ, Свист, Тан). *С’п·іˈвали ˈдуже хараˈшо // с’п·іˈвали ўˈс’ак·і п·іс’ˈн’і / і стаˈрин’:і-пре^{и}стаˈрин’:і // йа ˈдуже баˈгато зˈнайу стаˈрин:их п·іˈсен’* (ОлБ).

СТАРИ́НЯ ‘стара хата’ (Байд).

СТАРНЯ́ ‘луг зі старою травою’ (Воєвод).

СТАРОПІ́ЛЛЯ ‘земля, непридатна для сільськогосподарських робіт’ (Данил, Макіїв).

СТАРЦЮВА́ТИ ‘жебракувати’ (Розп).

СТАРЧИ́ХА ‘жебрачка’ (Новбор, Підг).

СТА́СІК, *перен.* ‘тарган’ (ОлД).

*__СТАТТЯ__ ‘випадок’ (Харк. зб., 850).

СТЕ́ЖКА ‘степова трава’ (Данил).

СТЕЛЯ́НКА, *бот.* ‘квасоля звичайна (Phaseolus vulgaris)’ (Білк).

СТЕПИНА́ 1. ‘земля, непридатна для сільськогосподарських робіт’ (Парн); 2. ‘рівнина, укрита травою’ (Степ).

СТЕПОВІ́ Я́ГОДИ, *мн.*, *бот.* ‘суниці мускусні (Fragaria moschata Duch.)’ (Мороз, Шелест).

СТЕ́РЕНЬ ‘стерня’ (Лозов).

СТЕ́РЖЕНЬ 1. ‘облущений качан кукурудзи’ (Данил, Семик,; 2. ‘стрижнева частини моркви’ (Білк, Голуб, Крем, Новастр, Новбор, Підг, Старб, Червпоп, Чмир).

СТЕ́РІНЬ ‘рештки зрізаних стебел соняшників на полі’ (Донц, Новр).

СТЕРНА́ ‘поле після скошення зернових культур’ (Шт).

СТЕРНЕВИ́ЩЕ 1. ‘поле з-під пшениці’; 2. ‘поле з-під жита’; 3. ‘поле з-під вівса’; 4. ‘поле з-під проса’; 5. ‘поле з-під гречки’; 6. ‘поле з-під соняшнику’; 7. ‘поле з-під гороху’ (Зак, Макарт).

СТЄ́ЛЬКА ‘устілка’ (У багатьох говірках).

СТЄ́ЛЬНА, **СТІ́ЛЬНА** ‘вагітна (про корову)’ (Мик, Підг).

СТИДЛИ́ВИЙ ‘сором’язливий’ (У багатьох говірках).

СТІ́ГЛО ‘велика загорода, у яку літом заганяють овець’ (Оріх, Шульг).

СТІГЛУВА́ТИ ‘обідньої пори зосередити худобу на вигоні’ (Оріх).

СТІЖКИ́, *мн.*, *ткац.* ‘снопик (горстка) конопель’ (Біл).

СТО́ЙЛО ‘місце, де корови стоять на прив’язі’ (Кррч, Підг, Прос).

СТІК ‘місце, де зливаються дві річки’ (Зорик).

СТІ́КИ, *присл.*, *займ.* ‘стільки’ (У багатьох говірках). *І так о|то ж і |йіздили у|с’і з у|с’іх кол|хоз’іў / по с’|т’іки там л’у|деĭ при^е се^и|лали / ну / ба|гато гур|том / і во|лами / і к·ін’|ми* (Литв).

СТІКЛО́ ‘скло’ (Кам’ян, Підг).

СТІКЛЯ́НИЙ ‘скляний’ (Білк, Парн). *Ми б|рали |банки пус’|т’і не^и та|к·і не^и с’т’ік|л’ан’і / а з-п·ід к|раски / йіх же |ран’ч’е |поўно бу|ло* (Білк).

СТІЛ ‘дощана стеля в хаті’ (Попів).

СТІ́НКА[1], *ков.* ‘верхня робоча частина ковадла’ (ГорБ, Мир, Перем).

СТІ́НКА[2], *ткац.* ‘полотно в десять пасом’ (Михайл).

СТІПКИ́, *мн.*, *ткац.* ‘найгірший ґатунок конопляного волокна’ (Вар).

СТІРА́ТИ, **СТИРА́ТИ** ‘прати’ (У багатьох говірках). *Йа ш |т’от’у Ла|рису те^и|пер не^и застаў|л’айу / йа са|ма со|б·і сти|райу / а све^ик|руха ж^ш о^у|то зас|тавила / йа ж^ш |п·ісла йіх*

с’т’іˈрала ўсе (Мик); *ˈЧ’асто с’т’іˈрали тоˈд’і ж на ˈр’іч’к·і* (Кррч); *Воˈна ˈн’ан’ч’іла диˈтину / убиˈрала в ˈдом·і / гоˈтовила / с’т’іˈрала* (Шульг).

СТІСНІ́ТЄЛЬНИЙ ‘сором’язливий, скромний’ (У багатьох говірках).

СТОБРЕ́ХА, *сп*. ‘нечесна людина’ (НижБ).

СТО́ВБИР, **СТОВБИ́Р**, **СТОВБИ́РЬ** 1. *бот.* ‘морква дика (Daucus carota L.)’ (Зах, Іл); 2. ‘стебло моркви з квітами’ (Крем, Новастр, Новник, Підг, Червпоп).

СТОВБУЛА́, *присл*. ‘дуже швидко’ (У багатьох говірках). *Маˈшина ж^{ш} до ˈхати / а ˈВоўка ˈдума / ої б·іˈда / та оˈтак йак крутˈне руˈл’а / а та стоўбуˈла п·ішˈла у ˈйерок* (Новвод).

СТОВБУРА́ ‘верхнє неїстівне листя капусти’ (Криз, Сич).

***СТОГОЛО́ВНИК**, *бот*. ‘трав’яниста рослина’ (Харк. зб., 862).

СТОК ‘місце, де зливаються дві річки’ (ДемО, Кам, Міст, Нещер).

СТОЛБЯ́НКА ‘вид хати, будуючи яку, закопували стовпи, обкладали хмизом, обмазували глиною’ (Шт).

СТО́ЛИК, *ков*. ‘дубова колода для ковадла’ (Білг).

СТОЛО́ВА ‘їдальня’ (У багатьох говірках). *Оˈце в совˈхоз’і образоˈвалас’ стоˈлова / ˈл’уди зїіˈжалис’а і корˈмили їіх / так нас куˈхарки приˈносили і годуˈвали* (Мир); *Та коˈли не^{и} ˈп·іде^{и}м на ˈужин у стоˈлову там ў реˈм·есл’аном / ˈп·ідем / отаˈкиї куˈсок на руб купˈл’у колбаˈси / хˈл’іба ў стоˈлов·ії во^{у}з’ˈму* (Гонч).

СТО́ЛЬЧИК ‘низенький невеликий стіл’ (ОлД).

СТОПА́РІК ‘чарка’ (Мир).

СТО́ПКА ‘чарка’ (У багатьох говірках). *ˈБат’ко стоˈйіт’ с хˈл’ібом-ˈс:ол’:у / с:ˈтопками / з буˈтилкоўу / ўстр’іˈч’айут’ молоˈдих / с шамˈпан’с’ким стоˈйат’* (Біллуц).

СТО́ПОЧКА ‘чарочка’ (Біллуц, Вар, Коляд, Лим, Мир, Ром, Старб). *Нали^{е}ˈвалас’а сˈтопоч’ка маˈлен’ка / ї тої / хто даˈриў / ви^{е}пи^{е}ˈваў сˈтопоч’ку / а хре^{и}ш·ˈч’ен’і даˈвали ши^{е}шˈки йім* (Біллуц).

***СТО́РОЖ**, *обряд*. 1. ‘на весіллі гілки вишні або сосни, прикрашені різнокольоровим папером’ (Харк. зб., 14); ‘брат

молодої, який охороняє її, не допускаючи до неї молодого й відбиваючись від дружка палицями, обмотаними соломою та реп'яхами' (Харк. зб., 221 – 222).

СТОРО́ЖКА[1] 'курінь для сторожа'. *М·іˈн'і тут норˈмал'но / стоˈрожшку натопˈл'у і сиеˈд'у* (Юр).

*__СТОРО́ЖКА[2]__, *обряд*. 'гілки лози, обліплені тістом, які подруги молодої напередодні весілля прикрашають стрічками й устромляють у коровай' (Харк. зб., 933).

СТОРОЖО́К // СТОРОЖКИ́, *обряд*. 'на весіллі хлібина, у яку встромляють обліплені тістом і прикрашені гілки' (Нещер, Пет, Старб). *Тоˈд'і ж поˈрад'ац':а / на коˈли сˈвал'ба // ˈл'іпл'ат' шишˈки / стороˈжок // теиˈпер ви йоˈго ние зˈнайете // хл'іˈбину таˈку спеиˈч'ут' / веиˈликиї каˈлач' // оˈтут леиˈжит' / ˈлежин' / ˈкажут' // тоˈд'і оˈто здоˈров·і р'іпйаˈхи / буд'аˈки / лоˈпух / здоˈров·і / г·іл'ˈч'ас'т'і / ўже воˈно суˈхе / налаˈмайут' йоˈго / обˈл'іпл'ат' ˈкажну ˈг·іл'оч'ку ˈк·істом / ˈгарним ˈт'істом / стаˈноўл'ат' / і коˈли йоˈго ˈг·ілку сосˈни / і ч'іпˈл'айут' / і канхˈвети / і ˈраз'н'і буˈмажечки виробˈл'айут' / шо ˈт'іки ї неи ч'іпˈл'айут' // оˈце стороˈжок* (Нещер).

СТОРЧАКИ́, *мн*. 'рештки зрізаних стебел кукурудзи або соняшників на полі' (Зорик, Лозов).

СТО́ЯНКА 'найширше місце на дорозі' (Міст).

СТО́ЯТИ 'коштувати, мати певну ціну'. *ˈРан'ч'е буˈли колготˈки деидеиˈрон / геирˈман'с'к·і // п·ат' рубˈл'іў сˈтойали т'і колготˈки* (Міст); *Шо ж тоˈд'і оˈдинадц'ат' коˈп·ійок хл'іˈбина сˈтойала / а ш·ч'ас шес'т' рубˈл'іў / ч'і п·ат' ч'і шес'т' хл'іˈбина сˈтойе / а тоˈд'і сˈтойала дв·іˈнадц'ат' коˈп·ійок* (Гонч).

СТРАСТИ́ 'вечірнє богослужіння в страсний четвер'. *Оˈно ж тоˈд'і ˈп·іс'л'а в·іїˈни / так не розр'іˈшали ў те ўˈрем·а ˈцеркви // ˈт'іл'ки у ч'етˈвер ˈч'істиї довеˈлос' / ˈпомн'у / схоˈдит' у ˈцеркву на страсˈти / там ˈбат'ушка слуˈжиў* (Новр).

СТРАШИ́ЛКИ, *мн*., *бот*. 'розрив-трава садова (бальзамін) (Impaties balsamina L.)' (Перш).

СТРАШНИ́Й ‘дуже сильний ступенем вияву’ (У багатьох говірках). *З’ї|мойу с|н’ігом поза|носе все / і |в·ікна / о|то та|к·і |з’іми бу|ли страш|н’і хо|лодн’і / і с|к·іки ж^ш бу|ло с|н’ігу* (Марк)

СТРА́ШНО, **СТРАШНЕ́**, *присл.* ‘у великій мірі, дуже, надзвичайно’ (У багатьох говірках). *Наго|товили ўс’о|го / холо|ц’:іў нава|рили / кат|л’ет’іў на|жарили / |риби на|жарили / т’іф|т’ел’і бу|ли / голуб^п|ц’і / ўс’о|го бу|ло ст|рашно м|ного* (Новник); *Д’і|теї в·ін об·і|жаў / А|л’ошу ĭ |Л’ену / об·і|жаў страш|не* (Гонч).

СТРЕ́М’Я ‘недоступна стрімка вершина’ (Бутк).

СТРЕ́ЧЕННЯ ◊ СТРЕ́ЧЕННЯ ГОТО́ВИТЬ ‘прибирати церкву до свята Трійці’. *|Йакос’ йа п·і|шоў сво|йому би^еч|ку |с’іна нако|сит’ / а тут на Т|ройіц’у |надо ст|реч’е^ін’:а го|товит’ / і засти^е|лати у|с’у |церкву / во|ни при|б·ігли і ска|зали / нам це |Богом да|но / ш·ч’о ти приĭ|шоў до нас // нако|сили |с’іна / пороз^скла|дали по ўс’іĭ |церкв·і |с’іна // так йа заслу|жиў хва|лу од^т |Бога* (Козар).

СТРИБ, *дит.* ‘підплигувати’ (У багатьох говірках).

СТРИБА́ТИ ◊ ЧЕ́РЕЗ ВОГО́НЬ НЕ СТРИБА́ТИ ‘не одружитися’ (Оріх).

СТРИБУ́Н, *ентомол.* ‘коник зелений (Teddigonia viridissima)’ (Гар).

СТРИЖА́К ‘пропуск під час косіння’ (Велик, Стр, Калм, Мус).

СТРИ́ЖЕНЬ ‘місце, де косять траву’ (Мороз).

СТРО́ЇТИ ‘будувати’ (У багатьох говірках). *Йа ро|била на ст|роїк·і / в |етом на шл’ахост|ройі / а по|том наш кол|хоз ст|ройіли* (Курячів); *Тут же во|ни шос’ пла|н’ірували мага|з’ін ст|ройіт’ / а то|д’і тоĭ мага|з’ін гет’ за|кидали* (Шульг).

СТРОЙНЕ́НЬКИЙ ‘стрункий, статний’ (У багатьох говірках). *Су|с’ід у |мене ста|риĭ / йо|му у|же с’імде|с’ат пйат год // от у |його |ж·інка ў|мерла / ос|таўс’а в·ін о|дин // наĭ|шоў в·ін со|б·і іш·|ч’е ба|бус’у / |т’іки ш·ч’е ста|р’ішу на |дес’ат’ год од |його // ну во|на та|ка ба|бус’а строĭ|нен’ка / хо|роша // ш·ч’е во|на*

і у ˈтухл'ах на каблуч'ˈках ˈходе / і у шˈтан'ах / і за д'ідуˈсем сˈмотре // ну таˈка баˈбус'а (Прост).

СТРО́ЙНИЙ 'стрункий, статний' (У багатьох говірках). *Сиˈни ˈтоже^и буˈли краˈсив·і / стˈроїн'і / поˈтом таˈк·і роˈзумн'і пˈрот'іў с'іл'с'ˈких ˈнаших уˈже хˈлопц'іў* (Мих).

СТРУГА́ЛЬНИК 'рубанок' (ОлД).

СТРУКОТІ́ТИ 'швидко говорити' (Вруб).

СТРУМЕ́НТ 'інструмент' (Підг, Юр). *М·ії ˈбат'ко з ˈкуз'н'і е^иваkуˈйіроваўс'а / поўки^еˈдали ў бˈрич'ку струˈмент / вакуˈйірувалис'* (Литв).

СТРУХ, *ткац.* 'коноплі, приготовлені для прядіння' (ПлП).

СТРУЧИ́НА 'стручок'. *Уˈроди^ет' тоˈб·і гоˈрох по ˈсорок струч'ˈк·іў на стебˈлин'і і по ˈсорок зе^иˈрнин у струˈч'ін'і* (Тан).

СТРУ́ШКА 'лушпайки з молодої картоплі' (Біллуц, Макіїв).

СТРЮЧО́К, *бот.* 'шавлія (Salvia L.)' (Лим).

СТРЯПНЯ́ 'процес приготування їжі' (Кон, Привіл).

СТРЯ́ПАННЯ 'процес приготування їжі' (Зорик, Старб).

СТРЯПУ́ХА 'жінка, яка готує їжу' (Зорик).

СТУ́ДЕНЬ, *кулін.* 'холодець' (Білов, Велик, Піщ).

СТУКА́Ч 1. 'чоловік, хлопець, який таємно виказує когось' (У багатьох говірках); 2. *орнітол.* 'дятел (Dendrocopos)' (Дем'ян, Байд). *Стуˈкач' / бо ў ˈл'іс'і ўсе ўˈремйа сˈтукайе* (Байд).

СТУКА́ЧКА 'жінка, дівчина, яка таємно виказує когось' (У багатьох говірках).

СТУКОТІ́ЙКО, *евф.* 'дятел (Dendrocopos)' (Райг).

СТУЛ 1. 'стілець' (У багатьох говірках); 2. *ков.* 'дубова колода для ковадла' (Чорн).

СТУЛЕ́НИК, *кулін.* 'подвійні буханці хліба, які злиплися в процесі випікання' (Новчерв).

СТУ́ЛКА 'стілець' (У багатьох говірках). *В·ін зроˈбиў одˈну ви^есоˈч'ен'ку / так ˈмабут' ˈполок на три / а одˈну так ˈнижч'е^ін'ку / так ч'ут' ˈвиш·ч'е маˈбут' от сˈтулки і на дв·і*

ˈполоч’ки / так хараˈшо буˈло оˈтож ч’і ˈбанки посˈтавит’ / ч’і там шо (ЛозО); *Тоˈд’і ж сˈтулок не^и буˈло / табуˈретки* (Крրч); *І ўс’іґˈда ц’оˈму ўˈч’ітел’у ўс’і п·ідстˈрайували шос’ інт’іˈр’есне // то кˈнопок наˈложут’ на сˈтулку / то периˈв·ісим ˈкарту догоˈри ноˈгами* (Гонч).

СТУ́ЛОЧКА ‘маленький стілець’ (Литв, Півн, Сват). *Приїˈду ў к·іˈно / а в·ін присˈтаве ме^иˈн’і / сˈтулоч’ку / с’іˈдаї* (Сват); *Йіˈйі попусˈтило / ви^еˈводи^ели ў ˈс’іни // поˈсад’ат’ на сˈтулоч’ку ĭ си^еˈдит’* (Півн).

СТУ́ЛЬЧІК ‘маленький стілець’ (У багатьох говірках). *Ну іˈди ж оч’іш·ˈч’аї кукуˈрузу ш / ˈл’охка раˈбота / с’ад’ на сˈтул’ч’ік і ч’іс’т’* (Шульг).

СТУПЕ́НЬКИ, *мн*. ‘східці’ (У багатьох говірках).

СТУ́ПИЦЯ, *ков*. ‘дерев’яна колодка міха’ (Вал, ЛозО, Мир).

СТЯГА́ТИ ‘організовувати щось’ (Шт).

СТЯЖИ́НА ‘бантина, поперечна балка між кроквами’ (Хруст).

СУ́ВЕРТЕНЬ, *ткац*. ‘вузол на нитці’ (Маньк).

СУГРО́Б ‘замет, велика купа снігу’ (У багатьох говірках). *Уˈже йак понар’аˈжайемс’а / йак ˈп·іде^им на ˈвулиц’у / по хаˈтам / так ˈвесе^ило / іˈдем / с’п·іˈвайем / оˈдин ˈодного толˈкайем у с’н’іг / пр’ам у сугˈроби* (Мороз).

СУДА́ЧИТИ ‘розпускати плітки’ (Біллуц).

СУ́ДОРГА, *мед*. ‘корчі’ (Ант).

СУЄВІ́РНИЙ ‘забобонний, який вірить у забобони’ (Підг).

СУЄВІ́Р’Я ‘забобони’ (Підг).

СУ́ЛІЯ, **СУЛІ́Я** 1. ‘пляшка, обплетена лозою’ (Бонд, Куз); 2. ‘скляна трилітрова банка’ (Тр).

СУ́МЕРКИ, *мн*. ‘сутінки’ (Підг).

СУМОЧКИ́, *мн*., *бот.* ‘грицики звичайні (Capsella bursa-pastoris (L.) Medik.)’ (Зайц).

СУ́ПІСОК ‘низинно-піщане місце’ (Трет).

СУПРЯГА́Ч ‘один з господарів, які об’єднуються для спільної праці’ (Зорик).

***СУ́ПЯТОК** ‘супостат’ (Харк. зб., 437).

СУ́РЖА ‘суміш зерна’ (У багатьох говірках).

СУРЛО́, *згруб.* ‘пика, опасисте обличчя’. *А шо це моло|ко // ну шо за |його / н’і|ч’ого // а во|ни сур|ла найі[е]|дайут’ // та ап|теки т’і одкри[е]|вайут’ та мага|з’іни* (Гонч).

СУРО́ВИЙ ‘суворий, вимогливий до себе й до інших’ (У багатьох говірках).

СУ́СЛИК[1], *зоол.* ‘ховрах (Spermophilus)’ (Підг).

СУ́СЛИК[2] 1. ‘недорозвинений качан кукурудзи’; 2. ‘недорозвинений плід огірка’ (Крем, Новастр, Підг, Червпоп).

СУХА́РИКИ, *мн.*, *кулін.* ‘грінка’ (Макіїв, Марк, Тр).

СУХОПА́РИЙ ‘який має худе, сухорляве тіло’ (Гонч).

СУХО́ПІСОК ‘ґрунт із значною домішкою піску та глини’ (Міст).

***СУХО́ТИ**, *мн.*, *мед.* ‘дитяча хвороба’ (Харк. зб., 190).

СУХОЦВЕ́Т ОДНОЛЕ́ТНІЙ, *бот.* 1. ‘безсмертки однорічні (Xeranthemum annuum L.)’ (Жов, Слсрб); 2. ‘головатень круглоголовий, г. руський (Echinops sphaerocephalus L., e. Ritro L.)’ (Литв); 3. ‘миколайчики плоскі, м. польові (Eryngium planum L., e. campestre L.)’ (Крим).

СУ́ШКА ‘сухе гілля’ (ОлД, Шт).

СУШНИ́К ‘сухий ліс’ (Воєвод, Зайц).

СУШНЯ́К ‘сухе гілля’ (Біллуц).

СУ́ЩИК ‘маленький бублик’ (Лисич).

СХА́ПАТИ ‘спіймати’ (ОлД).

СХО́ВАНЕЦЬ, *кулін.* ‘буханець хліба, який, не помітивши, не дістали з печі з усією партією’ (Стр).

СХО́ДИ, *мн.*, *ткац.* ‘пачоси, відходи при чесанні конопляного чи лляного волокна’ (Прост).

СХО́ДИНКИ, *мн.* ‘сходини жінок, щоб разом прясти’ (Білов, Литв, Ман, Трав).

СХО́ДЧИВИЙ ‘поступливий’ (У багатьох говірках).

СХОРОМИ́СЛИТИСЯ, *іран.* ‘згорбитися’ (Вруб).

СХУДА́ЛИЙ ‘схудлий’ (Баг, Лантр).

СЬО́ДНІШНІЙ ‘сьогоднішній’ (У багатьох говірках). *Ну моˈйа с’імˈйа / пˈрад’ід / д’ід м·ії / моˈйа ˈмама / і йа / це ми ˈв·аже^{и}м ˈв·іни^{е}ки / і по ˈс’одн’ішн’ії ден’ ц’а традиˈц’ійа* (Білов).

СЬО́ДНЯ, **СЬО́ДНІ**, *присл.* ‘сьогодні’ (У багатьох говірках). *ˈЛ’ета ˈхоч’ец’:а / ну ˈс’одн’а шос’ ˈм·ен’ш·е ˈтуч’ок // уˈже ш ˈможна наˈд’ійац’а / шо ˈбуде ўже / ч’уˈч’ут’ ˈмен’ше* (Крем); *Куроч’ˈки / сˈлава ˈБогу / неˈсут’с’а // ˈс’одн’і ўже ї ˈвос’меро знесˈли / ˈкуроч’ок с’ем / та ˈс’одн’і ї ˈпервиї ден’ ˈвос’ім шˈтуч’ок знесˈлис’а / без петушˈка* (Гонч).

Т

ТАБАЧО́К, *бот.* ‘куколиця біла (Melandrium album (Mill.) Garcke)’ (Данил).

ТАБУРЕ́ТКА ‘табурет’ (У багатьох говірках).

ТА́ВОЛГА, *бот.* ‘гадючник в’язолистий, г. звичайний (Filipendula ulmaria (L.) Maxim., f. vulgaris Moench.)’ (Заїк, Луб, Олек).

ТА́КОЧКИ, *присл.* ‘так’ (У багатьох говірках). *ˈН’іч’ого наˈд’іт’ буˈло / поˈшила ˈмама ме^{и}ˈн’і полотˈн’ану ˈйубку і бузи^{е}ˈнойу покˈраси^{е}ла // йа йіˈйі наˈд’іну / а воˈна зˈйожи^{е}ц’:а уˈс’а / ˈт’іки дош·ч’ ˈп·іде / а воˈно л’ˈйец’:а уˈсе з ˈмене / бузи^{е}ˈнойу ж покˈраше^{и}на // і ˈтакоч’ки ж ˈходиш уˈсе ж в одˈному* (Новник).

ТАЛА́ КРА́СНА, *бот.* ‘верба гостролиста (червона) (Salix acutifolia Willd.)’ (Бонд, Брус, Мороз, Шелест).

ТАЛА́ ЛЄЧЕ́БНА, *бот.* ‘верба гостролиста (червона) (Salix acutifolia Willd.)’ (Бонд, Брус, Мороз, Шелест).

ТАЛА́ТНІК, *бот.* ‘верба гостролиста (червона) (Salix acutifolia Willd.)’ (Вруб).

***ТАЛОВА́ТИ** ‘м’яти (про очіпок)’ (Харк. зб., 610).

ТА́МАЧКИ, **ТА́МЕЧКИ**, **ТА́МЕЧКО**, **ТА́МИЧКА**, **ТА́МИЧКИ**, **ТА́МОЧКА**, **ТА́МОЧКИ**, *присл*. ‘там’ (У багатьох говірках). *В·ін помоˈгаў ˈшо-то ˈтамич’ка / зароˈбл’аў же хоч’ на проˈжиток* (Марк); *Де йа жиˈла ˈтамеч’ки // там уˈже пошˈти неˈмайе моˈйіх суˈс’ід’ів* (Павлен); *Нас же не отпусˈкали / вобˈш·е / а ми поˈйіхали з таˈким угоˈвором / шо оˈтак і оˈтак ми приˈйіхали / не ˈхоч’емо мол / ˈтамич’ки бут’* (Парн); *Йа ˈтамач’ки п·іўтоˈра кˈласа ˈт’іки ˈкон’ч’іла ї уˈсе / йа ˈмало хоˈдила ў шˈколу* (Баб); *ˈВийшли ж на ˈвули^{е}ц’у / пове^{и}ˈли солˈдат покаˈзат’ / де шо ˈвидно ж хараˈшо // йа так поˈказуйу / ˈтамеч’ко коˈпали оˈкопи / там ˈпушки стоˈйат’* (Сват).

ТА́НКА ‘танк’ (Мир, Новник). *Йіх тут баˈгато поˈбили / і ˈтанки прорˈвалис’ / так одˈна ˈтанка йак у ров / прот’івоˈтанковиї ров / оˈтам осˈталас’а* (Мир); *ˈПере^{и}д тим йак нас освобожˈдат’ / прошˈла ˈтанка / оˈце ˈн’імц’і буˈли ў Дуˈванк·і і ў Покˈроўс’кому / а ў нас не^и буˈло* (Новник).

***ТАНЦЮРА** ‘танцюристка’ (Харк. зб., 360).

ТА́ПИ, *мн*., *дит*. ‘черевики’ (Розп).

ТАРАБА́НИТИ ‘гучно стукати’ (Марк, Півн). *І одˈно до ˈмене тараˈбане ї тараˈбане у в·ікˈно / шоб йа виˈходи^{е}ла* (Марк).

ТАРАЛУ́ШКА, *кулін*. 1. ‘невеликий хліб із залишків тіста’ (Обор); 2. ‘приплюснутий, поколотий ножем хлібець з кислого тіста, спечений на сковороді’ (Новчерв).

ТАРА́НКА, *перен*., *сп*. ‘дуже худа людина’ (Баг, Бул, Пів).

ТАРАРУ́ШКА, *кулін*. ‘круглий крендель із тіста, що має форму кільця’ (Тар).

ТАРАСУВА́ТИСЯ ‘дуже шумно гратися’ (Біллуц, Клим).

ТАРАТО́РКА, *зневажл*. ‘балакуча жінка, дівчина’ (У багатьох говірках).

ТАРЄ́ЛКА 1. ‘череп’яна посудина, схожа на широку чашку, у якій зазвичай подають страву до столу’ (Донц, Попів, Тар); 2. ‘неглибока череп’яна миска’ (Білов, Весел, Дмитр, Донц, Коляд, Макіїв, Новчерв, Новохт, Осин, Підг, Солід, Тар, Тр, Червпоп); 3. ‘кругла посудина з широким плескатим дном

і низькими вінцями, куди насипають страву’ (У багатьох говірках).

ТАСУВА́ТИСЯ ‘виявляти статеву охоту (про корову, свиню)’ (Зорик).

ТАТА́РИК, *бот.* ‘клен татарський, чорноклен (Acer tataricum L.)’ (Крим, Жов, Слсрб).

ТАТА́РСЬКА ТРАВА, *бот.* ‘катран понтійський, к. татарський (Crambe pontica Stev. ex Rupr., c. tataria Sebeok.)’ (НижМ).

ТАЧА́Н ‘ручний візок, дерев’яний ящик з ручкою на колесах’ (ОлД).

ТВЕРДОЛО́БИЙ ‘упертий’ (Криз, Мир).

ТВО́РОГ, **ТВОРО́Г**, *кулін.* ‘сир’ (У багатьох говірках).

ТВОРОЖО́К, *кулін.* ‘сир’ (НижД, Червпоп).

ТВЬО́РДИЙ ‘твердий’ (У багатьох говірках).

ТВЬО́РСТИЙ ‘черствий’ (Сот).

ТЕЛЕМЕ́ШИТИСЯ, *жарт.* ‘вовтузитися, товктися на одному місці, набридаючи своєю метушнею іншим’. *Аˈну пе*^{и}*ре*^{и}*сˈтан’те ў ˈмене ˈпере*^{и}*д оˈчима те*^{и}*ле*^{и}*ˈмеши*^{е}*ти*^{е}*с’а* (Оріх).

ТЕЛЕПНУ́ХА ‘неповоротка жінка, дівчина’ (Криз).

ТЕЛЬМА́К ‘розумово обмежений чоловік, хлопець’ (Оріх).

ТЕНЕ́ТКА ‘дуже худа жінка, дівчина’ (Нещер, Риб’ян, Шт, Шульг).

ТЕПЕ́РЕЧКИ, *присл.* ‘зараз’ (У багатьох говірках). *А Ми*^{е}*ˈрос’а моˈйа ˈвийшла ˈзам·іж у дˈвац’ат’ ˈроч’к·іў за суˈс’іда ˈнашого Гˈрин’ку / жи*^{е}*ˈвут’ те*^{и}*ˈпере*^{и}*ч’ки ˈр’адом / оˈнуч’ки ˈб·ігайут’ / а моˈйе ˈсерце ˈт’іши*^{е}*ц’:а* (Білк).

ТЕ́ПЛЕ ‘свіжовидоєне молоко’ (Бонд, Зак, Мир).

ТЕПЛИ́НА ‘парник, город або його частина під плівкою’ (ОлД).

***ТЕПЛУ́ШКА** ‘коротка жіноча безрукавка на ваті’ (Харк. зб., 50, 734).

ТЕРЕВЕ́НЯ, *сп.* ‘балакуча людина’ (Нещер).

ТЕ́РЕН ◊ **У ТЕ́РЕН ПОРА́** ‘час помирати’. *Ста|р’і |кажут’ ме^и|н’і у|же у |тере^ин по|ра // уми^е|рати з|нач’іт’* (НижБ).

ТЕРЕНДІ́ТИ, *зневажл.* ‘говорити’ (ОлД).

ТЕ́РКА, **ТЬО́РКА** ‘тертка’ (У багатьох говірках).

ТЕ́РЛЯ, *ткац.* ‘жінка, дівчина, яка тіпає коноплі (льон)’ (Коляд).

ТЕРНИКИ́, *мн.* ‘дрібний ліс, зарості кущових рослин’ (Павл).

ТЕРНИ́ЩЕ ‘дрібний ліс, зарості кущових рослин’ (Науг).

ТЕРНІ́ВКА, **ТЕРНО́ВКА** // **ТЕРНІ́ВКИ**, **ТЕРНО́ВКИ**, *бот.* ‘слива колюча (терен) (Prunus spinosa L.)’ (Вал, Вільх).

ТЕРНОЇ́Д, *орнітол.* ‘чиж (Spinus)’ (НоволК).

ТЕРНЯ́К 1. ‘зарості терну’ (Сот); 2. ‘дрібний ліс, зарості кущових рослин’ (Брус).

ТЕРНЯ́КИ, *мн.*, *бот.* ‘слива колюча (терен) (Prunus spinosa L.)’ (Криз, Міст).

ТЕ́РТИСЯ, *риб.* ‘нереститися (про рибу)’. *А во|на плот|ва |саме |терлас’а / ви |в·іри^ете / о|це |ч’ере^из ло|зу п|р’амо х|маройу їде |риба / о|тож у ту / у |р’іч’ку* (ЛозО).

ТЕТЕРВА́К, *орнітол.* ‘тетерук (Lyrurus tetrix)’ (Зорик).

ТЕТЕРВЯ́ТНИК, *орнітол.* ‘яструб (Accipiter)’ (Байд, Лозов).

ТЕТЕ́РЯ, *перен.*, *сп.* ‘глуха людина’ (Біллуц, Чаб).

***ТЄЛЄ́ЖНИК** ‘чоловік, хлопець, який робить вози’ (Харк. зб. ІІІ).

ТЄЛОРЄ́З, *бот.* ‘водяний різак алоєвидний (Stratiotes aloides L.)’ (Вал, Вільх).

ТЄФТЄ́ЛЯ, **ТЮФТЕ́ЛЯ**, **ТЮФТЄ́ЛЯ**, **ТЮХТЄ́ЛЯ**, *кулін.* ‘кругла котлета з посіченого або відбитого м’яса’ (Куз, Литв, Макіїв, Микол).

ТИ́ВКА ‘гарбуз’ (ОлД).

ТИГИ́ПАТИ ‘бити, вдаряти’ (НижБ).

ТИ́ДРА, *зоол.* ‘видра звичайна (Lutra lutra)’ (Байд, Лозов).

ТИ́КАНКА ‘дрібна цибуля, яку тикають у землю’ (Підг).

***ТИ́КАЧ** ‘дитяча гра’ (Харк. зб., 278).

ТИ́КВА 1. ‘посудина з гарбуза, у якій зберігають воду під час жнив’ (Біллуц, Гор). *ˈТикву станоˈвили ў холоˈдок / воˈда ˈдоўго сохраˈн’алас’ хоˈлодна / ˈдобра* (Біллуц); 2. ‘різновид глечика – череп’яна посудина з вузьким горлом)’. *Осˈтан’:у ˈтикву розˈбили / не^{и}ˈма ї напоˈказ^{с}* (Паньк).

ТИПЧА́К, *бот.* 1. ‘китник колінчастий, к. лучний, к. рівний, к. тростиновий (Alopecurus geniculatus L., a. pratensis L., a. aequalis Sobol., a. arundinaceus Poir.)’ (НижД); 2. ‘костриця (FestucaL.)’ (ДемО, Зайц, Тр).

***ТИРИМО́К**, *обряд*. ‘довгаста весільна шишка’ (Харк. зб., 518).

ТИ́РЛО ‘місце, куди зганяють корів у череду’ (Ган, Мир, Підг, Розп).

ТИСА́, **ТІСА́**, **ТІСИ́**, **ТЄСА́**, *мн.*, *ков.* ‘ковальські лещата’ (Бар, Білг, Вал, Вільш, ГорБ, Житл, Ков, Ковп, ЛозО, Мир, Підг, Приш, Чорн).

ТИСКИ́, *мн.*, *ков.* ‘ковальські лещата’ (Кам’ян, Куряч, Лозов, Мик, Перем).

ТИХОМИ́РНО, *присл.* ‘мирно’ (Бул).

ТІ́ГІЛЬ, *ков.* ‘горнове гніздо’ (Куряч).

ТІЖАЛО́, *присл.* ‘важко’. *Нас буˈло у с’імˈйі шес’т’ ч’елоˈв·ек / теж буˈла ˈбабушка стаˈра / ˈбат’ка не буˈло / ˈбат’ко буў на воїˈн’і / ˈмамка одˈна буˈла / роˈботала ў колˈхоз’і / ˈсил’но буˈло т’іжаˈло* (Мур).

ТІЖО́ЛИЙ ‘важкий’. *Сˈлужба т’іˈжола буˈла / ˈнаша ˈарм·ійа буˈла прориўˈна / ми обоˈрону прориˈвали на хвˈронт’і на ˈпершому украˈйінс’кому хвˈронт’і* (Зайц).

ТІ́КИ, **ТІ́КО**, **ТІ́ЛЬКО**, *присл.* ‘тільки’ (У багатьох говірках). *В·ін поˈжизн’ениї пол’ітˈр’іт // ˈнада ˈт’іки обˈкал’уват’ ˈос’ін’:у і ве^{и}сˈної / в·ін обостˈр’айец’:а і оˈто ˈноги боˈл’ат’* (Литв); *Нас буˈло ˈсеме^{и}ро / та нас буˈло ˈдев·ате^{и}ро / ˈт’іки тˈройе поˈмерли* (Мир); *Роˈбота / роˈбота / б·іл’ш н’іˈч’ого ми не^{и} зˈнали / ˈт’іко роˈбота // н’і т’іл’іˈв·ізор’іў не^{и} буˈло ˈран’ше / н’іˈч’ого* (Перемож); *Буˈло ў тих магаˈзинах ўс’о / гроˈшеї ˈт’іко не буˈло / шоб купˈл’ат’* (Білк); *І поˈлотна тˈкали / йак доˈрошки тˈкали /*

а то полотˈно оˈтак же^{и} ˈсамо / ˈт’іл’ко ж воˈно тоˈнен’ке / тоˈнен’к·і ни^{е}точ’ˈки / на цеї же ˈсамий ве^{и}рсˈтат’ і та ж ˈсама ос’ˈн’іўни^{е}ц’а // а тоˈд’і ж уˈсе на ве^{и}рсˈтат’і / ўсе те ˈсаме / за іскл’уˈч’ен’ійем / шо ˈдуже тонˈк·і буˈли ни^{е}тˈки на поˈлотна (Новник).

ТІ́КОШО, *присл*. ‘у цей час, у момент висловлювання’ (Можн).

ТІЛИ́ХА ‘вагітна корова’ (ОлД).

ТІЛІПА́ТЯ ‘балакуча жінка, дівчина’ (Шт, Шульг).

ТІ́ЛЬКА ‘вагітна корова’ (Юр).

ТІ́НА ‘мул, осадки на дні водоймища’ (Лантр).

ТІННИ́К ‘затінена деревами ділянка поля’ (Тим).

ТІНЬО́К ‘холодок, не освітлене сонцем місце’ (Білов, Кам’ян, Луб, Підг, Семик, Степ).

ТІПА́ЛЯ, *ткац*. ‘жінка, дівчина, яка тіпає коноплі (льон)’ (Біллуц, Бул, Прос).

ТІПА́НКА, *ткац*. ‘жінка, дівчина, яка тіпає коноплі (льон)’ (Бондар).

ТІПА́ЧКА, *ткац*. ‘жінка, дівчина, яка тіпає коноплі (льон)’ (Лиз).

ТІСЬМА́ ‘оборка’ (Біллуц).

ТКА́ЛЬНИЦТВО, *ткац*. ‘ткацтво (ремесло)’ (Біллуц, Бондар).

ТКАЛЮВА́ТИ, *ткац*. ‘ткати’ (Біллуц).

***ТКА́НОЧКА** ‘атласна стрічка червоного або синього кольору, яку пов’язують на голову’ (Харк. зб., 867).

ТКА́СТИ, *ткац*. ‘ткати’ (Біл, Коляд).

ТКАЧ, *евф*. ‘павук (Araneae)’ (Дем’ян).

ТКАЧА́, *ткац*. ‘жінка, дівчина, яка пряде’ (Мих).

ТКАЧА́ТИ, *ткац*. ‘ткати’ (Мороз).

ТКА́ЧЕСТВО, *ткац*. ‘ткацтво (ремесло)’ (Мик, Тан).

ТКАЧІ́ТИ, *ткац*. ‘ткати’ (Трав).

ТОВКАНИ́ЦЯ // ТОВКАНИ́ЦІ, **ТОВЧАНИ́ЦЯ**, *кулін*. ‘картопляне пюре’ (Підг, Тр, Шульг). *ˈМ·атка карˈтошка тоўкаˈниц’а воˈна зˈвец’:а* (Шульг).

ТОВКАНИ́ЧКА, *кулін*. ‘картопляне пюре’ (У багатьох говірках).

ТОВКА́Ч ‘ступа’ (Сват, Тр, Шпот).

ТОВКА́ЧКА 1. *кулін.* ‘картопляне пюре’ (Велик, Шпот); 2. ‘ступа’ (Марк, Міл, Підг, Тар); 3. ‘товкач’ (Куз, Малх, Новайд, Павл, Підг, Тар, Червпоп).

ТОВКУ́ШКА 1. ‘ступа’ (У багатьох говірках); 2. ‘товкач’ (Білк, Біллуц, Кон, Литв, Новайд, Новохт, Павл, Підг, Тар).

ТОВСТОЩО́К, *евф*. ‘хом’як (Cricetinae)’ (Білов).

ТОВСТЯ́К ‘гладун, непомірно товстий чоловік, хлопець’ (У багатьох говірках).

ТОВСТЯ́ЧКА ‘гладуха, непомірно товста жінка, дівчина’ (У багатьох говірках).

ТОВЧА́НКА, *кулін*. ‘картопляне пюре’ (Розп).

ТОВЧЕНИ́ЧКА, *кулін*. ‘картопляне пюре’ (Тар).

ТОВЧЕ́НКА, **ТОВЧО́НКА**, *кулін*. ‘картопляне пюре’ (У багатьох говірках).

ТОВЧЕ́ННЯ ‘процес ваління сукна’ (Соснів).

ТОВЧЕНУ́ШКА, *кулін*. ‘картопляне пюре’ (Сват).

ТО́ВЩІК, *ткац*. ‘потоншене місце на нитці (під час прядіння)’ (Полов).

ТОГДА́, **ТОДА́**, *присл*. ‘тоді’ (У багатьох говірках). *У нас сˈваїби гˈралис’ / уˈже тогˈда скриˈпал’ / йаˈкиїс’ ˈбубе^и^нч’ік / з ˈкожи ш наˈт’агнутий / і двохˈр’адка* (Мих); *А шˈкола тоˈда буˈла маˈлен’ка / ми хоˈдили туˈда / ˈнехот’а // там буў уˈч’іте^и^л’ ˈНестор Хˈведорови^е^ч’ // не даї Бог збре^и^ˈхат’ / злий йак ч’орт // ми йоˈго боˈйали^е^с’а* (Білк).

ТОДІ́СЬ, *присл*. ‘тоді’ (Кур).

ТОЖ, **ТО́ЖЕ**, *присл*. ‘також’ (У багатьох говірках). *Буˈло йіх аж ч’оˈтир’і шˈколи // коˈлис’ буˈла ˈцерква / ч’і хоч’ і ˈзараз воˈна ˈцерква йе / у т’ії шˈкол’і зан’іˈмалис’а ми / а одˈна таˈки пˈраўда*

шˈкола ше моˈйа ˈмамка розˈказувала / там уˈч'ілас'а / і ш·ч'е одˈна шˈкола буˈла тож таˈка стаˈрин:а (Литв); *Тут у Муˈратов·і кон'ˈч'ала йа с'ім кˈлас'іў / брат тож ˈкон'ч'іў с'ім кˈлас'іў* (Мур); *Це стаˈра Ти^{е}шˈк·іўка // там осˈталис' ˈтоже одˈн'і пе^{и}н'с'іоˈнери / молоˈд'ож баˈгато ˈвийіхала с:е^{и}ˈла / а саˈм·і стари^{е}ˈки осˈталис'* (Лисогор); *ˈМама ˈтоже іногˈда ваˈрила таˈке / ˈдобре таˈке // комˈпот таˈкий / узˈвар зˈвец':а* (Новб).

ТОЛКУ́ШКА ‘паличка, якою збивають масло’ (Білов).

***ТО́ЛОК** ‘пристрій для трамбування землі’ (Харк. зб., XXVIII).

ТОЛО́КА 1. ‘цілина, необроблене поле (Білк, Новбор)’. *Стаˈр'і ˈл'уди росˈказували / шо тут буˈли хаˈрош·і уроˈжайі / розˈпахували тоˈлоки / ўсе роˈдило* (Білк); 2. ‘нескошене жито, яке залишилося після жнив’ (Тим); 3. *‘парове поле, пасовище’ (Харк. зб., XXVIII).

ТОЛСТУ́ШКИ, *мн.*, *бот.* ‘розрив-трава садова (бальзамін) (Impaties balsamina L.)’ (Крим).

ТОНИ́НА, *ткац.* ‘потоншене місце на нитці (під час прядіння)’ (Гонч, ПлП).

ТОНКОНО́Г, *бот.* ‘кипець гребінчастий, к. Делявіля, к. сизий (Koeleria cristata (L.) Pers., k. delavignei Czern. ex. Domin., k. glauca (Spreng.) DC.)’ (Вал, Вільх).

ТОНКОПРЯ́ХА ‘майстерна пряха’. *ˈВисоко ц'інуˈвалос' ˈсеред се^{и}ˈл'ан'с'ких маїсте^{и}ˈриц' уˈм·ін':а ˈтонко пˈр'асти // ме^{и}ˈрилом маїсте^{и}рстˈва ў ˈц'ому ре^{и}ме^{и}ˈсл'і буˈла обˈруч'ка / ˈч'ере^{и}з^{с} йаˈку поˈвин:о проїˈти тˈриста ни^{е}ˈток / скˈладе^{и}них доˈкупи // йакш·ˈч'о нитˈки проˈходили кр'із' обˈруч'ку / зˈнач'іт' спˈр'аде^{и}н'і воˈни пе^{и}рвокˈласнойу маїсте^{и}ˈрице^{и}йу тонкопˈр'ахойу* (Старб).

ТО́ПІКИ, *мн.*, *дит.* ‘черевички’ (ОлД).

ТОПІНА́МБУР, *бот.* ‘соняшник бульбастий (Helianthus tuberosus L.)’ (Бонд, Брус, ДемО, Зайц, Криз, Луг, Тр).

ТО́ПКА ‘дрова’ (Сич).

ТО́ПЛИВО ‘паливо’ (Ант, Підг).

ТОПО́Р 1. ‘сокира’ (У багатьох говірках). *Шоб^{п} хˈлопе^{и}ц' буў робоˈт'аш·ч'ії / пупоˈвину одр'ˈізали на топоˈр'і* (Воєв);

2. *ков.* ‘інструмент для обсікання та вибивання уламків старих вухналів під час кування коня’ (Ковп).

ТОПО́РИКИ, *мн.*, *бот.* ‘косарики черепитчасті (Gladiolus imbricatus L.)’ (Гор).

ТО́ПТАНКА 1. *кулін.* ‘картопляне пюре’ (Пет, Шульг). *ˈТоптанка з тим же ш з ˈмаслом / пˈлавайе ў ˈмасл’і / і ˈйайц’а / ĭ молоˈко / і ўсе туˈди у карˈтопл’у* (Шульг); 2. ‘вузька стежка в снігу’ (Вар, Кур, Лантр).

ТОПЧІ́Й, *бот.* ‘гірчак звичайний, спориш звичайний (Polygonum aviculare L.)’ (Брус).

ТОРМОЗА́, *мн.* ‘гальмо’ (Біллуц).

ТОРМОЗИ́ТИ ‘гальмувати’ (Ант, Біллуц, Лозов).

ТОРОХТУ́Н ‘балакучий чоловік, хлопець’ (Арап, Бунч, Зорик, Кудр, Лантр, Тар).

ТОРОХТУ́ХА ‘балакуча жінка, дівчина’ (Арап, Бунч, Зорик, Кудр, Лантр, Тар).

ТОЧИ́ЛЬЩИК, *ентомол.* ‘довгоносик комірний (Calandra granasia)’ (Півн).

ТОЧІ́ННЯ ‘процес знімання зерна з качанів кукурудзи’ (Покр).

ТО́ЧКА ‘крапка’ (Кам’ян).

ТОЧО́К ‘схожа на ріжок дерев’яна посудина, у якій косарі тримають брусок’ (Макіїв).

ТО́ЩИЙ ‘який має худе, сухорляве тіло’ (Риб’ян, Шульг). *Оˈна ˈкаже / шо надуˈва ˈбат’ка / жиˈв·іт страшˈниї / а то ж був ˈтош·ч’її* (Шульг).

ТРАВА́ ОТ СО́РОК НЕДУ́ГІВ, *бот.* ‘звіробій звичайний, з. чотирикрилий, з. шорсткий (Hypericum perforatum L., h. tetrapterum Fries, h. hirsutum L.)’ (Данил).

ТРА́ВНИК ‘мухомор’ (ОлД).

ТРАНЖИ́РА, *сп.* ‘марнотрат’ (У багатьох говірках).

ТРАПА́ЧКА ‘терниця, знаряддя для тіпання, тертя льону, конопель’ (Біллуц).

ТРА́ХТОР ‘трактор’ (У багатьох говірках). *Йа ў ш|колу хо|диў / у д|ругиї а|бо ў т|рет’ії клас / йа |помн’у / йак йі|йі ла|мали о*[у]*|ту |церкву / трахто|рами ла|мали ту |церкву* (Гонч); *Йак ро|била йа / о|це ж у|же з|нала т|рахтор во|дит’* (Баб).

ТРАХТОРИ́СТ, **ТРАХТОРІ́СТ** ‘тракторист’ (У багатьох говірках). *У сороко|вому го|ду п·іш|ла на |курси трахто|рис’т’іў / тр’ох|м·іс’ач’н’і |курси // |с’іла на т|рахтор ро|бит’* (ВерхД); *В·ін н’і|куди не*[и] *схо|т’іў н’і ў|ч’іц’:а / н’і|ч’о // з|разу п·і|шоў трахто|р’істом у кол|хоз* (Баб).

ТРЕ́БУВАТІЛЬНИЙ ‘вимогливий’ (У багатьох говірках).

ТРЕБУХА́ ‘нутрощі’ (Підг, Чаб).

ТРЕ́ЄР ‘решето з великими дірками’ (Руд).

ТРИНДИЧИ́ХА ‘балакуча жінка, дівчина’ (Білов, Баг, Євс, Лантр, Литв, Обор).

ТРІПА́ЛЬЩИЦЯ, *ткац*. ‘жінка, дівчина, яка тіпає коноплі, льон’ (Розп).

ТРІПА́ЛЯ, *ткац*. ‘жінка, дівчина, яка тіпає коноплі, льон’ (Підг).

ТРІПА́Ч 1. ‘балакучий чоловік, хлопець’ (Біллуц, Кудр, Розп, Хв). *Ц’о|го не*[и] *пе*[и]*ре*[и]*с|лухайе*[и]*ш / та|кий тр’і|пач’* (Розп); 2. ‘шахрай, нечесний чоловік, хлопець’ (Мир, Полов, Прост, Тит, Хв). *З о|тим Во|лод’койу не*[и] *з|в·азуїс’а / об|дурит’ / та|кий тр’і|пач* (Хв).

ТРІПА́ЧКА 1. *ткац*. ‘жінка, дівчина, яка тіпає коноплі, льон’. *Ко|нопл’і бйе на би*[е]*|тел’н’і тр’і|пач’ка* (Ган); 2. ‘балакуча жінка, дівчина’ (Біллуц, Кудр, Розп, Хв). *Йази*[е]*|ком т’іл’і|пати / не*[и] *|ц’іпом ма|хати / тр’і|пач’ка ўс’іг|да |наїде*[и]*ц’:а* (Біллуц); 3. ‘шахрайка, нечесна жінка’ (Полов, Тит). *Хо|дили до |нейі |жен’ш·ч’іни / л’і|ч’іли*[е]*с’а / так во|но ж н’і|ч’ого не*[и] *пома|га / тр’і|пач’ка во|на* (Тит).

ТРІ́СКА, *перен*. ‘дуже худа жінка’ (Бул).

ТРІСКОВИНА́ ‘сухий ґрунт’ (Руд).

ТРІСКОТУ́ХА, *орнітол*. ‘сорока (Pica pica)’ (Біллуц).

ТРО́ГАТИ ‘зачіпати, торкатися’ (ВерхД, Трав, Юр).

ТРО́ЙКА ‘трійка’ (Кам’ян).

ТРО́ЙЦЯ ‘свято Трійці’ (Баг, Зорик, Півн, ПлП, Шульг). *До Т|роїц’і / |кажут’ т|реба спо|лоти вес’ го|род і не*[и]*|д’іл’у до Т|роїц’і н’і|ч’ого не*[и] *ро|бит’ у го|род’і* (Баг).

ТРОСТИ́НА, *бот.* ‘очерет звичайний (південний) (Phagmites australis (Cav.) Trin. ex Steud.)’ (Мик).

ТРУДЯ́ГА ‘людина, яка багато і старанно працює’ (Бар, Бул, Бунч, Єпіф, Калм, Каськ, МалО, Михайлів, Мур, Нещер, НижД, ОлБ, Півн, Стр, Тар, Шульг). *|Кос’т’а |тоже моло|д’ец / тру|д’ага / в·ін ха|роший |мас’т’ір / в·ін там понароб|л’ав |дома в|с’аких в·іш·|ч’ей* (Шульг).

ТРУСИ́ХА, *зоол.* ‘самиця кроля (Oryctolagus)’ (Підг).

ТРУСЬ-ТРУСЬ, *виг.* Уживають для кликання кролів (Біллуц, Бул, Підг).

ТРУХЛЬО́К ‘друшляк’ (Новастр).

ТРУШЛЯЧО́К ‘друшляк’. *О|тож с |погр’іба доста|йут’ ц’і пом·і|дори / про|терли на трушл’а|ч’ок / і та|киї борш·ч’ р’із|кен’киї |добриї ус’іг|да ви*[е]*|ходиў* (Біллуц).

ТРЬОХІГО́ЛЬНИК, *бот.* ‘нетреба звичайна, н. колюча (Xanthium strumarium L., x. spinosum L.)’ (Данил).

ТРЬОХЛІТРО́ВКА ‘скляна трилітрова банка’ (У багатьох говірках).

ТРЮ́ШКА ‘скляна трилітрова банка’ (Підг, Чмир).

ТРЯ́ПКА ‘ганчірка’ (У багатьох говірках). *|Ноги ў |нейі об|в·азан’і о|так / тр’ап|ки ви*[е]*|с’ат’* (Шульг); *То|д’і во|на приш|ла ш·ч’е раз / прине*[и]*|с|ла ме|н’і |куклу та|ку кра|сиву / по|шила із т|р’апок і лах|мот’:а // із |косами / сво|йе во|лос’:а об|р’ізала / во|на запле*[и]*|ла йії |коси |доўг·і та|к·і* (Риб’ян); *У |ч’істиї ч’е*[і]*т|вер ха|з’айки |разом з |іншої ро|ботої го|товили сол’ до вели*[е]*|кодн’ого сто|ла // во|ни б|рали г|рудку |сол’і / загор|тали йі|йі у т|р’апку ї ло|жили ў п·іч’ // ко|ли т|р’апка зго|рит’ / сол’ зби*[е]*|рали ї берег|ли до Вели*[е]*|кодн’а // з|ранку на Ве|ликден’ / ко|ли п|риїдут’ ўс’і з |церкви ї |с’адут’ за с’т’іл розгоў|л’атис’ / гос|подар ло|жиў ц’у с’іл’ на хл’і|бину ї ўсе це*

сˈтавиў п·ід обраˈзами // ц’у с’іл’ збер’іˈгали ĭ даˈвали хуˈдоб·і при хвоˈробах шˈлунку (Тан).

ТРЯ́ПОШНИК ‘збирач ганчірок та іншої утильсировини’ (Баб, Зорик). *Так воˈно во ўˈремйа воĭˈни оˈто тˈр’апошник пˈроĭде // ˈйіздиў тˈр’апки збиˈрат’ коˈлис’ // оˈце ˈйіде / криˈч’іт’ тˈр’апки / тˈр’апки // оˈце буˈло // тˈр’апошник сп·ициˈал’но ˈйіздиў ˈд’ад’ко // у ˈйого бˈрич’ка і оˈце в·ін на бˈрич’ку і ў ˈйого оˈто переⁱгоˈрожено / тут йоˈго ˈйаш·ч’ік таˈкиĭ / то т’і / йак йіх / то наˈмисто / то бˈрошки / то ˈсерги // оˈце в·ін таˈке за тˈр’апки м·іˈн’аў* (Баб).

ТРЯСОВИ́ЦЯ ‘мокра, заболочена низина’ (Мороз).

ТРЯСТЬ, *ткац.* ‘зубець у берді’ (Біллуц).

ТРЯСУ́ЧКА ‘хвиля, вал, що утворюється коливальними рухами водної поверхні’ (Нещер).

ТРЯСЬ ‘решето з великими дірками’ (Брус).

***ТУБАРЕ́Т** ‘табурет’ (Харк. зб., 782).

ТУГУ́ЧА ‘яку важко доїти (про корову, козу)’. *У нас одˈна таˈка хараˈшо ˈдоĭіц’:а / таˈка слаˈбен’ка / ну ĭ д’ійоч’ˈки отаˈк·і заўˈб·іл’шки / а ў ц’оï і д’ійоч’ˈки ўˈрод’і хаˈрош·і ну туˈгуч’а страшˈна* (Новвод).

ТУЛМА́ЧКА, *кулін.* ‘картопляне пюре’ (Білк).

ТУ́МБА, *ков.* ‘дубова колода для ковадла’ (Бар, Перем).

ТУМКО́, *сп.* ‘недоумкувата людина’ (Оріх).

ТУМКУВА́ТИЙ ‘тупий, розумово обмежений’ (Оріх).

ТУПА́РЬ ‘тупий, розумово обмежений чоловік, хлопець’ (Арап, Бар, Кудр).

ТУПЕ́ЦЬ, *ткац.* ‘нижній загострений кінець веретена’ (Тан).

***ТУПО́ЛЯ** ‘тополя’ (Харк. зб., 314, 367).

ТУРДИ́КАТИ ‘балакати’ (Ям).

***ТУРИ́ЦЯ**, *жарт.* ‘слово, яким хлібороби дражнять ремісників’ (Харк. зб., VIII).

ТУ́РКА, *бот.* 1. ‘тверда пшениця (Triticum durum)’ (Берез, Лантр, Риб’ян, Тр); 2. ‘пшениця весняного посіву’ (Берез, Білк, Піск, Риб’ян).

ТУ́РКАН, *орнітол.* ‘самець горлиці звичайної (Streptopelia turtur)’ (Байд).

ТУРЛЯ́ТИ // **ТУРНУ́ТИ** ‘штовхати // штовхнути’. *Йа|к·іс’ в·ід’|ми шо во|ни о|це йак откри|вайе |бат’ушка / так во|ни аж |бат’ушку тур|л’айут’ і ци|луйут’ хрест тої за|мок / шоб йім у|дач’а бу|ла / бо во|ни хво|райут’* (Смол); *Сол|дат ме^{и}|не / з|разу тур|нуў і |д’іўч’іну / |л’із’те / не^{и} п·ідн’і|майтес’ / і са|м·і по|падали / і о|то по плас|тун’с’ки ми раз-раз і у дв·ір за|л’ізли* (Сват).

ТУ́ТА, *присл.* ‘тут’ (У багатьох говірках). *А о|ни обго|роже^{и}н’і / і пол’і|цайі сто|йат’ / не пус|кайут’ і то // а о|на кри|ч’іт’ / Сиво|кон’ М·іха|іл |тута? // а в·ін не отзи|вавс’ / не^{и} бу|ло йо|го* (Мир); *Йес’т’ у нас іш·|ч’е од|н’і су|с’іди |тута з д|ругого |боку* (Червпоп).

ТУ́ТЕЧКА, **ТУ́ТЕЧКИ**, **ТУ́ТЕЧКО**, *присл.* ‘тут’ (У багатьох говірках). *Не^{и}|ма ч’ім і ук|рит’ / йо|го тут і не^{и} дос|тане^{и}ш / йо|го не^{и} |купи^{е}ш |туте^{и}ч’ка* (Марк); *Йак при|йіхала ў С’т’іп|не йа с’у|ди / та так тут і ос|талас’а ўже / це ж і |М·ішу йа захо|вала |тутеч’ки* (Парн); *Не бу|ло тут н’і к|луба / не бу|ло н’і|ч’ого // |туте^{и}ч’ко са|раї буў / де кар|йер* (ОлБ).

ТУ́ТІШНІЙ ‘тутешній’ (Підг).

ТУТОВО́, *присл.* ‘тут’. *І |таме^{и}ч’ки ж ми там жи|ли / а то|д’і ўже тої та пост|ройіли о|це туто|во / ўже пйат’ год ст|ройіли |хату* (Шул).

ТУТО́ВНИК, *бот.* ‘шовковиця біла, ш. чорна (Morus alba L., m. nigra L.)’ (Бонд, Брус, Вал, Вільх, Гор, Заайд, Криз, Лим, Литв, Макарт, НижМ, Підг, Піск).

ТУ́ХОЛЬ ‘туфля’ (У багатьох говірках). *Та ц’а ўже при|думала Йаў|тушка / роз|р’ізала гар|буз^{с} / зн’а|ли з |нейі |тухол’ / у гар|буз / і поло|жила ж^{ш} оту|да де гарбу|зи ле^{и}|жат’ / ну де Ми^{е}|кола ўже не^{и} |лазиў / це м·ії бу^{о}|йарин / не^{и}|ма |тухл’а / а во|на ж при|думала ў гарбу|за* (Бор); *Укра|дут’ ту |водку і н’е^{і}|в·ес’т’і*

то|д'і при|сужуйут' / нали|вайут' у |тухол' ту |водку і шоб во|на |випила йі|йі (Преоб).

ТУ́ЧНИЙ 'добре вгодований (про кабана, свиню)' (Мир).

ТУШІ́ВКА 'посудина, у якій тушкують м'ясо' (Новчерв).

ТУШО́НЕ, *кулін.* 'м'ясна страва – смажене або запечене м'ясо' (Осин).

ТУ́Я, *бот.* 'кипарис вічнозелений (Cupressus sempervirens L.)' (Заїк, Луб, Мороз, Ол, Олек, Шелест).

ТЧЕ́ННЯ, *ткац.* 'ткацтво (ремесло)' (Піс).

ТЬМА 'дуже багато' (Курячів, ОлБ). *Там бу|ло слиў т'ма / там бу|ло |више^и н' т'ма* (Курячів).

ТЬО́ПЛИЙ 'теплий' (Кам'ян, Мир, Новник). *Ко|рови |ч'іс'т'і бу|ли / йак |заїдеш у са|раї / а во|ни сто|йат' йак |ч'ас'іки / ўс'і |ч'іс'т'і / сп|раўн'і / са|райі бу|ли |т'опл'і* (Новник).

ТЬО́РКА 1. 'тертушка' (У багатьох говірках). *Х|р'іна з|нач'іт' нако|пат' / на|мит' і на |т'орку на|терти / ну |можно і |ножиком по|р'ізат' і |можно на |т'орку / смот|р'а йа|кий |кор'ін' |викопайе^і ш* (Білов); *Бе^и|ру с|р'едн'ії бур'а|чок та|киї / по|ч'істила / по|мила / на|терла на |т'орку і т|рошки мор|ковоч'ки с'у|ди добаў|л'айу до бур'ач|ка* (Бондар); 2. 'нерест, відкладання ікри' (Біллуц, Бул, Підг, Розп, Юр).

ТЬО́ТКА 'тітка' (У багатьох говірках). *Об·і|зат'е^і л'но шос' спе^и|ч'ем / куп|л'айе^і м по|дарок / ну |ходи^е мо ос' |т'отку поздраў|л'айем з вос'|мим |марта* (Пант); *Коф|т'онка п|равда в |мене бу|ла / |т'отка да|ла / та|ка / ну / ширс'т'а|на ч'і в|йазана* (Мир).

ТЬОТКИ́, *мн.*, *ткац.* 'матірка, жіночі стебла конопель' (Червпоп).

ТЮ́РЯ, *кулін.* 'страва з хліба, залитого солодкою водою, молоком' (У багатьох говірках).

ТЮ́ТИНА, **ТЮ́ТІНА**, *бот.* 'шовковиця (Morus)' (Білк, Біллуц, Білов, ВесТ, Гор, НижБ, Полов). *|Т'ут'іна ш·ч'е рос|те ў нас у сад|ку / то |т'ут'іну ш·ч'е д'ід са|диў / прин'а|лас' ха|роша / ш·ч'ас рос|те |тоже / ц'в·і|те |т'ут'іна ха|рошо* (Білк).

ТЮ́ТЯ 1. *зневажл.* ‘вайлувата жінка, дівчина’ (Білов, Біллуц, Бул, Підг, Юр). *Та скоˈр’іше їди / ˈт’ут’а* (Білов); 2. *дит.* ‘курка’. *ˈТ’ут’а маˈлен’ка / йіˈйі тˈрогат’ не*^{и} *ˈможна* (Розп).

ТЮ́ТЯ-МАТЮ́ТЯ, *зневажл.* ‘тугодум’ (Оріх).

ТЯБУРИ́ТИ, *згруб.* ‘красти й приносити додому’ (Оріх).

ТЯ́ГА, *ков.* ‘ланцюг, що з’єднує важіль з нижньою дошкою міха’ (Мик).

***ТЯГА́ТИ КОЛО́ДКУ**, *обряд.* 1. ‘обрядова дія на Масляну, у якій бере участь група жінок: вони ходять селом і просять сиру, масла й борошна; потім усі разом варять вареники; продукти, що залишились, продають і на ці гроші купляють горілки’ (Харк. зб., 967 – 968).

***ТЯЖИ́НА** ‘вид тканини’ (Харк. зб., 416).

ТЯЖО́ЛИЙ ‘важкий, складний’ (У багатьох говірках). *Ме*^{и}*ˈн’і ˈд’ецтво моˈйе ˈхоч’е*^{і}*ц’:а / шоб воˈно ви*^{е}*рˈнулос’ / хот’ воˈно буˈло і т’аˈжоле* (Курячів); *Ўсе це коˈли тепˈл’ішайе / пос’т’еˈп·ен:о саˈжайем // карˈтошка коˈн’ешно ˈсаме-ˈсаме т’аˈжоле* (Колом).

ТЯ́ПАТИ ‘сапати’ (У багатьох говірках).

ТЯ́ПКА ‘сапка’ (У багатьох говірках). *ˈД’іти / спиˈмо ж / уˈже ї ˈсонце п·ідн’аˈлос’ / ˈжарко / а ми за ˈт’апки і на тоĭ же / на гоˈрод / а ˈбабушка іˈде ўже з гоˈрода* (Павлен).

ТЯПКУВА́ТИ ‘сапати’ (Юр).

ТЯСЬМА́ ‘бахрома’ (Підг).

У

У ДРІ́БЕЗГИ, *присл. спол.* ‘у друзки, на дрібні шматки’ (Зорик).

***УБІ́Ж** ‘незаможні селяни’ (Харк. зб., Х).

УБО́ВТАТИСЯ ‘причепитися (про людину)’ (Ст).

УБО́РКА, **ВБО́РКА** 1. ‘жнива, час збирання зернових’ (У багатьох говірках). *Пос’івˈна комˈпан’ійа нач’іˈнайец’:а / торˈжествен:е собˈран’ійе там / пиˈруйем / уˈборка / наˈч’ало*

у|борки / |тоже п|разник / од:и|хайем (Шульг); *Во|но |ц'ілиӣ ден' о|так на жа|р'і / в·ін не доси|пайе / в ч'і|тир'і ч'а|са і|дут' / йак нач'і|найе^і^ц':а у|борка* (Мир); 2. 'прибирання' (У багатьох говірках). *|Каже / На|таша / да|ваї |будемо у|борку гене|рал'ну |д'елат'* (Шульг).

УБО́РОЧНА, **УБО́РОШНА** 'жнива, час збирання зернових' (У багатьох говірках). *А йа п|лач'у / до|дому |хоч'у / ну / пробу|ли ми там / |сорок ден' / йак о|дин ден' / у Лит|виниўц'і |кон'ч'іли // на у|бороч'ну ўже |конч'іли* (Литв).

УБО́РЩИЦЯ 'прибиральниця' (У багатьох говірках). *Ш|кола бу|ла ста|ра / |холодно бу|ло / то|пила там у|борш·ч'іц'а / п|риїде / |диму на|пусте / |холодно* (Новник); *І у|борш·ч'іц'у зага|н'айе / о|це шоб ти в три ч'а|са вс'іх поп·ідн'і|мала / тракто|рис'т'ів / комбаї|нер'ів |таме^и^ч'ко / ну |вопше^и^м у|с'іх* (Мир).

УВАЖИ́ТЄЛЬНИЙ 1. 'який виявляє повагу до інших' (У багатьох говірках). *На |мат'ір н'і|коли н'і|ч'ого не^и^ с|каже / ува|жит'е^і^л'ниӣ* (Заайд); 2. 'поступливий' (Вис, Пів, Піс). *Йа ў |його спи^е|^таў / в·ін ме^и|^н'і дас'т' / в·ін ува|жит'е^і^л'ниӣ* (Піс).

УВІ́РИТИСЯ 'набриднути' (Біллуц).

УГОВО́РИ, *мн.* 'домовленість, порозуміння однієї або більше сторін' (КрасП).

У́ГОРЬ, *іхтіол*. 'вугор (Anguilla anguilla)' (Підг).

УГРІ́ВОК 'освітлений сонцем схил гори, горба' (Парн).

УДАВУ́ХА 'жінка, у якої все виходить' (Вруб, Новб). *Ус'і|да у нас ў се^и|^л'і бу|ли уда|вухи / ж·ін|ки пе^и^к|ли ус'і|да |добриӣ хл'іб / ну та|киӣ |гарниӣ / ос|талос'а / і |зараз пе^и|^ч'ут' ба|гато* (Новб).

УДИ́ЛИЩЕ, *риб*. 'вудлище' (Підг, Юр).

У́ДКА, *риб*. 'вудка' (У багатьох говірках).

У́ДОД, **УДО́Д**, **УДО́Т**, *орнітол.* 'одуд (Upupa epops)' (У багатьох говірках).

УДОЧЕРЕ́НА 'дівчина, взята на виховання' (Лоз).

У́ЖИН 'вечеря' (Колом, Микол, Міл, Попів).

УЗВОРО́Т ‘недоорані кінці ниви, які обробляють упоперек’ (Макіїв).

УКЛА́ДКА ‘густа суміш піску та цементу’ (Олек).

УКЛЕ́ЙКА, *іхтіол*. ‘верховодка (Alburnus)’ (Ман).

УКРИВА́ЛЬЩИК ‘робітник, який криє покрівлі’ (Зорик).

УКРО́ШКА, *кулін*. ‘окрошка’ (Пет).

УЛЕ́СНИК ‘чоловік, хлопець, який лицемірно вихваляє когонебудь’ (Арап).

УЛЕ́СНИЦЯ ‘жінка, дівчина, яка лицемірно вихваляє когонебудь’ (Арап).

УЛІ́ТКА, *зоол*. ‘слимак (Gastropoda)’ (У багатьох говірках).

УМЕ́КАТИ, *зневажл*. ‘з’їсти’ (Оріх).

У́МНИЙ ‘розумний’ (У багатьох говірках). *Нас|к·іки |мама бу|ла |дуже во|на та|ка з|найеⁱте на|хоч’:іва / |дуже во|на бу|ла |умна |ж·інка* (Мир); *А нас же ш на|ч’ал’н’ік Ба|бак застаў|л’аў / і|д’іт’ у ве|ч’ірн’у ш|колу у|ч’іт’с’а / шоб |било у вас о|динадц’ат’ к|ласоў / шоб |умн’і бу|ли* (Гонч).

У́МНИК ‘розумний чоловік, хлопець’ (У багатьох говірках).

У́МНИЦЯ ‘розумна жінка, дівчина’ (У багатьох говірках).

УМО́РЮВАТИСЯ // УМОРИ́ТИСЯ, **ВМО́РЮВАТИСЯ // ВМОРИ́ТИСЯ** ‘втомлюватися // втомитися’ (Біллуц, Сват, Юр). *Во|на ў|ч’іла |ф·ізику // ў|ч’іла / ў|ч’іла / |б·ідна / т’і х|вормули / во|на ўмо|рилас’а // ну во|на ўмо|рилас’ ч’і н’е / ну йа ўмо|рилас’ с|лухати* (Сват); *Во|на / шоб йа б|росила ч’і|тат’ / |каже / ў|голос ч’і|таї // йа ч’і|тайу ў|голос / у|мор’уйус’а / а |пот’ім бро|сайу ї с|пати л’а|гайу* (Сват).

УПА́Д ‘місце, де зливаються дві річки’ (Бут, Тр).

УПЕРТЮ́ГА, *сп*. ‘уперта людина’ (Бунч, Заайд).

УПИ́Р, *зоол*. ‘кажан (Microchiroptera)’ (Дем’ян).

УПЛИ́В ‘стрижень, найглибше місце в річці, де дуже швидка течія’ (Павл, Степ).

УПО́ЛУДЕНЬ, *присл*. ‘опівдні’ (Розп).

УПОПЕРЕ́Д, присл. ‘раніше, давніше’. *А то|д’і пос|л’ідн’е ў|ремйа с|тали ж у|же і колба|су во|зит’ / упопе|ред не^и во|зили ж^ш та|кого / а то|д’і с|тали во|зит’* (Шул).

УПО́Р // **УПО́РИ**, *ков.* ‘нижня частина ковадла’ (Приш).

УПРАВЛЯ́ТИСЯ ‘поратися, займатися господарськими справами’. *|Мама |каждиї ден’ хо|дила на ро|боту // ми йі|йі ви^егл’а|дали / |дома упраў|л’али^ес’а / там то |кури / то поро|с’атка бу|ли // ми йіх упраў|л’али* (Гор).

УРВИ́НИЦЯ, *ткац.* ‘недолік на полотні’ (Коляд).

УРИВА́ННЯ, *ткац.* ‘недолік на полотні’ (Біл).

УРО́В ‘місце, де круто спадає поверхня землі внаслідок обвалу, осипання’ (Парн).

У́РОВЕНЬ ‘прилад для перевірки горизонтального положення лінії’ (У багатьох говірках).

***УРЯЖАТИ** ‘прикрашати’ (Харк. зб., 638, 998).

УРЯЖА́ТИСЯ, **ВРЯЖА́ТИСЯ** ‘убиратися, одягатися’. *При^eйі|ж·айу ту|да на йо|го квар|т’ірку а С’е|р’ожа у|же ўр’а|жаўс’а / в·ін |б·ілиї кра|с’івиї кос’|т’ум ку|пиў* (Новник).

УСА́ДЬБА 1. ‘садиба’ (ВерхД, Жов, Зайц, Кам’ян, Крим, Кур, Лиз, Нещер, Паньк, Шульг). *Йак о|це ц’а |хата ст|ройілас’ / а за |нейу ї дру|га // так с|ход^тка // і п|рос’ат’ у|сад’би / шо ўже три |сини / не^и |лад’ат’ / т|реба ст|ройіц’:а* (Нещер); 2. ‘город, присадибна ділянка’ (Терн, Трет).

УСИ́ДЧИВИЙ ‘здатний довго, ретельно виконувати якусь роботу’ (У багатьох говірках).

У́СИК, **У́СІК** ‘довгий щетинистий вусик на колосковій лусці зернових’ (Білк, Лантр, Ман).

УСТРІ́ТИ, **ВСТРІ́ТИ** ‘зустріти’ (Гор, ПлП, Сват). *Ска|зала |т’отка |Гал’ка / шо |бат’ко п·і|шоў / йа йо|го ўст|р’іла / ну йа йо|го не ўга|дала* (Гор).

УСТРО́ЇТИСЯ ‘влаштуватися’ (Буг).

УСТУ́ПЧИВИЙ ‘поступливий’ (У багатьох говірках).

УСТЮ́ЧКА ‘пшениця’ (Макіїв, Підг).

УСЮ́ ДОРО́ГУ, *присл. спол.* ‘весь час, завжди’ (У багатьох говірках). *ˈВиўч’іᵉлас’а на зооˈтехн’іка / і прац’уˈвала пйат’ ˈрок·іў у колˈгосп·і зооˈтехн’іком / заˈв·ідуйуч’ойу хˈверми / аˈле мˈр’ійала ўс’у доˈрогу про прохˈвес’ійу ўˈч’ітеᶥл’а // ш·ч’е з диᵉˈтинства* (Павлен).

У́ТВАРЬ ‘загальна назва посуду’ (Мир, Привіл, Сват, Чмир).

УТЕНЯ́ТА, *обряд.* ‘вид хлібних виробів, що печуть на весілля’ (Колом, НижД, Сват).

УТИРА́ЛЬНИК ‘рушник для витирання рук’ (У багатьох говірках).

УТОРО́ПАТИ, **ВТОРО́ПАТИ** ‘зрозуміти’. *Та шо там таˈке / ˈдумали нас затоˈпило / воˈда із фунˈдамеᶥнта їде // ў кал’іˈдор’і воˈди ˈпоўно / йа не ўтоˈропайу / де воˈда ўз’аˈлас’* (Ром).

У́ТРОМ, *присл.* ‘уранці’ (У багатьох говірках). *А коˈроўку ˈпасти ж тˈреба ˈвигнати ˈутром / п·іˈти зустˈр’іти / ˈвигнати в оˈб·ід / ˈвеч’ором зустˈр’іти / подоˈйіти ˈутром / в оˈб·ід і ˈвеч’ором // роˈботи баˈгато* (Червпоп).

УТУ́ЛКА ‘металева втулка в середині колеса’ (Зорик).

У́ТЯ, *дит.* ‘качка’ (У багатьох говірках).

УТЯ́ТКА, *мн.*, *обряд.* ‘вид хлібних виробів, що печуть на весілля’. *ˈРобл’ат’ уˈт’атка таˈк·і / випˈі·кайут’ ˈпалоч’ки споˈч’атку / украˈшайут’ т’і ˈпалоч’ки / ˈпалоч’ка ˈбант’іком пеᶥреᶥˈўйазана / і наˈверх ˈпалоч’ки над’іˈвайец’а уˈт’атко / ўкраˈшайут’ куˈл’іч’ ˈкажут’* (Гонч).

УХА́, *кулін.* ‘юшка з риби’ (У багатьох говірках).

УХА́Б ‘великий камінь’ (Руд).

УХА́БИНА 1. ‘вибоїна, яма на дорозі’ (Баб, Сват, Трет); 2. ‘погана дорога’ (Тим).

УХАЖО́Р ‘хлопець, який залицяється до дівчини’ (У багатьох говірках).

УХВА́Т ‘рогач, довгий дерев’яний держак з двома металевими заокругленими ріжками на кінці, якими беруть і ставлять у піч

або виймають з неї горщики, чавуни і т. ін.’ (Весел, Зорик, Новлим, Прос).

УХЕ́ПАТИСЯ, *згруб.* ‘впасти’. *Йак у|хепалас’ у ту |йаму і |вибила со|б·і кл’у|ч’іц’у* (Білов).

УХО́ДИНИ, *мн.* ‘новосілля’ (У багатьох говірках).

УХО́РКАТИ, **ВХО́РКАТИ** 1. ‘заморити (про тварину, напр., коня)’. *|Сов·іс’т’і у вас не^{и}|ма / ко|н’а та|кого у|хоркали* (Оріх); 2. ‘убити (про тварину)’ (У багатьох говірках). *|С’од’н’і ми бага|ч’і / каба|на у|хоркали* (Зайц); 3. ‘приструнити (про дітей)’. *|Д’іду / ска|жи хаї не^{и} |балуйуц’:а / у|хоркаї йіх* (Оріх).

УЧЕНІ́К, *ткац.* ‘підмайстер ткача’ (Бондар).

УША́НКА ‘діжка’. *Бу|ла та|ка |д’іже^{и}ч’ка у|шанка / ну йак по|мийни^{е}ц’а ч’і йак / так во|ни |риби насо|лили ў т’ії у|шанк·і о|то ж і у|ху ва|рили* (ЛозО).

УША́СТІК ‘чоловік, хлопець з великими вухами’ (Баран).

У́ШКВАРКА, *кулін.* ‘шкварка’ (Міл).

УЩЕ́ЛИНА 1. ‘прірва’ (Обор, Сват). 2. ‘ущелля’ (Білк, Білов, ВерхП, Лантр, Нов, Терн).

УЩЕ́ЛЛЯ 1. ‘глибоке провалля’ (Білк, Зайц); 2. ‘заглиблення в скелі’ (Тим); 3. ‘печера’ (Сват).

Ф

ФА́НА, **ФА́ННА**, *ков.* ‘конусна частина молота (молотка)’ (Білг, ГорБ, Ковп, Мир, Приш).

ФАНТА́Л, **ХВАНТА́Л** ‘колонка для викачування води’ (Литв, ОлБ). *Там буў фан|тал / ко|лонка йак ш·ч’ас |кажут’ / ну ка|ч’али ш |воду* (Литв).

ФА́НЗА ГО́СТРА, *ков.* ‘конусна частина молота (молотка)’ (Ков).

ФАСО́ЛЯ, **ХВАСО́ЛЯ**, *бот.* ‘квасоля звичайна (Phaseolus vulgaris)’ (Біллуц, Білов, Вес, Гонч, Донц, Заайд, Ман, Можн, Мус, Новпск, Новр, Пис, Риб’ян, Сват, Свист, Тр, Хом).

ФЕ́СЬКА ЯЗИКА́ТА, **ХВЕ́СЬКА ЯЗИКА́ТА**, *ірон.* ‘криклива жінка, дівчина’ (У багатьох говірках). *Буˈла в нас ˈЛес’ка ˈфес’ка йазиˈката / ˈц’ілими дˈн’ами оˈто репеˈтуйе / йак скаˈжена / та таˈкими слоˈвеч’ками / ˈБоже / не даї Бог! // ну ч’удˈн’уш·ч’а ˈбаба таˈка / крикˈлива / скаˈжена* (Білк).

*__ФИНОМО́ЗІЯ__ ‘фізіономія’ (Харк. зб., 65).

ФИ́НТИК ‘чепурун, франт; той, що надто чепуриться’ (Білов).

ФІВРА́ЛЬ, **ХВІВРА́ЛЬ**, **ХІВРА́ЛЬ**, **ХЄВРА́ЛЬ** ‘лютий, другий місяць року’ (У багатьох говірках). *З’іˈма / ф·іўˈрал’ ˈм·іс’ац’ же ж // с’ˈн’ігу буˈло ˈпоўно* (Білов); *Стˈр’іте^{и}н’:а п·атˈнац’:атого х·іўраˈл’а / шо ˈкажут’ стр’іˈч’айуц’:а ˈл’іто з’:іˈмойу* (ПлП); *А на дˈругиї ден’ / у поне^{и}ˈд’ілок ˈпервого хв·іўраˈл’а ˈнаш·і ўстуˈпили* (НижД); *Ш·ісˈнац’атого х·еўраˈл’а ˈсорок тˈрет’ого ˈгода освобоˈдили т’ер’іˈтор’ійу ї у ˈмайі ˈсорок тˈрет’ого ˈгода йа п·іˈшоў в ˈарм·ійу* (Зайц).

ФІГУРЕ́Й, *тесл.* ‘вид рубанка для вистругування фальца карнизів’ (Новмик).

ФІГУ́РИСТИЙ ‘стрункий, статний’ (У багатьох говірках).

ФІТІ́ЛЬ, *перен.* ‘високий худий чоловік’ (Бул, Риб).

ФІЯ́ЛОЧКА, *бот.* ‘фіалка (Viola L.)’ (Голуб, Данил, Клим, Перш).

ФОНА́РИКИ, *бот.* 1. ‘козельці великі, к. українські Tragopogon major Jacq., t. ucrainicus Artemcz.)’ (Гор); 2. ‘фізаліс звичайний (Arrhenatherum elatius (L.) J. et C. Presl.)’ (Підг).

ФОНА́РЬ 1. ‘ліхтар’ (У багатьох говірках). *ˈДумайе / йак фонаˈр’іў нач’іпˈл’аў / так уˈже і поˈр’адок* (Чаб); 2. *перен.* ‘синець, посиніле місце на тілі, обличчі як слід удару’ (У багатьох говірках).

ФО́РОСТ, *кулін.* ‘виріб з борошна, закручений та варений у великій кількості олії’ (Смол, Старб, Шпот).

ФО́РТОЧКА ‘кватирка’ (Кам’ян).

ФРА́ЄР, **ХРА́ЄР**, *зневажл.* ‘хлопець, який залицяється до дівчини’ (Каськ, Мілов).

*__ФРА́НТИХА__ ‘багата дівчина, солдатка’ (Харк. зб., 182 – 183).

ФУ́ЗА // ФУЗ ‘осад від олії’ (Білов, Плуг, СтЛ).

ФУ́КА ‘щось погане, огидне’ (ОлД).

ФУ́КАЛКА, *бджіл.* ‘прилад для обкурювання бджіл’ (Новбор).

ФУЛІГА́Н ‘бешкетник’ (Ант).

Х

ХАБО́ТТЯ, *збірн.*, *зневажл.* ‘порваний, старий одяг, дрантя’ (Донц).

ХАБУРИ́ННЯ, *збірн.* ‘стебла й листя патисонів’ (Новник).

ХАЛАМИ́ТИ, *зневажл.* ‘зупинятися’ (Вруб).

ХАМЛО́М, *присл.* ‘без порядку’ (Данил).

ХА́НЬКА, *бот.* 1. ‘патисон (Cucurbita pepo var. patisson)’ (Бонд, Дмитр, Донц, Євс, Крем, Новастр, Новпск, Обоз, Парн, Підг, Цар, Червпоп, Шульг); 2. ‘гарбуз волоський, г. звичайний (Cucurbita maxima Duch., c. pepo L.)’ (Карм).

ХАРЕ́ТЬКА, *сп.* ‘заздрісна людина’ (ВесТ).

ХА́ТА 1. ‘будка для собаки’ (Вес, Кудр, Шап); 2. ‘велика кімната, зал’. *Бyˈло ў нас дв·і ˈкомнати / цих / сˈпал’н’їў не[и] буˈло / буˈло ˈт’ілки дв·і ˈкомнати / так / оˈце назиˈвайец’:а хаˈтина / а це ˈхата / оˈтак назиˈвали тоˈд’і / ш·ч’ас це зал / а тоˈд’і ˈхата* (Литв).

ХА́ТА З ПІТТА́ШКАМИ, **ХА́ТА З ПІДДА́ШКАМИ** ‘хата з прибудовами біля двох (трьох) стін у вигляді кола’ (Гор, Міст, Новастр).

ХА́ТА МИ́ТА 1. ‘хата, зроблена з дерева, стіни якої миють’ (Брус); 2. * ‘хата в багатих селян, стіни зрубу якої зроблені з товстих брусів; їх не штукатурять і не білять; вважалась найкращою хатою’ (Харк. зб., 918).

ХА́ТКА, *орнітол.* ‘сич хатній (Athene noctua Scop)’ (Гар).

ХАТОВИ́НИ, *мн.* ‘невелика вбога або стара хата’ (Тан).

ХА́ТЬМА, *бот.* 1. ‘рожа зморшкувата, р. рожева (Alcea rugosa Alef., a. rosea L.)’ (Тр); 2. ‘алтея коноплевидна, а. лікарська

(Alphaea cannabina L., a. officinalis L.)’ (Брус, Данил, Заїк, Луб, Луг, НижМ, Олек, Руд).

ХАТЬО́НКА ‘стара маленька хата’ (ВерхД, Кур, Малм, НижД, Шап, Шульг). *ˈРан’ше ж не буˈло оˈцих хоˈром·ів / собиˈралис’а / хаˈт’онка маˈнен’ка там* (Шульг).

ХВА́БРИКА ‘фабрика’ (ВерхД, Мур). *Переᶤноч’уˈвала / а тоˈд’і нас повезˈли на хˈвабрику / і йа на хˈвабрик·і роˈбила три ˈгоди* (Мур).

ХВАЗА́Н, *орнітол.* ‘фазан (Phasianus colchicus)’ (Дем’ян, Новпск, Руд).

ХВАЙО́НКА, *тесл.* ‘вид рубанка для виструтування фальца карнизів’ (Первом).

ХВАЛУВА́ТИ 1. ‘підготовляти соняшникове насіння до биття з нього олії’. *ˈПереᶤд ˈжар’ін’:ам йоˈго хваˈлуйут’ / мнут’ / а поˈтом пеᶤреᶤˈжар’уйут’ // хваˈлуйут’ аˈбо на стоˈл’і / аˈбо ў ˈноч’вах* (Новник); 2. ‘умовляти дівчину вийти заміж за парубка або, навпаки, умовляти хлопця женитися на дівчині’. *Йа б за ˈйого зˈроду неᶤ ˈвийшла / так ˈмати меᶤˈне ˈц’ілиї год хвалуˈвала* (Оріх).

ХВАЛЬО́ВКА ‘підготовлене до обробки насіння’ (Новник).

ХВАМИ́ЛІЯ, **ХВАМІ́ЛІЯ** ‘прізвище’ (У багатьох говірках). *А то там ˈВ·іт’ка / йа забуˈвайу йак йоˈго хваˈмил’ійа* (Шульг); *Йак у шˈколу вже воˈна йшла / тоˈд’і охˈвормили шо оˈна Веᶤлиˈкодна / ˈнаша / а так йіˈйі хваˈмил’ійа буˈла ˈБоцман* (Мир).

ХВАРТИ́РНИК ‘квартирант’ (ОлД).

ХВА́РТУХ, **ХВА́РТУК** ‘фартух’ (У багатьох говірках). *Ми з ним сканˈдалиᵉли / неᶤ могˈли уˈжитиᵉс’а // в·ін скаˈзаў моˈйому ˈВас’і / шо в·ін уˈз’аў неᶤ жоˈну / а ˈч’орта у хˈвартус’і* (Білк); *А тоˈд’і кукуˈрузу поч’аˈли садоˈвит’ // а оˈна ж ˈтоже то даˈла меˈн’і у хˈвартук / то каˈзала йак кукуˈрузу поˈсадиᵉмо / а тоˈд’і йа теᶤˈбе нагоˈдуйу* (Риб’ян). ◊ **ПРИНЕСТИ́ ХВА́РТУХ**, *обряд.* ‘привітати з народженням внука чи внучки’. *І таˈкиї у нас оˈбич’аї / йак поˈч’ула суˈс’ідка шо ў ˈмене роˈдилас’а оʸˈнуч’ка / так воˈна приᵉˈходе і приᵉˈносе меᶤˈн’і хˈвартух / оˈце ш тоˈб·і / ˈкаже / ˈбабушка / тоˈб·і / шоб ти йак приᵉвеᶤˈзут’ тоˈб·і*

оу|нуч’ку з ро|д:ома / шоб ти йі|йі ўз’а|ла ў цеї х|вартух / занеи|с|ла ў |хату / і пок|лала на коу|жуха / шоб бу|ла во|на ш·ч’ас|лива і здо|рова / і кра|сива (Бул).

ХВАРШ ‘фарш’ (Мілов, Новохт). *А на|ч·інка на гоулу|пц’і |саме доб|р’іша шоб м|н’асо бу|ло хварш / не |жареине / а си|ре* (Мілов).

ХВАРША́Л ‘фельдшер’ (КрасП).

ХВА́СКА, *ков.* ‘конусна частина молота (молотка)’ (Житл).

ХВАСОЛИ́ННЯ, *збірн.* ‘квасолиння, бадилля квасолі’ (Білов, Гонч, Мус, Сват, Свист, Хом).

ХВАСО́Н ‘фасон’. *О|то ж там йа|киї |хоч’еш хва|сон / п·ідбие|райеш / йа|киї ц’в·ет / ну в осноў|ному |ран’ше полот|но т|кали / так о|то ж ниет|ки і так |б·іл’і / і так |б·іліеми т|кали* (Мороз).

ХВАТА́ ‘фата’ (У багатьох говірках). *Моло|да куп|л’а жени|ху кос’|т’ум / ру|башку // а же|н’іх о|то хва|ту / п|лат’:а с|вад’ібне / |тухл’і* (Шул).

ХВАТА́ТИ, *безос.* ‘вистачати’ (У багатьох говірках). *В·ід|ро ч’еі|решен’ с|тойе на|в·ерно г|ривен т|риц’:ат’ // а |йес’л’і ш·ч’е ї зак|рит’ там ч’і ком|пот / ч’і ва|рен’:а / це ж неи х|вате / це ж в·ід|ро |буде |мало* (Павл); *Н’і|коли неи ди|вилас’а |мати / ч’і х|вате / ч’і неи х|вате / так |С’ен’а / о|це в |мене ос’ ес’т’ два деи|с’атка йа|йец’ / на / кла|ди / упа|ковуї* (Шульг); *Йе ў |мене і са|док // наса|диў ўс’о|го / ко|ли собие|райуц’:а ў|нуки / то |йаг·іdт хва|та ўс’ім* (Шпот).

ХВА́ТЕ, *присл.* ‘досить’. *Ну і ўс’о / і |бол’ше |н’еч’его ска|зат’ // х|вате то|б·і ўже* (Перемож).

***ХВАТИРЯ** ‘квартира’ (Харк. зб., 498).

ХВЕ́ЛЬДШЕР ‘фельдшер’. *Д|ружкойу у |мене бу|ла мо|йа под|ружка |Ол’ка / во|на теи|пер у С|ватовому жие|ве / а то|д’і ро|била х|вел’дшеиром* (Білк).

ХВЕ́РМА ‘ферма’ (У багатьох говірках). *|Ферми там бу|ли / там же бу|ло ба|гато херм / |баз’іў бу|ло і т’і / |в·іўц’і бу|ли / о|то і наз|вали о|та |вулиец’а Приех|вермс’ка* (Литв); *Тут с|тала ро|бит’ на х|верм·і / то сви|наркойу // го|д’іў пйат’ мат’ ро|била*

свиˈнаркойу // а тоˈд’і сˈтала роˈбити доˈйаркойу (Білк); *У нас буˈло ў колˈгосп·і дв·і хˈверми / де іˈмелос’а ˈтиш·ч’у коˈр’іў / ˈдоїних коˈр’іў* (Червпоп); *ˈР’ідко йаˈкиї ˈм·іс’ац’ не[и] хоˈдили по хˈвермах виступˈпати із конˈцертами* (Павлен).

***ХВИНА́РЬ** ‘ліхтар’ (Харк. зб., 512).

ХВІГУ́РА ‘фігура’ (У багатьох говірках). *Там ви[е]ˈрубували з ˈл’оду огˈраду / хре[и]сˈти / бур’аˈковим кˈвасом / в·ін же краˈс’іви̮ї / покˈрас’ат’ хре[и]сˈти ї огˈраду / оˈто ˈразними хв·іˈгурами йак повиˈд’елуйут’ / краˈс’іво / хˈтозна ї йак* (ОлБ).

ХВІЗКУЛЬТУ́РА ‘фізкультура’ (У багатьох говірках). *Оˈце ў ˈмене буˈло мал’уˈван’:а пйат’ буˈло і хв·іскул’ˈтура оˈце пйат’ / ну спортсˈмен йа буў* (Гонч).

***ХВІЛИ́ЛНИК**, *бот.* ‘трав’яниста рослина’ (Харк. зб., 861).

ХВОНТА́Н ‘фонтан’. *Се[и]ˈла тоˈд’і не[и] буˈло / буˈла тоˈд’і уˈсад’ба йоˈго / в·ін постˈройіў оˈто / сад йоˈго / дом там стоˈйаў / хвонˈтан там / уˈсе буˈло ї так і назиˈвалос’а / іˈм·ен’ійе ˈЗайце[и]ве* (Зайц).

ХВОРА́ТИ, **ФОРА́ТИ** // **ЗАХВОРА́ТИ**, **ЗАФОРА́ТИ** ‘хворіти // захворіти’ (У багатьох говірках). *Ну ш·ч’ас воˈна каˈн’ешно тˈрошки хвоˈрайе / уˈже здоˈровйа не те / уˈже ˈгоди* (Гонч); *Роˈдилис’а близ’ˈн’атка в нас // і йак фоˈрайут’ оˈни ˈч’уствуйут’ друг дˈруга* (Біллуц).

ХВО́РМОЧКА ‘форма для випікання виробів з тіста’. *Поˈмазала оˈл’іїкойу ˈіл’і жирˈком // поˈмазала гарˈнен’ко хˈвормоч’ки / ˈт’істо прине[и]сˈла / зам·іˈсила те ˈт’істо і наклаˈдайеш у хˈвормоч’ки дес’ тˈрет’у ч’асˈтину хˈвормоч’ки // оˈно п·ід’їшˈло / зр’іўˈн’алос’ пошˈти с хˈвормоч’койу с кˈрайом / і сˈтавиш у ˈп·еч’ку* (Новастр).

ХВОРЦА́ВІТИ ‘хворіти, бути немічним’ (КрасП).

ХВО́СТИК, *перен.* ‘хвастун’ (Хв).

ХВОТОГРА́ФІЯ ‘фотографія’ (Киррч, Мир, Шул). *Пожеˈнилис’а з ним / от хвотогˈраф·ійа ў ˈмене у в·інˈку* (Кррч); *А ˈзараз ˈт’іки ˈадре[и]с с ˈтого п·іс’ˈма осˈтавс’а в ˈмене / в ал’ˈбом·і / і йоˈго хвотогˈраф·ійа / шо в·ін постуˈпав у ˈтехн’ікум* (Мир).

ХИ́ЖКА 1. ‘погана хата’ (Білк, Попів). *Неи ˈможеиш ˈхату / посˈтаў хоч’ ˈхижшку* (Білк); 2. ‘кладовка – неопалюване приміщення в житловому будинку для зберігання їстівних припасів, речей’ (У багатьох говірках). *ˈХата буˈла ч’іˈтир’і на ˈвос’ім / ну оˈно оˈд’:ел’но ш·ч’е кориˈдор з ˈхижкойу / тут ˈкухон’ка і одˈна ˈкомнатка* (Шульг); 3. ‘шухляда для посуду’ (Прос).; 4. *‘частина сіней, яку використовують як кладовку’ (Харк. зб., 66, 130, 832).

ХИЖЧИ́НА 1. ‘хижка’ (Попів); 2. ‘стара хата’ (Вільх, Смол).

ХИ́КАЛКА ‘гикавка’ (Ган, Юр).

ХИ́ЛИЙ ‘який не має великої фізичної сили’ (Зак, Каськ, Кудр, Лантр, Руд).

ХИЛЯ́К ‘миршавець’ (Новастр).

ХИТРИ́ЦЯ, *евф*. ‘лисиця (Vulpes)’ (Парн).

ХИТРУ́НКА, *евф*. ‘лисиця (Vulpes)’ (Райг).

ХИТРУ́ХА ‘жінка, дівчина, яка хитрує’ (У багатьох говірках). *Оˈнуч’ка ˈкаже / ти ж ˈхитра / на роˈботу неи ˈходиш і у шˈколу неи ˈходиш / а гˈрош·і даˈйут’ тоˈб·і // от хитˈруха йаˈка* (Сват).

ХИ́ТЯЛКА ‘гойдалка’ (Ган, НовУ).

ХИ́ТЯНКА ‘гойдалка’ (Ган, НовУ).

ХЛА́ОМ, *присл*. ‘без порядку’ (Мілов).

ХЛА́НКА ‘дорога, по боках якої оброблене поле’ (Литв).

ХЛЄБ, *кулін*. ‘загальна назва хліба’ (У багатьох говірках).

ХЛЄ́ПЧІК, *кулін*. ‘загальна назва хліба’ (Бонд, Тр).

ХЛІБА́, *мн*. ‘загальна назва площі, засіяної зерновими’ (Кррч, Мик, Підг).

ХЛІБЕ́ЦЬ, *кулін.* 1. ‘загальна назва хліба’ (Новайд); 2. ‘приплюснутий, поколотий ножем хлібець з кислого тіста, спечений на сковороді’ (Лим).

ХЛО́БУСТ ‘капуста, що не склалася в головку’ (Покр, Новайд).

ХЛО́ПАЛКА[1], **ХЛЕ́ПАЛКА** ‘приладдя для биття мух’ (Мик).

ХЛО́ПАЛКА[2], *бот.* ‘дутень ягідний (Cucubalus baccifer L.)’ (ДемО).

ХЛО́ПЦІ, *мн.*, *бот.* ‘флокс Друмонда (Phlox drummondii Hook.)’ (Луг).

ХЛО́ПЧИКИ, *мн.*, *бот.* ‘козельці великі, к. українські (Tragopogon major Jacq., t. ucrainicus Artemcz.)’ (Брус, ДемО, Зайц, Тр).

ХЛУДИ́НА 1. ‘лозина’ (Білов); 2. *перен.* ‘висока худа жінка’ (Мілов).

ХЛУДИ́НКА ‘лозина’. *Во¦л’іў запр’а¦гали по од¦наков·ії ¦сил’і ĭ у¦питанос’т’і / то¦му ш·ч’о ве^{и}¦ликиĭ зби¦ваў би ма¦лого // пога¦н’али хлу¦динкоĭу* (Новник).

ХЛЬО́СТКИЙ ‘дошкульний, який викликає, спричиняє фізичний біль’ (Білов).

ХЛЬО́СТКО, *присл.* ‘дошкульно’ (Білов).

ХЛЯ́НУТИ ‘хлинути (про воду)’ (Ром).

ХМИН, *бот.* ‘хрін (Armoracia rusticana)’ (МалО, Маньк, Новпск, Новчерв, ПлП, Покр, Прост, Риб’ян, Тар).

***ХОВА́ТИ КІНЦІ́**, *обряд.* ‘закінчувати весілля: гості везуть батьків молодих у шинок і пригощають їх горілкою, дякуючи за хліб-сіль’ (Харк. зб., 175).

ХОДА́К ‘леміш, частина плуга’ (Хруст).

ХО́ДКА, *ткац.* ‘ткацтво (ремесло)’ (Тан).

ХОДУТУ́Т, **ХУДОТУ́Т**, **ХУДУТУ́Т**, *орнітол.* 1. ‘сич хатній (Athene noctua Scop)’ (Бонд, Круп, Марк, Підг, Райг, Старб, Тр); 2. ‘одуд (Upupa epops L.)’ (Біллуц, Бонд, Круп, Марк, Підг, Райг, Розп, Семик, Старб, Тр).

ХОДУ́ЛЬКИ, *мн.* ‘прилад, з допомогою якого малі діти вчаться ходити’ (Мик).

ХОЛМ ‘невелике підвищення на площині’ (Кам’ян, Міст).

ХО́ЛОД ‘неосвітлений сонцем схил гори, горба, підвищення’ (Парн).

***ХОЛОДА́ЙКА** ‘жіноча кофта’ (Харк. зб., 734).

ХОЛОДИ́НА ‘дуже сильний холод’ (У багатьох говірках). *Ме|не пос|лали ў |шахту і ше од|ну |женш·ч’іну // йак по|л’ізли ж ми ту|ди / а там во|ди ба|гато / та холо|дина / холо|дина та|ка* (Литв).

ХОЛОДИ́ЩЕ ‘дуже сильний холод’. *Ш|кола бу|ла ў нас с|тара хо|лодна / то|пит’ |н’іч’ім бу|ло / п|риїде^{и}м / а там холо|диш·ч’е та|ке* (Новник).

ХОЛО́ДНЕ, *кулін.* ‘холодець’ (Білов, Вар, Дмитр, Зак, Крем, Мир, Новчерв, Обор, Півн, Тар, Шпот).

ХОЛОДНЮ́ЧИЙ ‘дуже холодний’. *|З’іми бу|ли холод|н’уч’і / с|н’ігу та|кого бу|ло страш|не* (Марк).

ХОЛОДРИ́НА ‘дуже сильний холод’. *А о|но |холодно бу|ло / в окт’аб|р’е |м·ес’ац’і ж не^{и} то|пилос’а // в обш·ч’е|жит’ійі холод|рина // страш|не* (Риб’ян).

ХОЛОДУ́Н, *кулін.* ‘холодець’ (Березів).

ХОЛОДУ́ШКА, *зоол.* ‘джерелянка, жаба з яскраво-оранжевим або жовтим черевцем, криничанка (Bombina Oken)’ (Зор, Риб’ян, Семик).

ХОЛО́ДЧИК, *кулін.* ‘холодець’ (Сват).

ХО́РМА ‘форма’. *Полот|н’ан’і бу|ли ру|баше^{и}ч’ки / а п|лат’ач’ка там |мати дес’ |купе із ве^{и}р|шеч’ку / н’і хор|м·іў ми ц’ого не |бач’іли* (Мур).

ХОРОНИ́ТИ ‘висаджувати картоплю’ (Хруст).

ХОХОТУ́ШКА ‘весела жінка, дівчина’ (Бул, Єпіф, Литв, Шторм).

ХРА́БРИЙ ‘сміливий’ (У багатьох говірках).

ХРАМА́ТИ ‘шкутильгати’ (Розп).

ХРАМИ́Й ‘який має одну ногу коротшу від другої’ (Біллуц, Бонд, Бор, Вар, Євс, Коляд, Куряч, Осин, Павл, Павлен, Тит, Хв, Шт, Шульг).

ХРАНЗО́ЛЯ ‘хлібина’ (Шт).

ХРАНЦУ́З ‘француз’. *Ми п·іш|ли до т’і|йейі |т’отки // во|на роз|казуйе / шо ў нас не^{и} бу|ло н’і |н’імц’іў / н’і|кого //*

а ў Раїго|родс’кому / там |поўно / і ру|мини |кажут’ / і хран|цузи там йе (Сват).

ХРЕ́СНА ‘хрещениця’ (Бул).

ХРЕСТ[1] ◊ **ВИПА́ЛЮВАТИ ХРЕСТ НА СВОЛО́ЦІ**, *обряд.* ‘ритуальна дія, з допомогою якої виганяли з хати різну нечисть’. *|Веч’е^і^ром ў |церкв·і в·ідпраў|л’айуц’:а / ст|рас’т’і // |л’уди / ӥ|шоўши з |церкви / нама|галис’ донес|ти до|дому ст|расну с|в·іч’ку так / шоб во|на не^и^ по|гасла // п|ламйам ц’і|йейі с|в·іч’ки ви^е|^пал’ували хрест у |хат’і на сво|лоц’і / шоб |неч’іс’т’ |хату ми^е|^нала* (Мих).

***ХРЕСТ**[2] ‘хрестоподібний хлібець у вигляді калача, який печуть і їдять у середу четвертого тижня Великого посту; один з таких хлібців засушують і зберігають до посівної’ (Харк. зб., 258).

ХРЕСТА́ТІ ЛОПУ́ЦЬКИ, *мн.*, *бот.* ‘борщівник сибірський (Heracleum sibiricum L.)’ (Мик).

ХРОН[1], *бот.* ‘хрін (Armoracia rusticana)’ (У багатьох говірках).

***ХРОН**[2] ‘дитяча гра’ (Харк. зб., 276).

***ХРОНОН** ‘дитяча гра’ (Харк. зб., 276).

ХРОНТ, **ХВРОНТ** ‘фронт’ (ВерхД, Зайц, НижД, Новник, Смол). *Т’і ч’олов·і|ки / йа|к·і при^е^ӥш|ли з х|ронту / за год / два ӥ по|мерли / |доўго не жи^е|^ли* (Смол); *Нас у |мами |вос’ем душ і у|с’і п·іш|ли на хвронт / |шахта |тоже хвронт / |хоч’е^і^ш на |шахту / |хоч’е^і^ш на хвронт* (ВерхД).

ХРУ́КТИ, *мн.* ‘фрукти’ (Білк, Литв). *Тут та|киӥ са|док буў ш·ч’е |даўн’ій / старо|вин:иӥ са|док // у |д’іда з |бабойу са|док буў / до них у|с’і ӥшли // ўс’і х|рукти бу|ли / |даже |терен буў* (Білк).

ХРУ́СТИКИ, *мн.*, *кулін.* ‘виріб з борошна, закручений та варений у великій кількості олії’ (Поб, Тр).

ХРЮ́КАЛО, *евф.* ‘свиня домашня (Sus scrofa domesticus)’ (Лозов, Юр).

ХРЮ́НЯ, *зоол.* ‘свиня домашня (Sus scrofa domesticus)’ (Юр).

ХРЮ́ША, *зоол.* ‘свиня домашня (Sus scrofa domesticus)’ (ОлД).

ХРЯК ‘відгодований кабан’ (Біллуц, Кррч, Підгор).

ХРЯЩ ‘крейда’. *Ну із ˈчого ˈхати роˈбили ˈран’ше? // ну хˈтозна / йак би то^{у}ˈб·і обйасˈнит’ // ну оˈце ж ˈперве начи^{е}ˈнали рит’ хуˈдаме^{и}нт // ну шоб ˈхата воˈна ж стоˈйала напˈрот’іў ˈсон’ц’а // две^{и}ˈрима до ˈсон’ц’а // хуˈдаме^{и}нт заки^{е}ˈдали хр’аш·ˈч’ом // кˈреїдойу чи хр’аш·ˈч’ом // йак би йоˈго // ну шо кˈреїда / шо хр’аш·ч’ / ˈразни^{е}ц’і не^{и}ˈмайе // а то^{у}ˈд’і воˈзили гˈлину* (Півн).

ХРЯ́ЩИК ‘середина кочана капусти’ (Сот).

ХУДА́МЕНТ ‘фундамент’ (Півн, ПлП). *Воˈни кˈлали ˈхати / а тоˈд’і ж обклаˈдали ки^{е}рпи^{е}ˈч’ом / а йак хуˈдаме^{и}нт ˈробл’ат’ / на вугˈл’і сˈтаўл’ат’ / клаˈдут’ ди^{е}ˈс’атку / сˈтаўл’ат’ могоˈрич’ / на с’в·аˈтому вугˈл’і / де обраˈзи ж ви^{е}ˈс’ат’* (ПлП).

ХУДОДУ́ДКА, *орнітол.* ‘одуд (Upupa epops)’ (Вруб).

ХУДОРБА́, *сп.* ‘дуже худа людина’ (У багатьох говірках). *ˈСашка ў нас таˈкиї буў самостоˈйате^{и}л’ниї ˈмал’ч’ік ˈс:амого ˈд’етства // ˈКос’т’іка ˈн’ан’ч’іў з ч’е^{і}ти^{е}ˈр’ох год / і корˈмиў йоˈго ў коˈл’аск·і / ч’ут’ не^{и} закорˈмиў / хл’іб пхаў / ш·ч’об в·ін йіў / скоˈр’іш найіˈдаўс’а / ˈкаже / ш·ч’об в·ін р’іс // ˈКос’т’ік ˈбач’іш йаˈка худорˈба* (Велик).

ХУДОРБИ́НА ‘дуже худа жінка’ (Голуб).

ХУДОЩА́ВИЙ ‘який має худе, сухорляве тіло’ (Каськ, Лантр, Нещер).

ХУДУТУ́ШКА, *орнітол.* ‘одуд (Upupa epops)’ (Ям).

ХУЖЕ́Є, *присл.* ‘гірше’. *А йес’т’ морс / уˈже от пом·іˈдор заˈв·іс’іт каˈн’ешно / в·ін йаˈкиї-то йак ни^{е}ˈйакиї // уˈже борш·ч’ ˈбуде тˈрошки хуˈжейе* (Бондар).

ХУ́ЖИЙ ‘гірший’ (У багатьох говірках). *Йак наˈс’ін’:а оˈто ц’оˈго ˈгоду / так ˈхуж·і ог·ірˈки ˈбудут’ / оˈто пусˈтоц’в·іту баˈгато ˈбуде // а йак уˈто наˈс’ін’:а п·ідˈлежале / таˈке гоˈд’іў і два / і три / так ˈб·іл’ше ог·ірˈк·іў даˈйе* (Біллуц).

ХУРКАЛА́ ‘облущений качан кукурудзи’ (Стр, Калм).

Ц

ЦАБЕ́РКА, **ЦИБА́РКА** // **ЦИБЕ́РОК** ‘відро’ (У багатьох говірках). *ПоˈсуДу не^{и} куˈпуйут’ // одˈна цаˈберка / оˈдин ч’аˈвун* (Зал); *Ви^{е}би^{е}ˈрайут’ / ўйажут’ у ˈгорстки / воˈно ˈсохне / тоˈд’і клаˈдут’ йоˈго / бе^{и}ˈрут’ ц’в·іт і ˈц’іом моˈлот’ат’ / ви^{е}би^{е}ˈвайут’ ˈс’імйа / зме^{и}ˈли / поˈв·ійали / там ци^{е}ˈбарка ч’і дв·і / ну смотˈр’а по пˈлош·ч’ад’і / хто сˈк·іл’ки ˈс’ійе* (ВерхД); *ˈБаба Саˈриха таˈка ж буˈла // ˈтакож каˈзали / в·ід’муˈвала // хоˈдила по саˈрайах / то коˈрову зˈдойіт’ / то ˈк·ішкойу зˈробиц’:а // а оˈдин с’л’іˈдиў / а воˈна заˈл’ізла і ў ˈйасла л’агˈла // а муˈжик п·ідсˈлухаў / одч’іˈн’а саˈраї і ˈкаже / бач’ воˈно хто // воˈна зˈразу ш проˈпала і де ˈд’ілас’а // н’і циˈберка / н’і йіˈйі* (ВерхД).

ЦА́ПЛЯ, *орнітол.* ‘чапля сіра (Ardea cinerea)’ (Зорик, НижБ, Підг, Прос). *ˈЗараз гл’аˈди ї ˈр’іч’ка обм·іˈл’іла / і ˈриби ˈмало осˈталос’ // йа коˈли буˈла з ˈд’ідом МиˈколоЙу на ˈлуках гл’аˈди ї не^{и} ўгаˈдала ˈнашу ˈр’іч’ку // а там же і ˈдик·і ˈвуточ’ки / ˈцапл’і ˈс’ір’і / ˈлебе^{и}д’і корˈмили^{е}с’а* (НижБ).

ЦАРА́ТА ‘клейонка’ (Вар).

ЦАРИ́НА 1. ‘підпіччя, заглибина під піччю’ (МалО, Міст). *У ˈцари^{е}н’і ш·ч’е козе^{и}ˈн’ат буˈло штук пйат’* (Міст); 2. *‘літні сходи жита або пшениці’ (Харк. зб., XXIX).

***ЦВЕ́НТУХ**, *жарт.* ‘слово, яким хлібороби дражнять ремісників’ (Харк. зб., VIII).

ЦВИК ‘буряк’ (Новсв).

ЦВИ́РКНУТИ ‘плюнути крізь зуби, показуючи свою зневагу до кого-небудь’ (Оріх).

ЦВІТА́СТИЙ ‘квітчастий, різнокольоровий’ (Сват, Тан). *Йа л’уˈбила до ˈцеркви хоˈдит’ // ˈмати ме^{и}ˈне йак бе^{и}ˈре / наˈд’іне / п·ідпе^{и}ˈреже ˈфартуком / ˈкохту наˈд’іне ц’в·іˈтасту / сараˈфан ц’в·іˈтастиї // так оˈто йа до ˈцеркви ˈб·ігала* (Тан).

ЦВІТНИ́Й ‘кольоровий’ (У багатьох говірках). *І ˈситец’ буў / і саˈт’ін буў / цв·ітˈне / ну йоˈго ˈмало / оˈно таˈке дороˈге буˈло* (Біллуц); *Тоˈд’і ўнуч’ка моˈйа наколоˈтила оˈте / шо зˈверху*

т|реба йо|го по|мазат' // |йайц'а зби^{е}|вала |с:ахарем // по|мазала / то|д'і поприси|пала йо|го ц'в·іт|ним пшо|ном (Риб'ян).

ЦВІТНИ́К 'квітник' (Ант).

ЦВІТО́К 'квітка' (У багатьох говірках). *На ма|шин'і ду|га / |ч'ере^{и}з^{с} у|с'у ма|шину / с|перид'і бу|ла з ло|зи |палка / на н'її по|ч'епл'ан'і цв·іт|ки бу|ли* (Сват); *В·і|нок о|то п|лете^{и}ний / ну п|раўда не^{и} с |того / не^{и} с цв·іт|к·іў / а з бумаж|к·іў* (Марк).

ЦВІТО́ЧКИ, *мн., кулін.* 'виріб з борошна, закручений та варений у великій кількості олії' (Білк).

ЦВІТО́ЧОК 'квіточка' (У багатьох говірках). *А то|д'і бу|ло та пше^{и}|ниц'а |пахне / і тра|ва |пахне / і ц'в·і|точ'ки порос|ли по пше^{и}|ниц'і / а те^{и}|пер і ц'в·і|точ'к·іў не^{и}|ма мат'* (Литв).

ЦВІТУ́ХА 'стебло моркви з квітами' (Семик, Мус, Данил).

ЦЕ́БЕР // **ЦЕБРО́** 'відро' (Піщ, Привіл).

ЦЕП 'ланцюг' (Підг).

ЦЕПО́К, **ЦИПО́К**, **ЦІПО́К** 'ланцюг' (Сват, Юр). *У ко|лод'із'ах бу|ли же^{и}л'ізоби|тон':і |кол'ца ус|таўле^{и}н'і // буў зруб і ци|пок / на цип|ку ви|с'іло в·ід|ро* (Сват).

ЦЕПО́ЧКА 'ланцюжок' (Крем, Шульг). *У|с'і |наш·і о|зера нач'і|найа з Подп·і|соч'ного / Подп·і|соч'не / |Ч'ерн'ікове / По|нове / Л'і|н'ове / Кл'іш|н'а // це ўсе во|ни так в од|ну це^{и}|поч'ку / |йес'л'і на |карт'і поди|виц':а / ўс'і в од|ну це^{и}|поч'ку |вистройе^{і}н'і* (Крем); *Да|вайте шу|кат' / запа|лили |фак·іли / с|тали це^{и}|поч'койу / і п·іш|ли ш ту|ди / в·ід|к·іл' во|ни прийш|ли* (Шульг).

ЦИБА́ТИЙ 'який має довгі ноги (про людину)' (Зорик, Коляд).

ЦИБУЛИ́НКА, *бот*. 'гадюча цибулька занедбана (Muscari neglectum Guss.)' (Мороз, Шелест).

ЦИГА́НКА 1. 'камінь у млині'. *Там в од|них бу|ла |мелни^{е}ц'а та|ка здо|рова / круг / |кам·ін' / там од|на не^{и} по|т'агне / і во|но там з|валос'а ци|ганкойу / так уд|вох і т'а|гали тої |кам·ін' і мо|лоли* (ЛозО); 2. 'дитяча гра'. *Ци^{е}|ганка іг|ра // о|то ж йак о|це ж |Паска п|риїде / |рили / т'і ж / |йамки / ка|ч'али |йайц'а / та і не |т'іки |Паска // і |ран'ше м|йач'ік ка|ч'али / а то |йайц'а /*

о|то ж // у йа|ку |йамку упа|де і |кажде сто|йіт’ |коло сво|йейі |йамки / то|д’і те теж ка|ч’айе (Город).

ЦИГА́НОЧКИ, *мн.*, *бот.* 1. ‘дзвоники (Campanula L.)’ (Ол); 2. ‘рябчик малий (Fritillarie meleagrie des Patrion ex Schult et Schule fil.)’ (Вал, Вільх, Голуб, Гор, Данил, Жов, Крим, Курячів, Лим, НижМ, Ол, Підг, Слсрб).

ЦИГА́НСЬКИЙ ◊ **ЦИГА́НСЬКА ПО́ЧТА**, **ЦИГА́НСЬКА ПО́ШТА** 1. ‘неперевірені чутки’ (Старб); 2. ‘про швидке поширення якоїсь вісті’ (Білк, Руд).

ЦИГАРЕ́ТА ‘цигарка’ (Підг).

ЦИКЛЄ́Т ‘мотоцикл’ (ОлД).

ЦИ́НІЯ, *бот.* ‘майори стрункі (Zinnia elegans Jacq.)’ (Крим).

ЦИПЛЯ́ ‘курча’ (У багатьох говірках). *|Кури |тоже нане[и]с|ли ж[ш] йа|йец’ і с’і|дали / цип|л’ат ви|водили* (Сват).

ЦІ́ВКА ‘ручка на держаку коси’ (Хруст).

ЦІДИ́ЛКА ‘цідилок для проціджування молока’ (Юр).

ЦІДИ́ЛОК ‘посудина, у яку доять молоко’ (Білов, Семик).

ЦІДИ́ЛЬНИК ‘цідилок для проціджування молока’ (Біллуц, Іван).

ЦІКА́ВА, *евф.* ‘вагітна жінка’ (ОлД).

ЦІ́ЛИК, **ЦІЛИ́К** ‘ніколи не оброблювана, не орана земля’ (Брус, Євс, Литв, Парн, Тр).

ЦІЛУВА́ТИСЯ ‘воркувати (про голубів)’ (ОлД).

ЦІЛЯКО́М, *присл.* ‘цілком, у цілому вигляді’ (У багатьох говірках). *У |кажд’ії |хат’і п·іч’ бу|ла / і пе[и]к|ли ў пе[и]|ч’і гар|буз / бур’а|ч’ок пе[и]|ч’ут’ там / і о|то ку|соч’ками ч’і так ц’іл’а|ком ч’і йак там йі|д’ат’* (Новб).

ЦІЛЯЧКО́М, *присл.* ‘цілком, у цілому вигляді’. *Йа |рибу ц’іл’ач’|ком |жар’у* (Старб).

ЦІ́ПА, *дит.* ‘курча’ (У багатьох говірках).

ЦІ́РКА, *ткац.* ‘недолік на полотні’ (Розп).

ЦМІ́ЛЬЧАК, *бот.* ‘цмин пісковий (Helichrysum arenarium (L.) Moench.)’ (Мик).

ЦОБ, *виг.* Уживають для повертання запряжених волів ліворуч (Лозов).

ЦОК-ЦОК, *виг.* Уживають для кликання поросят (Новн).

ЦО́ПЦИ, *мн.* ‘собаки під час шлюбного періоду’ (Ям).

***ЦУ́РКА** ‘мотузка й паличка, якими крутили голову крадієві, чинячи самосуд’ (Харк. зб., 324).

ЦУРУВА́ТИ ‘багато брати при торгівлі’ (Попів).

ЦУРУ́ПАЛКИ, *мн.*, *ткац.* ‘пачоси, відходи при чесанні конопляного чи лляного волокна’ (Корж).

ЦЬОБА́ЛОК ‘дзьоб’ (ОлД).

ЦЬОМ, *дит.* ‘поцілунок’ (Зорик).

ЦЬОМ-ЦЬОМ, *звук. сл.*, *дит.* Уживають, коли просять дитину поцілувати когось (Підг).

ЦЬО́МАТИ, *дит.* ‘цілувати’ (Біллуц, Зорик).

ЦЮ́ЦЯ, *дит.* 1. ‘цуценя’ (Біллуц, КрасП, Підг, Розп); 2. ‘собака’ (Біллуц, КрасП, Підг, Розп).

ЦЯ́БЛИК, *орнітол.* ‘зяблик (Fringílla coélebs)’ (Руд).

ЦЯ́ЦЬКАТИСЯ ‘гратися’ (У багатьох говірках).

ЦЯ́ЦЯ, *дит.* ‘щось гарне’ (У багатьох говірках). *Оĭ / кра|сивиĭ |коти*[е]*к / |ц’ац’а* (Зайц).

Ч

ЧАБА́К, *іхтіол.* ‘лящ (Abramis brama)’ (Біллуц, Бул, Підг).

ЧАБРЕ́ЦЬ, **ЩЕБРЕ́ЦЬ**, бот. ‘чебрець (Thymus)’ (Білк, Підг, Преоб). *А ч’аб|рец’ тоĭ п|росто ч’аĭ пи|ли / в·ін пах |дуже |гарно / а ш·ч’е буў п|разник та|киĭ / шо прибі|раĭут’ / в |хатах ви|мазуĭут’ / і ч’абре|цем поси|паĭут’ до|л’івку / по|мажут’ / ч’абре|цем по|сипл’ут’ / і во|но |пахне в |хат’і* (Білк); *Ну а кв·і|ч’ало ĭа л’у|била на |в·ікна / ш·ч’е*[і]*бре*[и]*|ц’у понари|ваĭу / |пахне ш·ч’е*[і]*|брец’* (Преоб).

ЧАВУНЦІ́, **ЧАУНЦІ́**, *мн.*, *заст.* ‘череп’яна посудина, у якій варили страву в печі для однієї сім’ї’ (Зорик, Лим, Марк, Мир, Павл, Сват, Червпоп).

ЧАГУНО́К ‘чавунець’. *ˈСереид дˈвору ˈйісти ваˈрили / кирпиˈч’інки поˈложут’ / зˈверху круˈжоч’ек / ч’агуˈнок і ˈвар’ат’ то ˈйушку / то галушˈки / а поˈтом пос’іˈдайем пˈр’амо надˈвор’і ĭ даˈваї ˈйісти* (Новник).

ЧАД ‘чорний наліт на стінах, який утворюється з попелу палива’ (ОлД).

ЧАДНИ́К ‘цегляний димар над дахом хати’ (ОлД).

***ЧА́ЙКА** ‘дитяча гра’ (Харк. зб., 60).

***ЧАКАН** ‘плетенка з рогозу, якою кочові калмики накривали землянки’ (Харк. зб., 350).

ЧА́КОН, *бот.* ‘суцвіття рогозу вузьколистого, р. Лаксманова, р. широколистого (Typha angustifolia L., t. laxmannii Lepech., t. latifolia L.)’ (НижМ).

ЧА́ЛИЙ ‘дуже худий’ (Донц).

ЧАМАЙДА́Н, **ЧЕМАЙДА́Н**, **ЧІМАДА́Н** ‘валіза’ (У багатьох говірках). *Оˈтож у ˈйого м·іˈшок і ч’амаї̆ˈдан / і шиеˈнел’ на плеиˈч’ах скˈруч’еіне* (ЛозО); *У ˈкого ĭ сундуˈка неи буˈло / оˈто в ч’еімаї̆ˈдан аˈбо / так оˈто ў ˈголови склаˈдали* (Тим); *Ми заˈр’ізали кабаˈна / нагруˈзили ч’імоˈдани / поˈйіхали / там нагоˈтовили ĭ з’іˈграли сˈвад’бу* (Новник).

ЧА́МОРОШНИЙ ‘нікудишній’ (НижБ).

ЧА́РА ‘сковорода’ (Сват).

ЧА́СІК, *ентомол.* ‘хрущ травневий (Melolontha pectoralis)’ (Гар).

ЧАСНИЧИ́ННЯ, *збірн.* ‘листя молодого часнику’ (Зак, Макарт).

ЧАСНИЧО́К, *бот.* ‘гадюча цибулька занедбана (Muscari neglectum Guss.)’ (Криз).

ЧАУ́Н 1. ‘велика посудина (на 10 – 15 літрів), у якій варять страву’ (У багатьох говірках); 2. ‘металевий посуд з кришкою для варіння страви’ (Колом, Куз, Новб, Піщ); 3. *заст.* ‘череп’яна посудина, у якій варили страву в печі для однієї сім’ї’ (Білк,

Біллуц, Вар, Велик, Весел, Височ, Зорик, Коляд, Марк, Міл, Новб, Новлим, Новчерв, Обор, Півн, Привіл, Семик, Тар, Тр); 4. ‘посудина, у якій готують тушковане м’ясо’ (Березів, Солід).

ЧАУ́НЧИК 1. *заст.* ‘череп’яна посудина, у якій варили страву в печі для однієї сім’ї’ (Білк, Павлен); 2. ‘посудина, у якій готують тушковане м’ясо (Зорик)’.

ЧА́ШЕЧКА ‘головка маку’ (Куряч).

ЧА́ШКА ‘неглибока череп’яна або металева миска’ (Новайд, Підг).

ЧА́ЩА // **ЧА́ЩІ**, *мн.* ‘важкопрохідна ділянка лісу’ (Міст, Проїж).

ЧЕБРЕ́ЦЬ, *бот.* ‘котячі лапки дводомні (Antennaria dioica (L.) Gaertn.)’ (НижМ).

ЧЕКА́Н, *млин.* ‘молоток для насічки млинових каменів’ (Біллуц, Бул, Зорик).

ЧЕКУ́ШКА, **ЧІ́КУШКА** ‘маленька пляшка’ (У багатьох говірках).

ЧЕЛНО́К, **ЧОЛНО́К**, *ткац.* ‘ткацький човник’ (КрасП, Підг).

ЧЕ́ЛЯДЬ, *заст.* ‘наймити’ (Шт).

ЧЕМОДА́Н, *орнітол.* ‘чапля сіра (Ardea cinerea)’. *ˈЦапл’а / ч’е^{і}моˈдан / пре йак не^{и} ў ˈсебе* (Байд).

*__ЧЕМБА́РЬ__ ‘чоловік, хлопець, який вичиняє шкіру’ (Харк. зб., VII).

ЧЕПЕ́ЦЬ, *заст.* ‘шапочка для спання’ (Біллуц).

ЧЕРДА́К ‘горище, простір між стелею і дахом’. *На ч’е^{і}рдаˈку ˈч’істо / п·ідме^{и}ˈли / поˈмазали* (Біллуц).

ЧЕРЕДА́, *бот.* ‘жовтець (Ranunculus L.)’ (НижМ).

ЧЕРЕДНИКИ́, *мн.* ‘група ярів’ (Калм).

ЧЕРЕЗПЛЕ́ЧНИК ‘коромисло’ (Мир).

ЧЕРЕПЯ́ТА ‘покрівельний матеріал, виготовлений з глини’ (ОлД).

ЧЕРІ́ДКА ‘кілька свиней’ (Мир).

ЧЕРНОПÁЛ, *бот.* ‘верба гостролиста (червона) (Salix acutifolia Willd.)’ (Зах).

ЧЕРНЯ́К ‘кінь чорної масті’ (ОлД).

ЧЕРПÁК ‘ополоник’ (Березів, Білк, Велик, Дмитр, Новайд, Макіїв, Марк, Новлим, Поб, Стр, Тр).

ЧЕРПÁЛО ‘ополоник’ (ОлД).

ЧЕСÁЛО ‘металева щітка для чищення коней’ (Лозов).

ЧЕСНИ́К, *бот.* ‘часник (Allium сера)’ (У багатьох говірках).

ЧЕСÓТКА, *мед.* ‘короста, хвороба шкіри’ (У багатьох говірках).

ЧЕТВЕРТАКИ́, *мн.* ‘вила з чотирма ріжками’ (Макіїв).

ЧЕТВЕРТИ́НА ‘великий шматок хліба’ (Донц, Зак, Поб).

ЧЕТВЕРТИ́НКА ‘великий шматок хліба’ (Тр).

ЧЕТВЕРТУ́ШКА ‘пляшка місткістю 250 мл’ (Білк, Бут, СтЛ).

ЧÉТВЕРТЬ 1. ‘скляна трилітрова банка’ (Білов, Вар, Велик, Зорик, Куз, Малх, Півн, Семик, Стр); 2. ‘велика пляшка’ (Литв, Мир, Міл, Павл); 3. ‘пляшка, обплетена лозою’ (Павл); 4. ‘посудина для збивання масла’ (Вар, Півн).

ЧЕЧЕВИ́ЦЯ ‘сочевиця’ (Ант).

ЧЕШУЯ́ ‘луска риби’ (Мик, Підг).

ЧИ́БІС, *орнітол.* ‘чайка (Larus)’ (Макіїв, Риб’ян, Чмир, Шульг).

ЧИК-ЧИК, *дит.* ‘різати ножиком’ (Біллуц, Бул, Зорик, Підг, Розп).

ЧИЛИ́М, *бот.* ‘водяний горіх плаваючий (Trapa natans L. s. str.)’ (Вал, Вільх).

ЧИМАНÉНЬКО, *присл.* ‘чимало, багато’. *Назбиˈрали гˈрошеї ч’і^{і}маˈнен’ко / і од:аˈли ж^{ш} ме^{і}ˈн’і / уˈс’і гˈрош·і* (Сват).

ЧИМАРИ́ЧКА, *бот.* ‘шипшина (Rosa L.)’ (Врубів, Новп).

ЧИМÁРКА, *заст.* ‘чоловічий святковий верхній одяг’ (Кам’ян).

***ЧИНÁРКА**, **ЧУНÁРКА** ‘чоловічий верхній одяг’ (Харк. зб., 344, 821, 915).

ЧИ́РКА, *орнітол.* ‘самиця крячка річкового (Sterna hirundo)’ (Макіїв).

ЧИ́СТЕ ПОЛОТНО́, *ткац.* ‘тонке полотно з прядива найкращої якості’ (Олексіїв).

ЧИ́СТІК, *ков.* ‘інструмент для розчистки копит коней під час кування в станку’ (Кам’ян).

ЧИ́СТКА, *ков.* ‘інструмент для обсікання та вибивання уламків старих вухналів під час кування коня’ (Кам’ян).

ЧИ́СТО, *присл.* ‘зовсім, абсолютно’. *Ну так йі|йі попус|тило / і ру|ка |робе у|се |ч’істо // о|но п|раву с|торону пот’а|нуло / так |л’іва* (Півн).

ЧИСТОПЛО́ТНИЙ ‘охайний, який дотримується чистоти’ (Євс, Калм, НижД, Полов, Стр, Шт).

ЧИХВО́СТИТИ, *згруб.* 1. ‘бити’. *Так йо|го ч’іх|вости^{е}ли / вес’ у си^{е}н’а|ках буў* (Оріх); 2. ‘дуже швидко бігти’. *Ч’іх|вости^{е}ў йа од |н’ого так / шо аж у |вухах сви^{е}с’|т’іло* (Оріх); 3. ‘лаяти, сварити’ *|Каждиї ден’ д’і|теї ч’іх|вос’т’у / а во|ни сво|йе |робл’ат’* (Оріх).

ЧИ-ЧИ, *виг.* Уживають для відганяння поросят (Біллуц).

ЧІ́КИ, *мн.*, *дит.* ‘черевички’ (Підг).

ЧІМБИ́РЬ ‘чоловік, хлопець, який вичиняє шкіру’ (Шт).

ЧІП, **ЧОП**[1], *обряд.* ‘загострена з одного кінця дерев’яна палиця, яку забивають наприкінці весілля в землю серед двору або біля порога, ллючи на неї воду’ (У багатьох говірках). *О|це у не^и|д’іл’у одгу|л’али / одбу|ли до |веч’ора / йак о|це в·ін о|дин / заби|вайут’ ч’іп / у |хат’і / йак пос|л’ідн’ого |жен’ат’ і йак в·ін о|дин / у|же ж б·іл’ш н’і|кого вже не^и |буде / заби|вайут’ ч’іп* (Шульг); *Ко|ли ў с’ім|йі же^и|нили ос|тан’:у ди|тину / то же^и|них заби|ваў |возл’е по|рога ч’оп // по|ка |били / за |каждим у|даром стано|вили на ч’оп с|топку |водки і хто м·іг / без рук / |сид’ач’і на ко|л’інах / пиў* (Баг).

ЧІ-ЧО, *виг.* Уживають для відганяння поросят (Бул).

ЧМАРДІ́ТИ ‘погано горіти’. *Д|рова |мокр’і / не^и го|р’ат’ / а ч’мар|д’ат’* (Оріх). ◊ **НЕ́БО ЧМАРДІ́ТИ** ‘жити бездіяльно, безцільно, без користі для інших’. *Не^и жи^е|ве / а |т’іки |небо ч’мар|дит’* (Оріх).

ЧНО́БИЛЬ, *зневажл.* ‘великий ніс’ (ОлД).

ЧО́КА ‘чіп, дерев’яна пробка для закупорювання отвору в бочці’ (Червпоп).

ЧОП[2] ‘дерев’яна пробка для закупорювання отвору в бочці’ (Гор, Литв, Мик, Михайлів).

ЧО́РНА БОЛЄ́ЗНЬ, *мед.* ‘епілепсія’ (Бул, Ган, Юр).

ЧО́РНИЙ КО́РІНЬ, *бот.* ‘дивина борошниста, д. густоквіткова, д. східна Verbascum lychnitis L., v. densiflorum Bertol., v. oritntale Bieb.)’ (Іл, МалЮ).

ЧОРНОБИ́ЛЬНИК, **ЧЕРНОБИ́ЛЬНИК**, *бот.* ‘полин звичайний (Artemisia vulgaris L.)’ (Данил, Жов, Заайд, Зайц, Крим, Оріх, Слсрб, Тр).

ЧОРНО́КЛИНА, *бот.* ‘клен татарський, чорноклен (Acer tataricum L.)’ (Голуб, Гор, Данил, Клим).

ЧОРНУ́ХА ‘ріжки, грибковий паразит у колосках’ (ОлД).

ЧОРНУ́ШКА ‘цибуля з чорного насіння’ (Підг).

ЧОРНЯ́ВИЙ, *кулін.* ‘буханець хліба, який, не помітивши, не дістали з печі з усією партією’ (Білов).

ЧО́РТІВ ОРІ́Х, *бот.* ‘водяний горіх плаваючий (Trapa natans L. s. str.)’ (Вал, Вільх).

***ЧОРТОВА ГОЛОВА**, *ірон.* ‘назва українців, яку використовують росіяни’ (Харк. зб., 339).

ЧО́РТОВЕ ДЕ́РЕВО, *бот.* ‘гледичія колюча (Gleditsia triacanthos L.)’ (Данил).

ЧОРТОПОЛО́Х, *бот.* 1. ‘амброзія полинолиста (Ambrosia artemisiifolia L.)’ (Брус, Гор, Данил, Лим, Литв, Мороз, Підг, Шелест); 2. ‘будяк акантовидний, б. кучерявий (Carduus acanthoides L., c. crispus L.)’ (Вал, Вільх, Крим); 3. ‘миколайчики плоскі, м. польові (Eryngium planum L., e. campestre L.)’ (ДемО, Тр).

ЧО́СКА ‘гребінь’. *ˡВоўну / дл’а ˡтого / ш·ч’об пˡр’асти / ˡнада пос’т’іˡрат’ / аˡле снаˡч’ала постˡригˣти / пос’т’іˡрат’ / воˡна ˡвисохне / разобˡрат’ йіˡйі // йакш·ˡч’о поˡгана / то йіˡйі ˡч’ешут’ на ˡч’оске* (Зорик).

ЧОХО́Л ‘манжет на сорочці’ (Бул).

ЧУГУ́Н ‘чавун, металевий горщик’ (Город, СтЛ, Шпот). *У нас о|це ж ч’у|гун там ну / шо ва|рит’ та|киĭ ч’у|гун:иĭ // ну то каст|р’ул’а / а то ч’у|гун // а у них ба|н’ак нази|вайец’:а на Жи|томирш·ч’ін’і* (Город).

ЧУГУНЕ́ЦЬ, *заст.* ‘череп’яна посудина, у якій варили страву в печі для однієї сім’ї’ (Зорик).

ЧУ́ДИК ‘дивак’ (У багатьох говірках).

ЧУ́ДО ◊ ЧУ́ДО В ЛА́ПТЯХ 1. ‘жартівник, людина з почуттям гумору’. *У |тебе не^{и} |ж·інка / а |ч’удо ў |лапт’ах* (ОлД); 2. ‘людина, якій не до лиця одяг, взуття’ (У багатьох говірках). *Йе в нас та|к·і / шо про йіх |кажут’ / шо ти наце^{и}|пила на |себе / ти ў |зеркало ди^{е}|вилас’а / |ч’удо ў |лапт’ах* (Зайц).

ЧУ́ЛКИ, **ЧУЛКИ́**, *мн.* 1. ‘панчохи’ (У багатьох говірках). *|Сонце заĭш|ло / при|ход’у до|дому / розби|ралас’а спат’ // ски|дайу ч’ул|ки / ски|дайу |тапки / а ме^{и}|н’і по спи|н’і ĭ по ў|с’ому |т’іл’і о|так |т’агне ўсе до |куч’і // йа зл’а|калас’а / |думайу / захво|рала* (ВерхД); *Ну |туфл’і бу|ли на ви|сокому каблуч’|ку / кап|ронов·і |ч’улки бу|ли / не колгот|ки / а |ч’улки* (Перемож); 2. ‘колготки’ (Біллуц).

ЧУМИ́ЗА, *бот.* 1. ‘мишій (Setaria L.)’ (Брус, Лим); 2. ‘сорго звичайне, с. суданське, с. цукрове (Sorghum bicolor (L.) Moench., s. sudanense (Piper) Stapf., s. saccharatum (L.) Moench.)’ (Біл, Зах, Іл, МалЮ, Новп, Перш).

ЧУ́РКИ, *мн.* ‘дитяча гра’. *О|це йак у |ч’урки / так ма|л’уйем та|киĭ круг / то|д’і т|рошки прори|вайем йа|роч’ок / кла|дем о|так |палку і так / і |палоч’к·і та|к·і / коро|тен’к·і / йак |наўхрест / а т|рет’а |палка ве^{и}|лика / бйеш / і во|на ле^{и}|тит’ / |ч’урка / ку|ди во|на доле^{и}|тит’ / і о|тож у|с’і б·і|жат’ за |тойу |ч’уркойу // а то|д’і |кидайе / шоб по|пасти в о|цеĭ же круг на|зад // йак попа|де / з|нач’іт’ в·ін бе^{и}|ре / не^{и} попа|де / оп|йат’ тоĭ же |кида / бйе* (Литв).

ЧУ́ХАЛО, *сп.* ‘млява людина’ (Попів).

ЧУ́ХАТИ ‘довго їхати, діставатися кудись’. *Йа |дес’ат’ |т’іки |суток |ч’ухаў до|дому з^{с} Ха|бароўска* (Каськ).

***ЧУХНО** ‘ледар’ (Харк. зб., 175).

ЧУ́ЧАЛО ‘опудало’. *Йа аж у м·едуˈч’іл’іш·ч’і поˈбач’ іла / йаˈка та ˈмаска // сˈпершу зл’аˈкалас’а / ˈдумала / ш·ч’о то спˈраўд’і шос’ таˈке за ˈч’уч’ало* (Сват).

ЧУ-ЧО, *виг.* Уживають для відганяння поросят (Бул).

ЧУ-ЧУ, *виг.* Уживають для відганяння поросят (Лозов).

ЧХУР, *орнітол.* ‘одуд (Upupa epops)’ (Хв, Шульг).

ЧЬО-ЧЬО, *виг.* Уживають для відганяння поросят (Підг).

Ш

ШАБАЮВА́ТИ ‘підробляти в неробочий час’ (Білк, Гонч). *Тоˈд’і ж стˈройіли баˈгато вс’оˈго отстˈрайували / бриˈгади з друˈгих гороˈд’іў стˈройали / шабайуˈвали тут* (Білк); *А то в·ін же / Он’інка Миˈкола / ˈд’елаў проˈводки / шабайуˈваў тоˈд’і / зарообˈл’аў хоˈдиў / за гˈрош·і* (Гонч).

ША́БЛАТИ ‘блукати без діла’. *Воˈни це ˈвиїдут’ і гуˈл’айут’ / а ми оˈце з ˈМ·ілкойу по ˈвули^{е}ц’і ˈшаблайе^{і}м / ˈшаблайе^{і}м ˈс’уди-туˈди* (Кррч).

ШАБУТНИ́Й, **ШУБУТНИ́Й** ‘легковажний, пустотливий’ (Колом, Лисогор). *Ну таˈк·і шабутˈн’і ˈд’іти коˈн’ешно / н’іˈч’ім йіх не^{и} успоˈкойіш // оˈдин не^{и} ˈхоч’е н’іˈч’ого ˈд’елат’ / дˈругиї ўсе ˈд’елайе / но не^{и} так / тˈрет’ії іш·ˈч’е ˈшо-то* (Колом).

ШАГ ‘крок’ (У багатьох говірках). *Йак ˈд’ітиросˈли / так інт’еˈр’есно і йак уˈч’ілис’ хоˈдит’ / і йак уˈч’ілис’ баˈлакат’ / ˈперший шаг зˈробл’ат’ і раˈд’іли / йаˈке сˈлово сˈкажут’ / ўже ж раˈд’іли* (Лут).

ША́ГОМ, *присл.* ‘спокійною, тихою ходою’ (Зорик).

ШАЙКУВА́ТИ ‘блукати без діла’ (Осин).

ШАЛАБО́Н ‘щиголь, різкий удар пальцем (перев. середнім або вказівним), зігнутим за допомогою великого пальця’ (Підг).

ШАЛА́ТИСЯ ‘ходити’. *До дес’а|ти ч’а|соў |т’іки хо|дили // а то|д’і не^{и} розр’і|шали хо|дити / заби|рали ў штаб / во|йен’:і / шоб не^{и} хо|дили / не ша|лалис’а по |вулиц’і* (ОлБ).

ШАЛЛЮ́В ‘стрижень, найглибше місце в річці, де дуже швидка течія’ (Нещер).

ШАМА́НИТИ ‘чаклувати, ворожити’ (ОлД).

ША́МКО, *присл.* ‘швидко’ (Ст).

*__ШАМРА́Й__, *бот.* ‘трав’яниста рослина’ (Харк. зб., 862).

ШАМШАЇ́ТИ ‘бути сильно розлюченим’ (Вруб).

ША́НЬКА, *заст.* ‘торба, з якої розсівали зерно’ (Бул).

ШАПА́РЮВАТИ 1. ‘робити нишком, потай’. *Даў|но до нас не^{и} при^{е}|ходили / за|моўкли / шос’ шапа|р’уйе^{і}те* (Трет); 2. ‘шкодити’. *Так йо|му ĭ т|реба / шоб |менше шапар’у|ваў* (НижБ).

ША́ПЛИК ‘невисока дерев’яна діжка’ (Біллуц, Мороз, Шт). *По|том йо|го |моч’ут’ над|вор’і у |шапли^{е}ках // во|но там не^{и}|д’іл’у |вимокне // |шапли^{е}ки / та|ка ка|душка не^{и}ви|сока / к|ругла / ве^{и}|лика / бу|вайе та|ка о|вал’на / йак |ван:а // ту|да нали^{е}|вайут’ |воду / і о|но |мокне над|вор’і* (Мороз).

ШАПЛЯКИ́, *мн.* ‘молоді недорозвинені коренеплоди (буряки, морква)’ (Велик, Калм, Мус, Стр).

*__ША́ПОШНИК__ ‘майстер, який шиє шапки’ (Харк. зб., VII).

*__ШАПУВА́Л__ ‘майстер, який обробляє повсть’ (Харк. зб., VII).

*__ШАР__[1] ‘дитяча гра’ (Харк. зб., 59).

*__ШАР__[2] ‘шарф’ (Харк. зб., 733).

ШАРАХВА́Н, **ШАРАФА́Н**, *заст.* ‘спідниця’ (Білов, Біллуц, Литв, Можн).

ШАРЕ́ПА, *сп.* ‘невміла людина’ (ВесТ).

ША́РИКИ, *мн.*, *кулін.* ‘виріб з борошна, закручений та варений у великій кількості олії’ (Мир).

*__ШАРЛАЙ__ ‘юнацька гра’ (Харк. зб., 848).

ШАРМА́ТОК, *ткац.* ‘брус у ткацькому верстаті’ (НижД).

*__ШАФЕРИ́НА__, *обряд.* ‘старша дружка на весіллі’ (Харк. зб., 89).

ШАХВАНЕ́Р, **ШИХАНЕ́Р**, **ШИХВАНЕ́Р**, **ШИХВОНЄ́Р** ‘шафа для одягу’ (У багатьох говірках). *Пе^{и}ре^{и}ве^{и}зˈли ˈв·еш·ч’і моˈйі ш·ч’е до сˈвал’би / кˈроват’ / шахваˈнер* (Бор); *Ну а ў ˈмене шихваˈнер буў / і оˈто воˈни шихваˈнер тоі̆ не даˈйут’ / шоб воˈни ˈвикупили йоˈго* (Преоб); *Куˈпили ўже шихваˈнер / куˈпили ўже / кроˈват’ жиˈл’ізна / а то ж сˈпали п·іл / назиˈваўс’а п·іл / зˈбит’і три ˈдоски / і оˈто назиˈваўс’а п·іл* (Павл); *Ну ˈзам·іж йа і̆шˈла шихаˈнера не буˈло то^{у}ˈд’і / н’іˈчого не буˈло / дв·і по^{у}ˈдушки / пе^{и}ˈрина / і жиˈл’ізна кроˈват’* (Піщ); *Скˈрин’а буˈла тоˈд’і ж / не^{и} ши^{е}хвоˈн’ер / скˈрин’а* (ОлБ).

ШАХТЬО́РКА, *шахт.* ‘ліхтар, з яким шахтар опускається в шахту’ (Кур).

ША́ШЕЛЬ, *ентомол.* ‘шашіль, маленькі жучки (Camponotus herculeanus)’ (Біллуц).

ШВА́РКИ, *мн.*, *кулін.* ‘шкварки’ (Семик).

ШВАЮВА́ТИ ‘бігати туди-сюди’ (Кррч).

ШВЕ́НДЯЛКА, *зневажл.* ‘жінка, дівчина, яка любить без діла вештатися по селу, сусідах’ (Гонч, Зорик, Кудр, Лантр, Прос, Свист).

ШВЕ́НДЯЛО, *зневажл.* ‘чоловік, хлопець, який любить без діла вештатися по селу, сусідах’ (Гонч, Зорик, Кудр, Лантр, Прос, Свист).

ШВИ́ГАВКИ, *мн.*, *бот.* ‘суцвіття рогозу вузьколистого, р. Лаксманова, р. широколистого (Typha angustifolia L., t. laxmannii Lepech., t. latifolia L.)’ (Данил).

*__ШВО́РНИК__ ‘майстер, який шиє збрую’ (Харк зб., VII).

*__ШЕВЕ́Л__, *жарт.* ‘слово, яким хлібороби дражнять ремісників’ (Харк. зб., VIII).

ШЕ́ВЕЛ, *згруб.* ‘дурень’ (Юр).

ШЕЛЕСТУ́ХА, *бот.* ‘вільха клейка (Alnus glutinosa (L.) Gaertn.)’ (Литв).

ШЕЛУХА́, **ШОЛУХА́**, **ШУЛУХА́** 1. ‘покрив цибулини’ (У багатьох говірках); 2. ‘дрібні відходи від провіювання обмолоченого зерна’ (Велик, Гонч, Литв, Ман, Новник, Сват,

Свист, Хом); 3. ‘дрібні відходи з уламків стебел і колосків, які залишаються під час молотьби’ (Велик); 4. ‘лузга, тверде покриття насіння соняшнику’. *ˈПот’ім поч’іˈналис’а Р’іздˈв·ан’і сˈв·атки // ˈперед ˈцими Р’іздˈв·аними сˈв·атками пˈр’алку киˈдали на гоˈриш·ч’е / не^и пˈр’али / н’іˈч’ого ˈб·іл’ше не^и роˈбили / не^и тˈкали // ˈт’іл’ки с’в·аткуˈвали // с’іˈдали з ˈвеч’ора / сˈходилис’ ў йаˈкус’ ˈхату / бˈрали наˈс’ін’:а / а ˈп·іс’л’а ˈтого хоч’ ˈв·ідрами ше^илуˈху виˈнос’* (Полов); 5. ‘лушпайки з молодої картоплі’ (Коляд, Смол); 6. ‘дрібні відходи від конопель’. *ˈС’ійали коноп ˈл’у і л’он / ˈпот’ім л’он поˈлоли / вириˈвали / об:иˈвали с’іме^иˈна / конопˈл’у моˈч’іли / а л’он росте^иˈл’али ĭ суˈшили на ˈсон’ц’і // ˈпот’ім на те^иˈрниц’і мˈйали / вибиˈвали шолуˈху / а пˈр’адиво / воˈлокна остаˈвалис’а* (Раф).

ШЕЛУШІ́ННЯ ‘процес знімання зерна з качанів кукурудзи’ (Дмитр, Євс. Парн, Цар).

ШЕЛУ́ШКА ‘стручки квасолі, з яких вийняли зерна’ (Дмитр, Цар).

ШЕЛЬМА́К, *заст.* ‘гроші – дві копійки’ (КрасП).

ШЕМ’Я́К, *ткац.* ‘брус у ткацькому верстаті’ (Біллуц).

ШЕ́РШЕНЬ ‘легкі крижини на початку замерзання річки’ (Бут).

ШИ́БЕНИК 1. ‘бешкетник’ (У багатьох говірках). *Д’іўˈчат не^и ˈчула / шоб так назиˈвали / а хˈлопц’іў назиˈвайут’ / це таˈкиĭ ˈбистриĭ / шкодˈливиĭ* (Зайц); 2. ‘пустун’ (У багатьох говірках).

ШИ́БЕНИЦЯ 1. ‘бешкетниця’ (У багатьох говірках); 2. ‘пустунка’ (У багатьох говірках). *ˈВаж^шко одˈн’іĭ з двоˈма ˈдоч’ками / та ш·ч’е з таˈкими ˈшибе^иние^ц’ами* (Зайц).

ШИ́ВОРОТ-НАВИ́ВОРОТ, *присл.* ‘навиворіт’ (Підг).

ШИ́ЛО, *перен.*, *ірон.* 1. ‘непосида’ (Бунч, Риб). *У ˈтебе не^и ˈж·інка / а ˈшило / скр’із’ ус’п·іˈва* (Риб); 2. ‘непосидлива дитина’ (У багатьох говірках). *Х·іˈба ж йа йоˈго угл’аˈжу / йак воˈно маˈле / а не^ипосие^ˈд’уч’е / ну ˈшило ĭ уˈсе* (Зайц).

ШИПУ́Н, *орнітол.* ‘гусь (Anser)’ (Дмитр).

ШИРДА́ЛО ‘маленька кімната’ (НижБ).

***ШИРИ́НКА**, *обряд.* ‘вишитий рушник, який молода подає молодому на заручинах’ (Харк. зб., 534, 568).

ШИ́ХВЕР ‘шифер’ (Гонч, Лисогор, Мороз, ОлБ, Півн). *Ст|ройали до|ма о|це ш / це ж Зако|рец’киї буў і креї|д’анки / і п·ід к|ришойу тої / бу|ла со|лома о|це ж / до|ма бу|ли та|к·і / а в·ін ви|писуваў |шихве^и^р / кирпи|ч’у / шоб п·ід|н’ат’ се^и^|ло ў|гору* (Гонч).

ШИША́К ‘твердий наріст на тілі’ (КрасП).

ШИШИ́КАТИ ‘шепелявити’ (ОлД).

ШИ́ШКА[1] ‘кадик, невеликий виступ на шиї чоловіків’ (ОлД).

ШИ́ШКА[2] 1. *обряд.* ‘виріб з тіста, який випікають на весілля’ (У багатьох говірках). *У нас пе|ч’ут’ |шишки / |шишки там двух |вид’іў / ну це не^и^ об·а|зат’ел’но / ну йак би та|ка тра|д’іцийа ос|талас’ ш·ч’е з|даўна /// |шишки йе та|к·і |сахарн’і / ну / |ч’есно йа не^и^ з|найу / йак йіх |робл’ат’ / йа ко|лис’ / на с|вад’б·і бу|ла / да|вали / так |йіла / а йак ро|бит’ / не^и^ з|найу // ч’о |шишки / це так во|ни нази|вайут’с’а / ну во|ни так п|лоске дно а з|верху / ну йак |йожик та|киї / гостр’ач’|ками / ну так проз|вали |шишки / а ш·ч’е пе|ч’ут’ з |т’еста / |булки о|бич’н’і / |т’іки с|латк·і / без |нач’інок / без н’і|ч’ого* (Крем); 2. *кулін.* ‘невеликий хліб із залишків тіста’ (Обор).

ШКАЛДИ́ЛЬ, *зневажл.* ‘крива людина’ (Лозов).

ШКАНДИБА́ЛКА, *сп.* ‘крива людина’ (Мілов).

ШКАРАБЕ́ЙКА ‘коробка’ (Гор).

ШКАРАЛУ́ПА, **ШКАРЛУПА́** // **ШКАРАЛУ́ПИ**, **ШКАРЛУ́ПИ** ‘лушпайки зі старої картоплі’ (Колом, НижД, Привіл, Смол, Старб, Тр).

ШКАРАЛУ́ПКИ, **ШКОРЛУПКИ́**, *мн.* ‘лушпайки зі старої картоплі’ (Куз, Микол, СтЛ).

ШКАРБУ́Н, *зневажл.* 1. ‘кривий чоловік, хлопець’ (Нещер); 2. ‘старий чоловік’ (Вал, Вільх, СтЛ).

ШКАРЛУ́ПИНА ‘лушпайки зі старої картоплі’ (Смол).

ШКАРЛУПИ́ННЯ ‘лушпайки з картоплі’ (Шпот).

ШКЕРЕ́БЕРТЬ, *присл.* ‘перекидом (через голову)’ (Розп).

ШКИЛЬГУ́Н ‘насмішник’ (Розп).

ШКІРИ́НКА ‘покрив цибулі’ (Новчерв, Тар, Маньк, МалО, ПлП, Прост).

ШКІ́РКА, **ШКО́РКА** // **ШКО́РКИ** 1. ‘лушпайки з картоплі’ (У багатьох говірках). *ˈПос’л’а воїˈни карˈтошку шˈкорками саˈдили* (Розп); 2. *кулін*. ‘коричнева чи кремова плівка, що виникає на молоці під час пряження’ (Березів, Білк, Підг); 3. ‘зовнішня оболонка яйця’. *Шˈкорки ˈкур’ам н’іˈз’:а даˈват’* (Підг).

ШКІ́РОЧКА, **ШКО́РОЧКА**, **ШКУ́РОЧКА** 1. ‘коричнева чи кремова плівка, що виникає на молоці під час пряження’ (Березів, Мир, Новохт, Смол); 2. ‘лушпайки з молодої картоплі’ (Донц, Марк, Микол, Червпоп).

ШКО́ДНИК 1. ‘бешкетник’ (У багатьох говірках). *Цеǐ к·іт уˈсе порозбиеˈвайе / таˈкиǐ шˈкодниек* (Зорик); 2. ‘пустун’ (У багатьох говірках). *Ти м·іǐ шˈкодниек / одˈнак йа теиˈбе л’убˈл’у* (Воєв).

ШКО́ДНИЦЯ 1. ‘бешкетниця’ (У багатьох говірках); 2. ‘пустунка’ (У багатьох говірках).

***ШКОПИРДКИ** ‘дитяча гра’ (Харк. зб., 848).

ШКОПИРТА́ТИСЯ ‘спотикатися’ (Світ).

ШКОРИ́НКА, **ШКУРИ́НКА** // **ШКОРИНКИ́**, **ШКУРИНКИ́** 1. *кулін*. ‘перший кусок хліба, відрізаний від цілої хлібини’ (Велик, Крем, Новчерв); 2. *кулін*. ‘коричнева чи кремова плівка, що виникає на молоці під час пряження’ (У багатьох говірках); 3. ‘лушпайки з молодої картоплі’ (Білов, Донц, Павл).

ШКОРЛУПА́ 1. ‘обгортка качана кукурудзи’ (Білк); 2. ‘стручки квасолі, з яких вийняли зерна’ (Донц, Євс, Парн).

ШКОРЛУ́ПКА ‘костриця’. *Зˈвоз’ут’ ц’і коˈнопл’і / заїˈмайут’ ч’ас’т’ ˈр’іч’ки на ˈбереиз’і / заклаˈдайут’ цеǐ л’он каˈм·ін’:ами / преиˈсуйут’ / і в·ін дес’ / ˈмабут’ / неˈд’іл’і дв·і оˈтам ˈмокне / ˈможе ж / оˈце оˈц’а ж шкорˈлупка / а тоˈд’і воˈни ўже зˈвозат’ доˈдому і йоˈго ˈсушут’* (Мих).

ШКРА́КЛІ, *мн*. ‘дитяча гра’. *Навеис’ˈн’і / коˈли с’н’іх уˈже розˈтаў бугорˈки просиˈхайут’ / там де проˈсох бугоˈроч’ок / ми там же гˈрайемо ў мйаˈч’а / ў биткоˈвого / кругоˈвого / мйаˈч’а / у шкˈракл’і гˈрали / у ˈцурки гˈрали / у саˈдоўн’іка гˈрали* (Білк).

ШКРЕК, *зоол.* ‘самець жаби (Ranidae)’ (Біллуц, Євс, Кррч, Осин, Підг, Старб, Стр, ЧервП, Чмир).

ШКУЛЬГА́ВИЙ ‘який має одну ногу коротшу від другої’ (Мілов).

ШКУ́РА 1. ‘шкіра’ (Біллуц); 2. ‘коричнева чи кремова плівка, що виникає на молоці під час пряження’ (Вар).

ШКУРИ́НОЧКА 1. ‘коричнева чи кремова плівка, що виникає на молоці під час пряження’ (Біллуц, Білов, Мир, Міл, Тр); 2. ‘лушпайки з молодої картоплі’ (Біллуц).

ШКУ́РКА // **ШКУРКИ́** 1. ‘коричнева чи кремова плівка, що виникає на молоці під час пряження’ (Велик, Донц, Зорик, Крем, Лим, Марк, Новайд, Пет, Піщ, Прос, Шпот); 2. ‘лушпайки з картоплі’ (У багатьох говірках).

ШКУРЕ́ЦЬ ‘стрічка для повивання дитини’ (Вес).

ШЛА́НГА, *перен.* ‘високий худий чоловік’ (Підг).

ШЛЯ́ПКА ‘головка соняшника’ (У багатьох говірках).

ШМАНДЕ́ЛОК ‘великий шматок’ (Новайд).

ШМА́ТЕНЬ ‘великий шматок’ (Біллуц).

ШМАТИ́ЩЕ ‘великий шматок’ (Новайд).

ШМОРГОНУ́ТИ ‘швидко вирушити в певному напрямку’. *Так йа йак б|росила тоï ком|байн та йак шморго|нула в ра|йон* (Мир).

ШМОРГУ́Н ‘хлопець, у якого течуть соплі’ (Бул).

ШМОРИ́ГАТИ ‘рвати траву’ (Вруб).

ШО́ВКОВА ТРАВА́, *бот.* ‘ковила (Stipa L.)’ (ДемО, Зайц, Тр).

ШО́ХА ‘підлиза’ (Хруст).

ШО́ХВЕР, **ШОХВЕ́Р**, **ШОХВЬО́Р** ‘водій’ (У багатьох говірках). *|Нач’аў ра|ботат’ тут // сна|ч’ала на р’адо|вих / а то|д’і |виўч’іўс’а на шох|вера* (Каськ); *У ш·ії|с’атом го|ду ме|не заб|рали брига|д’іром іс |шохвера // отслу|жиў |арм·ійу / при|шоў / ра|ботаў шох|в·ором / а по|том пос|тавили брига|д’іром* (ОлБ).

ШОХТИ́НА, *ткац.* ‘деталь ткацького верстата’. *У т|кац’кому стан|ку / на|ч’ін’:а / п·ід|н’ішки // м·іж пар|ками ўстаў|л’али шох|тини* (Півн).

ШПА́ЛА, *перен.*, *сп.* ‘дуже худа людина’ (У багатьох говірках).

ШПАЛИ́НА, *перен.* ‘висока худа жінка’ (Розп).

ШПА́РИТИ ‘сильно, безперервно йти (про дощ)’ (Юр).

ШПЕ́НДИК ‘низькорослий чоловік, хлопець’ (У багатьох говірках).

ШПИГ, **ШПІГ**, **ШПІК**, *кулін.* ‘посипане перцем відварене сало’ (Березів, Білк, Білов, Бут, Донц, Колом, Куз, Микол, Новб, Підг, Піщ, Плуг, Прос, Старб).

ШПИ́ЛЬКА ‘палиця, якою крутять жорна’ (Новбор).

ШПИ́ЦЯ ‘спиця в колесі воза’ (Ган, Підг).

ШПИЧКИ́, *мн.*, *бот.* 1. ‘очерет звичайний (південний) (Phagmites australis (Cav.) Trin. ex Steud.)’ (ДемО, Тр); 2. ‘суцвіття рогозу вузьколистого, р. Лаксманова, р. широколистого (Typha angustifolia L., t. laxmannii Lepech., t. latifolia L.)’ (ДемО).

ШПО́РНИК, *бот.* ‘дельфініум яскраво-червоний (Delphinium puniceum Pall.)’ (Вал).

*__ШПУРИ́М__, *бот.* ‘трав’яниста рослина’ (Харк. зб., 861).

ШТА́ГА ‘канат, трос, який утримує від падіння щоглу’ (Шт).

ШТАМП, *ков.* 1. ‘гвоздильня, прилад для висаджування головок різної форми у цвяхів, болтів, заклепок’; 2. ‘ковальська форма для пробивання різних за формою й розмірами отворів’ (Перем).

ШТИРХ ‘палиця, якою закривають двері, вставляючи в кільця’ (ОлД).

*__ШТІБЛЕ́ТИ__, *мн.* ‘вид літнього жіночого взуття’ (Харк. зб., 975).

ШТОВХА́Н ‘стусан’ (Розп).

ШТРАХ ‘штраф’. *По|ч’уйут’ шо хтос’ ру|ба / штрах за л’іс / ота|ке бу|ло* (Марк).

ШТРАХУВА́ТИ // **ПОШТРАХУВА́ТИ** ‘штрафувати // оштрафувати’. *З-п·ід по|ли прода|вали ш / а так йак по|бач’іў*

так / штраˈхуйут’ // штрахуˈвали оˈто / гаˈн’али (Гонч); *Баˈбус’а ˈнаша бˈрала одноˈго за петел’ˈки / ˈбаба Окˈсана / і йіˈйі поштрахуˈвали / а одˈну і посаˈдили* (ОлН).

ШУЛІ́КА ‘капуста, що не склалася в головку’ (Лантр, Тр).

***ШУЛИКИ**, *обряд.* ‘тонкі прісні коржі з пшеничного борошна, які печуть на Маковія’ (Харк. зб., 246).

ШУЛУШИ́ННЯ 1. *збірн.* ‘стручки квасолі, з яких вийняли зерна’ (Брус, Калм, Литв, Стр); 2. ‘покрив цибулі’ (Новпск).

ШУЛЯ́К 1. ‘недорозвинений качан кукурудзи’ (У багатьох говірках); 2. ‘капуста, що не склалася в головку’ (У багатьох говірках); 3. ‘обчищене листя з качана кукурудзи’ (Вал, Вар, Вільх, СтЛ).

ШУЛЯКИ́, *мн.* 1. ‘молоді недорозвинені коренеплоди (буряки, морква)’ (Біллуц, Брус, Велик, Лантр, Литв, МалО, Маньк, Нещер, Новр, Новчерв, ПлП, Покр, Прост, Тар, Тр); 2. *кулін.* ‘борошняний виріб з маком’. *Росˈкатуйец’:а ˈт’істо / зви^{е}ˈч’айно на воˈд’і ˈт’істо ˈм·ісиц’:а / тоˈнен’ко росˈкатуйец’:а / тоˈд’і на таˈк·і куˈсоч’еч’ки ˈр’іжиц’:а / оˈце ˈбуде шул’аˈки / а тоˈд’і мак тоўˈч’ец’:а / роз^{с}тиˈрайец’:а у сˈтуп·і хараˈшо / роз^{с}тиˈрайец’:а в·ін ˈробиц’:а йак / ч’ут’-ч’ут’ добаўˈл’айеш воˈди / і ˈроби^{е}ц’:а йак молоˈко / ну а тоˈд’і ўже воˈди іˈс:ахаром аˈбо с ˈмедом / ˈб·іл’ше с ˈмедом / а тоˈд’і оˈце ж ц’і шул’аˈки броˈсайеш туˈди* (Прив).

ШУЛЯЧО́К 1. ‘недорозвинений качан кукурудзи’ (Білк, Верхбогд, Євс, Парн); 2. ‘капуста, що не склалася в головку’ (Бондар, Вес, Голуб, Лантр, Новбор, Старб, Тр, Чмир, Шульг).

ШУМО́К ‘маленький водограй’ (ЧервП).

***ШУРКАТИЙ** ‘той, у якого роги сходяться один до одного (про велику рогату худобу)’ (Харк. зб., 175).

ШУРУБО́ВАНЕ ПОЛОТНО́, *ткац.* ‘полотно з візерунками’ (Кам’ян).

ШУРУВА́ТИ, *ірон.* 1. ‘пересуватися, переміщуватися’. *Перевезˈлис’а ми с’уˈди / тˈрошки оˈто з ˈКол’ойу ˈп·ішки коˈтили / каˈл’аска ˈд’ецка буˈла / ў ˈд’ецк·ій каˈл’аск·і т’іл’іˈв·ізор коˈтили наˈп·ешу / і ми шуˈруйем оˈто потиˈхен’ку* (Гонч); 2. ‘рухатися

густою масою’. *Ч’і то буˈвало в·ін ˈкине гарˈбуз у труˈбу на ˈхату / а ˈмати пˈриĭде / ˈп·еч’ку розˈтопе / а воˈно дим шуˈруйе по ўс’ії ˈхат’і / воˈна не ˈпоĭме / шо таˈке* (Білов).

ШУТЄ́ЙНО, *присл.* ‘жартома’. *Суˈс’іди не^{и} пусˈкайут’ йіх / пе^{и}ре^{и}гаˈражуйут’ таˈкойу ˈпалкойу / оˈто шоб воˈни ˈвикупили сˈк·іки там сˈкажут’ ч’і гˈрошеĭ / ч’і ˈводки сˈк·іки / канхˈвет’іў / ну це ж так / шуˈт’еĭно* (Преоб).

*__ШУТИЙ__ ‘безумний’ (Харк. зб., 175).

ШУТКОМА́, *присл.* ‘жартома’ (Обор).

ШУТКУВА́ТИ ‘жартувати’ (У багатьох говірках). *Йа каˈжу ˈМир’і // бе^{и}ˈри / ˈдон’у моˈйа ˈр’ідна / поˈдароч’ки / та не попусˈкаĭ ˈірода / а то зноў до ˈбару поб·іˈжит’ / а шо ме^{и}ˈн’і йіˈйі ўˈч’іти / воˈна зˈнайе // воˈна шутˈкуйе // хаĭ ˈч’аш·ч’е пйе / ˈможе сˈкоро ўс’а ˈбуду ў ˈзолот’і хоˈдити // с’м·ішˈки с’м·ішˈками / а пˈйани^{е}ĭ муˈжик / йак соˈбака / н’іˈколи не зˈнайе^{и}ш / шо ў ˈйого на уˈм·і* (Білк).

ШУТКУ́ЮЧИ, *присл.* ‘жартуючи’ (Зорик, Мілов).

ШУТЛИ́ВИЙ ‘який поводиться несерйозно, легковажно’ (Бунч, Дем, Кур, Павл).

ШУТНИ́К 1. ‘веселий чоловік, хлопець’ (У багатьох говірках). *Ч’олоˈв·ік у ˈмене ве^{и}ˈселиĭ / шутˈник* (Зайц); 2. ‘чоловік, хлопець, який любить глузувати з когось’ (Біллуц, Голуб, Нещер, Новб, Павлен, Тремб). *На ˈсебе поди^{е}ˈвис’ / шутˈник / ˈт’іки се^{и}ˈбе ˈбачи^{е}ш* (Біллуц); 3. ‘пустун’ (Бунч, Обор, Полов, Шульг). *Уˈнук наш вес’ у ˈбат’ка / тоĭ ˈтоже шутˈник / ўчи^{е}те^{и}ˈл’і до нас попохоˈдили* (Шульг).

ШУТНИ́ЦЯ 1. ‘жінка, дівчина, яка любить жартувати’ (У багатьох говірках). *Зˈнайе^{і}мо / шо ти шутˈниц’а / ну не^{и} нас’ˈт’іки ж* (Воєв); 2. ‘пустунка’ (Бунч, Обор, Полов, Шульг). *Аˈби ˈбалувац’:а / н’іˈйак не^{и} уˈсиде / таˈка шутˈниц’а* (Шульг).

ШУХА́ ‘бокова стіна будівлі’ (Заайд).

Щ

ЩАБА́К, *іхтіол.* ‘лящ (Abramis brama)’. *Та ўˈс’аку ˈрибу лоˈвили / і ш·ч’ук лоˈвили / і ш·ч’аˈбак // ˈпише^и^ц’:а вобш·ˈч’е л’еш·ч’ / а по-наˈродному у нас нази^е^ˈвайец’:а ш·ч’аˈбак* (Лим).

ЩАРИ́ЦЯ ‘щириця звичайна, бур’ян’ (Вар, Підг).

ЩАС, *присл.* ‘зараз’ (У багатьох говірках). *Вобш·ˈч’е інт’е^і^ˈр’есно буˈло // ш·ч’ас каˈн’ешно таˈкого ўже не^и^ˈма* (Парн).

ЩЕ́БЄНЬ ‘гравій’ (Ант, Вал, Вільх, СтЛ).

ЩЕБНИ́НА ‘малий камінь’ (Лим).

ЩЕБЬО́НКА ‘дорога із щебню’ (ЛозО).

ЩЕКОТУ́РИТИ, **ЩІКОТУ́РИТИ** ‘штукатурити’ (Мороз, ПлП, Тан, Шульг). *Не^и^ зˈнайут’ ˈл’уди // ув·іїшˈли у каˈз’он:у ˈхату і ўсе // а тоˈд’і ˈсам·і труˈдили^е^с’ // ˈм·іси^е^мо заˈм·іси // ˈсам·і ш·ч’іко^у^ˈтури^е^мо* (ПлП); *Оˈна пˈриїде зˈробе / пош·ч’е^і^коˈтуре ч’і там шо воˈна зˈробе* (Шульг); *Приˈходимо ˈмазат’ баˈгато л’уˈдеї / уˈс’і хаˈз’айінам помаˈгали / так м·іˈсили гˈлину і ц’іˈйейу гˈлинойу ви^е^ˈл’іпл’ували гоˈр’іш·:е // тоˈд’і хаˈз’айін сам уˈже ш·ч’ікоˈтуриў / шпаруˈваў / а тоˈд’і тˈр’апкоï с п·ісˈком ви^е^ти^е^ˈрайут / шоб ˈхата і потоˈлок р’іўˈн’іше буˈли* (Мороз).

ЩЕ́ННА ‘вагітна (про собаку)’ (Вар).

ЩЕ́ПКА 1. ‘щепа’. *Дроˈва ˈрубл’ат’ / ш·ˈч’епки ле^и^ˈт’ат’* (Ант); 2. *перен.*, *сп.* ‘дуже худа людина’ (Бунч, Кудр, Мир). *Не^и^ ди^е^ˈтина / а ш·ˈч’епка / н’іˈч’ого не^и^ йіс’т’* (Мир).

***ЩЕТИ́ННИК** ‘чоловік, хлопець, який продає по селах різні дрібні товари або обмінює їх на щетину свиней’ (Харк. зб., 66).

ЩИ́ПАНЦІ, *мн.*, *кулін.* ‘різаний або рваний шматочок прісного тіста, зварений у воді чи на молоці’ (Білк).

ЩИТА́ТИ 1. ‘мати якусь думку, думати, гадати’ (Біллуц, Кам’ян). *В·ін ˈдуже трудол’уˈбива л’уˈдина / йа ш·ч’іˈтайу ме^и^ˈн’і ˈдуже пове^и^зˈло / с ч’олоˈв·іком* (Біллуц); 2. ‘рахувати’ (У багатьох говірках). ◊ **ЩИТА́ТИ КОЛЯ́КИ**, *обряд.* ‘один із способів ворожіння під час різдвяних свят’. *Коˈл’аки хоˈдили ш·ч’і^е^ˈтат’ /*

ко|ли не^и |замужем бу|ли // |ходи^еш ш·ч'і^е|тайеш / йа|ка ко|л'ака попа|дец':а / ч'і у ко|р'і / ч'і бе^из ко|ри // йак у ко|р'і / то же^и|них |буде ба|гатиї / а йак бе^из ко|ри / то |б·ідниї (ВерхД).

ЩИ́ТНИК, *бот.* 'щитник чоловічий (чоловіча папороть) (Dryopteris filix-mas (L.) Schott.)' (Заїк, Луб, Олек).

ЩИТО́ 'широка дошка, прибита до кінців лат двосхилого даху' (Зорик).

ЩІКО́ТКА 'лоскотання' (Вал, Вільх, Зорик, СтЛ).

ЩІЛЬНИ́К, **ЩИЛНИ́К**, *бджіл.* 'стільник, суцільний лист воскових комірок для меду, яєчок, перги, виховання потомства та перебування дорослих бджіл' (Розп, Обор).

ЩІ́ТКА 1. *бот.* 'китник колінчастий, к. лучний, к. рівний, к. тростиновий (Alopecurus geniculatus L., a. pratensis L., a. aequalis Sobol., a. arundinaceus Poir.)' (Міст); 2. 'щіточка для змащування сковороди' (Білк, Осин).

ЩІ́ЧКИ, *мн.*, *кулін.* 'відварене сало, посипане перцем' (Смол).

ЩО́ТИ, *мн.* 'рахівниця' (Смол, Шул). *При^еїш|ли |н'імц'і до нас у мага|з'ін // ку|пили во|ни ш·|ч'оти у нас / це дл'а них бу|ло |дико / бо та|ких ш·ч'от у|же даў|но не бу|ло ў |н'імц'іў* (Смол); *Шч'і|тали на ш·|ч'отах / ш·|ч'оти сто|йали у то|му / |доска до ш·|ч'оти і то о|ни тої і ш·ч'і|тали* (Шул).

ЩО́ТОЧКА 'щіточка для змащування сковороди (олією, смальцем і т. ін.)' (Біллуц, Коляд).

ЩУ́ПЛИЙ 'який має худе, сухорляве тіло' (Вал, Вільх, Ган, СтЛ).

ЩУПЛЕ́НЬКИЙ 'який має худе, сухорляве тіло'. *|Тан'а ви|сока / ху|ден'ка та|ка / ш·ч'уп|лен'ка* (Пант).

ЩУЧИ́ХА, *іхтіол.* 'щука (Esox lucius)' (ОлД).

Ю

Ю́БКА 1. 'спідниця' (У багатьох говірках). *Н'і штан / н'і тру|с'ів / н'і|ч'ого ж не^и|майе // а|га // ну шо // п|равда / в |мене с па|латки бу|ла |йубка* (Мир); *І о|то а|бо |йупка*

зади|рец’:а / а|бо дес’ шос’ |видно / а|бо нипо|н’атно шо т’іл’і|пайет’с’а / ўс’і см·і|йуц’:а з |нейі (Гонч); 2. *‘одяг у вигляді кожуха’ (Харк. зб., 50); 3. *‘кофта’ (Харк. зб, 866, 996); 4. *‘корсетка з рукавами’ (Харк. зб., 70).

ЮЛА́ 1. ‘дзиґа, дитяча іграшка’. *Йу|ла к|рути^е^ц’:а / г|райе / а во|на тан’|ц’уйе* (Зорик); 2. *перен.* ‘непосидлива дитина’ (Бонд, Бор, Бул, Дем, Єпіф, Кур, Михайлів, Нещер, Новр, Павл, Риб’ян, Розп). *К|рути^е^ц’:а на од|ному |м·іс’ц’і / йу|ла насто|йаш·ч’а* (Риб’ян).

ЮМОРИ́СТ 1. ‘чоловік, хлопець, який любить жартувати’ (Шт). *Йумо|рис’т’іў у нас ба|гато / та |т’іки ро|бит’ н’іх|то не^и^ |хоч’е* (Бул, Шт); 2. ‘дотепний чоловік, хлопець’ (Бор, Бул, Єпіф, Михайлів). *На|парни^е^к у |мене йумо|рист / шо не^и^ с|каже / у|се до ла|ду* (Єпіф).

ЮМОРИ́СТКА ‘жінка, дівчина, яка любить жартувати’ (Бул, Полов, Риб’ян, Шт).

Ю́ПОЧНИК ‘чоловік, який звертає на жінок багато уваги’ (ОлД).

ЮРА́ШКА ‘піна на топленому коров’ячому маслі’ (Врубів, Ям).

Ю́ШКА, *кул.* ‘рідина, з якою подають кашу’ (ОлД).

Я

Я́БА, *дит.* ‘яблуко’ (Бул).

Я́БЛУКО, *ков.* ‘бойок, частина молота (молотка)’ (Білг).

Я́БЛУЧКО ‘кадик, невеликий виступ на шиї чоловіків’ (Біллуц).

Я́БУКО, *дит.* ‘яблуко’ (Біллуц).

*__Я́ГЛИЦЯ__ ‘ягода’ (Харк. зб., 321, 374).

Я́ГОДА // Я́ГОДИ, *бот.* 1. ‘вишня антипка (магалебська), в. звичайна (Cerasus mahaleb (L.) Mill., c. vulgaris Mill.)’ (Бор, Голуб, Данил, Заайд, Клим, Курячів, Макарт, Міст, Оріх, Піск, Преоб); 2. ‘вишня кущова (степова) (Cerasus fruticosa (Pall.) Woron.’ (Лим, Бор); 3. ‘костяниця (Rubus saxatilis L.)’ (Біл, Зах,

Іл, МалЮ, Перш); 4. ‘суниці мускусні (Fragaria moschata Duch.)’ (Біл, Зах, Іл, Курячів, Мороз, Шелест).

Я́ГОДНИК ‘окрема ділянка, поросла ягідними рослинами’ (Баб, Зайц).

ЯЗИКИ́, *мн.* ‘недоорані подовжні кінці ниви, які наприкінці оранки обробляють упоперек’ (Парн).

Я́ЙКО, *дит.* ‘яйце’ (Біллуц).

Я́ЙЦЯ, *мн.*, *кул.* ‘яєчня’ (ОлД).

ЯЇЧНИЦЯ, **ЯЇШНИЦЯ** ‘яєчня’ (Осин, СтЛ).

ЯЇШНЯ ‘яєчня’ (Солід).

ЯЛОВИ́ЦЯ ‘ялова корова’ (Мир).

ЯЛО́ЗА, *сп.* ‘людина, яка все робить надто повільно’ (Арап, Прос, Прост).

ЯМАНКИ́, **ЄМАНКИ́**, *мн.*, *бот.* ‘амброзія полинолиста (Ambrosia artemisiifolia L.)’ (Заайд).

ЯМЕ́ЛЯ ‘глибока яма’ (Луб).

ЯМИ́НА ‘площа із заглибленим місцем’ (Бар).

ЯРЕ́ЦЬ ‘ячмінь (Hordeum)’ (Мир, Новайд).

ЯРИ́НА ‘великий глибокий яр’ (Степ).

ЯРИ́ЦЯ ‘пшениця весняного посіву’ (Брус, Гонч, Свист, Хом).

ЯРИ́ЩЕ ‘великий яр’ (Білк, ВерхП, Кур, Лантр, Піщ, Трет).

Я́РКА[1] ‘пшениця весняного посіву’ (Новбор).

Я́РКА[2] ‘ягня’ (Розп).

Я́РКИЙ ‘яскравий’ (Кам’ян).

Я́РОЧКА ‘загальна назва весняних посівів або сходів зернових культур’ (Верхбогд).

ЯРОШИ́ТИСЯ ‘гордитися, пишатися, чванитися’ (Ган).

*__ЯРЧУ́К__ ‘цуценя, яке народилося першим’ (Харк. зб., 302).

*__ЯСИНО́К__ ‘лікарська рослина, у відварі якої купають дітей’ (Харк. зб., 7).

Я́ТЕР, **Я́ТЕРЬ**, *риб*. ‘ятір, риболовне приладдя у вигляді сітки’ (Зорик, Підг).

ЯТРО́ВА ‘жінка чоловікового брата’ (Ган).

ЯТРО́ВКА 1. ‘чоловікова сестра’ (Ант, Мілов); 2. ‘дружина чоловікового брата’ (Бул, Підг, Прос).

ЯЧЕ́Я, *риб*. ‘вічко плетеної снасті’ (Біллуц).

ЯЧМЕ́НИЩЕ, **ЯЧМЕНИ́ЩЕ**, **ЯЧМІ́НИЩЕ**, **ЯЧМІНИ́ЩЕ** 1. ‘поле, на якому росте ячмінь’; 2. ‘поле з-під ячменя’ (Євс, Парн).

ЯЧМЕ́НЬ ‘ячмінь’ (Підг).

ЯЧМІНИ́ННЯ ‘поле з-під ячменя’ (Бондар, Брус, Вес, Донц, Зак, Євс, Литв, Макарт, Мир, Парн).

ЯЧМІ́НКА ‘ячмінна солома’ (Білк, Білов, Бондар, Голуб, Заайд, Зак, Крем, Лозов, Макарт, Новастр, Новбор, Новпск, Підг, Піск, Старб, Тр, Червпоп, Чмир).

ЯЧМІ́ННИЦЯ ‘ячмінна солома’ (Зак, Макарт).

ЯЧНИ́ЩЕ, **Я́ШНИЩЕ** ‘поле з-під ячменя’ (Білк, Білов, Бондар, Вес, Євс, Крем, Лантр, Можн, Нещер, Новастр, Новник, Парн, Підг, Тр, Червпоп).

Я́ШКА ‘ячмінь (Hordeum)’ (Новчерв, Тар).

Я́ШНИЙ ‘ячмінний’. *Понайіˈдали^{e}с’а / а шо ж понайіˈдали^{e}с’а? // даˈвали хл’іб ˈйашниї / і ˈзат’ірку таˈку ваˈрили / муˈка неˈс’ійана / оˈто ш там саˈм·і ˈвис’іўки / йаˈке доˈсадне / ˈйісти ж ˈн’іч’ого* (Литв).

Я́ШНИЦЯ ‘поле на якому росте ячмінь’ (Новайд).

Я́ЩЕРИЦЯ, *зоол*. ‘ящірка (Lacerta)’ (Вал, Вільх, Підг, СтЛ).

Довідкове видання

Словник українських східнослобожанських говірок

Упорядники:
Волошинова Марина Олексіївна,
Глуховцева Катерина Дмитрівна,
Лєснова Валентина Володимирівна,
Ніколаєнко Ірина Олександрівна,
Терновська Тамара Петрівна,
Ужченко Віктор Дмитрович.

За загальною редакцією К. Глуховцевої та В. Лєснової

Оригінал-макет – В. Лєснова
Дизайн обкладинки – Д. Кобиляцька

Формат 60х84/16. Ум.-друк. арк. 23,7.
Наклад 100 прим. Зам. № 0811-21.

Видавець і виготовлювач ТОВ «ТАЛКОМ»
м. Київ, вул. Львівська, 23,
тел./факс (044) 424-40-69, 424-56-26.
E-mail: ukraina.vdk@email.ua
Свідоцтво суб’єкта видавничої справи ДК № 4538 від 07.05.2013.